మొ ద టి కూ ర్పు
ప్రతులు ౨౦౦౦

వి కృ తి - మా ఘ ము
౧౯౫౧ మార్చి

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాశాల
వి జ య వా డ

మనవి

నేను ౧౯౨౦ నుండియు నోపినంతవఱకు బాపూజీ యడుగు జాడలలోఁ బయనించుచుంటిని. నాఁటంగోలెఁ గ్రమవికాసము నందుచున్న నా సాహితీ సామర్థ్యములను మహాత్ముని యాశయములకే యంకితముచేసితిని. 'ఆత్మార్పణ' మను కావ్యమును ఖండకావ్యములు మఱికొన్నియు నేతదనుభూతి జనితముల యని నుడువందగు.

౧౯౨౭ లో నా మిత్త్రుఁడు శ్రీ పోలిసెట్టి ఆదినారాయణగుప్త యానాఁడు వెలువడుచున్న గాంధిగారి యాత్మకథను నా దృష్టికిఁ దెచ్చి 'దీనిని బద్యరూపమున రచియించి నీ కవితాశక్తిని సార్థకపఱుచుకొనుట లెస్సగదా' యని నన్నుఁ బ్రోత్సహించెను. అది నా తలకు మించిన పనియని యప్పటికి జంకితిని. కాని గుప్త వాక్కులు నామనస్సులో మాఱుమ్రోఁగుచునేయుండెను.

౧౯౩౨ అక్టోబరు రెండవ తేదిని నా కాణయాచియగు 'కావ్యూరు'లో మహాత్ముని జన్మదినోత్సవమునఁ బాల్గొంటిని. ఆ పవిత్రదినముననే యీ రచనకు నన్నంతర్వాణి ప్రేరించెను. నాఁడే కావ్యమునకు శ్రీకారముచుట్టితిని. ౭-౨-౩౪ తో మొదటిసాలు పూర్తిచేసితిని. కాని మహాత్మునివంటి వాఁ డాఁచి తూఁచి వ్రాసికొన్న యాత్మకథను బద్యరూపమునఁ దీర్చుట దుశ్శక మనిపించినది. ఒకవేళ నెట్లో కృతకృత్యుఁడనైనను నా పడిన ప్రయాస మీ గద్యయుగమున లోకమున కెంతదనుక నుపకరించునా యని లోలోన మథనపడితిని. కలమాఁపితిని. సరియ. వ్రాసినదానినేమిచేయవలయును? ౧౯౩౮ లో నచ్చొత్తించి ప్రజలయెదుట నిడితిని. తెలుఁగు నాఁడు నాకృషిని గడుంగడు మన్నించెను. శ్రీరామలింగారెడ్డిగారివంటి విద్వద్విమర్శకు లయాచితముగా నాకృతిని బ్రశంసించుచు వ్రాసినలేఖ నానిరుత్సాహమును బటాపంచము చేసెను. వెంటవెంటనే ఆంధ్ర - మద్రాసు - అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయము లీ కబ్బము నాదరించుటయు నాసంతృప్తికి హేతువయ్యెను. మఱియు ౧౯౩౯ లో నెల్లూరి వర్ధమాన సమాజపక్షమున మాన్యశ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగా రీకృతికి జరిపిన సత్కారముతో నా యానందము మిన్నుముట్టెను.

ఎట్లయిన నాత్మకథను సంపూర్తిచేయవలయునని యపుడు తీర్మానించుకొంటిని. కాని యనారోగ్యస్థితింబట్టి ముందడుగు వేయలేకపోయితిని.

ఇట్లుండఁగా ౧౯౨౭ లో నా కప్పికట్లయందు జరిగిన సమ్మానము నా కర్తవ్యమును గంటిమొఱుఁగ జెప్పెను.

అప్పుడే మన్మిత్రులు శ్రీ నారు నాగనార్యకవిగారు వచ్చి యేది యెట్లున్నను నీవు బాపూచరిత్ర సాగించుట యవశ్యకర్తవ్యమని నొక్కి చెప్పుటయె కాక మరల నారంభము చేయించి మఱి వెళ్ళిరి. పట్టుదలతోఁ దొమ్మిదినెలలు పనిచేసితిని. దాదాపు రెండవ మూఁడవ భాగములు ముగిసెను. అంతలో జగమెఱింగిన తెగులుగొంటు నైతిని. రచన మూలఁబడెను.

కాలము గడచుచున్నది. మూఁడు నాల్గేండ్ల మీఁదట శరీరమించుక చక్కఁబడియెను. దీనికిఁదోడు ౧౯౪౯ లో 'నిడుబ్రోలు' నం దక్షిణాంధ్ర ప్రజాపక్షమున నా కవితా సరస్వతి కపూర్వ సమ్మానములు కనకాభిషేకాదులు జరుగుటతో నే నేనుఁగు నెక్కితిని. ఆనాఁడు 'గౌరవ మిచ్చి పుచ్చుకొనఁగాఁ దగినట్టిదియకాట' నీకృతిని బాపూజీ నమ్మిన బంటునకు ఎర్నేని సుబ్రహ్మణ్యముగారి కా నిడుబ్రోల్లులో నుడుగర కావించి కృతార్థుఁడ నైతిని. పదంపడి శేషించిన గ్రంథముందీర్చ నడుముకట్టితిని. స్వాతంత్ర్య పర్వమగు ౨౬-౧-౫౧ తో నొడ్డెక్కితిని. ౨-౧౦-౩౨ మొదలిడిన యీ కావ్యమున కీనాఁటికి శాంతిపాఠము జరిగెను. ఈచేత కింత దీర్ఘకాలము చెల్లినను నిందు నా శ్రమించిన దినములు ౫౫౪ మాత్రము.

ఈ కృతి సంపూర్తి కింత విలంబనము జరుగుటలో నేను గొంత బాధపడినను దానికి మించిన యానందమును సైతము ననుభవించుచున్నాఁడను. మొదటి యూపులోనే యిది ముగిసినచోఁ గాలక్రమమునఁ బెరిఁగిన నా కవితా సంస్కారమున కిందుఁ దావుండెడిది కాదుగదా! నా కృతులన్నింట నుత్తమము, పవిత్రము నైన యీ కావ్యము నా సారస్వతానుభూతికి, నా తెనుఁగుఁదనమునకు మూఁదలగా రూపెత్తుట నా భాగ్యమని తలంతును.

ఈ నా రచనకు నాధారమైనకృతి పూజనీయులు వేలూరి శివరామశాస్త్రిగా రనువదించిన యాత్మకథ. ఇతరభాషానువాదములు కొంతవట్టు నా కుపకరించినను శ్రీ శాస్త్రిగారికే మిగుల ఋణపడితిని. వారికి వినయపూర్వక ధన్యవాదము లర్పించుకొనుట నా కనిష్ఠ కర్తవ్యము.

ఇంక మాననీయులు, విద్వత్సార్వభౌములు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు— వీరి యాదరాభిమానములు నా పాలివి కానినాఁ డీ కృతి యిట్లు సర్వాంగీణ శోభతో వెలువడునది కాదేమొ!

అది నా యదృష్టము - వీరు ౫-౨-౫౧ పత్రికను పంపిరి. ౧౨-౨-౫౧ తమ ఛాయాపటము నంపిరి.

అది నా దురదృష్టము - వీరు నాకుఁ గల్గిన యుల్లాస రేఖలు చివురుదొడుగు చుండఁగనే వీరు దివంగతులైరి. నా కెనలేని వేదనఁగూర్చిరి. సుఖదుఃఖాదిక ద్వంద్వము లెంత బలీయములు!

రెడ్డిగారు పరిపూర్ణులు. సమగ్రాకృతివహించిన నాకృతిం జూడమి వీరి కొక కొఱంతకాదు. ఆ నష్టియంతయును నాయది.

ఎందఱెందఱో మిత్రులు నాకనేకవిధములఁ గావించిన తోడ్పాటుతో నే నీ సముద్రము నీదఁగల్గితిని. వారి కందఱకును కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుకొందును.

విశ్వశ్రేయమున కీ నా యలంతికాన్క బాసటయై తెనుఁగుతల్లి కొక పూజా పుష్పమై నన్ను ధన్యుని గావించుఁగాక!

అప్పికట్ల
౧—౩—౫౧

వినీతుఁడు
తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

గ్రంథకర్త చిరునామా:—

అభినవ తిక్కన

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

అప్పికట్ల

via బాపట్ల, గుంటూరుజిల్లా.

డాక్టరు

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు

తిలకరచన

భాషతో సమన్వయించిగాని భావ ముండదు. భావమును భాషయు నిరంతర సంయుక్తములు. కవి కాళిదా సన్నట్లు సర్వదా సమ్మిళితములు. "వాగర్థా వివ సంపృక్తౌ" – మఱియు నొకవిశేషము. ఒకప్పుడు స్వచ్ఛందముగా ప్రభవిల్లిన భావమును కాలాంతరమున వేఱువిధమైన భాషచే ప్రదర్శింపఁ బూనుట యవివేకము. అవి నిరంత రైక్యమును జెందిన యేకప్రకృతి. పునశ్చరణసాధ్యమేకాని వేఱుపదములచేతను వేఱువిధములచేతను బ్రయోగింప సాధ్యము కాదు. అనఁగా ఆదిమమును అఖండమును నైనస్వారస్యము చెడనిరీతిని.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు ౧౯౨౭ వ సంవత్సరమున మహాత్ముఁడైన గాంధిగారి స్వీయచరిత్రమును తెనుఁగునఁ బద్యరూపమునఁ గొంతభాగమును బరివర్తించి ప్రచురించిరి. నేఁడా మహనీయచరిత్రమును పూరించియున్నారు. ఈ సంపూర్ణమైన గ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాయవలసినదిగ నన్ను కోరిరి. ఇట్టికోరిక లాజ్ఞలతో సమానములు. విషయము లోకోత్తరము. కవిత్వము అప్రతిమానము. కావున సమర్థత చాలకున్నను ఉల్లంఘింప నేరక యంగీకరింప వలసినవాఁడ నైతిని.

ఇరువదవ శతాబ్దపు టాదిని ఉత్తమశ్రేణికిఁ జెందిన యాంగ్లగ్రంథకారులలో మార్లీప్రభువుగా రొక్కరు. వారియాదేశ మే మనఁగా ఇట్టిసందర్భములందు మొట్టమొదట స్ఫురించిన భావములనే ఆభాషలోనే తెలుపుటయ సరియైన పద్ధతి యని. ఆ భాషాభావములకు తర్జుమాలను సృష్టించుట అకృత్రిమత్వమునకును పరిపూర్ణ సరసత్వమునకును భంగ మాపాదించుట. కావున పూర్వము వ్రాసిన నా యామోద లేఖలు పత్త్రములు మొదలైనవానినుండి వాక్యములను సంగ్రహించి యీపీఠికను గూర్చి కవియొక్క కంఠమునకుఁ బుష్పహారముగ సమర్పింతును. అనుగ్రహించి కైకొందురు గాక !

౧౯౩౭ వ యేప్రిల్ నెల రెండవ తేదిని అప్పటికిఁ బ్రచురింపఁబడిన ఆత్మకథాభాగము చదివి తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారి కీరీతిని వ్రాసినాఁడను.

"తమచే రచియింపఁబడిన 'ఆత్మకథను' జదివి ఆశ్చర్యమును ఆనందమును జెందితిని. విషయము గాంధిమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము. లోకారాధ్య మైనది. సర్వజనాదరణీయమును సేవ్యమును. తమశైలి యించుమించు ఆంధ్ర మహాభారత ప్రతిబింబము. ఇంతకంటె నెక్కువగాఁ జెప్పుటకు సాధ్యముకాదు. అవసరమును లేదు.

పూర్వమట్లు నేను ప్రకృతము తఱచుగ గ్రంథములఁ జదువుటలేదు. కాలము కఱవు. శక్తియు తఱుగుడు స్థితిలో వ్రాలినది. అవధానము నానా ముఖములఁ బ్రవర్తిల్లఁ జేసితి నేని ముఖ్యకార్యములకు ముప్పు వాటిల్లును. కానఁ బంపినపుస్తకముల నన్నింటిని జదువుట నాకు సులభముగాని గుణముగాని కానేరదు. అట్లున్నప్పటికిని మీ గ్రంథము - దానియొక్క ఆకర్షణశక్తిచేత - నన్ను వదలనిచ్చినది కాదు. చదివి యానందించునట్లు చేసినది.

మీరు ధన్యులరు. మాతృభాషయొక్క సుకృతముల ఫల మనఁదగిన కావ్యమును, పూజనీయమైన విషయశోభితమును తదనుగుణమైన రీతిని వ్రాసి స్థిరయశస్సు గాంచిన కవులని మిమ్ము అయాచితముగఁ బ్రశంసించి నా కుతూహలమును తమకు నివేదించుచున్నాను."

౧౯౪౯ వ సంవత్సరమున వీరికి ఆంధ్రులు కనకాభిషేకాది సమ్మానములు చేసి తమకృతజ్ఞతను సార్థకపఱుచుకొని కృతకృత్యులైరి. ఆ మహోత్సవమునకు అధ్యక్షుఁడనై ప్రసంగింపవలసిన భాగ్యము, భారము నాయదిగా నుండెను. కాని కాయమునకు సంబంధించిన కారణములచేత ఈయశస్సు నాకు లభింపదాయె. అయినను నాయందు వారికిని ఆంధ్రులకును గల అవ్యాజాభిమానముచేత నాయుపన్యాసమైనను బంపవలసిన దని కోరి, దానిన అధ్యక్షోపన్యాస మని స్వీకరించి ప్రకటించిరి. ఆప్రకటనను ఈ పీఠికయందు పొందించుటకంటె నితరవిధముల నాభావములను ప్రచురముచేయలేను. అనఁగా న్యూనత లేనివిధమున.

"శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారియెడ నాకు గౌరవాభిమానము లెక్కువ. వారియొక్క కృతిని గాంధీగారి యాత్మకథను జదివినప్పుడు నాకుఁగల్గిన యానందాశ్చర్యములకు మేరలేదు. అప్పుడు వారితో నాకుఁ బరిచయము సున్న. వారిపేరైన విన్నవాఁడను గాను. అయిననేమి? "నిక్కమైన మంచినీలము" చూపుతోడన హృదయము నాకర్షించును. స్వయంప్రకాశమున్నచోట దూతిక లేల? ఒకరు చెప్పి చూపవలయునా? "కనులుండినఁ గాంత సొగసు కనఁబడదొక్కో" అట్టివస్తువుల యెడను, వ్యక్తులయెడను మెప్పు స్వయంభవము.

గాంధీగారి యాత్మకథను జదివినవెంటనే శ్రీ చౌదరిగారికి నాయొక్క మహాదామోదమును దెలుపుచు లేఖ వ్రాసితిని. వా రడిగికాదు. ఒకరి ప్రేరేపణ మీఁదఁ గాదు. అనివార్యమైన స్వేచ్ఛయె.

నాఁటినుండి నేఁటివఱకు వారికవిత్వమునెడ నాకు నుండు గౌరవభావమును, దానినుండి నేఁబడయు హృదయాహ్లాదమును దినదిన ప్రవర్ధమానము లగుచున్నవి. పరిమితి లేదు. అమితత్వదోషమును లేదు. కొనసాగుచున్నదిగాని కొనసంట లేదు.

నిజమైన కవిత్వముయొక్క గుణములలో నిది యొకటి. ఎన్నిమార్లు చదివినను [illegible] పుట్టదు. క్రొత్తక్రొత్త రసములు స్ఫురించును. ఎంతదినిన నాఁకలి తీఱదు. రోయఁపు పుట్టదు. ఇంకను దినఁగోరుదుము.

వీరిగ్రంథములయందెల్ల నాత్మకథ యగ్రగణ్యము. తక్కినయవి సామాన్యములు కావు. కాని వానియందలి విషయములు గాంధీగారిజీవితముతోఁ దులఁదూఁగఁ జాలినంత గొప్పవికావని నాయభిప్రాయము. శైలికిఁ దగినట్టు విషయ ముండవలయును. లేనిచో నది పదాడంబర ప్రకటన మగును. విషయమునకుఁదగినట్లు శైలి యుండవలయును. లేనిచో జీవముండినను నాకృతిసౌందర్య ముండదు. రసవంతము కానేరదు. ఆకర్షింపదు. ఆత్మకథయందు రచన మనోహరము. గాథ లోకోత్తరము. ఇంతప్రశస్తముగ రెండును దక్కినగ్రంథములలో నలవడెనో లేదో నేను దృఢముగఁ జెప్పఁజాలను. దేశభక్తి, ఆంధ్రాభ్యుదయరక్తి, పితృపూజ - యివన్నియు మనజీవితమున నఖండములైన జ్యోతులు! వానివెలుఁగుచే మనల నావరించియుండు తమము కొంతకుఁగొంత విరియును. అయినను వీఁకిని మించిన యితివృత్తములు లేకపోలేదు. యావన్మానవుల యాత్మలను బరవశములఁజేసి హృదయము నగలించి మనసులకు నిశ్చైతన్య మొసంగెడు కావ్యములు, భారత రామాయణముల వంటివి పుట్టవా యిఁక ముందు? హైందవభావనాశక్తి యడుగంటి యింకిపోలేదు. దేశమునకు స్వాతంత్ర పరిపాలనాభాగ్యము సంభవించినది. ఈ గొప్పదశకుఁ దగినట్టి వీరకావ్యములను వ్రాయఁజాలిన వారిలలో సీతారామమూర్తి యున్నాఁడా? లేఁడా? ఉన్నాఁడని నానమ్మిక. నానమ్మిక వమ్ముచేయఁడనియు నావిశ్వాసము. సీతారామా! విశ్వాసఘాతుకుఁడవు కాకుము.

మనచాదరి యతిప్రాసములకై భంగపాటుచెంది తలగోఁకికొనుచు బలాత్కారపదప్రయోగములుచేసి, యర్థము ననుసరించి పదములు వాడక, పదములఁబట్టి యర్థమును వంపులుపెట్టి వంగఁజేయు నీరసుఁడుగాఁడు. భావ మనర్గళముగఁ బ్రవహించుచందాన వ్రాయుమహాసియుఁడు. యతి పదాదియందేకాక మధ్యమునను గొనను వ్రాలును. ప్రాసమునకు, యతికి నై పద్యముయొక్కనడక నిలిచి దాఁటవలసిన యిబ్బందిలేదు. అర్థమునుబట్టి పదములు, పదములలో లీనమైనరీతిని యతిప్రాసములు ననాయాసముగ, నప్రయత్నముగ, స్వచ్ఛందముగ వచ్చిచేరుచుండును. ఈ సిద్ధియందుఁ బ్రసిద్ధుఁడు తిక్కన. ఈవర్గమునఁ దిక్కన్నతో సజాతీయుఁడైనవాఁడు మనచాదరి. ఆనఁగా సరిసమానుఁడని యతిశయోక్తిఁ బలికి యపాయము దేను. ఆవర్గమున [illegible]నత్వము లేకున్నను ఆసనత్వము కలవాఁడని నామనవి.

నన్నయ సాంస్కృతిక దీర్ఘసమాసముల వెదచల్లినాఁడు భారతములో. కాని యవి యన్వయసౌకర్యమున నర్థసౌలభ్యమున సాధారణమైన పదములకంటె నేమాత్రము కఠినములు కావు. మఱి యవన్నియు శ్రావ్యములు; సరళములు; పామరులకు సయితము సులభవేద్యములు కాఁగలవి. మనచౌదరియు నిట్టిసమాసముల రచించుటయందును నిజముగ భారతీయుఁడ! నన్నయయందుఁ బోలెఁ బేరునకు మాత్రము సాంస్కృతికములు: నిజమున కాంధ్రములు; కవితాకళలో నద్భుతానందముల సమకూర్చునంశములలో నిది యొకటి. ఎఱ్ఱనయుఁ, దిక్కనయు నన్నయ్యకు నీడుజోడులే యీ మహత్తరశక్తిని. వారువ్రాసిన దండలకు నర్థమగుటకొలఁకు. అందఱమనసులు కరఁగుటకునై. ఆ సంప్రదాయము నుద్ధరించిన యాధునికుఁడు సీతారామమూర్తి"

'ఇప్పుడు గాంధిగారి స్వీయచరిత్రమును పూరించి ప్రకటింప నున్నారు మన తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు. బ్రిటిష్‌వారి పరిపాలనాయుగమునకంటె నిప్పుడింకను గొప్పగ దేశసేవను నిర్వర్తింపవలసిన బాధ్యత మనది. తప్పితిమా యిప్పుడు లభించిన స్వాతంత్ర్యము శాశ్వతముగా నిలువఁజాలదు. మనకు శత్రులోపము లేదు. ఎప్పుడు నుండఁబోదు. బహిశ్శత్రువులు వాకిటనే యున్నారు. అంతశ్శత్రువు లింటిలోనే యున్నారు. ప్రజలు క్షామపీడితులు. నిరుత్సాహమును గల్గించు హేతువు లనేకము లున్నవి. అధైర్యపడిన లాభము లేదు. ఐకమత్యమునకు, పరస్పరోపకారమునకు, దేశసేవకు, ధైర్యప్రకటనకు నిదియ సమయము. స్వరాజ్యము వచ్చిననాఁడె రాజ్యముయొక్క విస్తీర్ణత తగ్గవలసివచ్చెను. కష్టముచేత వచ్చినది స్వాతంత్ర్యము. నష్టముతోఁగూడ. ఇఁక ముందైనను ఏనష్టమును గలుగకయుండునట్లు కష్టపడవలసినది మనధర్మము. ఇట్టి మహోత్సాహములకు, మహనీయమైనకార్యదీక్షకుఁ బురికొల్పు గ్రంథములలో నీయాత్మకథకు మించినది ఈదేశమున, ఈకాలమున మఱియొండు లేదు. సరస్వత్యారాధనతోడ దేశారాధనమును జేసి శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి ద్విగుణీకృత కృతకృత్యుఁడైనాఁడు. మనకు రెండింతలు మేలు చేసినాఁడు. కావున వారియెడ మనకు కొండంత గౌరవము, కృతజ్ఞతయు నుండుట సహజము.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి మహాత్మునియొక్క ఆస్థానకవి. ఈస్థానము శాశ్వతము.

విశ్వవిద్యాలయము
మైసూరు
౫-౨-౧౯౫౦

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి
అపరాధ్యక్షుఁడు

లఘుటీక

అడితి - కమీషను
అడితి కోశ్కాసము - బ్యాంకి
అవరోధ మర్యాద - ఘోషాపద్ధతి
ఆవిరిపడవ - స్టీంలాంచి
ఉల్ల - సమీపస్థతం దెల్పునది
ఏపు - సూర్యబింబము
కట్ట - కఠినము, పూర్ణము
కామక - తప్పక
కుతి - లాలస
కుప్పవాఁడు - పాకీవాఁడు
కృతమెఱుఁగుట - కృతజ్ఞత
కెంగడలి - ఎఱ్ఱసముద్రము (రెడ్ సీ)
గావంచా - అంగవస్త్రము
గోడగది - అల్మరా
చంపు - చంపుట, హింస
జగాపాడిపట్టు - హైకోర్టు
డెక్కు - మీఁదపైభాగము
తగవరి - న్యాయాధికారి
తగవాటరి, తగవాడువాఁడు } ప్లీడరు
తీన్‌కఠియా - 3/20 వంతు పంట నూరక భూస్వామికిచ్చుపద్ధతి
తీర్పునెలవు - కోర్టు
ధర్మదాత - న్యాయాధికారి
నచ్చు - రుచించు
నాప - అసమర్థుఁడు
నిత్యవృత్తము - దినచర్య
నుడితీర్పు - వ్యాకరణము
నెఱాపాడిపట్టు - హైకోర్టు
పాడిపట్టు - కోర్టు
పాడిపల్కరి - వకీలు
పెద్దనము - మంత్రిత్వము (ఒజ్జనమువలె)
బృహన్నాళిక - ఫిరంగి
మకరార్కము - సంక్రాంతి
రాకరాముల పట్టిక - అటెండెన్సు రిజిస్టరు
లఘునాళిక - తుపాకి
వాణిజ్యకోశము - బ్యాంకి
శార్మణ్యము - జర్మనీ
శాస్త్రగురుపట్టము - ఎం. ఎ. డిగ్రీ
శివమూర్తి - శివలింగము
సవి - అని (ఇత్యర్థకము)

శాసనములంబట్టి దేశవాచియగు 'నాడు' 'నాఁడు' గావ్రాసితి.

నేటాలు, ఆఫ్రికా - ఇవి దక్షిణాఫ్రికాకును వాడితిని.

హిందువులు, హైందవులు - ఇవి భారతీయులకును వాడితిని.

విషయసూచిక

ప్రకాశకులు

శ్రీ సీతారామమూర్తి చౌదరిగారికిని మాకును గలచెల్మి యీనాఁటిది కాదు. దైవానుగ్రహమున నది యవిచ్ఛిన్నముగా సాగుచున్నది. వీరి రాష్ట్రగానాది కృతుల నింతకుమున్నే ప్రచురించితిమి. నేఁడు వీరి యుత్తమోత్తమ కావ్యమగు ఆత్మకథను వెలువరించు భాగ్యముకూడ మాకుఁ గల్గించిన చౌదరిగారి యౌదార్యము మఱవఁజాలము.

వెలగపూఁడి దానయ్య చౌదరి

ప్రొ: రామమోహన గ్రంథమాల

ఆ త్మ క థ

కృ తి ప తి

శ్రీ యె ర్నే ని సు బ్ర హ్మ ణ్య ము గా రు

నెమకి నెమకి కంటి నీలో సబర్మతీ
యోగిలక్షణంబు లూర్జితంబు
లన్న ! నీకుఁ గబ్బ మర్పించి యిది మన
తండ్రి కిడినయట్లు తనివిగంటి.

అర్చన

శా. ఈపూజాప్రసవంబు నందుకొనవోయా! సూనృతాహింస లీ
రూపం గైకొనివచ్చె నార్తజనతా శోచిష్ణుతా కాంక్షమై
బాపూజీ మనవేల్పు దీని నిచటన్ బండించె విశ్వప్రజా
పాపచ్ఛేదకమైన పంట యిది సుబ్రహ్మణ్య! నీపాలురా!

మ. అసదాచారులు శాత్రవుల్ పశుబలాహంకార మేపార నల్
దెసలం జేర్చిననాఁడు దేశికుడ గాంధీశా కూడ సత్యాగ్రహం
బసిగాఁ గైకొని పంజరంగమున శౌర్యజ్యోతివై జాతివా
సనముల్ దోఁచిన మేటిమానిసికి నన్నా! నీకు జోహారువుల్.

శా. ఏదో పొంగొకనాఁడు రేఁగి ప్రజకై యే పీసమో డయ్యువా
రీదేశంబున నెందఱో కలరు కానీ! జీవితంబెల్ల సే
వాదీక్షన్ నడిపించుపుణ్యులు కృపావారాన్నిధుల్ కానరా
రే దేశంబునఁ జూచినం బలువు రో యెర్న్నని! యుష్మాదృశుల్.

ఉ. ఈచతురబ్ధిముద్రితమహిన్ మతిసేయవు, నాకభోగముల్
నాఁచికొనందలంప, వపునర్భవమొల్ల, వనంత దుఃఖ రే
ఖాచితమైన లోకము సుఖంపడఁ గోరుదు వెల్లకాల. మీ
నీ చరితమ్ము వెన్నెలలు నించెనురా! హరిదంతరంబులన్.

ఉ. మీ గుడివాడసీమ నిరమిత్రుని బుద్ధుని ధర్మమందుభుల్
మ్రోఁగిననాఁడు నెవ్వగల మున్గిన పేదల ముక్తికై సుఖ
త్యాగమొనర్చి చన్న శుచితాఖిని భిక్షుకరా జొకండు ప్రే
మాగమమూర్తి వెండియు బయల్పడెరా భవదాకృతిం గృతీ!

శా॥ ఓ సత్యాగ్రహీ! నీ జగద్ధితగుణ వ్యూహమ్ము నాలించుచో
నీ సౌజన్యము గాంచుచో నెడఁదలో నిండారు నా సాధు సే
వాసంసక్తికి లోఁగి నా వశకథానాసద్వచోవైభవం
బీ సత్కావ్యము నీకొసంగితిని నా యీకాన్క మన్నింపవే!

మ. ఎప్పుడో వెల్గులు సూచి దీనితతులున్, లేదేవుఁడో యడ్డమై
యపు డా సృష్టి నిరంకుశత్వమ్ము గనన్ ముద్రాగారమున్ జేసి నీ
తపమే సత్యస్ఫూర్తి నిరంతరస్పృహలో నీ గల్లు మోగించు నా
కపు భాగ్యమ్ముగ నుండె నన్నాశించె మేఁగో యెట్లు సేవింపఁగా .

ఉ. ఈ జగమందు సత్యము, నహింసయు నిల్చిన యంతవట్టు రా
రాజులు, మన్మనీషు లపరాజితవైభవులేలు నాంధ్ర భా
షాజనయిత్రి భారతము నిల్చిన పోల్చిన యంతవట్టు నీ
పూజకునైన పుష్పమిడ పోల్చును బిల్చు నుదాత్తశీలుఁడన్.

గీ. విత్తముం గొల్చుకొన సమర్పించుఁగాని
విత్తముం గొల్చుకొనఁ గృతుల్ వెట్టఁజితేఁ
డుత్తలంపడకుము వీని కుపద నిమి
నుత్తలంపట యేల కవ్యుత్తములకు.

చ. అది పదమంది మెచ్చు పథమా యనిచూడక సందుగొందులన్
బ్రిదికెడివారి భాగ్యములు పండినవా సమలోష్ట కాంచనుల్
సదమల ధర్మసేవకులు సంపదపన్ వెలియై కృశించిరా
ముదిరిన మోహముల్ పరమ మూర్ఖులకున్ విడరాని దయ్యముల్.

ఉ. గౌరవ మిచ్చిపుచ్చుకొనఁగాఁ దగినట్టిది యాట లోకసే
వారుచిరాత్మ! నీకు ననవద్యునకున్ మునుమున్న మల్లికా
హారము వైచి కబ్బమిడి యా వెనుకం గనకాభిషేక స
త్కారము లందుకొందుఁ గవితా కమనీయ తపఃఫలమ్ముగన్.

అ భి న వ తి క్క న

కృత్యాది

మ. ఎవ్వానిం గొల్తు భద్రములకెల్ల నిదానము, ముదారతామయుం
డెవ్వాఁడు సర్వలోకముల నేలు మహాశక్తిపూర్ణ త్రైమై
నెవ్వాఁడు వాఙ్మనఃక్రియల కేర్పడరాని మహాత్ముఁ, డాద్యుఁడై
యెవ్వాఁడెసంగు, సత్యమన నెవ్వఁడు వాని భజింతు నిచ్చలున్.

శా. వీరుల్ త్యాగులు దేశభక్తులు జగద్విఖ్యాతకీర్తి ప్రభా
శ్రీరోచిష్ణులు బుద్ధ శంకర శివాజీ గాంధి గంగాధరా
న్సారీ ముఖ్యులు పుత్త్రులై జననికిన్ జన్మించి ప్రాభవా
ధారన్ భారతమాత నెంతొ చరితార్థత్వంబు వర్తించుచున్. ౨

సీ. భారతంబును బల్కు కవిఁ జూపి తిక్కన్న, పదునైన గంటము కేలఁ బట్టినాఁడు
వేదభాష్యముఁ జెప్ప వేడ్క విద్యారణ్యుఁ, డోంకారమును వ్రాయుచున్నవాఁడు
నిగ్రహావేశ సంధిల్ల రాయలు విజృంభించి దుందుభి మొరయించునాఁడు
సంఘసంస్కరణ దీక్షాకంకణంబును, శ్రద్ధ వేమన్న ధరించునాఁడు

తే. వారల కొసంగినట్టి దీవనల నిచ్చి, వారలం గన్నకంట నింపారఁ గాంచి
యాదరింపఁగదమ్మ నిన్నాశ్రయించి, యంజలి ఘటించుచున్నాఁడ నాంధ్రజనని!

శా. ఏశక్తుల్ తనకున్న నేమి పురుషుం డెబ్భంగి రాణించు నీ
యాశీర్వాదబలంబు లేనియెడ నంబా! యుష్మదీయార్చనా
వైశారద్యము గోరువాఁ డితఁడు వాత్సల్యసంప్రాప్తిలో
లేశం బీతని కిమ్ము చాలు; కవితాలీలాకృతీ! భారతీ! ౪

ఉ. ఈవిధి నాంధ్రవాణి భజియింపఁగ నాకు నెవండు ముందరన్
ద్రోవలనెల్లఁ జూపి కడుఁ దోడ్పడె సద్గురువర్యు సాహితీ
శేవధిఁ సత్యవిన్నకర శేఖర భూరియశోవిభాసి మా
బావనుగోలు "జాస్తి" కులపావనుఁ డల్లయసుబ్బయాఖ్యునిన్. ౫

శా. ఏకశ్లోకరహస్యబోధనముచే నెవ్వాఁడు శిష్యున్ సుధీ
లోకాగ్రేసరుఁ జేయు నవ్విబుధుఁ గొల్తున్ వేంకటప్పార్యు న
స్తోకశ్లోకమయూఖ రాజదఖిలాశున్ రామగాథామృతా
ఖ్యాకగ్రంథమతల్లికాజనకు మద్గైర్వాణ భాషాగురున్,

తే. శబ్దశాస్త్రాది లక్షణ సంప్రదాయ, మెవ్వఁ డెఱిఁగించె నాకు నయ్యుద్ధచరితుఁ
సంస్తుతించెదఁ బుంభావపద్మజాత, రమణి మద్గురువర్యు వేంకటరమణశాస్త్రి. ౭

సీ. కాళిదాసకవీంద్రు గణుతించి శబ్దశాసను మెచ్చి నన్నెచోడని భజించి
మఱిఁ బాల్కురికి సోముఁ గదియించి తిక్కయజ్వను వేఁడి శ్రీనాథు సన్నుతించి
మొల్ల కంజలిపట్టి మూర్తిసత్కవిఁ గొల్చి, యల చేమకూర వెంకన్నఁ బొగడి
చిన్నయసూరి నర్చించి వీరేశలింగార్యు వేదముశాస్త్రి నభినుతించి

తే. ఘనులు తిరుపతివేంకటకవుల కెరఁగి, విశ్వనాథకులాఢ్యు భావించి కట్ట
మంచి రామలింగారెడ్డిమహిమ నెంచి, తలఁతు సూతపురాణకర్తను జయేచ్ఛ. ౮

శా. ఆతంకం బెడఁబడ్డ సాహితిని హృద్యంబై రసాధారమై
కైతన్నేరిచి పండితుల్ కవులు సుంకంబిచ్చి మన్నింప వి
ఖ్యాతిన్ సూరపనేని వంశమణియై కన్పట్టు మన్మిత్రునిన్
సీతారామకవిన్ దలంతు గుణరాశిన్ జౌటపల్లాశ్రియున్. ౯

క. అల్లల్ల నన్నుఁ దెల్పుచు, గిల్లుచుఁ గృతిపూర్తిఁ గని సుఖించుట కెదలోఁ
బెల్లారటపడు నా మేనల్లున్ నరసార్యు మెత్తు నంచితచరితున్. ౧౦

తే. పండితశ్రేణి వేలుపు బాసమీఁది, తగులమునఁ జేసి తెల్గును దెగడునాఁడు
మాతృభాషను మన్నించి మనిపి నట్టి, వారి కర్పింతు మన్నమోవాకశతము. ౧౧

గీ. మధురతాపూర్ణకావ్యనిర్మాణచణుఁడు, నేలవేల్పైననేమి చండాలుఁడైన
నేమి పూజ్యుండపో యతఁ డెల్లవారి, కప్పకవి యార్యవర్యమె నదో సెప్పెఁగాని.

ఉ. ఇంచుక నేర్పులేక సుకవీంద్రులకున్ బ్రజలిచ్చు మన్ననల్
గాంచఁగ నోర్పులేక కలకాలము కుందుచు వేఁడియూర్పులన్
నించెడు కింకవీశులకు నేరము లెన్నక భావిజన్మమం
దంచితమైన కైత నిడవమ్మ! నమస్య లివే సరస్వతీ! ౧౩

వ. ఇట్లిష్టదేవతానమస్కృతియు గురుస్తుతియుఁ బురాతనాద్యతన కవిపుంగవ బహూకృతియుఁ గుకవినిరాకృతియుం జలిపి విశ్వశ్రేయోనిదానమగు నొక్క కబ్బము విరచింపఁ గృతనిశ్చయుండనై మున్ముందు శిష్టసంప్రదాయమ్మును గొనియాడి యించుక మద్వంశానువర్ణనం బొనర్తు. ౧౪

క. ధాత్రిన్ వెలసెను బూతచరిత్రం బగువీరశౌర్యదరింఖణహేతు
క్షేత్రం బౌదార్యరమా, మిత్రంబై రాచకొల మమేయప్రభలన్. ౧౫

తే. అమ్మహాకులవృక్షరాజమ్మువలనఁ, బెక్కుశాఖలు రూపెత్తి పిక్కటిల్లఁ
దెలుఁగుదేశమ్మునకుఁ జాఁగి దీర్ఘమగుచుఁ, గమ్మ యను పేరికొమ్మ యందమ్ముగులికె,

సీ. కుటిలశాత్రవకోటి గుండియల్ పగిలించి, కడిమి చూపినవారు కమ్మవారు
చతురబ్ధివలయిత క్షితినెల్లఁ బాలించి, గణుతికెక్కినవారు కమ్మవారు
పారతంత్ర్యము పటాపంచము సేయఁ గం,కణము గట్టినవారు కమ్మవారు
సిరితోడ సత్యాగ నిరతులై దీనార్తి,గణము దేలినవారు కమ్మవారు
తే. కవితలన్నెన్ని గన్నారు కమ్మవారు, ఘనయశంబును గన్నారు కమ్మవారు
కలిమికి న్నెలవైనారు కమ్మవారు, కరము చారుకయున్నారు కమ్మవారు. ౧౭

క. తెలుఁగుంబుడమికి వెలుఁగుం, గలిగించిన పేరు లోకుగించి మహీనా
ఘులు శ్రీ ప్రతాపరుద్రా,దులు వెలసిరి కమ్మవంశతోయధిపథులై. ౧౮

క. ఆకమ్మకులమ్ము నయం,దాకాశధుని సుధాకరాసంతతిశిఖ
శ్లోకుఁడు రిపుశేఖర భా,టీకుఁడొగిం బుట్టెఁ బేరు"టీకన్న"యనన్. ౧౯

క. అతండు "పొమ్మల"యను గృహనామంబునం బరఁగె ౨౦

ఆ. పెమ్మసానికులుఁడు తిమ్మభూజానికి, గండికోటచేలు దండిమగని
కార్యకర్తయై యమాత్యుఁడై పేరువాయమై, వన్నె కెక్కె నాటివారు మెచ్చ. ౨౧

క. తజ్జన్మఫలం బనఁగా, సజ్జనసంభావ్యశీలసంపన్నిధియా
నెజ్జయ్యగౌడమె నతనికి, పెజ్జెను దక్కె స్త్రి సురగపిసమ్మితమై. ౨౨

తే. అతనికిం గల్గె నయ్యవారప్పయనెడి, నందనుండు దయాధర్మ కందమగుట
నయ్యవారయ్యె నెల్లర కమ్మహాత్ముఁ, డొజ్జగౌడు కయ్యవారాట యుచితమకద.

క. జనియించె నతని కన్నయ, కనదాచారుం డతండు గనె ముత్తయ్యన్
వినయాశ్రియుఁ డతనికి నా, త్తనయుఁడు రమణాభిధుండు తనయుండయ్యెన్. ౨౪

క. ఆరమణయచోదరి సా, ధ్వీరత్నము కిచ్చమాంబఁ బెండ్లాడి గుణా
ధారుని శూరుని బుధమం, దారుని శేషయ్యఁగనె ముదం బెసలారన్. ౨౫

క. అతిమాత్ర పూత చరితాం, చితయగు సుబ్బమ్మవలన శేషాద్యసకుల్
సుతు లుదయించిరి వేంకట,పతి సీతారామనామ భాస్వరులగుచున్. ౨౬

క. అం దగ్రజుండు శారద, కంద పురందరక రిందుకర సురతటినీ
మందారహీరలవలీ, కుందసమాస్పందకీర్తిఁ గొని రాణించెన్. ౨౭

క. భాసురగుణసంపద లక్ష్మీసతికిం దుల్యయగుచు మించు మహాల
క్ష్మీసతి కయ్యనఘుఁడు పతి,యైసల్పెగృహస్థధర్మ మార్యులు మెచ్చన్. ౨౮

తే. సన్నుతాచారులైన తజ్జంపతులకుఁ, బ్రాగ్భవార్జితసుకృతమ్ము పంట యనఁగఁ
బుట్టి రిద్దఱుకొమరు లప్పుత్త్రులందుఁ, బెద్దయై బాపయాఖ్యుండు తద్దవెలసె ...

క. తదనుజుఁడై కమ్మకులాం, బుధి శీతమయూఖుఁడై ప్రభూతమనీషా
స్పదుఁడై నైతికపదవీ, సంపదయసమైనబుద్ధి నారయ నెగడెన్. ౩౦

సీ. నిత్యసత్యాలాపనియతిపై ననురక్తి, నెందినాఁడు జయంబు నందినాఁడు
పరవిత్త మది తృణప్రాయంబ యని విశ్వసించినాఁడు తిరస్కరించినాఁడు
దీనార్తలోకమ్ముఁ బిలకించి కన్నీరు, కార్చినాఁ డండకుఁ జేర్చినాఁడు
మొగమోట దిగఁద్రావి తగవుసెప్పెడినేర్పు, గాంచినాఁడు యశంబు పెంచినాఁడు
తే. కష్టముల్ సుఖముల్ దుల్యదృష్టితోడఁ, జూచినాఁ డొక్క త్రాసులోఁ దూఁచినాఁడు
నాఁడు నేఁడును బుధులుకొండాడు నడత, నివ్వటిల్లిన నారయ్య కెవ్వరీడు. ౩౧

చ. చదువక యున్ననేమి బుధసత్తము లుబ్బఁగ నర్థభావసం
పద వికసింప భాగవతభారతముల్ వివరించు, హృద్యముల్
తదమలకావ్యపద్యములు ధారణ కగ్గముచేసి వేనవేల్
చదువు నతండు తచ్ఛ్రవణసాహితి దుశ్శక మెట్టివారికిన్. ౩౨

క. గోవిందచరణసేవా, హేవాక నిరస్త దానవేశ్వరసుతుఁడై
జీవన్ముక్తుండై సుజ, నావళి కతఁ డొజ్జబంతియై హవణిల్లెన్. ౩౩

ఆ. పున్నములకొటారు నన్నపనేని వం, శాబ్ధిసోము లక్ష్మయార్యుతనయ
చెంచమాంబ వినుతశీల గుణాలవాల, నారయాఖ్యు నింతియై రహించె. ౩౪

శా. ఔదార్యం బది చెల్మికత్తెగ మగం డారాధ్య దైవమ్ముగాఁ
బేదల్ బిడ్డలుగా ఋతోక్తి నగగాఁ బెంపొంది విద్వత్ప్రశం
సాధారేయము శాశ్వతం బుభయవంశఖ్యాతికిన్ దానలం
బై దీపించిన చెంచమాంబచరితం బాదర్శ మిల్లాండ్రకున్. ౩౫

తే. ధన్యజీవనులైన తద్దంపతులకు నగ్రసుతుఁడై జనించినాఁ డంకినీఁడు
పిమ్మటన్ బ్లవమార్గశీర్షమ్మునందుఁ, బుట్టితి న్నేను రెండవపట్టి నగుచు. ౩౬

క. జనులెల్ల రామతింతురు, నను "సీతారామమూర్తి" నాఁ దగు పేరన్;
అనవద్యచరిత వనితా, జనతామణి యన్నపూర్ణ సతియగు నాకున్. ౩౭

వ. ఇట్టి నేను గురుశుశ్రూషాదులఁ బరిలబ్ధంబైన విజ్ఞానము నూఁతఁగాఁగొని బాల్య
ముందొట్టి కబ్బంబులు పెక్కులు నిర్మించియు నంతం దనివోక యెంచియు నెద్దియే
నొక్క మహాకావ్యంబు రచియింప వేడ్కపడి ౩౮

సీ. ఏపల్లె దీపించు రేపల్లెసీమలోఁ, బాఁడిపంటల కాటపట్టనంగ
నేపల్లె నిజదేశహితకార్యనిరతులౌ, కాంగ్రెస్సుయోధులఁ గని రహించు
నేపల్లె పరధర్మ మూఁపంగ నెలకొల్పె, జాతీయవిద్యానికేతనంబు
నేపల్లె గాంధీ దయాపూరసిక్తమై, యనవద్యమయ్యె నయ్యనఘురాక

తే. నందు గాంధిశిలాస్తంభ మెత్తఁబడియె, నచటఁ దుమ్మల బసవయ ప్రచురదాన
నూనితంబైన "శివసాహిత్యమంబు" వెలసె, మీఁదు నేఁపల్లెపేరు "కాశ్మీ" రనంగ.

వ. నా కాణయాచియైన తజ్జనపదంబున "విశ్వసందేశం" బను పవిత్రక్షేత్రముసం
బరఁగు గాంధిశిలాస్తంభంపు టరుగుపై సమ్మహాత్ముని చతుష్షష్టితమ జన్మదినో
త్సవసమయము (౨-౧౦-౬౨) నం దాసీనుండనై సమాహిత చిత్తంబున
నితివృత్తముం గూర్చి యేకతం బాడు నవసరమ్ముగ ౪౦

సీ. ఎవని పుట్టువు మహాభారతీయవిఖ్యాతి, సంధానమై యొప్పసంఘమునకు
నెవని రూపంబులో నివసించె సద్భక్తి, యెంబు సనాతనం బౌట తేజ
మెవని సేవాత్యాగనవనంబు భారతమాతృదాస్యముఁ దూల్చు మంత్రమయ్యె
నెవని ధర్మంబు సర్వవసుంధరాప్రజా, సంతానమునకు మేల్బంతి యయ్యె
తే. విశ్వమానవకల్యాణ విధివిధాత, యీతఁడే యంచు జయపెట్టె నెవని జగతి
యట్టిగుణకంధి గాంధిమహాత్ముచరిత, నాతలంపున మెఱసెఁ బద్యంబు వెడలె. ౪౧

ఉ. అంతటఁ బెన్నిధింగనిన యట్టివిధం బులకాంకితాంగుఁడై
యెంతయుఁ బొంగి గాంధిచరియించిన యాత్మకథన్ దెలుంగులో
మంతును కెక్కఁ బద్యమయమార్గమునన్ వచియింతునంచు నే
సంతనకట్టితిన్ జనని శారదకున్ గిడిగిళ్లు పెట్టితిన్. ౪౨

సీ. ఏనూలినో పేరినో సుబ్బినో నిల్పి, పచ్చిసింగారంబు పల్కుకంటె
హేతువాదమ్మున కింతనిల్వఁగలేక, బూతులబుంగలై జాతివైర
ములకు మతద్వేషముల కుపాధ్యాయులై, యౌదార్యమునకు దవ్వగుచు సతి
పతుల కెంతయు రోఁత పాఁజేయునట్టి పు,రాణమ్ములన్ బూని వ్రాయుకంటెఁ
తే. గాసులకు దాసుఁడగుచు ముక్కుడీని బొగడి, కల్లకైతల నల్లుటకంటె నిట్టి
గుణగరిష్ఠుల దేశభక్తులచరిత్ర, చెప్పుట జగద్ధితంబైన చేఁత గాదె. ౪౩

క. శివరామశాస్త్రి విద్వత్కవిసింహము దీని మధురగద్యాకృతిలో
సవరించెఁగదా యిప్పుని, కవసరమేమీ యటంచు నాడకుఁ డార్యుల్. ౪౪

ఉ. ఎల్లరు గద్యమే చదువ నిచ్ఛవహింపరు పద్యమన్న సం
ధిల్లును వేడ్కఁ బెక్కురకుఁ; దెల్గుకవిత్వచరిత్రఁ జూచినన్
దొల్లిటినుండి పద్యకృతుల్ ప్రజలన్ దనియించి గౌరవా
భ్యుల్లసితంబులై వెలయుచున్నవిధం బది తెల్లమయ్యెడిన్. ౪౫

క. పద్యంబు సర్వకవితల, కాద్యంబై గానబద్ధమై శ్రుతిహితమై
హృద్యంబై నియతం బన,వద్యంబై లెస్స తోఁడువడు ధారణకున్. ౪౬

క. "అనువాదంబకదా హా", మ్మని పెదవిఱి విఱువఁబోకుఁ; డయ్యది యసదా
పనిగా; దందును బద్యం, బునఁ బల్కుట దెప్పరంబు బుధుఁ డిదియెఱుఁగున్.

క. తెలుఁగునకు స్వస్తిసెప్పిన, తెలుఁగుకవిత్వంబు నల్కఁ దియ్యము నాకున్
గలిగిన మా తిక్కన య, జ్వలు త్రొక్కిన త్రోవ కేను సమ్మతిపడెదన్. ౨౯

ఉ. పుఱ్ఱెకొక్కబుద్ధి పుట్టు జిహ్వకునొక్క, రుచి జనించు నంట రూఢ మైన
నదినెల్ల మెచ్చ మెఱయింతుఁ గవితలోఁ, గమ్మఁదనము మత్తుఁ గల్గునటుల.

ఆ. తప్పులేని కైత సెప్పెదనని గుండె, పైని చేయివైచి పలుకఁజాలు
కవియెవండు? బుధులు కారుణ్యమూర్తులై, యుంట నాఁటనాఁగుచుండుఁగాని. ౩౦

ఆత్మకథ

ప్రస్తావన

తే. నాలుగై దేండులకు మున్ను నాముచెలిమి, కాండ్రియొత్తడిచే నాత్మకథ లిఖింపఁ
బూనిపదిపంక్తులనువ్రాయులోపల జరుగఁ, దొడఁగెబొంబాయినగరాన దుండగములు.

క. ఈయంతరాయమున నా, వ్రాయసము నిరుద్ధమాయెఁ బదపడి మారిం
బోయిన ఘటనల కతమున, నా నోపపడబాదిగమున సఫగిడినాఁడన్. ౨

గీ. అందు జయరామదాసమహాశయుండు, సఖుఁడు గలఁ; డాతఁడ కితరకార్యమ్ములెల్ల
నాఁపి తొలుతొల్త రచియింపఁ డాత్మచరిత, మని ననుఁ గోరె నాదర మగ్గలింప.

క. ఇది యదనుకాదు నాకిటఁ, జదువం దమిగలదు కొన్ని సద్గ్రంథము; ల
య్యది తీఱుదనుక నితరం, బెదియుం బోనటింపనేర నిద్ధచరిత్రా! ౪

క. అని యతనికిఁ దెల్పితి; నాఁ, డొనగూడినశిక్ష యెల్లయును బందియలో
ననుభూతమైన నచటన, తనకథ తప్పకరచించి తనిసనియుందున్. ౫

తే. కాని మత్ప్రతనక్రియ కాకమున్న, దొరతనమువారు వెలికి నన్ద్రోసివైచి
రేతదాతంకమునఁజేసి యీచరిత్ర, మయితికాదయ్యె నెరవాడయందుఁ బలుక. ౬

వ. ఆనందస్వామి యీనాఁ డా హెచ్చరికం గదలవైచె — దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహచరిత్ర మే నింతకుము న్నావిష్కరించియుంటిఁ — గాన నిపు డాత్మకథం గూర్చి నవజీవనపత్రికకుఁ బంప నుబలాటపడితి — న ద్దానినెల్ల నొకయూఁపునంద సంతరించి గ్రంథాకృతిని వెల్వరించుట లగ్గని స్వామి వక్కాణించె — నట్లు సేయం దగు వీలు నాకుం గలుగుకదా — కావుటం జేసి యే నమ్మనీషిం గని ౭

గీ. వారమున నొక్కఘట్టము వ్రాయనేర్తు, బరువు లెన్నేనికల వెట్లు పరువులిడుదు
నెఱుఁగవో ప్రతిసప్తాహ మే నొకింత, వ్రాసి నవజీవనకు నంపవలయు ననుట. ౮

గీ. ఈరచన మాత్మకథయైన నేమి యనుడు, నస్మదాశయ మానందుఁ డర్థ మనియె
నవలఁ గల మందుకొనుడు నయ్యది యెఱింగి, మిత్రుఁ డొకఁ డిట్లువల్కెఁ బవిత్రబుద్ధి.

తే. ఆత్మకథ నుగ్గడించుసాహస మదేల, యిట్టినడవడి పాశ్చ్యాలం దెపుడు లేదు
వలతు రీబాట పడమటివారు వారి, కోవ లేకొన్న కొందఱుతూర్పువారు.

వ. ఇది యుచితంబని తలంతురుగాక! — నేఁ డేమివ్రాకువ్వనేర్తురు ?

సీ. ఇది ధర్మమని మీర లిపుడు నమ్మినదాని, నెల్లి వర్జ్యమ్ముగా నెంచవచ్చు
నేఁటిసిద్ధాంతంబు వాటించి యొనరించు, పనుల రావచ్చు మార్పాటు రేపు
పెక్కండ్రు మీపల్కు నెక్కుడు మన్నించి, తమనడవళ్ళఁ దత్సమ్మతిముగ
సవరించుకొనుచుంట సత్యమాటను వార, లిద్దానఁ జెడుదారి కేగవచ్చు ౧౨
గీ. నిట్టి హేతువులంబట్టి యిపుడు పూని, నాత్మకథ సంతరించుట నాఁపఁదగదె
యనుడు నప్పల్కు నొరసి మన్మనమునందుఁ, గొంతకొంత విచారించికొంట వలసె.

వ. అయినను ౧౩

సీ. అస్మత్కథన పల్కునభిరుచి లేదు నా, కెడపక యేను సూనృతముగుఱిచి
కడఁగి సల్పిన ప్రయోగంబులె నేఁడు బాహిరపుచ్చఁ బూనితి, నీప్రయోగ
ములు నాదుజీవనమ్మున నిండియుంటచే, నవ్వానిఁ దెల్పిన నవియ మామ
కీనజీవనకథాకృతిని వహించు; నీ, రచనలోఁ బ్రత్యక్షరమ్మునందు
గీ. నా ప్రయోగచరిత్రంబ నాటుకొన్నఁ, జేత యిది లెస్సయని విశ్వసింతు; జగము
నెదుట నీశోధనములెల్ల నిడితినేని, కొంతమేల్ దాని కౌనని యెంతునేను. ౧౪

వ. అది పొగడుకొంట యైన నగుఁగాక – మఱియు రాజకీయ రంగమున నాసల్పిన ప్రయోగముల నీదేశంబ యననేల నాగరకప్రపంచ మెల్ల నేఁ డెఱుంగు – వీని దెస నాచూపునంగల గౌరవ మత్యల్పము–యివి నా కార్జించిపెట్టిన దగుటంజేసి 'మహాత్మ' బిరుదమున కొపాటివిలువయు నొసంగ – నా కిది పెక్కువిడుత లత్యంతసంతాపహేతు వాయె – దీన నే నుబ్బితబ్బిబ్బైన నిముస మొక్కటియు లేద – కానియాధ్యాత్మికరంగమునఁ గావించిన మత్ప్రయోగముల నావిష్కరించుట కే నెంతయు నుత్సహింతు – నివి యనన్యవిదితంబులు – వీనంజేసియ నాకు రాజకీయరంగమునఁ దగుపాటవం బొదవె – నీయవి సర్వథా యాధ్యాత్మికము లగునయేని వీని వివరించుట న్వినయము విస్తరిల్లుటకుఁ గాక తుళ్ళింతకుఁ దా వెక్కడ? – మఱియు ౧౫

క. నా పూర్వజీవనము దెసఁ, జూపు న్నిగిడించి తఱచి చూచినకొలఁదిఁ
జూపట్టుఁ దొడంగెడి నాలోపంబులె వేలు లక్షలుగఁ దెల్లముగా. ౧౬

ఆ. ఆత్మదర్శనంబు నర్థించి పరమేశుఁ, జూడఁ దలఁచి ముక్తిసుఖము వలచి
చేసినాఁడ నెల్లచేఁతల నీముప్ప, దేండ్లనుండి దీక్ష యిగుర్చుచుండ. ౧౭

క. ఇందులకే నామనుగడ, యందలి కర్జంబులెల్ల నాచరితము; ల
స్పందగతి రాజకీయము, లం దూఁకుట కైన నీతలంపులె కతముల్. ౧౮

గీ. మానిసికి నొక్కనికి సాధ్యమైనకృత్య, మెల్లరకు సాధ్య మగునని యేఁ దలంతు
నట్లగుట మత్ప్రయోగంబు లాచరింప, నైతి లాఁతివార లెఱుంగనట్టిరీతి. ౧౯

గీ. ఎల్లరకు నీప్రయోగముల్ తెల్లమగుట, కూడదని పల్కుచుందుకు కొండ ఱలనః
గాని యిద్దాన నాధ్యాత్మికప్రభావ, మూన మగునంచు నే నెంచుకేని నమ్మ. ౨౦

వ. తనకును దన్ను సృజించినవానికిని మాత్రమ వేద్యంబులగు సంశములు కొన్ని యుండు - నవి యొండొరుల కెఱిఁగింపరాని వగుట తెల్లమ - నా వెలువరించు ప్రయోగములు తాదృశములు కావు - కాని యవి యాధ్యాత్మికము - కొండె నైతికము - లేలనా మతసారము నీతి యనందగు - నీకృతిం బెద్దలయట్లు పిన్నలేని గ్రహింపఁదగు సంశంబుల చేరు - నేను వాని నావేశరహితము వినమ్రము నగు హృదయమ్ముతో నుడువ నేర్తునేని యితరసాధకుల పురోగమనమున కిం దించుక పాథేయము లభించు - వెండియు ౨౧

సీ. మత్ప్రయోగములు సమగ్రతాబద్ధంబు, లని వచింపఁగఁజాల, నద్వితీయ
నైపుణి దీపింప నడుపు నిజప్రయో, గావళి * ప్రకృతి రహస్యవేది
యతఁడు తజ్జాతంబులగు మాఱుపాటులే, యంత్యసిద్ధాంతంబు లని వచింపఁ
డవ్వాని యాథార్థ్యమందు సందేహమ్ము, తనకు లేకున్నను దాఁ దటస్థ
తే. భావమే పూనుఁగాని తత్పండితుం డ, హంత సూపింపఁ డొకవేళ నైన నుంత
మత్ప్రయోగంబులన్నియుఁ దత్ప్రయోగ, మార్గమున నుండుననుట సమంజసంబు.

తే. ననుఁ గడుం బరికించుకొంటిని సమస్త, భావములఁ గూర్చి యవధానపటిమ వెలయఁ
దీవ్రపరిశోధన మొనర్చితిని సతంబు, నైన నివియె సిద్ధాంతంబు లనుట కొల్ల. ౨౩

వ. ఏ నొకటి నొక్కి వక్కాణింతు - నా కివి సంపూర్ణసత్యములుగాఁ గన్పించు - నప్పటికిఁ జరమసిద్ధాంతములుగాఁ దోఁచు - నట్లు కానినాఁ డేను వీని నాదరువు గావించి యేపనియుం జేయనేర - నడుగడుగునం దిది గ్రాహ్య మిది యగ్రాహ్య మని నిర్ణయించుచు గ్రాహ్యంబు నాదరించితి - లాఁతిదానిం ద్రోసితి - నీచేఁత యెందనుక నాబుద్ధికి నంతరాత్మకుం దనివి నాపాదించు నందనుక నామూల సిద్ధాంతముల నంటిపట్టుకొని యుండు. ౨౪

ఆ. తత్త్వముల వెలార్పఁ దలఁచితినేని యీ, కృతి రచింప నిచ్చగింపఁ గాని
వాని ననుసరించి వాటిల్లినట్టి కా, ర్యములచరితఁ దెల్ప నాసపడితి. ౨౫

గీ. అట్లగుట నిల్పినాఁడ సత్యప్రయోగ, చరిత మనునామ మీసర్గజాలమునకు
వెండి సత్యభిన్నములని విశ్వసించు, బ్రహ్మచర్యాదులున్ దీని బలసియుండు.

---

* సైన్సు.

వ. కాని సత్యంబ నాకు సర్వోత్కృష్టసిద్ధాంతము–దాన నితరసిద్ధాంతము లెన్నేని యిమిడియుండు – సత్యంబన వాక్సత్యమ కాదు – మఱి భావసత్యమును – నది యూహ కందెడి సాలంబసత్యమ కాదు – పరిపూర్ణసత్యము – సనాతనతత్త్వము– సాక్షాత్పరబ్రహ్మ – మీశ్వరున కసంఖ్యాక నిర్వచనము లుండె – నవి నన్ను భయవిస్మయంబులఁ దోఁగించు – నొక్కొక్కయెడ ముగ్ధుం బొనరించుఁ – గాని యే నతఁడు సత్యస్వరూపుఁడనియ యారాధింతు–వానినింతదనుకఁ గన నైతిఁ –గాని

క. శోధించుచుంటి నే నీ, శోధనమున విడుతు నెల్లసుఖముల మఱి స
మ్మోదమున వేల్తు నేత, త్సాధనయజ్ఞమున నాదుసంహననంబున్. ౨౮

వ. అయిన నెందనుక నీ పరిపూర్ణసత్యము నందఁజాల నందనుక నాబుద్ధికి గోచరించు సాలంబసత్యము నాశ్రయింపక తప్ప – దంతవఱకే సత్యమ నాకుఁ దీప్రపుంజపు దివ్యమై నన్నుఁగాపాడు కేడెమై యుండు–నీ తెరువునం బోక యసిధారావ్రతముం బోనిది – కాని నన్నదియ వేగిరమ్ముగా గంతవ్యస్థానమునకుఁ జేర్చు – నదియ నాకుసరళము–దాని నంటిపట్టుకొని పయనించుటం జేసి నా కొండంతతప్పు లఘువులుగాఁ దోఁచెడి – నేలయన నీదారి వనటలబారిం బడనీక న న్నేలె – నా కగపడు వెల్గుంబట్టి యేను ముందడుగు వైచితి–మత్ప్రయోగమునసంపూర్ణసత్యమూర్తి యీశ్వరుని మేలిమెఱుఁగులు పెక్కసాళ్లను లీలగాఁ గంటి. ౨౯

గీ. జగతి నీశ్వరుఁ డొకరుండె సత్యమనియుఁ, దక్కినట్టిది యెల్ల హుళక్కి యనియుఁ
నహరహంబును రేకెత్తు నస్మదీయ, చిత్తమునఁ బ్రత్యయంబు విచిత్రరీతి. 30

మం. ఆసమై నవజీవనాదిపత్రికలఁ,బఠియించుచున్న నాప్రజ లెల్లవారు
నేరీతి నామది నీనమ్మకంబు, కొనసాగెనో కనుగొందురుగాక
నాప్రయోగమ్ముల నాప్రత్యయముల, నవ్వారు పాలివారగుదురుగాక. 3౧

క. నా కగ్గమైనకార్యం, బే కుఱ్ఱనికైన సాధ్యమే యగు నంచున్
వాకొనఁ దగుకారణము ల, నేకంబులు నాఁడునాఁటి కెచ్చుచునుండెన్. 3౨

వ. సత్యాన్వేషణమునకు వలయు నుపకరణములం దెంతబెడిద ముండు నంత నవళ మున్ వెలయు – నవి యహంయువున కసాధ్యములుగాఁ దోఁపవచ్చుఁ – గాని యమాయికుండగు బాలునకు సుసాధములు–సత్యసాధకుఁ డణువుకంటె నణఁగి మణఁగి యుండం జను – మానిసియడుగు క్రిందం బడి యణు వడంగు – దానం ద్రొక్కుడువడఁ దగ్గవానిఁగా సత్యశోధకుఁడు తన్నెఱుంగవలయు – నపుడ వానికి సత్యజ్యోతి యగపడు – నిది వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర సంభాషణమునం దెల్లమి యగుఁ – గ్రైస్తవ మహమ్మదీయ ధర్మములుం నైత మిద్దాని సమర్థించు – మఱియు 33

తే. నా రచింపఁగఁబోవు గ్రంథమ్మునందు, నెచటనే నహంతాగంధ మించుకంత
సోఁకునట్లైన మత్పరిశోధనమున, వెలితి కలదంచుఁ జదువరి తెలియుఁ గాక!

సీ. అట్టిచో నాకంటి కగపడు సత్యంపు, రుచి మరీచిక యంట యుచిత; మ్ముర్వి
మాదృశుల్ పెక్కండ్రు మరణమ్ము పాలైన, నెల్లకాలము సత్య మిదియు జయము
గాంచి విరాజిల్లుఁగాక తప్పు లొనర్చ, నస్మాదృశున్ మర్త్య నరయునట్లు
నెవ్వారే నొకవీసమేని సత్యమువిల్వ, నణఁపకుందురుగాక! యస్మదీయ
గీ. కృతి యిది ప్రమాణమని యెవ్వారేని నమ్మ,కుండెదరుగాక! మత్ప్రయోగోత్తరంబు
తెలివిడిగనెంచి ప్రజ స్వబుద్ధిని బలంబు, ననుసరించి ప్రయోగంబు లరయుఁగాక!

వ. ఈమేర కాత్మకథకుఁ జెందిన యుదాహరణములు తప్పక తోడ్పడు నని నా
నమ్మిక - యేలయన నాతప్పులను దాఁపక తక్కువచేయక చదువరుల కెఱుక
సేయఁ దలంచితి - సత్యాగ్రహశాస్త్ర ప్రయోగముల నావిష్కరించుటయు కాని
నామంచితనముం జాటుట నా కభిమతము కాదు - న న్నేను బరికించుతఱి
సత్యంబువోలె బెట్టిదుండ నగుట కంగవింతు - నితరులు సైత మట్లు యుంట
యేను వలతుఁ - దదీయప్రమాణము ననుసరించి నాకొలఁది నెఱింగి సూరదాసున
ట్లెలుఁగెత్తి ౩౬

ఆ. కలఁడె నన్ను దొరయఁగల కుటిలాత్ముండు, దుష్టజనుఁడు లౌల్యదూషితుండు
నెవఁ డొసంగె నాకు నిమ్మేని నతనిన, మఱవఁగల కృతఘ్నమౌళి నైతి. ౩౭

వ. అని వక్కాణింతు - నేలయన ౩౮

క. నాయూర్పుల కన్నింటికి, నాయకుఁ డెవఁ డెతని కేను నందనుఁడ జగ
ద్ధేయున కాపరమేశున, కాయయ్యకు నఖిలతాపహర్తకు నకటా! ౩౯

తే. ఇందనుకఁ జాలదూరమునంద యుంటి, ననువిచారంబు రేపవల్ నను గలంచు
నిందులకు నావికారంబులే కతమ్ము,లని యెఱింగియు నాఁగలేనైతి వీని. ౪౦

క. ఈపీఠిక నింతటితో, నాఁపెద వాస్తవికగాథ నవ్వలిసర్గన్
జేపట్టువాఁడఁ బాఠకు,లోపిక మైఁ జదువుఁ డీప్రయోగచరిత్రన్. ౪౧

సాబర్మత్యాశ్రమము
౨౬-౧౧-౧౯౨౫ }

మోహనదాస్ కరంచంద్ గాంధీ

ఆత్మకథ

ప్రథమ భాగము

౧ జన్మాదికము

క. కలదుగదా! భరతోర్వీ, తిలకం బగు ఘూర్జరాఖ్యదేశము దానన్
దులలేని పేరుపెంపులఁ, జెలువొందుం "గతియవాడు" సిరికిం గుదురై.

తే. అందు గాంధీకుటుంబమం దవతరించు, వైశ్యు లాదిని జిల్లరవర్తకంబు
నాశ్రయించిరి కాని తదన్వయంబ, మంత్రితాసిద్ధి వెలసెఁ గ్రమక్రమమున. ౨

ఉ. ఉత్తమచందుగాంధి యన నొప్పెడి నాదుపితామహుండు ధీ
మత్త రహింప మంత్రిపదమండితుఁడై యల "పోరుబంద"రం
దుత్తములెల్ల మెచ్చ నృపు నూర్జితభక్తిని గొల్చెఁ గాని దు
శ్చిత్తులకుట్రచే నతఁడు సేరె జునాఘడు కొల్వుసేఁతకున్. ౩

క. ఆసంస్థాన ప్రభునకుఁ, జేసె జొహా రాతఁ డెడమచేత, సభ్యులు "సీ
కీసరణి చెల్లునా యిది, దోసముగాదంచుఁ బల్కుదురొకో సభ్యుల్". ౪

తే. అని యొకఁడు వల్క దక్షిణహస్త మర్పి, తం బితఃపూర్వమందె బందరున కింక
లాఁతి వెర వెద్ది నా కంచు నాతఁ డనియె, నిరుపమానం బహో! వాని నియమశుద్ధి.

క. ఆతని కైదవసుతుఁడై, పూతాత్ముఁడు నాదుతండ్రి పొడమె నతఁడు వి
ఖ్యాతమనీషాబలవి, జ్ఞాతాఖిలరాజ్యతంత్రచతురుం డయ్యెన్. ౬

సీ. జనులెల్లరును గరంచందుగాంధి యటన్న, పేరఁ బిల్వ నతండు పెంపుమీఱి
నెఱపె నుద్యోగంబు నెఱమంత్రియై పోరు, బందరుసంస్థానమందు నిలిచి
క్రాలె రాజస్థానిక న్యాయసభయందు, సభ్యుఁడై సదమలాచారగరిమ
నది రాజులకును దదన్వవాయులకును, వగవు దిద్దంజాలు ధర్మసంస్థ
తే. రాజకోటకు వాంకనేర్ రాజ్యమునకుఁ, బ్రెగడయై కొంతకాలంబు నెగడి యతఁడు
కాలగతి నందువఱ కుపకారవేతనంబు గొనె రాజకోటభూనాథువలన. ౭

తే. అతఁడు భార్యావియోగాప్తికతనఁ బెండ్లి,యాడె నాలుగుమార్లు; గుణాఢ్యయుం దు
రీయజాయకుఁ బుత్తలీబాయి కేను, బ్రభవమందితిఁ గడగొట్టుపట్టి నగుచు. ౮

తే. అమలసత్యవ్రతుండు కులాభిమాని, శూరుఁ డౌదార్యమూర్తి నిస్తులితధర్మ
రతుఁడు లంచం బెఱుంగనినుతగుణాఢ్యుఁడన జగతిఁ గీర్తికెక్కె నాయనుఁగుఁదండ్రి.

తే. నలువదేండ్లు కడచన్న నాఁటి కతంబు, సిగ్గుపడె నాలుగవభార్యఁ జెట్టపట్ట
నట్లగుటఁ గొంతిపిల్లయుపాయమబ్బ, యంటుకొనియుండె నాతని కంట తగదె. ౧౦

సీ. రాజకోట సహాయ రాజకీయసమితి,నిధి యొకం డొకసూరు నిజసరేందుఁ
దూలనాడఁ బోడఁగ్ కోస మియ్యది యంచు, నాతండ్రి నారించి నీతు లాడ
నాగ్రహమంది యయ్యధికారి "పొరపాటు, మన్నింపుఁ డని బతిమాలు" మనిన
నతఁ డియ్యకొనక ... యయ్యె నవ్వులయ్యె, ... కుండుటకు వెఱుంగు నంది

తే. ప్రతినిధి మహీయజనకున్ సంధుకుండుఁ, పోలఁచె ప్రీణాభరణ ... గలంచివైవ
నల్లనాఁ! యేము నక్కడ నా తండ్రి, మాననీయసంస్థానాధిమానగరిమ. ౧౧

క. ధనసంచయేచ్ఛ లేదే తనకుఁ, గనిపింపదు నాదుతండ్రికడ నట్లగుటన్
దినదినము ... చిన దొంతెయు నలఁతియంచుఁ జెప్పన్వలయున్. ౧౨

క. చదు వల్పమైన నాతండు, కుదిరిన లోకానుభూతి గొప్పదియగుటన్
విడదీసె గట్టిచిక్కులఁ, జదు ... వేలకొలఁది జనముల నేలన్. ౧౩

చ. మతమునయం దతండు బాహ్యమాత్రము శిక్షణ మందఁడయ్యెఁ గా
ని తఱచు కోవెల ల్గని మనీషఁ లోనర్చు మతప్రసంగముల్
సతతము నాలకించి సువిచార మొనర్చుటఁ జేసి యంపుఁ గాం
డితి గడియించె ... తను బకించె నతిం ... వాక్యంబులన్. ౧౪

క. చిత్తమ్మున మజ్జననియు, నుత్తమసతి యన్న భావ మొదవెను నాకున్
బత్తియుఁ బ్రియభక్తియును రే, కెత్తఁగ నగ్గరిత దేవు నెప్పుడుం దలఁచున్. ౧౫

క. ఆయమ్మ దేవతార్చన, సేయక భోనంబు నెప్పుడుఁ జేయద మఱియున్
బాయక విష్ణ్వాలయమున, కేవొకనే ననుదినంబు నేగుచునుండున్. ౧౬

వ. నాయెఱిఁగినంతవట్టు చాతుర్మాస్యము నామె విడువదయ్యె–నయ్యమ్మ కఠినదీక్షా రక్షితంబులగు వ్రతంబులు పతంబు నిరంతరాయముగా నాచరించు–నెట్టి యిక్కట్టు ముట్టడించినను దాఁబట్టిన నోము నుజ్జగించుట మజ్జనని యెఱుంగని కర్జంబు–చాంద్రాయణము నెఱపుతతి నాకెఱుఁ దెవులు సోఁకుటయు నయ్యామ యమ్మున కామె నేమంబు నేమాత్రియుం జెఱుప నయితిగామియు నెఱుంగుదు–రెండుమూఁడు కఠినోపవాసమ్ములా సాధ్వీమతల్లికకు నల్లేరుపై బండినడకం బోని–నామెకుఁ జాతుర్మాస్యలయం దేకభుక్తంబ నియమ–మంతం దనివోక యొక దాన నయ్యమ్మ వాసరోపవాసంబు నాసించె–గొండొకదాన భానుసంద

ర్శనంబైనఁ గాని బోనంబు ముట్ట నను కట్టుఁ జేసికొనె నప్పుడు [illegible] గూడి వేఁడివెలుంగు కాన నయ్యెనని మాయమ్మకు స్వప్నము [illegible] కేను మిన్ను మానికంబుపైఁ గన్ను నిలిపియుండువాఁడ [illegible] బాంధవుఁడు [illegible] యెల్లరకుం దెల్పు [illegible] బాంధవుఁడు దర్శనం [illegible] నే మొక్క [illegible] మయమ్మకు నివేదించువార [illegible] మేఘ చ్ఛన్నుఁడగుడు నాపై "[illegible] భగవానుని [illegible] తము కాంబోలు"నని [illegible]

క. కానంబడు వ్యవహార, [illegible]
[illegible] విశేషంబు ల, [illegible] దెలియ [illegible]. ౧౮

ఉ. అంతఃపురంబునం గల [illegible]
త్యంతము సంతసించు [illegible] బాల్యము [illegible] నేను నా
చెంతకుఁ బల్లివెంట [illegible] చేరి [illegible]
కాంతునితల్లికిన్ జనగు [illegible] నేఁటికిన్. ౧౯

తె. రత్న [illegible] సంఖ్య, నలుప [illegible]
దశమమాసద్వితీయమై [illegible] నాఁట, జననమందినవాఁడ [illegible]. ౨౦

సీ. పరిభవమందిన [illegible] నాకుఁ [illegible]
బల్లెకూటమునకుఁ బంపిన దృశ్యంబు, [illegible]
[illegible] చిక్కయ్యె, [illegible]
[illegible] దూషించి [illegible]

తే. నభ్యసించిన [illegible]
నాకు నిశితబుద్ధియు ధారణాబలంబుఁ, [illegible] బోలకున్న.

* * *

బాల్యము

తే. బందరు దివాణమున మంత్రిపదము వీడి, న్యాయసభయందు సభ్యమర్యాద వడసి
నాకు నేడేండ్లవయ సున్ననాఁడు చేరె, రాజకోటకు నాతండ్రి తేజు వెలయ. ౧

తే. అతఁడు న న్నప్పురంబునం దలరునొక్క, ప్రాథమికపాఠశాలకుఁ బంపె నందు
నాపఠించిన విద్య నెన్నంగఁదగు వి, శేష మొండేని లేద యోజింపమూఁడ. ౨

వ. అంతఁ గ్రమక్రమంబున నే నున్నతపాఠశాలకుం జేరితి — పదునాల్గేండ్ల నాకుఁ
బండ్రెండేడుల యీడువాఁడు — ఎక్కాలంబున ౩

కం. బాలకాటి మెఱుఁగ నెన్నఁడు, జంకునను సిగ్గరుఁడగుట సంఘముఁగదియన్
[illegible] ప్రత్యేకమ్ముగ, నాకెవ్వరు లేరు నాకు [illegible] మిత్రుల్. ౪

ఉ. [illegible] వానిపలెను [illegible], [illegible] మెఱుఁగ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. ౫

ఉ. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] -
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ౬

కం. గురువుల [illegible], [illegible] [illegible] చిత్తమ్మున [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] నాకు నిది సాజమగున్. ౭

ఉ. కన్నుఁబ్రామి మెఱుఁగ నెన్నండు నోజ్జల, నీతిమాలి గురులచేత నొక్క-
మాటపడుట నాదు మతిమునకున్ దవ్వు, పట్టువడియె నాకు నిట్టి నడత. ౮

వ. కావుటం జేసి లాఁతిపాత్తంబుల దెసకుఁ జిత్తముం జననీక పాఠ్యగ్రంథములనిరంత
రము వల్లించువాఁడ-నిట్లయ్యు నొక్క-తఱి మజ్జనకసంపాదితంబు పితృభక్తిబోధ
కంబు నగు శ్రవణచరిత్రం బను నాటకంబుపై నాకన్ను పడియె-నంత నద్దాని
మొదముట్ట నవధానంబుమెయిం జదివితి-నయ్యవసరంబునందు బొమ్మలాటకాండ్రు
కొందఱు మాగ్రామమునకు వచ్చి ౯

క, నేత్రోత్సవకరములఁ బలు, చిత్రంబులఁ జూపి [illegible] జీవము [illegible]
మాతృపితలఁ గావడి నిడి, యాత్రకుఁ గొనిపోవు శ్రవణునాకృతిఁ గంటిన్. ౧౦

క. ఈ చిత్తరు వాపొత్తము, నాచిత్తమునందు పెద్ద నాటుకొనియె నా
రాచారుఁ డక్క-మారుఁడు, తోఁచెను నా కోజబంతితో నెన యగుచున్. ౧౧

చ. అతఁడు కథావశిష్టుఁడయినట్టితఱిన్ దలిదండ్రు లార్తిమై
సుతుని దలంచుచుం గడుపు చుమ్మలువాఱఁగ నేడ్చుగీత మ
చ్యుతమయి నా స్మృతి న్నిలిచె శోకము పై కొనుచూడ్కి- నన్నుఁదత్
కృతికరఁగించె దాని గురుఁడిచ్చిన జంత్రముమీఁదఁ బాడితిన్. ౧౨

మ. సరిగా నత్తరుణంబునం దల హరిశ్చంద్రావనీపాల స
చ్చరితం బాడిరినట్టువుల్; సరభసోత్సాహంబు దీపింప మ
ద్గురునాజ్ఞం గొని దానిఁ గంటి; నది గింగుర్వెట్టెడిన్ శ్రోత్రగ
హ్వరమం [illegible]కని; డోఁచె నది నాభావంబు నువ్వెత్తుగన్. ౧౩

ఆ. ఆపరిదర్శనంబు ననిశంబుఁ దలకింప, నిచ్చ వోడమెఁ గాని యెన్నిసార్లు
జనకుఁ డాజ్ఞ నిచ్చు స్వాతంత్ర్య మేపాటి, కలదు నాకు దానిఁ గాంచు టెట్లు. ౧౩

తే. అని తలఁచి వేఱొకం డుపాయంబు లేమి, నాహృదయరంగమందె [illegible]
గోటిమార్లు పరిదర్శించికొంటి నేను, నిరుపమానందసామ్రాజ్యనేత నగుచు. ౧౪

క. [illegible] హరిశ్చంద్రు, స్తుత్యపథం [illegible] జయపెట్టన్
సత్యంబు [illegible], [illegible] గనగా [illegible] నెంతున్. ౧౫

క. [illegible] నిపత్తుల్
[illegible]. ౧౬

క. [illegible]
[illegible] సలజన్, యత్యంతం [illegible] దానిన్. ౧౭

మం. ఇపుడు లోకజ్ఞాన మెచ్చిన కొలఁదిఁ, దర్కించి తర్కించి తెలఁచినకొలఁదిఁ
జరితం కందఁడు హరిశ్చంద్రుఁ డటంచుఁ, ఘోరంబుగా నాకుఁ దోఁచుచున్నయది
శ్రవణుండు నల హరిశ్చంద్రభూవిభుఁడుఁ, [illegible] సజీవసత్త్వముల
తన్నాటకంబు లిత్తఱిఁ జదివినను, వెనుకటివలె నే ద్రవింతు నిక్కముగ. ౧౮

* * *

౩ బా ల్య వి వా హ ము

ఆ. ఈ వివాహఘట్ట మావిష్కరింపక, మఱుఁగు సేత నాదు మదికి నింపు;
కాని దీన నిట్టి గరళంపుముద్దల, మెక్కవలయు నేను బెక్కుమార్లు. ౧

క. పొగడఁదగుకతల నిటఁ బలు,వగల న్గొనియాడి పెద్దవాని న్వాడ వి
లగునే నిజమున కే న్మూ,డిగము బొనరింతు నేని డిందనిబత్తిన్. ౨

క. పదుమూఁడువత్సరంబుల, యదనన్ నాపెండ్లి జరిగె నని కబ్బమునం
గదియించుట సంతాపా,స్పదమగు విధి యయ్యె నేమిపల్కుదు నింకన్. ౩

వ. నేఁడు నాకాపుగడకు నగ్గంబై నాఁటినాయీడుగల్గి వెల్గొందు కుఱ్ఱలం జూచు తఱి నావివాహవృత్తాంతము తలఁపునం బాఱ నాదుర్దశ కెంతయుఁ జింతిల్లి యేత దనర్థంబునకు దవ్వైన యవ్వారి నవ్వారిగాఁ గొనియాడు చుండుఁగొండిక నాఁట జరిగిన నాపెండిలి స్సమర్థింప నెట్టి నైతిక విధియుం గానరాదయ్యె— వెండియు ఠ

సీ. క్షత్రియవాసులలోఁ గలవు పరిధానంబు, కెంపలియనుపేర కొన్ని విధులు
తొలుత పుట్టిన బిడ్డల తలిదండ్రు లుద్వాహమాసమునకై కావించి కొనెడి నియమ
మాద్యసంస్కారవ, మయ్యది మహోత్సవము, బాగుగ దాని కెంపలి ముగియులోనఁ
గుఱ్ఱవాండ్రను ..... గోల్పోయి ..... సుమా, నైష్ఠవ్యదుర్దశావశ్య కాద

తే. తఱచుగా సిద్ధధానగాథల నెఱుంగు, పిల్ల లుండరు; నా పట్టి వింత తంతు
ముగిసె ..... మాకు మా ఇంద మొదటిపాప లిద్ద ఱెసంగు గొట్టిరో యొగిరిరంట.

తే. నాత్మ్యపరిధానసంబునా ..... కేసు, పత్సరమ్ముల వయ సున్నవాండగాని
దానిఁగాంచి నాతోడఁ దల్లిదండ్రి, తెలుసుకొ గావించిరో లేదో గుఱుతు సున్న.

సీ. ముప్పూర మన్నదమ్ముల మేము; ..... ని, తెకుదుసున్న పెద్దయన్నకును బెండ్లి
నాద్యతీయా ..... నాకు సౌఖ్య్యమలర
నొకముహూర్తమునంద యుద్వాహ మొనరించి, నిశ్చితమయ్యె; నీ నిర్ణయమున
మా మంచిచెడ్డల మది నెంచఁ బని లేదు, పూసమ్మతియు నసమ్మతియు నరయు

తే. నక్కఱయు లేదు పెద్దల; కింక వారి, కానుకూల్యము నల్పవ్యయంబు .....
..... చాలు నితరంబు సాహసేయ, రెంత సాహస మీకార్య మెంచి చూడ.

క. హైందవసంసారమ్ముల, యందు వివాహం ..... కుతంతలతో
నం దీఱ దిచ్చువారలు, నం దెసవా రడఁగిపోరు రకార్యమునన్. ౯

క. అర్థమ్మును గాలమ్ము ని, రర్థకముగ వెచ్చపెట్టి యాడంబరముల్
వర్ధిల్లఁజేయ సుధయులు, వ్యర్థస్పర్థాసమాశ్రయులఁ గాంచెర ..... ! ౧౦

క. విందుల వింతల మేళము, లం దాళమ్ములను ..... లం .....ల నె
న్నందగు నగనాణెమ్ముల, క్రిందుగ సమకూర్తు ..... చెల రేఁగెన్. ౧౧

ఉ. శ్రోతలు మేల్ బలారె! యనుచు న్దలలూఁపిన నిస్పృయంచు బల్
రోఁతవెలార్చినం గనక ఓొప్పుచు గొంతులు చీలునట్లు సం
గీతము పాడి రోగములకింకరులై పొరుగిండ్లవారికిన్
మాతన దెచ్చిపెట్టెద రహర్నిశము న్మఱికొంద ఱిత్తఱిన్. ౧౧

క. కిమ్మనక భరింతురు పా, ర్శ్వమ్ములఁ గలవార లీ యసహ్యమ్మును వా
రు మ్ముం దీ యల్లరి న్నా, గమ్మును గావింపవలయుఁ గావున నవురా! ౧౨

తే. వెచ్చమా తగ్గు విభవమా హెచ్చవచ్చు, ననుచు మాపెద్దవారెల్ల రరసి యరసి
యొకవ్యారంబ యీపీడనెల్లఁ బాఱఁ, ద్రోలి నెంచిరి చెలులు బంధుగులు మెచ్చ.

న. అదియుంగాక మజ్జనకుండును దదగ్రజుండును జరాభార పీడితులగుటయు, వాగు
నెఱవేర్పం దగిన శుభారంభంబు లింతకు వెలిగా నన్యంబులు కానరామియు,

ముదిమియందుఁ దల్లిదండ్రులు తమపిల్లల ముద్దుముచ్చటలం దిలకించుచుఁ గుటుం
టుంబ పోషణము సాజంబగుటయు, మా వివాహంబు లొక్కమారె జరుపు
టకుఁ గారణంబులయ్యెఁ—బూర్వోక్తప్రకారంబున వైవాహికకృత్యంబులు పెద్దం
గతిపయమాసమ్ములు చెల్లె—నీసందడిఁ గాంచి నే నాగామి విశేషమ్ములఁ జిత్రి

ఆ. ఆట లాడికొందు నప్పిల్లతోఁ గూడి, యందలంబు లెక్కి విందుఁ గాట
మంచిదుస్తులను ధరించి కులుకుచుందు, ననుచు నుబ్బినాఁడ నగ్గలముగ. ౧౫

క. రాజకోట విడిచి రంగి దానందతు, రంగమంబు నెక్కి చెంగలించి
యింగ్రిజన్నుఁ గూడి యరిగితి నూమాత్ర, భూమియైన తత్ *సుదామపురికి. ౧౬

సీ. ఒకయయ్యవెంటె నేనకుటైట మూలింజెర్రి, కలుగాదయ్యె నా మ్మనోమిందు
నెట్టేటి సెలవు కొక్కెంత ప్రార్థించె తాఁ, బయనమయ్యెను జేసుబంధమున
దారిలో శకటంబు తలకిందులై కూల, నతనిమేనెల్ల నుగ్గయ్యె నకట!
క్షతగాత్రుఁడై న మజ్జనకుఁ జూచినయంత, మాసంబరంబెల్ల నోసరిల్లె

ఆ. నిట్టిచెట్ట మమ్ము మిట్టిపైవచిన. నాఁగనయ్యెఁ బరిణయప్రయత్న
మేను బెండ్లివేడ్కలోన మునింగి చిం, తింపనైతిఁ దండ్రికీప్రమాప్తు. ౧౭

క. తలిదండ్రులదెస నాకుం, గల దెంతయు భక్తి; దానికంటె లవంబున్
వెలిత్రిపడఁబోదు భోగం, బులపైఁ గల రక్తి; యుక్తముగ నూహింపన్. ౧౮

ఆ. ఇంక నెఱుఁగనైతి నే సుఖమంతయు, నీఁగి కన్నవారి కెల్లనాలఁ
దగుసపర్య సేత ధర్మవు లన్నింటఁ, బ్రథమగణ్య మన్నవాడి తెఱఁగు. ౧౯

తే. మామకీనంబు నింద్యమై మలయుభోగ, తృష్ణకున్ బుద్ధి సెప్ప నర్తిల్లె నొకటి
యదిమనశ్శల్యమై నాఁడు మొదలు నన్నుఁ, గరము వేధించు ముందుత్తరథనచింతు.

క. ఓగ్రీ! కోటియుపాయము, లారసి పన్నెదవుగాక ! యకలంకంబౌ
వైరాగ్యము లేకుండిన, నేరవు త్యాగంబు వడయ నీ వెన్నఁటికిన్. ౨౧

వ. అని నిష్కులానందుఁడు రచించిన గీతంబును బాడునప్పుడు వినునప్పుడుం దలఁ
పునం బాఱి తద్దుర్విషయంబు నన్ను లజ్జావశుం జేయుచుండు—నది యట్లుండె. ౨౨

క. నలఁగియు గాయమ్ములతోఁ, గలఁగియు నగుమోము వెట్టి కావించెను బెం
డిలితంతు నెల్ల జనకుం, డల దృశ్యము కనులఁ గట్టినట్టుల యుండున్. ౨౩

తే. చిఱుతపాయంబునం బెండ్లి సేయుకతన, మజ్జనకు నిట్లు తీవ్రవిమర్శ సేయ
సాహసింతు నటంచు నాఁ డూహపడితి, నోటు! సకలంబు నాకపుడొప్పియుండె.

* పోరుబందరు.

ఆ. పెండ్లియదిగాక నక్క పిల్లయు చేసెడి గాని, దృష్ట్యన్న తెలుఁగు నాయుడు సన్నెకల్లు
త్రొక్కి నట్టి జాక మక్కునఁ బాసెమ్ము. గ్రోలు లీల మజ్జప్రపాలఁ బడెదు. ౨౫

క. మా మేలుమేలు సంస్కృతి, చేయన్ దొరకొన్నభంగి చిత్రమువోలెన్
నాయెట్టయెదుట నున్నదం, బాయక యీనాఁటికేని భాసిలుచుండున్. ౨౬

సీ. ఆ తొలిరేయి నో హా! తూస్పకమరిల్, గుర్తింప నేరని కుఱ్ఱజంట
మొనసి సంసారసముద్రగర్భమ్మునం, దు నమ్మాంతమును నొక్కదూఁకు దూఁకె
నా కేయికర్తవ్యమాత్రయు నాసమా, నదిని సాధించెఁ బావనగుణాఢ్య
నాకొసఁగ కెన్న నా పోషక లక్ష్మిప్పరో, యిసుమంతయేని నా కెఱుక పడద

ఆ. మెఱుఁగ వేడనైతి నెన్నఁడు నుద్దైనఁ, గోరఁగలదు నన్నుకొంత లేదు
మాకు సిగ్గు సిసుపమాఁ, మన్యోన్యము, భావలోకసిద్ధి యబ్బ దెపుడు. ౨౭

క. అమ్మగువతోడ నే నిసి, నెమ్మెయి మాటాడు టెడవు నెయ్యది వక్త
వ్యమ్ము విధూసీనాహా, య్యమ్ము నన్నుఁ జేర్పదయ్యె నతిదూరంబున్. ౨౮

వ. అప్పట్ల నిక్కముగా నెట్టి శిక్షయు నక్కఱకు రానేరదద్దానితో నొకింతయే నావశ్యకము లేకుండఁ జేయఁ బురాభవసంస్కారంబు లెంతయు సమర్థంబులు కావుటంజేసి కాలక్రమంబున మాకుఁ బరిచయము నగ్గలి్ల శంకాతంకంబు లెఱుఁగని సల్లాపములు జరియుఁగొన్న. ౨౯

తే. హెచ్చులొచ్చులు లేక మాయాగాఢ తుల్యమైన ప్రేమాయె నించుకయేని మసల
కేను జూచెద దొరకొనెక ి ంచిమా , మె ెఱుఁగని గగనంపు వొగెత్తెదను.

౪ యాజమాన్యము

శా. నాకుం బెండిలియైనకాలమున నానాసీతులంగూర్చి సు
శ్లోకుల్ వ్రాసెడు పత్రికల్ వెలసి వచ్చున్ స్వల్పమూల్యంబునన్
సాకల్యంబుగ వాని నేఁ జదివితిన్ సంప్రాప్తమైనప్పుడం
గైకస్త్రీవ్రతచర్య ధర్మములలో నెచ్చంచుఁ బల్కంబడెన్. ౧

క. అది ముద్రవోలె నామది, నదికేమతి సత్యదాస్య మస్మద్వ్రతమై
కుదురుకొనియుండుటన్ బర, సుదతీస్నేహము నభఃప్రసూనము నాకున్. ౨

వ. వెండియు నేకపత్నీవ్రతంబును ద్యజించుటయు నవ్వయసునందు నా కసాధ్యం
బైన నవ్విచారంబు నా కొండుచెట్టకుం గతమయ్యెనెట్లన 3

తే. ఏకపత్నీవ్రతంబు నేనిట్లు నెఱప, నానెలంత పాతివ్రత్య మూనవలదె ;
యని తలంచితి నియ్యాగ్రహ మట్టె పెరిఁగి, యువిదపై నాకు సందియం బొదవఁజేసె.

క. ఆయమచిత్తం బెఱుఁగఁగ, నాయధికారంబు నేర్పునఁజూపితి దో
షాయత్తచరిత్రఁగ మజ్జాయను శంకింపఁదగిన సడి లేకున్నన్. ౫

క. నాకన్నంతయు నచ్చెలి, పోకడపై నుండు నెల్లప్రొద్దు; సందేహా
వ్యాకులితచిత్తులకు నేలా కావలెఁ గార్యకారణాన్వయ మిస్సీ ! ౬

క. ఇరుగిండ్లకుఁ బొరుగిండ్లకు, నరుగం దగ దస్మదాజ్ఞ నందక నీ వం
చఱ లేకయ శాసించితి, గరిత ; నిదియ బీజమయ్యెఁ గలహంబునకున్. ౭

చ. ఇది యొక బందిపై వెలసె నింతికి, నిట్టికడిందికర్జముల్
ముదితసహింపదయ్యెఁ, దనముచ్చట హెచ్చినచోటికేగ నా
ముదలఁ దొలంగె, నట్లగుట ముమ్మరమయ్యె మదీయకోప, మా
సుదతిస్వతంత్రతాగరిమ సుస్థిరమయ్యె, నిఁకేమి సెప్పుదున్. ౮

వ. నాఁడు క్రొంగ్రొత్తకాఁపురంబులు గడపు మాకు నొండొరుల ముచ్చటలు నిష్ప
చ్చరంబయ్యె. ౯

ఆ. నిక్క మరయ నాదు నిర్బంధచర్యల, సరకుగొనక తలఁపుజాడఁ బట్టి
పొలఁతి మెలఁగు టెట్లు పోలని చేఁతయా, నరక నెఱపఁదగునె దొరతనంబు. ౧౦

క. ఊరేగింపులఁ జూడకు, పేరంటంబులకుఁ బోకు ప్రేముడికత్తెన్
దారుకొనఁబోకు గుడికిం, జేరకు మను చట్ట మే సుశీల భరించున్. ౧౧

క. నాసతి నే శాసించిన, నాసతి నా కానయిచ్చు టర్హంబకదా
యీసత్యమ్ము నెఱుంగక, చేసితి మగపెత్తనంబు చేడియమీఁదన్. ౧౨

వ. చదువరులు మాజీవితంబెల్ల నిట్టి సందడికయ్యంబులకు వియ్యంబు సూపెనని యూహింపకుందురుగాక—నిష్కళంకమగు పేర్మియ లేమయెడ నావిధించు నిర్బంధమునకు మూలంబు—నాయిల్లాలి నెల్లపొలఁతులకు నోజబంతిం జేయవలయు నను నాస నాకు మిక్కుటంబు—కాన ౧౩

ఆ. నిప్పువంటి నడత నేరిచి నాకన్న, దెల్ల నెఱిఁగి పనుల నిచ్చలందు
నాకు వేఱుగాక నారాణి రాణింప, వలయు నన్న కోర్కి బలిసె నాకు. ౧౪

సీ. కస్తూరిబాయి కీ కాంక్ష యున్నదొ లేదొ, యించుక యేని నే నెఱుఁగనైతి
వ్రాలైన నెఱుఁగ దవ్వనిత, మాయామర్మ, వతిగాదు, స్వాతంత్ర్యవాంఛఁ బెంచు

నభినివేశం బున్నయతివ. మితాలాప, చదువులేమికిన్నె విచారపడదు
చదువుకై నాసల్పుజతిసంబు గని దైన్య, విద్యాభిలాష చూపింపఁబోదు

తే. నాకుమాత్రము విద్యాంఛ నసయఁజాగె, నా కెదేః నాదుప్రేమ కెల్ల తనర్చెఁ
గాన నమ్మానినియు నప్పుధాన నన్నుఁ, జూడనలెనన్న కోర్కె నస్పిడదయ్యె. ౧౫

క. మా కన్యోన్యప్రేమము, లేకున్నను నిత్యనిర్వ్యళీకప్రణయం
బేకాశనైన నుంటన్, నాకోఁకి తీవ్రవేదనకు ద వ్వయ్యెన్. ౧౬

సీ. భార్యానురాగం బపారమై నెలకొంట, బడినైన నాకదే గొడవరేఁగి
దినకరుం డపరాంబుధిని బ్రుంగు టెప్పుడో, కాసంతచీఁకటి క్రమ్ము టెప్పుడో
యడరి లేజవరాలికడ వ్రాలు టెప్పుడో, మించుఁబోఁడిని గుస్తరించు టెప్పుడో
చెలువచిన్నారిచూపులఁ గాంచు టెప్పుడో, జిలిబిలిసరసముల్ చిమ్ము టెప్పుడో

తే. యని నలంగితి మర్మరమారి యోగి, మవసరం బున్న లేకున్న నవియు నివియుఁ
గల్లవోల్లులు వల్కి వాల్గంటి కేను, తెప్పనడసీయ నద్దమ రేయివఱకు. ౧౭

తే. మితి యెఱుంగక యిటు పొలమేర దాఁటి, మాఱిఁబోయిన నాతాల్యమునకు దోడు
నాకుఁ గర్తవ్యకాంక్షయు లేకయున్న, నెట్టిచెట్టకు నగ్గమై యేద్తునొక్కొ. ౧౮

పం. ఏకారినై దురంతరోగపీడ సుక్కి యుంచునో
యకాలమృత్యుఘోరనక్రమందుఁ జిక్కియుంచునో
యిఁకెట్టిసంచరచ్ఛవత్వ మేపుసూపఁగాఁ బ్రపం
చకం బిసీ యటంచు రోయ స్రగ్గిమ్రగ్గి యుంచునో. ౧౯

వ. కాని ప్రతిదినంబును గాల్యకృత్యములు విధిగా నిర్వహించుటయు స్వప్నమందేని
దబ్బఱలాడకుంటయు నాముఖ్యవ్రతంబులు—కాన నన్నుఁ బెక్కుమాఱు లీరెండవ
నియమంబ యుద్ధరించె — నది యట్లుండె. ౨౦

తే. పొదలె నుత్కంఠ భార్యకుం జదువు నేర్ప, నేమిలాభంబు భోగేచ్ఛ యించుకేని
కాలము ననుగ్రహింప దక్కమలనేత్రి, కిచ్ఛయా లేదు నెఱవేర్చు టెట్లు దీని. ౨౧

క. పై పెచ్చు రాత్రులం దే,నీపని సాగింపవలయు నెవ్విధిఁ బెద్దల్
దాపున మాటాడుదు నే, నోపఁగదా వారిచెంత నుంటకు నైనన్. ౨౨

తే. నాఁడు నేఁడును గత్తియవాడునందు, నువిద కవరోధ మర్యాద యున్నకతన
జవ్వనంబునఁ గస్తూరి చదువుజతన, మక్కఱకు రాక మిన్నుల వమ్మయ్యెనకట. ౨౩

తే. ఆవరించిన కామాంధ మంతరించి, సంత యెఱుక సమీపించు నంతలోన
లోకయాత్రా సమారంభ లోలబుద్ధి, వోడమి యవకాశ మింతేని వడయనైతి.

క. గురుకడఁ జదివించుటకై, నెఱపిన జతనంబు సెడియె నెలఁత తుదకు ను
త్తరము లిఖించుటకును గుజ్జరాతిపొత్తంబుఁ జదువ శక్తి గడించెన్. ౨౫

క. ఆ యుస్మత్తప్రేమకు, నీయకొనక యుందునేని యీనాఁడు సుఖ
గేయంబగు వైదుష్యం; బాయమకుం గుదిరియుండు నని యూహింతున్. ౨౬

క. ఆమె కిప్పుడున్న విద్యా, వైముఖ్యముఁ బాపి యుండువాఁడ విశుద్ధ
ప్రేమకు నజయ్యకార్యం, బీమహి లేదంచుఁ దలఁతు నేఁ జిత్తమునన్. ౨౭

క. లాలసఁ బారిం బడు నన్నేలె నొకం డంటిఁ ద్రోల్లి; యింకను చుసువన్
బోలిన విశేష మున్నది, యాలింపుఁడు విన్నవింతు నద్దాని నిటన్. ౨౮

క. నమ్మించెను బలుదృష్టాం, తమ్ములు న; న్నెవ్వఁడు విమలతరనిష్ఠాయో
గమ్ము విడునం డతని దైవమ్ము కటాక్షించుఁ దుది కవశ్యం బనుచున్. ౨౯

వ. ఎట్టులన హిందూసంఘమునం దతిబాల్యవివాహమురాచారం బున్నను, దాన జనించు నుపద్రవంబుఁ గొంతవట్టు తొలఁగింప జనవీజనకులు నూతనవధూవరులకుం దఱచు వియోగంబ సమకూర్తు- రయ్యాచారంబు మాయందును బ్రియుక్తంబయ్యెఁ- బరిణయానంతరము చెల్లిన వత్సరంబు లైదింట మా జంట కూడియున్న కాలంబు మూఁడేండ్లకు న్మించనేరదు-మా కలయికయం దైదాఱు మాసమ్ములు నిండియు నిండకమున్న పుట్టినింటివారు కస్తూరిబాయి కాహ్వాన మంపెడివా-రప్పిలుపు లప్పుడు నాకుఁ దీవ్రవేదనాజనకంబులై యుండెడివి-కాని మా యాలుమగల నవియ బ్రదికించె ననుట నిక్కువంబు-వెండియు 30

ఆ. చదువుకొఱకు నేను బదునెన్మిదవయేఁటఁ, జేరినాఁడ నాంగ్లసీమ కదియ
మాకు దీర్ఘవిరహ మంత్రిమై నేర్పె వి, యోగసహనశక్తి నుభయులకును. 31

ఆ. ఇంగలాండు విడిచి యింటికిఁ జేరిన, పిదప నైన మాకుఁ గుదురదాయె
నాఱునెలలకొలఁది మీఱిన కాలంబు, విషయసౌఖ్య మనుభవించు వీలు. 32

వ. ఏలనా నక్కాలమునఁ దాసులోని దారంబువోలె రాజకోటకున్ బొంబాయికిఁ దఱచు పేరెమ్ములువాఱుట నాకుఁ దప్పనిపనియయ్యె. 33

ఆ. అవల దక్షిణంపు టాఫ్రికా పయనంబు, కూడివచ్చె దానితోడ నాకు
విషయసౌఖ్యవార్ధి వీచీపరంపరా, హతులఁ గడచు భాగ్య మగ్గపడియె. ౩౪

* * *

౫ ఉన్నత విద్యాభ్యాసము

తే. పరిణయమునాఁటి కున్నతపాఠశాలఁ, జేరితి నటంచు మున్నె భాషించియుంటి
నేను నాయన్నలిద్దఱు దానియందఁ, జదువుచున్నార మయ్యవసరమునందు. ౧

క. రెండవయన్నకు నాకును, బెండిలితో నొక్కయేఁటివిద్య నశించెన్
వెండియు నయ్యగ్రజుఁ డెన్నండును విద్యాలయంబునకుఁ జనఁడయ్యెన్. ౨

క. హైందవసంసారమ్ముల, యం దెందఱు కుఱ్ఱవార లకటా నేఁడీ
చందంపు దుర్దశ న్వగఁ, బొందుచునున్నారొ దైవమునకే తెలియున్. ౩

వ. మదీయవిద్యావ్యాసంగము మాత్రము తదనంతరము నిరంతరాయముగాఁ జాగుచుండెఁ - బాఠశాలయందు మందబుద్ధి యను మచ్చ నాకు లేదయ్యె - నొజ్జలకు నాదెసఁ గూర్మి మిక్కుటంబు - వారు నావిద్యాశీలంబులఁ గూర్చి తలిదండ్రులకుఁ బంపు కిల్లాకు నందెన్నఁడును జెడ్డవ్రాఁత కానంబడదాయె - నంతియ కాక యే నాయాయి కక్ష్యలయం దదృష్టవశంబునం జేసి బహుమానమ్ముల విద్యార్థివేతనమ్ములఁ బడయఁగలిగితి - నాబుద్ధివైశద్యముపట్ల నాకుఁ దృప్తి లేకుంట నిట్టి సమ్మానంబులు ప్రాప్తించు తఱి నబ్బురపడుచుండువాఁడ - నిట్లుండియు ౪

క. శీలమ్మునయం దన్యుఁడు, వ్రేలిడఁ జూప నెట్టిపేలును గలుగం
జాలని లీలఁ గడుంగడు, మేలుకొని చరింతుఁ బ్రతినిమేషమునందున్. ౫

క. నలుసంత దోసఁగు వొసఁగిన, జలజల నా కన్ప్రజలము జాల్కొను నిఁక నొ
జ్జలు నను శిక్షార్హునిగాఁ, దలఁచినతఱిఁ గల్గుసిగ్గు తరమే నుడువన్. ౬

ఆ. ఒక్కమాఱు నన్ను నొజ్జలు దండింప, నపుడు శిక్ష కడలనైతిఁ గాని
దండ్యమైనయంత తప్పుసల్పితినంచుఁ, బ్రజ తలంచు ననియ పనవినాఁడ. ౭

క. ఒండగు తరగతియందో, రెండవ తరగతినొ యిది జరిగె నిట్టిద వే
ఱొం డేడవతరగతియం, దుండినతఱి జరిగె నప్పు డొజ్జలలోనన్. ౮

వ. ప్రధానమై గిమీ యనునతండు వెలయు - నయ్యయ్యవారు ౯

క. అంతేవాసుల దెసఁ దా, నెంతే నాదరముసూపు నెల్లప్పుడుఁ గా
నంతయు నేమము దాఁటఁడు, మంతు గనిన శిక్షకుండు మాబడిలోనన్. ౧౦

క. ఆయన మాకు శరీర, వ్యాయామంబును గ్రికెట్టునాట విధించెన్
నాయిచ్ఛ వీని మెచ్చదు, వాయని బిడియంబు గల్గువాఁడను గానన్. ౧౧

వ. మఱియు దేహపరిశ్రమంబునకును జదువునకును సంబంధ మావంతయు గానరా
దని యత్తఱి నాకొక దురభిప్రాయం బత్తియుండెఁ-గాని విద్యావిధానమునందు
మానసికశిక్ష కెంత ప్రాధాన్యముండు నంత శారీరకశిక్షకును వలయు నను
నర్థంబు నేఁ డెఱిఁగితి-నది యట్లుండె. ౧౨

క. అందందుఁ బచ్చబయళ్ళల, యందుఁ గడుఁ దవ్వు నడుచు టది యుత్తమమం
చుం దెలిసి నిత్యజీవిత, మందుఁ బ్రయోగించినాఁడ నమ్మరియాదన్. ౧౩

వ. దానంజేసి పాఠశాలయందలి వ్యాయామంబు వదలుట నా కనర్థదాయకము
గాదయ్యె-నడకయ నాకు వలయు దేహదార్ఢ్యమును బ్రసాదించె-మఱియు ౧౪

క. మాయయ్యకుఁ బరిచర్యలు, సేయుతలం పెక్కుడగుటచేతన దేహ
వ్యాయామ వాంఛ తొలఁగం, ద్రోయవలసివచ్చె నాకు దుర్వ్యాసముగన్. ౧౫

క. విడుదల గంటం గొట్టుడు, బడి విడి శరవేగ మడరఁ బర్వెత్తి కడుం
గడు బత్తిం బరిచర్యలు, నడుపుదుఁ దండ్రికి ముదమ్ము నాట్యము సేయన్. ౧౬

ఆ. అయ్యకూడిగంబు నాచరించెడిపట్ల, నన్ను నడ్డగించుచున్నదాని
వదలనిం డటంటి వ్యాయామ శిక్షను, వినఁడ గురుఁడు నాదు విన్నపంబు. ౧౭

ఆ. మందవాసరమ్ము మాపటి వేళ నా, కపుడు తప్పదాయె నాటలాట
దాపరించె నొక్కతఱి ఘోరజీమూత, పటలకబళితాభ్ర భాగమగుచు. ౧౮

తే. చెంతలేదయ్యె గడియార, మంతుపట్ట, దాయెఁ గాలంబు, కనుఁబ్రామె నబ్దనిచయ
మట్టె బడిఁజేర నందొక పిట్టయేని, గంటఁబడదయ్యె నపరాధ మంటుకొనియె. ౧౯

వ. మఱుసటిదినంబునఁ బ్రధానాధ్యాపకుఁడు రాకరాముల పట్టికం బరికించి యోయీ
నిన్నటి సాయంసమయమునం దీవేల రానైతి వని నన్నడుగ నేఁ గలయూపెల్ల వెల్ల
డించితి— నతఁడు మద్వచనంబు విశ్వసింపక నాకార్థికశిక్షగా రెండణాలువిధించె-
నయ్యవసరమునం దేను ౨౦

క. వచ్చెంగదా కల్లరి యను, మచ్చ యటం చడలు సెంది మద్గురువునకున్
నచ్చునటు లేమి పల్కుదు, నిచ్చో నాచరణయోగ్య మెయ్యది నాకున్. ౨౧

క. అని వగచి సత్యమును న,మ్మినవాఁ డెవఁడేని ప్రతినిమేషంబుఁ బరా
కునకుం గరంబు దవ్వై, యునికి వలయు నం చెఱింగి యూఱటగంటిన్. ౨౨

క. చదువుతఱి నేమఱిల్లుట, కిదియే మొదలయ్యెఁ దుదయు నిదియే యయ్యెన్
బదపడి నిక్కమెఱుంగుట, సదయుండై గురుఁడు సొమ్మొసఁగి మన్నించెన్. ౨౩

తే. అంత నాతండ్రికోర్కెపై నయ్యవారు, సెలవొసంగిరి వ్యాయామశిక్ష విడువ
నాకు నీపనిపై నిచ్చ లేకయున్న, నష్ట మింతేని రాదయ్యె నడకయుంట. ౨౪

వ. కాని వ్రాయసము చదువునం దొకప్పాలు కొఱఁజాల దనువెడఁగుఁదన మొండు నా కప్పు డుండుటం జేసి యద్దాన నా కొదవిన కీడు చిక్కుటంబు-పిమ్మట దానిం దొలఁగింప నాపడిన పాట్లెల్ల వమ్మయ్యె — నందందుఁ గొందఱు యందముచింపుఁ వ్రాలం గాంచినతఱి నాకు లజ్జ పైకొని పశ్చాత్తాప మనుభూతమయ్యె — జిఱుతప్రాయంబు నాఁటి యీలోటు సవరింప నానల నా వశంబుకాదయ్యె— వంకరటింకరవ్రాఁత యసమగ్రమగు విద్యకు గుర్తని యే నూహింతు. ౨౫

ఆ. ముద్దుగుల్కు- నాణిముత్యాలపోలిక, వ్రాలు వ్రాయునేర్పు వడయుకొఱకు నన్నుఁజూచి యెల్ల పిన్నలు శ్రద్ధవ,హింతు ్రగాక కడు రహింతు ్రగాక. ౨౬

వ. అది యట్లుండె. ౨౭

సీ. పేరుకొంటినిగదా! పెండ్లిసంబరముతోఁ, దుదముట్టె నొకయేఁటి చదు వటంచు
నీ లోటుఁ సవరింప నాలోచన మొనర్చి, పై తరగతికి నన్ బంపి రొజ్జ
లరయేఁటితోఁ దృతీయమ్ము పూర్తియొనర్చి, పిదప నాల్గవకక్ష్య నెదురుకొంటి
నద్దానఁ బాఠంబులం దనేకంబు ల, ధ్యాపనం బొనరింతు రాంగ్లమంద
తే. యగుట నుక్కిరిబిక్కిరి యయ్యె నాకు, నింత పేరాస వలదంచుఁ జింతచేసి
వెంటియుఁ దృతీయకక్ష్యకే వెడల నిచ్చ,పడియు నవమానభీతి వెల్వడకయుంటి.

క. అదిగాక మత్ప్రెశ్రిమ, మది నమ్మకదా గురుండు మాఱిచెన న్నిట్టిది యెన్నక వెన్నిచ్చినఁ, దదీయహృదయంబు నోవదా పలువగలన్. ౨౯

వ అని భయంపడి నాల్గవతరగతియంద నిలిచితి-నందు బోధించు రేఖాగణితము నా బుద్ధి కందక న న్నెంతయు నలయించెఁ - గాని క్రమక్రమంబునఁ బదిపండ్రెండు పాఠములు ముగియుడు దాన నాకభిరుచి యెక్కుడయ్యెఁ- బ్రయత్నసాధ్యములు గాని ప్రాప్యంబు లుండనేరవు కదా యని నేనప్పుడెఱింగితి- మరియు ౩౦

ఉ. ఎంతయు నాసతోడ వరియించిన సంస్కృతభాష నాకు నా
వంతయు లొంగదయ్యె నదియట్టిద నిత్యము కంఠపాఠముల్
జింతన యున్నఁగాని యది చిక్కదు! యాఱవకక్ష్య కేగి న
త్యంతరమొద్ది యంచు భయమంది కడుంగడుఁ దల్లడిల్లితిన్. ౩౧

తే. సాటివారలు పారసీ చాల సులభ, మగ్గురుఁడు కుఱ్ఱవాండ్రఁ బెల్లాదరించు
ననుచు మెత్తురుగాన నయ్యది తలంచి, సంస్కృతాధ్యయనమునకు స్వస్తి చెప్పి.

మం. పారసీకక్ష్యలోపలఁ గూరుచుండ, నది సూచి నాసంస్కృతాధ్యాపకుండు
కడుఁ గొందలం బంది కలఁగి యావెన్క, ననుఁ బిల్వఁబంచి యెంతయు నాదరించి
యింత వెఱ్ఱి వటంచు నెపుడు ని న్నెఱుఁగఁ, గర్తవ్య మెద్దియో గ్రహియింపవైతి

నీ జాతిపై నేమి నీమతం బేది, నీకులం బెయ్యది నీతండ్రి యెవ్వఁ
డించుక తలపోయుమీ చిత్తమందు, నీజాతికెల్ల వన్నియ నిచ్చుభాష
ని మతాధారమై నెగడినభాష, చదువక విడుతువో సంస్కృతభాష
చిక్కఁగా నున్న నాచెంతికు రమ్మ, చక్కఁగా బోధింతు సంతోష మడరఁ
గష్టంబు కలదంచుఁ గలఁగుండు వడకు, చదివినఁ గొలఁది నుత్సాహంబు హెచ్చు. ౩౩

క. అనవుడు సిగ్గిల్లితి న,య్యనఘుని వాత్సల్య పూరి మవిలంఘ్యంబై
వెనువెంటన పార్సి చదు,వును మానితిఁ జనితి వేలుపుంబల్కునకున్. ౩౪

ఆ. ఇప్పుడు నామనంబు కృష్ణశంకరసూరిఁ, సలిపిట్టి మేలు సంస్మరించు
నప్పుడు సంస్కృతంబు నాపాటిదేని ప,ఠించు టెంతొ యుపకరించె నాకు. ౩౫

వ. అయ్యాధారమునం జేసి మనశాస్త్రార్థముల నించుక యెఱింగి సంతసించుచున్నాఁడ–
నందుఁ గూలంకషంబగు పాండిత్యము లేమికి నా కెంతయు విచారంబు వొడము–
హైందవ బాలికా బాలకు లెల్లరు గీర్వాణభాషను దప్పక నేర్వవలయునని
నాయాశయమ్ము – మఱియు భారతదేశమునం దున్నతవిద్యావిధానంబున దేశ
భాషయు హిందీ సంస్కృతంబులుం బారసియు నరబ్బియు నాంగ్లమ్మను
బాఠ్యము లగునట్లొనర్చుట యవశ్యాచరణీయమని నాతలంపు– మఱియు ౩౬

తే. ఇన్ని బాసలఁ బఠియించు టెట్లటంచు, జంకఁ బనియుండ దొక్కభాషను సమగ్ర
పాండితి గడించినం బెఱబాసలెల్లఁ, గరతలామలకంబులౌఁ గాదె మనకు. ౩౭

క. పరభాషఁ జరిత్రాదులఁ, గఱచెడి దురవస్థ చనినఁ గడు సులభం బ
త్తెఱఁగునఁ బఠించు; టది ని,ర్భరమగు నుత్సాహమునకుఁ బాదై వెలయున్. ౩౮

***

౬. దుర్వార్త - ౧

తే. కొలఁదిమంది సఖుల్ బడిఁ గలరు నాకు, నెన్నఁదగినట్టివార లం దిరువు రుందు
రం దొకనిచెల్మి కొన్నాళ్ల కంతరించె, దాన నానేర మించుకంతైనఁ గాన. ౧

ఉ. రెండవవానిమైత్రి విపరీతఫలంబు నొసంగి యాత్మకున్
బుండయిపోయె, సంస్కరణబుద్ధి నొనర్చితి వానిచెల్మి, నా
తండ్రు మదగ్రజన్ముఁడును దద్దయు మిత్రులు, వానిలోపముల్
గొండొక నే నెఱింగియును గోరితి నాతనితోడి నెయ్యమున్. ౨

వ. అతఁడు నమ్మఁదగినవాఁ డనునభిప్రాయము నా కుంటయ దీనికిమూలంబు- మా సంగాతిమునుం దిలకించి "యీదుస్సహవాసంబు నీకేల"యని మాపెద్దలు నన్నుచ్చరించుచు వారి యానతిం దలఁదాల్చుటయ నాస్వభావం బైనను "మీతలంపు సహేతుకంబ-కాని యతనిం జక్కదిద్దుటయ నాయొనర్చు చెలిమికిం గత - మతండు తనలోపంబుల సవరించుకొన్న నెన్నిక కెక్కంగలఁడు - మీవిచారంబు దూరంబు సేయుఁడు" డని వారికి నచ్చఁబల్కి యథాపూర్వముంటి. ౩

క. పదపడి యయ్యది ఘోరా, పదమునఁ గుదురయ్యె సంతుపట్టెఁ బ్రమాదం
బదియెల్ల; నెల్ల మీఱుట, చనురే సంస్కరణకార్య సరణులనైనన్. ౪

వ. నిక్కపుంజెల్మి యాత్మీయము గాఁదగు-నదిలోకమునందరిది-సమశీలుర మైత్రియె రాణించు-నెల్ల-నెచ్చెలుల గుణదోషము లొండొరులపైఁ బ్రాఁకుట తప్ప దందు - నగుటంజేసి నెయ్యమున సంస్కరణమునకుం గల యవకాశమించుక యనఁజెల్లు - మానవుఁడు మంచికంటెమున్ను చెడ్డ నిచ్చగించుఁ - గాన నతిమైత్రి వలదని నాతలంపు - భగవన్మైత్రిఁ గలవాఁ డేకాకిగానుండవలయు-నొండె లోక మెల్లం దనమిత్రమగునట్లు యత్నింపవలయు- నీ నావిచార మనుచితముకావచ్చుఁ గాని గాఢస్నేహముపొంటె నాకావించిన కృషియంతయు నాఁడిపోయె. ౫

క. ఆతనికిన్ నాకును సం,గాతం బభివృద్ధినందు కాలమ్మున నో
హో! తరఁగవోలె నెల్లర, చేతమ్ముల సంస్కియేచ్ఛ చెలఁగుచునుండెన్. ౬

వ. అయ్యవసరంబున నాచెలిమికాఁ డొకనాఁడు నన్నుఁ జేరి ౭

క. వింతు నొక వార్త, యొజ్జలు, మంతనమునఁ గల్లు ద్రావి మాంసము నాహా
రింతురు కొందఱు నావుడు, వింతయుఁ జింతయును నాకు వెగ్గలమయ్యెన్. ౮

వ. అంత నిట్టి యభోజ్యస్వీకరణంబునకుఁ గతం బెద్ది యని నే నుడువుడు నతండిట్లనియె.

సీ. పలలంబుఁ దినమి దౌర్బల్య మపారమై, యేఁజెల్ల! మనజాతి యేపుమాసె
మాంసభుక్కులుగాన మనపైని జోడన, దీయుచున్నా రాంగిలేయు లిప్పు
డెఱుఁగవే నాచేవ నెఱచి మెక్కుటఁ జేసి, లభియించె నా కిట్టి లావుకలిమి
పొలసుదిండులమేనఁ బుట్టనేరవు సుమీ, రోఁతఁ బుట్టించు కుర్పులుఁ గణంతు

ఆ. లరయ వెజ్జిపప్పులై మనయొజ్జలు, మాంసభక్షణంబు మరగిరొటు
కండ నములు మీవు కన్నడు నద్దాని, మహిమ నీకు రిత్తమాట లేల. ౧౦

క. అని పల్కి నన్ను మాంసా, శనుఁ జేయ నతండు పెక్కుసారులు యత్నిం
చెను సోదాహరణమ్ముగ, వినిపించెఁ దదీయవాదవిషయములెల్లన్. ౧౧

తే, అంతకుం బూర్వమంద నాయగ్రిజుండు. వీని పన్నినవలఁ జిక్కఁగాన నతఁడు
నాదుచెలికాని వాదంబునకును బ్రిక్క, తాళమును వైచి తత్సమర్థనముచేసె. ౧౨

క. వారిద్దఱున్ దృఢిష్ఠులు, ధీరులు బలవంతులగుచు దీపింతురు దు
ర్వారగతిం జరియింతురు, వారణ మశకాంతరంబు వారికి నాకున్. ౧౩

వ. అందు నానెచ్చెలికాఁడు ౧౪

సీ. ఎంత దవ్వైనఁ బర్వెత్తు వేసట లేక, బాణవేగమున భూభాగ మమరివ
నెత్తు దూఁకుటయందు నెడవు లంఘించుటఁ, దలపోయ నతని కతండ సాటి
యెన్ని దెబ్బలనైన వెన్నిక భరియించు, నాటలన్నింట జయంబు గాంచు
నతనినిర్వక్రిపరాక్రిమక్రిమముఁ గన్గొన్నయంత వితాకు గొంటి నేను
తే. బిదప నీపాటిజెట్టినై పొదలవలయు, నన్న యభిలాష నాకు మెండయ్యె నప్రకు
జతన మొనరింప నిదియు దుస్సాధ మగునె, యనెడు విశ్వాస ముదయించె
నాత్మయందు. ౧౫

ఆ. మఱియు వలసినంత పిఱికితనంబు నాకుండె దయ్యమనిన నురగమనిన
బ్రముచ్చు లనిన నడలు ముమ్మరమై నన్నుఁ, దల్లడిల్లఁ జేయు నెల్లగతుల. ౧౬

సీ. చీఁకటి యన్నచో నా కెంతయును భీతి, నిశల ముంగిలి దాఁటనేర నెప్పుడు
నొకవంకఁ జోరు లింకొకచక్కటిం బాము, లొండొక్కదెస బూచిపింతు నిండి
న న్గబళింపనున్న విధానఁ గన్పట్టుఁ, గావున నే నంధకారమందుఁ
బవ్వళించుట యసంభవము శయ్యామంది,రంబున దీపంబు గాలిలవలయు
తే. నాభయంబుల నిజవ్యనంబునందుఁ, జెంత నిదురించు నింతికిఁ జెప్ప నెట్లు
ధీరత న్నను మించు న త్తెఱవమిన్న,యని యెఱుంగుదుఁ గాన న న్నలము లజ్జ.

క. చెలికాఁ డెఱుంగు నాకుం, గల భీరుత్వంబు నతఁడు గాముల నమ్మక్
జిలువల నాడించెద దొం, గలఁ దోలెద నే నటంచుఁ గడిమి న్దెలుపున్. ౧౮

వ. ఈ సాహసంబునకెల్ల నామిషాహారంబ నిదానంబని నుడువం బనిలేదు-మఱియుఁ
దత్కాలంబున విద్యార్థు లెల్లరు నుల్లాసంబుమెయి నర్మదకవి రచియించిన ౧౯

తే. ఆంగిలేయుని జూడురా! హైందవులను, నాపలను జేసి కులుకుచున్నాఁడు నేఁడు
హేతువు నెఱుంగుదే యతం డెఱచిదిండి, యైదుమూరలపొడ వుండు నట్టికతన.

వ. అను గీతముం బాడుచుండు వాఁరియ్యది తన కర్తవ్యము నెల్ల నిర్వహించి
ధన్యతఁ గాంచె-దీనికి నేనుం గైవసమైతి.

ఆ. క్రివ్యభక్షణంబు కర్తవ్య మనియు న, న్నది బలాఢ్యుఁ జేయు ననియు దాని
నెల్లవారుఁ దిన్నఁ దెల్లవారిం దోల, వచ్చు ననియుఁ దలఁపు లెచ్చె నాకు. ౨౨

క. అరసియరసి లగ్న మొకం, డెఱిచి భుజియింప నిశ్చయించితి నదియున్
బెఱి లెఱుఁగకుండు సరణిన్, జరుగవలయు వైష్ణవంబు నామత మగుటన్. ౨౩

సీ. అందు నాతలిదండ్రు లచ్చంపువైష్ణవుల్, గుడి కెల్లనాఁడు నేగుదురు విధిగ
మానాఁడికన్ జైనమతము పైకొనియుండు, నెల్లచో నది రాజ్య మేలుచుండు
జైన వైష్ణవ మత సంప్రదాయమ్ములఁ, బలలంబు పేరైనఁ బలుకఁబోల
దేదేశమందైన నేమతంబునవైన, మాంసనిషేధ మామాత్ర లేద

తే. యస్మదీయకుటుంబమం దలరుచున్న, సంస్క్రియారూప మిట్లుండ సాహసించి
నంజుకుందినుకెట్లంచు నాయెడంద, హెచ్చెను భయంబు తర్కముల్ పెచ్చుమీఱె.

క. జననీజనకులయెడ నా, కనూనమగు భక్తి యున్నయది; మత్పలలా
శనవృత్తాంతము విన్నం, తన వారలు చత్తురనియు నాకుఁ దెలియున్. ౨౫

తే. అప్పుడు సత్యాభిరతియు నన్నంటియుంటఁ, బలలభక్షణమునకు లోఁబడ్డనాఁడు
గల్లలనుబల్కి పితరులఁ గన్నుఁబ్రామ, నడుముగట్టవలయునంచు నాకుఁదెలియు.

వ. నాదృష్టి యంతయు సంస్కారదీక్షపైఁ దిరపడియుంట వీని సరకుసేయనైతి - బలవిక్రమంబు లందగోరియ యే నిమ్మాంసభక్షణము నాసించితిఁగాని జిహ్వా చాపల్యమునఁ గాదనుట నిక్కువంబు. ౨౮

తే. చెలిమికాండ్రును నేను నిప్పొలసు మెక్కి, తెల్లవారల నోడించి దేశమాత
బన్నములనెల్లఁ దొలగింపవచ్చు నన్న, యిచ్ఛయే దీని సేవింప హేతువయ్యె.

వ. ఈ సంస్కరణపుందిక్క యిట్లు న న్నంధునిఁ జేయుటం జేసి

తే. తల్లిదండ్రులయెఱుకకు దవ్వొనర్చి, యిది రహస్యంబుగా నుంచు టించుకేని
సత్యదూరంబు గాదని స్వాంతమందు, విశ్వసించితి దేశాభివృద్ధిఁ గోరి. ౩౦

***

౭ దుర్వార్త - ౨

తే. వచ్చె నిర్ణీతదివస మెవ్వనితరంబు, నాఁటినాయున్కి నెల్ల వర్ణన మొనర్ప
నొక్కదెస సంస్క్రియోత్సాహముబ్బుచుండె, నొక్కదెస దొంగపనికి సిగ్గొదవుచుండె.

ఆ. ఏకతంబుఁ గోరి యేఁజెలికానితో, నెనసి వెదకి యొక్కయేటిదరికిఁ
జేరి కంటి నాదుజీవితమున మొట్ట, మొదలుగాఁగఁ బొలసుముక్క లచట. ౨

సీ. కల్లు రొట్టెయు నందుఁ గలదెయ్యదియు నాకు, రుచియింపదయ్యె బల్ రొఁతపుట్టె
బెడిదమై తోలుకై వడి నుండె మాంస మ,ద్దాని మెక్కుట యసాధ్యంబ యయ్యె
నొకరింత జనించి శోఁకము వచ్చుటఁజేసి, పరిహరించితిని వద్భక్షణంబు
నారేయి నాకు నావంత నిద్దుర లేక, దుస్స్వప్నములు పెక్కు దొడరి కలఁచెఁ
ఆ. గన్న మూఁతనమును గర్భమునందు "మే, మే" యటంచు నొక్క మేఁక యఱచు
నంత భయము వచ్చు సంతాపమూ హెచ్చు, నాయవస్థ యిట్టు లాయె నపుడు.
వ. అయినను మాంసభక్షణంబు మాను టెట్లని యూహించి వెండియు రెండింతలు
ధైర్యంబుఁ దెచ్చుకొనుచుంటి – నంత ౪
క. మఱునాఁటినుండి నెయ్యుఁడు, తరసంబును జేర్చి పలువిధమ్ములవంటల్
కరము చవిపుట్టునట్టులు, విరచింపఁ దొడంగెఁ బాకవిద్యాప్రౌఢిన్. ౫
ఉ. ఈయెర పాత రొట్టెపయి నేవముజాతెను మేఁకఁగూర్చి య
య్యో యనిపల్వరించు టెటులో పరువెత్తెఁ గరంబు రుచ్యమై
పాయనికోర్కెఁ బెంచెఁ బలపాకము లీకరణిన్ గతించెఁ బో
హోయనమొక్కఁ డీ చెయిద మన్యు లెఱుంగ రొకించుకంతయున్. ౬
తే. అపరిమితమూల్యసంప్రాప్య మైనకతన, మాంసభక్షణ మిరుమూఁడుమార్ల జరిగె
నాకడ ధనంబులేకున్న నన్నుఁ జెఱుప, వలయు వెచ్చంబు నోర్చె సావాసకాఁడు.
ఆ. వానికేని సొమ్ము వచ్చెడు నవకాశ, మల్పమగుట విందు లప్పుడపుడు
నూటి కొక్కనాఁడు కోటికి నొక్కనాఁ, డారగించుచుండువార మేము. ౭
తే. పొలసు మెక్కిననాఁ డన్నముం ద్యజింతు, నింక నద్దానితోఁ బని యేమి నాకు
నమ్మ ప్రొల్మాలి తేమని యడుగఁ దిండి, యఱుగ లేదయ్యెనని నెపంబాడువాఁడ.
క. ముందరకాళ్ళకు నే నిటు, బందంబులు వేయుతఱి నపారం బగు చిం
తం దగిలి తల్లికే క్రల్లం దెలుపుచు నుంటి "నన్నలా" యని వగతున్. ౧౦
క. ఇది తెలిసెనేని పితరుల, హృదయమ్ములు వగులు నంచు నెఱుఁగుదుఁ గానన్
మది కియ్యది గాలంబై, తుదలేని విచారజలధిఁ దోఁగించె నన్నున్. ౧౧
మం. మాంసభక్షణమును మరగి యద్దాని, హైందవులం దెల్ల వ్యాపింపఁజేసి
పరజాతి యేల్బడి భరతోర్వినుండి, పాఱఁదోలుట మేలిపనియైన నిట్లు
తల్లిదండ్రుల కసత్యములు సెప్పుటయుఁ, గడఁగి వారల నిట్లు కన్నుఁబ్రాముటయు
నెఱచి మానుటకంటె నెగ్గగుం గాన; నవ్వారిబొందిలోఁ బ్రాణంబు లుండ
నామిషంబును మెక్కుటది కానిచేతఁ, దదనంతరము నిరాతంకపద్ధతిని

జాటుమాటులు లేక సాగింపవచ్చు, నంతియ కాని యయ్యద నబ్బదనుక
మాంసంబు దిన నంచు మది నిశ్చయించి, యనుఁగున కివ్విషయంబెల్ల వినిచి
తిరుగ నంజుడుతిండిదెసకుఁ బోనైతి. ౧౨

వ. తమబిడ్డలిద్దఱు పొలసుదిండులైన వార్త మా జననీ జనకుల కెన్నఁడును శ్రుతిగోచరము గాదయ్యె - వారితోఁ గల్లలాడఁ జన దన్న సద్విచారము వొడముటంజేసియు నేను మాంసభక్షణము విడిచితిఁ - గాని నాచెలికానిపొందుమాత్ర ముజ్జగింపనైతి - లాఁతివారలఁ జక్కదిద్దవలయు నన్న యుబలాటంబ నాకెంతయుఁ జెట్టఁగూర్చె - దీని నెఱుఁగువివేకంబు నా కపుడణుమాత్రయు లేదయ్యె. ౧౩

ఆ. దైవవశతఁ జేసి దామంతలోపలఁ, దొలఁగెఁ గాని వానిచెలిమి నన్నుఁ
దోసి యుంచు నకట దుర్వ్యభిచార కూపంబునందుఁ బాపభవనమందు, ౧౪

చ. అతఁ డొకనాఁడు నన్ను వెలయాలి గృహమ్మునఁ జేర్చి యెల్లప
ద్ధతులను మప్పి లోపలికిఁ దాఁ బనిచెన్ దురితోగ్రదేవతా
శితతరదంష్ట్రికల్ - నసుమఁ జిక్కితిఁగాని మదీయదుష్కృతి
ప్రతిఘటనం బొనర్చి భగవానుఁడు నన్మనిచెన్ గృపామతిన్. ౧౫

సీ. ఆపాపకందర మం దేమి సెప్పుదుఁ, గన్నులఁ జీఁకటుల్ గ్రమ్ముకొనియె
మందున కే నొక్కమాట వెల్వడదయ్యెఁ, జెమరుచే నొడలెల్లఁ జెమ్మగిల్లెఁ
గంపమ్ము హెచ్చె నగ్గలమయ్యె గగ్గోలు, సెజ్జపై బోగపుంజెలువ కెలన
నధివసించితిఁగాని యంకిళ్ళు బిగువయ్యె, నాకొమ్మ తడవోర్వలేక తిట్టి
తే. నెట్టి వాకిలి సూపె నప్పట్టునందు, వచ్చె నాపుంస్త్వమున కయో మచ్చ యనుచు
సిగ్గువడి తల్లి! వసుమతీ! శీఘ్రముగను, దారి నొసఁగుము నా కంచుఁ దల్లడిలితి.

క. అటులయ్యును నన్నియు,త్కటదుర్దశనుండి తొలఁచి కాచిన ఘటనా
ఘటనావిశారదునకుఁ, బటుభక్తిఁ మ్రొక్కుచుంటిఁ బరమేశునకున్. ౧౬

ఆ. దాపరించె నాపదలు మఱి నాల్గు నా,బ్రతుకునందు; వాని నతకరింపఁ
బౌరుషంబుకంటె భాగ్యంబ తద్దయుఁ, దోడుపడియె మేలు కూడునట్లు. ౧౭

వ. న్యాయైకదృష్టిని విమర్శించిన నివియెల్లఁ దప్పిదమ్ములయగు - నేల యన నిందు విషయాసక్తికిఁ గొఱంత కానరాదు - తలఁపుచేఁతలు రెండును గుణదోషంబుల సమప్రాధాన్యంబు వహించుఁగదా! - కాని లౌకికదృష్టిం గేవలక్రియల యెన్నికకు వచ్చుఁ - గాన నీచూపునఁ జూచునపుడు మాత్రము నేను నిర్దోషినయ్యెద - నయ్యదియట్లుండె. ౧౮

మ. భగవదనుగ్రహంబల ముండునేని, గర్త లా వారికిఁ గారయితలకుఁ
దలఁగుఁ జెట్ట లోకొక్క తతియందుఁ గొన్ని, తలఁగినపిమ్మటం జగినవివేక
మొదవుడు మానవ్పఁ డుల్లంబునందుఁ దనకు, రాఁగల కీడు దప్పించినట్టి
సర్వేశుదయను సంస్మరణంబు సేయు, నరుఁడు విశ్వప్రియత్నం బొనర్చియును
వికృతికిం బాలాట విస్మితం బెందు, నట్టుల యీశ్వరుఁ డడ్డమై దాని
మరలించి ప్రోచుట మనకుఁ దెల్లంబ! యియ్యది సకలంబు నెట్లు సిద్ధించు?
జనునకు నేపాటి స్వాతంత్ర్య ముండుఁ, బరతంత్రతదశ యెంతవఱ కంటియుండుఁ
బౌరుషం బది యెంతవట్టు ఫలించు? నీశ్వరానుగ్రహం బెట్టిచోఁ గలుగు?
నివ్విషయంబెల్ల నేనాఁటికైన, నూహకు నందఁబో దుర్వి నెవ్వనికి. ౨౦

వ. ఇఁకఁ బ్రకృతాంశమునం జొత్తము-నాయనుఁగు నన్నిట్టి దుర్దశకుఁ బాల్పఱిచినను
నే నతని దుస్సహవాసంబు నింకను విడనైతి-నాతనిదెస నాయూహింపని లోప
ములఁ గొన్నింటిఁ బ్రత్యక్షముగ నీక్షించుదనుకఁ దత్సాహచర్యంబునం జేసి నా
సల్పిన దుష్కార్యంబులు మఱికొన్ని గలవు-వానిం గాలోచితమ్ముగా మున్ముందు
వివరింతు-నందొకటి మాత్ర మిప్పుడ యావిష్కార్యమగుట నప్పనికిం గడఁగెద.

తే. పొలఁతుకకు నాకు నెడఁదలఁ బొరపు వుట్ట, నితనిపొత్తొక హేతువై వెతలఁ గుడిపె
మగువదెసనాకుఁ గామానుమానములుస,మంబులై యుండునంటిఁ బూర్వంబునంద.

క. అ య్యనుమానాగ్నిని నా,నెయ్యుఁడు దరికొల్పె నతఁడు నిజ మాడు నటం
చెయ్యెడఁ దలంతుఁ గానన్, దొయ్యలికిం గూర్చినాఁడ నుర్భరహింసన్. ౨౩

క. ఈరీతి వెతల హైందవ, నారీమణి గాక లాఁతినాతి భరింపన్
నేర దటు లౌటఁ జేసి తు, మారూపం బని తలంతు మది నమ్మగువన్. ౨౪

వ. ధర్మపత్ని నిట్లు బాధించిన నన్ను నేనెన్నఁడు నమ్మన్నించుకొననైతి-నట్లు గావించు
టయు నా కసాధ్యమగు కృత్యంబ- మఱియు ౨౫

ఆ. హేతు వింత లేకయే సంశయించినఁ, దొలఁగవచ్చు బంటు కొలువునుండి
సుతుఁడు తండ్రిమొగము సూడకపోవచ్చు, ననుఁగు చెలిమి వీడి యరుగవచ్చు.

తే. కాని నిష్కారణంబుగా గరిత విభుని, చేత శంకితయై యేమి సేయనేర్చు
నకట ! యటుగాక తా సంశయంబువడియు, మగనిదెసఁ జూపలే దెట్టి తెగువనేని.

ఆ. దొడ్డయింటివారిబిడ్డ హైందవకాంత, రచ్చ కెక్కి పెండ్లియుచ్చు ద్రెంపఁ
గడఁగ, దాశ్రియంబు కా ధాపెకుం జట్ట,మకట యోర్వరాని ధా కెస్సిల్లు ౨౮

క. ఇట్టు దురవస్థ లంటం, గట్టితి నవివేకవశతఁ గాంతకు నే నా
కట్టిడిచేఁతల నకటా, యెట్టులు మఱువంగలాఁడ నీజన్మమునన్. ౨౯

సీ. సవిశేషముగ నహింస నెఱింగినంతని, య్యనుమానభూతంబు ననుఁ దొఱంగె
బ్రహ్మచర్యప్రభావంబు నప్పు డెఱింగి, ఘటదాసి కాదు హా! కాంతయాగని
కని, సహచారిణి యని, సహధర్మిణీ, యని, భర్తృకష్టసౌఖ్యంబులందు
నాపెకుఁ బా లున్న దని, స్వతంత్రితయందు, నాలుమగల్ తుల్యు లనియుఁ దెలిసి
ఆ. కొనితి నాఁటిమొఱకుఁదనముఁ గాఠిన్యంబు, నంధమైత్రి నిప్పు డరసికొన్న
నలుక హెచ్చు, దుఃఖ మాఁగదు లజ్జయుఁ, జిందులాడు నేమి సెప్పువాఁడ. ౩౦

* * *

౮ దొంగతనము – ప్రాయశ్చిత్తము

క. ఏ నెఱిచి మెక్కనప్పుడును, దానికి మును కొన్నికొన్ని తప్పుం జేయువుల్
నా నెఱపినట్టి వున్నవి, వాని న్వివరించి పలుక వలతును దీనన్. ౧
క. చుట్టను ద్రాపుటకై నా, చుట్టం బొకరుండు నేనుఁ జూచితి మొకనాఁ
డెట్టిఫలంబును దానర్, బట్టువడంజాల దన్న పాడి నెఱిఁగియుణ్. ౨
వ. ఈయభ్యాసంబు మాపితృవ్యునకుం గల – దతఁడు ధూమపానమొనర్చుటం జూడ
మాకును సిగరెట్లతో నలఁతియలంతిమొయిళ్ల నిర్మింప నుత్సాహంబు వొడమె
నంత నేము ౩
క. కొనుటకు రొక్కము లేమిన్, బినతండ్రి కాల్చి పీల్చి విడిచినచుట్టల్–
తునుకల నేఱి రహస్య, మ్మనఁ గాల్పఁ దొడంగితిమి ప్రమోదము హెచ్చన్. ౪
తే. ఇచ్చవచ్చినవేళలం దెల్ల మాకుఁ, జిక్కవయ్యె నయ్యెంగిలిముక్కలైనఁ
జిక్కినన్ బాగ హెచ్చువచ్చెడిదిగామి, ఫలముసున్నయయ్యెను వ్రతభంగమైన.
తే. అట్లగుట సేవకులసొమ్ము నను వ్రమీఱ, ముచ్చిలించి బీడీలను దెచ్చి కాల్పఁ
గడఁగితిమి కాని పెద్దలకంటి కెడము, సేయు టెంతయు నిబ్బందియాయె వాని. ౬
తే. కడచె నొకకొంతకాల మిక్కరణి నంత, నలఁతియలఁతిరంధ్రమ్ముల నలరుకొన్ని
కాడలం గాల్చితిమి కాని కలుగదయ్యె, నందు సంతృప్తి మాకు నావంతయేని. ౭
తే. అంత మా యస్వతంత్రత నరసి వగచి, యేటి కీ బ్రదు కెన్నినా ళ్ళిట్టు లేద్వఁ
గల మిసీ యని యూహించి కట్టకడకు, నాత్మహత్యయె కర్తవ్య మని తెగించి. ౮
క. ఉమ్మెత్తవిత్తులందు వి, స మ్ముండు నటం చెఱింగి సవిధస్థార
ణ్యమ్మునకుం జని తద్బీజమ్ముల నార్జించి సందెజాము కదియుడున్. ౯

క. చేరితి మల్లెల్లన కే, దారేశ్వరుగుడికి భక్తితాత్పర్యములన్
గోరి భజించితి మా స, ర్గారి మణిని దీపధూప కైంకర్యములన్. ౧౦

వ. తదనంతర మొక మాఱుమూలకుఁ జని రెండు మూఁడు గింజలం గొఱికికొను ౧౧

తే. వెంటనే చంపునో కొ యీ విత్తనంబు. తడవు మాతన గూర్చుచోఁ దాళు పెట్లు
చచ్చిపోయినచో నేమి వచ్చు ఫలము, పారతంత్ర్యముతో నైన బ్రతుకఁదగదె.

క. అను నూహ లగ్గలంబై, తునిమె ధృతిన్ మృతి యటన్న దుర్భరమగుచున్
బెనఁగొనె భయంబు కంపం, బనూనమై మమ్ముఁ గలఁచె నలమెం జెమటల్. ౧౩

ఆ. అంతఁ జిత్తశాంతి నందఁదలంచి నా, విందుఁ గూడి రామమందిరమున
కరిగినాఁడ నందు సావధానమ్ముగా, శ్రీనివాసుభజనఁ జేసినాఁడ. ౧౪

తే. తన్నుఁదాఁ జంపుకొనుటన్నఁదలఁపువోలెఁ, గడుఁ జులుకనైనకార్యంబు గాదటంచు
నాకు నమ్మిక యేర్పడె నాఁటఁగోలె, నెవఁడువరియించుమరణంబునిచ్చతోడ. ౧౫

సీ. అద సుత యెవ్వఁడే నాత్మహత్య యొనర్చు, కొండు నే నని పల్కు నుండ నేర
దావంతలక్ష్యమే నప్పల్కుపైని నా, కయ్యది యనుభూత మైనకతనఁ
గీడులో మే లన్న జాడ నాజతనంబు, సిగరెట్ల కొకనమస్కృతి యొనర్ప
సాయంపడియె ధూమపాయితావాంఛ నా, కవ్వల నుదయింపదయ్యె మఱియు
తే. నది కడుంగడు హేయ మైనట్టిచేత, రోగముల కాలవాల మనాగరకము
దానికై యింత కుతియేలదై వమా!జ, నంబులకటంచునే నబ్బురంబువడుదు, ౧౬

వ. ఇఁకఁ బ్రకృతమ్మునకు వత్తము—ధూమపానార్థము నా యొనర్చిన యీ ధన
చౌర్యము నాపదుమూఁడవయేఁటఁ బ్రవర్తిల్లె- నవ్వల రెండేండ్లు కడచుడు ౧౭

క. నాసోదరుఁ డొకఁడు దుర, భ్యాసమ్ములఁ జిక్కి ఋణముపాలయి మిపులన్
గాసివడ నేను నాతఁడు, నీసేగిం గడచుమార్గ మెయ్యదియంచున్. ౧౮

ఆ. అరసి తుట్టతుదకు నాతనిచేతి బం, గారుమురుగు నుంత కత్తిరింప
నిశ్చయించి వెంటనే పని ముగియించి, తీర్చితిమి ఋణంబు మార్చి దాని. ౧౯

తే. అవల నీచేతపై రోఁత యావహిల్లఁ, దగదు తగ దిఁక నిట్టివర్తన మటంచు
నిశ్చయించి నే గురునకీ నింద్యవార్తఁ, దెలిపి మన్నింపుఁ డని వేఁడఁదలఁచికొంటి.

తే. జనకుఁ డీమాట విన్న రోషంబు నందె, తిట్టికొట్టు నటన్న సందియము లేదు
సుతుల నాతఁడు వాత్సల్యశూన్యుఁ డగుచుఁ, బట్టి బాధించియెఱుఁగఁ డెప్పట్లనైన.

క. ఇక్కథ విని యుల్లంబు చి, వుక్కురు మన నాతఁ డెంత వొగులునో యను బీ
తొక్కుండ నన్నుఁ బెనఁగొనె, నక్కట నాధైర్యసార మంతట నడఁగెన్. ౨౨

వ. ఐన నియ్యపరాధము జనకునకు నివేదించినఁగాని చిత్తశుద్ధి సిద్ధింప దని యెట్ట
కేలకు సాహసంపడియు నివ్విషయంబుఁ బితృసమ్ముఖమున వావిచ్చి పలుకనోడి

క. ఒకచిన్న కాగితముపై, సకలంబు లిఖించి మదపచారంబున కిం
చుకయు న్వగవక తగుశి, క్షకూర్పవే! తండ్రి! యింకఁ జౌర్యము సలుపన్. ౨౪

ఆ. అనియు నందు వ్రాసి యాకమ్మ నాపాద, మస్తకంబుఁ గంపమగ్నమై త
నర్ప నర్పణం బొనర్చితి మంచము, పట్టియున్న జనకు పాణిసీమ. ౨౫

ఉ. అంత నతండు లేఖము సమస్తముఁ గన్గొని యాణిము త్తెపుం
దొంతరకై వడిన్ విడిచెఁ దోడన యశ్రుకణంబు, లేమి వి
న్పింతుఁ, దదంబుపూరములు నిండి తొలంకఁ గరస్థలేఖ, నొ
క్కింతవిచారముద్ర ధరియించెగురుండు నిమీలితాక్షుఁడై. ౨౬

క. పిదప నతం డప్పత్రముఁ, జిదురపలు గావించె నతనిచిత్తమ్మునయం
దొదవిన వేదనఁ గన్గొని, తుదలేని విచారజలధిఁ దోఁగితి నేనున్. ౨౭

క. ఆదృశ్యము మఱపునకున్, రా దేనాఁటికిని; జిత్రరచనావిద్యా
వైదుష్యము నా కుండిన,చో దానిన్ దిద్ది తీర్చి చూపెడివాఁడన్. ౨౮

సీ. పితృపాదలోచనచ్యుతవిశుద్ధప్రేమ, రసపూర్ణ బాష్పధారాస్రవంతి
పూత మొనర్చె నాచేతమ్ము నౌర మత్కలుషపంకమునెల్లఁ గడిగివైచె
నా ప్రేమమాహాత్మ్య మనుభవించినవాని, కొక్కనికే వేద్య మూహసేయ
ననురాగబాణోపహతి చవిసూచిన, వానికే తెలియు నద్దానిమహిమ
తే. మనిగదా మాన్యులు కవీంద్రు లాడి రిదియు, నా కహింసాప్రబోధమై నన్ను మేలు
కొలిపె నానాఁడు పుత్రవత్సలతకంటె, నన్య మెద్దియుఁ గానరాదయ్యె దీన. ౨౯

వ. నేఁడు మాత్ర మది కేవల మహింసయని సువ్యక్తమయ్యె - నేనాఁడది విశ్వంబు
నెల్లఁ దన కౌఁగిటికిం జేర్చు నానాఁడ తదీయ సంస్పర్శము నందిన ప్రతివస్తువు
నకు న్నేమిమార్పు వాటిల్లు-దానిశక్తికి మేర లేదని వ్రాసుత్తు. ౩౦

మం. తండ్రి యిత్తఱి నింత తాలిమి సూపు, నని యెంచనైతి నత్యాశ్చర్యజనక
మై వన్నెకెక్కిన యతనిస్థైరణకుఁ, జర్చింప నాదు దోషపరిగ్రహంబ
కారణమై నాకుఁ గన్పించుచుండు, నీ నేర మిఁకఁ జేయ నిదె బుద్ధి వచ్చె
నని బాసచేసి నిజాపరాధంబు, దండనగావింపఁ దగు నధికారి
ముం దొప్పుకొనుటయే మొదటిపాచితము, నే నిట్టికార్యంబు నెఱపుటం జేసి
యితని మన్గడపట్ల నిఁక భయంబుండ,దని నన్నుఁగూర్చి నాయయ్య భావించె
నాతఁడుం మఱియు నాయందున్న ముద్దు, తద్దగావించెఁ బెద్దయు సంతసించె. ౩౧

***

౯ పితృనిర్యాణము - నామహావమానము

క. పదునాఱేండుల వయసున్నది నా కీనాఁడు; నేఁడు నాతండ్రి వ్యథా
పదమునకు భగందర మను,గదమునకుం జిక్కెఁ బూర్వకర్మమువలనన్. ౧

సీ. నాతల్లి యును నేను బ్రీతిబం టొకరుండు, నయ్యకుఁ బ్రథమగర్భాంకు రైన
యూడిగంబును సల్పుచుండెడివార మం, దే నౌషధంబుల నిచ్చుచుంట
మందులు నూఱుట మఱి కట్టు కట్టుట, మున్నగు నూడిగమ్ముల నొనర్తు
నెల్లరాత్రులఁ దండ్రి కేఁ బాదసంవాహ,నక్రియ నిచ్చమై నడపి యితను
తే. జాలునని నార లానయొసంగినపుడొ, నిదురకుం జిక్కనప్పుడో వడలువాఁడ
నయనుగొల్చుటయన నాకుఁ బ్రియతమంబు, నాకు నొకనాఁడునిందుఁ బరాకు లేదు.

తే. నిత్యకృత్యంబులకుఁ జెల్ల నిలువ యుండు, సమయమును బాఠశాలకు జనకసేవ
కును విభాగించి యెపుడేని గురుఁడు ముదల,నిచ్చుచో మాపట వయాళి కేగువాఁడ.

క. ఆ సమయందే సరిగా, నాసతికిం జూలు నిలిచె నా కవ్విషయం
బీసమయమ్మునఁ దలఁచిన, వే సిగ్గు జనించు రెండువిధముల దశమై. ౪

వ. నేను విద్యార్థినయ్యు బ్రహ్మచర్యమునకుఁ దిలోదకంబులు సమర్పించుటయు నాధర్మమగు విద్యావ్యాసంగము కంటెను బై పెచ్చు చిన్ననాఁటినుండియు శ్రవణునిశీలము నా కాదర్శమగుట నాపరమధర్మం బైన పితృసపర్యకంటెను మిక్కుటముగా భోగములకుఁ గొలువుసల్పుటయు నయ్యిరుతెఱంగుల లజ్జకుఁ గారణంబు లయ్యె - నక్కాలంబున ౫

క. కరములు జనకుని పదపం, కరుహంబుల నుండ సెజ్జగదిపై నెద తాఁ
గర మాస నిలుచు భాస్కర, కరతాపం బడఁగు టాదిగ నిసీ తనకున్. ౬

క. మత మాయుర్వేదము నం,చితలోకజ్ఞానము న్నిషేధించుతఱిన్
గతి దప్పి లతాంగీసం, గతికిం గుతుకంబు సూపఁ గడఁగితి నకటా. ౭

క. తన సేవనుండి జనకుఁడు, నను వీడుటకై నిరీక్షణము సల్పుచు న
ప్పని దీఱుడు నుప్పొంగుచుఁ, జనువాఁడం బడుకగదికి శరవేగమునన్. ౮

సీ. అవుడ పితృవ్యాధి యగ్గలం బగుచుండె, జరిగె నానాఁటఁ బెక్కురచికిత్స
యవల నాంగ్లేయవైద్యము ప్రయుక్తం బయ్యె, గుణ మించుకేని చేకూరదయ్యె
నింక శస్త్రచికిత్సయే శరణ్యం బని, తలఁచి బొంబాయిపత్తనము సేరి
కోఁతవైద్యమునందు ఖ్యాతి గాంచినభిష, క్శ్రేష్ఠుకు నాశ్రయించితిమి కాని

తే. "వలదు వల దీచికిత్స యీవయసునం" దటంచు మాయింటివెజ్జువారించె నతఁడు
గట్టివాఁ డౌట నాతనిపట్టు గెలువ,మఱలివచ్చితి యింటికి మఱుదినంబ. ౯

ఆ. మాకుటుంబవైద్యుఁ డీకొన్నచోఁ దండ్రి, పుండు, బాధ తొలఁగియుండుఁగాని
యాశ్వరేచ్ఛ భిన్న మొసనికి మరణంబు, తఱియు వేళ మేలివెరవు దోఁచు. ౧౦

క. పడపడి మజ్జనకునకుఁ, ముదిరెను వ్రణబాధ దేహమును శుష్కించెన్
బ్రదుకుపయి శంక హెడమెను, జెదరెను ధైర్యంబు పలుకుఁజేవయు సడలెన్.

ఆ. పడకయందె యెల్లపనులు ముగించు దుస్స్థితిజనించెఁ గాని చిట్టచివర
గడియవఱకు నాతఁ డొప్పఁబడకుండె న,క్కార్యమునకు నెంతకష్టమైన. ౧౨

వ. వైష్ణవమతమ్మున బహిశ్శుద్ధినిగూర్చి కట్టుచట్టంబు లుంటయ దీనికిఁ గారణం-బట్టి
శుచియు వాంఛనీయంబ – కాని ౧౩

సీ. అణుమాత్రమును రోగి యాయాస మందక, పాన్పు మాలిన్యంబుపాలు గాక
పరిశుద్ధి కావంతకొఱఁత వాటిల్లక, యుండుచందంబునఁ బండియున్న
శయనంబునందె మజ్జనకృత్య మాదిగా, నక్కఱలం దీర్చునట్టి వెరవు
బోధించె భారతభూమికి నాంగ్లేయ, వైద్యశాస్త్రం బిట్టి వర్ణనీయ
తే. శుద్ధి వైష్ణవమతధర్మసూత్రకోటి,యందు నంతర్గతంబుగా నలరుచుండుఁ
గాని నాతండ్రి పలుపు నిక్కచ్చినచర్య, నెంతయును వింత వొడమ నగ్గించునపుడు.

మధ్యా. బెడిదంబగు తెవులు రేఁగి పెనఁగొనఁ దనయన్న యిట్లు
కడలేని యిడుమలం గుడుచుకథ విని నా పిన్నతండ్రి
యడలొంది పోర్బందరుపురి నప్పుడ తా వీడనాడి
వడివడిపయనంబు లడర వచ్చెను దక్సేవ సలుప. ౧౪

తే. అన్న సెజ్జకుఁ బజ్జ నాపిన్నతండ్రి, కోర్కెమెయిఁ బవల్ నాల్గుజా ల్గూరుచుండి
రేయి మమ్ములనెల్ల నిద్రింపనంపి, యత్తమిల్లుచు నుండు నమ్మెత్తకెలన. ౧౬

తే. ఇంతలోఁ గాళరాత్రి తా నేగుదెంచె, నిదియ నా కర్మచంద్రున కిజ్జగానఁ
దుట్టతుది రే యటం చూహ తట్టదయ్యె, మా కనారతమై భీతిమాత్ర ముండె.

క. అది నిసిఁ బండ్రెండవగడె కదిసినసమయంబు తండ్రికా ళ్లొత్తుచు నే
నెదిరించు నిదురతోడం, గదనం బొనరించుచుంటిఁ గడిమి వెలుంగన్. ౧౮

తే. నాయవస్థను దిలకించి నా పితృవ్యుఁ. డే నిచట నుందు. బవళింపు మీవు వెడలి
యని పచించుడు నానందమున మునింగి, సెజ్జగది కొక్కపెట్టునఁ జేరినాఁడ. ౧౯

క. పాపము ! నిద్రావశనై, నాపై దలి శయ్య నుండె నవలా నపుడే
లేచితి నే నట నుండఁగ, నేపగిదింగూర్కు నాప్పు గేక్షణ నిశలన్, ౨౦

ఆ. అవలఁ గడచిపోయె నైదాఱు నిముసంబు, లంత భృత్యుఁ డొక్కఁ డరుగుదెంచి
చాల జబ్బులోన జనకుఁ డున్నాఁడు రం,డనుచుఁ బల్కెఁ దలుపు నెట్టి తట్టి. ౨౧

ఆ. చాల జబ్బులోన జనకుఁ డున్నాఁ డని, మున్నె తెలియఁగానఁ దన్ని మేమ
మందుఁ "జాలజ" బ్బటం చన న్నిర్వి, శేషమొందు తోఁచెఁ జిత్తమందు. ౨౨

తే. అంత నే నెజ్జనైనను నడుగ యప్పుడె దూఁకి, యెట్టు లున్నది జనకున కేమి జరిగె
ననవుడు నెలుంగు రాల్పడఁగా తఁడయ్యగారు మనకు లోకము విడిచినార లనియె. ౨౩

సీ. దుర్భరదుర్దాంతదుఃఖంబు లజ్జయు, మాఱిపోవుచు నన్ను ముట్టడింప
నంతట గురుఁడు నుండునట్టి పట్టున కేగి, యుసురు బాసిన తండ్రి యొడలు గాంచి
కామాంధకారంబు కనులఁ గప్పకయున్నఁ, బశువృత్తి కేను బోవకయున్నఁ
దుదని మేషంబునందును బితృమరణవేదనఁ బాలు పడకయుండునుగదా య

తే. టంచుఁ జింతించినాఁడ నే నయ్యకాళ్ళు, పట్టుచుండ నతండు ప్రాణాలు యుండి
జీవ మూడ్చియుండునుగాని చిన్నతండ్రి, కైవసం బయ్యె నట్టి భాగ్యంబు తుదకు. ౨౪

క. అతఁ డగ్రజుఁ డెన నెప్పుడు, నతులంబగు భక్తి సూప నట్టిఁడు గానన్
జతపడె నయ్యనఘునకే, గతి నంతిమ సేవ సల్పఁగల భాగ్య మహా. ౨౫

తే. మరణవేదన కెంతయు న్మలసిమలసి, నిలుప దెయ్యెడ లేక నంచుఁ దెలిసి గురుఁడు
సైగఁ జేసి కలమ్మును గాగితమ్ము, నందికొని సిద్ధమొనరింపుఁ డని లిఖించె. ౨౬

క. తనసందిటఁ గల తాయె, త్తును గుత్తుక నున్న హైమతులసీదామం
బును దీసి వైచె నవ్వాలి, క్షణమున లేఁడయ్యె నతఁడు జగమం దకటా. ౨౭

తే. ఒక్కదెసఁ దండ్రి యమబాధ నుఱ్ఱుక్కుచుండ, నొక్కదెస నేమకుల్లాంటి నుపిదపైని
మాయు రేయిది మాయని మచ్చయగుచు, నన్ను బాధించుచుండు ననారతంబు. ౨౮

సీ. మూఁడగు నధ్యాయమును సంతరించుచు, మున్ను సూచించిన యన్న మిదియ
మెలఁకువమై నేను మెలఁగంగఁ దగువేళ, విషయసక్తుండనై వెలయుకతన
మాతరపితలపై మహనీయమగు భక్తి, నాకుండినను దాని నడుపుకొఱకు
జంకుగొంకులు లేక సర్వస్వ మర్పింపఁ, జాలియుండిన నది చాల వెలితి

తే. వడియ యున్న దటంచు నేర్పడియె నిట్టి, నేర మేనాఁటి కేని మన్నింపరాని
దగుట నేనేకపత్నీవ్రతావలంబి,నయ్యుఁ గామాంధుఁడనటంచు నాత్మ నెంతు. ౨౯

వ. పెద్దకాలము ప్రశ్రమించియుఁ బెక్కు గండములం గడచియు నీలోపంబు రూపు
మాపఁ గల్గితి — వెండియు

ఆ. నరముఁబోనికూన నాచాన కిత్తరు, కానఁ బుట్టి మూఁడునాల్గునాళ్ల
కసువులను దొలంగె నంతియ కాక వే, ఱొండుభంగి జరుగునోటు వగవ.

వ. నా తెలివిడి గుర్తించి పరిణీతు లెల్లరుం గన్ను దెఱతురు గాక! ౩౨

***

౧౦ మతములలో స్వల్పప్రవేశము

క. ఆఱవయేఁ డాదిగఁ బదు, నాఱవయబ్దంబుదనుక నటు విద్యావ్యా
పారమ్ము నెఱపి పెక్కులు, నేరిచితి న్విషయముల మనీషుల కరుణన్. ౧

వ. కాని మతిసంబంధిప్రబోధంబు నాకీసుమంతయేని పాఠశాలయందు లభింపదయ్యె-నద్దానిఁగూర్చి నాపరిసరమ్ముల నించించుక యెఱుఁగుచుంటి - మతంబన నాత్మసాక్షాత్కారంబనియొండె నాత్మజ్ఞానం బనియొండె నా యాశయమ్ము. ౨

ఆ. ఏను వైష్ణవుండఁ గాన విష్ణ్వాలయ, మునకుఁ బెక్కుమార్లు చనెడివాఁడఁ
గాని దాన నిచ్చ కల్గద! కడు నసహ్యంబు వొడమె దానిడంబ మరయ. ౩

క. అట నీతివిరుద్ధము లగు, ఘటన ల్గల వనియుఁ దెలిసెఁ గావున నే న
చ్చటు తొక్కుట విరమించితి, నిటుఁ దేవాలయము నాకు నించక పోయెన్. ౪

తే. అట్లగుట నాకు విష్ణ్వాలయంబువలనఁ, బట్టువడినట్టి లగ్గు కన్పట్టదయ్యెఁ
గాని కోవెల నాకు నీలేని దాని, నొసఁగె మాయింట వసియించుముసలిదాది. ౫

తే. అమ్మగువ రంభ యను పేర నలరుచుండుఁ గరము వాత్సల్యమున నన్ను గారవించు
నాకెపై నాకు విశ్వాస మగ్గలంబు, విస్మృతికి రాదు నేఁడు నవ్వేలఁదిచరిత. ౬

క. భూత ప్రేతము లన నేఁ, గాతరతం జెందుచుంటఁ గని తత్స్మృతి సే
భీతిన్ బోకార్పఁగ వి, ఖ్యాతం బగు రామనామ మహౌషధ మనియెన్. ౭

క. అనవుడు నాభయబాధం, దునుమాడ జపంబు సేయఁదొడఁగితి నతిపా
వనరామనామమంత్రం, బనూనవిశ్వాసపూర్ణ మగుచిత్తమునన్. ౮

వ. అయ్యది పెద్దకాలంబుమాత్రము కొనసాగదయ్యె - నట్లయ్యు లేఁబాయమ్మున మన్మానసక్షేత్రము నాశ్రయించిన యవ్విత్తనము రిత్త కాదయ్యె-నీనాఁడు రామనామంబు నాకప్రతిహతం బగు నోషధి యగుటకు నాఁడు మా రంభ నాటిన బీజంబ కతంబు నాఁదగు. ౯

సీ. అపుడ రామచరిత్ర నతిభక్తిఁ బఠియించు,ఘనుఁడు నాపెదతండ్రితనయుఁ డొకఁడు
నా చిన్నయన్నకు నాకును నేర్పించె, రామరక్షాస్తోత్ర మేము దానిఁ
గంఠస్థ మొనరించి కడఁకమై మజ్జన, పర మెల్లరేపులం బఠనసేయఁ
బూనితి మిప్పాన్కి- పోరుబందరు వీడి, యల రాజకోటయం దడుగు మోపఁ

ఆ. సరికి సడలె దీనిఁ జలుపుటయందుఁ బ్రే, త్యయము కుదురకున్న గాదనుండి
భ్రాతృగౌరవంబుఁ బ్రిస్ఫుటోచ్చారణా, హంకృతియుఁ గతంబు లగుచు వచ్చె.

కం. బందరులో మజ్జనకుఁడు, మందుం డనువేళ నెల్ల మాపుల నమృత
స్యందిని రామచరిత్ర న, మందానందానుభూతిమై వినుచుండున్. ౧౧

తే. రాణఁగన్న లాధామహారాజ సూరి, రామచరణారవింద చింతామరంద
పానపరిమత్తచిత్తుఁ డప్పట్టునందు, వక్త యయ్యె బిల్వేశ్వరావాసవాసి. ౧౨

మం. అతఁడు కుష్ఠవ్యాధి కగ్గమై తొల్లి, యౌషధసేవనం బాసింపఁబోక
బిల్వేశనిర్మాల్యబిల్వపత్రముల, గాయంబులకుఁ గట్టి కడుభక్తితోడ
రాత్రిందివమ్ము శ్రీరామనామంబు, జపియించి మర్వ్యాధిజయ మందె నంట;
యిది నిజంబో కాదొ యెట్టులైన నేమి, నాకు నిచ్చరితపై నమ్మకం బొదవె.

క. మృదుమధురస్వరసంపద, పొదల నతం డతులభక్తిపూరితుఁడై చౌ
పదముల ద్విపదలఁ బాడుచుఁ, బదార్థముం దెల్పు హర్షపరవశుఁ డగుచున్. ౧౪

తే. అతనితోపాటు శ్రోతృసంతతియు నోడలు,మఱచు నవ్వీనుకలియె రామాయణంబు
మీఁదఁ గల్గించె నాకు నత్యాదరంబుఁ, బదియుమూఁడేఁడు లుండు నప్పటివయస్సు.

తే. భక్తిపూరిత కావ్యప్రపంచమందు, దివ్యకవితాకళాసముద్దీపితంబు
తులసిదాసకృత బు నిస్తులితమంచు, విశ్వసింతు నిప్డు రామవిభుచరిత్ర. ౧౬

వ. తదనంతర మేము కతిపయమాసమ్ములకు రాజకోటకుఁ జేరితి- మందు హరివాసర
ములం దెల్ల భాగవతశ్రావణమ్ము ప్రవర్తిల్లుటం జేసి తదాకర్ణనకుతూహలాయత్త
చిత్తుండనై యే నప్పుడప్పు డప్పురాణగోష్ఠికిం జనితిఁ - గాని పౌరాణికుఁడు
రచ్చకు మెచ్చుపొడము వడువున వాకు్రిచ్చువాఁడు గాఁడయ్యె- నప్పాత్తమ
బత్తికిఁ దావలంబని యిత్తఱి నెఱింగినాఁడ- నద్దాని నాతల్లి బాసం జదివి పారవ
శ్యంబు నందితి - వెండియు ౧౭

క. వారణనగరమ్మున ము,వ్వారము లే నుపవసించువడి * నంతర్వా
ణీరత్న మదనమోహనుఁ, డారమణీయార్థకల్ప నాగారమునన్. ౧౮

---

* వాణీనాం శాస్త్రవాచాం రత్నం వాణీరత్నం వేదాంతశాస్త్రమిత్యర్థః - అంతర్గతం వాణీరత్నం యస్యసః అంతర్వాణీరత్నః కొపనిషద జ్ఞానవానితి తాత్పర్యం.

క. భాగవతంబున నయ్యెయి, భాగంబుల వినిచి నన్నవారం బగు ము
త్సాగరమునఁ దోఁగించె మ,నోగతసంతాపరాశి నుగ్గొనరించెన్. ౧౯

సీ. అత్తరి మదనమోహనుఁబోని భక్తా,వతంసంబు భాగవతమును జన్న
తనమందె వినిపింప వినఁగల భాగ్యమ్ము, గల్గిన నాకు నక్కాలమందె
యద్దానిపై గాట మగు నాదరంబు సి,ద్ధించుఁ గదా యని యెంచినాఁడ
నప్పు డుద్భవించు శుభాశుభసంస్కా,రములు సుస్థిరంబులై నిలుచుఁగాన

ఆ. భాగవతమునట్టి భవ్యకావ్యంబుల,బాల్యదశను వినుటఁ బడయనైతి
నే! యటంచు నాకు నెల్లవేళల విచా,రంబు పొడము మానసంబునందు. ౨౦

వ. అయినను. ౨౧

తే. అఖిలమతసంప్రదాయమ్ములందు నాకుఁ, గుదిరె సమదృష్టి యలరాజకోటలోన
నందు హిందూమతమ్మునయందు మిపులఁ, బాదుకొనిపోయె నాదరభావగరిమ.

క. అచ్చట నాతలిదండ్రులు, నిచ్చలుఁ జనుచుండ్రి రామనిలయంబునకున్
జిచ్చుకనువేల్పుగుడికిం, బొచ్చెంబెడయైన బత్తి పొంపిరివోవన్. ౨౩

క. నను వార లనుదినంబును, గొనిపోవుచు నుండువారు కోవెల కేనున్
జననీజనకులతోఁ బ్రా,ర్థనగీతులఁ బాడువాఁడ దద్దయు వేడ్కన్. ౨౪

క. వెండియు జైనగురు ల్గురు, దండకు వేంచేసి పెక్కుధర్మంబులపై
మెండుగఁ జర్చల నెఱపుచు, నుండెడివా రప్పుడు శ్రోత్రత లోహో యనఁగన్.

సీ. కలరు మత్పితకు మిత్రులు పెక్కురు మహమ్మ,దీయులు పార్సీలు ధీరమతులు
తమధర్మములఁగూర్చి తగురీతిఁ బలుమాఱు, వచియించుచుండెడివారు వారు
వినుచుండు నవధానమును బెర్మిపేర్మియుఁ, వెలయ నాతండ్రి తద్విషయమెల్ల
నతని కేఁ బరిచర్య లాచరించుచునుంట, నాలించువాఁడ నయ్యాయిచర్చ

తే. లిట్టిలాభంబులన్నియు నెనసి మతము, లన్నిటం దుల్యగౌరవ మంకురింపఁ
జేసినవినాకు వృద్ధోపసేవనంబు, వలన సిద్ధింపఁజాలనిఫలము గలదె. ౨౬

వ. అయ్యెదన నాకొక క్రైస్తవమతపరిచయంబ శేషించియుండె – నత్తరుణం
మునం దేతన్మత ప్రచారకులు కొందఱు మాపాఠశాలచెంతకుఁ జేరి ౨౭

క. హిందువుల వారివేల్పుల, నిందించుచుఁ బల్కుచుండ నే నెందమునం
దందుల కెంతయు నేవం, బందితిఁ దన్మతమునం దనాదర మొదవన్. ౨౮

మం. అపుడ పేరందిన హైందవుఁ డొకఁడు, క్రైస్తవమతదీక్షఁ గైకొనె ననియు
నవల గోమాంస మాహారించుటయును, నింద్యమౌ మధుపాననియతిఁ గొంటయును

దన వేషభాషలఁ దలఁగించుటయును, నాతని కనివార్యమై యమ్మె ననియుఁ
గోటలం బేటల గోల హెచ్చియెన్, నదివినుఁడుఁ జీవుక్కు- రనియె నామనసు.

తే. ఆఁబోలసుఁ దింట మద్యంబు నానుచుంట, వేసమునయందు బాసపై నెగటుగొంట
నెద్ది శాసించు నది మతంబే యటంచుఁ, దలఁచితిం గోపతాపము ల్కాలఁ కెపెట్ట.

క. ఈనడుమంత్రిపుఁగై స్తవుఁ, డేనెరసో పరిగణించి హిందూమతక
జ్ఞానమ్ముల నిందింపఁగఁ, బూనినవాఁ డనియుఁ గర్ణపుటములఁ దాఁకెన్. ౩౧

వ. ఇప్పరిస్థితులెల్లఁ క్రైస్తవమత-బుపై నాకు రోఁతఁబుట్టింప హేతువు లయ్యెఁ-
నక్కినమతమ్ములందు నాకుఁ దుల్యాదరంబు వోడమెనని నొడివినంతమాత్ర నీశ్వ
రునియందుఁ దిరంబులగు శ్రద్ధాభక్తులు జనియించె ననంబోలదు- వెండియు ౩౨

తే. మనురచితధర్మశాస్త్రంబు జనకపుస్త, కాలయస్థంబు గన్గొంటి నపుడు దానఁ
దనరు సృష్ట్యాదిచర్యలఁ దఱచిచూడ, నీశ్వరునిమీఁది నాశ్రద్ధ హెచ్చదయ్యె.

క. ఇంచుక నాస్తిక్యముఁ బ్రొ, త్సించెను నా కపుడు నామదిం గల శంకల్
వించితిఁ జమువరి యని పే, ర్గాంచిన పినతండ్రిపట్టికడఁ దగు భంగిన్. ౩౪

తే. అతఁడు నాసందియమ్ముల నడఁపఁబోక, తగవు నీకిట్టిప్రశ్న లిత్తరుణమందు
వయసు హెచ్చినవేళ సర్వంబునీక, యెఱుకపడుఁజుమ్ముపొమ్మంచుఁ గఱదలాడ.

ఆ. మిన్నకుంటిఁగాని నన్నుఁ బీడించుట, మానదయ్యెఁ దదనుమానరాశి
మఱియుఁ జోద్యమయ్యె మనువు భోజ్యాభోజ్య, విధులునిర్ణయించువిధముఁగన్న

వ. అందు లోకాచారవిరుద్ధముగా మాంసభక్షణము నంగీకరించు ధర్మసూత్రములు
కొన్ని కానంబడియెఁ-గాని ౩౬

తే. విద్యయు వివేకశక్తియు వృద్ధియైన, నీడు ముదిరిన, ననుభూతి యెక్కుడైన
నపుడ యీసంశయములెల్ల నడఁగిపోవు,నని తలఁచియూరకుంటి నయ్యవసరమున.

అ. ఇట్టు లపుడు మను వహింసాప్రబోధ మొ, నర్పకుంట మున్ను నాయొనర్చు
తరసభక్షణంబు తద్ధర్మశాస్త్రస, మ్మతమ కా యటంచు మదికిఁ దోఁచె. ౩౯

తే. సర్పమత్కుణముఖ జంతుసముదయంబు, హతమొనర్చుట నీతిసమ్మతమ యంచుఁ
దోఁచుటం గొన్నినల్లులఁబీచమడఁచి, నాఁడ నక్కటికె నీడనాడి యపుడు. ౪౦

వ. ఐనను జగత్తునకు నీతి మూల మనియు నద్దానికి సత్యంబు మొదటియాదరు వనియు
నాయుల్లమున దృఢవిశ్వాసంబు పాదుకొనియెఁ - గాన సత్యంబ నాకు వలయు
నర్థంబు-దానిగొప్పతనము నిరంతరము నాదృష్టిం బుట్టినందు-వెండియు సత్యముం
గూర్చి నా కావించులక్షణంబును విస్తరిల్లెడినదియునుంగాక ౪౧

సీ. సలిలంబు పిపాస నీఁగలిగినవానికి, నిష్టమృష్టాన్నంబు నిడఁగదయ్య
కేల్మోడ్పు నిడువానికిన్ భక్తిసంయుక్తిఁ, జాఁగిలి జోహారు సలుపవయ్య
తృణకణం బేని నీ కిచ్చుపుణ్యాత్మున, కపరంజినాణె మీయంగదయ్య
కడగండ్ల నీకుఁ దోడ్పడెడివానికి నెల, రీరమేఁ గోసి యర్పింపవయ్య
తే. యిచ్చుచోనొండుదశగుణంబిచ్చుటొప్పుఁ, గీడు గూర్చిన మేలు గల్గించుటొప్పు
చిత్తవాక్కర్మశుద్ధిమైఁజేయు నీని, నెవ్వఁ డాతండె గెల్చుఁబో! యిజ్జగంబు. ౪౨
తే. అనెడు గుజరాతిసీసపద్యం బొకండు, నామనంబునఁ దద్దయు నాటుకొనియె
నందుఁ గీడొనర్చిన మేలునాచరించు, మన్నసూక్తిజీవనసూత్రమయ్యెనాకు. ౪౩

***

౧౧ సీమకుఁ బ్రయాణసన్నాహము

క. పదునెన్మిదవందలయె, న్బదియేడవయేఁట జయము వడసితి నే నిం
పొదవఁ బ్రవేశపరీక్షను, బిదపఁ గళాశాల కేగఁ బ్రియపడినాఁడన్. ౧

వ. అంత భావనగరమ్మునఁ గల శ్యామలదాసకళాశాలకుఁ జేరి యందుఁ జదువం దొడఁగితిఁ - గాని యచ్చటి యుపన్యాసములు తల కెక్కమి నాకు నుక్కిరిబిక్కిరి యయ్యె - నిందు నాచార్యులలోపము రవంతయుఁ గానరాదు - వారి కెంతేని ప్రసిద్ధిగలదు - నా కసుగాయతనంబ దీని కెల్ల నిదానంబు నాఁజెల్లు - నిట్లు బహుప్రయాసమ్మునఁ గాలంబు నీడ్చుచు నర్ధవార్షికవిశ్రాంతిదినమ్ములు గడప నింటికిం బోయితి - నయ్యవసరంబున మాకుటుంబమునకుఁ బ్రాఁజెలికాఁడును హితుఁడును విప్రుండును జదువరియు లౌకికజ్ఞానపూర్ణుఁడునగు మావుజీదవే యనునతఁడొకనాఁడు మా నెలవునకు వచ్చె - నితనిని మేము జోషి యనియుం బల్చువారము.

తే. అతఁడు నాతల్లితోడఁ బెద్దన్నతోడ, మాకుశలవార్తలం గూర్చి మాటలాడు
వేళ నాకళాశాలాప్రవేశ మెఱిఁగి, యిట్లు వచియించె నాదర ముట్టిపడఁగ. ౩

మ. తలక్రిందయ్యెను గాల మిప్డు తగువిద్యల్ నేర్వలేకున్న మీ
రలు మీపూర్వులకై వడిం బ్రెగడలై రాజేంద్రులందన్ని యు
జ్జ్వలకీర్తిం గనఁజాల రీతఁ డయినన్ సద్విద్య నార్జించి వా
రలవాసి న్నిలఁబెట్టు చందమున మీరల్ యత్నముం జేయుఁడీ ౪

సీ. ఇతఁడు పట్టపరీక్షఁ గృతకృత్యుఁ డగుట కిం,కను నాలుగైదేండ్లు గడవవలయు
నవ్వైన నొకచిన్న యధికారముం ద్రిక్కుఁ,బ్రెగ్గడపదవి నార్జింపఁజాలఁ

డెన్నినాళ్లో పట్టు మన్నందనుండు కే,వలరాముని వలె న్యాయవాది యగుట
కానాఁటి కెందఱో న్యాయవాదు లమాత్యతాసిద్ధికై ప్రయత్నంబు బొనర్చు

తే. ర ట్లగుట వీని సీమకు నంపు టొప్పు. నచట బారిష్టరగు టనాయాస మంచు
రింటికిం జేరవచ్చుమూఁడేండ్లలోన, వెచ్చమున కొకనాలైదువేలు చాలు. ౯

తే. పిలిచియిత్తురు బారిష్టరుల కిమాత్య,పదవి నెందేని థాఁణేఁతులు వేర్మిఁ
దడవు సేయక మోహనదాసునంప్రఁ, జాంగ్లభూమికి సాహస్ర మతిశయిల్ల. ౭

తే. మత్సుతున కచ్చటం బొక్కమంచి నెయ్యు,సన్నవాని కొసిపెని సన్నవాని
వారె కతఁ డిచ్చు నెఱుకకై నలయు కమ్మ, లిలసు కిచ్చుండె కేలనివొక్కటి సేమ.

క. అకేఁడి ట్లని నే నాతని, హితమ్ముగ సకొన్నయట్లు యెంచి క్రొత్తాము
చిత్రదృష్టి నన్నుఁ గిన్నొని, కుతూహలము లేదె సీమకుఁ జన నకుఱ. ౯

తే. అనుడు నుప్పొంగి సంతోషవసధి,బుంగి, యింతకింతకు స్వప్రమాణీయ మెక్కిలపు
సిద్ధముగ నుంటి నింగ్లాండు చేరి చదువ, నెంత సేయుటకుఁ నంపిన నంత లన్నే. ౯

వ. అని పల్కి త్వరితమ్ముగా నొకకేలయును జాతిజేఱుట కష్టసాధ్యము - కాన
వైద్యశాస్త్రముపై నామనంబు తవిలియున్నది - దానిం జదువ సమ్మతింతురే
యని నేను వారిం గోరుడు మదగ్రిజుఁ డిట్లనియె. ౧౦

మం. ఎఱుఁగవే మనతండ్రి యెన్నఁడిమాత్యు, వైద్యం బటన్న శవంబునఁ గనుట
మనకోవ వైష్ణవమతమునం దుంట, మనకుఁ బిన్నలంగొత మర్యాదయగునె
యని వార లపుడప్పు డాడుచు నుంట, నిన్నుఁ గూర్చియె సుమీ నిక్కంబు నిరయు
న్యాయశాస్త్రంబు నీ వభ్యసించుటయు, జనకపాదులకు నిష్టంబైన చేఁత. ౧౧

తే. అనుడు జోషియు నప్పల్కు లనువదించి, యితరశాస్త్రంబులం గోర్కె యేల నీకు
న్యాయశాస్త్రంబ నిన్ను జేగీయమాన, చరితుఁ గావించు మదుపదేశంబు వినుమ.

వ. ఇట్లు బోధించి యప్పాజుడు మాయమ్మకడ సెలవునంది నిజనివాసమునకుం
జనియె నంత ౧౩.

సీ. ఆశాలతాజాల మస్మన్మనోవీథి, నల్లిబిల్లిగ నట్టె యల్లుకొనుడు
నిర్మింపఁ బూనితి నిరుపమశిల్పసం, పదపెంపు దీపింప బయలిమేడ
లర్థంబు తగినంత యలవడు టెట్లొకో, ఖండాంతరముల కేకాకిఁ జేసి
యాత్మమ్ముఁగుట్టి నేరీతిఁ బంపుదు నోకో, యనుచింత మున్నె నాయగ్రజుండు

ఆ. నన్ను విడువలేక నాతల్లి నిర్మల,ప్రేమమూర్తి యార్తిఁ బెల్లువగచి
మద్విదేశయాత్ర మానింప నొకయుక్తి,పన్ని యిట్టు లనియె నన్నుఁ గూర్చి. ౧౪

క. అన్నా కలఁడు గదా మీ, పిన్నయ్య కుటుంబమునకుఁ బెద్ద యతఁడు ము
న్నెన్నిందుఁ దదంగీకృతి, గొన్నక మన మెల్ల నరసికొందము పిదపన్. ౧౫

వ. నావుడు నాయన్న యిట్లనియె. ౧౬

సీ. పరికింపఁ బోరుబందరు నరేంద్రుని చెంత, మన కంచుకంత స్వామ్యంబు గలదు
నేఁ డచ్చటం గార్యనిర్వాహక పదంబు, నందు లేలీ యనునతఁడు వెలయు
నతనికి మనపట్ల నాదరం బధికంబు, మఱియుఁ బితృవ్యు సమ్మాననీయుఁ
డెంతేని మన్నించు నిప్పుడు నీవిద్యకై, యొడయఁడు కొంతసొమ్మొసఁగునట్టు
తే. లతఁడు తోడ్పడవచ్చు నం చనుడు నాకు, నచ్చె నప్పలుకు లుత్సాహ మెచ్చిపోయె
నపుడ పయనంబు గట్టి నాలైదునాళ్ళ, కేగితిని బందరున కొంటె నెక్కి సుస్థి

ఆ. అంతఁ బిన్నతండ్రి చెంతకుఁ జేరి సా, ష్టాంగవందనంబు నాచరించి
విషయమెల్ల విన్నవించుడు శ్రద్ధమై, నరసి మాతోఁ డిట్టు లానతిచ్చె. ౧౮

తే. భారతీయుఁడు నిజమతాచారసరణి, విడువ కింగ్లాండునం దుంట కడు నసాధ్య
మేమిభేదము గాన్పించు నిపుడు వెలయు, నల్లబారిష్టరునకును దెల్లదొరకు. ౧౯

క. అతఁ డశనమ్ము దేశ విధి, ప్రతిషేధము లుఱఁడు ధూమపానంబు ననా
రతముగఁ గావించును సి, బ్బితి మాలి ధరించు నాంగ్లవేషము నిస్సీ. ౨౦

వ. మనకుటుంబ మిట్టిమనుగడకు దూరమైయుంట యెంతయు నుచితంబు - మఱియు

తే. అచిరకాలమునం దీర్ఘయాత్ర కేగ, నుంటి నే నింకఁ బెక్కునాళ్ళుంట కల్ల
కాటికిం గాళ్ళు సాఁచి యేకరణిఁ గడలి, పయన మంగీకరంతు నిప్పట్టునందు. ౨౨

తే. ఐన నీపోక కే విఘ్న మాచరింప, నొల్ల నిత్తఱి నీకు నీతల్లి యొసఁగు
సమ్మతియె ముఖ్య మామె కిష్టంబ యైన, నీవు గ్రక్కునఁ బోగ యోడ నెక్కవోయి.

క. ఏ నడ్డ మాడ నని య, మ్మానినికి న్విన్నవింపుమా తత్సతి నీ
కాన యొసంగిన నేనుం, బూని శుభాశీస్సు లొసఁగి పుచ్చెదఁ జమ్మా. ౨౪

సీ. అనవుడు నుపొంగి యంతియ చాలు నో, యనఘ! మజ్జనయిత్రియాజ్ఞ వడయ
నీక యత్న మొనరింతు నింకను మీ రొక్క, సాయ మొనర్పఁ డీసమయమందు
నాసీమపయనంబునకు లేలి దొర కొంత, యార్థికసాహాయ్య మాచరించు
గతిఁ బరిచయపత్ర మతనిపేర నొకండు, దయసేయుఁ డో పిన్నతండ్రి! యనిన

ఆ. నే లిఖించు టెట్లు నీవ విన్నప మొన, రించుకొమ్మతండు మంచివాఁడ
మనకుటుంబ మన్న మన్నన సూపు సా, యం బొనర్పవచ్చు నర్థభంగి. ౨౫

వ. అని పల్కి యతఁడు నన్ను మిన్నకయ పంపె - నీపాటిమేలొనర్ప నాపితృవ్యుఁ డేల నిరాకరించెనో చెప్పఁజాల - గాని తాను దూష్యం బని విశ్వసించు ఖండాంతరప్రయాణమునకుఁ బ్రత్యక్షసాహాయ్య మాచరించుట యుచితంబు గాదని యతఁడు వెన్నాడి యుండు నని నాతలంపు. ౨౬

క. అంతట నే లేలీ దొర, చెంతకుఁ జని వంగివంగి చేసి ప్రణామం
బెంతయు మెలఁకువఁ బూని హృ, దంతర్గతవాంఛితంబు నాతనితోడన్. ౨౭

తే. మనవి సేయుఁడు నే మఱుమాత్రమేని, వోడుపడ మిష్ట పట్టభద్రుండ నైన
వెనుక మముఁ జూడ రమ్మని పొమ్మనియె నాతఁ, డక్కటా నిల్వ్వన నీ త్రైతి నప్పుడు నేను.

ఆ. ఆస లెల్ల నిట్లు వీసరవోవ న, చ్చోటు వాసి రాజకోట సొచ్చి
జోషికి న్మదగ్రజునకును దల్లికిఁ, దెలిపితిం బ్రయాణఫలిత మెల్ల. ౨౯

క. అత్తఱి జోషి ననుం గని, చిత్తమ్మునఁ దత్తరమ్ము సెందక యెందే
విత్తమ్ము నప్పుగాఁ గొని, యుత్తమకార్యంబు దీని నొనరుచు టొప్పున్. ౩౦

క. నావుఁడు ఋణంబు వ్రణము గదా! వల దీచేత యస్మదగ్రాంగి విభూ
షావిసర మమ్మి పడమటి, దీవికిఁ బోఁదగదె యంచుఁ దెలిపితి నేనున్. ౩౧

తే. అంతదూరంబు వో నేటి కనుజ! నాదు, సర్వశక్తులఁ జూపి విశ్వప్రయత్న
మాచరించి సిద్ధ మొనర్తు నర్థ మని స, మగ్ర మగు పేర్మిఁ బలికె మదగ్రజుండు.

తే. అతఁడు ప్రేమించు నన్నుఁ దా సుతునిఁ బోలె, నతనియౌదార్యసంపత్తి కవధి సున్న
యతనియెడ నాకు నిస్సీమమైనభక్తి, యతనిదెస నాకు విశ్వాస మగ్గలంబు. ౩౩

సీ. మజ్జనయిత్రికి మాత్ర మాశాస్యంబు, కాదయ్యె నింకను నాదుపయన
మాంగ్లదేశమ్మున కరిగినఁ గోవాళ్లు, భ్రష్టు లయ్యెద రెల్లవగల నంచు
నామె కొక్కఁడు సెప్పె నంజక గోమాంస, మారగింతు ర టంచు నాఁడె యొకఁడు
మదిర ద్రావక యున్న బ్రదుకలే రనె నొకం, డేమేమొ బోధించె నింక నొకరుఁ
తే. డిట్టికత లామెచిత్తము నట్టె కలఁత, పెట్ట నాయమ్మ పట్టి! నీ వెట్టు లెల్ల
చెట్టలకుఁ బుట్టినిల్లైన సీమ నుందు, విట్టలం బగుకీర్తి నట్టేటఁ గలిపి. ౩౪

క. అని నన్నుఁ బృచ్ఛ సేయుడు, జననీ! నీ కేల యిట్టిశంకలు ఋజువ
ర్తన మించు కేనియు న్విడ, నని శపథ మొనర్తు నమ్మవా నాపలుకుల్. ౩౫

క. ఏదే నపాయ మున్నన్, గాదని వారించుఁ గాని కామక పొమ్మం
చాదేశింతురె మనగురు, పాదు లొడంబడుదు రొక్కొ భ్రాంతులు సెపుమా. ౩౬

ఉ. నావుడుఁదల్లి పల్కెఁ బ్రియనందన! నీహృదయంబు దూష్యవృం
దావలిఁ ద్రొక్కదం చెఱుఁగుదుంజుమి నే; నటులయ్యు దూరపుం

పిన్నల నున్నవేళ సురతిం బ్రియమైన పరధర్మ మంటి ని
న్నన్నిపుడెన్న నో! చెలఁగ నెంచి శుభంబు నొసంగు మీ కృపగున్. ౩౭

వ. ఇప్పట్టున నిట్టి ప్రతిజ్ఞాపూర్వకమైన యీ సన్న్యాసము – నా సందియమ్ముల బేచరజీ స్వామికి విన్నవింతుఁగాక – యని పల్కి – మతుల బెచరజుండను జైనసాధువు నై మా తల్లి కపుడు వచ్చులు విచ్చగించు నకార్యమందిం జేరి తన భానమ్ముల నెల్ల వెల్లడించి నతఁడు నాపోకకు ననుకూలుండై యామె కిట్లనియె. ౩౮

తే. సత్యశీలుండీతండు సంశయము లేదు, కాన నిత్తఱి మూఁడు వాగ్దానములను వీనివలన గ్రహించి యవ్వేనుక సీమ, కంపఁదగు నట్టులైన భయంబురాదు, ౩౯

వ. ఇట్లు పల్కి నాచేత ౪౦

తే. మాంసమును మద్యంబును మరి కాంతల, సంగమును దాఁకననియతండపుడు మూఁడు బాసలాడించె నవ్వాల నాసపత్రి, సమ్మతింజూపె మత్ప్రయాణమ్ముపట్ల. ౪౧

సీ. పదపడి నాసీమపయనంపు ముచ్చటల్, తెల్ల మయ్యెను పేట నెల్లరకును
నను గౌరవింప నున్నతపాఠశాలలో, నడిచెను సమ్మేళనం బొకండు
తత్సభ నాదుకృతజ్ఞత సూచింపఁ, గూర్చితిఁ గొన్నిపల్కులు శ్రమించి
చదువఁ బూనినయంతఁ దుదలేనిభయము నగ్గల మైన కంపమ్ము నలముకొనియె
తే. నవల నెయ్యము దియ్యమ్ము నతిశయిల్లఁ, బెద్ద లొసఁగెడి దీవనల్ పెక్కు వడసి
యాదరంబున నగ్రజుఁ డనుగమింపఁ, బయనమయి నట్టినాఁడ బొంబాయిపురికి. ౪౨

* * *

౧౨ జా తి బ హి ష్కా ర ము

సీ. అన్నజ్జననిపన్ను నంది దీవన పొంది, పసిబిడ్డ నెడఁబాసి పడఁతి విడిచి
నవనవోత్సాహంబు నటియింప బొంబాయి, నగరంబునకుఁ జేరినాఁడ నేను
దత్రిత్యులై మించు మిత్రు లియ్యది గ్రీష్మ, సమయంబు భారతజలధి యిప్పు
డల్లకల్లోలంబు నతిభయంకరము నై, యుండెడి హేమంత మొదవుదనుక
ఆ. సాగరప్రయాణ మాఁగుఁ డటంచు నా, యన్నతోడఁ బల్కి నాతఁ డచటఁ
దనదు మిత్రునింట నను డించి మాబావ, కప్పగించె మత్ప్రయాణధనము. ౧

వ. వెండియు నాకు వలయుసాయమెల్లఁ గావింపఁ దన నెచ్చెలులం గోరి తా రాజ కోటకుఁ జని తనకొల్వునం జేరె – నంత

ఆ. పొంగె నా హృదయమ్ము బొంబాయిలో నున్న, గడియ వత్సరంబుగఁ గడచెఁ దోఁచెఁ
బవలు రేయి నీదుపయనంపుసుద్దులే, పలవరింత లాయెఁ బలుకులెల్ల. ౩

తే. ఇంతలో మత్కులంబువారు నేను సీమ, కేఁగుటం గూర్చి చర్చించి యిది నిషిద్ధ
కృత్య మని యెంచి నన్ను బహిష్కరింప,నిశ్చయించిరి రోసంబు నిట్టుకొనఁగ. ౪

క. నా రాకల కొకరచ్చం, గూరిచి ననుఁ బిల్వ జంకుగొంకుల నెదకున్
దూర మ్మొనర్చి తత్సభఁ, జేరితి నత్తెగువ యెట్లు సిద్ధించినదో ౫

వ. పదంపడి మజ్జనకునకుఁ జెలికాఁడును మాకు నెపబంధుఁడును నగు మా "నోఢు"
వైశ్యకులంబునకుఁ బెద్దయు నగు సెట్టి నా కిట్లనియె. ౬

సీ. సీమకుం బయనంబు సేయంగ నీవు, నిశ్చయించితి వంచు నే నెఱింగితిమి
మనకులకు ప్రసిద్ధమర్యాద నరయఁ, గడలిపై నేగుట కానికార్యంబు
నిజధర్మసంరక్ష నెఱపు టచ్చోటు, దుర్ఘటం బని చెప్పుదురు పెద్దలెల్ల
దొరలతోడం గూడి మద్యభోజనంబు,నారగించుట తప్ప దందు రక్షిపి
నిట్టిదుష్కార్యంబు నె ట్లాచరింతొ, ప్రజ్ఞసంపుము నీమనస్సోగ్రబుద్ధి. ౭

చ. అనవుడు సీమ కేఁగుట రవంతయు దూష్యముగాదు విద్యయున్
బనివడి యభ్యసించుటకె పైనము పెట్టితి నేను మాంసమున్
దిననని కల్లుద్రావనని దీక్షమెయి న్నమయం బొనర్చితిన్
జననిసమక్షమం; దదియ సాఁకు ననుం బరభూమి నెంతయున్, ౮

మ. అని నేఁ బల్కిన సెట్టి యిట్టు లనెఁ గుఱ్ఱా! సీమకుం జేరినం
దన నీదీక్షలు నీప్రమాణములు నీధర్మంబులున్ జాఱు; నా
కును నీతండ్రికి నున్నతియ్య మది నీకుం దెల్లమే కానఁ గై
కొనుమా మద్వచనంబు మేలుకొనుమా కొంచెమ్ము తర్కింపుమా. ౯

వ. అనుటయు నే నతని కివ్విధిం బల్కితి. ౧౦

తే. ఆర్య! తత్స్నేహమెల్ల నా కవగతంబ, గురుసమానుల మీరు నా కరసిచూడ
నట్టు లయ్యును మన్నిర్ణయంబు,నిపుడు,విడువఁజాలను నా కొండు వెరవు సున్న. ౧౧

తే. కలఁడు నాతండ్రికిం జెలికాఁడు హితుఁడు, పండితుఁడు నై విరాజిల్లువాఁ డొకఁడు
సమ్మతించె నతండు దోసమ్ము వీస,మేని లే దంచు నాసీమపైనమందు. ౧౨

ఆ. మఱియు నూలుకొనియె మన్మాత భ్రాంతియు, నియ్యకొనియె ననుడు నింత యేల
సంఘశాసనంబు సమ్మతి నొదలఁ, దాల్పవా యటం చతండు కసరె. ౧౩

తే. అంత నాకిక లేదు గత్యంతరంబు, వీఁకమై నేను సీమకుఁ బోక మాన
కులమువా రిప్పుడిందుఁబోల్గొనుట తగదు,పట్టువిడిమీరలెఱుఁగుఁ డీ పాడి తెలుఁగు.

క. అని నేను త్తరమొసఁగుడు, మునిఁగి యంతం డతులరోషమునఁ బలువగలన్
ననుఁ దిట్టుచుఁ గనుఁగొనలం, గనదగ్నికణంబు లురలఁ గన్గొనెఁ గొలువున్. ౧౫

ఆ. వీనిఁ గులమునుండి వెలిపెట్టితి న్నేఁడు,పూని యెట్టిసాయ మేని వీని
కాచరించువాని కపరాధశిక్ష, స, పాదరూప్య మంచుఁ బనుపు నిడియె. ౧౬

సీ. అవ్వల నేను రవ్వంతేని జంకక,సెలవుఁ గైకొని పెద్దసెట్టిచెంత
బసఁ జేరి యేతత్ప్రభావిశేషమ్ములు,విన్న వెన్నిచ్చనో యన్న యంచుఁ
జింతసేయుచు నుండ నంతలోఁ గులము బ, హిష్కరించును గాక యించుకేని
భయము నెందకు మీావు పయనంబు మానకు, మని కమ్మ నతఁ డంపె నది యదృష్ట
ఆ. మంత నాకు నెక్కు డయ్యె నారాట మిం, కేల జాల మనుచు నెంచుచుంటి
నపుడ సీమ కొక్కఁ డరుగుచున్నాఁడు బ్యారిష్ట రగుట కని యెఱింగినాఁడ. ౧౭

తే. అంత నగ్రజునెయ్యుర కయ్యుదంత,మెఱుక సేయుడు విడువకు మిట్టిలోడు
ననుచు వా రియ్యకొని రంత నవధిలేమిఁ, దంతియిచ్చితి నన్న కాతండు నొప్పె.

క. పిమ్మట మాబావను సొ,మ్మిమ్మంటి నతండు కులబహిష్కరణత్రా
సమ్మునయందు మునింగి ధ, న మొసఁగం జాల ననియె ననిచినచింతన్. ౧౮

వ. అంత నయ్యంతరాయమున కే నెంతయుఁ గలంగి మత్కుటుంబమిత్రు నొక్కని జూసి నాసీమపయనమునకు వలయురొక్కము నొసంగి యువ్వెన్క నద్దాని మాయన్న కడంగైకొనుఁ డని వేఁడ నయ్యయ్య నన్ను సంప్రాప్తవిత్తునిఁ జేయుటయ కాక తద్దయుఁ బ్రోత్సహించి నాజతనంబు నగ్గించి నాసమర్పించుకృతజ్ఞతం బడసెనే నవ్వలఁ దగుధనము వెచ్చించి నౌకాప్రయాణ పత్రము విలిచి గ్రాస వాసముల నవరించుకొంటి - నంత నాకుఁదోడై వచ్చు జునఘుడు న్యాయవాది త్ర్యంబకరాయిమజముదా రుండుగదియుంద మన్మిత్రులు నా కొక సెజ్జ గైకొని నన్నతని కెఱుకపఱిచి యతఁడు నాయెడనొసంగునభయదానమ్ముఁ బరిగ్రహించి రమ్మజముదారు వయోజ్ఞానములం బెద్దయైనవాఁ - డేను లోకానుభవమెఱుంగని యష్టాదశవర్షంబుల కసుగాయనై యుంటి - నివ్విధంబున ౨౦

తే. వసు గజై శ్వర్య కుముదినీబంధు సంఖ్య,వసుధ నెసఁగు క్రైస్తవశకవత్సరమున
నవమమాసతురీయదినమ్మునందు, బయలువెడలితి నేను బొంబాయి విడిచి. ౨౧

* * *

౧౩ తుదకు సీమ

తే. ఎల్లరకు సంబురాశిపై నేగువేళఁ, బొడమునోకరింతలు నాకుఁ బుట్టవయ్యెఁ
గాని యారాట మధికంబు కాఁదొడంగె, నల్లనల్లన గాలంబు సెల్లుకొలఁది. ౧

సీ. పైకొనె మొగమోట నాకు నుగ్రాణింపఁ, బధికారితోడ మాటాడఁబోవ
నలవాటులేని కార్యం బౌట నాంగ్లేయ, భాష నే నొకపల్కుఁ బల్కఁజాల
నొక్కమజందారు తిక్కి మాగదినున్న, తెరువరులెల్లరుం దెల్లదొరల
వారితోఁ బలుకాడ నేరనైతిని వారికొసంగలేనైతిఁ బ్రత్యుత్తరంబు

ఆ. సలఁతివాక్యమేని వెలలించుటకు మున్ను, గొణఁగవలయు లోనఁ గొన్నిసారు
లేమిసెప్పువాఁడ నే నప్పు డుచ్చులోఁ, బడి తపించు పులుఁగు పగిది నుంటి. ౨

సీ. భోజనశాలకుఁ బోదునా యన్నఁ గత్తులు గరిటెలు వాడువల నెఱుంగఁ
బాలసుపా త్రెడయైనభోజ్య మెయ్యది యంచు, నడుగుదునా యన్న నళుకువుట్టుఁ
బదిమందితోఁ గూడి ముదమార నన్నంబు భుజియింతునా యన్నఁ బొడము లజ్జ
యెల్లరయాచార మిాకొందునా యన్నఁ, దల్లి కిచ్చినబాస తన్నుచుండు

తే. నిట్టిచిక్కులు పెక్కులు ముట్టడింప, నోడపై నెక్కసమయానఁ గూడఁ దెచ్చి
కొన్నపండ్లను జిఱుదిండ్ల గొద నడంచు,కొనుచు నుంటిని గదియంద కూరుచుండి.

క. ఈ యడ్డంకులు త్ర్యంబక, రాయికి నిసుమంత కానరావయ్యె నతం
డేయెండకు నాగొడుగుగ, వేయు దొరలఁ గూడి మాడి వేడుకఁ దిరుగున్. ౪

వ. అతఁడు నాసిగ్గరితనంబు నుపలక్షించి. ౫

సీ. ఇంత సిగ్గేల నీ కెల్లరతోఁ గూడి, సల్లాప మొనరింప శంక మేల
న్యాయవాదిపదంబు నర్థించువారెల్ల, వాచాలురై యుంట వలయు మివుల
గుణదోషముల లెక్కగొనక సంభాషింపు, మవకాశ మొదవుచో నాంగ్లమంద
పెఱబాసలోఁ దప్పు దొరలకుండువిధాన. వచియించు టరిది యెవ్వారికైన

తే. ననుచు నన్నుచ్చరింప నయ్యదియు నాదు, పెఱపు నడఁగింపదయ్యె నిక్కరణినుండ
నక్కటికతోడ నాంగ్లేయుఁ డొక్కరుండు, తివిరి మాటలలోనికి దింపె నన్ను, ౬

ఆ. ఎచటి కేగువాఁడ వెయ్యది కార్య మా,హార మెద్ది నీకు నదిరయ్య
యింతబిడియ మేల యేటి కీయరవాయి,రమ్ము సాపడంగ మమ్ముఁ గూడి.

వ. అని పల్కి యతఁ డాపిఃషంబు ముట్టఁ దగ దను నా కట్టడకుఁ బెద్ద నవ్వి కెంగడలి
న్ప్రేమ పయనంబుసేయుతఱిఁ జెలికారంబు వెలయ నిట్లనియె. ౮

ఆ. వినుము నీమపేక్ష బిస్కె సముద్రంబుఁ, జేరనంతవట్టు చెల్లుఁ గాని
యవల నిల్వఁజాల వాంగ్లదేశమ్మున చలికి బ్రతుకఁ గలనె పొలసు విడిచి. ౯

క. నావలె నిను సారాయిం, ద్రావుమనితి నోటు మద్యపవచస్సును సం
భావించి మాంసముం దిని, జీవమ్ములు నిల్పుకొమ్ము చెడకుము కుర్రా. ౧౦

వ. అనుటయు

క. మీ యుపదేశమ్మునకున్, వేయినతుల్ కాని యిల్లు విడిచెడివేళన్
మాయమ్మచెంత నామిష, మేయెడ భుజియింప నంచు నిచ్చితి బాసన్. ౧౨

క. అప్పా! నంజుడు సమలక, తప్పనిచో నీమ కొక్కపండం బిడి నేఁ
జప్పిన సంటికిఁ జేసుదు, నొప్పుకొన న్నాఁటిశపథ ముల్లంఘింపన్. ౧౩

వ. ఇట్లు నే నతనికి విన్నవించితి. ౧౪

సీ. ఇంతలో మ్యానాక యీఁగె బిస్కెవార్త, నప్పుడు మాంసాహార మంటఁ పగిది
యక్కట పొడసూపదయ్యె సంచుకి వేసి, దాని కెంతయును సంతసము నంది
జనయిత్రివాంఛితం బనుసరించి తదాంగ్ల, మిత్రు నర్థించి యామిషము నార
గింపలే దితఁ డన్న కిల్లాకు వడసి కొ, న్నాళ్ళు లద్దానిఁ బ్రాణంబువోలె
ఆ. రక్షసేసి మాంసభక్షకులం గొంద, ఱిట్లు పలుపుచుంట యెఱిఁగి పిదప
దానిమీఁదికాంక్షఁ దలఁగితి నాపల్కు, నమ్మనపుడ దెట్లు నన్నుఁ బ్రోచు. ౧౫

వ. ఇటఁ బ్రకృతమునకు వత్త- మంత మానౌకక్రమక్రమంబున లండనునగరమ్మ
సేరుడు నేనును దక్షిణాకరాయియు విక్టోరియాభోజనశాలకేగి యందువిడిసితిమి-
నే నంతకు మున్న ప్రాణజీవన మెహతా, దలపతిరాంశుక్లా, రణజిత్ సింహ
మహారాజు, దాదాభాయి నౌరోజీలపేర మన్మిత్రు లొసంగినపరిచయలేఖలఁ
బట్టి భిషగ్వరుఁడగు మెహతాకు నారాక నెఱిఁగించుచుఁదంతిపంపితిఁ- గాన నతఁ
డయ్యన్నవిక్రియశాలకు వచ్చి న న్నెంతయు గౌరవించి వలయు సందేశము
లొసఁగె- నచటిభోజ్యములందు నాకొకటియు నించదయ్యెఁ - గాని వెచ్చముం
జూడ గుండియలు పగులసాగె - నవ్వల మే మద్దానిఁ బరిత్యజించి కొండొక
యద్దెగదిం జేరితి - మంత నాకు ౧౬

ఆ. మనసునందు సతము మాతృదేశముపైని, దల్లిపైని బెంగ తద్దయయ్యె
నిదుర సన్నగిల్లె నిలయపరిస్థితుల్, తలఁపునందుఁ బాటి కలఁతపెట్టె. ౧౭

క. నాకడగం డ్లన్యునితో, వాకొనరానట్టివయ్యె వాకొన్న నెవం
డీకష్టంబుల డీకొని, పోకార్పంగలఁ డి వెట్లు పోవును దవ్వై. ౧౮

మ. అపటిపరాచారాదు [illegible] నాకు, [illegible] త్రికై [illegible] సంబస్ట్టి
[illegible] నాలంబు [illegible], [illegible] మయ్యె [illegible] నాక
[illegible] త్రివేసి, నాయు [illegible] పలను
[illegible] వసు నామానిక
యింగ్లండులో [illegible] కే [illegible]
సి [illegible] వర్షంబు [illegible] పాత్ర. ౧౯

* * *

౧౫ వ సం ధి

క. [illegible]
గ హాసించి యిట్టని [illegible] స్నేహ [illegible] వచ్చెన్. ౧
వ. వెండియు [illegible] ౨
క. [illegible] సిరిపురంబు [illegible]
గొంటకి వచ్చితి మైనను, [illegible] యిందు [illegible] ౩
తే. ఎవ్వరికుటుంబమందైన [illegible] చిక్కను తత్ప్రతిజ్ఞాన మెల్ల
సందు వర్తింపఁ దగునేస్పు [illegible] సేవాఁ జేఁ. ౪
క. నాయనఁ గొక్కంపు [illegible], డాయన [illegible]
నీయకొని త్రిద్దృహమునకుఁ, బోయితి [illegible] జూచెన్. ౫
ఆ. మఱియుఁ దెల్ల వారిమర్యాద లెఱిఁగించి, [illegible] గ్లభాష [illegible] జేసి
జంకుగొంకు లెల్ల సవరించెఁ గాని నా, [illegible] దయ్యె నతనియింటివంట. ౬
సీ. త్యాజ్యంబు లగుఁ గొన్నిభోజ్యముల్ చవిలేమి, నిష్టమైనవి [illegible] మగుడ
[illegible] సిగ్గు దా నష్టమై [illegible], [illegible] నిర్ [illegible]
[illegible]
[illegible] వాదంబు సేయుచు [illegible], [illegible] దలఁచి [illegible]
ఆ. యనల నాప్రియమాణ [illegible] దెల్పి [illegible] గొన్నివాస
[illegible] యయ్యె నాదువర్తనంబు. ౭
వ. ఒక్కనాఁ డతడు నన్గాంచి
తే. ఈవు మతోన్నదరుండ వై తేని దఱిమి, యుందు ని న్నెన్నఁడో శంక నందఁజొక్క
యిట్టివెడఁగుఁదనంబు సే కెట్టు [illegible], నన్నకే బుద్ధిమంతు లీనడతే విన్న. ౮

తే. ఇచటియక్కఱ లించుకే నెఱుఁగ లేక, చదువుగంద మెఱుంగని జననిచెంత
నాచరించినబాసకై యడల దేల, యెట్లు బాధించు నది దాని కేమివిలువ. ౧౦

తే. అది ప్రమాణంబ కాదు న్యాయంబు ననుసరించియును బాసగా నదియెంచఁబడద
దానికిం గట్టువడుట యజ్ఞాన మిట్టి, పట్టుదల యున్న నిచట లాభంబు సున్న. ౧౧

తే. మున్ను నీ వామిషంబును దిన్నయట్లు, నది రుచించినయట్లు నాఁడెడవు బళిరె
కోరి యక్కఱలేనిచో నారగించి, యున్నచో నొల్ల నంచు వేమాఱు నెట్టి! ౧౨

క. ఇది నీదురదృష్టం బని, మది నెంచెద ననియె నేనుమాత్రము నీక్షణ
వడలుకొనసైతి నించిక, పదార్థములు నిల్పుచుంటిని ప్రాణము నోపున్. ౧౩

క. ఎఱిచి స్నేహితుయ మా కిద్దఱకున్ దినదినము చర్చ తెఱచుగ జరుగన్
దొరఁకొనె నాతని తర్కము, పెరుఁగఁగొల్లఁడ నేను బిఱ్ఱబిగియుచు నుండన్. ౧౪

క. అనుదినమును రక్షణకై, పెనుతెంచుచు నంత నిశ్వపిభు నప్పుడయున్
బనుపడుచు నుండె నీ వ్రతకి నోసర్పం బిత్యయనకు కారణ మయ్యెన్. ౧౫

వ. అదియుం దొల్లి మాదాసి యగు రంభ గుప్పనబీజంబు- యిట్లుండ నొకనాఁడు నాచెలికాఁడు బెంథమను నతఁడు రచియించినవస్తూపయోగసిద్ధాంతమను గ్రంథముం జదువ మొదలిడె - నందలిభాష నాకు దురవగాహం బగుట నతండ తద్విశేషంబుల నెల్ల నెఱుకసేయఁ దొడంగె_నంత నే నతని కిట్లంటి. ౧౬

సీ. నెచ్చెలీ! నన్ను మన్నింపు నాకు నగమ్య, విషయంబు లిట్టి వామిషము దినుట
యావశ్యక మటంచు నంగీకరించెదఁ, గాని నాశపథంబు మాన నొల్ల
నద్దానిగుఱిచి వాదాడ వాదమునందు, ని న్నోర్వలే నంట నిక్కవంబు
మొఱ కనియో జగా మొండివాఁ డనియో భావించి న న్విడుచు ముద్వేల మైన

ఆ. నెనరు సూపు నిన్ను నే మఱవంజాల, నస్మదీయసుఖము నభిలషించి
విడువ కిట్లు నీవు నొడువుచున్నాఁడ వం, చే నెఱుంగ నోటు హితవతంస. ౧౭

ఆ. ఐన విడువనోప నూనినసమయంబు, బాస బాసయేకదా సతంబు
దాని నతికరింపఁ దగదు సుమా నీకు, నెఱుకవడనిధర్మ వృద్ధి గలదు ౧౮

క. ఇవ్విధిఁ బల్కఁగ నెయ్యుఁడు, ని న్నాఱఁగుం బొంది బళిర నీవిక నతఁడే
నివ్వాదం బొనరింపను, జవ్వా! భవన్నియమశుద్ధ సుశ్లాఘ్యము సుమా. ౧౯

క. అందుల కే నెంతయు ముద, మందితిఁ బలలంబుఁ గూర్చి యతఁ డవ్వలఁ జ
ర్చం దెచ్చుట విడిచియు నెద, యందున్ నను గుఱిచి సేయు ననిశము చింతన్.

ఆ. త్రావు నతఁడు చుట్ట సేవించు మద్యంబు, వాని నభ్యసింప వలయు ననఁడు
ఘటియు వాని నెపుడు మరగకు మని నన్ను, హెచ్చరించు నెయ్య మచ్చుపడఁగ.

క. ఆమిషముఁ దిన కుండిన,నామేను కృశించు ననియు నా కటులైనన్
సీమనివాసం బొంటక, బాముల నిడుననియు బెంగపడు నతఁ డెప్పుడున్. ౨౨

వ. ఇటు లమ్మితుగ్రినింట నా కొకమాసంబు సెల్లె - నతని మనికిపట్టు రిచ్మండునఁ
గలదు - కాన లండనునకు వారమున కొండు రెండువారములకు మించి పోవ
నయితి కామి నత్తావున కనతిదూరమునం దెయ్యే నొకసంసారమున నన్ను నిల్పు
టావశ్యకం బని మెహతా, శుక్లా లూహించి వెస్టు కెన్సింగ్టను నందొక యాంగ్ల
హైందవకుటుంబమునఁ నాకు వసతిఁ గల్గించి - రయ్యింటి యామె విశ్వస్త - నా
నియమ మాయమ్మకుం దెల్పి తదనుమతిఁ బడసి నే నచ్చోట వసిసితి_నంత ౨౩

ఆ. సచికి దూర మగుట సచటియాహారంబు,నించదయ్యె నాకు నించుకేని
పంచి నాదులజ్జయుండె యథాపూర్వ,మిడుమ లడఁగవయ్యె నెంతవట్టు. ౨౪

తే. ఆమెకుం గూఁతు లిద్దఱయ్యాబల లార,గించుతటి వలదని నివారించుకొలఁది
వేయుదురు నాకుఁ జెటిమొక వేఁడిరొట్టెఁ, దెలియరై రింక నొక రెండు వలయునంచు.

క. మది కొఁదవె నిప్పటికి నెమ్మది; విద్యాశ్రమము సక్రమంబుగ నింకన్
మొదలిడనై తిని బత్రిక,చదువం దొరఁకొంటి నొక్క_సంగాతి యిడన్. ౨౬

క. ఒకనాఁటు చాలు నప్పని,కిఁకఁ జూగంచితిని నగర మెల్లను జూడన్
బత్రికటనఫలకంబుల నో,పికమైఁ గనుచుంటి సకలవీధులయందున్. ౨౭

వ. నాప్రియాస ఫలితముగా నొక్క_వాడయందు శాకాహారవిపణి దృగ్గోచరం
బగుడు నందుల కెంతయుఁ బొంగి యద్దాని ముంగిట నమ్మ శాకాహారసిద్ధాంత
మను గ్రంథమ్మను సాల్టు విరచితంబును గొని లోనికిఁ జని రుచ్యములగు
భోజ్యంబు లాస్వాదనంబుగ నారగించితి - వెండియు

సీ. ఆంగ్లదేశమ్మునం దడుగుమోపిన వెన్క_ఁ,గడుపారఁ గుడుచు టప్పుడ లభించె
నన్నుఁ బ్రోవ భగవానుఁ డనురాగమున వచ్చి,నటులుండె నాశాల యరసి చూడ
సాల్టుపుస్తక మంతఁ జదివితిం దుదదాఁక,సంతసం బెంతే నొసంగె నద్ది
నాఁటినుండియు నే మనఃపూర్వకమ్ము శా,కాహారి నైతి నం చనఁగఁ జెల్లు

గీ. జననిసన్నిధి శపథంబు సలిపినట్టి, దినము నా కప్డు డానందజనకమయ్యె
నిర్విచారంబుగా సీమ నిల్వవచ్చు, నెన్నినాళ్లేని యను ధైర్య మెచ్చిపోయె, ౨౮

తే. ఆప్రతిజ్ఞను సత్యంబు నాదరించి,యెఱిచిఁ దాత్కాలికమ్ముగాఁ గొఱుకకున్న
భావికాలమునం దేను భయము విడిచి,సంతసమ్మునఁ బాల సారగింతుననియు. ౩౦

క. హైందవు లెల్లరు నామిష,ముం దినఁగా వలయు ననియు మునుకొని సంఘం
- బం దియ్యశనము వ్యాప్తిని,జెందం దగుబోధనమ్ము సేయుదు ననియున్. ౩౧

తే. తొలుత నెంచితిఁగాని యత్తలఁపు దూర,మయ్యె నీనాఁడు నే నిపు డారగించు
నాకుబువ్వ జన్మమునయందు నెల్లి,విరియుఁ జేయుటయే నాకు వేడ్క యయ్యె.

* * *

౧౫ ఆంగ్లవేషము

సీ. కొనలొత్తఁ దొడఁగె నాకుంబువ్వదెస నాకు,నానాఁటి కెడఁదలో నమ్మకంబు
చనువఁజాగితిని భోజనముఁ గూర్చి రచింపఁ బడినపొత్తముల సంబరము గదుర
బోధించె నవి క్రీస్తుమున్నగుమహనీయు,లెల్ల శాకాహారులే యటంచుఁ
దెలిపె శాకాహారదీక్షితుల్ పూర్ణాయు,రారోగ్యసంపన్ను లగుదు రనియుఁ
తే. ఒదవ భోజ్యపరీక్ష నాబ్రదుకునందు,ముఖ్యమగు కృత్య మయ్యె ముందు దీని
మొదలుపెట్టుట యారోగ్యమునకె యైన,నవల ధర్మనృష్టియె హేతువయ్యె నింక.
క. ఈపగిది నేను గాల,క్షేప మ్మొనరింప నాదుచెలికి మదన్న
వ్యాపారజనిత మగు సం,తాపము రూపడఁగదయ్యెఁ దా లవ మేనిన్. ౨
సీ. ఆమిషాహారంబు నారగింపక యున్న,దేహపాటవ మొగి ద్రెరలు ననియుఁ
దెల్లవారలఁ గూడి తిరుగక యున్నచో,జడబుద్ధినై యేను జెడుదుననియు
నాకుబువ్వను మెచ్చునట్టివారిఁతలఁ గన్న, విపరీతములు సంభవించు ననియు
నాహారపరిశోధనార్థినై మెలఁగుచో,భువి నిరర్థకుఁడనై పోదు ననియు
ఆ. నాతఁ డూహచేసి నాతత్త్వమును మార్చ,యుక్తి యొకటి పన్ని యొక్కరేయి
నాటకంబు సూడ నను రమ్మటం చన,నతనివెంట వేడ్క నరిగినాఁడ. 3
క. ఎరకొలఁ కత్తతి మునుముం,దరువుర మొకపూఁటకూటియిలు సేరితి మ
య్యిరవు నరపాలభవనము,కరణి విరాజిల్లు శిల్పకళ కాశ్రయమై. ౪
వ. అందు నాగరకు లనేకులు మెసవుచుండిరు – గాన నటకు నన్నుం గొనిపోయిన నవినయ భయంబునం జేసి భోజన మధ్యమున న్ద్రె నెట్టిసందియములనేని వెలువరింపఁజాల నని నామిత్రుఁ డూహించి యీపన్నుగడం బన్నె–నంతఁ బెక్కుండ్రు నడుమ నే నొకబల్లముం దుపవిష్టుల మగుడుఁ బ్రథమభోజ్యంబుగా నూపసు పదార్థంబు మా కొసంగఁ బడియె – నయ్యది శాకాహార మగునో కాదో యను సంశయంబు నన్నుఁ బీడింప నద్దానిగుఱించి నేత్తకాని నడుగనొల్లక మెల్లన వడ్డెన సేయువానిం జీరితి – నయ్యవసరంబున
తే. అద్దాని నెఱిఁగింతునంచుఁ గద్దించుచు నతనిఁ బల్కఁగ నే మేమన నేఁ
[illegible] నివారింప నతఁడు చుఱచుఱఁ గనుచున్. ౫

తే. నిమిషమే నిట్టిసంఘాన నీవు నిలువ,నర్హుఁడవు గావు, నటయుపాధ్యాయ కెఱుఁగ
జేసి వేవేగ, నొండొక్క-యొకకు నడిచి,నడిచి వాకిటఁ నాకొఱకై యతఁడు నిలుచు. ౭

ఆ. అనుచు సంతసించి యచ్చోటి నెచెలిబాసి, యంత నన్ను నాట్యబుధ్ధ్యాగారకరి
బాసినాఁడ వేంతప్పటు నవి మాయయ్యదియె నాదు నాయభాగ్యమహిమ. ౮

ఆ. నాఁటిరేయి నాకుఁ బాటిల్లె నుపవాస, మంత నేను నాటకాలలోక
నాశలాపఁ జనితి మన్వాల నాలఁ డిస్సఁ గడవ నెన్నఁడేని నడచ నయ్యె. ౯

ఆ. ఇదియు మాకుఁ బుట్టుకఁబొడమున దినఁ,బొడమువయ్యె నట్టిపాపు, మాకు
నెయ్యుఁ డిట్లు పలుకఁ దియ్యంబ హేతువు, నాన నాని మాటల నాటకతిఁ. ౧౦

వ. తలఁపునేఁతల మా కెంతయంతర మున్నను నతఁడు నాహితుఁడని యెంచఁజేసె నర్వావా
సని గౌరవించుచుంటి నంత నే నామిషము నుపేక్షించినను నిక్కడివల మాన్యా
లం బ ంగ్లేయసంఘసంప్రదాయములు చక్కఁగా నుండఁదగ నేర్తునని యొకనాఁడు
దెల్లముసేయనెంచి ముందుముందు పలయుదుస్తుల న్విలిచి వేషము నవరించి నటు
సంస్కరించి నాట్యమును బరాసుబాసను గఱచినదిఁ చెప్పునాటికిఁ బూర్తిగాఁ
జెందగని విని వ్యయపరిమాసముల కోర్చి యొక శిక్షాశాల నాశ్రయించి యచ్చ
నాళ్ళు నృత్యము నభ్యసించితి- నందలి తాళగతిం దెలియ నే నశక్తుండ నగుటఁ
దత్సిద్ధికయి గోఁచిపాత్రితకొఱకుఁ గొండంత సంసార మున్నట్లు ఫిడేలు నభ్యసించు
నవస్థ నాకుఁ బాటిల్లె- నంతయు నస్పృతాపద్ధతి నెఱుఁగ నొకాకొక యోజ్ఞను
సేవింపఁ దొడఁగితి-నగ్గురుఁడు జెల్లను నతండు గూర్చిన మానవ్యవస్థ యను
గ్రంథముం బఠనీయముగా నియమించె-నందలి యుపన్యాసము నొకదానిఁ జదువ
దొరఁకొంటి-నింతలో నా బెల్ మహాశయుని నాశ్రివననుమారమున ఘంటా
నాదము సల్పుచు నే మేలుకాంచి ౧౧

మం. ఆ జీవితాంత మియ్యాంగ్లదేశమున, నే నుంట కల్ల యిం కేల యీ బెడఁద
యరుగుదెంచితిని విద్యార్థినై యిటకుఁ,దత్సమార్జనమె కర్తవ్యంబు నాకు. ౧౨

తే. ఇటు విచారించి నైళంబ నటన గీత,వాగ్మితాభ్యాసముల కెల్ల స్వస్తి చెప్పి
గురుల మన్నింపుఁ డని పేర్మి మెఱయ వేఁడి,యవల నిక్కపువిద్యార్థి నైతి నేను

తే. నృత్యగీతాదికాసక్తి రెండుమూఁడు,మాసములె నిల్చి పిదప నన్నాసెఁ గాని
వేసమునయందుఁబొడమిన నెఱ్ఱివలపు,విడువదయ్యెను బెక్కేండ్లు గడచుదనుక.

* * *

తే. తొలుత నెంచితిఁగాని యత్తలఁపు దూరమయ్యె నీనాఁడు నే నిపు డారగించు
నాకుబువ్వ జగమ్మునయందు వెల్లివిరియఁ జేయుటయే నాకు వేడ్క యయ్యె.

* * *

౧౫ ఆంగ్లవేషము

సీ. కొనలొత్తఁ దొడఁగె నాకుంబువ్వదెస నాకు, నానాఁటి కెడఁదలో నమ్మకంబు
చదువఁజాగితిని భోజనముఁ గూర్చి రచింపఁ బడినపొత్తముల సంబరము గదుర
బోధించె నవి క్రీస్తుమున్నగుమహానీయు, లెల్ల శాకాహారులే యటంచుఁ
దెలిపె శాకాహారదీక్షితుల్ పూర్ణాయు, రారోగ్యసంపన్ను లగుదు రనియుఁ
తే. విదప భోజ్యపరీక్ష నాబ్రదుకునందు, ముఖ్యమగు కృత్య మయ్యె మున్ముందు దీని
మొదలుపెట్టుట యారోగ్యమునకె యైన, నవల ధర్మసృష్టియె హేతువయ్యె నింక.
క. ఈపగిది నేను గాల, క్షేప మ్మొనరింప నాదుచెలికి మదన్న
వ్యాపారజనిత మగు సం, తాపము రూపడఁగ దయ్యెఁ దా లవ మేనిన్. ౨
సీ. ఆమిషాహారంబు నారగింపక యున్న దేహపాటవ మొగి నేరలు ననియుఁ
దెల్లవారలఁ గూడి తిరుగక యున్నచో, జడబుద్ధినై యేను జెడుదుననియు
నాకుబువ్వను మెచ్చునట్టివారితలఁ గన్న, విపరీతములు సంభవించు ననియు
నాహారపరిశోధనార్థినై మెలఁగుచో, భువి నిరర్థకుఁడనై పోదు ననియు
ఆ. నాతఁ డూహచేసి నాతత్త్వమును మార్ప, యుక్తి యొకటి పన్ని యొక్కరేయి
నాటకంబు సూడ నను రమ్మటంచు న, నతని వెంట వేడ్క నరిగినాఁడ. ౩
క. ఎరకొలికత్తతి మునుముం, దరువుర మొకపూటకూటియిలు సేరితి మ
య్యిరవు నరపాలభవనము, కరణి విరాజిల్లు శిల్పకళ శాశ్రియమై. ౪
వ. అందు నాగరకు లనేకులు మెసవుచుండురు – గాన నటకు నన్నుం గొనిపోయిన నవినయ భయంబునం జేసి భోజన మధ్యమున నేనె నెట్టిసందియములనేని వెలువరింపఁజాల నని నామితుఁ డూహించి యూపన్నుగడం బన్నినంతఁ బెక్కండ్రనడుమ నే నొకబల్లముం దుపవిష్టుల మగుడుఁ బ్రథమభోజ్యంబుగా సూపను పదార్థంబు మా కొసంగఁ బడియె – నయ్యది శాకాహార మగునో కాదో యను సంశయంబు నన్నుఁ బీడింప నద్దానిఁగుఱించి నేనెత్తి కాని నడుగనొల్లక మెల్లన వడ్డన [illegible] కతి – నయ్యవసరంబున
తే. [illegible] గతి [illegible] మన నేఁ
[illegible] నింప [illegible] గనుచున్.

తే. నిమిషమే నిట్టిసంపూన నీవు నిలువ,నర్హు డవు గాన, నటయ మర్యాద తెలియఁగ
నేసి నేనే కొండొక్క యెకకు నడిచి,నడిచి వాకిట నారాకకై యట నిలుము. ౭

ఆ. అనాడు సంతసించి యచ్చోటి నెపఁబాసి, పొంత నిన్న మాకఁబుచ్చ జనకు
డాసినాను వేంచెప్పట నని మాయఁ,జడియె నా నాయఖాగ్యమహిమ. ౮

ఆ. నాఁటిరేయి నాకుఁ బాటిల్లె నుపవాస, మంత నేమి నాఁకావల్లోక
నాభిలాషఁ జెంది మన్వల నాతఁ డి కోడన నెన్న డేని నడిచె. ౯

ఆ. ఇదియ మాకుఁ తొట్టతొలిబిగడము దీనఁ,బొడమదయ్యె నెట్టి పాటి మాకు
నెయ్యుఁ డెట్లు పలుకఁ డియ్యంబ హేతువు, తాన నాని వలసలనాడిచినటి. ౧౦

వ. తలఁపునేతల మా కెంతయంతర మున్నను నతఁడు నా హితుఁ డనుటం జేసి సర్వదా నాని గౌరవించుచుండె నంత నే నాతనిమిత్రుల పరిచయములు చక్కగా నడపుకొను నేర్పుగాఁ జూచుకొని దెల్లము సేయనెంచి ముందుముందు నలయుదుస్తుల న్విలిచి వేషము సవరించి పటము సంస్కరించి నాట్యమును బరాసుబాసను గఱచినం దప్ప నాగరికత పూర్తి యగుననియు వైన యందము వంటి బ్రశంసలు దొరికినటుల విని వ్యయప్రయాసముల కోర్చి యొక శిక్షాశాల నాశ్రయించి వాని నాళ్ళు నృత్యము నభ్యసించితి నందలి తాళగతిం దెలియ నే నశక్తుండ నగుటఁ దక్షిణదిక యోగిచిపాతికోటులు గొండంత సంసార మున్నట్లు ఖడేలు నభ్యసించు నవస్థ నాకుఁ బాటిల్లె నంతియు నక్షత్రతాపద్ధతి నెఱుఁగ నొండొక యొజ్జను సేవింపఁ దొడఁగితి నగురుఁడు జెల్లను నతండు గూర్చిన యాదర్శవక్త యను గ్రంథముం బఠనీయముగా నియమించె నందలి యుపన్యాసము నొకదాని జదువ దొరఁకొంటి నింతలో నా బెల్ మహాశయుఁడు నాశ్రీవయోహారమున ఘంటా నాదము సల్పుడు నే మేలుకాంచి ౧౧

మం. ఆ జీవితాంత మియ్యాంగ్లదేశమున, నే నుంట కెల్ల యింకేల యీ బెడఁద
యరుగు దెంచితిని విద్యార్థినై యిటకుఁ,దత్సమార్జనమె కర్తవ్యంబు నాకు. ౧౨

తే. ఇటు విచారించి నైఖంబ నటన గీత,వాగ్మితాభ్యాసముల కెల్ల స్వస్తి చెప్పి
గురుల మన్నింపఁ డని పేర్మి మెఱయ వేఁడి,యవల నిక్కపువిద్యార్థి నైతి నేను

తే. నృత్యగీతాదికాసక్తి రెండుమూఁడు,మాసములె నిల్చి పిదప నన్యాసెఁ గాని
వేసమునయందుఁబొడమిన నెచ్చిపలపు,విడువదయ్యెను బెక్కేండ్లుగాడదుపుపట్టి.

* * *

తే. ఆటలకు బోంగి పాటుల కాస చెంది,యిచ్చవచ్చినటుల్ చరియించినాఁడ
నంచుఁ బాఠకులార! మీరా రెంచవలదు,తప్పుదారికిఁ జననైతి నప్పుడేని.

తే. ఏ నప్పుడు వెచ్చపెట్టిన యెల్లకాసు,నకు వినువులేక లెక్క వ్రాసికొనువాఁడ
ననుచు నిరంతరము గమనించునవసరమును,నిలువ సరిచూచుచుండు సద్బుద్ధిమతిని. ౩

వ. ఆయభ్యాసము నాకిప్పటికిని గలదు - పెక్కు మేళ్ళ కియ్యదినిదానం బయ్యె - లక్షల
కొలఁదిధర్మాదాయము పలుతెఱంగుల వెచ్చించు నా కెన్నఁడేని యెట్టిలెక్క
చిక్కులుం గానంగవయ్యె - నిష్ఠాచారము యువలెల్లరు గుర్తించి నిత్యజీవితం
బునఁ బ్రయోగింతురు గాక యేని వారలు న్నావలె సుభంబు లందనేర్తురు - మఱియు

క. వెచ్చపు లెక్కల ననుదిన, మిచ్చమెయిన్ వ్రాయుకతన నే వ్యయము కడున్
హెచ్చెడి నని గుర్తించితిఁ,గ్రిచ్చఱ నెంచితిని సగముకర్చును మాన్పన్. ౪

సీ. పదపడి పద్దులం బరిశీలనము సేయ,నగపడె బండిబాడిగలు మిగుల
మఱియు నే నొకకుటుంబమునందు నుంటచే,విందులవెచ్చము విస్తరిల్లె
నీవ్యయమ్ములఁ ద్యజియించుట సుకరంబు,కాదొకో యనుబుద్ధి కల్గె నంత
నక్కుటుంబము వీడి యద్దెగదుల్ రెంటిఁ,గైకొనినాఁడ నగ్గదులు నాదు

ఆ. కర్జ మున్నయెడకుఁ గడుదాపునం దుంట,నటకుఁ గాలినడక నరుగుచుందుఁ
గాన దీన బాడిగలు తగ్గెఁ దీఱిక,హెచ్చె దేహదార్ఢ్య మినుమడించె. ౫

మం. బారిష్టరుపరీక్ష పాఠ్యముల్ చదువ,సమయంబు కొంతయ సరిపోవుకతన
మిగిలినకాల మెమ్మెయిఁ బుచ్చుటొప్పు,ననుచింత యపుడున న్నలముటం జేసి
యాంగ్లభాషాజ్ఞాన మసదన్నవంత,యెంతయు నన్నెరియించుచుంటయుఁ
బట్టభద్రుఁడ నైనపదపడి వచ్చి,నన్నుఁ జూడుమని లేలి నాఁడు పల్కుటయుఁ
దలపోసి యెద్దియోఁ దగినపరీక్ష,కింకొక్కదానికి నిక్కాలమెల్ల
నుపయోగపఱుచుట యుక్తం బటంచు,నెంచి మన్మిత్రున కియ్యూహఁ దెలుప
నిచ్చమై నతఁడు నీ కెల్లచందముల,మెట్రిక్యులేషను మే లౌ పరీక్ష
యుత్తమపాఠ్యంబు లున్నవి దానఁ,గల్గించుఁ దగినలోకజ్ఞానమద్ది
యలతివెచ్చము చాలు నద్దానిఁ జదువ,ననుడు నే వేడ్కమై నంగీకరించి
పఠనీయ పుస్తకపట్టికం జూడ,దుస్సాధ మిది యంచుఁ దోఁచె వెండియును
దాన లాటినుభాషఁ దప్పక చదువ,వలయు నవ్వాణి యెవ్వాడువున వచ్చు
నని యేను సంశయ మంద వయస్యుఁ,డేల నీ విటు సంశయింతు మిత్రంబ!

లాటి నెఱుంగ కేలాగున ఫలము,వడయం గలరు న్యాయవాదులౌవార
లభ్యాస నేర్చినయట్టివారలను,న్యాయశాస్త్రం బర్థ మగుటను దెల్లముగ
మఱియు నద్దాన రోమను న్యాయశిక్ష,కోసంగుపృచ్ఛాపత్రి ముం జెక్కి జువ్వా
యయ్యాది కైవసం బైనవారలకు,నాంగ్లంబు పాణితలామలకంబ
యని పల్కునచ్చె నా కెతనిబోధనము. ౭

క. పిదప బరీక్షాపత్రము, నెడలిడి సమయంబు నోకె నిముస మేని వృథా
సెలకి చదివితిం గనావా,రిదిరా! యని సంపీతో త్రమాగులు కానెక్. ౮

సీ. ఇతఃపూర్వంబు పరీక్షాసుబాసతో నాకుం గాంతపరిచయము లేదు – కాని దాని
గాధునికి భాషకు సూలుగా స్వీకరించితి – నప్పటికే బరీక్ష కై దుమాసముల మెర
యుండె – నింతయల్పకాలమునందు యిట్టినాత్న భాషల నితరవిషయమ్ములం
దెలియం దగినబుద్ధబలంబు నాకుం గలవగుటం బరీక్షయం దోటమి యొదవె –
లాటనులోం బెగునంకములు రాయి యయ్యానర్థమునకు మూలం బాయె – నంతె

క. అపజయమునకు నిరుత్సా,హాపడక మగుడం బరీక్ష కత్యంతాస
క్తిపరీతచిత్తమునం బూని పఠింపం దొడంగినాడ నెయ్యురు మెచ్చన్. ౧౦

తే. హెచ్చిపోయెం బరీక్షలవెచ్చ మప్పుడు,దాని సవరించుకొఱకు నిత్యవ్యయంబు
మరలం గొండొక తగ్గింప మదిం దలంచి,యొక్కగదియంద కాపుర ముంటి నోదిగి.

ఆ. పూంటకూటియింటిభోనము వర్జించి,సంతరించుకొంటి నాంతివంట
నట్లుచేతి నేంబదఱువది రూప్యముల్, కలిసివచ్చె మాసకాలమునకు. ౧౨

సీ. మితమైనవెచ్చంబుమెయి డంబ మెఱుంగని, బ్రతుకు నాగించుటకేతన మిగుల
నవకాశ మొదవె నా కపుడు విద్యల నేర్వ,దాన రెండవమాఱు తత్పరీక్ష
విజయంబు గల్గె నివ్విధి మితవ్యయ మూని,యుంట నేం గడగండ్లం గంటి నంచుం
బాఠకజను లూహాపడకుందు్రిగాపుత,మది నాదు లోవెలిబ్రదుకులకును

ఆ. గలుగంజేసెం బొత్తు ఘటియించె రాబడి,కగ్గమైనవెచ్చ మతులసత్య
మయముం జేసె నాదుమనుగడ సిర్ధరా, నందసాగరమున నున్నం దోంచె. ౧౩

* * *

౧౨ భక్ష్య పరిశీలనము

క. పరిశోధనమ్ము నెఱపన్,దొరంకొన్నకొలంది నాకుం దోంచెను బహిరం
తరధర్మము లింకను సం,స్కరణ మొక్కనరింపం దగు దశ నగల వనుచున్. ౧

ఆ. కాఫ్రరంబునందుఁ [illegible] ల్లయందు సంస్కారణము [illegible] గిడఁగినప్పుడ
పూని [illegible] చేసు భోజ్యంబులందు, వలయునట్టి పూఱుపుల [illegible] నప్పు. ౨

సీ. [illegible] మయ్యె [illegible] కాఫబున్వే మెచ్చు, [illegible] లూ [illegible]
[illegible] ప్రకృతి [illegible] స్త్రీ [illegible] ల్వేచనాడి, [illegible] గ్యలక్షణం [illegible]
మతధర్మమును సమంచిత బుద్ధి మన్నించి, చేతకు ననుకైన రీతు లెఱిఁగి
లోకతంగాఁ [illegible] చిదేం [illegible] శాస్త్రముల్, విరచించినా [illegible] మయ [illegible]

తే. [illegible] మాన [illegible] పెక్కు [illegible] ల, [illegible] నిల [illegible] యు [illegible]
[illegible] నా [illegible] గా [illegible] వారు [illegible]. ౩

సీ. [illegible] కెట్టు [illegible] స్వ [illegible] ట్ల [illegible]
[illegible] నాయ [illegible] ము [illegible] యు నగ [illegible] పుట [illegible]
[illegible] శరీర [illegible] ంబు [illegible] ంచి [illegible]
[illegible] బు త్యాజ్యం బని యు [illegible] మున్నట్టి యూ [illegible] యి లుప్పు
[illegible] లు [illegible] లు [illegible] బు లనియు నెల్ల [illegible]
చేరికలోని దనియుఁ జౌని యనియుఁ [illegible] ర్తలు సమర్మము [illegible] యించి –
రియ్యంశములెల్ల నా యనుభూతికి లోనయ్యె – వెండియు వారిలో [illegible]
డామిషము నండములం బయస్సును నిషేధించి తాము నట్లు ప్రవర్తిల్లి – వార
వారితలు న న్నంతయు నలరించె – నంత

ఆ. ఆసుబోన మమ్ము నంగళ్ళలోన నీ, కట్టువాట్ల నెల్ల గౌరవించు
ప్రజలఁ గలిసికొన్న వారిఁ నాయందుఁ బెన్నాదరంబు సూపి రప్పుడు వారు. ౪

సీ. నల్లవో! శాకాశనప్రచారకసంఘ, మును సీమ నొక్కండు దనరు వార
పత్రిక నొకదానిఁ బ్రచురించు నయ్యది, దాన సభ్యత్వంబుదక్కె నాకు
నల్పకాలమునంద య:దితిఁ గార్యస, భాసభ్యతాగౌరవంబు నందు
దీక్షమై శాకభుక్తిని బాలనము సేయు, వారు పల్వురు మిత్రులైరి పిదప

ఆ. భక్ష్యవస్తువితతిఁ బరిశోధన మొనర్పఁ, బూని యప్పుడ మాతృభూమివలన
వచ్చినట్టినిలువపచ్చళ్ళఁ [illegible], మానఁ [illegible] నిచ్చు వారలుకతన. ౫

తే. మున్ను సంభారమున్నది [illegible] యగుటఁ, జప్పఁగా [illegible] బచ్చలిశాక [illegible]
కమ్మఁగా [illegible] నాలుక గాద చనికి, నాత్మయె ప్రధానముగురంగ [illegible] దోఁచె.

వ. అయ్యవసరమున [illegible] చింత నాయిల్లమున [illegible] నియుండ – నయ్యెడఁ
గొందఱు టీ కాఫీ లారోగ్య నాశకంబు లని వానిం ద్యజించి కోకో ద్రావుచుంట
యెఱిఁగి భుజించుట జీవయాత్రకు మాత్రంబ యని తలంచి నేను నట్లు చేయం
[illegible]

మం. శాకాన్నవిక్రియశాలకు నేగి, యిచ్చవచ్చినవస్తు లెల్లను మెక్కి-
విపరీతముగ సొమ్ము వెచ్చింపఁ బోక, పరిమితవ్యయనీతిఁ బాటించు టాది
నిత్యంబు నాలుపెన్నిల భక్ష్యముల, నియమంబుమైఁ గొని నే నారగింపఁ
గడఁగినవాఁడ నక్కాలానఁ బిండిఁ, గలభక్ష్యముల ముట్టకయ కొన్నినాళ్ళ
కడపితి మఱికొంతకాలంబు రొట్టె, పండ్లు భుజించితిఁ బదపడి గ్రుడ్లు
జున్ను పాలారగించుట దొరఁకొంటి, గుర్తింపఁ దగిన దిక్కాన శోధనంబు. ౯

తే. అప్పుడు సంస్కర్త యొక్కరుఁ డండములు భుజించుచోఁ బెక్కు మేళ్లు ప్రాప్తించు ననియు
నది యెఱిచి తిండిలోఁ జేర దనియుఁ దెలుప, నచ్చె నాతని వాక్యంబు నామనమునకు. ౧౦

క. అంతట నండము జీవ, జ్జంతువు గానేర దంచు సామాన్యముగన్
స్వాంతమునయందుఁ దోఁచుటను, సంతసమున దాని మెక్కఁ జాగితివాఁడన్. ౧౧

వ. పరామనం దొడరిన యిప్పుడును ఎపునై మదివసంబులు మాత్రము మొసపె యంత
నియ్యది యకార్యమని యెఱింగితి - నాయున్న సర్వసశపథంబునకు నేఁడు నూతనార్థ వివరణ మొనర్చుట నీతికి విరుద్ధంబు - గ్రుడ్లును బలలంబులోనివ యని
మజ్జననియభిప్రాయం బగుట నిక్కంబు - కాన నిబ్బాసయందలి పరమార్థంబు
నామదికి గోచరించిన మఱునిముసంబ యండములం దినుట మాని యాహారపరి
శీలనమ్మును సైత ముజ్జగించితి - మఱియు ౧౨

సీ. ఆంగ్లదేశమ్మునం దామిషంబును గూర్చి, కనుఁగొంటి మూఁడులక్షణము లొకటఁ
బహుపక్షిఫలలంబ పలల మిమ్మతమువారైన శాకాహారు లండములను
జేపల నారగించెదరు వే ఱొకచోన, నెల్ల ప్రాణులమాంస మెఱిచి; దీన
నారగింపఁగవచ్చు నండము లొండొక, దాన సర్వప్రాణితరస మండ
ఆ. ముల్లును బాలు పెరుఁగు మున్నగునవియు గ్రాహ్యములు మాంసగణమునందు, నట్టు
లగుట నాకుబువ్వయుంగళ్ళఁ జెక్కభక్ష్యముల గ్రుడ్లుకలియుననుచుఁ దోఁచెఁ ౧౩

తే. కావుటంజేసి యచటిభక్ష్యముల మెసవు, వేళలం దెల్ల నవ్వానిమూల మడిగి
యండములు చేరకున్న భోజ్యములు విలిచి, యారగించెడివాఁడ నే ననుదినంబు.

వ. దీనంజేసి యిష్టంబు లగు భక్ష్యములు పెక్కింటిని విడువ వలసె - గాని నాయొ
నర్చినబాసను దీక్షమై రక్షించుచుంట నియ్యది నా కసంతృప్తి గూర్పదయ్యె -
మఱియు ౧౪

తే. ఎంత తెల్లమై తనబాస యెసఁగుచున్న, నాత్మచరితావిరుద్ధమై యలరుపోల్కి-
దానికి న్నూత్న నూతనార్థములు వెల్లడించెదరు కొంద ఱీతత్ప్రపంచమందు.

క. కల రిట్టివారు లక్షలు, గలవారలయందు లేమిగలవారలయం
దలస్వార్థప్రియతయ వా, రలకన్నులు గప్పు నద్దిరా యేమందున్. ౧౬

తే. కొంకుజంతువులు వీడి వా ర్గోడమీఁది, పిల్లివాటముగా విజ్ఞు లెల్ల రోయఁ
బలికి యాత్మవంచనమును జలిపికొని జ,గమ్ము దైవమ్ము వంచింపఁ గడఁగుచుండ్రు.

తే. బాసచేసినమనుజుఁ డబ్బాస నవ్వఁ,డాపరింపఁగఁ జేసె నయ్యాతనియర్థ
మనుసరించుట సంశ్లాఘ్య మైనమార్గ,మని వచింతురు ధర్మజ్ఞు లైనబుధులు. ౧౯

క. రెండర్థంబులకును వీ,లుండిన దుర్బలునినుడికి నొడఁబడఁ దగు నీ
రెండు తెఱంగులఁ దొఱఁగిన,నిండుగ బెనఁకువలు పాడినెఱి పొడవడఁగున్. ౨౦

వ. సత్యమునకుం గొల్వొసల్పువాఁడు మొదటిమార్గంబు దొక్కుటయె వాంఛించు-
నాతఁడు నూతన వ్యాఖ్యానములకొఱకు సూరిజనమ్ముల నెన్నఁడు నారాధింప
నొల్లఁడు- పలలముంగూర్చి యుత్తమసరణి ననుసరించి చూడ నాతల్లియూహించిన
లక్షణంబ నాకు శిరోధార్యంబు-కాని యన్యం బవశ్యపరిహార్యంబ-వెండియు ౨౧

మం. నాసల్పుపరిశోధనమ్ము సర్వమ్ము,నార్థికదృష్టి నయ్యారోగ్యదృష్టి
ననుసరించియ సాగె నాంగ్లదేశమున,నవ్వల సిక్కార్య మాఫ్రికాయందు
నాచరించితిని ధర్మైక మా దృష్టి,ముందు వాకుత్తు నమ్మచ్చుట నెల్ల
నెటులైన దీనికి నింగ్లాండునందె, జరిగె బీజావాపసంస్కార మెల్ల. ౨౨

ఆ. మాంసభక్షణంబ మంచి దటంచు నేఁ,బెక్కునాళ్ళు నమ్మి పిదప శాక
భోక్తనైతిఁ గానఁ బూర్ణాభిమానంబు, పొడమె నాకు నాకుబువ్వపట్ల. ౨౩

తే. తడవులంబట్టి యొక్కమతమ్మునందు,వెలయునాతనికంటె నవీనముగను
దానిఁ బూనినవాని కద్దాన మివుల,నాదరముకల్గునంట సత్యమ్ము గాదె. ౨౪

వ. ఏత దభిమానఫలితమ్ముగా నావసించు పేటయందే నొక శాకాహారిగోష్ఠి నెల
కొల్పి దానికి శాకాహారపత్రికాసంపాదకు లగు నోల్డుఫీల్డుగారి నధ్యక్షులఁ జేసి
నేఁ గార్యదర్శిపదవి స్వీకరించితి - నయ్యది కొంతకాలము శ్లాఘనీయమ్ముగాఁ
జాగియ్యు నే నవ్వాడ వీడి వేఱొక్కదెసకుం బోవుట వాటిల్లుటంజేసి కతిపయ
మాసమ్ములలోన పొడవడంగె - నైనను ౨౫

తే. వినయపూరిత మిప్పాటియనుభవంబ,కొన్నిసంఘముల నెలకొల్పి వాని
వ్యాపనీయమ్ము లొనరింప నర్హమైన,చాకచక్యము నాకు నొసంగఁ గల్గె. ౨౬

౧౮ బిడియము నాడాలు

సీ. శాకభోజనసమాజమునందు నేఁ గార్య, సంఘసభ్యుఁడనై యొసంగుకతన
వెడలుచుండును సమావేశంబు లన్నిటి, కైన మానంబు నా కచటఁ దప్ప
దధ్యక్షుఁ డిది కూడ దని పెక్కుసార్లు నా, మమత దీపింపఁ దా మందలించెఁ
గొలువులో మాటాడవలయుననోర్కి నా, కెంతయుఁ గల దైన నేమిలాభ
ఆ. ముల్లమందుఁ బొడము నూహమ్ములం దగు, నట్టిబాసయందుఁ బెట్టఁజాల
మొదలుకొన్నవిషయమును దప్పి యప్రకృ, తాంశచర్చలోని కరుగువాఁడ. ౧

ఆ. కడచె నిట్లు కొంతకాల మవ్వల నొక్క, సారి ముఖ్యవిషయచర్చ యొకఁడు
చాపరించె సమితిఁ; దత్సభయందుఁ బాల్గొనమి ధర్మదూరమనుచుఁ దోఁచె. ౨

క. రచ్చకు నేగియు భావం, బచ్చుపడువిధాన మాటలాడక యున్నే
యుచ్చముగ మూఁగసమ్మతి, నిచ్చుట భీరుత్వ మంచు నెంచితి నెడఁదన్. ౩

వ. తత్సభకు నయోవ్యాపారిసంఘనాయకుఁ డగు హిల్సను నతఁ డధ్యక్షుఁ — డాతఁడు నీతివాదియనం దగు — నాయన యొనర్చు నార్థికసాహాయ్యంబుపైన తత్సంఘ మాధారంపడి యుండె—సామాజికులు పెక్కండ్రతనికనుసన్నల మెలఁగుచుండు— రాకుబువ్వ దెస నిండుగారవంబుగల యల్లిన్సనను నతఁడుం బాలకసంఘమున వెలయు — నప్పుడ యంకురించిన సంతాననిరోధోద్యమం బతని కభిమానపాత్ర మగుడు నతఁ డద్దానిఁగూర్చి కార్మికులకు బోధింపఁ దొడఁగె — నిట్టి యాచారంబు నీతిద్రుమంబునకు వేరుపుర్వుంబోని దని హిల్సుతలంపు. శాకాహార సమాజము నైతికసేవ సయిత మాచరింపవలయు నని యతని యాశయము — కాన విపరీత భావభరితుఁడగునల్లిన్సను తత్సంఘమునం దుంట చెట్టుకుఁ బట్టుఁగొమ్మని యయ్యధ్యక్షునిభావంబు — కావుటంజేసి యల్లిన్సనుసభ్యతను రద్దుపఱుపవలయు నను నిర్ణయము సభం బ్రతిపాదిత మయ్యె — నంత ౪

తే. తద్విచారంబు నాదుచిత్తమును దిగువ, మంచిచెడ్డల నే విమర్శించి కనుడు
జన్మశాసనవాదియాశయము లెల్ల, నత్యుపద్రవకారు లటంచుఁ దోఁచె. ౫

తే. హిల్సు తా నీతివాదియై యొసఁగుకతన, నాతఁ డల్లిన్సనునకుఁ బ్రత్యర్థియగుట
ధర్మ మని తోఁచె నాతఁ డౌదార్యభరితుఁ, డగుట మన్నింతు నతని నేనగ్గలముగ.

మం. ఐనను నీతియం దాశయభేద, మున్నంతమాత్రాన నొకనిసభ్యతను
రద్దు సేయుట నీతిరహితకృత్యంబ, యని బోధచేసె నాదగునంతరాత్మ

సంఘముల్లక్షణంబు శాకభోజనము, నెరయుటకై ప్రయత్నించుచే కాని
యింకెట్టిదయునదార్గమేని విస్తృతము, గావింపఁ బూనుట కాదట్టు లగుట
నెత్తింగుజీవి హింసప్రియమంబు లున్న, శాకభక్షణమును జల్పువారెల్ల
నన్ను తేకత్సంఘమును బిసుమ్మకొనఁగ, నదుచు భావించితి నంతరంగమున. ౭

తే. సాంఘికులు కొంద ఱేతదంశమునఁ దగవు, నెంచి నాతోడ నేకీభవించి రైన
నేన యిమ్మాడ్కి మాటాడ నెంచినాఁడఁ, గాని కలఁనయ్యెఁ దాల్మి తత్కాలమందు.

వ. కావున నాకల్పనెంచినపల్కుల నెల్ల నొకపత్రముపై లిఖించికొని సభకుఁ జేరి
యదియుం బఠింపఁజాలక చక్కపెట్టను దాని నంపెచ్చుడు నతఁడొకసభ్యునిచే దానిఁ
జదివించె — కాని నచ్చిన్నపక్షంబునకు యోటమి వాటిల్లెఁ — ప్రథమప్రయత్నము
నంద నా కపజయంబు సిద్ధించె — నైనను నాయాశయము ధర్మ్యంబకదా యనుతనివి
నా కెంతయుఁ గల్గెఁ — దనంతరము నేను నా సభ్యత్వం త్యజించినయ ట్లించుక
జ్ఞప్తికలదు — సీమయందున్నకాలమెల్ల నిట్టి వీఠాభయముతోన కడచె — నీలజ్జ
సభలయందె కాక చెలికాండ్రు మనికిపట్టులందును నన్నుఁ బీడించు — వెండియు ౯

తే. వెంటనరు నా జెలుంగాడివీటి కొక్క — నాఁడు త్ర్యింబకరాయితోఁ గూడి చనితి
నచట మ మొక్కసభలోన నాకుబువ్వఁ, గూర్చి భాషింపుఁ డని చెలుల్ గోరి రప్పుడు.

తే. వ్రాసితి న్నేను దగు నుపన్యాస మొండు, దాని సభలోనఁ జదువంగఁ బూనునంతఁ
గంపముదయించెఁ జెమ్మటల్ గ్రమ్మెఁ గనులు, పచ్చఁబడె నాకు గాద్గద్య మెచ్చిపోయె.

క. పదపడి తత్పత్రిముఁ గొని, చదివె మజుందా; సతంపఁ జవ్వ లుట్టిపడఁగ
మృదుతామాధుర్యగుణా, స్పదశక్తి నుపన్యసించెఁ బ్రత్యేకముగన్. ౧౨

క. మొరయించి రంత సభ్యులు, కరతాళమ్ముల ముదం బఖండమ్ముగ; న
త్తఱి నేమి సెప్పుదు నదుక, వఱయించెను లజ్జ దుర్నివారం బగుచున్. ౧౩

సీ. అవల విద్యాభ్యాస మది పూర్తి గావించి, మాతృదేశమునకు మఱలు వేళ
నాకుదిండిని మొక్కనట్టినెయ్యుర కెల్ల, విందుఁ జేసితి; నాంగ్లవిషయమందు
నాటపాటలతోడ నార్భాటములతోడ, వాఙ్ముఖంబులతోడ వఱలు నద్ది
పాశ్చాత్యలోకవిద్యపగిది నేతత్క్రియఁ, గారవించుచునుందుర్; నాయొనర్చు
ఆ. నలఁతివిందునందుఁ గలవు వినోదముల్, దాన మత్కృతజ్ఞతను వెలార్ప
మొదలుకొంటిఁగాని మొదటివాక్యమ్ముపై, వెకల దయ్యె నొక్కనుడియు నదిర!

తే. ఎల్లకును నుల్లము ల్గదుఁ బల్లవింప, హాస్యరస మూర నే మాటలాడ నెంచి
పంతసమ్మున వాపిచ్చునంతలోన, యూస లడుగంట నగతాళి కగ్గమైతి. ౧౪

ఆ. తునకుఁ "దాము కరుణతోఁ గుతవేంచేసి,నందులకు ననేక వందనంబు"
లనుచుఁ దుర్రించి వైచి యన్యుల నవమాన,భార మడరఁ గూలఁబడినవాఁడ. ౧౬

మం. ననుఁబాయదయ్యో నెన్నండు నీలజ్జ,యకఁగె నయ్యాది వక్త్రాశ్రీకాఁ గొంత
యంటియ కాక నే నవలంబితముగ,భాషింపలేనైతిఁ బదుగురలోన
నప్పుడప్పుడు గేలి నందుచే తప్పు,సిగ్గుచేత నా కట్టిలోపంబు
సమకూరదయ్యో నీ సంకోచ మప్పుడు,కడుఁ గొంచెలమ్మును గల్గించెఁ గాని
యానందదాయకం బయ్యె నాకిప్పుడు,మితశబ్దములు వాడు మోఁకుప దీసఁ
గుదిరె నెండియుఁ గోరుకుల నక్షగింపఁ,గలబలం బధికంబుగా నేనుపడియె
నర్థశూన్యం బైనయట్టిశబ్దంబు,నే నెన్నఁడుఁ వచియింప లిఖింప
నని పల్కనేస్తు భయం బింతలేక నాపల్కులో లేఖనమ్ములో నెప్పు
దోస మొక్కటియేని దొరలిన ట్లెఱుఁగ నీరీతి మురవస్థ లెన్నియో తొలఁగె
నదుపయుక్తంబయ్యె సమయం బదెల్ల,నిజమునకుం గొల్వై నెఱప్రాతనికి
నావశ్యకంబు మానాశ్రీయం బనుచు,నెఱిఁగించె నాకిం నెంతే ననుభూతి
యెఱిఁగియే నెఱు,గకయేఁ నప్పు డప్పు,డతిశయోక్తికిఁ బూని యెందు నిక్కమ్ముఁ
గప్పిపుచ్చుచు నుంద్రు గద పెక్కుమంది,యిఁదివశింపఁగనూన మెంతయున్ వలయు
నర్థశూన్యంబు లైనట్టిశబ్దములఁ,బలుకఁ డెన్నఁడు మితభాషియగు నతఁడు
పరిషత్తులందు నుపన్యసించుటకు,గుర్రిక్కిళ్లుమిర్రిగుచు గోష్ఠినాయకుల
నవకాశ మొసఁగుఁ డయ్యా! కొంచె మనుచు,వేధించువారలు నెలిత యైనట్టి
సమితి కాన్పించునే సామాన్యదశల,నెట్ట కేలకు నాజ్ఞ నొసఁగిన నక్ష
పాత్రయికమ్ముగఁ గాలపరిమితి నెఱిఁగి,వెండియు వ్యవధికై విజ్ఞప్తి సేయు
నాన తీకున్నను నట్లె మాటాడు,సమయమ్ము వ్యర్థమ్ముసలుపు లేకాక
యితఁ డొనర్చెడి జగద్ధిత మింక నేద్ది, నాబిడియంబపో నాకు డాలయ్యె
ననుఁ బరిపక్వం బొనర్చె నాసిగ్గు,చెలియయ్యె సత్యసంసేవ నాకదియ. ౧౭

* * *

౧౯ అసత్యవ్రణము

తే. ఆంగ్ల దేశమ్మునందు విద్యార్థిమాత్రు, లెల్లరును బ్రహ్మచారులై యొసఁగుచుంద్రు
చదువునకుఁ బెండిలికిని జుక్కెదు రటంచుఁ,వార లుత్సాహపడరు వివాహమునకు.

క. మున్ను మనసంఘ మెంతయు, నున్నదశదిశల వెలుంగుచున్నప్పుడు వి
ద్యన్నేర్చువానిఁ బిల్చిరి, పన్నుగ నల బ్రహ్మచారి పదమున లోకులే.

క. దురదృష్టవశంబున ని, త్తరుణంబునయందు గోచిదాల్చుచుఁ గాళ్లన్
గజ్జెలుబుజుతల కకటా!, పరిణయములు సాగుచుండు భారతమందున్. ౩

వ. ఆంగ్లదేశమున బాల్యవివాహ మనుపదంబు నెఱిఁగినవా రొక్కరుం గానరామికి లజ్జవడి నాఁడానాఁటికి నివసించు హైందవవిద్యార్థులు పెక్కండ్రు పరిణీతు లయ్యు నవివాహితుల మనియ నుడువుచుండువార – లియ్యసత్యభాషణంబునకు వేఱొండు హేతువుం గలదు. ౪

క. తరుణులు పరిణీతులు త, ద్ధరణి వివాహంబుగాని తరుణులతోడన్
బెరసి వసియింప నంగీ, కరింప రెవ్వారు నది యకార్యం బనుచున్. ౫

సీ. తమకాఁపురము సేయుఁ తావులం దాత్మీయ, పరిణయగాథలు బయలుపడిన
నాయిండ్ల లేజవరాండ్రతోడం గూడి, కులికెడి భాగ్యంబు కొఱఁతవడెడి
నని విచారముసల్పి హైందవవిద్యార్థు, లియ్యసత్యము వల్కి నియ్యకొందు
రద్దివి గోవాళ్లె యర్భాగులను నిర్ణయించుకోవలయు మే లెంచిచూచి
ఆ. దానఁ గన్యతల్లిదండ్రు లీచేఁతల కొప్పుకోలు సూపుచుండు రెందుఁ
గానరాదు ప్రాయికమ్ముగ నిట్టికూ, డికలయందు దోస మొకటియేని. ౬

వ. కాన సీమయం దవివాహితు లగు యువతీయువలు కూడిమాడి చెరలాడుట సాజంబ యయ్యెఁ–గాని ౭

క. భారతవిద్యార్థులు తెల, వారలకు నిసర్గ మగుచు వఱలెడు నియ్యా
చారమున కగ్గపడినన్, దీఱనిచెట్టలు జనించితీరక యున్నే. ౮

క. వెస హైందవయువజను లీ, వ్యసనమునకుఁ జిక్కి కన్య లగు నాంగ్లబిస
ప్రిసవాక్షులసంగతికై, యసత్యజీవనము జరుప నాసించి రహా! ౯

ఆ. నావివాహ మయ్యె నందనుని న్మద్దు, మురువు లడర నెత్తి ముడిసికొంటి
నైన నేమి నేను నవ్వాగురం జిక్కి, యచట బ్రహ్మచారినైతి నపుడు. ౧౦

క. పాటిల్లద మోదము నా, కీటక్కరిబ్రతుకువలన నిసుమంతయు; నా
గాటంపులజ్జయే న, ట్టేటం బడనీక సాఁకె నిత్తఱి నన్నున్. ౧౧

ఆ. నానచే ననూనమైన మానమ్ములో, నేను మునిఁగియుండ నెనరు వెలయు
లీల ముచ్చటించి లీల నాతోడ నే, యువతి కలసిమెలసి యుంట వలచు? ౧౨

తే. వెంటనరు లోన నానిల్పునింటివాఁగువ, తనయ కన్యావతంస ముత్సాహ మడర
నతిథిజనమును వచ్చ్యాళి కనుదినంబుఁ, బిలిచికొనిపోవునాచార మలరుచుండు. ౧౩

తే. ఆ త్తరుణి నన్ను నొక్కనాఁ డంతికమున, బ్రకృతిసౌందర్యశాలినై పరిఢవిల్లు
కొండకుం గొనిపోవ నాకును వెఱంగు, వోడముకై వడి మున్నాడినడువఁదొడఁగె.

వ. అయ్యువతి నాతోడ నపూర్వవిషయంబుల ముచ్చటించుచు నన్ను వేవేగ
లాగుకొనిపోవుచుండె — నడుమనడుమ నొక్కొక్కమాఱు నే నద్దియో వక్కా-
ణించుచుఁ గడ కౌననియో కాదనియో బళిరా యనియో లెస్సయనియో
మెల్లన పల్కుచుంటి — నజ్జవ్వని విహంగివోలె త్వరపడఁ జనుచుండ నెండయు
నిలు సేరు టెప్పటికో యని నేను త్వరపడం దొడఁగితి — నిత్తెఱంగున మే మగ్గిరి
శిఖరంబు నారోహించి కొంతతడ వందు నిలిచి యంత నవరోహింప సాగితి —
మ త్తరుణమునం దయ్యబలారత్న మున్నత పాదుకాధారిణియయ్యు ధనుర్విముక్త
నారాచంబువోలెఁ గ్రిందికి వచ్చుచుండ నే నసువుల నఱచేత నిడికొని తల్లడం
పడుచుంటి — నంతియకాక యాకన్నియ నాకంగారు నెచటఁ గన్గొనునో యను
సిగ్గు నా మొగంబున జిందులు ద్రొక్కుచుండె — నయ్యవసరంబున ౧౬

తే. వెనుదిరిగి నన్నుఁ గాంచియవ్వెలఁది నవ్వి, యిట్లుర మ్మట్టుదిగు భయంబేల యూఁత
గొనుము వలసిన నన్నటం చనుడు నేను, దొప్పదోఁగితి నవమానతోయరాశి.

తే. ఒక్కచో బందియాడి వేఱొకట దేకి, కొన్నితావులఁ గూర్చుండి కొట్టకొనకు
నెటులో ధన్యోస్మి యనుకొంచు నిలకు జేర, నెంతయుం గేలిచేసె నయ్యింతినన్ను.

వ. ఎల్లయెడల నిట్లు తప్పించుకొనుట సాధ్యము కానేరదు — దయామయుండగు నీశ్వ
రుఁడు నా యీవరిణంబును మాన్పఁ దలంచె — నెట్లన ౧౮

సీ. ఆరోగ్యనిలయమై యల్లరు "బ్రైటను" నామ, జనపదంబున నొక్కసారి వెడలి
యున్నవిక్రియశాలయందలి భక్ష్యముల్ —, వయినంబు "ఫ్రెంచి" లో వ్రాసియుంట
నభ్యాస రాకయే నటిమటిపడుచుండఁ, దత్రిత్యవృద్ధవిటేంతు వోర్తు
నాయవస్థ నెఱింగి ననుఁ గూర్మిమైఁ బల్కరించి నీ వేటి కీరీతిఁ గలఁత

ఆ. పడెద వనఁ బరాసుబాస రాదయ్యె నా, కేను శాకభోక్త నింద భోజ్య
మెద్దియో యెఱుంగ కిబ్బంగి గగ్గోలు, పాలఁ బడితి నంచుఁ బలికినాఁడ. ౧౯

క. అంతట నయ్యమ వివరణ, మంతయు నీ కెఱుకపఱుతు నని భోజ్యపదా
ర్థాంతరము లెల్లఁ దెల్పుడు, సంతస మెసలార నపుడు సాపడినాఁడన్. ౨౦

ఆ. ఇటుల మాకు మొదటియెఱుక ప్రసంగె న, య్యదియ నేస్తమయ్యె నంత నంత;
నవల సీమనున్నయన్నాళ్లు, నవ్వెన్క, నైన నద్దోఁగ దయ్యె నల్లచెలిమి. ౨౧

క. మఱి లండనునం గల తన, యిరవునకుం గుర్తుసెప్పి యెడయక ప్రీతిభా
స్కరవాసరమున విందున, కరుదెమ్మని నన్నుఁ గోరె నయ్యమ పేర్మిన్. ౨౨

వ. అదియునుంగాక పండువు లాదిగాఁగల వేడుకదినంబు లొదవునపుడును న న్నాతి
థ్యమున కాహ్వానింపసాగె — నేను నందులకుఁ గృతజ్ఞతమై నియ్యకొని యయ్యాయి
దినంబుల నెడలుచుంటి — నంత ౨౩

ఆ. విందులందు నాదుమందాక్షమును బాపి,దోలినొంచి యన్యభూమి మంచి
కన్నియలకు నన్నుఁ గాన్పించి వారితో,ముచ్చటించు వీలు నిచ్చె నాకు. ౨౪

తే. సరససల్లాపముల నిట్లు సలుపుకొనుచుఁ,గలుప నెదురైన పరిచయము నొక్కకన్నె యచట
నాపడుచుతోడ నేను మాటాడువేళ, నెడలు మనుజుఁ డొకండు సమావృద్ధరాలి.

ఆ. పలుకుపొం దెఱింగి భాషింపఁ జాలమిఁ,గేరడంబు లాడ నేరనుక్క
వ్యంగ్యభరితవాక్యభంగు లే నెఱుఁగమి,నించదయ్యె నాకు నిద్ది తొలుత. ౨౬

క. ఆవల నవ్వొలఁదుక తెగుఁ,త్రోవలు సూపింపఁ దత్కుతూహల మంతే
ద్దివాఱె నెల్లవేళల, భావం బాటాడె నాదివారముకొఱకున్. ౨౭

వ. ఇట్టు లప్పుడుచుతోడిముచ్చటల కిచ్చవడి యవకాశంబు వచ్చినప్పుడెల్ల నచ్చెలియ చెంతకుఁ జొచ్చుట కుత్సహించితి – నత్తఱి నమ్ముదుసలి యక్కన్నె దెస నా కంతయు నానగొలుప నారంభించుచు మనుమ్రాసంధింప నియ్యమ్మ కెద్దియో యభి లాష ముండునని తలఁచి శంకాసాగరమునఁ గుం కులిడి "కట్టా! యెట్టిచెట్ట వాటిల్లె – మొట్టమొదటన నావివాహాగాథం దెలిపికొన్న నిట్టిసమావేశము నీపె సంఘటింప కుండుఁగదా! – గతమునకు వగచినం గల్గు మేలెయ్యది – యికనైనం ద్వరపడి యీనేరము సవరించుకొంట కర్తవ్యము – నిక్కంబు నివేదించుటయు నా కెల్లభంగుల నిపుడు లెస్స – యని తలంచి యీయమ్మ కిట్లు కమ్మ పంపికొంటి.

క. అంబరో! బ్రైటనులో మనకుం బరిచయ మొదవు టాది కోమరునివలె న
న్నుం బ్రేమించితి వెల్లవిధంబుల నను సంస్కరింపఁ దలపోసి తహా. ౨౮

తే. నాకు నిపుడు వివాహం బొనర్ప మీర, లెంచినార లటంచు నూహించుచుంటి
మీకు మది నట్టిముచ్చట లేకయున్నఁ,బూని కూర్తురె పడుచులపొందు నిట్లు.

క. మీకరుణకే నన ర్హుఁడ,నా కెపుడో పెండ్లి జరిగినది కర్జంబుల్
పాకము దప్పకమునుపే,యీకథ మీ కెఱుకసేత హితమౌను గదా. ౩౦

క. నాకుం బెండిలి యగుటయు, కాక కుమారుండు నొకఁడు కల్గెను ముందే
మీ కివ్విషయము దెల్పుట,నాకృత్యము కాని మాని నాఁడను దానిన్. ౩౨

తే. ఇచట భారతవిద్యార్థు లెల్లఁ దమకుఁ,బెండ్లి కాలే దని వచించువిధము నెఱిఁగి
కల్లలాడితి నేను నక్కరణిఁ దొల్లి,యిప్పు డయ్యది యెగ్గటం బెఱుకపడియె. ౩౩

ఆ. ఇంతదాక మీకు నివ్వార్తఁ దెలుపమి, కేను మిగులఁ జింత నెనయుచుంటి
నైన నేఁడు నిక్కమాడు ధైర్యము నీకుఁ,డొసఁగెఁగాన వేడ్క నొందుచుంటి. ౩౪

ఆ. నీతిబాహ్యమైన చేతల నయ్యింతి,చెంత నింతవఱకుఁ జేసితి యెఱుఁగ
౧౦ దశత్య మించు కేనియు లేద మన్నింపఁ గోర్కొ నన్ను నెయ్య మలర. ౩౫

మం. ఈలేఖయుం బఠియించిన వెనుక, నోతల్లి! నేను మీ రోసఁగువిందునకుఁ
బాత్రుఁడఁ గానంచు భావింతురేని, యయ్యది నే దోస మని నిర్ణయింప
నిన్నాళ్లనుండి నాయెడ మీరు సూపు, మమతో సక్కటికంబు మఱచిపోనేర
నేనాఁటికిని వానిఋణ మీఁగఁజాల, నన్నిఁక మీవిందునకును బాత్రునిగ
నెంచదరేని యే నెల్లచందముల, నవ్వాత్రితం గొనియాడి సౌఖ్యంబు
లెప్పటివలె నంది యెంతు నద్దాని, భవదమలప్రేమభావాంక మనుచు. ౩౬

వ. ఈప్రాయసంబు నీరీతి సంతరింప నే నెన్నిగంటలు తంటాలు వడితినో చదువరు లెఱుంగుదురుగాక!- యీరచన ముగియులోపల నెన్నిచిత్తు లవతరించెనో వేఱ చెప్పనేల - కాని యీవక్కణతో నాభార మెల్ల దూరమయ్యె - నయ్యమ్మ దానిం గన్నవెంటన యిట్లు ప్రత్యుత్తరంబు నంపె. ౩౭

ఆ. చాటుమాటు విడిచి సకలంబు విశదంబు, గాఁగ నీవు పంపు కమ్మవచ్చెఁ
బఠుచు నేను దానిఁ బొడఁగాంచి కడుపుబ్బు, నటులు నవ్వుకొంటి మయ్య గాంధి!

తే. నీ వచించినబొంకు మన్నింప నర్హ, మిపుడు నిజమాడి తది యెంతయేని లెస్స
వెనుకటివిధాన నినుఁ బిల్తు విందుకొఱకు, రమ్ము రేపటిభానువారమ్ము విడక. ౩౮

ఆ. ఎదురుసూచుచుందు మేము నీకొఱకు నీ, పెండ్లిసుద్దులెల్ల వెల్లడించి
మాకు నిండువేడ్క చేకూర్పు; మనచెల్మి, చెడదు దీనఁ బెక్కునుడువు లేల. ౪౦

వ. ఏ నిట్టిలేఖకు నెంతయు సంతసించి యథాపూర్వ మా నారీమణిగారవంబును జూఱలాడుచుంటి - మఱియు ౪౧

తే. పూని బొం కనుపుంటి నిప్పోల్కి మూల, ముట్టుగాఁ గత్తిరించితి; నట్టివెనుక
నాదు పెండిలిసుద్ది నెన్నండు నిక్క, మాడుటకు నేను వెన్కముం దాడియెఱుఁగ. ౪౨

* * *

౨౧ మతపరిచితి

సీ. ఆంగ్లదేశమ్మునయందు నావసియించు, కాలమునం బెండ్లిగానివార
లన్నదమ్ములును దివ్యజ్ఞానసామ్రాజ్య, కులు నగువార లిర్గురు వయస్యు
లబ్బిరి నాకు; వా "రార్నాల్డు" పండితు, గీతానువాదంబుఁ బ్రీతి వెలయఁ
జదువుచుఁ దమతోడఁ గదిసి వేలుపునుడిఁ, దనరుగీతఁ బఠింప నన్నుఁ బిలిచి
ఆ. రేను-దల్లిబాసనేని దానిం జదు, వమికిఁ గరము లజ్జఁ బల్లటిల్లి
సంగడీండ్రతోడ సంకోచ మడర నా, విషయమెల్ల నపుడు వింపినాఁడ. ౧

వ. అంత జేజేలబాసం గల నాచొఱవ కొంచియమని యెఱిఁగియు నయ్యాంగ్లాను
వాదంబు మూలమున కెందెందు వేఱయ్యె నయ్యది కనుంగొనఁగల బలిమికిఁ
గొఱంత లేదని యూహించి యచ్చెలికాండ్రకవ్విషయము నెఱుకపఱిచి
వారితో భగవద్గీతం బఠియింపఁ దొడఁగితి – నందలి ౨

ఆ. సంతతముగ విషయచింతన గావించు, పూరుషునకు వానఁ బొడము సంగ
మంకురించుఁ గామ మాసంగమునఁ జేసి, యామతిల్లు నలుక కామమునను. ౩

ఆ. అలుకవలన మోహ మగ్గలమై పొల్చు, మోహనమునను మఱపు మోహరించు
మఱపు హెచ్చి హెచ్చి మతి నడఁ గారించు, మతినశించు కతన మడియు నరుఁడు. ౪

వ. అను పద్యములు నాచిత్తంబునఁ బాదుకొనియెఁ – దన్నినదము నాశ్రవఃకుహారం
బుల నింబుగా నేఁడును రవళించెడి – నిగ్గీత విలువ యిడరాని పొత్తమను నమ్మిక
నాకు నానాఁటికిం బొంపిరివోవుచున్నయది – తత్త్వజ్ఞానమున దీనికిఁ దులయగు
గ్రంథము వేఱొకం డేవాఙ్మయమునందును లేదని నాకు దృఢవిశ్వాసము గలదు–
నా చిత్తము కలఁగం బాఱినపుడెల్ల నియ్యది యెనలేని మే లొనరించె – దీనికి
నింగిలీసుబాస నెన్నియనువాదంబు లేర్పడె వానినెల్లఁ బఠియించితి– నం దార్నాల్డు
రచితంబ మేలుబంతియని నాయాశయము – నే నీనెయ్యురతో నియ్యుప
నిషత్తుం జదివినను దీనినపుడు బాగుగఁ బఠించితినని పలుకనోపఁ– దదనంతరమునం
గతిపయవత్సరములు చెల్లిన వెన్క నియ్యది నాకైనందినపారాయణమునం జేరె–
వెండియు ౫

తే. సిద్ధమతియైన యార్నాల్డు బుద్ధుఁ గూర్చి, యాసియాజ్యోతి యనుపేర వ్రాసినట్టి
గ్రంథముం బఠియించితిఁ గాంతు వెలయఁ, గరము నలరించె నప్పుస్తకంబు నన్ను.

సీ. మఱియు నచ్చెలు లొక్కమాఱు నన్ను బిసెంటు, నకు నెఱిఁగించి రన్నాతిమిన్న
యర్థించెఁ దనదుదివ్యజ్ఞానసంఘమునందుఁ బ్రవేశింపు మనుచు నన్ను
నామతం బెఱుఁగనినాఁ డన్యమతము నెవ్విధిని బూనుదు నంచు వినయ మెసఁగఁ
జెప్పి తిరస్కరించితి నామెకోరెక, నవలఁ దద్దితవాణి ననుసరించి

తే. తన్మతగ్రంథమును శ్రద్ధఁ దాల్చి చదివి, నాఁడ నద్దానఁ దనకు హైన్దవమతమ్ము
తత్త్వముం బ్రకటించుగ్రంథముల నెల్లఁ, జదువ నభిలాష ముదయించె
హృదయమందు ౬

వ. వెండియు నప్పుతనమునం జేసి క్రైస్తవమతబోద్ధలు హిందూమతము గుఱ్ఱిడినమ్మిక
లకుఁ బుట్టినిల్లని తెగడునగడు నిరాధారమని యెఱింగితి – నదియుంగాక ౭

సీ. ఆకాలమునయందు శాకాన్నశాలలో, నుత్తమక్రైస్తవుఁ డొక్కరుండు
పరిచితుఁడై నాకు నెఱిఁగించె నాత్మీయ, మతమహిమంబు ప్రేమమ్మగదుః
నలరాజకోటయందలి క్రైస్తవమతప్రవ, ర్తకు లూన్పనుదర్వర్తనంబు
నతని కే వినిచితి నందుల కాతండు, తద్దయుసిగ్గిల్లి తల్లడిల్లి
ఆ. యేను శాకభోక్త నెన్నఁడు మద్యంబు, ముట్టి యెఱుఁగ; మాంసమును భుజించి
కల్లు పెల్లు ద్రావు క్రైస్తవు లెందఱో, జగతిఁ గలరు దీన శంక లేదు. ౯

వ. అయినను ౧౦

మం. మద్యమాంసంబుల మరగుఁ డటంచు, నెందును శాసించి యెఱుఁగదు బైబి
లద్దానిఁ బఠియింపుఁ డంతయు నిమ్మకు, నవగతం బగు నన నగు నంటి నేను
బిదప నతండు బైబి లొసంగెనాకు, శ్రద్ధమై నద్దానిఁ జదువ సాగితిని
దానిభాగంబు ప్రాఁతనిబంధనమ్ము, పఠియించుతఱి శిరోబాధ నన్నేఁచెఁ
గ్రొత్తనిబంధనకుం జెందుభాగ, మానందవారాశియం దోలలార్చె
నద్దాన విలసిల్లు నద్రిప్రవచన, మెన యగు గీత కంచేఁ దలంచితిని
ధర్మేతరంబు నధర్మంబుచేత, నిర్మూలముగఁ జేయనేర వీ వెపుడుఁ
జెనఁటియై నీకుడిచెంపపై నెవ్వఁ, డేని గొట్టినఁ జూపు మెడమచెంపయును
బలిమిమై నెవఁడేని పై వల్వఁ గొనిన, నంతరీయముసైత మాతని కొసఁగు
మనెడిసూక్తులు నన్ను నలరించె మిగుల, "సలిలంబు నీకు నీఁజాలినవాని
కిష్టమృష్టాన్నంబు నిడుమా" యటంచుఁ, బలికిన శ్యామలభట్టాఖ్యసుకవి
తల్లజుపద్యంబు తలఁపునం బాఱెఁ, దాదృశంబగునట్టి త్యాగంబ జగతి
మంచిమతం బని మది నమ్మినాఁడ, ౧౧

వ. అంత నీ వ్యాసక్తి న న్నితరమతస్థాపకులచరిత్రము లెఱుఁగం ద్వరపెట్టుడుఁ గార్లయిలు రచియించిన 'వీరులు – వీరపూజ' యను గ్రంథముం జదువఁదొడఁగి యందలి మహమ్మదుజీవనకథం బఠించి యతనిగొప్పతనంబును మగతనంబును దబిసితనంబును దెలిసికొంటి_నంతలోఁ బరీక్షలు చేరువయగుటం జేసి తత్పఠనము నాఁపవలసివచ్చెఁ_గాని సర్వమతమర్మముల నెఱుంగవలయు నని నిర్ణయము గావించుకొంటి – నత్తరుణంబున నాస్తిక మతతత్త్వంబు నెఱుంగఁ గోరి తత్సంబంధిగ్రంథము నొకదానిం జదివితిఁ – గాని నే నప్పటికి నాస్తికతామరు దేశముం గడచియుంట నయ్యది నాకు నించదయ్యె – నప్పుడ వసంతాదేవి నిరీశ్వరవాదంబు విడిచి సేశ్వరవాదంబు నవలంబించె – నప్పరిణామము సైతము నాస్తికతయెడ నా కనాసక్తి కలుగఁ దోడయ్యె – నింకను గొన్ని కారణములు సాయపడుటం జేసి నా కమ్మతంబు దెస ననూయ వొడమె.

* * *

౨౧ దిక్కులేనివారికి దేవుఁడే దిక్కు

వ. ఆర్షమతంబుతోడను మహమ్మదీయ క్రైస్తవాద్యన్యమతంబులతోడను నా కించుక పరిచయ మున్నను సంకటసమయములం దయ్యది న న్నుద్ధరింపఁజాల దని నాకుఁ దెలియదయ్యె-నిక్కట్టు లొదవినపుడు తనకు దేన రక్షణము గల్గు దానిఁగూర్చి మనుజున కపు డెఱుక యుండనేరదు-నాస్తికుఁడు తనవిపత్తు తొలఁగుటకు నిసర్గము మూలంబనుఁ- దన్ను భగవానుఁడు మనిచె ననియు నందు లకుఁ దన తత్త్వజ్ఞానమును, దపస్సాధనయు నొకహేతు వని యాస్తికుఁడు భావించు-నిట్లెల్లరుం దమయిచ్ఛవచ్చిన ట్లూహింప నడ్డులేదు-మానవుం డెపుడు తనసాధనాబలంబున కహంకరించు నపుడ తద్బలంబు నిర్మూలం బగునని యెఱుంగ వలయు - నిట్టివేళల యందు శాస్త్రజ్ఞానముకంటె ననుభూతి పరమావశ్యకము- కేవలశాస్త్రజ్ఞానము నిరర్థకం బనువిషయముం దొలుత సీమలోఁ దెలిసికొంటిఁ- దత్పూర్వము వాటిల్లిన యాపదలనుండి యే నెట్లు బయటఁ బడితినో చిన్న వాఁడ నగుట నాకెఱుకవడదయ్యె - నేఁడన్ననో వింశతివర్షమ్ములవాఁడ-గార్హస్థ్య సౌఖ్యముం జక్కఁగా ననుభవించితిఁ - బైపెచ్చు బిడ్డతండ్రిని సైత మైతి - నిట్లు నే నాంగ్లావని న్వసించు తుఃవత్సరమ్మున ౧

తే. పోర్ట్సుమతు నాఁ జెలంగెడి పురమునందు, జరిగె శాకాన్నభోక్తలసభ యొకండు
దానిఁ దిలకింప నొకనేస్తకానిఁ గూడి, యేను వెడలితి వేడ్క నాహ్వానమంది. ౨

తే. కషలికరవాఁక యగుటచేఁ గర్ణధారు, లుండి రవ్వేటఁ బెక్కు; రందున్నవాలుఁ
గంట్లు పెక్కండ్రు పెలయూండ్రు కారుగాని, యించుకేనియుఁ జక్కటి నెంచఁబోరు. ౩

తే. అట్టిచానలతో నిండినట్టియింట, నిలిచితిమి మేము వైనమ్ము తెలియకునికి;
రాత్రిభోజన మైనతర్వాత మొదలు, పెట్టితిమి నెయ్యురం గూడి పేకరంతు. ౪

సీ. తమయింటియతిథిబృందముతోడఁ జెలులు పే, కాడునాచార మయ్యాంగ్లభూమిఁ
దనరు; నయ్యాటలోఁ దప్పులేని ఛలోక్తు, లెలమిమైఁ బల్కెద రెల్లవారు
మేమున్నగీమునచాము లీనడవడిఁ, బాటించి మాతోడ నాటనాడఁ
దొడఁగి రయ్యది రెండుగడియల సాగె న, ప్పడఁతు లంతట నీతిబాహ్యమైన

ఆ. వేడుకలకు మొదలువెట్టిరి బీభత్స, రసము వెల్లివిరిసె రచ్చలోన
నందుఁ బాలుగొనియె నక్కట! నామిత్త్రుఁ, డెఱుఁగనైతి నాతఁ డిట్టిఁడనుచు. ౫

ఆ. ఇచ్ఛపడితి నేను నీముచ్చటల కయో, ముదురసాగె సరసములు కరమ్ము
పేకముక్క లవలఁ బెట్టునవస్థయు, సిద్ధమయ్యె నేమి సెప్పువాఁడ. ౬

వ. ఇంతలో భగవానుఁడు నాసంగడీనియంతరంగమునఁ జేరుటంజేసి యతఁడు
న న్నిట్లనియె. ౮

తే. బళిరె! యీఘోరకలికి నీపాపమునకు,నకట! నీవును బానిస వగుదువోటు
వలదు వల దిందు నీ వుండవలదు వలదు,లెమ్ము లేలెమ్ము పొమ్ము పోపొమ్ము వెలికి. ౯

క. అనవుడు లజ్జాంబుధిలో, మునిఁగితి నప్పనుపు మస్తమునఁ దాల్చితి నా
తని మది మెచ్చితిఁ బదపడి,జననికడ నొప్పుడువుబాస జ్ఞప్తికి వచ్చెన్. ౯

వ. పదంపడి ౧౦

క. ఊడనిఁబాడితి గడగడ,లాడితి నానిల్పుసజ్జ కరిగితి మృగయా
పీడకుఁ దప్పినహరిణము,జాడ న్నాగుండె లదరె జడిగొనెఁ జెమటల్. ౧౧

ఆ. నాఁటిరేయి నిదుర నను డాయదాయె నా,యాత్మఁ బెక్కుచింత లలముకొనియె
నిదియె నాకు లాఁతియింతులపట్ల వి,కార గౌఁదవ మొదటిసారి యాయె. ౧౨

ఆ. అంత నెంతచెట్ట యయ్యో దైవంబ! యి,ద్దోమల్లి యున్న నెట్టులగునొ
యని తలంచి యింకనైనఁ బరాకును,దలఁగవలయు నంచుఁ దలఁచినాఁడ. ౧౩

తే. అవల నిది వాసయోగ్య మైనట్టితావు,కాదు కాదని యెంచి సంగాతిఁ దొఱఁగి
నాఁటివఱువాత లేచి పైనంబుగట్టి,వీడనాడినవాఁడ నప్పాడువీడు. ౧౪

మం. భగవానుఁ డపుడు న న్పాలించె ననుచు,లెస్సగాఁ దెలియంగలేనైతిఁ గాని
సకలకష్టములందు సాఁకెన న్నతఁడ, యిప్పు డవ్విషయంబు నెఱిఁగికొన్నాఁడ
నీపరిజ్ఞానమం దింకను నాకు,సంపూర్ణ మగునట్టి చతురత లేద
యనుభూతిచేఁ గాక యన్యమార్గమున,వేద్యంబు గాని దవ్విషయ మెవ్వనికి
నాధ్యాత్మికక్రియలందుఁ బెక్కింట, నల న్యాయవాదికృత్యంబునయందు
నైకసంస్థల నిల్పి నడుపుకాలమున, రాజకీయాఖిలారంభంబులందు
నేచి న న్నొంచుదివినయిక్కట్ల నెల్లఁ,దొలఁగంగఁ ద్రోలి నిస్తులదయ న్నన్ను
నేలినజగదీశు నేలీల మఱతు,వెరవులు సకలంబు విఫల మైనపుడు
తోడున్నవారెల్లఁ దొలఁగినయప్పు, డవకాశ మంతయు నడఁగారినప్పు
డెట్టులో చేకూరు నీశ్వరుసాయ,మే ననుభుక్తిచే నెఱిఁగితి దీని. ౧౫

వ. మఱియు స్తుత్యుపాసనాప్రార్థనము లంధవిశ్వాసములుగా – వన్నపానాదుల
కంటె నయ్యవి కడుంగడు సత్యంబు – లవియ నిక్కంబులు – శేషంబు లెల్లం
గల్ల – లనుట స్వభావోక్తికి దూరం బనరా – దియ్యుపాసన నుడికారపు సొంపు
గాదు – దీనికి నాధారము చిత్తముగాని జిహ్వగాదు – కాన మానసికమాలిన్య
మును భక్తిరసముచేఁ గడిగివైచికొన్నవార లప్పరమాత్మను బ్రార్థింపఁ గల –

రమ్మాలిన్యమును నిర్మాలింప మనఃపూర్వక మగు నుపాసనకంటె సమగ్రమగు
సాధన మితరంబు మృగ్యంబ - యది కడుంగడు విధేయతతో నెనసియుంట
యెంతయు నావశ్యకంబు. ౧౬

* * *

౨. నారాయణహేమచంద్రుఁడు

క. భారతమునుండి యత్తఱి,నారాయణహేమచంద్ర నాముఁడు సీమం
జేరె నతఁడు రచయితయై,పే రందినవాఁ డటంచు వినియున్నాఁడన్. ౧

సీ. ఆకారమున వేసమందు వాగ్ధోరణి,నొకవికారపురీతి నొప్పు నాతఁ
డతనితోఁ బరిచయమయ్యె నా కొకచోటఁ,బిలిచితి నతని నానిలుచుబసకు
నింగ్లీషు బోధింపుమీ! యని యతఁడు న,న్నర్థింప నీకొంటి నందులకును
మొదలిడితిం బాఠములు సెప్ప; వ్యాకృతి,జ్ఞాన మాతని కించుకేని లేద

తే. "బాలుఁ"డను దానిఁ గ్రియ యంచుఁ బలుకుఁ "జదివె" నన్నది విశేష్య మనిచెప్ప నతని దిద్దఁ
దరముకాదయ్యెఁదనకు; వ్యాకరణమిట్లు,రామి కతఁడెన్నఁడును విచారమ్ముపడఁడు. ౨

వ. ఆతం డొకమాఱి నన్నుఁ గాంచి "మిమ్ముంబలె నే నెన్నఁడుం బాఠశాల కేగనైతి-
నాయభిప్రాయము వెల్లడించు తఱి శబ్దశాస్త్రముతోడియక్కఱ నా కెన్నఁడుం
బొడకట్టదయ్యె - హిందీ మరాటీ బంగాళీబాసలం దేను గృతాభ్యాసుఁడ -
మహర్షి దేవేంద్రనాథఠాకూరు వ్రాసిన వంగకృతుల ననువదించి ఘూర్జరసోద
రుల కొసఁగితి - నింకను బెక్కు సద్గ్రంథముల లాఁతిబాసలనుండి యనువదించి
గుజ్జరాతివారికి సమర్పింప నాకుఁ దలంపు గలదు - మూలమునందలి భావమును
దెచ్చుట మాత్రమ నాయనువాద లక్ష్యము - లక్షణశిక్షాదూరుఁడనై యేనెఱిం
గినబాసయే నాకుఁ బదివేలు - ప్రకృత మాంగ్లేయభాషఁ జదువఁ దొడఁగితిఁ -
బదసముదాయంబునర్థముఁ దెలిసికొంటయ నాకుఁ గర్తవ్యము - కాలక్రమంబునఁ
బరాసు శార్మణ్యము మున్నగు బాసలసైత మభ్యసించి యే నాయాయి దేశ
ములం జూడనెంచితి - ననవుడు నే నతనిఁ గాంచి ౩

తే. అవలికోటాండమునకు మీ రరుగరొక్కొ,యనుడు సంశయమేల యే నవ్వినూత్న
విశ్వవైభవ సౌందర్యవీక్షణంబు,సేయ కేరీతి భారతక్షితికిఁ జనుదు. ౪

క. విత్తవిచారము నాదగు,చిత్తమ్మున లేదు నాదుచెలికాండ్రు నా
హత్తంబులు నా కొసఁగఁగ,విత్తంబే చాలు నాదువెచ్చమ్ములకున్. ౫

క. డంబములతోడుత న్నాకుం బనిలే దేను బొట్టకుం బట్టకు స
ల్పంబుగ వెచ్చింతు వినో, దంబులకుం బోక దవ్వుదవ్వుల నుందున్. ౯

తే. ఏను మూఁడగు తరగతిలోన పయన, మాచరించుచునుందు నే నమెరికాకుఁ
బోవుచో "డెక్కు" మీఁదన పోదుఁ జుమ్ము, రిత్త వెచ్చమ్ము నే నేల భరింప వలయు ?

వ. అని యతండు మాఱువల్కె - నిట్టి మేలినడత హేమచంద్రునిసాత్త్వె వెలయు - వెండియుఁ దత్ప్రవర్తనంబున శుద్ధియగు నుల్లమును మిడిసిపాటులేమియు నతనికి సమరించని రవణంబులై హావణిల్లెఁ - గాని తనసామర్థ్యముఁ గూర్చి యతనికి మితిమీఱినవిశ్వాసం బొకటికలదు - మే మనుదినంబును గూడుచుండువార - మతఁడును శాకాహారంబ భుజియించు - మా కుభయులకుం జెక్కుచేష్టల నామ్యంబు దనరు - నిర్వారము స్వయంపాకులము - యొకనాఁ డతఁడు నాకతిథి యగు - న మ్మఱునాఁ డే నతనికి విందనయ్యెడివాఁడ - బ్రాయికముగా మే మొకతావునందు యారగించుచుండువార - మిట్లుండ నయ్యవసరంబున ౧౦

తే. కార్మికులదెస నెంతేని కరుణనూపు, సుకృతి "మానింగు" కీర్తి యస్తోక మగుచు
లండనుపురంబునం దెల్ల నిండుకొనుడు, హేమచంద్రుం డతనిఁ జూడ నిచ్చగించె.

ఆ. అతనిసాహసంబు నరసి మిత్రమ! మేలి, తరము వాఁ డతం డుదారచరిత్రుఁ
డతనిఁ గాంచ శక్యమగునోటు మనబోఁటి, యలఁతి యలఁతివాండ్రి కంటి నేను.

వ. అనుటయు నతం డిట్లనియె. ౧౧

మ. ఏల సందియ మందె దిట్టు నే స్తకాఁడ, తప్పక యతని సందర్శింపవచ్చు
వినుము దానికిఁ దగు వెర వెఱిఁగింతు, నే గ్రంథకర్తనై యొసఁగినయట్లు
నతనియౌదార్యంబు నతనిశీలంబు, నాలించి కడు ముద మందినయట్లుఁ
గనులార నాతనిఁ గాంచి కృతజ్ఞ, తను వెల్లడింపఁగాఁ దలఁచినయట్లు
నాంగ్లభాష నెఱుంగనట్టి హేతువున, నిను దుబాసిఁగఁ దేర నే నెంచినట్లు
నతనికి నాపేర నంపుమా కమ్మ, యనవ్వుడు నే నట్ల యాచరించితిని
విడువక మీరు రా వేఁడుచున్నాఁడ, ననుచుఁ బ్రత్యుత్తరమంపె "మానింగు"
హేమచంద్రునియత్న మిట్లు ఫలింప, నొదవె నాశ్చర్యం బనూనమైనాకు. ౧౨

వ. అంత నొకనాఁడు మే మమ్మహాశయుం జూడ బయలుదేరితి - మత్తఱిఁ దగు పటాటోపమ్ముతో నేనుంటిఁ - గాని చెలికాఁడు యథాపూర్వము తనవికృత వేషంబుఁ దొలఁగింపఁడయ్యె - నందులకే నించుక గేలిసేయుడు ౧౩

క. డంబముల మెచ్చెదరు పా, ఱుంబోతులు మీరు సత్పురుషు లెప్పుడుఁ జి
త్తంబును మెత్తురు గాని ముదం బందరు వేసమునకుఁ దళుకుంబళుకున్. ౧౪

వ. అని యతండు వల్కెఁ - బదంపడి మే మమ్మానింగుభవనంబు సేరి యతని
దర్శించి వానిసమర్పించు సత్కారములం బడసినవెనుక హేమచంద్రుఁ డతని
యథోచితము గౌరవించి యాయనదీవనలం బడసె - సంత నేము మా మనికి
పట్టులకుం జేరితి - మిట్లుండ నొక్కనాఁడు ౧౪

క. అరచట్టం దొడి కోకిబికి,పరిధానమ్మును ధరించి బారెఁడుగడ్డం
బరుదుగ నెసంగ నాబస,కరుదెంచెను మద్వయస్యుఁ డాంగ్లము నేర్వన్. ౧౬

సీ. అది క్రొత్తబస యాట నయ్యింటిముఁగువ త,త్పూర్వము హేమచంద్రుని మొగంబు
నెఱుఁగదల్లాట నయ్యింతి కవాటంబు,విచ్చునంతన బిట్టు వెఱపు నంది
సంభ్రమంబున నాదుసరసకుఁ బరెమ్మ,వాఱుచు వచ్చి యెవ్వండొ వెడఁగు
సికోఱు కేతెంచి వాకిట నున్నవాఁ,డనవుడు నంగణమ్మునకు నేగి

ఆ. హేమచంద్రువేస మీక్షించి తద్దయు,నక్కజంబువడితి నతఁడు వెట్టి
నవ్వు నవ్వసాగె నామిత్రునకు సహ,జంబు లిట్టిలక్షణంబు లరయ. ౧౭

వ. అయ్యవసరమునం దేను నెచ్చెలీ! నీ యీ వేషంబుగాంచి వీథిలోని బాలురు
గోలసేయక మానిరో యనుడు నతండు ౧౮

ఆ. గోల చేసినారు గుంపులుగుంపులై,పిఱుఁద నడిచినారు పిల్లలెల్ల
వారిదెసకు దృష్టి సారింపనైతి నే,నంత వెనుకవెనుక కడుగు లిడిరి. ౧౯

వ. అని వాక్రుచ్చె - నిట్లతఁడు లండనునగరమునం గొంతకాలముండి యవ్వలఁ
బరాసునాఁటికిం జని యాదేశమునందలి బాసనేర్చి యందలి గ్రంథములఁ గొన్నింటి
ననువదించి పదపడి పూర్వోక్తప్రకారమున నమెరికా కేగి తనకు సాజం బగు
వేసముతోఁ దిరుగాడఁ దొడంగుడు నది యాసీమ ననాగరకవేషం బగుట
సంయుక్తరాష్ట్రములందు నిర్బంధితుఁడై యెట్టకేలకు విముక్తుఁ డయ్యె. ౨౦

* * *

౨౩ గొప్ప సంత

క. పదునెన్మిదివందల తొం,బదియగు వత్సరము క్రైస్తవశకమ్మునయం
దొదవినతఱిఁ బ్యారిసులో,న దొడ్డవస్తుప్రదర్శన మొకటి జరిగెన్. ౧

ఆ. ఏను దానిఁ జూడ నేగితి దృశ్యముల్,పెక్కు లచటఁ గంటి నక్కజముగఁ
గాని కేవలం బయోనిర్మితంబు గో,పురము నింతవట్టు మఱువ నైతి. ౨

క. పొడుగువెడల్పులు దక్కఁగ, నుడువంగాఁ దగినయట్టి నూత్నత కానం
బడదయ్యె నందు; దానఁగ, దొడరెడుసంతృప్తి యెట్టిదో కననైతిఁగ. ౩

వ. దానిం దెగడినవారు పల్వురు గలరందుఁ టాల్‌స్టాయి ప్రిశమగాఁఇయ్యంగ నొకఁడి
మానవునియెఱుంగమికి సంగమచ్చం బనియు ధూమపానంబున మఱిపోయిన
మానుసు లిట్టిబయలిమేడల నిర్మింతు రనియుఁ బల్కె - వెండియు ౪

క. నాగరకతయును స్వేచ్ఛయు, భోగపరాయణతయుఁగ బ్రిభూతమ్ముగ న
చ్చోఁ గలదు గాని కోవెల, లోఁ గా లిడినంత నాత్మలో మాపొప్పెదవ్రుఁగ. ౫

వ. "వర్జిన్ మేరీ" విగ్రహామునెదుట మోకటిల్లి జోహారు లర్పించువారి జాసినత్తఱి
నెవ్వనికి భయభక్తు లుప్పతిల్లకుండు - మోకటించుటయు వేఁడికొలుచు గుడ్డి
నమ్మకలు గావని నాయాశయంబు - మఱియు నా భక్తుబు మోఁకరించుట
నిరర్థకపాషాణమునకా ? తదర్థమైన భగవానునకు - వా రిట్టి విగ్రహారాధనమున
భగవన్మహిమను గుంచక పెంచుచున్నా రనియ నాతలంపు. ౬

***

౨౯ పట్టా పుట్టినది - కాని పిమ్మట ?

తే. న్యాయశాస్త్రంబు చదువంగ నాంగ్ల భూమి, కేను వెడలితిఁ గాని యద్దానిగుఱిచి
యింతకు న్మున్ను వివరించియెఱుఁగనైతిఁ, దవ్రుణభారంబు నిచ్చోటం దలఁగువాఁడ. ౧

వ. బారిస్టరుపరీక్షకుఁ జదువువిద్యార్థికి నియతకాలపరిపాలనమును బరీక్ష లొసఁగుటయు
ననురెండుకట్టడలు గల- విప్పరీక్షకుఁ జదువవలసిన కాలము మూఁడేఁడు- లయ్యది
యీరాఱుపాళ్ళుగా విభక్తమై యుండు - నందలి ప్రతిభాగమునందును వీందు
లిర్వదినాల్గు ప్రవర్తిల్లు - నఁ దధమ మాఱువిందులకై నను బరీక్షార్థి యేగునేని
యతఁడు నియతకాలపరిపాలన మొనరించినట్ల యెన్నంబడు - వెండియు ౨

సీ. తొలుతొల్తనియ్యాబ్యెంతలయందుగురుశిష్యు, లొండొరుల్ భాషించుచుండు తెఱఁగు
వ్యాఖ్యానము లొనర్చు నాచారమును బ్రవర్తిల్లుచునుండెఁ దత్క్రియలవలనఁ
జదువుగోరెడివారు చదురు తానని ప్రశంసించుపోల్కి నుపన్యసించు వెరవు
గణుతికెక్కినలౌకికజ్ఞానమును దగు, నాణియమ్ము గడించి రాణసెందు

ఆ. వార, లేఁ బఠించువడి కవెల్లఁ దొలంగ, గురుఁడు శిష్యు విడిచి కూరుచుండెఁ
దత్ప్రయోజనంబు దవ్వయ్యె నడవడి, యొండె సాగివచ్చుచుండెఁ జెడక. ౩

వ. పూర్వాచారపరాయణ మగు నాంగ్లదేశమున కయ్యది సహజలక్షణంబు-మఱియు

క. పలలాహారముతోడఁగ, బలుదినుసులమధువుతోడఁ బ్రాయికముగ విం
దులు సాగు, నందు నాకుం, గలదుగదా! రొట్టెముక్క కాలము గడపఁగ. ౪

క. ఇటు విందులు గుడుచుటచే,నెటు బారిస్టరుపదంబు నెనయుదురో యి
ప్పటికిం దెలియద నా; క,ప్పటియున్ దత్పట్ట మంద వలచినవారల్. ౬

తే. చదువవలసిన పొత్తముల్ చాల సులువు,లగుట బారిస్టరునకు హాస్యంపుఁబేరు
రెక్కొనియెఁ "దిండిపోతుబారిస్ట" రంచు,నెల్లరకు వానికందువ తెల్లమయ్యె. ౭

వ. మఱియుఁ బాఠ్యములకంటెఁ బరీక్షావిధానము సులభంబు — కావుటంజేసి విద్యార్థులు వర్షత్రియంబున మాసత్రియము శ్రమంపడినఁ గృతార్థు లయ్యెడివారు — కాని నే నిట్టి నామమాత్రవిజయమునం దనివిసెందక పఠనీయముల సవిశేషముగాఁ జదువనెంచితి—నట్లు సేయమి వంచన యని నాయాశయంబు—నే నింతకు మున్నె లాటిను నేర్చియుంటిఁ—గాన "రోమన్" న్యాయశాస్త్రము నభ్యాసన చదివితి—నిది యాఫ్రికా కేగినతఱి నా కెంతయుం దోడుపడియె — నిట్లు శ్రమించి పరీక్షలో గెలుపొందితి— నంత ౮

తే. కాశ్యపీ ధాత్రి వసు నిశాకాంతసంఖ్యఁ,గ్రీస్తవశకాబ్దము వెలుంగుకాలమందు
షష్ఠమాసంపు దశమవాసరమునందు,బిరుదపట్టంబు నాకు లభించు టాయె. ౯

వ. కాని యింతకష్టించినను న్యాయస్థానమునందు నోరువిప్పఁజాల నను నుత్తలపాటు నాచిత్తమున హత్తుకొనె— నయ్యవస్థ వివరింప వేఱొం డధ్యాయము వలయు. ౧౦

***

౨౫ నా బెంగ

క. బారిష్టరుపట్టము చేకూరుట సుకరంబ కాని కోర్టులలోనన్
బారిష్టరుగా రాజిలు,టారయ నెల్లరకు సాధ్య మయ్యెడి పనియా. ౧

ఆ. మొదటినుండి తుట్టతుదిదాఁక నే ధర్మ,శాస్త్రసూత్రకోటి చదివినాఁడఁ
గాని రచ్చలందుఁ గమనీయశక్తి వా,దించునట్టి వెరవు గాంచనైతి. ౨

వ. లాఁతివారికి నొప్పమి రాకుండునట్లు నీవస్తువు నుపయోగించుకొమ్మనునది యొక ధర్మవచనం—బిది తనవ్యాజ్యెగానికిలాభించుట కెట్లుపయోగింపవలయునో నా కెఱుక వడదాయె— నేతత్సిద్ధాంతమునకుఁ జెందిన వివాదములఁ బఠించితిఁ — గాని యీ సూక్తి యుపయోగించుననునమ్మిక నయ్యవి హత్తింపఁజాలవయ్యె — మఱియు ౩

సీ. చదువనైతిని న్యాయశాస్త్రంబు భారత,దేశసంబంధిని లేశమైన
మనవిపత్రంబు నెమ్మయి సంతరింపంగ,వలయు నవ్వెర వింత తెలియనైతి
నడివాఁక సుడిసీటఁ బడి తల్లడంపడు కైవడి నుంటి నక్కాలమందు
వింటిఁ గోర్టులలోన వీరవిహారంబు,సలుపుచుండు ఫిరోజిషా యటంచు

ఆ. నాంగ్లభూమి నెట్టు లతఁ డిట్టినేర్పు నార్జించె నొక్కొ యని విచిత్ర మంది
యతనిపగ్గె నాకు నబ్బ దీపుట్టువం,బిది యథార్థ మంచు నెంచికొంటి. ౪

క. ఆపిదప న్యాయవాది, వ్యాపారము పెట్టకొంటి నైనను నాకుఁ
జేపఱుపంగలదాయను, ద్వాపర మెసకేఁగి నన్ను దండడి వెట్టెన్. ౫

క. ఈసందియములు న్యాయా,భ్యాసం బొనరించుకాలమందే నను బల్
గాసిల్లఁజేయఁ దెల్పితి,నాసంగడికాండ్రకీమనస్తాపంబున్. ౬

తే. అంత నాచింత నెఱిఁగి మేలరసి మిత్రు,లొక్కరుండు "దాదాభాయియొద్ద కేగి
యతనిహితబోధనము నందు మమ్మహాత్ముఁ,డాదరించును విద్యార్థి" ననివచించె. ౭

సీ. ఆంగ్ల దేశమ్మున కరుగుకాలమ్మున నౌరోజిమహాశయునకు నొకండు
పరిచయలేఖ సంపాదించికొనిపోయి,తి నటంచుఁ దొలుతన తెల్పినాఁడ
నాకమ్మఁ జెక్కునా శ్లైనపిమ్మట నెల్వ,రించితిఁ బురుషవరేణ్యు నతనిఁ
గనుఁగొన నెంతవాఁడను నేను? విద్యార్థి,జనులకష్టమ్ముల సౌఖ్యములను

ఆ. దెలియ సంఘమొండు నిలిపె నతండుక త,త్సభల కెల్ల నేను జనుచునుందు
మఱియు నమ్మహాత్మమాటాడురచ్చల,కరిగి సమ్మదంబు నందువాఁడ. ౮

సీ. ఇటు లుండ నొక్కనాఁ డెట్టెటులో సాహ,సించి యమ్మేటి దర్శించి కాని
పించితి నక్కమ్మ;నంచితచరితుఁ డా,నౌరోజి పదపడి నన్ను మిగుల
నాదరించి మదీయ మగునుపదేశంబు,నావశ్యకం బగునప్పుడెల్ల
వచ్చి నీవు గ్రహింపవచ్చు నటంచు భా,షించెఁ బ్రేమరసంబు చిప్పిలంగ

ఆ. నట్టులయ్యుఁ దగినయక్కఱ లేనప్పు,డమ్మహాత్మునకు శ్రమమ్ము నొసఁగు
టనుచితమ్ము గాన నయ్యవకాశంబు,నలని లగ్గువడయ వలవనైతి. ౯

తే. కావుటంజేసి నాచెల్మికాఁడు నీదు,చింత లన్నింటి నౌరోజిచెంత విన్న
వించుకొమ్మన్నహితము నవ్వేళయందు,నియ్యకొనుటకు నేఁ దెగియింపనైతి.

వ. అంత నొకానొక నెయ్యునిహితవు ననుసరించి సుప్రసిద్ధాంగ్లేయన్యాయవాది యగు
"ఫ్రెడరిక్ పిక్కటు" సన్నిధికిం జని నాసందియములనెల్ల నతనితోడ విన్నవించితి-
నయ్యుదారచరితుఁడు నన్నుఁ దననెచ్చెలింబోలె గౌరవించి ౧౧

సీ. జగమునందు ఫిరోజిషా బదురుద్దీను, లను బోలుప్రతిభావిలాసు లెంద
ఱుందురు? తల్లడ మందకు సాధార, ణన్యాయవాదివై నడుచుపొంటె
నక్కఱ లేదుసు మ్మెక్కుడునేర్పు;సా,మాన్యమైనట్టి ప్రామాణికతయు
నాసక్తియును జాలు నద్దాన విత్తంబు,గడియింపవచ్చుఁ బుష్కలముగాఁగఁ

తే. దగవు లన్నియుఁ జిక్కులం దగిలియుండఁ,బోవు పఠనీయపుస్తకంబులను గాక
వింతపాత్రంబులను జదివితివె? వాని,పేరు లెట్టివియో వినిపింపవయ్య. ౧౨

ఆ. అనుడు నాపఠించు నలఁతిపొత్తమ్ములఁ, దెలిసి చేసినంత నించుకంత
చప్పరించి మగుడ జాలిమై నాతఁడిట్లనియె మందమధురహాస మొలయ. ౧౩

తే. తెల్లమయ్యెను నాకు నీ యుల్లమెల్ల, ననదుసూ! లౌకికజ్ఞాన మరయ నీకు
నదియుఁబో! న్యాయవాదివై బ్రదుక నెంచు, నాతనికి జీవగఱ్ఱయై యలరుచుండు. ౧౪

సీ. ఔర! భారతదేశచారిత్రమైన నీ, వెఱుఁగవైతివి కదా యింతవట్టుఁ
దచ్చరిత్రము భారతమునఁ బుట్టినవాని, కరయ నవశ్యపాఠ్యంబుగాదె
మొనమొన్న నీదేశమునఁ బ్రవర్తిల్లిన, సైనికవిప్లవచరితసైత
మయ్యారె! పఠియింపవైతివి మఱి న్యాయ, వాది మర్త్యస్వభావ మ్మెఱుంగ
ఆ. వలయు మొగమువంక తిలకించి నరుఁ డెట్టి, వాఁడొ గుఱుతుపట్టవలయు నట్టి
మార్గమెల్ల నెఱుఁగ వాఖికసాముద్రికమ్ముఁ జదువు టవసరమ్ము సుమ్ము. ౧౫

వ. అని యతఁడు నాకవశ్యపఠనీయములగు గ్రంథములపేళ్ళను వానిలభించు తావుల వ్రాసియిచ్చి నన్ను వీడుకొలిపె – నమ్మహనీయుని సల్పినమేలెన్నఁడు న్మఱవఁజాల – నతనిముందు నాసంక్షోభము పంచబంగాళ మయ్యెఁ–గానియడుగుఁ గదలించినంతన సాక్షాత్కరించె – నంతనిలుసేరి మఱునాఁడ సాముద్రిక గ్రంథముల న్వెలిచి చదివితిఁ–గాని నాకవి దురవగాహంబులయ్యె– నివ్విధంబున ౧౬

క. అల "పిన్కటు" హితవచనం, బులు నాకున్ ఫలము నీకపోయినను విని
ర్మలమై విలసిలు నాతని, చెలిమి కడుంగడు శుభంబు చేకుఱఁజేసెన్. ౧౭

క. మంచివకీలై ధన మార్జించుటకు ఫిరోజిషాగరీయో మేధా
భ్యంచత్ కౌశల మేటి క, టంచు ననామాన్యశక్తి యది యేలంచున్. ౧౮

తే. మఱియు సాధారణంపుఁబ్రామాణికతయు, నోడలు వంచి పనుల్ దిద్దు నడవడికయు
న్యాయవాది కుండినఁ జాలు నని యతండు, వలుకుహితమందు నాకు విశ్వాస మొదవె.

క. ఈలక్షణముల కెంటం, బాలుండినవాఁడ నగుటఁ బాదుకొనియె నా
శాలత మన్మానసమునఁ, దూలెను నా బెంగ దూరదూరమ్మునకున్. ౨౦

వ. ఇట్లుండునంత నాకు బిరుదపట్టము లభించె – నది ప్రాప్తించిన మఱునాఁడ బారిస్టరులపట్టికలో నాపేరు చేర్పించుకొని తదనంతరదినమ్మున ౨౧

తే. చెలులవీడ్కోలు గైకొని సీమ విడిచి, యమ్మనాఁడికకుం బయనమ్ము గట్టి
యెలమి తోలఁకాడఁ బొగయోడ నెక్కి వరుస, డాయవచ్చితి నేను బొంబాయిరేవు.

క. రంగత్తుంగాభంగత, రంగాళిఁ జెలంగుచుండె రత్నాకర ము
ప్పొంగుచు నే నావిరిపడ, వం గట్టెక్కితిని మిత్రవర్గము మెచ్చన్. ౨౩

ఆత్మకథ

ద్వితీయభాగము

౧ రాజచంద్రకవి

గీ. అర్ణవం బల్లకల్లోల మగుచునుంట, నాప్రయాణంబుసల్పెడి నావలోని
మంది సకలంబు నలసటచెందెఁ గాని, యుబ్బుచున్నాఁడ నే నెట్టిదెబ్బ దినక. ౧

గీ. అత్తఱిన్ గాలివాన పర్వెత్తుచుండ, నౌకపై నిల్వఁబడి దానిపోకలెల్లఁ
జూచుచు నఖండసంతోషవీచికా ప్రరంపరల నూఁగుచుంటి ధైర్యంపుబలిమి. ౨

వ. ఇది యిట్లుండ ౩

సీ. ఆచారదాస్యమం దాఱితేఱిన కుల, వృద్ధులు నన్ బహిష్కట్టి యెట్టి
తీఱుము ల్గూర్తురో నేరుపులేనియే, నెట్లు రచ్చలలో జయించి జగతి
రాణింతునో సంస్కరణవాంఛితం బస్మదీయ మేరీతి సిద్ధించునో య
టన్నతలంపు లైక్యమునంది నాయంత, రంగమం దొక్కఝంఝూనిలంబు

ఆ. నపుడ రేఁచెఁ గాని యదియును నాగుండె, నిబ్బరంబుఁ జెఱుప నేరదయ్యె
నంతలోనవచ్చె నగ్రజుఁ డోడరేవునకు నన్నుఁ గలిసికొనుటపొంటె. ౪

ఆ. మేటివెజ్జు సుకృతి మెహతాబలాత్కృతి, నతని కేము విందులైతి మపుడు
మున్ను సీమలోన మొలచినమాచెల్మి, తీవ మొగ్గదొడిగి తేజుసూపె. ౫

ఆ. అమ్మ నెపుడుచూతునా యన్నయుబలాట, మ్ముల్లమందు ముదురుచుండెఁ గాని
మేనిఁదొఱఁగె నాపె యే నాంగ్లదేశమ్ము, విడువకున్ననాఁడె విధివశాన. ౬

క. ఉగ్రమగు నియ్యుదంతము, నగ్రజుఁ డే నోడదిగినయంతన వినిచెన్
శుగ్రేఖ లలమ ధర్మ, వ్యగ్రుఁడనై శౌచవిధుల నపుడు నెఱపితిన్. ౭

క. ఈవార్త సీమ కంపిన, బావురుమని యేడ్చియేడ్చి పరభూముల నెం
తో వేదన గుడిచెద నని, భావించుట నన్న నేఁడు బాహిరపెట్టెన్. ౮

ఆ. తండ్రిచావుఁగన్న తరుణంబునందు నా, పడిననొవ్వుకంటె బెడిదమయ్యెఁ
దల్లిచావు విన్నతఱి నన్నుఁ గలఁచిన, వంత; యేల దానివర్ణనంబు. ౯

ఉ. అమ్మనుజూచి పొంగి వినయమ్మునఁ గేలుమొగిడ్చి తల్లిరో!
నమ్ముము నాప్రమాణములు నాఁటివి తప్పక యెన్నిబన్నముల్

పమ్మిననోర్చినాఁడ నని పల్కుట కువ్విళులూరె నా యభా
గ్యమ్మున నాసలెల్ల నడియాసలయై చన వెచ్చనూర్చితిన్. ౧౦

శా. నాకుం బిన్నటఁగోలె ముద్దుమెయి నానాధర్మముల్ నిర్మల
శ్లోకుల్ పోయినపోకడ ల్గఱపి నాలో నింతయా స్తిక్యమున్
రేకెత్తించినసాధుశీల జనయిత్రిం గోల్పి పాపాగ్ని కీ
లాకుల్యాల్ తెగటార్పనైతి విధి యేలామాఱు నం చేడ్చితిన్. ౧౧

గీ. నన్నుఁ గనినంతఁ బొడవుగ్గై కొన్నకూర్మి,వోలె నెదురయి బిగ్గఁ గవుంగిలించి
జనని మన్మ స్తవీధి మూర్కొనఁ గరంగి,సాగయనైతి నటంచుఁ బెన్ వగలఁ బడితి.

క. అడ లెంతపొటకరించిన,గడిదాఁటఁగనీక బాష్పకణములసోనం
దడియక జీవన్మాతృకు, వడువున గంభీరభావవ త్త మెఱసితిన్ ౧౩

వ. నా కపుడు మెహతా పెక్కండ్రు మేటిమానుసులతో నెఱుకగల్గించె-నం దతని
సైదోడగు రేవాశంకరజగజ్జీవనుతో నేర్పడిననెయ్యంబు కొలఁదులువెట్టరాని-
దతనిపెద్దన్న కల్లువాఁడగు రాజచంద్రకవితోడిపరిచితి నాకొదవుట యెన్నఁదగిన
విషయం - బతండు లేజవ్వనమ్మునం దుండియు సుశీలుండని సుధీమణియని
ముంజూపునంద నాకుఁదోఁచె-వెండియు ౧౪

చ. అతఁడు శతావధానమున నాఱియుఁ దేఱినప్రోడ, ధారణా
చతురతయందు నాతనికి సాటి యతండ;తదీయధీసమ
గ్రతఁగన దంతముల్పులిసెఁ గాని కవీంద్రు నపారశాస్త్రపాం
డితికిఁ బవిత్రవర్తనపటిష్ఠత కాత్మవిచారదీక్షకున్. ౧౫

గీ. కడు వలపుగొంటి నధ్యాత్మగౌరవంబు, వడయుటక వెచ్చపెట్టె జీవన మతండు
నగలబేహార మొకవంక నడుపుకొంచు, నమ్మహోమహుఁ డొకవంక హరి భజించు,

గీ. ఆటపాటల బాసట యగువిధానఁ,గమలనాభుని వీక్షింపఁ గంటివేని
దెగును భవబంధ మన్నగీతిని దలంచు,రేవగల్లు ముక్తానందకృతి నతండు. ౧౭

సీ. రతనాలముత్యాలరాసు లమ్ముచునున్న,నతనిచిత్తము విష్ణునంద లెస్స
తవిలివర్తించు; నాదాయవ్యయమ్ముల,పుస్తకంబులతోడిపొత్తు విడువ
కాతనిమ్రోల వేదాంతవిద్యామర్మ,మెఱఁగించుపొత్త మేదే నొకండు
తేజరిల్లుఁ; దదీయదినచర్యయును దాని,విడఁద; బేరంపుసందడికిఁ దప్పి

గీ. నంత నీరెంట నొకదాని నాదరించు;,నతనివెలిపుచ్చు నుత్తమకృతుల కెల్లఁ
దల్లియై వానిదినచర్య తనరు; బేర,గాఁడె యాతఁడు కేవలజ్ఞాని గాక. ౧౮

మం. కొనువారితో నమ్మకొనువారితోడఁ, దగఁ బల్కి వారలఁ దరలించినంత
నేతఁ డోపనిషదరహస్యముల్ తెలిచి, నిత్యవృత్తమ్ములోనికిఁ జేర్చుచుండు;
నమలాత్ముఁ డితఁడు బేహారమ్మునడుమ,హరిచింత మున్గి దేహమ్మును మఱచి
నైకవారమ్ములు నాకంటఁ బడియెఁ;,దనభంగి నెల్లభూతములఁ బాటించు
టేనాఁడు మఱవఁ డీ యిద్ధశీలుండు, నాతోడ వీనికి నలుసంతయేని
నక్కఱ లేకున్న నతివేలమైన,పరిచితి నాకు నేర్పడె వీనితోడ
నితనియంగడికి నే నేగినవేళఁ,దత్త్వసంవాదంబు తప్ప వేఱొండు
మాటపుట్టదుగదా మానాల్కవలన,నాత్మవిచారముం దప్ప డెన్నఁడగిన
యనురక్తి లేనినా కతనివాక్కుచ్చు,పలుకె మంత్రంబాయెఁ;బరపడి యేను
బహుమతాచార్యప్రవచనముల్ వింటి,వెదకితి దేశికున్ వేఱుగా నొకని
రాజచంద్రున కుద్దిరాఁ జాలినట్టి,యుపదేష్ట కన్పింపఁ డొకఁడేని నాకు
హృదయమ్మునకుఁ దాఁకె నితనిబోధనము,లితనిమనీషయం దెచ్చె గౌరవము
ప్రామాణికుండుగా భావింతు నితనిఁ,బెడదారిలో నన్నుఁ బెట్టఁ డీతండు
హృదయపుంబాదులో నిమిడియున్నట్టి,భావము ల్నాకునై ప్రకటించు నేతఁ
డీశ్వరతత్త్వంబు నెఱిఁగి యెఱుంగ,కల్లాడుపట్ల నా కాలంబ మితఁడ. ౧౯

క. అతఁ డింతగొప్పవాఁ డని,మతి నమ్మితిఁగాని వాని మద్గురుఁగా హృ
చ్ఛతపత్త్రపీఠియం దు,ద్గతభక్తి న్నిలిపి కొల్వఁ దలకొననైతిన్. ౨౦

క. ఆగద్దియ నీనాఁటికి నేగురుఁడే నాక్రమించియెఱుఁగడ యిప్పుడున్
నాగురునికై గవేషణ,సాగించుచు నున్నవాఁడ శ్రద్ధాళువనై. ౨౧

సీ. ఆచార్యుఁడే దైవమని మనధర్మంబు,గురున కొసంగినగఱువతనము
నీకొండు;నొజ్జయే లేకున్న మఱిఁ గెఱుం,గుట కల్ల యనెడుపల్కును యథార్థ;
మక్కరంబులు నేర్పునతనికిఁ జదురెంత,లోపించినను బెద్దలోటువాడమ
నేరదు; బ్రహ్మవిద్యారహస్యము దెల్పు,నాచార్యుఁ డలఁతివాఁ డైననాఁడు
గీ. బండిదొర్లదు;జ్ఞానసంపత్ప్రపూర్ణుఁ,డెవ్వఁ డాతండ గురుపదం బేలనర్హుఁ
డెఱుకవడచుటకై నరుఁ డెల్లనాఁడు, నుద్యమించుట తమకించు టుచితవృత్తి. ౨౨

గీ. దొరకు శిష్యునకుం దగ్గురుఁడు జగతి,నర్హతకొలంది యత్నంబు నాచరింపఁ
జెల్లుబడి యున్నవారపో యెల్లవారు,సిద్ధి దైవవశం బందు రిద్ధమతులు. ౨౩

వ. ఇట్లు నేను రాజచంద్రుని మదీయహృదయరాజ్యంబున కొడయనిఁ గావించుకొన
నైతిఁ గాని యమ్మహామహుండు బహువారమ్ము లితికర్తవ్యతాజడుండవు నాకుఁ
దెరువుసూపి తద్దయుం దోడయ్యె-నితం డైంద్రియకసంబంధమునను రక్షిన్

టాల్‌స్టాయులు తమరచనలచేతను నాయుల్లంబు గొల్లగొని నాకడవడికిం దమ
యడియాలంబు లుగ్గడువుగాఁ బ్రబ్బిన ట్లొనరించి-రక్క-అపొసఁగినపట్ల వీరిం
గొనియాడువాఁడ. ౨౮

***

౨ జీవయాత్ర

మం. బొంబాయి నిటు గొన్ని ప్రొద్దులువుచ్చి, యస్మదీయము కాణయాచికి రాజ
కోటకు సవరించుకొంటిఁ బైనంబు, నాసీమపోక నిందాపాత్ర మనుచు
నానాఁడు రేఁగినయట్టి పెన్గోల, మాజాతి నింకను మడఁగిపోకుంట
నను నాసికకుఁ జేర్చి నాపెద్దయన్న, గౌతమీనదిని మత్కా-యమ్ము దోఁచి
యవల నింటికి నేగి యన్వయప్రజకు, నుడుగరవొనివిం దొకఁ డేర్పరించె.
సీ. సంప్రస్కి-యావాదులా జను లర్థిమై వచ్చి, విందారగించి దీవెనలొసంగి
నను గౌరవించి మన్ననచేసిరి; సనాతనాచారనిరతులై నట్టివార
లడుగఁబెట్టర; యిట్టియామెతలకుఁ బాచి, తమ్ముల కీయకొల్తునకు నావ
యంతేని లేద; యిట్లయ్యు నగ్రజుఁడెస, నాకున్న భక్తి యస్తోక మగుట
గీ. నతనిమాటను జవదాఁట కదియపరమ, మంత్రమని యెంచియమ్మహామహుఁడు పనిచి
నట్టెసల్పితి; నన్ వెలిపెట్టువారి, కరుణ కేనాఁడు జతనంబు నెఱపనైతి. ౨
క. వెలి నిట్లు సడ్డసేయక, వెలివైచినవారిఁ బగఱవిధిఁ జూడక వా
రలు నన్నెంతగ రోసినఁ, గలఁగక వినయంబ వారికడను మెఱసితిన్. ౩

గీ. ఈబహిష్కారకరవాల మిట్టులుంట, నోగిరమ కాదు నాకు నీరొసఁగుటకును
గుండెలేదయ్యె నాబంధుగులకు; వారి, యింటికిం బోవుటయ మానుకొంటి నేను. ౪
క. వారు పరోక్షమ్మున మముఁ, జేరుటకై యియ్యకోలు సేయుచు నున్నన్
గోరిక పుట్టద నా కీప్రారంభములందు దొంగబ్రతుకే లనుచున్. ౫
గీ. జాగరూకతమై నిట్లు సంచరించు, నన్ను బాధింపమియ కాక యెన్నరాని
కూర్మినించిరి నాదెస న్గులమువారు, పట్టుమై మున్ను బహివెట్టినట్టివారు. ౬
క. నాయుద్యమమ్ములకుఁ దగు, సాయమ్మును జల్పి;రీరసమ్మున వీరిం
ద్రోయుచు నొడ్డారించిన, నాయెడ నీలగ్గు పొసఁగునా యని తలఁతున్ ౭
ఆ. వెలికి జంకి దాని వెలలింప సంస్కృతి, మెచ్చువారినెల్ల రెచ్చఁగొట్టి
పిచ్చిపనులు సేయఁ జొచ్చిన నను వీర, లెదిరించి యెంతవట్టు పదరించువారొ. ౮
వ. వెండియు నౌకావతరణంబు సేయుటయ తడవుగా నిర్విచారంబుమై మాతృదేశ
మ్మునఁ బ్రొద్దులుపుచ్చుటకుమా తీయల్లకల్లోలజీవనంబున బ్రుంగుపడి యపేత

ధర్మ్రండనై పెక్కులూలామాలపు వేసమ్ములం గొనిమాడి నాఁడికవారి మాడి
కకుం గుదురై యుండువాఁడ-నయ్యాది యట్లుండె. ౯

క. ఇందనుక నాదుముచ్చట,కుం దగుదాంపత్యసుఖము కుదురద;వికతం
బుం దవిలి నెరసు లరసెడి,చందం బది నన్ను విడువఁజాలద యింకన్. ౧౦

క. దోషైకదృష్టినై యే,సీషత్సుఖ మనుభవించియెఱుఁగ;నప్డె నా
యోషిత సమస్తవిద్యా,భూషిత కావలయు నన్నబుద్ధి జనించెన్. ౧౧

మం. జనియించినంతన సంబరం బెమి,వలప్రమైకప్రసుమల్ వలగొన్నమగఁడు
పడఁతి కేచందానఁ బొరను లలుప్ప,నువిద కేమియు మప్పకున్న నేమాయెఁ
గటకటా జ్ఞానమ్ము కొసంతలేక,కస్తూరి కెన్నియో కడగండ్ల నిడితి
నిష్కారణంబైన నేరమ్ము మోపి,యింతిని గన్నారియింటి కంపితిని
గొఱలేనియంగద లుడిచినవెన్క,నాదోస మెఱిఁగి కాంతను దెచ్చుకొంటిఁ
దప్పు నావంతాయె దానికిఁ దగిన,శిక్షకుంబాత్రాల చెలువ వంతాయె. ౧౨

క. పదపడి మాబుడుతలకుం,జదువులలో సాములందుఁ జతురతగూర్పన్
గొంకలిడి చరితార్థుఁడనై,పదురుం గొనియాటసేయు పంతులనైతిన్. ౧౩

క. పసిబిడ్డలతో నెయ్యము,పసివారలతోడి యాటపాటలు నిత్య
వ్యసనంబులగుచు నాకొక,రసరాజ్యరమా ధురంధరత్వము గూర్చెన్. ౧౪

సీ. సీమ నెడబాసి యే నిల్లుచేరినంత,దొరలసదనంబునట్లు మాయిరవు పరిఢ
విల్లు టుచితం బటంచు భావించి వలయు,చెలువమిడు వస్తుకోటి నార్జించె గురుఁడు,

క. తరతరముల చిఱుదిండులు,మరగితిఁ దేనీరు తద్ద మచ్చికవడితిఁ
బరిపరిదుస్తులకుం దిగి దొరలన్ మఱపించి మురియఁదొడఁగితి మిపుల్. ౧౬

సీ. గడియగడియకు నూతనోపకరణరాశి,వచ్చిపడుచుండె నింటి కవ్వారిగాఁగ
మొగలివాకిటఁ జౌదంతి నెగడెఁగాని,వచ్చుబడికంటె వెచ్చంబు హెచ్చిపోయె. ౧౭

ఆ. ఉన్నతాధికార ముత్తమకీర్తి య,నంతవిత్త మే గడింతునంచు
నగ్రజుండు నమ్మి యాసలుపెంచి గే,హావ్యయమ్ము లిట్టు లడరఁజేసె. ౧౮

చ. పరుఁ డెదిచేసినంత నిజభావము దావశిఖల్ వెలార్చుఁ దా
నొరు దెస దానిఁ జేయమి సముజ్జ్వలధర్మ మటన్నసూక్తి త
చ్చరితకు జీవమూట జనసంతతి నాతని కెంద తెందఱో
పరిచితు లున్నవారు మృదుభావులు వితవదగ్గగణ్యులున్. ౧౯

ఆ. ఎల్లయెడలనున్న యీనెచ్చెలులసహ,కార మూఁది యచిరకాలమంద
యతఁడు వలసినన్నియభియోగము ల్గడి,యించి నాకొసంగ నెంచినాఁడు. ౨౦

క. నా న్యాయవాదివృత్తి య,నన్యప్రాప్తముగ నడుచుననునమ్మిక న
మ్మాన్యుఁడు వెచ్చంబు నసా,మాన్యంబుగఁ బెంచె జంకుమాలినమదితోన్. ౨౧

వ. అతండు నావృత్తివికాసమ్మునకు మున్ముందువలయు సన్నాహము లెన్నిగల
వన్నియుఁగావింపఁదొడంగెఁ గాని రాజకోటంబోని చిటిపొటిపిట బల్లగట్టుటయన్న
నాకు హాస్యాస్పదంబుగాఁ దోఁచె—నాబింక మిట్లున్నను దగవాదువానికి వలయు
తెలివితేటలు నాకు దవ్వుదవ్వులన యుండె—నేది యెట్లున్న నేమి పీనుమిగిలినన్యాయ
వాది కిచ్చుసొమ్ముకంటెఁ బదమడుంగులు నా కొసంగవలయు—నభియోక్తల
యందు నన్ను వలచుపాటిమోటువాఁ డుంట యరిది—యెందే నొకఁడుండుఁగాక —
నాయజ్ఞానమ్మున కహంతావంచనలచెలిమిఁ గూర్చి యే నీలోకమ్మున కింకను
ఋణంపడుటపోలునా యనితలంచు నెడ నాయభ్యుదయమ్ము వలచుసుహృజ్జనంబు
నన్నుఁగదిసి మిత్రమా నీవు బొంబాయికింజని యచటి నెటాపాడిపట్టున నించిం
చుకయనుభూతి నార్జించుచు నాయాయి ధర్మశాస్త్రంబులు పఠించుచు హెచ్చ
కుందాడక వచ్చిన యభిగ్రహమ్ములతోఁ దనివిసెందుచుఁ బొద్దులుపుచ్చుట లగ్గు
గదా యనుడు నే నాహితోక్తి నెమ్మియికొని తన్నగరంబు సేరి ౨౨

గీ. పొనరుపడు నద్దెయింటఁ గాఁపురము వెట్టి,వంటకై రవిశంకరాహ్వయు ధరాసు
పర్వు నియమించికొని వాని బాసినీని,కరణిఁగా కింటివానియ ట్లరయుచుంటి. ౨౩

గీ. అతఁడు శివమూర్తిపై నిదోయమ్ము క్రుమ్మ,రించినట్టుల మేనిపై నించునీరు
తనువు రుద్దఁడు జందెము న్దాఁకఁ డతని,వలువడాలు కాటుక కొక్కవాసి మేలు.

క. వేదమ్ము నెఱుఁగఁ డాతఁడు,లే దతనికి శాస్త్రమైత్రి లేశము నాచా
రాదులు తెలియవ తగువాఁ,డే దొరకె న్నాకు వంటయిలు దీర్చుటకున్ ౨౪

వ. ఒక్కమరి నే నతనిం గని సగౌరవంబు సస్నేహంబు నగుభంగి ౨౫

క. రవిశంకర! నీపాక,వ్యవసాయజ్ఞాన మల్ప మగుఁ గాక ధరా
దివిజుండ వయ్యు సంధ్యా,దివిధుల్ నెఱవేర్ప విట్టిదియుఁ జెల్లు నొకో. ౨౬

ఆ. అనుడు నాకు సందెయన మేడిఁగై కొంట,పాఱ వేల్మి పలుగు బ్రహ్మయజ్ఞ
మేమి సెప్పికొందు నే నిట్టి బ్రాహ్మణ,త్వంబు నూఁది యున్నవాఁడ నకట! ౨౭

క. మీఁ ప్రొయ్యిఁ దుడిచి కుక్షి,వ్యాపారము దిద్దుచున్నవాఁడను దర్వీ
లోపమ్ము ఘటిల్లిననాఁ,డీపాణిం బలుగులేదె యీతని కనియెన్. ౨౮

మ. పాచకక్రియలోనఁ బాండితి లేని, యమ్మహీదేవున కాచార్యకంబు
నలుపుచు వంటలో సగపాలు నేన, నెఱపి సాగించుచుంటిని జీవయాత్ర
పనితొందరలు లేనివాఁడైననాకు, వంటసేతకు వీలు వలసినంత బ్బె
మరత్రపొయ్యి గాని దొరల్ మాడ్కికిం జొచ్చి, శాకపాకము లేము సంతరించిమి
నాబానసీనికి నాకునుం బోలె, నెవ్వానితోఁ దింటకే నష్టులేమిఁ
గడుఁ జక్కఁగాఁ గాఁడికలిసె మా కప్పుడు. ౩౦

క. ఐనం గల దింటర మొకఁ, డే నెంతగ మొత్తుకొన్న నీతఁడు భాగ్యం
బోనివసనంబు నూడ్చెడు, భోనమ్మును మూయఁ డెట్టిభూమీసురుఁడో. ౩౧

క. ఈతంటా లెటు లున్నను, జేతికి నేగాని రామిచే సెలవునకుఁ
భీతిలి పదిపక్షంబుల, కేతన్నగరంబు వాసి యేఁగుట వలసెన్. ౩౨

వ. ఏ నిట్లు లోకయాత్రకు మొదల్కాని మేఁడిపంతువోని న్యాయవాదివృత్తివలన నేవపడి ముం దేమిసేయం దగునా యనుతలపోఁతకుం దిగి దిగులుకుడువం దొడంగితి. ౩౩

౩ తొలుతగవు

మం. బొంబాయిలోనఁ గాఁపురము సాగించి హైందవన్యాయశాస్త్రాంభోధి నీఁద
నుత్సహించితి మిత్రుఁ డుత్తమాచారనిధి వీరచంద్రగాంధి సహాయుఁ డయ్యె
నభియోగసంచయం బార్జించుపాంటెఁ, గష్టించుచుండె నగ్రజుఁ డెల్లవిధుల
వీరచంద్రుఁడు జగద్విఖ్యాతిం గన్న, యల తయ్యాబ్జి ఫిరోజిషాదికన్యాయ
వాదుల ధీవైభవమ్ము నగ్గింప, విస్మయసాధ్వసావిష్టుండ నైతి
స్మృతిపాఠ మది నాకుఁ జీకాకుగూర్చె, నాలుగైదేండ్లు క్రిందను మీఁదఁ బడక
మనవృత్తి నెవ్వాఁడు మాడ లార్జించెఁ, బుయిలోట వలదంచు బోధించె మిత్రుఁ
డానాఁటి కానాఁటి కడరె నెచ్చమ్మ, బల్లగట్టితిఁ గాని ప్రజ్ఞ లేదాయెఁ
బాడిపట్టున కేఁగి పల్కుడుటన్న, నెక్కడలేనిజం కేర్పడె వక్రదికి
వత్తికొల్పున కప్పుడపుడె కాల్పెట్టు, కోడలనై గోడు గుడువంగ వలసె. ౧

క. పడఁతియభియోగ మొక్కటి, నడుపుటకై తెగువ చేసినాఁడను మొదటన్.
నడిశ్థానిషేఁడులంచం, బిడ నీకొసనైతి నొక్క యేగానియునున్ ౨

క. అది యేకదినప్రశమమునఁ, దుదముట్టెడునట్టగవ చిక్కతోడం బెనఁగొ
న్నదిగాథ యిట్టి పనికై, ముదమారన్ బుచ్చుకొంటి ముప్పదిరూకల్. ౩

ఆ. వాదిగెల్వ వలచివచ్చిన యెలకాంగ్రెసుఁ,బట్టిచూడఁ దగినపట్టు వచ్చె
నిలిచి నోరువిప్పనిముసాన గుండియల్,పరువులెత్తెఁ జెమట వఱదపాఱె. ౪

క. కుమ్మరిసారెవిధాన శి,రమ్ము గడు నుబ్బటిల్లె రచ్చయు విసుమా
నమ్ముగఁ బరిభ్రమించెఁ బ,దమ్ము లిసీ రాల్పడెం బదమ్ములయట్టుల్. ౫

ఆ. ఎంతపెనఁగులాడి యేమేమిచేసిన,నోదవదయ్యె నోట నొక్కమాట
తగవుపల్కువారు తగవరియున్ నాఁడు,నన్నుఁ జూచి యెంత నవ్వినారొ. ౬

ఉ. కుప్పనఁ గూరగాఁ బడి దిగుల్పడి దీల్పడి పూనుకేల నా
కొప్పనిచేత కంచు నభియోగినిఁ జేరి ధనం బభిగ్రహం
బప్పనచేసి నావలన నాగ్రహమందకు మంచువేఁడి యే
నప్పుడ కొంపఁజేరి త్రపయందు మునింగితిఁ బెద్దకుంగితిన్. ౭

గీ. తగినసామర్థ్య మేర్పడుదనుక నిట్టి,పనులు వల దన్ననిర్ణయంబునకు వచ్చి
యాత్రికాఖండమున కేగునంతవట్టు,ముట్టుకొననైతి నభియోగ మెట్టిదేని. ౮

క. ఈగతిఁ గావించుటలో,నాగొప్పతనంబు లే దనందగుఁ బాడై
పోఁ గోరికవడి నా కభి,యోగమ్ము నొసంగుమందుఁ డుర్విం గలఁడే. ౯

వ. కాని పోర్బందరుదొరతనమువారు తమ కరివెట్టునకతమ్మున నొకతురుష్కుని
పొలము నగ్గపఱచుకొంటంజేసి పేదఱిమి కాదరువగు నక్కాఁపువాఁడు పాడి
పట్టున కర్పించుకొనుట కొకమనవిపత్రము వ్రాసియిండని నన్నుఁగోరె-నతని
వాదున బిగువు లేబరమ్మని యెఱింగియు మజ్జనకునిపెద్దఱికం బూఁతగాఁగొని
యమ్మలక నాబాసట నాసించుటంజేసి యాపనికిం దలయూఁచితి-దానిముద్రణ
వ్యయం బతండ భరియించె-నారచించినవిన్నపంబుఁ గన్నెయ్యెరు తద్దయు
నగ్గించి-రాపొగడ్తచే నిట్టిమొఱముక్కలు లిఖించుటకైనం జాలుదుఁగదా యను
విశ్వాసమ్ము నాకొదవె-నియ్యది తథ్యంబ. ౧౦

క. విత్తంబు నభిలషింపక,యిత్తెఱఁగున మొఱలు వ్రాఁత కేఁబూనినఁ గిం
చిత్తైసలిక నాకుండమి,సత్తైమయగుఁ గాని బండిసాగునె దీనన్. ౧౧

ఆ. ఆంగ్లభాష నించుకంత గడించుట,నొజ్జనంబుమీఁది కొఱగెఁ జూపు
ప్రకటమయ్యె నష్ట యొకబడి కాంగ్లమ్ము,దెలుపునయ్యగారు వలయునంచు. ౧౨

గీ. పరమసమ్మద మం యప్పాఠశాల,కంపుకొన్నాఁడ విన్నపం బాశుగతిని
మీరువిచ్చేయఁ గోరుచున్నార మంచుఁ,గమ్మనంపెను విద్యాలయమ్ముపెద్ద. ౧౩

క. చనుదెంచిన నన్నుఁ గనుం,గొని మన్ననచేసి శాస్త్రగురుపట్టము లే
మి నినున్ విడుచుట తప్పని,పని యయ్యె నటంచు జాలిపడుచుం బలికెన్. ౧౪

క. చల్లపడెఁ గాలుసేతులు,పుల్లవడె నొమ్రగము మూఱిఁబోయినకోర్కుల్
పొల్లవడెనాకు;నన్నయు,డిల్లపడెన్ దీని విని కడిందివగఫ్రనఁ. ౧౫

క. ఈరాచవీట నెన్నా,ళ్లారాటంపడినఁ గూలియబ్బ దటంచుం
దీరు పొనరించుకొని యేఁ,గోఁకవడినాఁడ రాజకోటకుఁ జేరన్. ౧౬

గీ. నాదుసోదరుఁ డచ్చోట నడిమితరపుఁ,బొడిపల్కరియై యున్నవాఁడు గాన
మనవులన్ వ్రాతె మున్నగుపను లతండు,నాకొసఁగునంచుఁ దలపోసినాఁడ నప్రను.

వ. అందు మాకుటుంబ ముంటంజేసి దినవెచ్చమ్ము నొంత కూడినచ్చు నని యేక
తంబొడి బొంబాయి నున్ననాపసికాఁపురమ్ము బాడి కెక్కించితి_నయ్యది
యట్లుండె_నే నవ్వీట నున్నతఱి నెల్లనాఁడు జగాపాడిపట్టున కేగితిఁ_గాని దానం
జేసి నాకబ్బినమేలు వీసమేని లేద_వాదరహస్యంబు లెఱుంగఁదగిన శేముషి
బలంబు నాపాల సున్న_యెన్నేసిమాఱు లభియోగతత్త్వంబ తెలిసికొననేరక కూరి
కితి-నిప్పనియందు నాకెందఱో భాగస్వాము లున్నకతన నాసిగ్గువ్రేఁగు చాలవట్టు
తొలంగె_రానురాను న్యాయస్థానమ్ములఁ దూఁగుటయు నొకయందం బని తలంచి
సిగ్గుమాలినవాఁడ నైతి. ౧౮

మం. ఇపుడేని బొంబాయి నెందఱో న్యాయ,వాదు లుండకపోరు పనిలేనివారు
హితవె మొందు వారికై యే వెల్వరింతు, ననుభూతిపూర్వకం బగుసుభాషితము
నాఁడు గ్రామములోన వసించునేను, దగవుపట్టున కేగుతరుణమ్మునందు
శకటవ్యయంబు వీస మొనర్చ యెఱుఁగ, జగ మివతాళించు జడి క్రిమ్మఁ గాక
చిచ్చు లూరెడునెండ చెలరేఁగుఁ గాక, నడిచిపోకయు రాక నాదీక్ష యయ్యెఁ
దొంబదినిముసాలతో నేగివచ్చి, తద్దయు వెచ్చమ్ము తగ్గించుకొంటి. ౧౯

క. నాసఖు లామయములకున్, దాసత్వము సల్ప నేను దలవాల్చక యెం
తో సుఖముంటిని శ్రిమ క,భ్యాసంపడువాని దెసకు వచ్చునె చిడల్. ౨౦

క. రాబడి హెచ్చిననాఁడున్.నాబడి నే విడువ కట్ల నడిచెడివాఁడన్
నా బ్రతుకు నాఁటిసాదన,చేఁ బడసినలగ్గుకతనఁ జెలగెడి నిపుడున్. ౨౧

* * *

౪ మొదటి దెబ్బ

ఆ. న్యాయవాది యస్మదగ్రజుఁ డిచ్చుతో,డ్పాటుకతన రాజకోటలోన
నెలకు మూఁడునూర్ల నేఁగంటి రూప్యముల్,ప్రౌఢివెలయ విన్నపములు గూర్చిం
గీ. నడిమివానికి లంచంబు నిడ నటన్న,పట్టుదల రాజకోటలో వదలవలసె
నెంత యనివార్య మైన నే నిట్లుచేత,యాత్మవంచన గాకపో దని తలంతు. ౨

మ. పదిరూక లిట్లు సంపాదించుకొనుచు ,దనివోవుచున్న యీ తరుణమ్మునంద
గురుతరావజ్ఞకు న్గురియైతి నేను,బ్రదుకున కదియపో ప్రథమఘాతంబు
నధికారధూర్వహుం డగు తెల్లవాని,తత్త్వ మెట్లుండు నందనుక నేనెఱుఁగఁ
బోర్బందరుధరాధిపుఁడు కీర్తిశేషుఁ,డేలిక గాకము న్నితనిపాల
నొజ్జయై ప్రగడయై యుండె మాయన్న,యితఁ డమ్మహీనేత కేదియొ దుర్నీతి
నేర్పినవాఁ డంచు నిందితుఁ డయ్యె,నయ్యభియోగ మందం దుండి తుదకు
నగపడె రాజకీయప్రతినిధికి,నన్నపైఁ గసిఁబూనె నాంగ్లేయుఁ డతఁడు
సీమలో వాఁడు నాచెల్మికాఁ డగుటఁ,దగుమాటలాడి యాతనిఁ దేర్పు మంచు
ననుఁ గూర్మిమైఁ గోరె నాసోదరుండు. 3

క. ఎందో యెపుడో పొసఁగిన,పొందిక యిట్లాదవఁజేఁత పోలనిపనిగా
డెందమ్మునఁ దలఁచితి నా,చందం బది యగ్రజున కసమ్మతిఁ బెంచెన్. ౪

క. అతని కెదురాడఁ జాలక,ప్రతినిధి మన్నింపఁ డంచు భావించియు నే
గితి వానికడకుఁ బంపిం,చితి దర్శన మొసఁగుఁ డన్నచీటిన్ దొలుతన్ ౫

సీ. అనతివడసి యయ్యధికారికడ కేగి,యణఁకువఁ జూపి నెయ్యమ్ముఁ దడపి
యుద్దిష్టమగుచేత కుద్యమించుఁడు వాని,మొగముపైఁ జూపుచుండల్ మోసులెత్తె
నతనిలోచనవీధి నానాఁటినేస్త మిం,దులకా యటన్నపల్కులు పఠించి
తిని గాని నాపాఠమును మాననైతి రోఁ,తకుఁ జిక్కి కినిసి యాతండు నీదు
గీ. వాకు లికఁ జాలుఁ దీక్షిక మాకు నలఁతి,కూళ నీయన్న యిటుఁ జెప్పుకొనఁగ వలయు
మాట లుండినఁ దగుభంగిఁ దేటపఱుప, వచ్చు నతఁ డంచు నుత్తరం బిచ్చె నాకు.

గీ. చాలు నిది నాదునోటికి స్వస్తిసెప్పు,కొంట కటులయ్యె నక్కఱ గ్రుడ్డిదగుట
నాగొడవ మాననైతి నుద్యోగిముందు,నడువుఁ డీకమీ రని యతండు నొడువుదనుక

గీ. విషయశేషమ్ము వినుఁడంచు వేఁడుచున్న,నన్ను మన్నింప కతఁడు తీక్ష్ణతకుఁ జొచ్చి
సేవకుని బిల్చి వీరికిఁ ద్రోవఁజూపు,మనియె నప్పుడేని నాగోల నాఁపనైతి. ౮

వ. అంత నతనిలెంక నాయంసద్వయమ్ము నూఁది నన్ను వెడలనడఁచుడు దండతాడిత భుజంగమంబునట్లు నే బుసలుగొట్టుచు "నన్ను మీబానిసీనిచేఁ ద్రోయించి యవహేళనమ్ము గావించితి-రిద్దానికిం దగినక్షమాపణ వేఁడరేని పరువునష్టమునకు మీపై నభియోగమ్ము తేరకవిడువ" నని యయ్యధికృతున కొకలేఖ నంప నతండు ౯

గీ. ఈవె సభ్యత విడనాడి తెన్నిమాఱు,లెచ్చరించిన వెలుపలి కేగవైతి
కడకు నింకొకమార్గంబు గానలేక,లెంకచేత నిను న్వెడలింపవలసె. ౧౦

గీ. వెడలుఁడని బంటుసెప్పిన న్వినమిఁజేసి,పంపఁ దగినంతబలము చూపింపఁబడియె
నిది యకార్యమటంచు మీ రెట్లు నన్ను,ముదలకించిన సాధ్వసమ్మునకుఁ బోను.

వ. అని తనసాహిణిచే మాఱుకమ్ము నంప దానింగొని లజ్జాభరమ్ముతో రాజకోటకుం జేరి యావద్విషయమ్ము న్నగజునకు నివేదించుడు నతండు నిరవధికసంతాపవశంగతుఁడై నన్ను సమాశ్వసింపనేరక తగుమిత్రుల న్గదిసి యాదొరపై నభిగ్రహంబు మోప్పమార్గంబు నరయుచుండె-నయ్యవసరమ్మునందు సుప్రసిద్ధన్యాయవాది యగుఫిరోజిషామెహాతా యొకానొకతగవున కవ్వీడుసేర నే సగ్గుజువప్రమోలకుం బోవ జంకి యతనిచెలికాని కొక్కని కాపత్రమ్ము నొసఁగి దాసిపై మెహాతాహితమ్ము నర్థించుడు నతం డీనాఁడు పెక్కండ్రు న్యాయవాదులబ్రిదు కిట్లయున్నదని గాంధికిం దెల్పు-మక్కోడెకాఁడు నేఁడ లండను వాసి యీదేశమ్మునఁ గాలుపెట్టె-వానిభావంబు లిప్పుడు తత్తఱంబులం బోని-వధికారంబునందున్న యాంగ్లేయు లతని కపరిచితులు-నాలుగురూక లార్జించి సుఖింపఁ గోర్కె-కలదే నతఁడీవ్రాయసంబును రూపుమాపి తదవజ్ఞ న్మఱచుట లగ్గనిచెప్పుడు నబ్బోధనమ్ము నాకుం గాకోలకల్పమ్ముగ నుండెఁ-గాని కబళించుట యనివార్యమై యెన్నఁడేని నేస్తమ్ము నిట్లు చెఱుపఁజన దనుకట్టడం జేసికొని దానిం దలఁగనైతి-నీసంఘటనతో నామనుగడకుం బెద్దమార్పు వచ్చె. ౧౨

* * *

౫ ఆఫ్రికా పోక

సీ. ద్వారచెంత కే నేగు టరయ దోసమ కాని,వీనివెలార్చు నుద్వృత్తియెదుట
నపరాధ మస్మదీయము లెక్క-సేయరా,నిదిగదా దీనికై నిప్పు లుమిసి
యంతలు సేయంగనగునె యాతఁడు నన్ను,మంచితనమ్ముమైఁ బంచు టొప్ప
దా? చెల్లుబడిమైక మేచిననాఁడు వి,వేకమ్ము నిలుచునా?వీని కించు
ఆ. కంత తాల్మిలేమి నవ్వులవింటి నీ,తెల్లబిడ్డ వచ్చి నెల్లవారి
నిట్లు చిన్నవుచ్చి యేపాటివిసువున,కేని మండునఁట కృశానువోలె. ౧

క. న్యాయభియోగము లీతని,న్యాయస్థానమ్ములోని వయ్యేఁ బ్రిసన్నం
జేయుట దుశ్శక మీఁదౌర,నేయెడ నోరు దేవురించు టింపనినాకున్. ౨

క. ఏయదియో తలక్రిందులు,సేయుదునని వీని జంకెచేసి మరల నా
చాయకు నేగమి చింతా,దాయకమై నాదుశాంతతన్ గొఱవెట్టెన్. ౩

క. అలఁతియలఁతిత్రేండ్లకుఁ దా,వలమై నవరిల్లు కఠియవాడున నానాఁ
డలముకొనెఁ బెక్కు-జగడం,బులు కల్లలు తలలుమార్చు బూమియచేఁతల్. ౪

క. మితిగడచిన యీర్ష్యలచే,నితరేతరకలహావహ్ని నెరిసిరి వసుధా
పతు లత్తఱి హితవాగభి,రతి సెడి మెఱమెచ్చులందు రక్తి వొడముటన్. ౫

వ. వారిసచివులు న్దక్కుఁగల యధికృతులు న్దమతమ లాభమ్ముఁబొందెడు నొండొ
రులం గికురించుకొనఁ జాగిరిఁక నమ్మహీపతుల కెవండేదిపల్కిన నదిప్రమాణం
బాయె - నాసంస్థానాధీశుల శ్రవణంబులు ప్రియవాదులకు వశంపడె - వారు
తమపైఁ బెత్తనమ్ముగల యాదొరకడ నూడిగమ్ము సలుపువానినే నుపలాలింప
వలసె - నచటి సిరస్తాదారు వారిపట్ల శిరస్సదారుండ (శివుఁడు) యయ్యె - నితఁ
డారాజకీయప్రతినిధికిఁ దుపాసియు నగుట వీనిమాటయం డా యాంగ్లేయునకు
విశ్వాసము మెం - డీద్విభాషియ వానినేత్రమ్మును శ్రోత్రమ్ము నై వెలయు -
నితనివచ్చుబడి యయ్యధికారి యాయమ్మునకంటె మిక్కిలి యనుట స్వభా
వోక్తియ-కావుటం జేసి ౬

క. విషపవనాపూర్ణం బీ,విషయం బనితోఁచె దీనివిసరుల కెడయై
పుషితస్వేచ్ఛాగతి నభి,లషణీయచరిత్రమై నిలంగల నొక్కో. ౭

క. అనుచింత యనుక్షణమున్,ననుఁ గాఱియవెట్టఁ దొడఁగె నాకౌతుక మె
ల్ల నడంగె నీయవస్థం, గనుఁగొని మద్భ్రాత బిట్టు కలగుందువడెన్. ౮

క. తగునధికారం బది నా, కగపడుచో, నిచటిబూమె లంటక శాంతి
స్థగితంబగు మన్గడతో, నెగడుదుఁగా యన్నతలఁపు నెక్కొనె నంతన్. ౯

ఆ. ఉద్భవించెఁ గాని యుద్యోగర క్తి మో, నమ్ము లెన్నియెన్ని నలుపలేని
వాని కెట్లు వడయవచ్చును ధర్మాన, నమ్ము గాని పెగ్గడనమ్ముగాని. ౧౦

క. ఆధారమైకో లించుక, లేదే నిట నెట్టిమేలు లేదుగదా మా
కో దక్షిణోత్తరధ్రువ, పాదమ్ముల కున్నపాటి బాంధవ ముండెన్. ౧౧

వ. అయ్యవసరంబునందు పోరుబందరుసంస్థానమ్ము నేలురేఁడు తనదేశమ్మునందలి పంట
కాఁపులపై విధించినపన్ను దుర్భరం బగుట సేద్యగాండ్రపక్షమ్ము వహించి యే
నమ్మహీపతిని దర్శింప వలసె-నితండు మనవాఁడయ్యు మిడిసిపాటునం దాదార
కొజ్జ – గానఁ గర్షకులకోర్కె వమ్మయ్యె–నాయభియోక్తలకుఁ బాడిలభింపమి
న్ననన్ను నైరాశ్యమ్ము వలచె–నిఁక న్యాయమ్ము నడయఁగోఁన నల్లతెల్లదొరకు
మనవి పంపవలయు–నతనికి న్నాకును జుక్కెదురుగదా–కర్తవ్యమేమి–యనినగచు
నెడ నొకమహమ్మదీయుండు పోరుబందరువాఁడు మాయన్నకడకు వచ్చి మా
కాఫ్రికాలో నపారమగు బేహారమ్ము గల–దందలి తగవుపట్టునఁ దడవులంబట్టి
మాయభియోగం బొండు కడుదొడ్డది నడుచుచున్నయది–పెదపెద్దన్యాయవాదులు
మాపనిం జూచుచున్నవారు–మీతమ్ముగుఱ్ఱం బుత్తెంచితివే నతండును మా
కొదవు–నతనికిని లగ్గగు–ననవుడు మదగ్రజుండు నస్మితాననుండై ౧౨

మం. ఏమందువని నన్ను నెచ్చరికింప, సగపాలుమెయికోలు చాటితి న్నేను
బేహారి యపుడు నన్ బేర్మిమైఁ జూచి, తమ్ముఁడా నీకు నింతయు జంకువలదు
తప్పకరమ్ము భద్రము లబ్బు నీకు, నాదీవి మానెయ్యురైన యాంగ్లేయు
లెందఱో గలరు పేరెన్నికగలరు, నీకు వారలతోడి నేస్తమ్ము పొసఁగు
నచటి మావ్యవహార మాంగ్లమం దుంటఁ, బనికివత్తువు నీవు బాగుగా మాకు. ౧౩

క. ఎన్నాళు లచట నుందువో, యన్నాళ్ళున్ మాకు విందవగుదువు మఱి నీ
కన్నా! పయనము వెచ్చం బన్నది సకలంబు నిత్తు మతిసుఖదముగన్. ౧౪

క. మాపనుల నిద్దుచు నీ, వాపుడమి న్నిల్వవలయు హాయన మొక్కం
డీపాటున కీయఁబడున్, రూపాయలు పదియునాఱునూ ర్లం చనియెన్. ౧౫

క. ఈపాటి విత్తమున కే, ద్వీపాంతరగతికి సమ్మతింజూపుట శ్లా
ఘాపాత్రము గాకున్నను, నూఁపితి శీర్షమ్ము కొసరు టొల్లనిబుద్ధిన్. ౧౬

మం. క్రొత్తరాజ్యముమీఁదికోర్కి హెచ్చగుట మాతృదేశముమీఁది మమతలొచ్చగుట
ననుభూతి ప్రబ్బునన్నాస పైకొంట, నాదాయ మది యెంతయైన నేమంచు
నంగీకరించితి నాఫ్రికాపోక, చెచ్చెర సంతరించితి మూటముల్లె. ౧౭

* * *

౬. నేటాలు

మ. అప్పుడు విద్యార్థినై యాంగ్ల దేశాన, కేగుచో నోదవినయెడఁ బాటు వంత
యిపు డార్థికాకుఁ బోయెడిపట్టునందు, దొరయదయ్యెఁ బరిస్థితు ల్మాకుకతన
నాతల్లి యీవేళ నాకమం దుంట, లోకానుభూతి నాలోఁ గుదుర్కొనుట
యబ్ధియానమ్మున కలవాటుపడుట, యీనాఁటిపాళికిన్ హేతువు లయ్యె. ౧

వ. అయినను ౨

గీ. వెలఁది నీసారి విడనాడి వెడలుటన్నఁ, జిత్తమునఁ గొంతచింత రేకెత్తఁ దొడఁగె
సీమకుం బాసి యే నిల్లుసేరినంత, నుద్భవించెను మగుడ మా కొక్కచిఱుత. ౩

గీ. వైషయిక సౌఖ్యములమీఁది వలపు పెర్మి, వలన నిందన్క మాచెల్మి తొలఁగదయ్యెఁ
గాని లోకమ్ముగుడుచు నాగాము లెఱిఁగి, యిపుడ కొంసంత సంస్కృతి కిచ్చగించె.

గీ. ఇంగలాండు వాసి యీనేల తొక్కిన, వెనుకఁ గొన్నినాళ్ళు వెలఁదిఁ గూడి
యొక్కతావునంద యుంటినిగాని భ, ర్తృతకుఁ దోడు దేశికతయు వచ్చె. ౫

క. అతికష్టమ్మున కొగ్గుచుఁ, గతిపయసంస్కృతులు మప్పఁ గడఁగితిఁ జెలికిన్
గృతి యిది ఫలింపఁగా నవి, రతవాసము మాకు నవసరం బనుకొంటిన్. ౬

గీ. ఎట్టు లనుకొన్న నేమి నా యీప్రియాణ, కౌతుకముమోఁల విరహార్తి కానరాద
యబ్దమన నెంత యని కాంత నాశ్వసించి, పట్టితిన్ నాఁడు నేను బొంబాయిబాట.

వ. అంత విశ్వప్రియత్నమ్ముమై నావలో మొదటితరపుసౌకర్యమ్ము విలిచి నేటాలునందు
నాభాగ్యరేఖం బరీక్షింప నెంచి పరమోత్కంఠతోఁ(1893 ఏప్రియల్) బయనమైతి-
మధ్యమార్గమ్మున నౌకాధిపతి నాచెలికాఁడై నన్నుఁజతురంగక్రీడకు దింపె-నయ్యాట
బుద్ధివికాసమ్మున కెంతయుం దోడ్పడునని విన్నవాఁ డనోడపెద్ద న న్నందుఁ
గుశలుం జేయఁ జూచెఁ- గాని యపజయంబు సర్వదా నన్న వలచునతండు
నాతాల్మిం గని యుత్తమచ్ఛాత్రుం డబ్బెనని యుబ్బిపోయెఁ - బదుమూఁడు
నాళ్లకు మాయోడ తొలిరేవగు 'లాము' చేరె-నవ్వల 'మొంబాసా' కేగె-
నావెన్క జాంజిబారుం గదిసె-నీ నౌకాశ్రయమ్మునం దరణి పదినాళ్లాఁగు-
నొక్కదినంబున నౌకాధికారి వయాళికి రం డని యాంగ్లేయు నొక్కని న్నన్నుం
బిలుచుడు ముప్పురము నగ్గట్టెక్కితి-మింతలో నొకకుంటెనకాఁడు తోడై మమ్ము

ఆ. పడుపువృత్తి నూఁది బ్రదికెడి స్త్రీగోవ, ధూటు లిమ్ముకొన్నపేట కీడ్చి
మూఁడుగదులుఁ జూప మూరినలజ్జమై, నచటఁ బచ్చిమూఁగ నైతి నేను. ౯

క. ఓచెల్ల నన్ను నచ్చెలి, యేచందమువానియట్టు లెంచెనొ దైవం
బె చెప్పవలయుఁ జనిన, ట్లే చివ్వున వచ్చినాఁడ నిచ్చెలిదెసకున్. ౧౦

ఆ. ఓడపెద్ద నాదుజాడలు గుర్తించి, మనసునందు నవ్వుకొనియెఁ గాని
కలికిచెంత నెడఁదగజిబిజి లేకున్కి, భగవదాదరమ్ము పొంగుకొంటి. ౧౧

క. గది నా కక్కఱలే దని, మొదటన మొగమోట నేల మోఁద నిసీ నా
మది యింత పేదదా యని, తుదిలేని విచారజలధిఁ దోఁగితి నంతన్. ౧౨

క. నామనుగడ నింతకుము, న్నీమెయిత్రొక్కటలు రెంటి నెఱుఁగుము భగవ
ద్భ్యామానుగ్రహలక్ష్మీ, ధాముఁడనై తప్పుకొంటిఁ దద్దురవస్థల్. ౧౩

క. అటమటజాడ లెఱుంగని, చిటిపొటిగోవాళ్ళ పరుపు సెకు నని యీస్వ
ద్ఘటనలు పొసఁగినతఱి ను, త్కటకిల్బిషదాస్యమునకుఁ గడఁగెద రకటా! ౧౪

క. ఏ నిష్పాపము నంటమి, నానెఱి యని పొంగఁజాల నవలాగదికిం
బో నని మున్న తిరస్కృతిఁ, బూనినచో నది మదీయపురుషార్థ మగున్. ౧౫

క. కేవల మీశ్వరునాదృతి, యేవంవిధ విజయసిద్ధిహేతువు గానన్
దీవలుసాఁగెను భగవ, త్సేవారతి యస్మదీయ చిత్తమునందున్. ౧౬

వ. అయ్యది యట్లుండె – నీతీరమ్మునం గల మేడెన్మిదినా ళ్ళుండునని యెంచింగి నేను వీటవిడిసి దాపుదాపునంగల దర్శనీయస్థలమ్ములం గంటి – నుర్వీరుహమ్ముల యానన్నత్త్యాదుల నొక్క "మలబారే" 'జాంజిబారుం' బురుడించుఁ బ్రకృతిసౌందర్యగాంభీర్యముల కానేల నెలవు నాఁ దగు – నంత మానావ 'మొజాంబిక్కు' గడచి 'మే' మాసమ్ముతుదికి 'నేటాలుం' జూచె. ౧౭

* * *

౭ కొన్ని యనుభవములు

సీ. 'ఆఫ్రికా'ఖండమ్మునం దవాచీభాగ, మునఁగల నీవృత్తులను గరంబు
వెలుఁగొందు 'నేటాలు'విషయమ్మునకు రేవు, పట్టణం బగుచు 'దర్బాను' తనరు
నచ్చట మాకలం బాఁగినంతన నన్నుఁ, దోడ్కొనిపోవ 'నబ్దుల్ల' యనెడి
సెట్టి వేంచేసె నాఘట్టమ్ముఁ జేరు త, ద్దేశవాసులు భారతీయుపట్ల
ఆ. వెలువరించునట్టి చులుకనఁ జూడ నా, మది కలంగె సెట్టిమాత్ర మిట్టి
లేఁతచేఁత కెపుడొ ప్రాఁతకాఁ పాయెఁ గా, బోలు నుత్తలంబు పొందఁ డయ్యె. ౧

గీ. ఇతఁడు నన్గారవంబుమై నిల్లుసేర్చి, వారియసమ్మతులు నాయిచ్చవాని జూచి
తనకు నొకపారిజాతమ్ము తమ్ముఁడంపెఁ, గొఱఁతలే దిఁక నంచుఁ గోర్కులను బెంచె.

క. ఆతనికిం జదువులలోఁ, జాతుర్యం బసద కాని సంస్తవనార్హం
బై తగులోకజ్ఞత చుఱుకై తనరుమనీష తోడుగనట్టివి సొమ్ముల్. ౩

ఆ. ఇతని కించుకంత యింగిలీసును వచ్చు, భారతీయు లితని గారవింతు
రెన్ని మేలిగుణము లున్నను నిత్యశంకితులలోనఁ జేరునతఁ డితండు. ౪

ఆ. తనమతమ్ము నితఁడు తద్దయు మన్నించు, నీశ్వరప్రసక్తి నెపుడు వలచు
మాటలాడుపట్ల మహదుక్తసూక్తులు, కుప్పతిల్లునట్లు గుప్పివైచు. ౫

ఆ. ఇతనితోడిచెల్మి హెచ్చినకొలఁది ని, స్లాముధర్మతత్త్వ చర్చసేయఁ
దగులు పెంచినాఁడఁ దన్మతజ్ఞానమ్ము, నాఁడు నాఁడు వడసినాఁడ సుంత. ౬

వ. దర్బాను చేరిన రెండవనాఁడో మూఁడవనాఁ డబ్దుల్లా నన్నచటి తీర్పునెలవునకుం గొనిపోయి తనచెలిమికాండ్రకున్ నాకు నెఱుకగూర్చి స్వకీయన్యాయవాదికులంగట నన్నుపవిష్టుం జేయుటయు తడవుగాఁ దగవరి నాదెసకుఁ జుఱచుఱం జూఁడుచూపులం బఱపి పఱపి ౭

ఆ. ముదల వెట్టెఁ దుట్టతుద కస్మదుష్ణీష, ముజ్జగిల్లఁ జేయు టుచిత మంచు
సరగ వానిపల్కు పిఱువెట్టి నేఁ బాడి, పట్టువలన వెడలఁబడినవాఁడ. ౮

ఆ. నన్ను విడువవయ్యె మిన్నులు వ్రాలిన, పుడమి నున్నఁ గాని పోరితమ్ము
లెఱుకపఱిచె మల్క యీశిరోవేష్టన, కలహమునకు మూలకారణంబు. ౯

వ. తురకలుం దురకలనడవడిం బాటించువారును వెలిగా నితర హైందవు లానాఁటి తగవుపట్టులం దలచీరఁ జుట్టఁజన దనుచట్టము కల-దందలి భారతీయులలో నరబ్బుల మని చెప్పుకొను తురకవణిక్కు లొక తెగవారు-పారసీకులమని వ్యవహరించుకొను, వ్రాయసమ్మునం బ్రదుకు పారసీ లింకొక శాఖవా-రరబ్బులమని చాటుకొను హిందూలేఖకులు వేఱొక్కకోవవా-రీ ముత్తెఱంగులవారికిం జుట్టఱికమ్మునడుచు-నిఁక దక్షిణాపథమువారగు నఱవలు నాంధ్రులు నౌత్తరాహులగు నానాజాతుల మతమ్ముల పేదలుం గాయకష్టమ్ముచే బ్రదుకుచు నొకపెద్దపాయగా మెలంగుదు-రాంగ్లేయులు వీరిం గూలివాండ్రని పిల్తు-రచటిభారతీయులు పెక్కండ్రు కార్మవృత్తి నుంటం జేసి యానేలం గల యెల్లభారతీయునకుం గూలి యనుపేరు మాఱుమాట యయ్యె-నిక్కతంబున మనబేహారులు కూలిబేహారులైరి-నాకుం గూలి బారిష్టరను నామము చేర్పడె. ౧౦

సీ. ఇంతగ్రంథం బున్నయీనేల నాతల, కట్టు తద్దయు వెట్టపట్టఁజేయు
టొకవింతయా యిఁక నుష్ణమును డించి దొరలకుళ్లా దాల్చ పరిభవమ్ము
నను దవ్వుదవ్వుల నడయాడు టది చిక్కు, లేనికర్జంబనె వేఁచు దలఁప
నల దిట్టిమాఱుపుల్ వచ్చి పరిస్థితుల్, విషమించు నిది శిరోవేష్టనమ్ము
ఆ. వలచు భారతీయవర్గము న్వాంఛించు, నట్టి చెట్టచేత యగుచు జున్వె
మఱియు నీదుతలకు మనపాగయే నెఱా, చెలువ మిచ్చునంచు సెట్టి పలికె. ౧౧

వ. వెండియు నాంగ్లేయులతపారమ్ము దాల్చినసిన్నుఁ జెఱుదిరిఁడిపసారమ్మునం దూడి
గమ్మునలుపు కింకరుఁగాఁ దలంతురని యబ్దుల్లా హితమ్ము గఱపె-నీసూక్తులు
న న్నలరించెఁ-గాని కైంకర్యమువట్ల నతండు చూపినచిన్నచూపు స్వేచ్ఛనైతి-
నీనాఁడుం గొండఱ కిట్టిభావ మున్ట విచార్యం-బది యట్లుండె-నివేష్టనకలహమ్ము
పొసంగినవెన్క నేను నావాదంబు న్యాయ్యంబని యచటిపత్రికలకుఁ బెక్కింటికి
వ్యాసమ్ము లంపితి-నావిమర్శనము పెరిఁగిపెరిఁగి నాలుగైదునాళ్లలో నన్నాఫ్రికా
కెల్ల వెల్లడిపఱిచి నాయభిప్రాయమ్ములం బొగడువారిం దెగడువారిన్
బెక్కండ్రవెలికిఁదెచ్చె-నప్పుడు నాకుం బత్రికలలోఁ బిలువనిపెద్ద యను పేరు
లభించె-నాఫ్రికాయం దిరవుకొన్నంతదనుక నాతలగుడ్డ మస్మ స్తకంబు న్వీడువ
దయ్యె-నంద యెప్పుడేమికతమ్మున దానిం దొలఁచితి నగ్గాథ మున్ముం దెఱుకవడు,

* * *

ఆ ప్రిటోరియా దారిలో

మం. దర్బానులో జీవితమ్మును గడపు, భారతీయులతోడఁ బలువ్రుతోడఁ
దనకు నెయ్యముగూరు తరుణమ్మునందుఁ, దగవు పరీక్షించుతఱి సమీపించెఁ
గావున మీర లిక్కడకు రావలయు, రానిచో మీవారి రాకేని వలతు
నని సెట్టికిఁ బ్రిటోరియా పీటినుండి, వ్రాసె నాతనిపక్షవాది యుత్తరము. ౧
క. వ్రాయస మది యబ్దుల్లా, నాయెదుటం బెట్టి నీవు నడుతువె యన నే
నీయకొని వానిలేకరి, సాయమ్మునఁ దెలిసికొంటి జగడపుముసుఁగుల్. ౨
క. మనతగవుగుట్టు పొక్కం, జనదు సువిశాశతృ లైందజాలికు లవ్వా
రు నిలుచుతావున నీకున్, మనికి వలా దంచు సెట్టి న న్హెచరించెన్. ౩
వ. అంత నే నబ్దుల్లాను గని ౪
గీ. అచట మీన్యాయవాదిప ల్కాదరించి, కాఁపురమొనర్చెదన్ మంత్రగోపనమ్ము
సేతలో నన్ను సోఖించుజెట్టి నేన, కాని ప్రత్యర్థిమైత్రీసుఖమ్ము వలతు. ౫

క. నాతలఁపు నిర్మించనిచో, సీతగ వింక వీధివీధి కెక్కనితోఁ గ్రివల్
సూతు నెదురువా ర్తికను, లాఁతులె సన్నిహితబంధులు కదా యంటిన్. ౬

వ. ఇట్లు నాకావించిన పరిష్కృతిప్రస్తావమ్ముచే సెట్టిచిత్తంబు చివుక్కురుమన్న ట్లూహించితి-నంత నతండు నిజము నిజ మీన్యాయస్థానపీఠ వదలుటకంటె వేఱొండు భద్రం జేమికలదు-కాని ప్రతివాదికి న్మాకును నెత్తురుపొ త్తున్నయది-మాతత్త్వంబులు పరస్పర జ్ఞాతమ్ములు - త్రైయబ్ హాజీఖా నంతలంతలం బాటునకు వచ్చువాఁడు కాఁడు-మన మేకోలఁది పరాకునకుం జిక్కినను వాఁడు మనకొఱు సందులెఱింగి కొంపగూల్పం గలఁడు కాన నీ వెల్లకార్యంబునం దాగాములు పెద్దపరికించు టావశ్యకం-బనవుడు నేను ౭

క. జంకేల నీకు జలనిధు, లింకిన మనగుట్టు నోరుల కిత్తునె తగవుల్
బింకమ్ము లుడిగి నేస్తము, వంకకు రం డనుహితమ్ము వాక్రుత్తు నటన్. ౮

మం. అని పల్కి బేహాఁరియాశీస్సు లంది, పాదలుహర్షమ్ముమైఁ బొగబండి నెక్కి-
వెడలి నేటాలుప్లేఁడు మారిట్జు, బర్గుఁ జేరితి రాత్రి పదిగంటలకును
బధిరుఁ డొక్కండు నాపయనించు మొదటి, తరపుఁబెట్టెయఁ జేరి తన్ను వీక్షించి
భారతీయుఁడ నౌట భరియింపలేక, చిటచిటలాడి చెచ్చెర లేచిపోయి
తెచ్చినయధికారి తిలకించి నన్ను, నిలువరా దిచ్చోట నీవు పిఱింది
పెట్టెకుం జనుమని బింకానఁ బలుకఁ, దాళుమా యిందుండఁ దగినట్టిచీటి
విలిచితి నంచు నే వినిచితి న్గాని, దిగక తప్పదటంచుఁ దీండ్రించె వాఁడు
పెట్టె వీడనటంచు బిగిసితి న్నేను, భటుని బిల్చెదనంచుఁ బదరె నుద్యోగి
యతఁడు నెట్టినఁ బోదు నన్నాఁడ నేను. ౯

ఆ. అంతలోఁ దలారి యరుదెంచి నన్నుఁ దా, వెలికి నీడ్చి వైచి వెడలిపోయె
వెనుక కేగనంచు వి క్కెడునావంకఁ, జూచిచూచిబండి సురిఁగిపోయె. ౧౦

ఆ. మాత్రిసంచితోడ మాత్రిమ నే బాట, సారు లాఁగుసజ్జఁ జేరినాఁడ
సెజ్జ పెట్టె గొడుగు చిమ్మనచోటన, కలవు కోలుకానికాఁపు వడసి.

క. చలిచట్ట మందసమ్మునఁ, గల దయ్యది సీతు పొంగుకాలం బింక నా
నిలిచినతా వద్రిలతో, మలసినపెనుమిట్ట సమయమా నిసీగడియల్. ౧౨

క. ఓవరిలోఁ దిల్లి కలే, దీవయ్యు చోకా యటన్న నేపరిభవముల్
మోవఁగవలయునో యింక నా, దేవుండ యెఱుంగు నాఁటితీవ్రవ్యథలన్. ౧౩

క. కడలేని పేరివమ్మున, వడఁకుచు గది నొంటి నున్నవాఁడ నెవండో
నడిరే వచ్చి పిలువఁ జలి, తడఁబాటునఁ జేసి మూఁగతనమునఁ బడితిన్. ౧౪

వ. అయ్యవసరంబునం దేను లోలోన — ౧౫

క. ఏపని కొగ్గుదు నిత్తఱి, నాపరువు న్నిల్పుకొనఁ బెనంగుదునా ? యీ
ద్వీపమ్ముఁ దలఁగి భరత, త్ప్రాపయనము వేగవేగఁ జాగించెదనా. ౧౬

ఆ. ఈపరాభవం బదెల్లను నాకుఁ గా, దనితలంచి వచ్చినట్టికష్ట
మనువహించి సెట్టి నలరించి యవ్వలఁ, జూతునా మదీయమాతృభూమి. ౧౭

గీ. అడుగుదెంచిన చెయిదమ్ము నట్టె విడిచి, క్రమ్మఱిల్లుట క్షేమలక్షణము గాదె
యిపుడు కుడిచినయవమతి యెంత ? దీని, కోహటిల్లిన నవ్వి పోదో జగమ్ము. ౧౮

ఆ. తెల్ల నల్ల వన్నె తెప్పు లిది మగతనం, బున్న దీని జంప నుద్యమింతు
సంతసమ్ముతోడ సైరింతు నిం దెన్ని. బెట్టిదమ్ము లెసఁగి చుట్టుకొన్న. ౧౯

వ. అని తలంచుచుండ నహార్ముఖం బగుటయుఁ గల్యకరణీయమ్ములం దీర్చుకొని ధూమశకటశాఖా ప్రధానాధికారికిం దనవారు నన్నుం బకిచిన వార్తల్లఁ దంత్రీ మూలమ్మున సమగ్రమ్ముగాఁ దెలుప నతండు నా కెస గ్గడచిన కార్యంబు దూష్యంబు గాదనియు నాపయనమ్మునకుం దగినసౌకర్య మొదవునట్లు పరికింపుమనియు శకట విరామస్థానాధికారికిఁ దంతినంపె – వెండియు నా యీబన్నంబు నబ్బుల్లా కెఱుక పఱుచుటంజేసి యతఁడు వలయు నధికృతులం జూచుటయకాక మారిట్జుబర్గు నందును దానిచేరువను గలభారతీయవణిక్కులకుఁ దీఁగ వక్కాణంబులు నడిపి నాయోగక్షేమంబుపట్ల జాగరూకులరై యుండుఁడని వారిం గోర నస్నేహమ్ము సగౌరవమ్ము నగుభంగి నన్ను న్గదిసి ౨౦

క. తమ మున్నువడ్డ పెను బ, న్నములం బ్రకటించి నూతనమ్ములు గా వీ
క్షమ నివి యని వాచామధు, రిమమైన న్నూఱడించిరి వణిక్ప్రవరుల్. ౨౧

క. పొగబండిలోనఁ బెద్దయు, సుగమిచ్చెడు పెట్టె నరుగఁ జూచెదు మన కీ
యగచాట్లు తప్ప విచ్చటి, జగజెట్టులచేతఁ దెల్లసాములచేతన్. ౨౨

మం. అని వార లాపగ లంతయు న్నిలిచి, తమకష్టమయ ముదంతము నెల్ల వినిచి
రంతటఁ బొగబండి యరుదెంచె నిసికి, నొకబల్ల నాకునై యుండె నద్దానఁ
గ్రొత్తనెయ్యుర వీడుకోలంది శకట, మెక్కి చార్లెస్టవుని కే నేగినాఁడ. ౨౩

౯ పలు బాధలు

వ. ఆనాఁడు చార్లెస్టౌను జోహాన్సుబరుల నడుమ నినుపదారి లేమిం జేసీ యశ్వశక టంబులు నడుచుచుండె – నందును శ్వేత నీల వర్ణ భేదమ్ములు కలవు – కాన

దదధికారి నన్ను శకటాంతర్భాగమ్మునఁ గాక దానిపురోభాగమ్ము నూఁరెల నొక
లపైఁ దనకు న్సూతునకు మాత్రమె నిర్మింపఁబడిన రెండుపీటలలో నొకదాన
నిల్పి తా నంతరమ్మునఁ గూర్చుండె - నిది నిండుదుండగం బనియుఁ బరాభవం
బనియు నెఱుంగుదుఁ - గాని ౧

గీ. కట్టువడి కాలమున కవజ్ఞను సహించు, టుచితమనియెంచి యంద కూర్చున్నవాఁడ
నాకు వెలిపీట వలదటం చాఁకవెట్ట, నన్ను విడఁద్రొక్కి శకటంబు నడుపనతఁడు.

క. విడఁద్రొక్కిన నింకొకఁ డా,ఱడివోవు న్దిన మనంతరంబున నైనన్
సడిలేనిప్రయాణం బల, వడునా యని సూతుచేరువన కూర్చుంటిన్. 3

క. శరవేగమ్మున మావులు,పరువెత్తుచునుండె బండి 'పార్డికో' పన్
పురమునకు వచ్చె నపు డొక, దొరకుం బాగచుట్టఁ ద్రిపుతొందర వొడమెన్. ౪

క. నాపీఠ మాక్రమించిన, నాపనికి స్వీలుపొసఁగు నని చల్లనిగా
డ్పాపోవం బిల్చి తనూ, తాప మడఁపవచ్చు నని యతండు దలంచెన్. ౫

వ. కావుటంజేసి శకటస్వామియగు నాతెల్ల వాఁడు నాపజ్జకు వచ్చి సారథి యొసంగిన
యొకకసుమాలపుం బట్టాను దనకాలిదిగువఁ బడవైచి న న్నందుఁ గూర్చుండఁ
గోరుడు నే నప్పరీభావంబు నోర్వలేక వెఱచుచు వెఱచుచు వానిం గని ౬

సీ. ఇది యేమి నను మొట్టమొదట లోపల నుండ, నీయ కిచ్చోటికిఁ ద్రోయఁ దప్ప
రాభూతి నెట్టటులో భరించితి నది, యట్టుండ వెండియుఁ జుట్టఁగాల్పఁ
దలఁచి నీ చరణమ్ముదాపునఁ గూర్చుంట, వలతు వం దెవ్వాఁడు నిలుచు నీకు
నాపీఁట వలయుచో నీపీఁట కేఁ బోదు, ననునంత నతఁడు కట్టల్కఁ బ్రింగి
గీ. వడివడి న్నాదుచెంపలు వాఁపఁగొట్టి, పచ్చిబూతులు గూసి నన్ బండినుండి
క్రిందికిం ద్రొబ్బఁ జువ్వ లంకించుకొంటి, ముడుసులు తొలంగినం బట్టువిడువ కుంటి. ౭

క. పెనుబల్మి వెలయు నాతఁడు, నను నేలకునెట్టఁ గుడిచె నానావస్థల్
తవపట్టు నేను వదలక, పెనఁగితి నధ్వగులగుండె బిరబిరఁ గరఁగన్. ౮

క. వా రతనిఁ గాంచి కటకట, ఘోరంబగు నిట్టిచేఁతకుం జొత్తువె యే
నేరం బొనర్చె నితఁ డధి, కారము నీరీతిఁ జెఱుపఁగాఁ దగ వగునే. ౯

క. అతఁ డాడినవాక్యమ్ములు, శతధా సూనృతము లార్యజనతా సమ్మా
నితములు హితములు మాసం, గతి కనుపుము వాని దుండగం బది యేలా. ౧౦

క. అని రోయ మించిపోలే, దని ఱంకియవైచెఁ గాని యాతఁడు లజ్జా
వనరాశి మున్గి యువ్వల, నను మోఁదుట నుజ్జగించి నాచేఁ ద్రొఱఁగెన్. ౧౧

ఉ. కొసరుత్రిట్లు నాల్గు విసరి తురంగము, చోదకునకు గోనె చూపి వాని
నిలుచుపీఠ మెక్కి సిట్టూర్పు లూర్చుచు,ధూమపానమునకుఁ దొడఁగె నతఁడు.

ఉ. ఈల మొరసె నంతఁ గోలాహల మడరఁగ, బండికదలెఁ గాని భయము నన్నుఁ
దలఁగ నొల్లదాయె దయచేయు వీని ర, క్షించు మని హరిక్ భజించుచుంటి. ౧౩

గీ. ఎడనెడ స్విస్ఫులింగంబు లెగురుకంట, వాఁడు నను జూచిచూచి పూవచ్చుపిట
దిగినపిమ్మట నిపాట్లు దేవుఁ డెఱుఁగు, నమ్మనమ్మని హెద్దమార్గం బొడఁగె. ౧౪

క. అతఁ డెంతయొజ్జవాఁడిన, బ్రతిభాషణ మీక రేఁచిసాపం బిడి నా
బ్రతుకునకు బ్రిండిన దో, శతాబ్దక మీరాజ మన్న నెంకఁ బడిరీ. ౧౫

వ. ఇ ట్లెలసంజ విరియువేళకు స్టాండర్టన్ లోఁ గాలుమోపి యచ్చటి హిందూసోదరు
లం గొందఱఁ బొడఁగనినంతన ప్రాణమ్ములు లేచివచ్చె నేను దేఱుకొనుచుండ
వైళంబ వారు న న్నింటికిల్లి ప్రిసాదమ్ముదాక్షిణ్య విలోకనమ్ముం బఱపి పయ
నంబు సుఖదంబుగాఁ జాగెనో టు_సేమ లాడియుపొంతకు మే మేతెంచినవారి_
మబ్దుల్లా నీరాక మాకెఱుక సేయుచుఁ దంతీవార్త సంపినవాఁడు_రమ్ము
రమ్మని న న్నింతయు నలరించి యినాహాజ్ సెట్టి మళిగకుం గొంపోయి నాపడిన
పాట్లెల్ల నూఁకొని పెల్లుమరపిల్లి మున్ను తా మనుభవించినయంగద లనేకంబులు
వినిచి న న్నూఱడిల్లఁజేసి_రంత నశ్వశకటవ్యాపారసంఘప్రతినిధికిం గడచినదుండ
గం బెల్ల వెల్లడించుచు నొక్క_దీర్ఘలేఖ వ్రాసియ వాఁడు మీ రెల్లి పయనించుతఱి
నెల్లరతోపాటు శకటాంతరాళంబునం దధివసింపవచ్చు_మిమ్ముఁ గాఱియపెట్టి
నతండు రేపురాఁడని ప్రత్యుత్తరం బంప నాయుల్లంబు కొండొకశాంతి ననుభ
వించె_నన్నట్లు బాధించిపరాభవించినయా తెల్లవానిపై నభియోగమ్ము దేరఁ దలంపు
వొడమమింజేసి యాగ్రంథ మానాఁటితోడన తీఱుగడకు వచ్చె - నమ్మఱుస
నాఁడు నిరుపద్రవమ్ముగా జోహాన్సుబర్గున దిగితి_నుదారుఁడగు నబ్దుల్లాసెట్టి పంపిన
తిఁగవక్కాణంబుకతన నచటి భారతీయవర్తకప్రముఖుఁడగు కమరుద్దీను తనసేవ
కుని నాకొఱ కంపెఁ_ గానివాఁడు నన్నుఁ దెలిసికొనం జాలమి నే నొక్క_పూఁట
కూటింటికిం జని బస నర్థించుడుం దదధికారి నన్నాపాదశీర్షమ్ము పరికించి యాద
రంబు వెల్లివిరియ గదులు నిష్పాంథమ్ములు లే వనిపల్కె_ నమస్కరించి కృత
గమనుం డయ్యె - నవ్వేల నాకడ నున్న విలాసమ్ముక నూఁతఁగాఁ గొని కమరుద్దీను
విపణికిం జని యందు నారాకంబ్రతీక్షించు నబ్దుల్ గనీసెట్టిం గనుడు ౧౬

క. అతివేలం బగు మన్నన, నతెండు నన్నారవించె నబ్బసగాథన్
శ్రుతి వై చినంతఁ బరమా, ద్భుతమ్ముక నావిష్కరించి బోరన నవ్వెన్. ౧౭

మం. మఱియు న న్దిలకించి మనకు నిందున్న, యన్నవిక్రియశాలలందుఁ జో టుండు
నని మెట్టు లూహించితయ్య సోదరుఁడ, యెఱుఁగ విమ్మహిలోని యిబ్బంది లీవు

ధనసంచయముమీఁది తగులమ్ము చేత, భరియింతు మే మెన్ని బన్నంబు లైన
యుష్మాదృశులు నిల్చు నుర్విఁగా దిచట, నేటాలుసీమ నుండెడిబాధ లిట్టి
వల ట్రాన్సువాల్ పీడ లవి దుస్సహములు, బాపురే కడగండ్లపా లౌదు వేము. ౧౮

వ. చెప్పు నీవు ప్రిటోరియా కేఁగు పొగబండిలో మూఁడవతరగతిపెట్టె నెక్కి చనుట తప్పదు-ప్రథమద్వితీయశ్రేణులు భారతీయులకు దురారోహమ్ము-లనవుడు నాకు నుత్తమశ్రేణియంద పయనించుతలంపు గల-దయ్యది దురాసదమ్మైన నశ్వశకటంబు నేర్పఱుచుకొందు-నప్పుడు పదునెన్మిదపరుగుల దవ్వునంద కలదు గదాయని నే యారేయిఁ గడపి మఱునాఁటి రేపాడి పటాటోపమ్మమై దొరంబోలి ధూమశకట విరామస్థానమ్మునకుం జని తదధికారిం గని ప్రిటోరియాకుం దొలిపంక్తిచీటినిమ్మని వినయమ్మునం గోర ౧౯

గీ. అతఁడు మద్వాంఛపట్లఁ గట్టాదరంబు, మెఱసి శకటాధికారి నిన్నుఁ గనినాఁడు
వీథికిఁ దృతీయకు న్నీవు వెడలు దేని, నిప్పుడ నెఱవేర్తు భవదీయ మీప్సితంబు. ౨౧

గీ. నిన్ను సౌజన్యరాశిఁగా నిశ్చయింతు, నభిలషించెద యుష్మత్ప్రయాణసుఖము
చిక్కుదాసిన మము రచ్చ కెక్కఁజేయ, కనుచు నాకోర్కి దీర్చె సాధ్వగ్రియాయి.

ఆ. ఏటికోళ్లతోడఁ జీటి గ్రహించి మీ, పలుకు పసుపువోలెఁ దలఁతు నంటి
న వ్విశేష మెల్ల నబ్దుల్ గనీ సూచి, ముక్కుమీఁద వ్రేలు మోపుకొనియె. ౨౨

గీ. కదలెఁ బొగబండి ఘట్టముల్ గడచుచుండెఁ, జీట్లుపరికించువాఁడు నన్జేరవచ్చెఁ
బోదము మూఁడగుపంక్తికిం బోద మటంచు, విరిసినల్కను జుట్టనవ్రేలు సూపె.

క. పదపడి నాచీటిం గను, మిదిగో యని తా వచింప నెదియుండిన నే
మెదురాడక యచ్చోటికిం, బదపదమని వాఁడు మండిపడ్డాఁ డయ్యెన్. ౨౪

గీ. శ్వేతముఖుఁ డొక్కరుండు నాచెంత వచ్చి, నాతఁ డవ్వానిమాటకు నడ్డుదగిలి
యేల యీసాధుతాపమూర్తి నేఁతు వితని, చెంతఁ గలదుగదా మేలిబంతిచీటి. ౨౫

క. ఏచింతయు లే దీ విమ, లాచారునితోడిపోవు టబ్బిననాకున్
నీచేష్టిత మిది విడువం, జూచుట తగునంచు వానిచుఱు కడఁగించెన్. ౨౬

క. ఆసుకృతి నన్నుఁ గని నీ, కేసందియమేని వలవ దియ్యాసనముం
బాసి చనఁబోకు నీసవా, వాసమ్మున కేను బెద్దవలచెద ననియెన్.

వ. అంత నయ్యుద్యోగి ఫల్లగిల్లినమొగమ్ముతో నీ తెల్లవానింగని బానిసీనితోఁ బోక నీకభిమతంబయేని నాపెద్ద లేమిచెఱిపోయి రని సణుగుకొంచేగె-నంత మాశకటంబు రేయోగిరమ్ము వేళకుం బ్రిటోరియాపురప్రవేశ మొనర్చె. ౨౮

* * *

౧౦ ప్రిటోరియాలో మొదటినాఁడు

క. అచ్చట శకటంబును డిగి, యెచ్చటికిం బోదు నెవని వేమడిగిన నే
యెచ్చోం బొడవుకొ యనుభయ, మెచ్చనె నిలుచుంటిఁ బథము లేనెఱుఁగనుకా. ౧

క. నావెఱ్ఱిచూపు లొకని, గ్రొవ్వాఁ డపగతమొనర్చుకొని నన్గని మీ
రీవీటికిఁ గ్రొత్తలుగా, భావించెద రేమి మీకు బాధలు గలవా? ౨

క. లేరని యూహించెద నా, తో రం డోకనసతిఁ జూపెద నటు చనుకొం
పారాశ యగుచుఁ బల్కెను, బోరనఁ గేల్మోడ్చి వానిపోయెను బెంటన్. ౩

సీ. నడతెంచునన్ను జాన్స్టనుపాలితం బైన, యన్నవిక్రియశాల కతఁడు చేర్చ
నా యుదంతము సెప్పఁగా యజమానుండు, నను జేరిక్రమైఁ జూచి నెల్ల యెల్ల
వింగడంబులు నే నెఱుంగను కాని మా, బస కేగు దెంచెదబాటనారు
లెల్లను నాంగ్లేయులే యాట రిపు వారి, పజ్జలేర్పనఁ బరాభవముసేఁత

గీ. గాఁ దలంచెదరో లేచిపోదురో స్య, ఘాకలంతి పేల భోజ్యమ్ము నేను నీదు
సజ్జ నద్దింతు దీనికి సమ్మతింతు, వె ట్లనన్ దలయూఁచియేఁ నట్లయంటి. ౪

క. అవ్వల నోవరికిం జని, బువ్వను నేమరెదురునగాచుపొద్దున జాన్స్టన్
నవ్వుచు నన్గని వారికి, నివ్వేఱిమి యింపనయ్యె నేతె మ్మనియెన్. ౫

గీ. ఆతనికి ధన్యవాదమ్ము లప్పగించి, యతిథిబృందమ్ముతో నన్ను మారగించి
యంత శయనించి వేఁబోకయగుడు లేచి,యడుగుసాగించినాఁడగమ్యంబుఁదఱియ.

ఆ. నడిచి నడిచి కదిసినాఁడ మాజగడమ్ము, నడుపుచున్న మేటిన్యాయవాది
నతఁడు బేకరాఖ్య నలరారు సౌజన్య, ఘనుఁడు ధీమదగ్రగణ్యుఁ డగుచు. ౬

సీ. ఉచితమర్యాద సభ్యత్వితుండై నాదు, చేయంటి పీఠికాసీనుఁ జేసి
కుశలానుయోగము లొసిసి బంధువునట్లు, బేకరు నన్ను సంప్రీతుఁ జల్పి
నాకథసర్వంబు నాకర్ణనమొనర్చి, కలహస్వరూపంబు దెలిపి నీకుఁ
బాడిపట్టున కేగుపనిలేద మెలిక లె, న్నే నున్న తగవిది గాన సెట్టి

గీ. తీర్పవలసిన పెక్కుసందియము లిందుఁ, గలిగెడిం జువ్వె వానికై వలయుకమ్మ
లెదురుకమ్మలు వ్రాయుట కీవు పూని, తోడ్పడితి వేని యిదిమాకు దొడ్డమేలు.౭

వ. అయ్యది యట్లుండె – నీరాక ప్రసంగినవెన్క రోయవచ్చు నను నూహమ్మునా
జేసి మే నింతవట్టు నీకుం దగునెలవు గాలింపనైతి– నిజ్జనపదమ్మున శ్వేరంగు తెగులు
బెడిదమ్ముగాఁ బొంపిరిపోవుచుంట నీ వెఱింగియ యుందు – కాన నినుబోంటి కిం

దనాయాసమ్ముగా వసతి సమకూరనేరదైన నిచ్చోట గొట్టెబేహారమ్మునం బొట్ట
పోసికొను దరిద్రి యొక్కొ-స్తక కల - దాయమ్మ నీకు బసనిచ్చునని తలంతు -
నాపెయింటి కేగుదము రమ్మని నన్నచటికిం దోడ్కొనిచని నాకువలయు వంట
కమ్ము నొసంగున ట్లామె నీకొల్పె - నతండు న్యాయవాదియ కాక పీనుమిగిలిన
మతప్రచారకుండునై వెలయు. ౯

క. ఈనాఁ డతండు న్యాయ, స్థానవ్యాపృతిఁ దొలంగి సంతతదీక్షా
ధీనతమై నప్పడమిం, బూనెం గ్రైస్తవమతప్రబోద్ధృత్వవిధిన్. ౧౦

క. భోగత్యాగక్షమ మగు, శ్రీగల దాతనికి దీనచింతామణియై
సాగించు న్మనుగడ నతఁ, శీగడెకు న్నడుచు మాకు నిటునటుఁ గమ్మల్. ౧౧

క. స్వకమత పారమ్యమ్మును, బ్రకటించు నతండు పంపు ప్రతిలేఖమునన్
మకరంద మధుర వాచా, నికరాధీనమ్ము హేతునిచయం బలరన్. ౧౨

క. భగవత్ప్రియనందనుఁ గా, జగదుద్ధరణక్రియా విశారదుఁగా న
మ్మిగ నిల్పియెతఁడు క్రీస్తుం, బొగడ్తగావించు నతఁడపో ముక్తుఁ డనున్. ౧౩

వ. మా పరిచితిప్రారంభమ్మునందె మతమ్ముదెస నీతలం పేమని బేకరు నన్నడుగుడు
జననమ్ముంబట్టి హిందువంగాని తన్మతపరిజ్ఞానమ్ము నాకడసున్న - పరధర్మవేత్తృత్వ
మన్న నదియుఁ గడుంగడు నిప్పచ్చరంబు - నా కెందు నమ్మికగలదో వాక్రువ్వ
నయితి గాదు - నామతమ్ము న్గణిచి వలయుగ్రంథమ్ములు చదువం దలఁచితి - నవ్వాల
నించించుక లాఁతిమతమ్ములం బరికింతు - నని యేను విన్నవింప నతండు నాపల్కుల
కలరి నాయెడం బ్రసాదమేదురమ్మగు చూడ్కి నిగిడించి ౧౪

క. ఇచటం గ్రైస్తవధర్మ, ప్రచారకసమాజ మొందు భాసిలు నేత
న్నిచయంబున ముఖ్యుఁడనై, పచరించెద నేను దత్త్వపరతంత్రమతిన్. ౧౫

గీ. ప్రార్థనాగార మొక్కఁ డీపత్తనమ్ము, నందు నెలకొల్పి నేమమ్ము ననుసరించి
దానఁ గావించుచుందు మతప్రసంగ, మించుకయు వర్ణవైషమ్య మెఱుఁగ నేను.

క. ననుబోఁటి మతవ్యాపృతు, లనేకు లిందున్నవార లన్వాహము జగ
జ్జనయిత్రారాధనమున, కెనిసెద మమ్మందిరమున నెల్లర మర్థిన్. ౧౭

క. నీ వచ్చోటి కేతెంచిన, వావిరిగా సంతసింతు వారికి నీకున్
గావించెదఁ బరిచితి సం, భావింతురు వారు నిన్నుఁ బ్రమదస్ఫూర్తిన్. ౧౮

క. హిత మెంచి నీకొసంగెదఁ, గతిపయ మతపుస్తకప్రకాండము లందున్
నుతిగన్నది బైబిలు సు, మ్మతిరక్తిం దానిఁ జదువ నర్థింతు నినున్. ౧౯

వ. ఇట్లనుటయు నేనతనికి నిడిగిళ్ళువెట్టి తప్పక మీయుపాస్తి కేతెంతు - భాగవత సందర్శనమ్ము వాంఛనీయమ్ముగదా - యని విన్నవించుచు నతం డుబ్బి యెల్లి నీ రాకకు నిరీక్షింతు - నొంటిగంటవేళ కిటకు వత్తువే నిశ్చయముగఁగూడి వేడుకోలున కేగుదము - నాపుడు వల్లె యని వానివీడుకోలు వడసి ఇంటకేగి యప్పవరా లొసంగినమానుబువ్వం దనివోవ నారగించితి - నాహా సాధుశీలయగుట నే నచిర కాలమ్మునంద తదీయాదరమ్మునకుఁ బాత్రుండనైతి - నట్లు మొనపినపడవపడి ౨౦

క. పయనించితి నబ్బుల్లా, ప్రియమిత్రము నొకనిఁ జూడఁ బెద్దయు వేడ్కన్
దయమై నతఁడు సదాభవ, దయమ్ము నర్థింతు నోడ కని మన్నించెన్. ౨౧

మం, అంతట నెత్తుఁ బ్రొద్దగుడు నిల్ సేరి, సాపాటొనర్చి సజ్జపై సెజ్జ నెక్కి-
బేకరు నన్నిట్లు ప్రేమించు టేల, యితనిమిత్రులచెల్మి నెఱుకే యెం తబ్బు
నేపాటి తెలియుదు నేనుమార్గంబు, మఱియు హిందూశాస్త్రమంత్రముల్ దెలుప
గ్రంథమ్ము లెట్లు నాకైవసం బగును, నామతంబె జనుల నిట్లు వెన్నాడుచుండు
భాగోగు లెబ్భంగిఁ బరికింప వేస్తు, నని తలంచుచు నిద్ర నొందితిని. ౨౨

౧౧ క్రైస్తవ పరిచితి

వ. అంత నమ్మఱుదినమ్మున బేకరువెంట వేడుకోలున కేగి ప్రార్థనామందిరమ్మునఁ గోట్టు మున్నగు పురుషులతోడను హారిన్‌లోనగు మగువలతోడను బరిచితి నార్జించి వారితోపాటు నేనును మోఁకరిల్లి జగదీశ్వరుం గొసరితి - వారు ప్రపన్నులై ౧

క. మాకుం జూపినమార్గము, మా కొసఁగినశాంతి నేఁటి మానెయ్యరికిం
జేకూర్పవే ప్రభూ! కరు, ణాకర! లోకైకనాథ! యూ ప్తశరణ్యా! ౨

సీ. అని యేసునాథుని గొనియాడి రం దనా, విలచి త్తవృత్తిమై వెలయుకోట్సు
నాడెందమును జూఁబిలాడె మా కల్లల్ల, గాటంపునే స్తమ్ము నాటుకొనియె
నతనితో దొరసి వాహ్యాళిసాగించితి, నతఁ డిచ్చు పుస్తమ్ము లాదరమునఁ
జదివితి నవి యేసు జగదీశు నద్వైతీ, యావతారం బని, దేవునకును

గీ. మనుజునకు సంధిసంధాత యని వచించు, టేలొకో నామనమ్మున కింపదయ్యె
నన్ను నమ్మింపఁ గోట్సు నానావిధాల, యత్నముం జల్పె నిర్వేల మైనకూర్మి. ౩

క. నామెడ వ్రేలెడు తులసీ, దామం బొకనాఁడు సూచి తా వగచి బలా!
ధీమంతుఁడ వీ వేటికిఁ, బ్రేమించెద విట్టి యంధవిశ్వాసములన్. ౪

క. నినుబోఁటి కిట్టివేమఱు, చనునా యిటురమ్ము రమ్ము సరమును దలఁగిం
తు నటంచుఁ దెగడ నిది మ, జ్జనని యొసంగిన మహాప్రసాదం బనితిన్. ౫

వ. అంత నతం డిది రక్షకంబను విశ్వాసమ్ము నీకుఁ గలదా — దీని మహిమం బేమి — యని పృచ్ఛసేయుడు ౬

గీ. ఏతదీయప్రభావ మే నెఱుఁగకున్న, నస్మదభ్యుదయావాప్తి నభిలషించి
నిర్మలప్రేమమైఁ దల్లి నిలుపుసోఁగుఁ, దొఱఁగఁజాలను దగినహేతువులు లేక. ౭

ఆ. తనకుఁ దాన ద్రెస్సి తావళమిది నాదు, నురముపొత్తువలన నుడుగునాఁడు
వెండి తులసిదండ విలుచుట కే నొల్లఁ, గాని దీని నేఁ డగౌరవింప. ౮

క. అని నాపల్కినపల్కులఁ, దనివోక యతండు సంతతము ననుఁ దెలుపం
బని పూని యేసుధర్మమె, యనవద్యము సేవనీయ మనిబోధించెన్. ౯

వ. మఱియు నతండితరధర్మమ్ములం దించుకనిక్కమున్నను క్రీస్తుమతమునంద సమగ్ర సత్యమ్ము వెలయుననియు—దాని నవలంబింపనినాఁడు నిర్వాణంబు శశవిషాణం బనియు వేల్పుమానుసులనడుమ యేసునాథునిబాసట లేకున్న దురితనిబర్హణంబు సుసాధము గాదనియు సుకృతకర్మాచరణ బుచే నావంతయు లగ్గువోడమ ననియు వాదాడి నన్ను నమ్మింప సర్వథా శ్రమింపఁడుచుండె — నతని వలన నాకుం బరిచితు లైన క్రీస్తుమతానుయాయులలో నొకండు నన్నుఁగని మనము పాపులము — దుః తమ్ము సేత మన కనివార్యంబు — దుర్భరంబగు దానిప్రేఁగునెల్ల నఘవిదూరుండు నీశ్వరపుత్రుండు నగు యేసుపైఁ బెట్టవలయు — నతఁడ మోక్షదాతయని విశ్వసింప వలయుఁ — దన్ను నమ్మినవారు వీతకిల్బిషు లగుదురని యే సభయం బొసంగె— వాని యౌదార్యమున కిది మూఁదల — వాఁడ శరణ్యుఁ డనుప్రత్యయ మ్మెవనికిఁ గలదతండ సమగ్రశాంతి కధికారియగు: — బాపంబునకు వెనువెంటన పాచితంబు వలయు నని నీవందు — విట్లైన జీవితమంతయుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిధులతోఁ జెల్లుఁ — దెగుదలలేని యీకర్మపుంజమ్ముకతన నినుబోఁటికి శాంతిసమకూడునా — మఱి నిశ్శ్రేయసమబ్బునా — యని పల్కెడు నతనిధోరణి నాకు రుచింపమింజేసి వానిం బాడఁగని ౧౦

ఆ. ఏసుమతముఁ గొల్చునెల్లరు నీపల్కు, లనువదించువార లగుదు రేని
యేను దన్మతంబు నించుకయును విశ్వ, సింపఁ జాల గౌరవింపఁ జాల. ౧౧

క. కలుషాపాదకవృత్తిని, దలఁగన్ జతనం బొనర్చెదను గాని యఘం
బులు సల్పి తత్ఫలంబులు, వలదని పరమేశ్వరస్తవం బొనరింపన్. ౧౨

క. పాపమ్ముపలన నంహో, వ్యాపారమువలనఁ బాయునంత కశాంతిన్
దాపితుఁడవ్వ నెయలంపురు, లే పెద్దయు వలతు నంటి నెంతయు నోర్మిన్. ౧౩

సీ. అనవుడు నతఁడు నిరర్థకాలాపమ్ము, లుడిగి నాపల్కినపుడుల నెల్ల
వారక తలపోయవలయు నటంచు న, చ్చరికించెఁ; గటకటా చాకులేక
యేనప్పు లొనరించు నితఁ డిట్టికై స్తవు, లెందఱో లేరు కో ల్పెల్లమెపల
వృజినమ్ము సేఁతకు వెఱచుఁ గ్రవపుముక్కు, వోనిదై హృదయమ్ము పోపఁ దలరు
గీ. నితఁడు సాధనచే నుల్ల మతిపవిత్ర, మగుననుచు విశ్వసించు;నామానవయమ్ము తెపని
దుర్వాదమునబల్కి నెట్టి వెజ్జ్, తలలునైచునో యం పెద్ద పల్లఁజిల్లు. ౧౪

వ. ఏ నతనివెనుఁబోటు నెఱింగి నెయ్యరీ! పిడివాదమ్ము లొగ్గి మోవా తెన్న
నెట్టి పెడదారులు చూపినను విఱామలిమ్ముగ నెత నా కలుకి పొఱమసేయక నాపల్కు
విశ్వసింపు-మని వానిం దేచ్చితిఁ గాని బైపలుతిత్త్వమ్ముదెస నా కింకను గట్టి
నమ్మిక నిలువదయ్యె. ౧౫

* * *

౧౨ భారతీయపరిచితి

మం. నాఁడు ప్రిటోరియానగరమం మన్న, భారతీయులతోఁ బరిచితి వలచి
సభ పేర సమధికోత్సాహమ్ము వెలయ, నెల్లరి నొకసెట్టియింటికిఁ జేర్చి
యామాటలీమాట లైనతర్వాత, నొసఁగితి వారికై యుపదేశ మొండు. ౧

వ. నామనుగిడయం దదియ మొదటియుపన్యాస మగుట దానికి వలయుపూర్వరంగ
మ్మున కెంతేనిశ్రమించితి-నందు వక్తవ్యము సూనృతపరితం బాయె-బేహారి సత్య
మ్మునాగించుట దుశ్శక మనియు వణిజ్యాసూనృతంబు లితరేతరవిరుద్ధంబు
లనియుఁ గొంద ఱాపణికులు నాకుం బలికి-రమ్మాటలదెస నాకు నాఁడునునేఁడును
విస్రంభ మొదవదాయె-నాపరిసంగమ్మున దీని మిప్పలఁ జర్చించి

క. సూనృతము బేరమునకుం, బానము వాణిజ్యమూఁది బ్రిపికెడితగులం
బేనరుననుఁ గల దాతఁడు, పూనికమై సత్యసేవ పొనరుపవలయున్. ౩

క. పరభూముల వర్తించెడి, తనుణంబున సత్యనిష్ఠ తద్దయు వలయున్
బెఱలు మిముఁజూచి భారత, నరశీలవినిశ్చయం బొనర్తురు గానన్. ౪

ఆ. అని హితమ్ముగఁ బలి వైకమత్యమ్మున, మేలు వెలువరించి మీకు సంఘ
మొకఁడు వలయునంటి నుద్యోగులకుమిమ్ముఁ, గలఁచు వెతలఁ దెలుపవలయునంటి. ౫

క. మీసమితి కేనువిత్తము, నాసింపక సాధనీయ మగునూడిగముం
జేసెద నంటిని మదుప, న్యాసం బది నిలువరించె నయ్యోలగమున్. ౬

క. చాగెం జర్చలు సభ్యులు, మాగాడవల్ వినుఁ డటంచు మన్నించిరి న;
న్నాఁగంగవలయు నీదు, ద్యోగంబుల నన్నకోర్కి యొదవె న్దనరన్. ౭

ఆ. ఇంగిలీసుప ల్కెఱింగినవారల, మ్మనుజులందుఁ బెక్కుమంది లేమి
నీడుముదిరియున్న నోడక మీ రాంగ్ల, వాణి నభ్యసింపవలయు నంటి. ౮

క. లాఁటివిలాఁటుల నున్నపు, డేతద్భాషానుభూతి యెంతయు వలయున్
బ్రీతిం గఱపెద నప్పలు, కే తేరుఁడు నావసించునిరవున కంటిన్. ౯

క. ఒకమంగలి యొకలేకరి, యొక యన్నువ బేరగాఁడు నుత్సాహంబుం
బ్రకటించిరి శిష్యత కి, య్యకొంటి సమ్మదము గదుర నాచార్యకమున్. ౧౦

వ. వారికి నెసలిక లేమింజేసి యేన వారిమనికిపట్టుల కేగుట వలసె – నాయంతేవాసు లెంతపరాకువడినం గినియక యెబ్బెఱికము నెందక నావిధిం బాటించితి – బోధన కౌశలంబు నాపాలి దనుట యతిశయోక్తి కాదుగదా – యేడెన్మిదినెలలకు వా రాంగ్లమ్ము నేర్చి తద్భాషాబలంబునఁ దమ బేరసారమ్ముల నిరాతంకముగా నడిపి విత్తముం బురాధికమ్ము గడింపఁజాలి–రిప్పరిణామంబు నన్నుం బరితుష్టుఁ గావించె–నిది సభలవలని మే లగుట నవి నియమపూర్వకమ్ముగాఁ బ్రతిమాసమ్మున జరుపం బడుచుండె. ౧౧

క. ఏతాదృశీ సమజ్యలు, హేతువులై భారతీయు లెల్లరతో సం
గాతమ్ము బొసఁగె నా కపు, డాతురతయుఁ బొడమె వారియంగద లడఁపన్. ౧౨

వ. కావుటంజేసి ప్రిటోరియానగరమ్మునం దున్న యాంగ్లప్రభుత్వ ప్రతినిధితోడి పరిచితి నభిలషించితి–నతనికి భారతీయులపట్ల నాదరమ్ము కలదు–కాని వానిమాట కచ్చోటఁ దగినవిలువ లేకుండె–నతండు వలయుతఱి నీకుఁ దోడ్పడుదు నని న న్నాశ్వసించి భారతీయులకుం జెందిన కొన్నిరాజకీయపత్రమ్ములు నా కొసంగె–వానిం జదివినపదంపడి ట్రాన్సువాల్ ఫ్రీస్టేటులం దున్న హైందవుల దుర్భరజీవన మెల్లఁ దెల్లమయ్యె–నవ్వల భారతీయులకుఁ బొగబండిలో వలయుసౌకర్యముల న్గుఱిచి తదధికారులతోఁ గొంతగ్రంథమ్ము జరిపితిఁ – గాని దానిఫలిత మసంతృప్తి దాయకంబ యయ్యె–నాయభియోగము న్ముగించుకొని యేఁడాదిలోపల నిలుసేర నెంచిన నాపట్ల నీశ్వరేచ్ఛ వేఱగుటంజేసి నాకర్తవ్యమ్ము లిట్లు పొంపిరివోవఁ దొడంగె. ౧౩

***

౧౩ కూలితనము

మం. ట్రాన్సువాల్ ఫ్రీస్టేటు రాష్ట్రమ్ములందు బ్రదుకు వెళ్ళుచున్న భారత ప్రజల
దురవస్థలెల్ల నిందు వచింపఁజాల, నెఱుఁగ నెంచినవార లేఁబల్కినట్టి
యాఫ్రికాసత్యాగ్రహచరిత్రఁ జదువుఁడు, ఫ్రీస్టేటువారు నిర్మించినచట్ట
మడఁగించె భారతీయప్రజాస్వేచ్ఛ, నాశమొనర్చె హైందవగౌరవమ్ము
బానిసతనమ్మునై బ్రదుకుట తక్క, భారతీయున కొంచెమైనఁ జెల్ల దిచటఁ
బాలకు లోకకట్టుపాటుఁ గావించి, పతిత పరకాంక్ష బ్రతిఫలం బొసఁగి
తఱిమివైచిరి భారతవణిక్కు నకట, యిఁక ట్రాన్సువాల్ రాష్ట్ర మేలెడువారి
పను పది సభ్యప్రపంచగర్వ్యమ్ము, తద్దేశమందుఁ బౌరసమ్మునఁ మోక్ష
భారతీయుండైదుపదులరూప్యమ్ము, లీవెట్టవలయు నేమమ్ము క్షేత్రమ్ము
నార్జింపఁజన దిష్టమగు చోట నీతఁ, డెన్నికలందు లే దిటచేరఁ జనవు
పదుగురు పయనించుచుండ్రేని నడుచు, నధికారమునఁ గొని కండనివసము
కటకటా! తొలిజాము కడచిన వెన్క, నిలువీడి పోవరా దిఁకను నేరైన
పోకతప్పనికస్థి పొసఁగిన వేళ, నధికారులిచ్చుకో లాజ్ఞాపత్రములు
నిట్టిపోరాముల కిల్లైనచోట, గుణరత్నరాశితోఁ గోఖ్లేతో జేరి
నిశలందు వాహ్యాళి నెఱపి యేఁ నున్క, పట్టుఁ జేయుచునుందుఁ బదిగంటలపుడు
రారాని వేళ నారాక నీక్షించి, రక్షకభటుఁడు నన్ బట్టుపాల్సేయ
మద్గౌరవంబు నెమ్మయిఁ గాచుకొందు, దైవమా యని యేను దల్లడంపడితి
నాకంటె నీచింత నలఁగెను నెయ్యుఁ, డతఁడు నన్ బంటుగా నంగీకరించి
తనచెంత నడియరితనముమై బ్రదుకు, నీగ్రో కొసంగెడునట్టి సూఁది నాకుఁ
జీటి నిచ్చెనయేని చిక్కురాకుండుఁ, గోఖ్లే దీనికి నొప్పుకో లెట్లుచూపు
నిట్టి తెక్కలిచేత కే నెట్లుసైతు. ౧

వ. కావుటం జేసి తగినయనుమతిపత్రమ్ము వడయఁ గోఖ్లే కెంట దొరతనమ్మువారి
న్యాయవాదియగు క్రౌజునొద్దకుం జేరుడు నయ్యధికారి

సీ. అలనాఁడు నాసహాధ్యాయుఁడై సీమలో, న్యాయశాస్త్రాభ్యాసం బొనర్చి
నతఁ డయ్యె; నొంటిగడ్డ మాలించి మామకం, బచ్చెరుపడె లెస్స నొచ్చుకొనియెఁ
జీటి నీనొల్లక చేయుత్తరం బిచ్చె, నిచ్చవచ్చినవేళ నేగు మనుచు
నెయ్యమ్ము తియ్యమ్ము నింపి విందొనరించె, నపుడప్డు కలసికొ మ్మనుచుఁ గొసరె

ఆ. రేవగళ్లు రక్షరేకువిధమ్మున, నెంచి దాచుకొంటి నితనికమ్మ
దాని వెలువరింపఁ దగినంత దురవస్థ, కలుగదయ్యె దైవఘటనఁజేసి. ౩

గీ. నాకుఁ గడుఁగూర్చునెయ్యుఁడై నాఁడుక్రౌజు; పరిచితియు నబ్బె వీనిసోదరునితోడ
నది మదీయప్రజాసేవ నావసరము, నందుఁ గొండాడఁదగిన సాయం బొనర్చె. ౪

వ. అయ్యది యట్లుండె-నీరాష్ట్రంబున నల్లజాతులవారి కాలితెరువుపోకకుం జెందిన చట్టమ్ము నాపట్ల నెంతేయుం జెట్టగూర్చె నొక్క-నాఁడధ్యక్షుఁడగు "క్రూగరు" భవనమ్ముముందుగా వయాళికిం జనుచున్నన న్నచటికావలికాఁడు జాడవలనం దొలఁగు మని యెట్టియెచ్చరికయు నొసంగనివాఁడు ౫

క. కన్నెఱ్ఱచేసి చెటచెటఁ, దన్నుచు వెన్నాడ నాదుతనువు న్మనముం
విన్నఁబడెన్ దీలుపడెన్, నన్నుంగనె నపుడ కోట్సు నకవంజనుచున్. ౬

క. నాపడుబన్నంబున కతఁ, డాఁపంగారాని వనటనందుచుఁ గోపో
ద్దీపితుఁ డగుచును గాంధీ!, యీపాలసు రచ్చకీడ్చుటే కర్జమనెన్.

క. ఇతనియఱగొడ్డ మెల్లఁ జూచితిని గాన, సాక్షిగా వచ్చి నీకునే సాయపడుదుఁ
బొమ్ము మహా మ్మభియోగముం దెమ్ము వీని, విడువఁదగదంచు ననుకంప వెల్లిగొలిపె.

వ. పదంపడి యే నయ్యోసుభక్తునిం గని ౭

ఆ. ఖేదరోషములకు లే దిందు నెల వయో, యీతఁ డేకొలందియెఱుక గలఁడు?
నల్లమేనివార లెల్లరు నీలెంక, గొండె కాక భేదముండు నెట్లు? ౧౦

క. ఈతఁడు నను మన్నించిన, రీతిన నీగోౖల నాదరించుట నిక్కం
బీతామసమ్ము సైఁపక, యేతెఱఁగునఁ దెస్సి రచ్చకెక్కుదుఁ జెపుమా! ౧౧

క. నమ్ముము న న్నెవఁ డేక, స్తి మ్ముంచినఁ బొడిపట్టుదెసకుం జనఁగా
సమ్మతిపడ నది నా శప, థమ్మసుమా యనుడుఁ గోట్సు తా విస్మితుఁడై. ౧౨

క. నీపాటమాని యించుక, నాపల్కు పునర్విమర్శనమునకుఁ దెమ్మా
కాపురుషుల కీదృశులకుఁ, జూపందగు నొక్క-మాఱు చుఱుకుందనముల్. ౧౩

వ. అని నన్నుఁ గసరినవెన్క- నబ్బంటుపై నిప్పులుచెరుగుచు నతండు వెలుకంబాఱి సిగ్గువేఁగున భయభరమ్మున నెన్నఁడో తన్నుమన్నించిన నన్నుంగని వీఁడు కుంతవ్యుండని యేటికోళ్ళు చెల్లించె-నవ్వాల ౧౪

గీ. భారతీయులఁ గలఁచు నీదొౖచట్ట, మెన్నఁటికి నెట్లు తొలఁగునా యన్నతలఁపు
లతిశయించెను గాని నా కపుడు సెట్టి, తగవుపని ముఖ్యకర్తవ్య మగుట తెలిసె.

***

౧౪ తగవు పని

సీ. వెలకట్టరాని జీవితము సాగించుచు, నబ్దమొండు ప్రిటోరియా పురానఁ
గడపినాఁడను విశ్వకల్యాణసిద్ధికై, కష్టించుభాగ్య మిక్కడన తనకు
లభియించెఁ దత్కౌశలంబు నిచ్చోటన, యించుకించుక గడించె నిండె
కట్టలుదాఁటి లోకవ్యక్తనానామ, తానలోడనకాంక్ష తీవరించెఁ
ఆ. బక్షవాదివృత్తిఁ బాలింపవలసిన, చనుసు కొంతకొంత యొదవె తీర్పు
నెలవుచేఁతలందుఁ గలకీలకంబులి, త్తావునంద యెఱుగనైన్ను లయ్యె. ౧

క. నాతలఁ దాల్చిన యబ్దు, ల్లా తగవునవిల్ల సమాలుల కిలదాఁటక్
భీతిజనకంబులై గన, నాతీతము లుండెఁ జిక్కు లభియోగమునన్. ౨

గీ. అది బెహారమ్ముపొత్తున నడిచినడుగు, చిన్నమొత్తకలు తలమాప హేతువయ్యెఁ
దారకాణకు వలయుపత్రములు లేక, తొల్లి పుస్తకాలు మాటుప్డెఁ బగిలియుండె. ౩
గీ. పత్రములు వ్రాసితిరిగాని ప్రతిఫలమ్ము, ముట్టలేదని మొదట తా మొత్తకెట్టు
నోటిమాటలు మొదలంట బూటకంబు, లాడకుండనె యనుచు సంకిలించు. ౪
క. ఇరువాఁగులబేరులు బం, గరుపిచ్చుక లగుట నిల్వఁగల్గిరి ప్రజ్ఞా
పరిపూర్ణులు కీర్తిధురం, ధరులై రాణించువారిఁ దగవాదులకున్. ౫
వ. మాపక్షమ్మున బేకరు ప్రధానన్యాయవాదియై యుండెనితఁడు గాక సొలిసిటరు
నొక్కండు కలఁడు. ౬

ఆ. వారిచేతిక్రిందివాఁడనై తిరుగుచు, నెఱుఁగఁగంటిఁ జెక్కుమెఱుఁగు లప్డు
సెట్టివాదమెల్లఁ జేకూర్చి వారల, కిచ్చుచుంటిఁ బక్షవేషపొంకె. ౭
క. ఈయది సత్యము విశ్వస, నీయం బని మదికిఁ దోఁచు నెఱిగల విషయం
బే యొసఁగుచుంటి వారికిఁ, బాయనిజంజాట మేనుపడె వ్యాజ్యమునన్. ౮
క. నాయిచ్చిన వాదమునం, దేయంశము వారిదృష్టి కించెనో వర్జ్యం
బేయది యయ్యెనో చూచుట, శ్రేయం బవలు న్మదీయకృత్యం బయ్యెన్. ౯
వ. దీనం జేసి నాకు గ్రహణపాటవమ్మును నిర్మాణకౌశలంబును నేర్పడె నని యెఱిం
గితి—ని ట్లనన్యాయత్తంబగుచిత్తంబున నీవ్యవహారంబున మునింగి వలయుపత్రం
బులనెల్లఁ బరికించితి—మావ్యాజ్యగాఁడగు నబ్దుల్లాకు నిశితబుద్ధియు నాదేశం బర
సీమలుదాఁటిన ప్రతిష్ఠయమ్ము నుండుకతన నాకావించుకృత్యంబుల కెంతేని

సౌలభ్యం బొదనె-యథార్థవస్తువే ముక్కాలున్యాయంబని పిన్నట్టు నుడివిన
పల్కుపుడు నాతలంపునం బొటి సర్వాంగీణసూనృతంబగు మాయభిగ్రహంబు
కామక జయంబువడయునని విశ్వసించితి- వెండియు ౧౦

ఆ. ఈవివాద మిట్ల దైవాఱుచో నొక్క, పట్టణమున నిల్చుచుట్టములకు
నేల తొలంగంబాఱు నిరుపేళ్లవారికి, సర్వనాశ మని విచారపడితి. ౧౧

క. నాదిప్రతివాదుల కష్ట, దేదైవం బావివేక మిచ్చునో పోరం
గాదని న్యాయ కుశలా, పాదకమని విశ్వసించుభావం బొదవెన్. ౧౨

వ. ఏ నద్దానియీగడ నెఱింగి

చ. తలకొను దెంచువేడ్క నల తైయబుసెట్టిని నిల్వరించి యీ
యలమటలేల యెవ్వఁడు జయంబును గాంచునొ యెవ్వఁ డోడునో
తెలియద సాధుశీలుఁడగు తీర్పరి నొక్కని మధ్యవర్తిఁగా
వలచుట మీకు సర్వశుభవర్తకు మూలమటంచుఁ దేర్చితిన్. ౧౪

గీ. వాది కతనికి బహుళార్థవర్త యున్నఁ, బేరు పేరందినట్టి బేహార మున్న
వారి విత్తంపగల్ నఱువట్లుపోవఁ, బెరుఁగఁజాగెను బాడిపల్కరులముడుపు. ౧౫

క. వెచ్చమునకంటె ఱొడ్డుగ, మచ్చరములు రేఁగి మదులు మంగలములు కాఁ
జొచ్చె వణిజ్యాదులు చెడి, వచ్చుబడియు సన్నగిల్లె వారికి నకటా! ౧౬

ఆ. పాడిపట్టునందుఁ బై చేయి యైనట్టి, యతఁడు ముష్నచిందు నర్థమెల్ల
మరలిరా దటన్న మాట నాయెఱుకకు వచ్చె నపుడ వెఱఁగు హెచ్చిరిల్ల. ౧౭

క. ఇతరేతర విజిగీషా, వ్రతులై గాలింత్రు ధర్మవాదు లశేష
స్మృతులుం దీర్పులు; నాకీ, కృతిమర్మ మెఱుంగునంత నేవ జనించెన్. ౧౮

క. దుర్విధు లీదృశములకే, నొర్వక తగవాడుసెట్ల కుభయులకును నం
తర్వేషమ్యాగ్నిశిఖా, నిర్వాణ మొనర్చ మైత్రినెఱపుట కాత్మన్. ౧౯

క. పొవులుచు నది నాధర్మం, బవునని భావించి దుర్భరాయాసములం
దవులుచుఁ గడ కెట్టెటులో, సవరించితి సంధితంత్రసంపాదనమున్. ౨౦

గీ. వర్తకుల కిర్వురికు మధ్యవర్తిగాఁగ, నెఱి నెసఁగునొకండు నిర్ణీతుఁ డయ్యెఁ
దగఁ బరామర్శకావించె జగడమతఁడు, గెలుపుసిరి యబ్దులాసెట్టికేలు పట్టె. ౨౧

వ. తీర్పు ననుసరించి ప్రతివాది దరిదా పాఱులక్షలు చెల్లింపవలసివచ్చె -నిది యువ్వె
త్తుగా నిర్వహించుట కడిందికర్జంబని యెఱిచి యవ్వణిజుండు కొన్నిగడువు లర్థింప
నతనికోర్కి ధర్మ్యంబకాన మిపులఁగట్టించి యుదారుఁడగు నబ్దుల్లా నిందుల కొప్పిం
చితి -నపుడు నాయానందము పొలిమేరలం గడచె -నిరువాఁగులవారును దమపాడి

పట్టుపీడ తొలంగుట కెంతేని హర్షించిరి. మఱియు నీయనుభూతిం జేసి నా
కయ్యవసరంబున ౨౨

మ. పాడిపట్టెడివారి పని తెల్లమయ్యె, సత్యమ్ము తత్త్వమ్ము సకలంబు తెలిసె
మానవప్రకృతిమర్మము లక్ష్యమయ్యె, సచ్ఛీలురచిన్న లపకారసహించె
మొలతెంచె నరుడెందమునఁ దూఱునేర్మి, యిరుపక్షములవారికి హితము బోధించి
పగ నడఁగించు తే పక్షవాదులకు, నుత్తమధర్మమం జూపింప నలసె
నప్పనమ్ముగ నేతదాశయంబుంటఁ, బాడిపట్టున కెక్కుపని రాకయున్న
జగడముల్ పెక్కెంటి సమయింపఁగంటి, నే నట్టినజనడి సంచుటం జేసి
కలిగినకష్టమ్ము కానంత లేద, చెడినపొత్తం బాకచిన్నమే లేద. ౨౩

* * *

౧౩ మ థ న ము

క. క్రైస్తవులకొంపఁ బోసంగిన, నేస్తమ్మున నాసమయమున జనించినతలఁపుల్
ప్రస్తావించెద జెకబు, కస్తీపడం దొడఁగె నన్నుఁ గ్రైస్తవుఁ జేయన్. ౧

వ. అతఁ డొకప్పుడు

క. మతమునవిరివికి నాతోఁ, న్నతికెక్కె వెల్లింగ్ట నాఖ్యనగరమ్మునఁ బ్ర
స్తుతి కెంతయుఁ జాలి ప్రవ, ర్తితంబయిన గోష్ఠిఁ గాంచుతివుటం జనుచుణ్. ౩

క. నన్నుఁ గొనిపోయెఁ బాదెప, దౌన్నత్యముసూచి తన్మతాచార్యవచ
స్కన్నభ్రాంతుఁడనై తన, తెమ్మన కే వత్తునని మదిం దలపోతన్. ౪

వ. ఈతలం పెటులున్నను జెకరునకు వేఁడికోలుబల్మియ కడపటిచేవ నాఁదగు – నీశ్వర
ప్రార్థనమ్ముపై నితనికిఁ బెద్దయు నమ్మిక గిలదు – హృదయమ్ముతోఁ గావించు
వేఁడుకోలు భగవానుండు కాను కాలకించు ననియు నన్న వస్త్రాదు లగునైహి
కమ్ములునైత మిద్దాన సిద్ధించుననియు నితఁడు విశ్వసించు – నిప్పట్ల నే నొక
నిర్ణయంబునకు రానైతి కాదయ్యె – నంతర్వాణి పెరరేచినవాఁ డెల్లనిరోధమ్ము
లన్ గ్రోణిచేసి యేసుధర్మమ్ముకొల్వున కే నోడనని జెకబుతో నంటి – వెండియు

ఆ. అంతరాత్మ పంచినట్టుల కావించు, టంతకంటెమున్నె యమరె నాకు
గలమి సంతరించు నీచేత తద్వ్యప, ర్యయము కష్టమూల మార్తికరము. ౬

క. కావున సందియ మందక, యీవిధి నాతనికి మాటయిచ్చితి నవలన్
దైవాఱువేడ్క నిర్వ్యర, మాపీటం గాలుమోపు టది వట్రిల్లెన్. ౭

క. ననుఁబోఁటి నల్లనెచ్చెలి, తనవెంబడి నుంట దుర్వ్యసనవారిధిలో
మునుఁగంగవలసె బేకరు,తనర్చునుల్లసముతో నతం డది యీఁదెన్. ౮

క. నా కింత మెతుకుపెట్టుట, కీకొనియెడు పూఁటకూటియిల్లుండ దొరకం
డీకొన్న నేమి యొఱగెను, బేకరుతో నారగించుచుపే లుండదనున్. ౯

క. నెచ్చెలికాఁ డీపల్కుల, కచ్చెరుపడు నాగ్రహించు నతిథులచనవుల్
త్రిచ్చి తగవాడుఁ దనపడు, ముచ్చిరితనము న్నిగూఢమును గావించున్. ౧౦

వ. ఎంతదాఁచిన నిది నాయెఱుకలోనిద యగు - నయ్యాది యట్లుండె - వెల్లింగ్టన్
సభకు నేతెంచిన క్రైస్తవు లెల్లను నపారభక్తిసంపన్నులు నను శ్రమశ్రద్ధాబద్ధులు
నాఁ దగుదురు - వారు నాయభ్యుదయమ్ముకై వలచి పరమేశ్వరుం బ్రస్తుతించిరి -
వారి వేఁడికోలుపాటలు తేనియతేటలంబోనివి - వారినమ్మికలు నాకు నెమ్మి
కలుగఁజేసెఁ - గాని ౧౧

క. నామతము నాదునమ్మిక, లీమాత్రిన ప్రిదులఁజేయు టేలా స్వర్గ
శ్రీ మోక్షసుఖము లేసును, బ్రేమింపనివారలకు లభింపక యున్నే. ౧౨

క. ఏ సాకఁడే భగవత్సుతుఁ, డా!సర్వేశునకు బిడ్డ లని యుండినఁనాఁ
డీసర్వమనుజు లతని క, హా! సూనులుగాక యగుదురో పెఱవారల్. ౧౩

క. జీసస్సు దేవుఁ డగుచో, నీసకలమనుష్యు లెవ్వ రీశులుగారా ?
యేసు తనరక్తధారలఁ, జేసి కడుగునొక్కొ జగముచేయునఘుంబుల్. ౧౪

గీ. మనుజునకుఁ దక్క మృగ పశు మత్స్య నిడ, జాదికప్రాణికోటికి లేదె యాత్మ
చావుతో వీనికథ మాసిపోవునోటు?, సకలజంతువు లీశ్వరాంశములు గావొ. ౧౫

వ. ఇట్టిసందియమ్ములు పెక్కులు నన్నుఁ గలంచె-నీతలంపులం గైస్తవమిత్త్రుల
చెవిని వైచినంతన వారిగుండె గుభిల్లుమనియె-నేసు వితరణఖని మహాత్ముఁడు
దేశికవర్యుండునని యొడంబడుదుఁ-గాని యతం డద్వితీయపురుషుం డనఁజాలఁ-
లోకమ్మున కతనిచావొక మేటితారకాణ యగుఁ-గాని దానియం దద్భుతజనకం
బగు నొకప్రభావము నిగూఢమ్ముగా నున్నదనినమ్మనేర-నన్యతరమతమ్ములం
గానరాని మహీయస్త్వంబు క్రీస్తుధర్మంబున గోచరింపదయ్యె-వితరణంబునందును
హిందువులు క్రైస్తవుల నతిక్రమించినవార యని తెలిసె-ని క్లేసుధర్మంబు
సమగ్రంబని సర్వోత్కృష్టంబని విశ్వసింపలేకుంటిఁ-గాని హిందూధర్మమేని
తాదృశంబని నిర్ణయింప నశక్తుండనైతి-నేలయన ౧౬

మం. నాలుగువర్ణముల్ నానావిధాల, తెగలు నస్పృశ్యతాదీను లపార
పేయముల్ శ్రుతులని చెప్పెడివారు, నిండుకొన్నమతంబు నిర్దుష్ట మన్నుచు

సంస్కరించు టెట్లామ్నాయ మీశ్వ, రప్రసాదితమై కొరాను కాకుండ
నేమి బైబిలుమాత్ర మిట్టిది కాదొ. ౧౭

వ. అది యట్లుండె నయ్యవసరంబున ౧౮

క. నన్నుం దమవానిఁ జేయుట, కెన్నెన్నో శ్రీమల నొంది ప్రేమమతమువా
రెన్నటికి నూఁడియ నిజధ, ర్మోన్నత్యము సెప్పఁజాల రన్నులు నాకున్. ౧౯

క. పదపడి నాడెందమునం, బొదయించిన కలఁతలెల్ల బోకార్చె నుపా
గదయించి రాజచంద్రుని, కథితవేదాంతకోటి కంపినవాఁడన్. ౨౦

క. అతఁడుపోపికమై హిందూ, మతమ్ములోఁతుల వెదుకుఁగనుమా యని మంచి
తతిలో వైదికధర్మం, బతిగౌరవపాత్ర మనియు నాదేశించెన్. ౨౧

వ. ఇతఁ డంపిన పంచీకరణ యోగవాసిష్ఠాది కృతులం బఠించి క్రైస్తవమహమ్మదీయధర్మములకుం జెందిన రచనలున్నైతము పెక్కింటిం బఠించితి—నందుం దొలుస్టాయికృతంబు "దేవునిరాజ్యము నీలో నున్నది" యను గ్రంథము నన్నుం బెద్దయు నలరించి నాచిత్తంబున హత్తుకొనె—కవి నన్ను నాక్రైస్తవమిత్రు లూహింపని మార్గమ్మున క్రీస్తునను నిరీశ్వరవాద్యంబునంజేసియు నేను ధర్మజిజ్ఞాసువ నైతిం—గాన వీరికి మిగుల ఋణపడి యున్నవాఁడ. ౨౨

***

జే పె ట్టి దో ?

గీ. తగవుపని మూలముట్టుగా ముగియుటన్ బ్రి, టోరియా వీడి దర్బాను చేరవచ్చి
మాతృభూమికిఁ బైనం బమర్చువేళ, సెట్టి న న్నాదరింపఁగాఁ జేసెవిందు. ౧

గీ. ఆటపాటలతో మధురాతిమధుర, భోజనమ్ములతో సుహృత్పుంజమంజు
గోష్ఠితో బహుమానవాక్కోటితో న, ఖండహర్షవిధాయిగాఁ గడచె విందు. ౨

వ. యాదృచ్ఛికమ్ముగా నపు డొకపత్రికం జూచుచున్ననా కందొకమూల "నిండియన్ ఫ్రాంచైజ్" అను తలకట్టుతోడివ్యాస మొండు కానిపించె—దానిం జదువ నేటాలురాష్ట్రమ్మున భారతీయులకు శాసనసభాసభ్యుల నిర్ణయించు చనవు నీని చట్టమొకటి నిర్మింపఁ బడుచున్నట్లు తెల్లమయ్యె—నిది నాక కాక విందునందున్న మిత్రులకును నజ్ఞాతంబ—పదంపడి దీనికలరూపు నబ్బుల్లా నడుగ నతం డిట్లనియె. ౩

మం. సోదరా! బేరంపుసుద్దులుఁ దక్క, నితరప్రవృత్తి మా కెం తేనిదప్పు
వెలఁజూడఁ బత్రికన్ విలుతుముగాని, చట్టముల్ తెలియ మాచదు వదియెంత

ఫ్రీస్టేటువారు నిర్మించినఘోర, శాసనం బొకఁడు లక్షలదాఁటినట్టి
మాబెహారమునెల్ల మంటిలోఁ గలుపు, తెలుఁగవే యప్పుడు మే మెన్నోవిధాల
మొత్తుకొంటిమిగాని మొఱ లుడివోయె, విద్యావివేకముల్ వెలితిగా నుంట
మాపల్కు నాదరింపర యధికారు, లిటుఁ బక్షవాదులై యేపారుచున్న
యాంగ్లేయులే మాకు నక్షలున్ శత్రులు. ౪

వ. అనుటయు నీనేల నిరవుకొన్న భారతీయులలో విద్యలుగడించిన యువ లెందఱో కాన్పించుచు—మీకు వారు తోడ్పడరో—యని నే నడుగ నబ్బుల్లా నైరాశ్యపిశున వదనుండై వెచ్చనూర్చి ౫

క. వా రేసుమతము నూఁదిన, వారగుటన్ మమ్ము లాఁతివారిఁగఁ గను టా
చారము నిజ మాడినచో, వారిదెస నాకు గౌరవము సున్న సుమా. ౬

సీ. మఱియు వీ రిటుఁ గ్రీస్తుమతబోధ్యలై యుండు, నాంగ్లేయులకు దాసులై చరింతు
రమ్మతాచార్యు లీయననిఁ బాలించెదు, దొరలకు భృత్యులై తిరుగుచుందు
రనియె నాతనిపల్కు లవి నన్ను మేల్కొల్పఁ, బదరి యిచ్చటనున్న భారతీయు
లెల్లరు నన్యోన్యహితులై మెలంగు నట్లాచరించుట కృత్యమనియు నన్య

ఆ. మతముఁ గొల్చునంతమాత్రిన భారతీయులు విజాతు లగుదురొక్కొ యనియుఁ
దలఁచి నన్ను నపుడు కలఁచినసంతాప, మెల్ల నడఁచి సెట్టి కిట్టు లంటి. ౭

గీ. చట్ట మిది నెగ్గునేని యిచ్చట వసించు, భారతీయులు దుర్భరాపదలు గుడుతు
రాత్మగౌరవశూన్యులై యలమటింతు, రాఫ్రికా వీడఁదగినవా రగుదు రకట! ౮

వ. అనుటయు విందు లెల్లరు దీర్ఘాలోచనానిమగ్నులై యీముప్పు తప్పింప గాంధిని నిలువరింపు మని మాయభియోక్త నర్థింప లోకజ్ఞుఁడగు నబ్దుల్లా వారివలనికిం జూడ్కి పఱపి ౯

క. నాకుంగల యధికారము, మీకుంగల దితనిఁ గోరి మేలందుటకున్
లోకహితమ్మగు నీకృతి, కీకొండని వేడుకొంద మీసోదరునిన్. ౧౦

క. ఇతఁడు మనకోర్కెదెస నా, దృతిఁ జూపకపోఁ డటంచు నెంచెద నైనన్
మతి నొం డరయుఁడు సేవా, వ్రతుఁ డయ్యును గాంధిన్యాయవాదిగనుంటన్. ౧౧

ఆ. అతని కిచ్చుసుంక మది విస్మరింపక, యడుగుఁ డెట్టిసాయమైన మీరు
లనుడుఁ జరమవాక్య మస్మన్మనోవీథిఁ, జొచ్చి సూదివోలె గుచ్చుకొనియె. ౧౨

క. ఏ నంత నతనిఁ గన్గొని, నీవొడివినపల్కు వెఱఁగు నించు నయా శే
మానవసేవకు శుల్కం, బేనరుఁ డాసించు ని తమ్మెఱుఁగవా సెట్జీ! ౧౩

క. ఈయున్న పెద్ద లెల్లను, నాయెఱుఁగనివార లీను నా కక్కరలిమెయి
సాయంపడ నోపుదు రని, నీయెడఁ దన్నమ్ముదేశ నెలనాళ్ళుండన్. ౧౪

క. నాకుం గట్టనముతోఁ జని, లేకున్నను ముద్రణమ్ము లేఖలు కరకుల్
రాకలు పోకలు నడుపన్, రూకలు కావలయు నివి యెఱుఁగఁడ యంటిన్. ౧౫

క. నావుడు వణికిక్క లేక, గ్రీవముగా నిట్లు పల్కరించి రహో ! బాఁ
తే విత్త మీశ్వరాదృతిఁ, గావలసినవట్టు తానుగా వచ్చునమున్. ౧౬

క. ని న్ననుసరింప మాదృశు, లన్నా కల రెందఱైనను; మమ్మున్
మన్నించి నీవు నిల్చిన, నన్నియు నప్పుడప్పుడ మిత్రమా ! పూర్తిపడున్. ౧౭

వ. నావుడు నన్నిందుకొఱకే తెంచినపెద్దల తక్షణంబునఁ గార్యసమితి వాలిసభ్యు
లుగా మార్చి — నిట్టాప్రకాశకాఖండమునందు దిగ్విజయంబు నాముందు నిడుకొనుఁ బునాదివైచి
యాత్మసమ్మానసమరంబునకు నెదపెట్టె. ౧౮

***

౧౬ బస పెట్టితిని

మం. హాజీమహమ్మదు మీరాజమాన్యమున, నబ్దులాసెట్టి దివ్యాగారసీమ
నడిచినసభకు నానాభారతీయు, లరుగుదెంచి నియోజనాధికారంపుఁ
జట్టంబు నెదిరింప సమ్మతిపడిరి, క్రైస్తవయువకోటి కరముల నలిపె
నైచ్ఛికభటు లసంఖ్యాకు లేర్పడిరి, పిన్నలు పెద్దలు పేదలున్ ధనికు
లాశ్రితు లాశ్రయు లానాఁటిసభను, మతకులభేదము ల్మఱచి పాల్గొనిరి
విశ్వజనీనమౌ విధులకున్ దిగుట,కలవాటులేమి నయ్యాయిపద్ధతులు
క్రొత్తలై కడువింతఁగొల్పె వారలకు, నెన్నివేఱుము లున్న నెల్లర మొక్క-
జననిబిడ్డల మన్న సద్భావ మొదవె, శాసనం బిపుడు చర్చకుఁ దేరవలవ
దాఁగుఁడీ! యధికారు లవి తంతిపంప, నభ్యంతరమ్ముల నాలించుపొంతె
రెన్నాళ్ళు చర్చ వారించితి మన్న, యుత్తరం బరుదెంచి యుద్వేల మైన
సంతుష్టిఁగూర్చె మాసభకు నవ్వేళ. ౧

వ. పదంపడి యే నధికారులసన్నిధి కంపఁదగిన విజ్ఞప్తి యొండు విరచించి స్వచ్ఛంద
సేవకుల సాయమ్మున నొక్కరేయిలో నందు వేలకొలఁది సంతకములు చేయించి
వడివడిన్ దాని శాసనసభకుఁ జేర్చితి – వెండియు నమ్మనవిపత్రము నెల్లవార్తా
పత్రికలకు నొసంగుడు నయ్యవి విమర్శనపూర్వకముగాఁ బ్రచురించి మాకుం

దోడ్పడియె - శాసననిర్మాతృ మండలియం దీవిన్నపం బొకపెద్ద కోలాహల
మ్మును రేఁచె - నెంతచేసిన నేమి - కొట్టకొసకుఁ జట్ట మంగీకృతంబ యయ్యె. ౨

క. మాజతనమెల్ల నిట్లు ప, రాజిత మగు టేమియబ్బురంబగు విజయ
శ్రీ జడనుపడిన నభినవ, తేజం బొకఁ డలమె భారతీయుల నుదుటన్. ౩

క. ఇతరేతర రానురాగ, వ్రత మీకొని రాజకీయవాల్లభ్యసము
న్నతి నందు టది వణిజ్యా, స్వతంత్రతాగ్రియ మటంచు వారికిఁ దోచెన్. ౪

వ. నాఁడు వలసమాగాణములమేల్గీడు లరయుపెగ్గడకు రిప్పన్‌దొరకు నీ యపవాద
మున్నుటించి విపులవిజ్ఞాపన మొండు పంపనెంచి యసంఖ్యాతంబులగు రాజకీయ
గ్రంథములం బత్రములం బరికించి దానినిర్మించి మాసార్ధమ్ములో నందుఁ జే వ్రాళ్లు
పదివేలు సేయించి తదధికారి కంపుటయ కాక యది యచ్చొత్తించి దేశమ్ము
నలువలంకులఁ బంచిపెట్టించితి-వెండియుఁ దదీయప్రతికృతులం బెక్కు పత్రికల కందిం
చుడు లండన్‌టైమ్సుసైతము మావాద మాదరణీయంబని మెచ్చెఁ-గాన నేటాలు
వారిశిష్టి సార్వభౌమునితిరస్కృతికిం బట్టుగాక తప్ప దనునమ్మిక నాకొదవె-నంత

క. నేటాలుమిత్రు లెల్లరు, గాటంబగు పేర్మినెఱపి కామక మీ రీ
నాఁటం దిరపడుఁడని పలు, పాటుల నన్వేడ నిష్టపడితిం దుదకున్. ౬

సీ. అటులయ్యు మజ్జీవయాత్ర కయ్యెడువెచ్చ, మొరు లొసంగుట నాదుపరువుపోక
యనియు నన్యులయింట నునికి నుజ్జనచేసి, రమణీయతామందిరమ్మునందు
నద్దెగీమున నిల్చుటది సమంజసమని, న్యాయవాదిప్రాభ వానుకూల
జీవనమ్మున కిచ్చసేయమి తద్వృత్తి, నడకించు టనియు నే నరసి నెలకు
గీ. నాల్గువందలరూప్యముల్ నాకు నిడు న,భిగ్రహంబుల మీర లర్పింతు రేని
నిలుతు నిచ్చోట నాలావుకొలఁది మీకు,నూడెమొనరింతునని వారి కొయ్యనంటి.

వ. పదపడి వార లాపాటిసొమ్మం జులుక నార్జించి మాకొనర్చు సేవకుఁ బ్రతిఫల
మ్ముఁగా నీకిత్తుము-వ్యాజ్యములు నడిపినశ్రమకుం దగినసొమ్ము నీవు మాకడన్
వేఱ కైకొనవచ్చు నని-రంత నేను ౮

ఆ. సంఘమునకు సేవఁ జల్పుటకై విత్త,మభిలషింప నొల్ల దస్మ దాత్మ
యేల ధర్మవాది యీవిధి; కిందుఁ ద,ద్దీబలమ్ముకలిమితోఁ బనేమి. .. ౯

క. ఈకృత్యము శుభదం బని, మీకుం బనిపొందుపఱిచి మిముఁ గష్టములన్
దూఁకించుట బడలించుట,యే కద నాకార్య; మర్థ మిందుల కేలా. ౧౦

గీ. మనము విశ్వజనీనముల్ పనులుసేయ, నిట నట వదాన్యుల సమాశ్రయింపవలయు
ధర్మనిధి కొంత నాదు వేతనమ యైన, నెంతయొసొమ్మునకు బిచ్చ మెత్తవలయు.

గీ. సంబళముతోఁ బ్రజాసేవనం బొనర్చు,నాఁడు నే నెట్టు లొరుకాను వేఁడనోర్తు
నెఱి నెడలి జీతమునకుఁ గక్కుఱితిఁ గొన్న, బండి తొలుకరికే మూలఁబడుట నిజము.

చ. అనుటయు వారు నన్నని సమాదర ముట్టిపడంగ నే మెఱుం
గనియది గాదు నీమనడకల్ పరవిత్త మకారణంబుగాఁ
గొన పొకరూకయేని నినుఁ గోరి పరక్షితి నిల్పు వారు వే
మనుగడవెచ్చ మీఁగి యసమంజస మెట్టులగుఁ సుహృన్మణీ! ౧౩

వ. ఇట్లు పల్కి నిప్పుడు నాదెసంగల ప్రేమోత్సాహముల కతన మీ కిట్లు వాక్రుత్తు - రివి యెల్లకాల మిట్ల యుండునోటు? - మున్ను రాం దేను మీ మిత్రుఁడుగా లెంకగా మీవలవనిమాట లాడుదు - నప్పుడునైత మీ మీ యభిమానమే నందనేర్తునో నేరనో యీశ్వరుండ యెఱుంగవలయు - మఱియు ౧౪

క. వాదంబులేల యిట నా, సోదరులకు సేవఁ జేయుచుఁ భృతి నంటం
గాదనుఁడీ మీతగవ్రుల, కాదృతిమై నన్నునిల్పుఁ డంతియ చాలున్. ౧౫

మం. తెలజాతిపక్షపాదిని గామికతన, నిడియు మీ కింటనమే యనాట నిక్క
మిట ధర్మవాదిగా నే నెంతపదుకేఁ, ఒనికివత్తునో పాడిపట్టువా ర్నాకు
నేపాటిగారవం బిత్తురో తెలియ, నభియోగములు వేడు టది సంఘసేవ
కర్థించుమాఱుమే లనుట దోసంబె?, మఱియు వేతన మేల మానుఁ డాకోర్కి
యనుడు వర్తకు లెదురాట చాలించి, రబ్బులా నాకు నీయఁ దలంచినట్టి
బహుమతిసొమ్ముతో బల్లలుం బీఁట, లవి యివి కొని పంపె నాదరం బార
నిట్టు లే నాఫ్రికా నిరవుకొన్నాఁడ. ౧౬

***

౧౮ వర్ణద్వేషము

క. న్యాయస్థానం బొకతుల;, పాయనిధర్మానురక్తిఁ బట్టును దానిం
దోయలి యొకర్త; కనుచూ, పాయమ్మకు విధి యొసంగఁ డాయె లవంబున్. ౧

గీ. తెలివి తేటలుమాత్రి మగ్గలముగాఁగఁ, బడచె నాయింతి; వదనంబువలను సూచి
బొట్టుపెట్టుట యామెకుగిట్ట; దెల్ల, యెడలఁ బాత్రితకే పేర్మి యిచ్చుచుండు. ౨

వ. కాని నేటాలునందలి న్యాయవాదిపరిషదం బేతదాచారవ్యతిక్రమమ్ముగా వర్తింపుమని నెఱపాడిపట్టుం బెరరేపె - నదియుఁ దనయడియాలమ్ముల మొగమోట

పొట్టం బెట్టవలసె - నెట్లన నే నచటియున్నత న్యాయస్థానమ్మున బక్షవాదిగాఁ జేరవలచి తదధికారికి విన్నప మంపుడు నాతండు ప్రీతిమై నాచేరికకున్ మైకోలు సూపె - నైనను నావినతిపత్రమ్ముతోఁ బాటు మదీయాంగ్లభాషా యోగ్యతా పత్రము నంపలే దనునెపమ్ము చూపుచు ధర్మవాదిమండలివారు నాప్రవేశము నిషేధించు నభియోగముం దెచ్చి - రాపత్రమ్ము బొంబాయిపాడిపట్టునఁ జిక్కు-వడియుండె - నల్లవారిం జేరఁదీసినచోఁ మెలమెల్లఁగా వారిసంఖ్య బలిసి తెల్లవారికి నుపద్రవంబు దెచ్చునని యీసమితివారిభీతి - కావుటంజేసి తమపక్షమ్మున వీనుమిగిలినపాడిపల్కరి నొక్కని నిల్పి న న్నరికట్ట నెల్లదారులుం ద్రొక్కిరి - కాని తగవరి వారివాదముం జించిచెండాడి పాడికి నల్ల తెల్ల వేఱడంబు లుంట దూష్యం బనిచాటి 3

గీ. నన్ను వత్సలతం జూచి విన్నపంబు, నీది మన్నింపఁబడియె గాంధీ! ప్రమాణ
మాచరించి న్యాయస్థానమందుఁ జేరు, మనుచుఁ బాలించితిం బ్రీతి నతనిపనుపు. ౪

వ. పదంపడి తగవుపట్టునందలి కట్టుకట్టడంబట్టి నీశిరోవేష్టనమ్ము వర్జనీయం బని యతండు నన్నుం బలుక నయ్యానతిం ద్రోయుపీలున్నను మున్నచటి మాండలిక దండనాధికారిపాడిపట్టునం దలకట్టుతీయ నని తుటారించినవాఁడ నయ్యు భావి కాలంబునందు నాకావింపవలసిన దండయాత్రలు పెక్కులుంటంజేసి వానికొఱకు నాబలంబు న్గూడఁ బెట్టవలచి తలగుడ్డను డించితి - నీచెయిద మ్బుద్లాప్రభృతిమిత్రుల కసమ్మత మగుడు నేలవొద్దు తెఱుంగవలదా యని వారి నెట్టకే నొడంబఱిచితి - నొక్కయంశంబ వేర్వేఱుసమయంబుల వెవ్వేఱువిధులఁ గంట వలయు నను ధర్మంబు దెస వారి కంగీకృతి లేదయ్యె - నామనుగడ నెల్ల సత్యమను నభినివేశంబ మైత్రీసౌఖ్యమాధుర్యము నందింపఁగల్గె - నియ్యది సత్యాగ్రహమునందు నపరిహార్యంబగు నంగంబని రానురా నెఱుంగఁగంటి - నీపట్టుదలకతన నాతలప్రాణమ్ము తోఁకకు వచ్చెడిది - నానెయ్యురెల్లరు నసంతృప్తిపా లగువారు - కాని సత్యంబు కులిశంబువోలె నెంతకఠోరము క్రొవ్విరివోలె నంతమవ్వం బని తెలిసితి - నది యట్లుండె - నేటాలున్యాయవాదిసమాజమ్మువారి నిరోధమ్మునంజేసి యాఫ్రికాయందు నాపే రింకొకతూఁ ప్రతిధ్వనించె - ననేకపత్రికలు వారిచేష్టిత మీర్ష్యామూలంబని తెగడె - నిట్లేను వెల్లడియగుటచే నాకృత్యంబులు కొన్ని సుకరంబు లయ్యె. ౫

* * *

౧౫ నేటాలు భారతీయసభ

సీ. పరభూమి నామకాంక్షరము సాఫల్యమ్ము, నందుట వాంఛనీయమ్ముగాన
నభిమోహవిధుల కే నవ్వుడు గౌణత నిచ్చి, వర్తించినాఁడ సేవావ్రతంబు
మనవు లంపినయంతమాత్రన యధికారు, లం కెక్కువత్తురా యహరహంబు
నలజడి గావింపవలయు సుస్థిరమైన పరిషత్తు లేకపోఁ బనులుగావు
గీ. నేర వని యెంచి నేటాలుభారతీయ, సభను నెలకొల్పి నియమముల్ సంతరించి
నెలనెలకు సభ్యు లొసఁగుకానుకల దాత, లిచ్చువిరాళలతో బండి చేర్చుచుంటి. ౧

గీ. నెలకుఁ బదునైదురూప్యముల్ నే నొసంగఁ, జొచ్చితిని సభ కిది నామనచ్చుబడికి
మిక్కిలినకాన్క యయ్యు బెరొక్క మీఁగి, సులభశక్తి నూఱు రూప్యాయంబు
నొసగి హెచ్చె. ౨

వ. ఏను సభాకార్యదర్శి నగుట సభ్యు లొసఁగుకాన్కలం బ్రోవుసేఁత నాకర్తవ్య మయ్యె-రానురా నెంతవేఁడిన విత్తమ్ము నీక సభ్యులు సన్నలయించి-రారంభశూరత్వ మన్నది నా కప్పు డెఱుకపడియె- నవ్వల నెలకాన్కల మాని వార్షికోపహారమ్ముల నేర్పఱచితి-మీఁకట్టడం జేసి నాప్రయాసంబు చాలవట్టుతలఁగె-నార్థికవాగ్దానముల నమ్మి సభ కే నెన్నఁడు నధమర్ణతాబాధ నాపాదింప నైతి-ననుయాయులు నిరవధికోత్సాహమ్ముమైఁ గ్రొత్తసభ్యుల నార్జింపఁ బూనిరి-సంపన్నులగు వణిజులు మమ్మాహ్వానించి ధనంబు నీఁజాగిరి-కాని యక్క ఱకుమించిన సొమ్ము గడియించుట నింద్యంబని యే నితఃపూర్వంబ విశ్వసించితి - వెండియు ౩

క. నెలనెలకున్ బరిషత్తులు, పలుచర్చలు నడుచుటన్ సభాస్తారులలో
వెలసెం గ్రమక్రమమ్మున, లలితోపన్యాసకౌశలం బది మివులన్. ౪

క. చిల్లరవెచ్చము పెక్కువ, కొల్లనినే నచ్చునేత కొప్పక లేఖల్
చెల్లుంజీట్లు నివేదిక, లెల్లన్ విరచింప నుత్సహించితిఁ జేతన్. ౫

క. వలవదని దాత లన్నను, నిల కిచ్చితిఁ జెల్లుచీట్లు నిక్కచ్చిగ లె
క్కలు రువ్వరువ్వ కుంచితిఁ, బలువుర కీపనికి నొల్ల, బొటగు నకటా! ౬

ఆ. దోసి గానిలెక్క యేసంఘమున కేని, జీవగఱ్ఱయని వచింతు నిట్టి
యబ్బెసంబు లేమి యనివార్యదుర్యశ, ఉదయమూల మెల్ల సదములకును. ౭

వ. ఆయవ్యయవివరణమ్ము నిర్దుష్టముగాఁ జూపలేనివాఁడు నిష్కళంకముగా సత్యమ్ము నునుచు టరిది_కాన మాసంఘ మెంతయున్నతమైనను దానిచరిత్ర నతిజాగరితనై

రక్షించితి-నీనాఁడు పన్నిదముసఱచి పరికించినను దానిలెక్కలు సరిదాఁకునని
గుండెపైఁ జేయివైచి వాక్రుత్తు-మఱియు ౮

గీ. ఆఫ్రికాయందు పుట్టి విద్యావివేక, యుక్తులైనట్టి భారతీయులకు వలయు
మేలు సల్పఁదలంచి నిర్మించినార, మర్థిమై నపు డొక్క విద్యాసమజ్య. ౯

క. చదువులు నేర్చినతరుణులు, సదస్యులై కాన్క లీయఁజాగిరి వీరిం
బ్రదుచుసమస్యలఁ బీడలఁ, బదుగురకున్ వినిచి వీరిప్రతిభాదికముల్. ౧౦

క. పంచారింప నొనర్చుట, కంచితవిభవమ్ముతోడ నట బేరము గా
వించెడి హైందవులును వీ, రించిననెయ్యమ్ముకల్మి నెసఁగంజేయన్. ౧౧

గీ. ఎంతయుం గృషి శవణించె నీసదస్సు, నెలవుకొనె దీని కొకగ్రంథనిలయ మిందు
నియమనిష్ఠులై సభ్యు లనేకవిషయ, చర్చలను జేయఁదొడఁగి రంచన్మనీష. ౧౨

వ. మఱియు నేటాలునం బాదునిల్చిన భారతీయుల యవ్వగాములం గుఱిచియు వారి
నియోజనస్వాతంత్ర్యముంగూర్చియు మహాసభాపక్షమునఁ గతిపయకరపత్రంబుల
వెలువరించితి-మివి బహుళప్రచారముం బడసె-నిట్టి యాందోళనమ్ముకతన
నాఫ్రికాభారతీయులు పెక్కండ్రు నాచెలికాండ్రగుటయకాక యింగ్లాండునందును
భారతావనియందును గల రాజకీయపక్షములెల్ల నాయుద్యమంబు నాశీర్వదిం
చుటయుం బొసఁగి నాభావికర్తవ్యముల కొకరాచబాట గోచరించె. ౧౩

* * *

౨౦ బాలసుందరము

క. ఏవాని కెట్టితగులం, బావిర్భావంబు నందు నట్టిఫలంబే
దైవాఱు నతని కనుప, ల్కా వంతయు రిత్తవోవదని వాక్రుత్తున్. ౧

క. ఆపద్దాసులు పేదల, కోపినమే లాచరించునుబలాట మెదన్
దీపించునాకు బిరబిర, నాపన్నులతోడ గాటమగుజ డ్డొదవెన్. ౨

వ. నేటాలుమహాసభయం దానేల నుదయించిన, యయ్యాయిపదవుల నిరవుకొన్న
భారతీయులుభాగస్వాములైరి-కాని యచటికర్మకరు లిందనుకఁబొల్గొనరైరి-వారు
నెలకాన్క లీఁగలవలంతులు గారు-పరిషత్తు వీరియభ్యుదయమ్మున కెపుడు శ్రమం
పడు నపుడ వీరు దాని నాశ్రయింతు-రిట్టిపరిణామ మొంటం డపృయత్నమ్ముగా
నామతిల్లె-నప్పటికి మహాసభ పిన్నఱికమునందు కల-ద్దట్టితరుణమ్మున ౩

గీ. బాలసుందర మనువాఁడు బరఁగునట్టి, కర్మకరుఁ డొక్కఁ డక్షిణాఫ్రికములు దూలఁ
దనదు తలచీర డించి హస్తమునఁ బట్టి, వెక్కుచు న్నేడ్చె నా మ్రోల నొక్కనాఁడు.

గీ. ఇతఁడు దర్బనులో వాసికెక్కు తెల్ల, వాని కొక్కనికిఁ బ్రత్యుపకీనకాలంక;
యొడయఁ డేమాటకో కింకఁగుడిచి వీనిఁ, బట్టి ప్రహరించె మోమున బలవంతముగ నుల్ల. ౫

గీ. పఱుదలై దంతప్రంబాదువలన నెత్తు, విరయుఁబడి కరిమేనఁ గ్రోళ్ళుకొనుచుండ
నాకడన్ లేకరితనమ్ము నడుపుచున్న, యతనిచే వింటి వినిని వృత్తాంత మెల్ల. ౬

గీ. కడఁకమై నగరంకారుకడకు వీని, ననిచి ప్రహారకప్రమాణపత్రము లంపి
యవగడంబెల్ల నగరదండాధికారి, కెఱుకఁ జేయించినాఁడ సుందరముచేత. ౭

గీ. బాలసుందరు మరవస్త్రపట్ల జాలి, తెల్లదొరదుండగము దెల్ప దీవ్రకోప
మెల్లలన్ దాఁట నధికారి పెల్లు తఱిమి, నోపికిం దెల్పుఁగొంచె నాపుస్తుతాంతము. ౮

వ. ఏలిక నల్లరిపాల్పేసి దండితుం బొనరించుట నాకు నిచ్ఛలేక్కౌంబు — వాని యూడిగమ్మువలన బాలసుందరుం దొలఁగఁజేఁత నాయాపేక్షితంబు — కాన నొకనాఁ డాయజమానుసరసకుం బోయి యణఁకువ మెఱసి ౯

గీ. కనికరం బూఁడ్చి నాయము న్గడచి బంటు,నట్లు పఱుచుట కిప్పుడు మీ రడలుచుంద్రి
పంచకరపాట్లుపడి మీకు బానిసమ్ము, నెఱప్రవాసిదోసంగు మన్నింపవలదె? ౧౦

గీ. వలతు నొకమార్పు వీని మీకొలువునుండి,విడిచి యొరుపాలుసేయ మైవడినోసంగుఁ
జేలజగడంబు మా కిదిచాలు ననుచు, నాఁకపెట్టక యాతఁ డొఁగాక యనియె. ౧౧

వ. అంత నాయొఱుకకుం దవిలినయాంగ్లేయున కొక్కని కీయుదంతము న్వినుప నతండు బాలసుందరమునేలుట కియ్యకో లూచ్చెఁ-దగవరి యల్లతెల్లవానిపై దోషమ్ము నిలిపి వాఁడు తనకట్టడం బెఱవాని కొప్పనసేయ నంగీకరించె నని తీర్పునందు లిఖియించె-నంత ౧౨

గీ. బాలసుందరుకథ యిట్లు పరిణమించు, టెల్లకార్మికలవీనులం డిల్లుకట్టెఁ
గర్మకరబంధు వన్నవిఖ్యాతి నన్ను, వలచి నిర్భరసమ్మదావాప్తిఁ గూర్చె. ౧౩

క. నాఁటిసుత నాకుఁ దమతమ, వాటులు విన్పింపఁ గూలిపనివాండ్రుర కా
రాటమ్ము హెచ్చి కూటువ,కూటువలై నన్నుఁ జేరుకొని రానాఁటన్. ౧౪

గీ. బాలసుందరుతగ వది పాటిసేయు, రాని దైనను నేటాలురాజ్యమందు
నొదవెఁ దమగోల నాలింప నొకఁడు నేఁటి, కన్నమాటయ వారి కాహ్లాదమిచ్చె.

వ. అయ్యది యట్లుండె-బాలసుందరము నన్నుం గదిసినప్పు డుష్ణీషమ్ము నూడ్చి కేలంబట్టుకొనె నంటిఁగదా-యిందు మననైచ్యంబు దయనీయం బొందు కలదు-నేటాలునందలి యాంగ్లేయుని సందర్శించుభారతీయకార్మికుఁ డైదుపదివేనవం

జాల దత(డు పాగ నుజ్జగించి చేతం బట్టుకొనవలయు(గావుటం జేసి నా మోల
నయ్యూఅవ యిట్టినడవడిం గొనియాడె నీచెయిదంబు నాకుం గ్రొత్తయై నన్నుఁ
జిన్నవుచ్చెఁ గాన నే నతనింగని ౧౯

క. ఏల తలచీర డించెదు, కీలింపుము తప్పులేద కీలింపు మనన్
జాల వెనుకాడి యాడి కృ, తాలసతన్ జుట్టుకొనియె నాతఁడు వలువన్. ౧౮

క. అతఁ డెంత కుయ్యఁబాఱిన, నతివేలానందభాగి యయ్యె వినూత్న
ద్యుతి వానిఁ బొదివె ననిమే, షతా ప్రసన్నతల నన్ను సంభావించెన్. ౧౮

క. తమసాటివారి నవమ, త్వముపా లొనరించునాఁడె తమ కౌన్నత్యం
బమరునని కొంద ఱెంచెడి, క్రమ మెట్టిదొ యెఱుఁగ నెంతకాలము చన్నన్. ౧౯

* * *

౨౧ మూఁడు నిష్కములపన్ను

గీ. బాలసుందరుతగవు నేటాలులోని, కార్మికులతోడ నాకు సఖ్యమును బెనుప
మెల్లఁ బరికింపఁజాగితిఁ దెల్లదొరలు, పాడికింబాసి వీరిఁ గీడ్పఱుచువడువు. ౧

వ. వేయెనమన్నూట తొంబదినాల్గవయేఁట నేటాలునేలుబడివా రనువత్సరంబు
నొడంబడికకూలివాండ్రు తల కిరువదియైదు నిష్కములపన్ను చెల్లింపవలయు నను
నపవాదముం బ్రవేశపెట్టుడు నది గని యేను ఱిచ్చవడి దాని మహాసభకు నందిం
చితి నం దీచట్టము న్మ్రదలకింప నెల్లజతనంబులు రవణింపఁదగునని యైకకంఠ్య
ముగా నిర్ణీతమయ్యె నీయప్పనంబునకుం గలగుట్టు నించుక వెలువరింతు వేయి
యెనమన్నూటయఱువది యగునబ్దంబునం దీదొంతనమువారు ౨

క. నేటాలుగడ్డ చెఱకుం, దోఁటల కగునం చెఱింగి తోడన భరత
క్ష్మా ఱెంకిగఁ గలకార్మికులు, పాటుపడం దగుదు రిట్టిపంటల కనుచున్. ౩

మం. గుర్తించి హైందవక్షోణిఁ బాలించు, వారికైకో లంది వలసినట్టు
పనివాండ్రు రావించి పంచవర్షములు, కూలిసేయ బిగించుకొని రొడంబడిక
యవధి చెల్లినవెన్క నాశ్రితకామన్కి, కుత్సాహ మొదవుచో నుండఁగావచ్చు
నర్థమున్నఁ బొలంబు లార్జింపవచ్చు, శక్తులైన వణిజ్య సాగింపవచ్చు
నని వారికిం జూపి రాశ లవ్వేళఁ, బంచాబ్దములు చన్నపదపడినైత
మీకూలివాండ్రచేఁ గృషి సేద్యవచ్చుఁ, బాఁడి,పంటలు వృద్ధిపఱుచుకోవచ్చు
ననుతలంపులె యిట్టి యనుకూలభావ, గరిమఁ జూపఁగ మూలకారణం బండ్రు. ౪

వ. కాని గడువుదాఁటినభారతకర్మకరు లాంగ్లేయు లెన్నఁడు నూహింపని యభ్యం యమ్ముల నందఁగల్గి – రెట్లన ౫

గీ. భారతమునుండి నానాప్రకారశాక, బీజములఁ దెచ్చి కూరలుపెంచి కంచి మామితోఁటలు నాటి సుశ్రీ వరింప, భవనములుగట్టి జేరాలఁ బాదుకొనిరి. ౬

గీ. పచ్చపచ్చఁగఁ దిరుగాడు భారతీయ,కార్మికులఁ జూచి తెల్లవా రోర్మి కూర్చి సొంతకరిసనము నడించుట సరే! వ, ణిక్కులైరేని వీరి మన్నించు టెట్లు? ౭

క. అని యీరసమ్ము కొలువుం, గొనియూటకు మొగ్గి తెన్నికుటుల కైనన్ వెనుదీయక తత్కార్మిక, జనావళిన్ రొప్ప వేక్కసల్పిరి వారల్. ౮

వ. వాణిజ్యంబ కాక మితవ్యయమ్ముతో నిరాడంబరముగా మెలంగుట, సామాన్య లాభంబునకుం దనిసనుట, యనామయకారికార్యంబుల నుజుమి, మందిరమ్ము సుందరమ్ముగా నొనర్చుకొంటకు బంకముచ్చుఁదనం బూనుట, మత వైలక్ష ణ్యమ్ము లోనగు నల్లవారిమనుగడ మార్గమ్ములుసైతము వారిం జాతిద్వేషదోష దూషితులం బొనరించెఁ – గావున ౯

క. మునుముం దెన్నికచనవుం, దునుమాడు నిదేశమునకుఁ దొడఁగిరి తచ్ఛా సన మైనవెన్కఁ దలప, న్నును వడ్డించుటకు నేఁడు నూల్కొని రిన్నీ! ౧౦

వ. చట్టము నామూఁలాగ్రచూడము పరికింప నైదేండ్లు ముగిసినంతన కూలివాండ్రు భారతదేశమ్మున కేగవలయు, నట్లు సేయనినాఁ డించుక జీతపుం బెంపున కీకొని రెండేఁడుల కొకతూరికి మొదటి పత్రము వాసి యీవలయు, నీ రెండు తెఱంగుల కొల్ల నియెడ నేఁడాదికి మున్నూట డెబ్బదియైదురూపాయ లరి పెట్టవలయు నని తెలిసె- నీతీర్పునెల్ల భారత ప్రభుత్వమువా రొప్పక మూఁడునిష్కముల కప్పమున కంగీక రించి – రిదియు నత్యాచారంబ – దీని నిర్మూలింప నేటాలుభారతజాతీయమహా సభవారు నిరంతరదీక్షమై శ్రమించిరి – కాని యది యిరువదేండ్లకు ఫలించె – నీప న్నెత్తివైతు మని నేటాలురాచతికమువారు గోపాలకృష్ణగోకులున కిచ్చిన వాగ్దానము చెల్లింపమిం జేసి చరమసంగ్రామ మారబ్ధ మాయె. ౧౧

క. ఆకయ్యంబునఁ గార్మికు, లేకాగ్రతఁ జూపి రెంద టెందఱొ బందా లై కష్టిం గుడిచిరి వె, న్నీకయ లఘునాళికాగ్ని కీల్గిరి పలువుర్. ౧౨

సీ. దొసఁగు లెన్నెన్ని పైకొన్నఁ దుట్టతుదకు, సత్యమే నిత్యవిజయధ్వజంబు నెత్తెఁ గర్మకరదుర్భరాపదాకార మూని, సత్యదేవత నాఁడు సాక్షాత్కరించె. ౧౩

క. సడలని విశ్వాసంబును, సడిసన్న తితిక్ష సుపవిత్రసార్థం బా [illegible]
కడఁకయు లేకుండిన జొ, ప్పదునోటు జయుంబు నాఁటిబవర [illegible]

వ. కర్మకరు లీసమరమ్ము నెదుర్కొనక మహాసభవారు దీని గుర్తింపక యున్నఁ దప్పక తలపన్ను విధింపఁబడి చేటికి న్వేధించుచుండు - వెండియు నేతదీయంబగు దుష్కీర్తి యాఫ్రికాభారతీయులకె కాక సకలభారతప్రజల కంటి ప్రాఁబడియుండు.

* * *

౨౨ ధర్మనిరీక్షణము

క. పరమేశ్వర సాక్షాత్కృతి, వరియించుటఁ జేసి వేడ్కవడినాఁడఁ బ్రజా
వరివస్య; కదియ వేలుపు, దరిసెన మిప్పించునన్న తాత్పర్యమునన్. ౧

క. భారతజగతీసేవా, భారంబును మోఁత నాకుఁ బరమప్రియ మీ
యారంభము నేటాలునఁ, గోరక లభియించె నెలమి కొనలొత్తంగన్. ౨

ఆ. బ్రదుకుఁదెరువు వలచి పైకొన్న కాఠియ, వాడువేడబముల దాడి కడలి
దేశయాత్రవలని తెల్వి కూటాడి నే, టాలునందు నాదు కాలి నిడితి. ౩

గీ. కాని భగవద్గవేష ణాధీనవృత్తి, నాత్మసందర్శనమ్మునయందు నోల
లాడితిం గ్రైస్తవులు నెయ్యురై మదీయ, ధర్మజిజ్ఞాసకు న్దోహదమ్ము లిడిరి. ౪

వ. ఆయిచ్ఛ నుపశమిల్లఁజేయ నే నియ్యకొన్నను నాచెలికాండ్రగు క్రైస్తవు లడ్డుపడి - రెట్లన నాఫ్రికాక్రైస్తవమతపరిష దధ్యక్షుఁడై దర్బానునందు నెలవుకొన్న వాల్టను నన్నుఁ బసిపట్టి చేరఁదీసి గారవింపఁ దొడంగె - నితనినడవడి నాకు వింతగొల్పె - న న్నితఁ డేసుధర్మంబు నారాధింపుమని యెన్నఁడుం గోరఁడయ్యెఁ - గాని ౫

క. తెరదీసి తనమెఱుంగులు, నెరసులు నాయెట్టయెదుట నిలిపెను దన స
చ్చరితము దుశ్శీలమ్మును, బరికించెడిమార్గ మేరుపఱిచెన్ నాకున్. ౬

క. అతని సహధర్మచారిణి, సతీమతల్లిక వివేకసంయుత వినయా
న్వీత విద్యారత; తజ్జం, పతులచరిత్రంబు నాకుఁ బ్రమదంబొసఁగెన్. ౭

వ. మాతలంపులయం దెన్నె నెడమడుగులు గలవు - కాని సత్య సహ నౌదార్యము లున్నయెడ నవి లగ్గొనరించునట్టివ యగు - నయ్యాలుమగల సౌజన్యంబు నన్నుఁ గడుంగడు నాకర్షించుటంజేసి యే నేరాళమ్ముగా వారి సన్నిధి కేగుచుంటి - నీజడ్డు మతమ్ముదెస నా కేమరుపాటు వొడమకుండునట్లు సాయంపడె - వెండియు

ఉ. వీలగునప్పుడెల్ల మతవీధులు త్రొక్కుచు నిస్సమాన ధీ
శాలికి రాజచంద్రునకు సందియముల్ వెలిపుచ్చుచుంటి నా

గోల నుపేక్షసేయ కనుఁగుంబలె సన్గనుఁగొంచు మంచిమా
ర్గాలను నీమువందగిన కమ్మల నంపఁదొడంగె నాటేఁడుఁగా. ౯

వ. మఱియు నర్మదాశంకరకృతంబగు ధర్మవిచారము, మాక్స్‌ముల్లరు వ్రాసిన 'హిందూదేశము మన కేమి బోధింపఁ గలదను గ్రంథము, దివ్యజ్ఞాన సమాజమువా రాంగ్లీకరించి ప్రకటించిన యుపనిషత్తులు, మొగుల నాశక్తితోఁ జదివితి—నీ వ్రాతలు హిందూధర్మముపై నాకత్యంత గౌరవ మేర్పడఁజేసెఁ — గాని లౌకికమతమ్ములదెస నాకష్ట యనాదరంబు వొడముచున్నది - నప్పుడ వాషింగ్టన్ ఇర్వింగురచించిన మహమ్మదుజీవితము చదివితి - నది యత్యాశ్చర్యానందకర మై నా కభిమానము గూర్పఁజేసె - జొరాస్ట్రి బోధనమ్ములుపైత వ్యాసాఁడు పరిశీలించినాఁడ. ౧౦

క. ఏ ని ట్లలఁతిగ వలఁతిగ, నానామతశోధనం బొనర్చితిఁ దత్త్వ
జ్ఞానార్జనాభిలాషము, దానన్ వికసించె యోగితృష్ణము నొదవెన్. ౧౧

క. కృతు లరసినంత యోగో, న్నతి ఐశ్వర్యముకాదు నఁదు నా కబ్బిన పాఁ
డితి యల్పిష్ఠము భరత, క్షితి మెట్టినవెన్క యోగిశేఖరు నొకనిన్. ౧౨

క. సేవించి యోగవిద్యా, ప్రావీణ్యము పడవనెంచి పాతంజల మ
ట్టే విడిచితి నీనాఁటికి, నావల పీడేటు కున్నయది విధివశతన్. ౧౩

వ. మఱియు నయ్యవసరంబునం దేను టాల్‌స్టాయిరచనల దీక్షమైఁ బఠించుచు నప్మహామహుని 'వేదముల సందేశమేమి' మున్నగుకృతులు నాయుల్లమం దిల్లుగట్టుకొనియె-విశ్వప్రేమ మానవు నెంతయున్నతికిం జేర్చు నారహస్యంబు నానాఁటి కుగ్గడువుగా నెఱుంగఁగంటి-వెండియు నక్కాలంబునంద ౧౪

ఆ. ఏసుధర్మ మాశ్రయించుచుకుటుంబ మొక్కఁడు మిత్రమైనకతన దాని
వేడ్కఁ నాదరించి వెడలితి భానువాసరములందు మిసుతిసదనమునకు. ౧౫

క. ఆసదనమ్మునఁ గాలిడు, నేసుమతమువారిబుద్ధి కీశ్వరచింతా
వాసనలే దైహికభో, గాసక్తియ జీవగఱ్ఱయగు వారలకున్. ౧౬

గీ. అకట! వాహ్యాళి కేతెంచినట్లు వారు, గుడికివచ్చెద రిట్టిపోకడలు చూడ
సిగ్గు గురువులువారెఁ దూఁ గగ్గలించె, నేవ కేర్పబ్బె నా కట కేగుటన్న. ౧౭

వ. ఇట్లు ప్రార్థనామందిరమ్ములవలనికిం జనుట దిగఁద్రావియు నా లంబితోడిచెలిమిం బాయనైతిఁ-గాని తలఁపనితలంపుగా నదియుఁ బరిత్యాజ్య మయ్యె-నెట్టులనఁ దత్కుటుంబిని ౧౮

క. శుచివర్తన యయ్యును సంకుచితాభిప్రాయములకుఁ గుదు; రాయమతోఁ
బచరింతు బహుళధర్మ, ప్రచయాంతరచర్చ నఘ్రిభావము వెలయన్. ౧౯

గీ. అనఘుఁ డార్నాల్డు ప్రాగ్జ్యోతి యనెడుపేరఁ, బలుకుపొత్తము నాసాధ్విపజ్జ నొక్క
తరుణమం దేఁ బఠించుచోఁ దొరలె నేను,మారజత్తారతమ్య మీమాంసచేత.

వ. అప్పుడు నే నామెతో నిట్లు పలుకరించితి. ౨౧

గీ. జననిరో బుద్ధగాత్రము జాలిపెంప్పఁ, గంటివే యది మనుజవర్గమ్ముఁ గడచి
కాలసర్పమ్ముదరికి వ్యాఘ్రమ్ము దెసకు, గునుకుపెట్టె సర్వప్రాణికోటికడకు. ౨౨

క. నగుమొగముదాని నాతని, యెగుబుజమున మేఁకపిల్ల నెవ్వఁడు కని మై
సొగయ నతివేలకరుణా, పగా జనుస్థాన మగుచు భాసిలకుండున్. ౨౩

క. సకలప్రాణివ్యాపక, మకలంకం బీదృశంబు ననుకంపను గ్రీ
స్తుకడం జూతుమె నావుడు, నకటా! నాపలుకు నొంచె నాయమ్మహృదిన్. ౨౪

క. ఆకందువ పసివట్టితి, నీకథ కారాత్రికమ్ము నిచ్చితి నయ్యో
వాకులు నొడివితి నవ్వల, నాకె ప్రసాదించువిందు నడఁకువఁ గొంటిన్. ౧౫

వ. ప్రత్యాదివార మరుదెంచి మా యాతిథ్యముం బాటింపుమని యెన్నఁడో న
న్నీకుటుంబమువా రర్థించుటం జేసి వీరివిందుల కింతకుమున్న యలవాటువడితి —
నానాఁడు మాపంక్తియం దైదేండ్ల యీడుగలపసివాఁ డామెకొమరుండు నగు
మొగమ్మువాఁ డొకఁడు కూర్చుండి మెసవఁజాగె — నంత ౧౬

గీ. అతనితో ముద్దుముచ్చట లాడుకొనుచు, నారగించుచునుంటి నాహార మపుడు
కందుహరివాణమునఖంగుఖంగు మనుచు, మొరసె నొకయెంపముక్కన న్దొలసెనేవ.

గీ. అంతఁ బసివాని నవ్వి నాచెంతనున్న, బదరికాఫలముం జూపి యిదిగొ దీనిఁ
జూడు మోచిట్టిపాపఁడా చూడు మెంత, చక్కఁగా నున్నదో చియ్యముక్కకంటె.

గీ. అనుటయుం జిక్కవెన్నెల నవఘళించు, డెందమునచిన్నె పల్కులో సందడింప
నిజము నీవాడువాక్యంబు నిజమ యంచు, ముద్దుగుఱ్ఱడు నామాట పెద్దచేసె. ౨౯

వ. కాని యీసల్లాప మాకొండొకతల్లికి దుర్భరసంతాపకారి యగుడు నాసవ్వడి
నెఱింగి యే నించుక మేల్కొని వైళంబ విషయాంతరము నందుకొంటిఁ —
దరువాతిరవివాసరమ్మునఁ గొతుకుచుం గొతుకుచు వారియిల్లు త్రొక్కనపదంపడి
యయ్యిల్లాలు నన్నుఁగని 3౦

క. నీనేస్తము నాబిడ్డకుఁ, గానిది సు మ్మితఁడు పిశితఖాదనవిముఖుం
డై నన్నుఁ బూఁటపూఁటకు, నానావేదనలపా లొనర్చెడి నకటా! 3౧

క. నీకజనులు వర్ణించుచు, నాకోసఁగుము పుస్తకంబు చదువఁగ [illegible] న
ట్జాఁకలు పెట్టెడి నీతని, నేకరణిన్ మైత్రిఁ జెడ్డయిటువయ [illegible]. ౩౨

క. అమిషము నీనకుండిన, నామయముల్ గలుగుఁ జెందు [illegible]
స్నేమమ్ముఁ బాసి వాడిన, తామరతూఁడై [illegible]! ౩౩

క. ఏ నెట్టులో స్తు దినికి, నేనాఁడున్ బిడ్డ కిట్టిహితములు [illegible]
బూనకు వినిం జెబుపకు, నీనేర్చినదమ్ము మాక [illegible]! ౩౪

వ. నావాక్కు లన్యథాకరింపకు మనుము [illegible] ౩౫

గీ. తల్లిరో! నాప్రమాదము నలంచి బిడ్డ, వసుచున్నాఁడ [illegible]
దానునుం బిడ్డలను గన్నతండ్రి నగుట, [illegible].

క. నానేర్పు నీతికంటెను, నానడవడి బిడ్డమదికి నా [illegible]
కానం గ్రమ్మము నంటని, యే నిచటికీ మానుచే [illegible]. ౩[illegible]

గీ. దీన మననెయ్యపుండీవ తెగదు నీకు, నిట్టి [illegible] బుట్టనే
వనుడు నాసాధ్వి నీచెప్పినట్టి తెఱఁగు, [illegible].

* * *

౨౩ గృహవ్యవస్థ

వ. కాఁపురం బీడ్చుట యన నాకింతకుము న్నలవాటులేనికార్యంబు గాకున్నను నా లండనుబొంబాయిమద్రాసు కిని నేటాలునందలియున్కి కిని వేఱడమ్ముకలఁదిందేనుహిందూ న్యాయవాదియు భారతీయప్రతినిధియు కీవికిం దగుభంగి నెచ్చింపవలయుఁగానఁ

క. నగరిం జక్కనితావున, సొగసరిసదనమ్ము వడసి సుందరభావ
స్థగి తోపకరణములతోఁ, దగువిందులతోడ జీవితమ్ము నడిపితిన్. ౨

గీ. ప్రతికుటుంబమునం దొకబానిసీని, నిల్పు టనివార్యమగుఁ గాని నేఁటిదనుక
లెంకఁగా నరు నెట్లు పాలింపవలయుఁ, బాలకతయెట్టిదో కనఁజాలనైతి. ౩

గీ. అపుడు నాతోడ నొకమిత్రుఁ డప్పనమ్ము, పీటవెట్టెను; మఱియింటిబిడ్డవోలె
బానసీఁ డుండె నొక్కఁడు, మానివాస, మందె లేకరులున్ భోక్త లైనవారు. ౪

వ. మాకాఁపురంబు చక్కఁగా నడిచినదనియ వక్కాణింప నోర్తుఁ - గాని యిందుఁ గతిపయవిషమసంఘటన లేర్పడక మానలేదు - నాచెలిమికాఁడు బుద్ధిమదగ్రగణ్యుఁ డనియు విశ్వాస్యుఁ డనియుఁ దలంచినయేను దుట్టతుదకు విప్రలబ్ధుండనైతి - నెట్టులన

గీ. ఇతఁ డసూయకు లోఁగి నాయింట నిరవు, కొన్న లేకరి రాలుగా యన్న శంక
నన్ను వేధించునట్లు పన్నాగ మొండు, సంతరించె నుపాయకౌశలము మెఱయ. ౬

ఆ. ఆవులించునంతఁ బ్రేవులు లెక్కించు, గడుసు లేఖకుండు క న్నెఱింగి
వదలె నాదుకొల్వు పదపడి మాయింటి, చూరు దెసకు నిక్కి చూడఁ డయ్యె. ౭

క. అతనియెడఁ దప్పు గావిం, చితినొక్కొ యనుచుఁ బెద్దచింతించితి నీ
కత యిట్టులుండ గయ్యారి, బ్రతుకెల్లన్ విరిసి బైటఁబడె నొక్కతఱిన్. ౮

క. నాచెంగటఁ దాత్కాలిక, పాచకుఁ డపుడుండె వాఁడు పలువగఁ దుదకుం
దోచినను వేల్పు నన్నుం, గాచుటకై పంప్రదూతగా వచియింతున్. ౯

క. నాయెఱుకువకు న్వాలిగా, మాయింటన్ నడుచు నీతిమాలిన కార్యం
బీయాంధసికుఁడు తెలిసి మ, దీయాంధ్యముఁ జూపఁగా మదిం దలపోసెన్. ౧౦

గీ. మంచివాఁడని యెల్లరమాట విశ్వ, సించువాఁడని జనులునన్ జెప్పికొందు
రిట్టినాయింట నోర్వరానట్టి కంపు, కవియు దెంచుట వాని కక్కజముఁ గొల్పె. ౧౧

వ. కార్యాలయమునుండి ప్రత్యహమును రోహిణేయ కాలమ్మున కిలు సేరి సాపడుట
నానియమంబై యుండు – నిట్లుండ నొక్కనాఁడు కుతపకాలమునం దీబోనకాఁడు
ముచ్చెమటలతో నిట్టూర్చువాఁడు కార్యస్థానమ్ముఁ జేరి నన్నుం గని ౧౨

క. అక్కఱకల దొక్కఁడు మీా, రిక్కడు నేతేరవలయు నిప్పుడ యన్నన్
ముక్కు మొగం బిసుమంతయు, వక్కాణింపవ యిదెట్టి వల్లడి సెపుమా. ౧౩

గీ. ఏమి మునిఁగెనోయి యీయున్నమొలబంటి, పనుల నెల్ల నొదుఁగఁబాఱఁ జేసి
యుఱుకు పెట్టవలయునో యంటి నవ్వల, నతఁడు మాట లేటి కనుచుఁ బదరె. ౧౪

గీ. అంత నతనిపల్కు నంకిలిపెట్టక, వెడలినాఁడ వానివెంట నింటి
కంటుకాఁడు నిల్చునఱ సూపి మీార యీ, తలుపుఁ దెఱవుఁ డని యతండు నొడివె.

క. గుట్టెల్ల నెఱిఁగి తలుపుం, దట్టితి మార్పలుకు రామి దార్ఢ్యముకొలఁదిన్
నెట్టితిఁ గొట్టితి భిత్తిక, లట్టిట్టై యటమటించె నడరెను ఱంపుల్. ౧౬

క. విచ్చెన్ వాకిలి గదిలో, ముచ్చముడిఁగి యుండె నొక్కమూలను వెలయా
లచ్చెలికాఁడును సగపాల్, చచ్చి నిలంబడియె నొక్కచక్కటి నిసిరో. ౧౭

క. పాదపాద మెన్నఁడు నీవీ, సదనంబునఁ గాలుమోపఁ జనదని పడుపున్
ముదియ నదలించి పంపితిఁ, బదపడి చెలికానిఁ గదిసి బాపురె! నిన్నున్. ౧౮

ఆ. నమ్మి చేలుపోయినాఁడ నావెంగలి, తనము నన్ను నింతదనుకఁ దెచ్చెఁ
జాలుఁ జాలు నీదుసంగతి గోముఖ, వ్యాఘ్రములు వసింపవలవ దిచట. ౧౯

వ. అనుటయు నతండు పశ్చాత్తప్తుండై బుద్ధి తెచ్చుకొంట మాలి వేడికొంపకు స్త్రీజను
కెల్ల వీధిపై తోసరింతు నని నన్ను జంకినచేయం దొడఁగె నంత నేను జలునప్పా
వెలార్చి ౨౦

క. చాటింపు మెల్లభూముల, జాటింపుము నన్ను నోరి! జడమతి! నాకుం
జా టన్న దున్న దటరా!, టాటోటుం బనుకు నాకడ న్గల దటరా! ౨౧

ఆ. ఇచ్చువాడమినట్టు లేదేని గాఖింప, వచ్చుఁ గాని పాయవలయు నిచట
నా నతండు మదుర్బుద్ధియై నిష్ఫలుమిసె ను, శ్శకమ యయ్యె నాకుఁ జక్కఁజేత. ౨౨

వ. అంత నేను గత్యంతరంబు కానరామిఁ జేసి ౨౩

క. లేఖను నంపితి రక్షక, శాఖాధిపునకడకు నంత శాంతాక్షుండై
నాఖరవృత్తిని నైంచి ద, మాఖేలాలోలబుద్ధి వగుమని నన్నున్. ౨౪

క. చెలికాఁడు కొసరి గేహము, వలనన్ వెలువడియె గమనువాఁ డితఁడంచుం
దెలిసియుఁ జేపట్టితి నా, చెలికారము వీని నవనచేయదె యంచున్. ౨౫

క. నాయాసలెల్ల నాజడి, పోయె గదా వీనిపొత్తు పోలనిదని మ
చ్ఛ్రీయోజ్ఞ లెంతసెప్పినఁ, బాయనికూాహమ్ము నన్నుఁ బామరుఁజేసెన్. ౨౬

వ. ఉల్లిమోక నృత్త్తెపూలు పూవఁజేయఁ గడంగిన నా వేమఱు నేమిసెప్పమ - నైన
నియ్యకార్యంబు యుక్తసమయంబునన్నన్నుఁ బ్రబోధించె - నిది నాకన్నవివ్వాడ
యేని యీాచెడగరపునెయ్యంబునం దోఁగి యమూల్యంబగు నాకాలంబు నిత
నికి రిత్తవెచ్చించి నేఁ డవలంబించిన యేకాంతజీవనమ్ముజోలికిం బోక వీనిచూ
పించిన దుష్పథమ్ములంబడి దిక్కుగాన కల్లాడుచుండెడివాఁడఁ - గాని ౨౭

క. ఏమానవుండు భగవత్, ప్రేమావృతు నదిరించి బాధపెట్టఁగఁ జాలున్
నామది పవిత్రి మగుటన్, సామి సదా నెరసులోర్చి సాఁకెను నన్నున్. ౨౮

మం. తొలకరియంద యీా దుస్సహాంగ్రమైన, పరిణామ మొదవి మద్భావిజీవనముఁ
గుత్తరింపఁగ ననుకూలించె మిగుల, నీశ్వరుం డర్థిమై నీబోనకానిఁ
బ్రేవలే దనుచుఁ జెప్పెడివాఁ డెవండు, నానిద్ర విరియించి నన్నుద్ధరింప
వచ్చినహితుఁ డీ సువారంపువాఁడు. ౨౯

వ. అయ్యది యట్లుండె - నీ దుండగమ్ము బాహిరపోయిన వెంటన వంటరి నాసన్నిధి
కేతెంచి మీా రమాయికులు - పసివాఁడే నలవోక మిమ్ము వంచించు - నిట్టి
మీాకొలు వభిలషణీయంబు గా - దొండు దెసకుం జనెద - నన్నుజ్ఞయిం - డని
న న్నుజ్జనచేసె - నయ్యవసరంబున 30

ఆ. నన్ను మున్నువిడిచి చన్నట్టిలేకరి, కూళ యన్నతల్ఁపు గూరఁజేసి
నామనమ్ముఁ గల్ఁచె నీమిత్రమే యటం, చెఱఁగి దుర్భరార్తి నెరసినాఁడ. ౩౧

క. అతనిం బ్రసన్నుఁ జేఁతకు, శతధా యత్నం బొనర్చి సఫలత లేమిన్
వెతపాల మైతి నకటా !, యతు కతుకే యెంత దిద్దినప్పటికైనన్. ౩౨

***

౨౪ ఇంటికి

గీ. ఆఫ్రికాభూతధాత్రి నాయడుగు మోపి, సాగనంపినవాఁడ వర్షత్రయమ్ము
తెలిసెఁ దత్రత్యులకు నస్మదీయతత్త్వ, మెఱుకపడె వారిజీవనం బెల్ల నాకు. ౧

ఆ. పాడిపట్టుపనులు పైకొనె నచ్చోట, దీనసాఁగె భారతీయసేవ
పెద్దకాల మందుఁ బీఠమ్ముపెట్టఁగాఁ, దగినయవసరమ్ము దాపరించె. ౨

క. ఎక్కటిమనుగడ పెక్కులు, చిక్కులకు న్మూల మగుటచే భరతోర్విన్
ద్రొక్కి కుటుంబముఁ గైకొని, యక్కడికిం బోక సుఖద మగు ననుకొంటిన్. ౩

వ. మఱియు నాఫ్రికాభారతీయుల కడగండ్లు మాతృదేశంబున వెగ్గలంబుగాఁ బ్రకటించి తదీయాదరంబు వడయుటకు సైత మీపయనం బనుకూలించు నకాఁ దలంచి వేయెనమన్నూట తొంబదియాఱగు శరత్తునడుమం జెలికాండ్ర నొప్పించి జాతీయ మహాసభా,విద్యాపరిషద్వ్యవహారంబు లాదంజీమియాఖాన్,రుస్తుంజీల కప్పగించి కాళీఘట్టమ్మున కేగుధూమనావ నెక్కితి-నందలిపథికులు కొందఱు నానేస్తకాండ్రగుటంజేసి ౪

క. ఉరు దొక్కనికడ నొక్కని, సరసన్ దమిళంబు నొకనిసన్నిధిఁ జతురం
గరహస్య మభ్యసించితి, నఱవమ నా కప్పుడంటె నల్పాల్పముగన్. ౫

క. హిందూర్వి కేగినంతన, యందుం గౌశలమువడయ నాసించితి నై
నం దైవయోగమున నా,కుం దీఱనిదయ్యె నాఁటికోరిక నేఁడున్. ౬

మం. ఏ నాఫ్రికాగడ్డ కెక్కినవెనక, నేర్చిన చదువెల్ల నిర్బంధమంద
యఱవమ్ము గఱచితి నాఫ్రికాబందె, నెరవాడలోఁ బఠియించితి నురుదు
ధాటిమై మాటాడఁ దగునేర్పు లేమి, నడుగునఁ బడుచున్న దఱవ మాపిసరు
కడుచింత గూరు నక్కథ నెత్తుకొన్న, నాఫ్రికారాష్ట్రంబులందుఁ గష్టించు
దాక్షిణాత్యులు నన్నుఁ దమజీవగఱ్ఱ, వడువున భావింత్రు వారెల్లప్రొద్దు
చెరలాడుచుండు నాస్మృతిపథంబందు. ౭

ఆ. అఱవలొండె నొండెనాంధ్రులు నాకంటఁబడినన్నాఁడు వారిపట్టిపలుకుఁ
ద్యాగపాటవంబు తలఁపునఁ జొచ్చి సం, తోషవిస్మయములఁ బొందుచుందు. ౮
గీ. అఱవలయ్యునుగారు వా రాస్తికులు, సారసంబున నెఱజోకమ్మలై తేలించి
పట్టివారెల్లఁ జదువులో నట్టివారె, పొట్టకూటికి నెఱుపట్లు పట్టువారె. ౯
క. కపటచ్ఛాయ నెఱుఁగని, సుపవిత్రుల వీరిమనసు చూడఁజాలఁగ నా
కపు డాంధ్రరాద భాషా, విపర్యయం బెంత నిజ్జపెట్టుచునున్నన్. ౧౦
క. అందముకుగ నాంగ్లేయము, హిందూస్థానియును నాకు లెక్కింపకతనన్
బొందుపడెన్ మాపనుల్, పెద్దలు నాపమ్ము నెట్టిపట్టులనైనన్. ౧౧
వ. కాని దాక్షిణాత్యులు నాయెడంజూపు నాదరమ్మునకుఁ బ్రతిగా నేను దమిళముం
జదువనెంచి యించుక సఫలతఁ గంటి-నవ్వల భారతదేశంబునఁ దెలుఁగుభాష
నభ్యసింపఁ బూనితిఁ-గాని తత్ప్రయత్నము వర్ణసమామ్నాయముం గడచి
యవతలకుఁ బోనేరదయ్యె-నిట్లు ద్రావిడాంధ్రములు చాలినంతవట్టు నా కబ్బు
నదృష్టము కలుగదాయె-నింక ముందేని కలుగవచ్చునని తలంతుఁ-గాన దాక్షిణాత్యులు
కామక హిందూస్థాని నేర్చుకొను బాధ్యతవిశ్వాసంబుతో నున్నాఁడ-నాస్తికావాసు
లగు ద్రావిడు లించించుక హిందీ నెఱుంగుదురు-కాని తమనేర్చు నాంగ్లభాష
కెక్కడ ముప్పువాటిల్లునో యన్న భయమ్మున నింగిలీసుఁ గఱచినవార దేశభాషల
పట్ల నౌదాసీన్యముంజూపుదు-రది యట్లుండె. ౧౨
గీ. అపుడు మానాయకుని చెల్మి యమరుకతన, నాతఁ డాత్మవిచారార్థి యగుటకతనఁ
గడలిపయనంపు సుద్దులకంటె బలిసి, నడిచె నాధ్యాత్మికాభాషణములు మాకు.
క. నీతికి నెఱుకకు వింగడ, మీతఁడు వచియించు నేసునెడ విశ్వాసం
బేతఁడు నిల్పునో యాతఁ డ, పేతాంహ స్తుతి యటంచుఁ బేర్కొనుచుండున్. ౧౪
వ. నీతికిం దగుతగములు నిర్ణయించుమతం బతని దృష్టిలో రిత్తమతంబ-యీ గొడవ
కెల్ల నా యాకుబువ్వ నేమంబ నిదాన మాయె-న న్నతం డెఱచి నేలతినవని
నిందించుఁ-గూరగాయలంబలెఁ బశుపక్షులనైత మీశ్వరుండు మానవుతిండి
కొఱకుఁ బుట్టింపఁ డెట్లని వాదించు-నిట్టి చర్చలు మమ్ము లోఁతులకుం
గొంపోయెఁ-గాని యెవనిదారి వానిద-నీతిధర్మంబుల కరమరిక లేదని యోడ
పెద్దయుఁ గలదని యేనును సిద్ధాంతము లొనర్చితి-మివ్విధంబున నయ్యాయి
ముచ్చటల న్మనుచుచు నానందపరసీమలం ద్రొక్కుచు ౧౫
క. ఇరువదియు నాల్గునాళ్ళకు, నురలుచుఁ బింపిళ్లుగూయు హుగ్లీనదిసొం
పరయుచుఁ గాళీఘట్టముఁ, దఱిసితి మ్మాత్రవనిఁ గాంచి తనిసితి నాత్మన్. ౧౬
వ. ఆనాఁడ ధూమశకట మెక్కి బొంబాయినగరమ్మునకుం బయనమునాగించితి.

* * *

౨౩. హిందూదేశమున

గీ. దారినడుమం బ్రయాగమ్ము తగిలె నచట, బండి ముక్కాలుగంటసే ప్రొద్దుఁ గాన
రాణకెక్కిన యన్నగరంబు చూడ, నౌషధం బొండు విలువఁగా నరిగినాఁడ. ౧

వ. అయ్యాయితావులు పరికించి మందఁగాని వచ్చునంతలో శకటంబు మెలమెల్లఁ జాగుచుండె - నంచెకాపరి మంచివాఁ డగుట బండి నొక్కనిముస మాఁచెగాని నా యెడ జాడ కానిపింపమింజేసి నామూటముల్లెలఁ బదిలించి యుంచె - నవ్వల నే నొక్కపూఁటకూటింట బసవెట్టి యాంగ్లేయుఁడు పయొనీరుపత్రికాసంపాదకుఁడు నగు చేజనీ కుఱుఁగటికిం జని నేటాలుభారతీయులంగూర్చి నాపంపువార్త లాదరింపుము - ధర్మవ్రతక్క వేఱొండు నా కింపితము గాదని పలుకుడు నుచితమగు సాయంబొనర్తు నని యతండు నన్ను గారవించెఁ - బదంపడి రామణీయకరాశి యగు త్రివేణీసంగమమ్ము నాప్యాయముగాఁ దిలకించి భావికర్తవ్యాలోచనములతో నాఁటిరేయి గడపి ౨

క. వఱువాత లేచి బొంబయి, పురమ్మునన్ డిగుట కిచ్చపుట్టమిని సరా
సరి రాజకోట కేగితిఁ. గరఁగితిఁ బ్రియబంధుకోటిఁ గనుకలిచేతన్. ౩

గీ. ఆఫ్రికాభారతీయ బాధావమాన, దర్పణంబుగ నలఁతిపొత్తంబు నపుడ
వెలువరించితి వదనంపువెలుఁగుఁ బట్టి, పచ్చపుస్తకమని పేరుపడియె నద్ది. ౪

మం. భారతక్షోణిలోఁ బ్రథితిగన్నట్టి, యఖిలపత్రికలకు నద్దాని నంపఁ
బయొనీరుముఖ్యసంపాదకుఁ డైన, చేజనీ మునుముందు చేసెఁ దద్వ్యాఖ్య
తత్పిండితార్థమ్ము తరలెను సీమ, కద్దానిసారాంశ మాఫ్రికా కేగె
నేటాలునందు వన్నియ కెక్కినట్టి, యెల్లపత్రికలందు నిది యచ్చుపడియెఁ
జినపెద్దటీకలు చెలరేఁగె దీని, కాఫ్రికామన్కి నా కగపడ్డచెడ్డ
కడగండ్ల కిదె మూలకారణం బయ్యె. ౫

ఆ. బొబ్బజాడ్య మపుడు బొంబాయినగరాన, వేమొగాలతోడ విస్తరిల్లె
నచటవిన్నఁ గన్న నేడ్పులు పీన్గులే, ప్రళయరుద్రునాటపాటవములె. ౬

వ. రాజకోటయు నిమ్మహామారిపాలఁ బడునో యని యే నపుడు బీతుకుడిచి యనామయాపాదకకార్యంబులందు నానేర్పు పెద్దదియగుటంజేసి నాసేవ నంగీకరింపుఁడని దొరతనమువారిం గోరుడు వారు నన్ను రోగపరిశీలకవర్గంబునం దొకసభ్యునిగా నియమించిరంత ౭

ఆ. మఱుఁగుదొడ్లు తడ్డ గరగరగా నున్న, వలయుఁ గాన వాడవాడ కేగి
ౘాటుపెరడులుండుసందుల గొందులఁ, గంటి సభ్యులెల్ల వెంటనుండ. ౮

క. తమదొడ్డులు చూడ నిరో, ధముసెప్పక పేదవాడ తడ్డయుఁ జేర్చెన్
మముఁ జూచిరి మాచెప్పిన, సమస్తసంస్క్రియ లొనర్పఁజూచిరి దీక్షన్. ౯

క. ధనవంతులు తమపెడలిం, గనుఁగొంటకు నిచ్చగింపకే మము న్గనుఁ జ
ల్కనగాఁ జూచిరి యిఁక మా, వినిచెడిహితవాక్య మెట్లు వినుదురు వారల్. ౧౦

ఆ. ఎట్టకేని దానియోగడఁ బరికించి, ఘోరనరకబాధఁ గుడిచినాఁడ
గాలు తేమ క్రిములు గాఢాంధ మింకేమి, పేరుకొనదు నాకునరకయోగ. ౧౧

ఆ. ఇలను నంటనీక మలమూత్రముల నయ్యె, పాత్రమందు విడిచి పదనముచేసి
వెల్తురునకుఁ బగినవీలిచ్చుచో దొడ్డి, పాకిసేయఁజాల దానికి నెప్పుడు. ౧౨

గీ. అవల మాతంగవాటిక కరిగి మూల, మూడులపొల్లఁ గన నాకు మనసుపోయె
సాటిసభ్యుల కీకాంతఁ జూటినంత, నన్నుతం బరిరంభపూర్వ మవతరించె. ౧౩

క. తుట్టతుద కొక్కసభ్యుం, డెట్టో తనరెంటబాక కిష్టపడినమెన్
మొట్టమొదలుగాఁ గన్గొని, కట్టు బరపడితి మాదిలగూడెంబున్. ౧౪

క. వెలివాడవారలు న్క్రముఁ, దిలకించినయంత నడిచి దిగ్భ్రమపడి స
వ్వాల మీమఱుఁగుం బెరడుల, కలయ పెఱుఁగంగ నేము కనుకొనుపేర్కన్. ౧౫

క. వచ్చితి మని యే నన మే, మెచ్చట మలమూత్రశాల లెచ్చట దైవం
బిచ్చినబయళ్ళకుం జని, నిచ్చలు శకృదార్త్తి మేము నీఁగవ మన్నా! ౧౬

క. మిముబోఁటి నాగరికులకు, రమాకృపాలబ్ధ సుఖపరంపరులకుఁ గా
క మలీమసులకు దారి, ద్ర్యమగ్నులకు నెట్లు మఱుఁగుతావులు చిక్కున్. ౧౭

వ. అని నమ్రతాదైన్యంబులు విరియ వారు మాఱుపల్కిరంత నేను ౧౮

క. మీయిండ్లఁ జూడ నొప్పెద, నా యనుచుఁ గొంకజేల రండీ కనుఁడీ
మాయిం డ్లొకయిండ్లా యిసి, రో యెబుకలకొంప లెల్లరోఁతలగంపల్. ౧౯

క. అని వార లాడి రంతట, జనంగములు నిల్చుపెన్కసదనంబుల నేఁ
గనుఁగొని వానివెలందికి, ననూనవిస్మయము హర్ష మందినవాఁడన్. ౨౦

మం. కలయంపిం జల్లి చక్కఁదనాలు నిక్క, జలుఁగుముగ్గులు రచించిరి చత్వరముల
గోమయమ్మునఁ గొత్తకొత్తగా నాల్గు, దెసల గోముఖమును దీర్చి రింటింటఁ
గుండలు చట్లు మూఁకుళ్ళు సానికలు, ముంతలు పిడతలు మొదలైనయట్టి
మృన్మయపాత్రముల్ మెఱుఁగులు క్రక్క, చందానఁ దోమిరి చండాలకాంత
లిచ్చోటికిం జీడ లెట్లురానేర్చు, నేల మామేల్కొల్పు లిచటివారలకు. ౨౧

వ. అయ్యది యట్లుండె-నంత మాస్వచ్ఛందసేవకసంఘము రాజకోటం గల చైత్యం
బులన్నై తము పరికింపఁబూని మున్ముం దొకవిష్ణ్వాలయమ్ము నావేశించె-నందలి
ప్రధానార్చకుఁడు మాకుటుంబమిత్రుఁ డగుటం జేసి ౨౨

క. గుడినెల్ల మాకుఁ జూపఁగ, నోడఁబడె నాతండు మా హితోక్తులనెల్లన్
దడయక పాటించెద నని, కడుమక్కువఁ జూపె సాధుగణ్యుం డగుటన్. ౨౩

క. అతఁడు నెఱుంగనికసటుం, బ్రతు కీడ్చుచునుండె నొక్కప ట్టాగుడిలోఁ
జితచితలాడెడు నెంగిలి, మెతుకులపుల్లియలు ముఱిగి మెండుకొనంగన్. ౨౪

క. పావిత్ర్యనిలయ మనుకొను, దేవళమున గొలు కవియుదెంచుట నన్మ
ద్భావమ్ముకలఁగి దుఃఖ, ప్లావితమై నాఁడు నన్ను బాధించెఁ గడున్. ౨౫

వ. కోవెల యనం బరిపూతక్షేత్రంబనియు నందు శౌచవిధి నతిజాగరూకతమైఁ
బాటింపఁదగు ననియు మనతలంపు-ధర్మతత్త్వవేత్తలు లో వెలి వెలందితనము
కామక వలయు నండ్రు-కాని దేనిదారి దానిద యయ్యె. ౨౬

* * *

౨౬. రాజభక్తి శుశ్రూషలు

మం. పరిపూతమగు రాజభక్తిలో నన్ను, దొరయువారలు జగత్తున లేరు లేరు
సత్యమ్ముదెస నాకు సహజానురాగ, మెలయు ఏతద్భక్తిహేతువై యుండు
మెఱమెచ్చులకు దీని మెఱయు ఏ నెఱుఁగ,నాఫ్రికాధాత్రి నాయరుదెంచునట్టి
ప్రతిసదస్సున రాజభక్తిగీతమ్ము, వినిపించు గాయకవితతితోఁ గలిసి
తత్కృతిం బాడితి ధర్మ్యం బటంచు. ౧

క. నా యెఱుఁగనిదోసము లాం, గ్లేయులరాచఱికమందు లే దైనను ద
ద్గేయంబును మన్నించుట, చేయందగుచేఁత యని వచింపఁగ నోర్తున్. ౨

వ. ఆనాఁ డాంగ్లేయరాజనీతి సౌఖ్యదాయకం బనియు నాఫ్రికాయందు సాక్షాత్కరిం
చిన వర్ణద్వేషము దేశకాలానుసారిగాఁ బొడమినద కాని తెల్లవారి సహజలక్ష
ణంబు కాదనియు విశ్వసించితిఁ-గాన ౩

ఆ. అవనినాథభక్తి నాంగ్లేయుల న్మట్టు, మిగిలి తాళ మరసి మేళ మ్మెఱఁగి
దొరలు పల్కుపలుకుతోఁ గంఠము గ్గల్పి, పాడినాఁడ రాజభక్తిగీతి. ౪

క. అక్కఱ పొసఁగినవేళల, నిక్కెఱుఁగని రాచబత్తి నెఱపితి దానిన్
రొక్కమ్ముకొనకుమ మెప్పుల, కొక్కపుడే నమ్ముకొంట కొడఁబడ నైతిన్. ౫

వ. ఏను మాతృభూమికిం జేసినవెన్క విక్టోరియా రాజ్ఞీ ప్రోత్సాహకార్యక్రమ ప్రారంభమయ్యె - నేతన్మహా నిర్వహణమ్ముఁబొందు రాజకీయ దేశభక్తిపదభ్రమునం దేను బాల్గొని యథాశక్తి నిర్వ్యాజికంబగు ప్రభుభక్తిం బ్రకటించితి - వెండియు మా బాలురకును రాజకీయబోధనాభ్యసన కళాశాలా విద్యార్థులకును రాజభక్తి గీతమ్ము నేర్పితిఁ - గాని యహింసాధర్మపాలనమ్ము ముమ్మరమ్మై ప్రాజ్ఞజనముల దేశ జాగర్య హెచ్చినకొలఁది నా కీకృతియం దాదరమ్ము తొలఁగె - నెట్టులన నందలి ౬

క. రాజద్వేషులఁ గుణవ, న్మాజంబునఁ జేప్పు పట్టి మహాపాపుల వి
ర్వ్యాజమ్ము లడఁప మను నను, లేఁజెల్ల! మదీయబుద్ధి కింపగ వయ్యెన్. ౭

గీ. ఏలికకు దాయలైనవారెల్ల ఘూర్త, లగుదు రనిమంచియు నగునె వారి
దీశ్వరుఁ డొకండె చాలువాఁ డిట్టియెడల, నితఁడు దండ్యుండు నిర్దోషి యితఁ డనంగ. ౮

వ. ఈకృతింగూర్చి నాకొదవిన సందియమ్ములనెల్ల నానెచ్చెలియు భిషజ్మణియు నగు బూధునకుం దెలుప నతఁడు నాయాశయముం బెద్దచేసి యహింసానిరతి గల వాని కిప్పాట సూత్రపడ దని సందేశించె-మఱియు ౯

గీ. ఆఫ్రికాభారతీయ దైన్యమ్ముగుఱిచి, కోటలోఁ గరపత్రమ్ము గూర్చునాఁడు
తగినతావుల కేగి యేతత్సమస్య, రచ్చలోఁ బెట్టవలయు న న్నిచ్చపోడమె. ౧౦

క. మునుముందుగ బొంబాయికిఁ, జనుదెంచితి న్యాయమూర్తి సత్తము రెనడేఁ
గనుగొంటి నతఁడు నాప, ల్కినవిన్నపమెల్ల నాలకించెను గరుణన్. ౧౧

గీ, అతఁడియట్లు నన్నుఁ దయాబ్ధి యాదరించె, నిరువురు న్మహాతాచెంత కేగుమనిరి
పెద్దతగవర్లె యిట్లు సెప్పినకతాన, నాకు మెహతామహత్త్వ మంతయును దెలిసె. ౧౨

ఆ. అంత నతనిచెంత కరిగితి సాధ్వసా, విష్టమైనమనసు వెనుక కీడ్వ
బొమిడికమ్ములేని బొంబాయిసమ్రాట్టు, కొమరునట్లు నన్నుఁ గూర్మిఁజేసె. ౧౩

వ. మఱియు నమ్మెహతా యిట్లనియె. ౧౪

క. నీయుద్యమంబు విశ్వ, శ్రేయోవహ మది కడుం బ్రసిద్ధి గడింపన్
జేయఁ దగు నిచట లోకసభ, నాయోపినతోడుపాటు నావచ్చెద నీకున్. ౧౫

క. బొంబాయిసింగ మీసర, ణిం బల్కి సభాదినంబు నేమించి ప్రసా
దం బార నన్ను నంపుడుఁ, బంబినహర్షమ్ముతోడ బసకుం జనితిన్. ౧౬

క. ఆవలఁ దత్పురిఁ గల మా, బావను దరిసించుపొంటెఁ బయనించితి రో
గావలికిన్ వశపడి నా, నావేదన లందుచుండె నాఁ డతఁ డకటా. ౧౭

ఆ. అతఁడు నిస్స్వుఁ డగుట నస్మత్సహోదరి, యూడిగంపువెట్రిఁగు నోర్వలేమి
నరసి రాజకోట కరుదెమ్ము నా నియ్య, కొనియె భావుకుండు కొంకులేక. ౧౮

ఆ. అంత నాలసింప కక్కతో బావతో, నరిగినాఁడఁ గాణయాచి కెంద
తెన్నిమందు లిడిన నెదిర్చి తద్రోగంబు, ముదిరెఁ గాని సుంత బెదరదయ్యె. ౧౯

క. బావన్ నావసియించెడి, యోవరిలో నిల్చి యెల్ల యుపచారములన్
గావించితి రేయుం బవ, లావంతయు విసువులేని యాదటతోడన్. ౨౦

క. కనుమూఁత లేక వేళకుఁ, దిను టెఱుఁగక సేవచేసితిం బావకు ని
ప్పనిలో నేటాలుసమ, స్యను మఱవక యుంటి గ్రంథసంధాయకతన్. ౨౧

ఆ. ఎంతపడిన దైవ మెడపెట్టె భావుకు, దుర్గమార్గిజలధిఁ దోఁచె నన్ను
బావ నట్లుకొలుచుభాగ్యంబు కల్మిచే, నప్పుడుకొంతదుఃఖ ముపశమించె. ౨౨

గీ. తెగులుగొంటుల కిట్టు లూడిగముసేయు, కోర్కి నానాఁటికి న్నాకుఁ గొనలుసాఁగె
నేత దుపచారములమీఁది ప్రీతికతనఁ, జుల్కఁజేసితి నొకొకష్టు సొంతపనులు. ౨౩

వ. అపు డప్పు డిట్టిచాకిరిసేఁతకు నాయిల్లాలిన కాక మాకుటుంబమువారినెల్ల నియో
గించువాఁడ_నొకనిసంతుష్టికై కాక డంబము వలచియుఁ బ్రజాభిప్రాయమునకు
వెఱచియుఁ గావించుసేవ నిరర్థకమ_యది సేవకునాత్మోన్నతి నడంచు నూడిగం
బెయ్యది హృది నానందితముఁ గావింపఁజాల దయ్యది కొలువుకాని కర్థదాయ
కమ్ము కామియు కాక సేవ్యునిసైతము సుఖితుం జేయనేరదు-మఱియు ౨౪

ఆ. చిత్త మెప్పు డార్తసేవావిధానమ్ము, మరగి తాఁ బ్రమోదమగ్న మగునో
యపుడ భోగజాల మర్థమ్ము వైయర్థ్య, భాజనం బటన్న భావ మొదవు. ౨౫

* * *

౨౬ బొంబాయి సభ

క. మాసోదరిభర్త మముం, బాసినమఱునాఁడ దుఃఖభారము నెట్లో
త్రోసిచనితిన్ సభాదిన, మాసన్నం బగుటఁజేసి యలబొంబయికిన్. ౧

వ. మెహాతా మున్ను ముదలపెట్టినట్లు సభాపూర్వదినంబున నతనిం గంటి - నప్పు
డప్పెనుమానిసి ౨

గీ. వ్రాసి తెచ్చితె నీయుపన్యాస మెల్ల, గాంధి ! యది యెన్నిపొరటల గ్రంథమయ్యె
ననుచు నంజుచు నంజుచు నాశుఫక్కి, నొడువనెంచితి నంటి రాల్పడ నెలుంగు.

వ. అంత ఫిరోజిషామెహతా విస్మయంబు నభినయించుచువాఁడు నన్నుంగని యిట్లనియె.

క. తగ దీతెలుంగు తగ దీ, నగరంబున వార్తలంపు నడవడి కలనా
రెగుడుడిగుడు కదనంబుల, కగపడదో వాఙ్మాధుర్యంబు నవిచ్చెత్తించెదో. ౭

గీ. వ్రాయు మిప్పుడేని బిరబిరవ్రాయు మెల్ల, పాట్లుపడి తెల్లవారుదాఁకఁ దాని
నచ్చువేయింపవలయు సిద్ధమైననాఁడె, యంతియో యింతియో ఫలం బబ్బు సభకు.

గీ. అనుటయుం జెల్లఁబోయి గత్యంతరంబు, లేమి శేరదేశమున నాదశేఖనంబు
పూర్తిగావించి ముద్రణంబునకుఁ దార్చి, పద్యకించిత్తి గుంపెముపడుపు సించి. ౮

గీ. తెల్లవారె సభాకాల మెల్ల వచ్చె, నచ్చుపడ్డగొంత్రె నా క మ్మహాశయుండు
కొలువుచెవి కంటఁదాయె నాలుకుపట్టు,కఱుకుచుం జెంచినాఁడు మంకస్వరంబు.

గీ. ఇంక నెత్తిలి భాషింపవిరా యటంచుఁ, దయమంగాఁ జాగె న మ్మెహతామనీషి
యెంతగా నన్నతఁడు ప్రోత్సహించినాఁడొ, యంత నా ప్రసంగాజ్ఞ నాగొంతురవళి.

వ. పదంపడి నాచిరంతనవయస్యుఁడగు కేశవరావు నన్నుదాటింక సభనుండి లేచివచ్చె-
నతని యెలుంగు గంభీరమైనది – కాని సభ్యులు 'వాఛా'ను వలచుటంజేసి నాపని
నతండు విన్నాణముగా ముగించెఁ – బరిషత్తు పంజ మ్మాకపెట్టిన ట్లయ్యె –
సదస్యులు నాయుపన్యాసము నిక్కగుల మెచ్చిరి – కాన నా కెనలేని యానంద
ముదయించె – వెండియు నయ్యవసరంబున ౧౦

క. నాయకరత్నము మెహతా, నాయుక్తులఁ బెద్దసేయ నా కది గంగా
తోయమునయందు బ్రుంగిన, తోయమున నోమ్మెవరాని తోమముఁ గూర్చెన్. ౧౧

వ. మఱియు నానాఁడు మన్మిత్రులగు ధర్మవాదులు ముర్వు రాఫ్రికాకు విజయంచేసి
నాయుద్యమంబునకు బాసటయౌదు మని బాసయిచ్చిరి–కాని యయ్యాయి నిరో
ధమ్ములకతన వారు నన్నామకొనలేకపోయి–రంత నేను బొంబాయినగరంబును
గాలించి గాలించి నాసీమచెలికాఁడగు పేస్తనజీని గన్గొంటి–నితఁడు ౧౨

క. అసమాన శేముషీ సా, రసమగుఁ డిడు ధర్మవాదిరత్నము; శౌకాం
ధసులము గావున మాకుం, బొసఁగెను జెలికార మాంగ్లభూవాసమునన్. ౧౩

గీ. కోవిదుఁ డతండు ఘూర్జరకోశరచన, కగ్గపడె నప్పు డుభయభవ్యప్రసంగ
మైనయంతన పేర్మిమై నాఫ్రికాకు, వచ్చి తోడ్పడవో యని వాని నంటి. ౧౪

గీ. అతఁడు నా కణుమాత్ర సాయం బొనర్ప, నొల్లమియ కాక నను సైతమల్లగడ్డ
కరుగఁ దగదంచు నెచరించె భరతభూమి, లేదె మనసేవ కని మూదలించి పలికె.

వ. వెండియు నచ్చెల్మికాఁడు నన్నుంగని ౧౫

గీ. మాతృభాషాభివృద్ధికై మన మొనర్పఁ, దగినపను లెన్ని లేవు! సంతతము ప్రబ్బి
వచ్చు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవైభవంబు, తెల్ల మొనరింపవా జనుదేశమునకు. ౧౭

ఆ. ప్రకృతిశాస్త్రమునకుఁ బరిభాష లేను శో, ధించుచుంటి నిప్పుడు తెలిపి లేక
మంద లనియ లేని మత్కార్యభూమిలో, వింటివా యిదెంత వీసమంత. ౧౮

ఆ. కోట్లకోలఁదిప్రజలు కూటికి గుడ్డ క, ల్లాడుచుందు రిందుఁ జూడవోటు?
చదువు లేక హృదయసామరస్యము లేక, సంఘ మడుగుపట్టుజాడఁ గనవొ, ౧౯

ఆ. భారతీయు లాఫ్రికారాష్ట్రముల స్రగ్గి, మ్రగ్గిపోవుచున్నమాట నిజమ
కాని నిన్నువంటి కఱకరి వారికై, మీఁదుకట్టుకొంట మెచ్చుగాదు. ౨౦

క. మునుముందు కదలి భారత, జన యిత్రీదాస్యపీడఁ జంపఁగవలయున్
వెనుక నలవోకగా ల, గ్గొనరు నక్రనవారి కేచట నున్నను గాంధీ! ౨౧

క. నీతత్త్వము నవరించుట, బ్రాంతి యటం చెఱుఁగుదును భవాదృశు లైనన్
నీతో నేటాలుగడ్డకు, నేతేరక యునికి తనకు నెంతయు నించున్. ౨౨

వ. అనుటయు నతనిహితవాదము న న్నసంతృప్తిపా లొనరించెఁ—గాని యా సల్లప
నమ్మకతనఁ బే స్తనజీపట్ల నావెలాంెంచుపెంపు పొంపిరివోయె—నతని దేశాభిమాన
మునకు భాషాభిరతికి లెస్సపొంగితి—మానెయ్యం బీప్రస్తావమునం జేసి మిగుల
బిగిసె—నైన నప్పుడు ౨౩

క. నేటాలుభారతీయుల, కూటువకుం గొలువుసల్పుకోరిక నాకుం
గాటంబై కృష్ణుని యీ, మాటలు నాయుల్లమందు మల్లడిగొనియెన్. ౨౪

మం. పరధర్మమును లెస్స పాటించుకంటె, నిజధర్మ మెట్టిదేని భజించు టుఱవు
తనధర్మమునఁ జావు తద్దమే లిచ్చుఁ, బరధర్మమునకొల్వు భయకారణంబు. ౨౫

* * *

౨౮ పూ నా లో

క. బొంబాయి నెడసి పూనా, కుం బోయితి లోకమాన్యగోకులు లచటం
బంబినకీరితి నిరుప, క్షంబులఁ బాలించుచుండ్రు సౌజన్యనిధుల్. ౧

వ. ఏను దొలుతో త్త బాలగంగాధరుం గదిసి వినీతుఁడనై ౨

ఆ. అన్ని తెగలవారి యాశీస్సు లర్థించు, యుచేట్టు త్రొక్కిన్టాఁడఁ గృప వెలార్ప
ఘనుడు లోకమాన్యుఁ డమ్మాటమెచ్చి నీ, పనికి వెల్ల రిష్టపడెద రనియె. ౩

గీ. రాజకీయప్రపంచ దూరస్థితుండు, సభకు నధ్యక్షుఁ డగుట యాశాస్య మందుఁ
బూజనీయుఁడు పడిసన్నబుధుఁడు రామ,కృష్ణభండార్క రష్టుఁ డీకృతికి ననియె.

ఆ. సభల నిప్పు డతండు సన్న్యసించెన కాని,యీకొనంగవచ్చు నిట్టికొలువు
నతనిఁ గన్న వెనుక నరుదెంచి ఫలితాంశ, మెఱుకసేయు మనియె బుద్ధబుద్ధి. ౫

క. గోకులుఁ జూడుము గాంధీ !, నీ కక్కఱ నొడమెనేని నిక్కముడనై
నాకడకు రమ్ము వేసట,నా సహాయుండ నౌదు నటి ననిపలెఁ గ. ౬

వ. అంత నిట్టియుదారుం డగుటన బాలగంగాధరుఁడు లోకమాన్యుఁ డయ్యెనితఁడు
ననుబోఁటి ప్రత్యగ్రపరిచితు నింత గారవించునే యని వేఁ నక్క జంపడుచు ఫెర్గుసన్
కళాశాల నున్న గోపాలకృష్ణుని సన్నిధికిం జనుడు నమ్మహామహుఁడు నన్నుఁ
దనవానిఁగాఁ బ్రేమించి నూత్నవిద్యార్థిపంబలె గుచ్చిగుచ్చి పరిశీలించి నాకుఁ
దన్నగరంబునందలి సందర్శనీయుల నెల్లరం దెలిపి నీయుపన్యాసంబు నాలింప
నురవణించుచున్నాఁడ నని నన్నుఁ బెద్దచేసి తనవిద్యాలయంబు నలుగడం ద్రిప్పి
వలసినప్పుడెల్ల నీకు నాయండ కలదనియు భండార్కరును త్తరము నాచేవిని నైన
వలతు ననియుం బ్రోత్సహించి వీడుకొల్పెనయ్యవసరంబున ౭

క. మహాత్మా హిమాద్రియట్టుల, మహనీయుఁడు తిలకు వార్ధిమాడ్కిని గంగా
లహరివలె సజ్జనస్తో, మహితుఁడు గోకులుఁడు నాదుమదికిం దోఁచెన్. ౮

గీ. అద్రిపతి నెక్కలే మబ్బి నడుగుమోప, వెఱతు మమరాపగా వీచివీథులందు
నోలలాడెద మొనరింతు మోడపయన, మాడుకొననేర్తు మా తల్లియంకపీఠి. ౯

మం. గోపాలకృష్ణగోకులుఁ డర్హణీయుఁ, డానాఁడు రాజనీత్యంశమ్ములందు
నస్మద్హృదయ మెంత యణిమె గోభూమి, నుండియు నేఁ డంత యుత్తరించెడిని
బరు లెవ్వరేని మద్భావమ్ము నట్టు, లాక్రమించియెఱుంగ రని పల్కరింతు. ౧౦

వ. అయ్యది యట్లుండె. ౧౧

క. అంతట నే భండార్కరు, చెంతకుఁ జని నాదుమనవిఁ జెప్పితి సంఖ్యా
వంతుం డాతఁడు జనకుని, వంతున నన్నారవించె వాత్సల్యమునన్. ౧౨

గీ. అన్న నా కిప్డు రాజకీయములతోడి, జడ్డు సుంతయు లేకున్కి జగ మెఱుంగు
నైన నిన్ను నైరాశ్యోపహతునొనర్ప, నోడెద న్నీదువాదంబుయుక్తమనియె.౧౩

క. అభినంద్యము నీజతనము, సభ నాకే లంచు నుడువఁజాల మనీషా
ఋభుగురులు తిలగ్గోకులు, లుభయులు న న్నానటన్న నొప్పెద ననియెఁ. ౧౪

క. వా రిచ్ఛగించునాఁడే, వారక పరిషత్తు జరుపవచ్చును భవదీ
యారంభము జయలక్ష్మి ప,రీరంభముకల్మి విస్తరిల్లుత మనియెన్. ౧౫

వ. ఇట్లు పరమపూజ్యులు నిరాడంబరులు నగు నియ్యంతర్వాణిగ్రామణులు నన్నాదరించి యనాయాసంబుగా ననార్భటముగా సదస్సు జరిపించి నన్నంపి - రంత నేఁ జెన్నపురి కేగుచుఁ దన్నగరంబునవారు నారాక కుపొంగి విద్వన్మణియగు సుబ్రహ్మణ్యని యాజమాన్యమునఁ బేరోలగము సమావేశపఱిచి - రందు నావినిచిన బాలసుందరకథ సభ్యులన్ మిగుల నాకర్షించె - మఱియు నే నయ్యెడ ౧౬

క. అతిదీర్ఘవాఙ్ముఖము ము, ద్రితమ్ము పఠియించుచుం బ్రతిపదం బవధా
నిత విని సదస్యు లాస, క్తతః జూపిరి పచ్చపుస్తకంబును విలువన్. ౧౭

గీ. వేఁడివేఁడి గారెలవోలె వేలకొలఁది, పొత్తములు చెల్లెఁ గీర్తిసంపత్తిఁ గన్న
పత్రికానేతృమండలిమైత్రిఁ గంటి, నెల్లభంగుల నావేడ్క వెల్లివొడిచె. ౧౮

వ. నాఁటి నాప్రసంగము లన్నియు నాంగ్లభాషయంద నడిచెఁ - గాని యింటిలో వెలువడునంత సౌహృద్య సౌహిత్య సముత్సాహములు నాపట్ల మదరాసుపురమ్మున బాహిరపోయె - నెమ్మికిం దేశ్యవిపాశంబులు లేవుకదా. ౧౯

* * *

౨౯ వెం ట నే ర ము

క. పడపడి కాళీఘట్టముఁ, గదిసితిఁ బరిచితులలేమికతమున నానా
పదలం బ్రుంగితి నచ్చటఁ, గొదుకుచుఁ గొదుకుచు సురేంద్రుఁ గొల్వనఁగంటిన్.

ఆ. అతఁడు వంగదైవ మామాట లీమాట, లైనవెనుక నిప్పురాన నీదు
పలుకు నాలకించుప్రజ లుండరని నాకు, నుత్తలంబు గదురుచున్న దనియె. ౨

వ. ఇఁక నమృతబజారుపత్రికా సంపాదకు డు నన్నొక తిరుగుఁబోతుఁగా నూహించె - వంగవాసిపత్రికా యజమానుఁడు నీజోలి మా కక్కఱలే దనె - నిట్టి దుష్కలి తమ్ముల కే నోడక యింగ్లీషుమన్, స్టేట్సుమన్ పత్రికా సంపాదకులఁ గన్గొంటి - నాంగ్లహైందవులగు వారు నన్నాదరించి యాఫ్రికాభారతీయసమస్య విలువ కలదని యెఱింగి దానింగుఱిచి నాయొసంగిన యంశమునెల్లఁ బ్రకటింపఁ జాగి - రం దింగ్లీషుమన్ సంపాదకుఁడు సాండర్సు నన్నాత్మీయుఁగా భావించి తన పత్రికను నా కప్పగించె - నితనికి న్నాకును గడిందినెయ్య మేర్పడె నంట యతిశయోక్తి కాఁజాలదు - యథాశక్తి నీయుద్యమంబునకుఁ దోడ్పడెద నని యియ్యెదారుండు నాకు వాగ్దాన మొనరించి దానిని శతధా పాలించె-నాబ్రదిమియందు. డబ్బాటుగాఁ బాటిల్లిన మధురాతిమధుర ప్రణయంబు లీదృశంబు

లెన్నని గలవు – నాకు డంబము లేమియు సత్యప్రమాణత కల్మియు నాండప్పు చెలాయించు నెనరునకుఁ గారణంబు లాయె – నిర్ణుడు నన్నుఁ బ్రోత్సహించె – ఆఫ్రికా యందలి యూరొప్యెయుల తప్పులం దెగడుటకు కోర్టులం గాఁకుటకు నేను సంశ యింపలేదని తా నెఱింగె – నెదిరి యెడ మన మెంత ధర్మ్యముగాఁ జరింతు మంత వేగిరమ్ముగా మనకు న్యాయము లభించునని నా యనుభూతి ఘోషించుచున్న యది – యి ట్లనుకొని సాయము ప్రార్థించుచుం గలకత్తాయందున్నప్పు డొక సదస్సు జరుప నెదురుచూచుచుంటి – నింతలో దర్బానుండి యొక తంతి శాసన నిర్మాణసభ త్వరలోఁ గూడఁ బోవుచున్నది – కాన మీరు వెంటనే రావలయు – నని నాకుఁ దంతివార్త నంపుటం జేసి కలకత్తా కార్యక్రమములకు స్వస్తి చెప్పి నాయిల్లాలితో నిరుగురు బిడ్డలతో మేనల్లునితో ధూమనౌక నెక్కి – [illegible] ఆఫ్రికాపయనంబు సాగించితి. ౩

* * *

ఆ త్మ క థ

తృ తీ య భా గ ము

౧ గా లి వా న చి న్నె లు

క. నడితరపు హైన్దవులలోఁ, గడుఁ బిన్నతికంబునందఁ కల్యాణవిధుల్
నడుచుట నాలుమగలమ్మ, న్గడ లితరేతరవిరుద్ధ గార్హస్థ్యములు. ౧

గీ. మగఁడు చదువరిగానుంట మగువ కోన, నాలు రాకుంట నైకసంసారసరణి
యగుట నింటియతండు తోయలి కొనర్ప, వలయు నాచార్యకంబు చక్కులకునెల్ల.

వ. కావున నేను ౩

గీ. ఆలుబిడ్డల వేసంబునందు బాస, యెడల నాహారమున నడవడికి పట్ల
రీతిదెసఁ బెద్దకాలంబు దృష్టినిల్పి, నైజమతిం బొల్లి యింటియొజ్జతనము నెరపు. ౪

వ. ఆనాఁటికథలు కొన్ని తలఁపునం బాఱి నేఁడునాకెన లేనిగవ్వ హాస్యించు-వెండియుఁ ౫

గీ. పతిని సేవించుటయ తనపాలి పరమ, ధర్మమని విశ్వసించు హైందవవధూటి
జాయ కొడయండనని భారతీయుఁ డెంచు, నగుటఁబతిచేతికీల్బొమ్మ యయ్యెనబల.

వ. అయ్యది యట్లుండె - సభ్యత నర్థించువా రాంగ్లేయుల జీవనపద్ధతుల నవలంబింప
వలయు నని యట్లొనర్చినన్నాఁడ వారికి సంఘమునయందు గౌరవం బేర్పడునని
మన్ననలేనివారు ప్రజాసేవ కనర్హులని మున్ను నాతలంపు - కాన నాలుబిడ్డల
చీరసింగారములు నాయిచ్చకొలఁది నేమించి కోమటివేసంబు వదలించితి - రాను
రా నాంగ్లేయుల ననుకరించుట దూష్యమనియుఁ బారసీక నాగరికత యెల్లనాడె
ములం గ్రోడిసేయునట్టి దనియు నెఱింగి మాయింటికి దాని నాహ్వానించితి- నీవిప
ర్యాసంబు నాయిల్లాలికిం బిల్లలకు నసమ్మతంబ - యైనను వారు నావాదమ్మున
కెదురాడ నేరక నాచెల్లుబడి నుల్లంఘింపఁజాలక చెప్పిన వాలకమ్ము లెల్ల నవరింపఁ
జాగిరి - మఱి కొన్నినాళ్ళ కీతగులము నన్ను డిగఁద్రావుటం జేసి నాగరకతా
కూర్పాసకం బూడ్చివైచి సుఖంపడితి - వెండియు నాలుబిడ్డలతో నౌకాయానం
బొనర్చుటకు నాకిదియ మొదలు-కాని ౭

క. పలువురు మిత్రులు బంధులు, కలమ్మునం దుంట నాకుఁ గడుఁగూరుచు నె
చ్చెలికాఁ డభియోక్తయు నై, యల రెడు నబ్దుల్ల తరణి కధిపతి యగుటన్. ౮

ఆ. ఇంట నున్నయట్లు యింటర మెఱుఁగని, జలధియాత్ర నవుడు సలుపఁగంటిఁ
గాని గమ్యభూమి కడుదాపునం దున్న, వేళ విసరెఁ బెద్దగాలివాన. ౯

క. అఱచేత నుసుఱు లిడుకొని, తెరువరు లత్తఱి విభిన్నధీమార్గులై
పరమేశ్వరు నిశ్చల ని, ర్భర నిర్మల భక్తియుక్తిఁ బాడిరి దీనుల్. ౧౦

క. హిందువులు ముసల్మానులు, నందఱు నొకతల్లిబిడ్డ లైరపు డంసుం
గొందఱు ముడుపుఁగట్టిరి, కొందఱు నాస్తిక్య మట్టె గురువులువారల్. ౧౧

క. తండేలు మమ్ముఁ గని యీ, గండంబున కేమి యిట్టిగాడుపువానల్
తండోపతండము ల్గని, యుండినవాఁ డీతఁ డీర లోడకుఁ డనియెన్. ౧౨

క. అతఁ డెంతదిటవు సెప్పిన, మతి కూఱట నొసగవయ్యె మా కాశాసం
తతి వ్రియ్యవాఱఁ జటులా, గ్ర తీవ్రితం బేర్చు విలయఝంఝూఝంపల్. ౧౩

గీ. అదె విరిసె నావ యిదె కలం బవిసె నన్న, రోద లనుక్షణ మెసరేఁగె నెదలు వ్రీల
మిట్టతరఁగలు ఱంపిల్లి ముట్టడింప, నోడ యుయ్యాలజంపాలు లూఁగఁజాగె. ౧౪

క. ఏతన్మహాభయంకర, వాతార్భటి నిలిచె నొకదివారాత్రము; త
ర్వాత మొయి ల్విడలెను జల, జాతాప్తునిదర్శనంబు సమకుఱె మాకున్. ౧౫

ఉ. ఎల్లరమోములందు నటియించె వినూత్నమహస్సు, గాడుపున్
వల్లడితోడనే పరుగువాఱె హరిస్మరణేచ్ఛ, విచ్చె న
ల్లల్లన పంచతాభయ, మనంతర మంతములేని యజ్ఞ తా
వల్లులు ప్రిమ్మిప్రిమ్మి తెరువర్లను దప్పుడుదారి కీడిచెన్. ౧౬

క, అవ్వల భగవద్గీతులు, నివ్వటిలెంగాని తొంటినిశ్చలదీక్షల్
దవ్వులకుం జనె నెఱపులు, కవ్వింపనినాఁడు భక్తి కానంబడునే. ౧౭

గీ. ఈమహావాతవిప్లవం బామతిల్లి, తెరువరులనెల్ల నాదునెయ్యుర నొనర్చె
నిట్టిచెట్టలు మున్ను కన్నట్టివాఁడ, నగుట నిగ్గాలివాన కే నలుకనైతి. ౧౮

ఆ. కడలిచీడలేని వోడమవ నాకు నిక్కుతనఁ జేసి గాలికసరు వేళఁ
బేదగుండెలేక పేటనఁ బెట్టితి, నధ్వనీనసాధ్వసాపహృతికి. ౧౯

క. చుక్కానువాని మెఱవడి, వాక్కుల నపుడపుడ వినిచి వారలభీతిం
జక్కాడితి మిక్కిలిగా, నక్కఱకు స్వచ్ఛ నేస్త మయ్యాది నాకున్. ౨౦

వ. మాపయనించునోడయు దాని ననుసరించు నబ్దులా సెట్టివేఱొండునావయు. నిడుమాలం గడచి వచ్చివచ్చి దర్బానుఘట్టమ్మునం దుక్కుఱేను దిగనై చెఁగాని నేను నిక్కుపుంగవమున తగ్గపడి బెగ్గడిల్లుట ముంగలన కలదుగదా! ౨౧

౨ గాలివాన

మం. పదియునెన్మిదినాళ్లు పయనం బొనర్చి, దర్బానుకేగన్ముం దడితియు, మానమ్ము
కలము బొంబాయిలోఁ గదలినన్నాఁడు, బొబ్బరోగంబు కత్తుపై నున్నకతన
నీరజాబీజంబు లిక్కడిమూఁడు, వానరంబులు చెల్లునటు కేరుడుఁ గాన
నిలిచినైదుదినాలు నిండెననన్న, నోడ సంభ్రమునందు యుండదొ సలయుఁ
బ్రజ లెవ్వ రున్నట్టు గానరారాదు, యణి నెజ్జునూనొక నంకిలినెక్కె. ౧

వ. ఈ సత్కారము కెంజనకెప్పలికిరి ముట్టి-దర్బానునందలి యూరన్నేయు లేనోకా
యాత్రికుల వచ్చినదారిన వాఙుఁ దోలుటకు నెగ్గలంబుగా మొగ్గరంబులు నన్ను
చుంట యితనిముకు నొకహేతు వామెన్నుబల్లానకేన్నెనుమువాడు సగరవార్తా
విశేషంబు లెప్పటి వప్పుడు మాకు నివేదింపఁ జాగిరి-తెల్లవారునాటి కానాఁడు
సంక్షోభవించి సెట్టి నొకదెస వెఱపించుచు నొకదెస బుజ్జగించుచు నతఁడు తన
కెండ్రోడలం బ్రకిప్పినంపుచో వచ్చునందువు లచ్చునొందుమని సూచించుచుండిరి-
కాని తప్పనిపొంగప్పుడు ౨

క. తెలవారి లెక్క-సేయక, ఫలితం బెటులైన నొడ్డుపట్టించెద నా
కలములఁ దప్పక పాంథుల, నిలపై డించెద నటంచు నెరగలిఁ బ్రగక్కెన్. ౩

గీ. ఒక్క-దెస దీనభారతీయులు మఱొక్క-దెస భుజాసంప దధికార క్షీబలక్ష్మీ
పూర్ణులగు నాంగిలేయు లేపునఁ దెగింపఁ,గదనమిబ్బంగిభయదమై మొదలుకొనియె.

గీ. అబ్దులా మన కిఁక వంగఁ డనితలంచి, యాత్రికులవంక కత్తెత్తి రాంగిలేయు
లింటికిం గ్రమ్మఱిల్ల కిం దుంటికేని, పంతమున మిమ్ము జలధిలో ముంతుమనిరి.

క. మా పనుపుం దలఁదాల్చిన, మీ పయనపువెచ్చమెల్ల మే మిచ్చెద మే
లా పీడ లిచ్చగింపఁగఁ, బొపొండని భీతినీతి బోధించి రొగిన్. ౬

వ. అయ్యవసరంబునం దేను యాత్రికులం గదిసి ౭

క. జంకకుఁ డీధవళాస్యుల, జంకెనలకు; నంకిలింపఁజాలర మిము వీ
రింకెన్ని యీాఙుతాఙుల, కుంకించిన నించుకేని యోడకుఁ డంటిన్. ౮

క. తెరువరులు నెమ్మి పీడక, ధరాధరములై రి వారిఁ దత్తత్క్రీ-డా
పరిచితుల నొనర్చి వినో, దరసమ్మున బ్రింగఁజేయు తరుణమునందున్. ౯

క. వచ్చెం గిసిమిసిపండువు, మచ్చికమై నావికుండు మా కాతిథ్యం
బిచ్చె నపు డధ్వనీనజ, నోచ్చయ మది కూడికూడి యొకసభ యయ్యెన్. ౧౦

క. ఆసభ గంభీరోష, న్యాసం బొసఁగితిఁ బ్రాచ్యనాగరికత్వ
శ్రీసరణిగుఱించి; మన్మన, మాసమయమునందు జగడమందే నిలిచెన్. ౧౧

వ. ఏలయన దర్బానునందు రేఁగిన యీకయ్యంబున కేన మధ్యబిందువ నైతి - హిందూదేశమున నున్నతఱి నే నాఫ్రికావాసులగు నాంగ్లేయులం బాడితప్పి దిసంతులుకొట్టితి ననియు నేటాలుగడ్డనెల్ల భారతీయమయంబుఁ గావింపనెంచి రెండోడలపజను దెచ్చితి ననియుఁ దెల్లవారు నాయెడ నెగ్గుమోపిరి - కాని కల్లపొల్లనమ్మికలు సెప్పి నేటాలున కరుదెమ్మని భారతీయు నొకనినేని యేనర్థించి యెఱుంగ - నావచ్చు నావయందలి తెరువ ల్లెనలువ్వురో త్రిక్కఁ దక్కెల్లవారు నాయెఱుక కందని వార - యిఁక రెండగునోడవా రందఱు నా కపరిచితుల - వెండియు ము న్నాఫ్రికాలో వెల్లడింపనియక్కర మొక్కఁడేని తత్రత్యులగు నాంగ్లేయులంగూర్చి భారతంబున భాషింపనైతి - నావినిచిన యెల్లమాటకు న్వలసినన్ని తారకాణ లుండె - నైనను దమసంస్కృతికి దాసులై తెల్లవా రిట్లు పరిణమించి - రీమార్పు నాకు నిరంతరవేదనాజనక మయ్యెఁ - గాననాఁటిగోష్ఠిలో దీనిం దడవితి - శ్రోతలు కర్ణధారాదులు నాతలంపు నాదరించినాపల్కులనోర్మిమై నాలించిరి - సభానంతరము ప్రాచీన సంస్కృతింగుఱించి నావికాదులకును నాకును గొంతగ్రంథము నడిచె - నం దేను పాశ్చాత్యనాగరికత హింసాత్మక మనియుఁ బ్రాచ్యసంస్కృతి యహింసాబద్ధ మనియు వక్కాణించితి - నంత సభ్యులు న న్ననుయోగవర్షంబున ముంచి - రపుడు సరంగు నన్నుఁగని ౧౨

గీ. ఆంగిలేయులు నేఁ డన్నయట్ల రేపు, ఘోరహింసలకుం బూనుకొందు రేని
యేవిధిం దావకం బహింసావిధాన, ముజ్జగింపక సాగింప నోర్తువయ్య. ౧౩

వ. అనవుడు న్నేను ౧౪

గీ. వార లొనరించు హింసాపచారమెల్ల, సైఁపఁగలబుద్ధి ధైర్యమ్ము సాహసంబు
మాకు జగదీశ్వరుండు కామక యొసంగి, విజయమొనగూర్చునని యేను విశ్వసింతు.

క. ఈరీతి నన్నుఁ గలఁచిన, వీరెదెసన్ లేద సుంత వేర్మియు నాకుఁ
జేరిన యెఱుఁగమిరొంపిం, దూఱిన యీనరులఁజూచి దుఃఖింపఁదెదన్. ౧౬

క. తమ యిట్లొనర్పుచేతలు, సమంజసము లనియ వీరు సంభావిం త్రీ
క్రమ మెఱిఁగినవానికి నె, ట్లమర్ష ముదయించు నాకు నాంగ్లేయులపై. ౧౭

వ, అని యొసంగిన నామాఱుమాట నాలకించి నావికాదులు పెక్కండ్రు నన్నుఁ బరిహాసించిరి_నాపల్కులయెడ వారి కేర్పడిన విశ్వాసము తాదృశము కాఁబోలు_ నిట్లు నిరుత్సాహమ్ముతోఁ బ్రొద్దులుపుచ్చుచు నౌకాబంధమ్ము తెగించుకొని గట్టెక్కు టెన్నఁటికొ యని యే నరియాడుచున్నతఱి ౧౮

క. వింటిరె యిలఁ బదికాలము, లుంటకు మీ కిచ్చగింతయుండిన మాకున్
బంటులవలె వంగుడు వెడ, తంటాలకు రాకుఁ డేల తలతో నడకల్. ౧౯

ఆ. అనుచుఁ దెల్లవార లంపినవార్తకే, నొల్లఁబోక నుంత డిల్లపోక
పక్షికలోకమెల్లఁ బ్రకటించుధీరతా, గరిమ మరసి హర్షభరము మెఱసి. ౨౦

క. దిక్కోటి వ్రక్కలైనన్, జుక్కలు తెగిపడిన రవియు సోముఁడు పాడిం
దక్కిన దర్పనుతీరం, జెక్కెడ మిది ధర్మబద్ధమే యగుఁ జుండీ. ౨౧

వ. అని యాంగ్లేయులకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు నంపితిఁ — గొట్టకొస కిర్వదిమూఁడునాళ్లు
ముగిసినవెన్క నాప లొడ్డుపట్టవచ్చు ననియుఁ దెపునపులు నేలకై నసుగుకొనుప
వచ్చుననియు నేలుబడివా రియ్యకొనిరి. ౨౨

* * *

ఓరుగల్లు

మం. రెండోడలును వచ్చి రేవులో పడియెఁ, దొరవరు లెల్లను దిగి రొయ్యా నొయ్యా
నప్పుడు నేటాలురాజ్యమ్ము పాలించు, నెన్నాంబి పెగ్గడలకెల్లఁ గన్నాకు
చీకట్లు కవియుదెంచిన యనంతరమ, గాంధిని డింపుమీ కప్పలివలన
నతని పేరన్న నేఁ డాంగ్లేయులెల్లఁ, బ్రళయమాగ్నులై రోషపడుచున్నవారు
తఱిసె నాతనికి దుస్తర దుర్విపత్తి, తీరపాలకుఁడు రాతిరివేళ నతని
నిరుపద్రవంబుగా నెలవును జేర్చు, నని కర్ణధారున కనిపె సందేశ
మది విని మేలుమే లనియంటి నేను. ౧

వ. పదంపడి యబ్దుల్లావర్తకమండలివారి ధర్మవాదియు నాంగ్లేయుఁడు ఋజువర్త
నుఁడు నగు లాటను వచ్చి నన్నుఁగదిసి యిట్లనియె. ౨

ఆ. ఏలపెద్దచేసె దెస్కాంబివార్త నీ, వంటివాఁడు దొంగవానివోలె
నిల్లు సేరఁదగునె యీఁగయు నీమీఁద, నాడకుండఁ జూచువాఁడ నేను. ౩

క. పురి నిత్తఱి మదిమదికిం, గఱవన్నది లేద యెవరికార్యములకు వా
రరిగిరి యాంగ్లేయులు; భయ, పరతంత్రిత కేల పాలుపడెదవు గాంధీ! ౪

గీ. తడయ నేటికి మనసుపేదఱికము లేని, తవర వైతేని యాలుబిడ్డలను మొదలు
బండిపై నంపు మవ్వారిపజ్జ నొయ్యొయ్య నడుచుచుఁ బయనించు టొప్పు మనము.

క. అనుటయు నేఁ దల నూఁపితి, వనితయు బిడ్డలు నుపద్రవంబున చిన్నెల్
కన్నుఁగొనకయ రుస్తుముజీ, ధనవన్మణిమందిరంబు దాసిరి పిదపన్. ౬

క. నావికునిముదల గైకొని, నావన్ దిగఁద్రావి నిల్చినాఁడను ధరపై
మూఁవురు నల్వురు చిఱుతలు, కావించిరి క్రందు గాంధి గాంధి యటంచున్. ౭

క. పొంపిరివోయెడి బుడుతల, యంప్రులు విని పక్షవాదిరత్నము లాటన్
గుం పెంతపేర్చునో యని, పెంపారునెలుంగుతోడఁ బిలిచెను బండిన్. ౮

క. నరుఁ డీడ్చుశకట మయ్యది, నరుపైఁ బయనింప నామనం బోర్వద త
త్పరుషతకు నియ్యకొన్నన్, జిఱుకుక్కలు తెల్లవారిశిశువులు నన్నున్. ౯

క. ఆబండి నెక్కనిత్తురె, "నీబుజ్జను వ్రయ్యఁజేసి నినుఁజంపెద మో
రీ! బుద్ధిఁగలుగు" మనుచుం, దాబెదరెన్ శకటవాహి తడబడిచెదరెన్. ౧౦

వ. అంత నేను ౧౧

క. లాటనుతో మెలమెల్లఁగ బాటం జనుచుండ మూఁక బలిసెను నడువన్
జోటు కఱవయ్యెఁ గొందఱు, తూఁటరు లెసరేఁగి పాయఁద్రోసిరి మమ్మున్. ౧౨

క. నెఱికెఱకుఱాలవానన్, ముఱిగినగ్రుడ్డులను నన్ను ముంచిరి మిగులన్
జఱచిరి గ్రుద్దిరి తన్నిరి, చెఱిచిరి తలచీర కూలిచిరి నేలపయిన్. ౧౩

క. స్మృతిసడలె నాకు దైవ, స్తుతిమై నపు డొక్కయింటిచువ్వలకడ ని
ల్చితిఁ గాని ధూర్తనిచయో, ద్ధతి డిందమిఁ దప్పవయ్యెఁ దన్నులు నాకున్. ౧౪

క. ఆయెడ రక్షకశాఖా, నాయకునిల్లాలు వీరనారీమణి తా
నా యాపత్తిఁ గని రో, షాయితమూర్తిని వెలింగి శరవేగమునన్. ౧౫

క. నాకడకు వచ్చె నన్నున్, సాఁకం దమకించి గొడుగుచాటున నిల్పెన్
మూఁక కపు డావఁద్రావిన, వీఁకయునై తనువు మనము విజ్జోడుపడెన్. ౧౬

వ. అయ్యవసరంబునం దొక భారతీయుఁడు రక్షకభటస్థానంబున కేగి మొఱపెట్టుడుం దదధికారి నన్నుఁ గాపాడుపొంటెఁ గతిపయభటుల నేమించె - వారు తగువేళ కేతెంచి దుండగీండ్రం జెదరఁగొట్టి - రంత నేను గమ్యస్థలంబున కేగుచుండ మధ్యేమార్గంబునఁ గల రక్షకశాఖాధికారి నన్నని మాశిబిరంబు నాశ్రయించి నిర్భీతిమై నుండు మనుడు నే నంగీకరింపక ౧౭

గీ. దోస మెఱిఁగినంతన యిగ్గరాసుతనము, నుజ్జగింతురు వీరు ధీయుతులు మెచ్చ
తలఁపు మొలతెంచు వీరికిఁ దప్ప దంచు, నతనికిం బల్కితిని గృతజ్ఞత వెలార్చ.

మం. పదపడి రక్షకభటులతోడ్పాటు, కలిమి రుస్తుముజీ యగారమ్ముఁ జేరి
విడిసితి నెయ్యురు వెజ్జులుం దగిన, యుపచారములు సల్పి రోర్మిఁ బాటించి
వీపుదెబ్బలు పెద్ద వేధింపఁ జాగె, గాయ మొక్కటి భయంకరముగా నుండె
నింటిలోపల శాంతి యెసలారెఁ గాని, బయట నుల్కాపరంపరలు ఱంపిల్లె. ౧౮

క. తుంటరులగు తెలవారా, యింటి న్గెలిచి కొనిరి క్రుంకె! నినుఁ డపరాబ్ధిన్
గెంటనితమస్సు లోకము, నంటెన్ గోలాహలంబు లాగుబ్బుకొనెన్. ౨౦

గీ. అప్పగింపఁడు గాంధి మా కప్పగింపఁ, డొప్పకుండిన నాపదల్ తప్పవంచు
మూఁక కేకలు వెట్ట నామువ్వ నెత్తేఁగి, వచ్చి రక్షకభటచమూ వల్లభుండు. ౨౧

క. అదలింపక బెదరింపక, మృదువాక్కులతోడ మేలిమేలమ్ములతోఁ
జదు రేర్పడ నగ్గుమిలో, మదిమది చేకూర్పఁ జాగె మతకరి యగుచున్. ౨౨

క. అత డెంత పెనఁగులాడిన, మతికూఁటరామి నర్థమానప్రాణ
స్థితి నిచ్చయున్నఁ గపటా, కృతులన్ జనుఁ డిల్లుపేఁడి యింకొక దెసకున్. ౨౩

వ. అని చారులచే మాకు సందేశ మంపె - నౌరా! యితరేతర విప్రతిపన్నములగు సంఘటనలు రెండొక్కనాఁడ సన్నిహిత మొక్కనె - నెట్లనం బగలెంట మన్నింతుఁడు లాటను నాప్రాణముల కెట్టి హానియుం బొటిల్లదని తలంచి నన్ను బాహాటం బుగా నరుదెమ్మన నేను మైకోలుసూపితి - రేపొద్దు మరణోపప్లవంబు ప్రత్యక్షముగానుండ వేఱొండు చెలికాఁడు చాటుగాఁ బొమ్మని హితమ్ముగఁ జెప్పె - నిదియు నే నంగీకరించితి - నా కొండె నా నెయ్యురి కొండేని నాయాలుబిడ్డల కుపద్రవంబు వాటిల్లునని వెఱచి యే నిట్లు కావించితి నని యెవఁడు పల్కనేర్చుఁ - దొలుత నేను మూఁకం దలపడుటయు నవ్వల దొంగవేసమ్ముతో నూడనిఁ బోడుటయు నీరెండుపను లొప్పుల యని యేఁడు నిర్ణయింపఁజాలుఁ - గడచన్న చెయిదంబుల మంచిచెడ్డలు నిర్ధరించుట రిత్తకురిత్త - వీనిగుట్టెఱిఁగి యిందే మేని నేర్వఁదగినది యున్న నేర్చుట లగ్గు - జగమునం దెవ్వఁ డెవ్వేళ నెట్లుండు నది వక్కాణింప నయితి కాదు - మానవుని నెలినడవడింబట్టి వాని గుణదోషములు నెఱుఁగు టరిదియగు - నయ్యది యట్లుండె - నయ్యధికారిహితమ్ము ననుసరించి యేను భారతీయ రక్షకభటవేషమ్ము సవదరించి ప్రహారబాధానిరోధమ్మునకై శిరమ్ముపై నొకపిత్తళి మూఁతు నుంచి దానిపై దాక్షిణాత్యప్రావారంబు సుష్ఠిష్ఠంబుగాఁ జుట్టి పలాయనమ్ము సాగించితిఁ - దదీయసంభ్రమంబున దెబ్బలతీపు మఱపునంబడె - నపుడు నావెంట నున్నవేగరు లిర్వురున్ హిందూవణిక్వేషంబులు దాల్ప మూవురము న్నందుగొందులఁ బడి పోయిపోయి వాడ తెగుదల మాకొఱకు వేచియున్నశకటంబు నధిరోహించి రక్షకభటస్థానంబు నీఁగితి - మంత నేను దదధిపతియగు నలెగ్జాండరు నకు నన్నుఁ గొని తెచ్చిన ప్రతినిధిద్వయంబునకు నేటికోళ్ళు సెల్లించి తచ్ఛిబిరంబు నాశ్రయించితి - ని ట్లే నొకదెసఁ దప్పించుకొనిచనుచుండ వేఱొండు దెస ౨౪

నలెగ్జాండరు

పాట

లెండు గాంధిని ముట్టడింతము,
రండు తులువను బట్టుకొందము
కొండతుమ్మకుఁ గట్టి యాతని
ఫుండు శేఁపుదము
తెల్లవానికి నీతిలే దని,
నల్లవానికి భీతిలే దని
పల్లెపల్లెకు నేగి చాటిన
పలువ నోర్చెదరా ? ౨౫

క. ఇవ్విధిఁ బాడుచు గుంపును, నవ్వులతో మల్లుకట్టె నామేల్వ్రని మా
గువ్వెగిరిపోయె నిఁక నీ, నోవ్వేలా నెలవులకుఁ జనుండని పలికెఁ. ౨౬

ఆ. గుంపులోనివారు కొంద ఱమ్మాటకు మండిపడిరి కొంతమంది నగిరి
సిక్కమా యిదంచుఁ బెక్కండ్రు సంశయా, ధీనులైరి మొగము తెల్లవాఱ. ౨౭

వ. అంత నలెగ్జాండరు వారి కిట్లనియె. ౨౮

క. సందియ మేటికి మీలోఁ, గొందఱు నడతెంచి వెదకికొండీ నెలవున్
గాంధి యిటనున్నచో మీ, కందించెద లేనిచో రయానఁ బదండీ! ౨౯

క. రుస్తుంజీభవనము వి,ధ్వస్తముఁ గావింప గాంధితరుణీసుతులన్
గస్తిని ముంపఁ దలంపని, శస్త్రాత్ములు మీరటంచు సంభావింతున్. ౩౦

గీ. అనుటయు న్మూఁకవా రిద్ద ఱరిగి వేయి, కనులతో నింటఁగల యెల్లగదులు వెదకి
యల్లవచ్చి కాల్సేతులు చల్లవడెడు, వార్త వైచిరి గుంపునవారిచెవిని. ౩౧

క. కొంద ఱలెగ్జాండరుపని, నిందించుచుఁ గొంద ఱతని నేతానేర్పున్
వందులవలె మెచ్చుచు మఱి, కొందఱు వందురుచు నిండ్లకుం జని రంతన్. ౩౨

వ. "గాంధిం గొట్టినమందనిండ్రి దండించు టావశ్యకం' బని నాఁటి బ్రిటనుదొర
తనమువారి ప్రధానమంత్రియగు నాస్టినను చేంబర్లేను నేటాలుదొరతనమ్మువారికిఁ
దంత్రీవార్త నంపుడు నద్దమాత్యశేఖరుండగు నెస్కాంబి ౩౩

క. ననుఁ బిలువఁబంచి నాదగు, తనువునఁగల గాత లరసి తద్దయు నడలెన్
మును నాపల్కినహితమును, వినినన్ నీ కిట్టిబెడఁద విజ్జనె యనియెన్. ౩౪

క. అకటా ! నీ వెండ్రిక కే, నొకయొప్పమి రా మదీయ ముల్లము వగచున్
సుకృతీ! తద్ధూర్తుల పో, లికఁ జెప్పినఁ బట్ట నగ్గలించెద ననియెన్. ౩౫

గీ. నిన్నుఁ గొట్టినవారి దండింపఁ దంతి, నంపెఁ జేంబరు లే నిట్టియవగడమ్ము
సైఁపరానిద యంచు నాసచివులెల్లఁ, గెరలుచున్నారు ఖలుల శిక్షింపుమంచు.

వ. అనియుం బలికె నంత నే నమ్మంత్రిపుంగవుం గని యి ట్లంటి. ౩౭

ఆ. మూఁకలోనివారి మూవుర నల్వుర, జాడ తెలియఁ గాని నేఁడు వారి
రచ్చ కీడ్చుచేత నచ్చద నా కేమి, యెఱుగు దుండగీండ్రఁ బఱిచినంత. ౩౮

ఆ. ఇచటి తెల్లవారి హిందూర్వియం దేను, బాడిదప్పి యొగ్గు లాడినట్టు
లెవరొ పల్క నల్కయేచిన పెడకట్టె, లిట్టులెరి సింహ్య గట్టు? వీరు. ౩౯

క. మీపెద్దలు మీరు జుగు, ప్సాపాత్రులు ప్రజకు నచ్ఛధర్మపథంబుల్
చూపఁ దగుమీర నమ్మిక, మోపిరి రూటరు వచించుముచ్చట మీఁదన్. ౪౦

ఉ. ఏ నిటులంటి నా వలవ దెవ్వని నాపదపాలు సేతకున్
మానస మస్మదీయ మణుమాత్రియు నొల్లద నిక్కవంబు శ్రే
పైన బయల్పడున్ నిజదురాచరణమ్ము దలంచి యప్పు డ
మానవులెల్ల సిగ్గుమెయి మ్రగ్గుదు రంతియచాలు శిక్షకున్. ౪౧

వ. అనిన నయ్యమాత్యశేఖరుండు నీ విప్పు డాడినపల్కుల యొకపత్రమ్ముపై వ్రాసి యీ నొప్పుదేని వానిన చేంబరులేనున కంపెద — నీవు దుండగీండ్రపై నభియోగమ్ము తేరనొల్లనినాఁడు ప్రజాశాంతి సంధించుటకు నాకు వలయునలవు సిద్ధించుటయకాక నీగణువతసంబునైతము జగమ్మునల్లడం బ్రబ్బు — నక్కఱ యున్నచో లాటనుమున్నగు నెయ్యురహితమ్ము వడసి సముచితవిధానముం గొని యాడు — మని పల్కె నంత నేను ౪౨

ఆ. ఇటకు రాకమున్నె యీనిశ్చయమ్ముతో, నున్న నాకు నిప్పు డొదలతోడి
చర్చ యేటికంచు సైరణపత్రమ్ము, వ్రాసి మంత్రి కందఁ జేసినాఁడ. ౪౩

***

౮ శాంతి

మం. ఎస్కాంబికుఱంగంటి కేగకమున్న, రక్షకభటశిబిరమ్ములో నాకుఁ
గడచిన రెన్నాళ్ళకాలంబునందు, నిరువురు భటులు న న్నెడయ కేప్రొద్దుఁ
గడుజాగరూకులై కాచిరి కాని, సచివుసన్నిధి కేను జనుదెంచునాఁటి
కల్ల నల్లన భయం బడఁగారిపోయె, రూపింతు నిట్టిమార్పునకారణంబు. ౧

ఆ. కలము నవతరించుకాలానఁ బత్రికా, వార్త లాహరించువాఁడు నన్నుఁ
గదియవచ్చి చిత్తకార్తె జల్లులవోలె, నడిగెఁ బెక్కుప్రశ్న లాత్రపడుచు. ౨

చ. వినువక యెల్ల ప్రశ్నములు వింటిని సందియముల్ తొలంగున
ట్లోసఁగితి నుత్తరంబు మహదుత్తముఁడా మొహతాహితమ్ముఁ బ
ట్టి సకలవ్యాజ్యపఙ్క్తిఁ బ్రకటించి పఠించితినంటిఁ దత్ప్రతుల్
కొసరకమున్న వాని కివిగో యని యిచ్చితి నాదరంబునన్. 3

గీ. తొల్లి నేటాలుగడ్డపైఁ దెల్లవారి, మంచిచెడ్డలగుఱిచి నామాట లెట్లు
వెడలెఁ దద్భిన్నముగ నొక్కనుడియుఁ బల్క, లేద హిందూర్వాననిమూదలింపఁగంటి.

క. నా తెచ్చినట్టిపథికం, డీతరణుల లేఁడ యొక్కఁడేనియు నెప్పుడో
యీ తెరువను లీసీమకుఁ, బ్రాఁతపడిరి తోఁటకూలిబ్రదుకున నంటెన్. ౬

క. కలరూప్య నిటు వచించుటఁ, దులువల నటు రచ్చకీడ్వఁ దొడరమి లజ్జన్
దలవంచి రాంగిలేయులు, పలుభంగుల నన్ను మెచ్చఁ బత్రికలెల్లన్. ౭

క. అలరిమూఁకలు నాలుగు, మూలల గిర్వాతములయ్యె మున్నటికంటెన్
మేలై హైందవకీర్తి, శ్రీలతికాపుంజ మెల్ల సీమలఁ బ్రాఁకెన్. ౮

వ. కొట్టకొస కియ్యాగడంబునం జేసి నాకర్తవ్యముల కానుకూల్యంబ పొసఁగి
నాబాట నిష్కంటక మయ్యె - రణశిబిరమ్మునుండి నాలుగైదునాళ్ళలో నిలుసేరి
నాకృత్యంబులు నెఱవేర్చుకొనఁ దొడంగితి - నేతద్ఘటనాఫలితమ్ముగా నాకు
న్యాయస్థానవ్యాపృతులుం బ్రబలెఁ గాని ౯

క. ఒకవంక భారతీయుల, కకలంకం బైనపేర్మి యలవడిన ట్లిం
కొకవంకఁ దెల్లవారికి, నకటా! యీరసము హెచ్చె నవ్వారిపయిన్. ౧౦

క. మానంబ భారతీయ, ప్రాణం బని తెలిసెఁ దెల్లప్రజలకు నప్పుడ
ద్దానన్ వారికి హిందూ, స్థానమువా రన్న నధికసాధ్వస మొదవెన్. ౧౧

వ. అపుడ భారతీయుల కనర్థదాయకమ్ములగు చట్టమ్ములు రెండు నేటాలుశాసనసభ
వారి యంగీకృతిం బడసె - నివి నాకార్యక్రమంబును భారతీయులజాగర్యను
మూరిఁబోవం జేసె - వీని నాయొబాసలం బ్రచురించి తీవ్రప్రచార మొనరించి
ఖండించితిఁ - గాని తుట్టతుద కీశాసనమ్ములు తిరపడుట తప్పదయ్యె - నియ్యపవాద
మ్ములను మొన్నటి నౌకానిరోధమ్మునుబురస్కరించుకొని నేటాలుభారత జాతీయ
మహాసభకు డెబ్బదియైదువేలరూప్యమ్ముల కానుకలు సంపాదించి తద్ధనంబునం
జేసి కొన్నిభవనంబులు విలిచి వానియొసంగునద్దెతో మహాసభాకార్యంబులు
సాగించితి - నీయాస్తికి వలయుపరిపాలకుల నియమించితిఁ - గాని యే నాఫ్రికా నుజ్జ
గించినవెన్క నిది యంతఃకలహకారణమై పాడిపట్టునకు నశమయ్యెఁ - గాన సర్వ
జనీనమ్ములగు సంస్థలకు మూలధనం బుండుచో నైతికపతనంబు తప్పదని విశ్వ
సించితి - మనసేయుపని జగద్ధితంబైననాఁడు లోకంబ దానికి వలయు వార్షికో

పాయనమ్ము లొసంగున ట్లొసంగనప్పు డది యక్కఱ [illegible] - [illegible] మగు మూలధనమ్ముతో [illegible] గుచున్న [illegible] పరిజాభిప్రాయంబు [illegible] - విశ్వజనీనసంస్థ ప్రకృతివలె [illegible] - [illegible] నాఁడది ప్రజాసంస్థ [illegible] జనాదరంబును [illegible] కులసౌజన్యముం జూడఁదలంచుచో [illegible] బరీక్షించినం జాలు - నాశ్రీకాయం [illegible] పలు గట్టిపడె - లక్షలకొలంది [illegible] త్తమ్ముతో [illegible] మొక్కత్తృణమేని మూలధనంబు లేకయ నడిచె - [illegible] సేయుదమా యని చేతులు పిసికికొన్నదినంబు [illegible] రించుచో టిదిగాదు. ౧౧

***

౫ పిల్లలచదువు

వ. ఏను దర్బనులోఁ గాలుమోపినతఱి నావెంట నామేనల్లుండ్రు [illegible] గలరు - వీరు చదువవలసినపసివారు - కాని వీరి నాఫ్రికాలో నెవఁ డివిరింతు - భారతీయ విద్యార్థులకొఱకుఁ గ్రైస్తవులు నాగించుపాఠశాల లున్నను నందలి శిక్షామార్గమ్ములు ప్రశంస్యములు కామి నాబిడ్డల నట కంపనైతి - నింకనాంగ్లేయులకొఱకు నడుపంబడుబడి యితరహిందూడింభకులకు దురాసదమ్మైననునా బాలురకునంకిలిపెట్టదు-కాని యది నాకు రుచించుసౌకర్యము కాదు-వెండియు ౧

గీ. బుడుతలకు నాంగ్లభాష నేర్పుటకు నఱవ, మెఱుక సేయంగ హిందీని గఱపఁ దగిన
యొజ్జ లున్నారుగాని మా గుజ్జరాతి, ముక్కలను మప్పు నయవారు చిక్కరెట్లు. ౨

వ. ఎంత జతనం బొనర్చినను దద్భాషాబోధకుఁడు లభింపమింజేసి ౩

ఆ. నేన యొజ్జనంబు నెఱపితిఁ బసివాండ్రు, కదియుఁ జాగదయ్యెఁ బదిదినాలు
తుదకు నొక్క తెల్లతో యలిక్షకుం, బాలుపఱిచినాఁడ బాలకులను. ౪

వ. అయ్యుపాధ్యాయకు నెలకు నూటైదురూపాయల సంబళ మొసంగుచుంటి-నడుమ నడుమఁ దీఱిక చేపడునప్పుడే నర్భకులకు ఘూర్జరభాషం గఱపుచు సర్వదా తద్వాణియందు వారితో సంభాషించుచుంటి- దీనంజేసి వారికి మాతృభాషాజ్ఞాన మించుక యేర్పడె - లేఁతవాండ్రను జననీజనకుల కెడవు సేత లగ్గుగాదని యెఱింగి హిందూదేశమున కంపనైతిఁ - గట్టుపాట్లుగల విద్యాధికునియింట యాదృచ్ఛి

కమ్ముగా నంటిన ట్లంతేవాసిభవనమ్మున (హాస్టలు) బాలురకు విద్యావివేకంబు
లంటఁజాలవు – కాన నాబిడ్డల నాచెంతన యుంచితిఁ – గాని ౫

గీ. పెద్దకొడుకు కీడు ముదిరెన పిదప నన్ను, వదలి చదువంగ భారతావనికి నేగ
భాగినేయుఁడు నాపల్కు- పాటిచేసి, నిలిచె నానేర్పువిద్యతో నెలమిసెంది. ౬

క. అవిలంఘనీయ నియతి, వ్యవసాయముకతన లేఁతవయసునఁ గసటుం
దెవులునకుఁ జిక్కి యాతం, డవని న్దిగనాడి మమ్ము నలజడి ముంచెన్. ౭

క. ఇఁగ మిగిలినబిడ్డలు, ముగురున్ బడికేగి పాఠములు నేర కలం
తిగఁ జదివిరి నా నడిపిన, జగడముతటి నిల్పు పాఠశాలన్ నియతిన్. ౮

గీ. తీఱుబడిలేమి: జదువున దిట్టతనముఁ, గూర్పలేనైతి నాకొడుకులకు నున్ను
రున్నరని వీరు నిట్టూర్పు లూర్చుచుండ్రి, పట్టభద్రులు తమకంటెఁ బడినవేళ

వ. ఇప్పట్టునం దేను వారిదూఱున కించుక పాత్రింబ నైతి ననం దగుఁ–గాని కన్నవారి
సన్నిధి నుంటంజేసియ వీరికి స్వాతంత్ర్యనిరతి యేర్పడె నని నాతలంపు–వెండి
యుం దమయిచ్చ ననుసరించి వీరు కృత్రిమశిక్షాదాసులై యుండు రేని యీనాఁటి
సౌశీల్యము వీరికలవడునా–వీరిమనుగడ నాపుత్రిజాసేవకు నడ్డగాలు కాకుండునా–
వీరియెడ నా కిపుడున్నంత నిశ్చింత లభించునా–కావున ౧౧

క. పట్టముల కేమి వీరికి, ముట్టినచదు వెల్లఁ గనకముంబోనిద తద్
ఘట్టమ్ముఁ దలఁచుకొన్నపు, డిట్టుల మగునట్టితనివి యేర్పడు నాకున్. ౧౧

గీ. ఇపుడు నాపెద్దకొమరునం దెట్టిచెట్ట, నడత కన్పించు నది శిక్షణమ్ము లేని
మూర్తమును గాని నా మొట్టమొదటి బ్రదిమి, కానహాలని మదికి నిత్యమ్ముతోఁచు.

వ. ఆ బ్రదుకు మాంద్యమునకు నపరిపక్వజ్ఞానమునకు నెల వని యే నెంతు – నదియు
నాజీవితమునం దుచ్చదశ యనియు నవ్వల నాలో వచ్చినమార్పుల కెల్ల నా
యపోహమ్ములు మూలము లనియు, నాదుర్దశ కవి తార్కాణ లనియు వాని
నమ్మిక – తనయిచ్చ వచ్చిన ట్లూహింప నతనికిం జన వున్నది కదా!– వెండియు
మన్మిత్రులు కొందఱు ౧౩

క. నీసుతుల ధర్మవాదులఁ, జేసినఁ గీడేమి తారసిలు; వీరి నిజే
చ్ఛాసరణిం జననీ విది, దోసము కాదెట్లటంచు దూఱిరి నన్నున్. ౧౪

గీ. ఎంత యరసిన సార మావంత లేని, మాటలుగఁ దోఁచె నివి నాదుమదికి; లాంతి
చదువునేర్చెడిబిడ్డల చదురు చూడ, నాసుతుల నేర్పె గురిగింజవాసి మిగిలె. ౧౫

వ. అయినను నా యీవిద్యాప్రయోగమ్ములవలని లగ్గు నిశ్చయింప భావికాలంబె
యోగ్యంబు – మానవాభ్యుదయంబును బరామర్శించువాఁడు గృహశిక్షకుం

బాలశాలాశిక్షణ నుండువింగడంబును, జనసేవకుల జీవనపద్ధతులకు బిడ్డలమనుగడ తెన్నులకుం గలచుట్టఱికంబును గుర్తించుటకు యివ్విషయం బిటుఁ దడవితి – నిదియునుం గాక సూనృత సేవానిరతుఁ డెంతవట్టు సత్యంబునారాధింపనేర్చుఁ, దన్నుఁ గొలుచువానివలన స్వాతంత్ర్య శక్తి యెంతబలి నపేక్షించు ననునంశముల నెఱిఁగించుటకు సైత మీయధ్యాయంబు నారంభించినాఁడ – నెండియు నానాఁడు

గీ. గఱువతనమునకుఁ దిలోదకమ్ము లొసఁగి, భ్రాంతిభారతవిద్యార్థులకు మరాష
మైనచదువును బసివాండ్రి కలవరించి, తృప్తిపడి యుందునేని మదీయసుతులు.

గీ. భాషలో వాఙ్మయమ్ములోఁ బ్రావీణ్యపటిమ, యుండకుండిన గాని ధ్యానోన్నతికిని
స్వైరజీవనమునకు నేఁ దారటించు, కారణంబు దాగులుదు రిందుమాట కిల్లమాట. ౧౮

గీ. బ్రాసునం దొకమై స్వతంత్రోక్తను నిల్పి, వేయిపాండిత్యములు కొండుచాయ నిల్పి
తూఁచునప్పుడు వేసికన దేఁచి స్వేచ్ఛ, దెసక ములుసూక్ష సంట వెంబెనఁగు
మాట. ౧౯

వ. మున్ను నేను భారతదేశమునందు సహాయ్యానిరాకరణోద్యమంబు నారంభించిన తొలినాళ్లలో స్వతంత్రతా నాశకమ్ములగు పాఠశాలలం గళాశాలలం ద్యజియింపుఁడనియుఁ జదువుకొఱకు దాస్యమందెత్రి యుంటకంటె స్వేచ్ఛకొఱకు నిరక్షరాస్యులై శిలావిదళనవృత్తిమై జీవించుట లగ్గనియు విద్యార్థులకుఁ గఱపితి – నాయుపదేశమ్ము విలువ నిప్పటికేని వారెఱింగియుందు రని తలంతు. ౨౦

* * *

౬ సేవాభావము

ఆ. న్యాయవాదివృత్తి నానాఁటికిం బస్తు, హెచ్చఁజేసె నాదువచ్చుబడిని
విత్త మెన్నిరెట్లు విరిసిన నది నాకుఁ, గాకపోయె హర్ష కారణంబు. ౧

వ. అయ్యవసరంబున ౨

క. జీవనపథమున కింకను, భావనతోం గూర్చి రోగబాధావశ దీ
నావలిని గాయికమ్ముగ, సేవింపఁగ నాదుమనసు చిందిలిపడియెన్. ౩

గీ. అప్పుడ దుర్భరకుష్ఠరోగార్తుఁ డైన, కర్మకరుఁ డొక్కరుండు మాకడపఁ దొర్కెఁ
బట్టెఁ దన్నముత్తెరి వానిఁ బంపలేక, సలిపితిం గొన్నినాళ్ళు మాసెలవునందు. ౪

క. ఏవపడ కతనిఁ జక్కని, యోవరిలో నిడితిఁ బూయ మురలెడిపుండ్లన్
బూవులవలెఁ గడిగితి సం, సేవించితిఁ గట్టుకట్టి చివికినరోగిన్. ౫

వ. కాని తీఱికయును సంకల్పబలంబును గొఱంతవడుటంజేసి యీ తెవులుగొంటు నకుఁ బెక్కునాళ్ళూడిగంబు సేయం జాలక ముచ్చిలికకూలివాండ్రకొఱకు దొరతనమ్మువారు నెలకొల్పిన వైద్యశాలయందు వీనిం జేర్చితి - నైనను శుశ్రూషావాంఛ నన్ను విడువమింజేసి యొక చికిత్సానిలయమున స్వచ్ఛంద సేవకుఁడనై యనుదినం బామయపీడితుల కూడెమ్మసేఁతకుం గొంతకాలము వెచ్చించితి - నియ్యనుభూతి బోయరుయుద్ధమున క్షతగాత్రులైన సైనికుల సేవించుటకును, బిడ్డలఁ బెంచుటకును, బెండ్లమునకు మంతరసానినై పురుడు వోయుటకును నా కెంతయు నుపకరించెఁ - బసిబిడ్డల నిరుపద్రవంబుగాఁ బెంచు టకు జననీజనకు లించుకేని శిశుపోషణవిధి నెఱింగియుంట లెస్స - యిందు నా కబ్బినయెఱుక తద్దయు మేలుచేసె - నది లేనిచో నా పిల్లల కీనాఁటియారోగ్యము లభించుననుట కల్ల - మఱియు ౬

మం. బుడుతలకై డేంగ్లు పూర్తియౌదనుక, నబ్బెడివిద్య యావంతలేదనుచు
నజ్ఞానమునకు దాస్యముసల్పువారు, తలపోయుచుండ్రు కొందఱు తల్లిదండ్రు
లర్భకుల్ ప్రథమ పంచాబ్దంబులందు, గడియించు తెల్వియ కడుమేలి తెల్వి
కందులకుం దల్లికడుపునఁ బడ్డ, యప్పుడ విద్యారంభ మది మొదల్కొనెడి. ౭

ఆ. కడుపునిల్చునట్టి కాలానఁ దల్లికిఁ, దండ్రి కెట్టిమెట్టి తలఁపు లుండు
నవియ పాప కంటు నాపన్నసత్వల, క్షణములెల్లఁ గమిచి కల్గు శిశువు. ౮

గీ. నేలపైఁ బడ్డపదపడి నిసుఁగు పితల, ననుకరింప నజస్రంబు నంగవించు
నవలఁ గతిపయవర్షంబు లరుగుదనుకఁ, గోర్కెసేయును దనపెంపుకొఱకు వారి. ౯

గీ. ఆలుమగ లీపహాస్యంబు నరయువారు, ప్రజకొఱక కాక లాలసాభర మడంప
వలతురా గార్హపత్యజీవనము పరమ. పావనము నిఖిలాశ్రమశ్రీవనమ్ము. ౧౦

గీ. నిద్రవలె నన్నముంబలె నిధువనంబు, సైత మక్కఱగల యొకచేఁత యంచు
నేతఁ డూహించు నాతఁడహీనమాధ్య, మూర్తియనిపల్కరింతు మోమోటవిడిచి.

వ. జగమ్మున కాధార ముత్పత్తి యనియు, విశ్వంబు భగవత్ క్రీడారంగము తన్మహీయస్త్వచ్ఛాయయు ననియు నాలుమగలకూటమి సంతానసిద్ధికొఱక యనియుం దెలిసికొన్న పురుషుండు పంచకరపాట్లు వడియేని తనవలపుపేర్మి నోర్చి నిజప్రజా శారీరక మానసి కాధ్యాత్మి కాభ్యుదయసంధానమ్మున కర్హంబగు తెలివితేటలు గడించి రాణించుఁ గావుత. ౧౨

* * *

౭ బ్రహ్మచర్యము ౧

గీ. బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు మత్పాలితంబు, నిందు నివరింతు సద్భావ మొప్పను నడిచె
నపుడ యేకపత్నీనియ మానురక్తి, కలిగి నాహృదయమ్ములోఁ గాంక్షించె. ౧

వ. అయ్యది మదీయసూనృతభాషా నియమమ్మునం దొకపాత్రె నెలకొ - నింటిపట్టు
నందును బ్రహ్మచర్యదీక్ష వలయుట నా కాత్రికాయుం డెఱుకపఱచె - నేత
దావశ్యకంబు నాబుద్ధికిం దగులుటకు విద్వత్కవీంద్రుండు రాయచంద్రుండు నిదా
నంబు నాఁదగు - నొక్కమరి నే మద్భార్యయిపట్టులనుఱిచి మాటలాడుకొను
పట్ల నే నతనిం గని ౨

మం. వింటివే యింగ్లాండువిషయమ్మునందు, మంత్రిముఖ్యుండై మంతున కెక్క-
గ్లాడ్స్టనునెడ వానికాంత వెలార్చు, నెనరు మేల్పంతివో నెలఁతల కెల్ల
నాయమ్మ తన కెంతయైశ్వర్య మున్న, విజ్ఞపీఠిక మూఁడువేళలం బతికి
వలయు నాహారంబు వండి వడ్డించు, శాసననిర్మాయిసభలు తీండ్రించి
నైకవారమ్ములు నడుచుకాలాన, బతి కూపిరాడనిపను లుండువేళ
నతఁ డెంతడయ్యెనో యలయునో యనుచు, నాథునితోడ లండనువచ్చి నిలిచి
యాత్మేశునకు నించునన్నపానములు, తానయి సమకూర్చి తడయ కందించు
నగ్గింపవల దె యియ్యబల ప్రేమంబు, కొండాడఁదగదె యీకొమ్మ నేమంబు
మన్నింపఁబడదె యీమగువజీవనము. 3

వ. అనుటయు నమ్మహామహుండు నన్నిట్లనిమె - సోదరా! గ్లాడ్స్టను పెండ్లము
తనమగనికిం గావించినయూడిగంబు కొనియాడఁదగిన దంటి - వా పెలంది వాని
చెల్లెలనియొండె నమ్మికగల లెంకయనియొండెఁ దలంచి వారిద్దఱుం దాదృశానను
రాగంబుతోడన యతని కన్నపానీయములు సంతరించియిచ్చిరని యూహింపు -
మపు డాలియు ననుజాసేవకులయు నుపచారములం దెయ్యది ప్రశంస్య మందు -
విట్టిస్వసలు భృత్యులు మనకు నెందఱు లేరు! - నారీలోకమ్మునం గాక మగ
వాండ్రయం దీవార్ధంబు బాహిరపోవునదేని నీకపు డేతాదృశ హర్ష విస్మయంబు
లొదవునా? - యించుక సమీక్షసేయు - మని నంతన ౪

గీ. అలితోఁ గాఁపురముసేయు నమ్మనీషి, యట్లుపల్కుట దుస్సహంబా ...
నైనఁ గవిరాజువాక్కు సూదంటురాతి, రీతి నన్నపుడు బలాత్కరించె... ౫

మం. పడఁతి వెలార్చించు పతిభక్తికంటె, బంటుచూపెడు స్వామిభక్తి మేల్గాదె
యాలుమగలకు మిథోనురాగంబు, మూఁడుబోవుట యబ్రిమున హేతువెట్టు?
లెకిమీఁదు కొలుపుకొఁ జితక్రేతరాను, రక్తమై నొంటయే ప్రస్తుత్యవార్త
యని బయల్ మెఱసిన యతనిభావములు, సోరెది నన్ దమకు దాసుని జేసికొనియె.

వ. అపుడు నామనమ్మున ౭

ఆ. అలితోడ నెట్టియంటిస నుంచుకో, వలయు వలపుతీండ్రి వాపుకొఱకు
నింతి యొదవఁజేత యేకపత్నీవ్రతి, లక్షణంబె యను తలంపు లడరె. ౮

క. లాలస నన్నెన్నాళులు, పాలించునో యస్మదేకపత్నీవ్రత-మ
న్నాళులు ఘృతకోశాతకి, లీలన్ దృణమాత్రి విలువలేనిది కాదో. ౯

గీ. భూరిలజ్జాపరీత కస్తూరిబాయి, నన్ను వలపించు టెఱుఁగని నారి యగుట
నపుడు నాపూను బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు, సుకరమై సాగు నన్ననమ్మిక జనించె. ౧౦

గీ. మనసుపేదర్కి నాపోవుమార్గమునకుఁ, గంపఁగొట్టె నెంతెంతజాగర్యతోడ
నడిపినను బండి గోతిలోఁబడియె రెండు, తడవ; లైనను జతనంబు విడువనైతి. ౧౧

వ. నాయత్నమునకుంగల మూలకారణ ముదాత్త మనంజాల – సంతానప్రవాహ
మ్మున కానకట్టకట్టుటక యే నీ వైషయికసుఖ పరాఙ్ముఖత్వంబు వలచితి – సంతు
నాఁపుటకుం గల బాహ్యాసాధన సంపత్తిని గుఱిచి యల్ఁతిగనో వలఁతిగనో
యింగ్లాండునం దున్నతఱి నెఱింగితిఁ – గొన్నినాళ్ళాలిస్సను తెల్పిన నిరోధక
పద్ధతు లవలంబనీయము లని నమ్మితిఁ – గాని పదంపడి హిల్సు బోధించిన నిగ్రహ
మార్గంబ సముచితంబని శతధా విశ్వసించి యందుఁ గృతార్థత వడచుటకు లెక్క
లేనన్ని యిక్కట్లు కుడిచితి – నేతదుద్యమంబు నారంభించిన వెన్క ౧౨

క. పడఁతుక సెజ్జకుఁ దద్దయు, నెడవుగ నాశయ్య నునిచి యెంతేని బడ
ల్పడినప్పుడ కూర్కుటకుం, గడఁగితి సంయమరిరక్ష కడలుకొనంగన్. ౧౩

క. ఏ నెంత బిఱ్ఱబిగిసినఁ, బూనిక యపుడపుడు రిత్తపోయిన దకటా!
యైన నపజయపరంపర, లే నాకిడెఁ దుదకు నెదురులేని జయంబున్. ౧౪

వ. నా బ్రహ్మచర్యదీక్షాస్వీకృతికిం గడపటినిర్ణయ మేకాన్నవింశతిశతషష్ఠ (౧౯౦౬)
శరత్తునం గాని సాధ్యము కాదయ్యె – నాఁటి కేను సత్యాగ్రహోద్యమంబున
కంకురార్పణమునై తము చేయమియ కాక స్వప్నమందేని దానిపుట్టువు నూహింప
నైతి – బోయరుకయ్యంబు ముగిసినపదంపడి నేటాలురాష్ట్రంబున 'జులూ'తిరుగఁ
బాటు రేఁగుడు నందేను దొరతనమ్మువారికిఁ దోడ్పడ నెంచి రణవ్రణితులకుం
బరిచర్యసేఁత కొక్కదళంబు నడిపితిఁ – గత్తిమీఁదిసాము గావించు నక్కాలం

బున దేశారాధనలు బు [illegible] ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

సంశయజలధిం [illegible] - [illegible]

[illegible]

[illegible]

వనియు నాకెఱుకవడియె - "[illegible] - [illegible]

నే నొట్టుచేఁ గట్టివైచికొనఁ గోర" - [illegible] - [illegible]

విసర్జనీయం బగువస్తువ్రపై [illegible] మైన [illegible] సముచితిమి -

కానినాఁడు చరమనిర్ణయము గావించుకొనుట [illegible] - [illegible]

కాటువేయు నని యే నెఱింగితినేని [illegible] టికొందు -

గాని వట్టిజతనంబ [illegible] - [illegible] మాచరించుచు [illegible]

దప్పక దొరించు నన్నసత్యము నాకుఁ దెలియ దనం జనుఁ - [illegible]

మునన యేను సంతృప్తివడి కూర్చుంట యన ముఖ్యార్థ [illegible] టావశ్యకము

నాకు సుస్పష్టము కాలే దని వచింపవలయు - "మున్ముందు నాతలంపులు మాఱి

కుండునా? యిట్టిచో శపథముం బూని న న్నెట్లు బంధించుకొందు?" ననుశంక

మనకు సర్వదా వొడమి కలంతం గూర్చు - "నీవిషయము విడువం దగినది" యన్న

స్పష్టదృష్టి లేమిని సైత మాశంక తేటపఱుచుఁ - గాన "వైరాగ్యము లేని పరి

త్యాగ మస్థిర" మని నిష్కులానందుఁ డనియె - నెచట విషయవాంఛ నశించు

నచటఁ బరిత్యాగరూపకశపథము సహజము ననివార్యము నగుఫలం బని

వాక్రుత్తు. ౧౯

***

౨ బ్రహ్మచర్యము ౨

౯. అతివ కానాఁడు బ్రహ్మచర్యమ్ముఁ దాల్చు, గడియువఱకును దానియాగడ వచింప
నడిగినంతన కాదాడ కవ్వేలంది, యాఁకపెట్టక నాదీక్ష ననుమతించె. ౧

క. ఈ నిగ్రహవ్రతమ్మును, బూనుతఱిన్ మిగుల బాధఁబొందితిఁ గామా
క్షీణమనసునికి సులభం, బౌనె హృషీకప్రతాప మార్పుట యంచున్. ౨

గీ. ఆలియెడ నేని వికృతికిం బాలుగాక, యాఁగుమగఁ డుండునా యటం చపుడు తోఁచె
నైన భగవానుఁ డీపవిత్రాశయమ్ము, నునుపఁడా యని దూఁకితి మంటలోన. ౩

వ. వింశతివర్షంబులు కడచన్న వెన్క నీనాఁడు నా బ్రహ్మచర్య విధింగూర్చి యేకతం బొడ నీడులేని యచ్చెరుపాటును నవధిలేని హర్షముం బొడమెడి – నింద్రియ నియంత్రణాదీక్ష నే నెన్నఁడో స్వీకరించితిఁ – గాని యిందు నేఁడు నాకుంగల స్వాతంత్ర్య సమ్మదంబు లా మొదటి కాలంబునఁ గానరా – వేలయన నపుడు నన్ను సంసారవాసనలు విడుప వయ్యె – నేవేళ ధర్మభ్రంశము వాటిల్లునో యన్నభీతి నాకు మిక్కుటంబుగా నుండెఁ – గాని నేఁడు నన్ను వాసనలు తఱియంజాలవు – పెండియు నేను బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు వలచినవెన్క నొక్కనెల నిండియు నిండక మున్న తలఁపనితలంపుగా శాంతిసమరంబునకు హేరంబపూజ జరిగె – నీవ్రతంబు న న్నాప్రతిష్టంభమున కాయిత్తపఱిచి యుండనోపు – మఱియు ౪

గీ. బ్రహ్మచర్యంబు నిర్దుష్టభంగి నెఱఁడు, నడుపు నతఁ డాత్మసందర్శనం బొనర్చుఁ
దనువునకు బుద్ధికాత్మకున్ దృఢిమ మొసఁగి, నిత్యమునుగాచు నింద్రియనిగ్రహంబు.

గీ. దమవిధానమ్ము దారుణతపమునట్లు, లిపుడు నాబుద్ధికిం దోఁప దిది యఖండ
రసమయం బైన యుత్తమవ్రత మటంచు, మాటిమాటికిఁ జాటు మనమ్మనసంబు.

క. వేయేల దీనిమహిమము, నాయుద్యమకోటి నెల్ల నడుపుఁ దదీయ
శ్రీయొఱపు నన్ను ముగ్ధునిఁ, జేయుచు నానాఁడు పెంపుచెందుచు నుండున్. ౭

క. ఏ నిట్లు బ్రహ్మచర్య వి, ధానంబునఁ జేసి యెంత తనిసనుచున్నన్
దీనిపెనువెట్టయున్ నను, గ్లానివశుం జేయుచుండుఁ గడుబెట్టిదమై. ౮

క. ఔరౌర! నాకు నేఁబది, యాఱేఁడులవయసు చెల్లె నైనఁ దదీయ
కూ్రరతఁ జూచెద శస్త్రీ, ధారావ్రత మిది యటంచుఁ దలఁచెద నెపుడున్. ౯

క. ఏపురుషుండు రసజ్ఞా, చాపల్యము నడఁచు బ్రహ్మచర్యవిధానం
బాపురుషున కతిసులభం, బీపల్కుట కనుభవంబ హేతు వటందున్. ౧౦

వ. కాన నాతిండి శాకాహార మైనంతమాత్రన యేను దనివిసెందక యింద్రియనిరోధమ్మున కది తోడ్పడునట్లు పరికింపఁజాగితి – మితమై తూరరహితమై యభిఘార దూరమై సాధ్య మగునంతదనుక నపక్వమైన బోనంబు మేలైన దని యే నను భూతిచే నెఱింగితి – నంగీకృత బ్రహ్మచర్యున కడవిం బండినపండులు సముచితా హారం బని పంచవత్సరంబులు శోధించి శోధించి నిర్ణయించితిఁ – గేవల ఫలా

హారంబుతో నున్ననాఁ డెట్టిసుఖము నెట్టిశాంతి ననుభవించితిఁ దాదృశసుఖశాంతులు లాఁతిపింఢిఁ దినునాఁడు నా కందవయ్యె - బ్రహ్మచర్యవ్రత పరిపాలనంబు ఫలంబులు మోసవునాఁడు చుల్కనయై పయఃపానం బొనర్చుటజే నుత్కటమాయె - బ్రహ్మచారికి దుగ్ధంబు కీడుసల్పు ననుట కే నాసంతిరోఁ యంకె - పిల్లలుబెంజేసి బ్రహ్మచర్యవ్రతికి క్షీరంబు వర్జ్యం బని తలంపఁ జన - నిం దింతను బదికోఫ నమ్మ వలసియున్నది - సన్నసరములఁ గొంచుటలోఁ జక్కఁగా నడుమబలోఁ బాలకే మొదటితాంబూల మీాఁదగు - కేవ లించుకే నైత్యదోషము మున్నను పిక్కి నిషేధ్యంబుల కాని నిషేధార్థంబు లకొల్ల - కొండయు ౧౧

క. నాగాయుత శతసత్త్వము, నాఁగం దగు సింహవిక్రమాఽఁ దానాదకలఁ దెగతి బళికర ముంచిన, నాఁగకే తనయుచ్చనచ్చినఁ ట్టది నుయ్యూర్. ౧౨

మం. కడఁగి పేర్వుల నెండఁగట్టినవాఁడు, నెప్పినఁ బది నెల్లఁ జేయు నింద్రియము నిష్ఠతోఁ గావించు నిరశనవ్రతము, కామకే తా హృషీకంబుల నడఁచు నియ్యుపాసముఖొఁగ్లు లెప్పడు మునియుఁ, గోరినభోజ్యము లుండుచు నెప్పటికి ననుచు నువ్విళులూరునతఁ డాత్మఁబోఁ, దిలభోగంబులఁ జవిచూచునతఁడు వాటించు బాహ్యోపవాసమ్మకే తన, దెసఁ గనా ఫలము చిత్తేంద్రియాక యింద్రియమ్ములమీాఁద నెత్తినవాఁడు, మనము తోఁడ్పడకున్న మనము గెల్చదమె విషయావలికి మది విత్తుగా నుండు, నది విషయానంద మాపించనవృష యనశనవ్రతమున కబ్బు సార్థక్య, ముపవసించినమాత్ర నోదవునా దమన మందురు కొంద ఱయ్యది నిక్కమైన, నిల్లి నొల్లనివాని కింద్రియజయము నిండుగా నబ్బుట నిద్దురలోని, పలు కొౌట నెవ్వాఁడు బ్రహ్మచర్యంబు వలచు వానికిఁ బస్తు వారక వలయు. ౧౩

క. నడవడిని సంస్కరింపక, కుడుపున నవకెంత చేసికొనకయ దమమున్ బడయఁ దలపోఁత బెడిదపు, వడకారున మంచుమునురు వలచుట గాదే. ౧౪

ఆ. స్వైరబ్రదుకునకును సంయమిబ్రదిమికి, భోగిమార్గమునకుఁ జాగిబాట కేమిపోల్కి కుదురు నిది దక్షిణం బది, యుత్తరంబు సూచుచుండు నెపుడు. ౧౫

ఆ. బ్రహ్మచారిచూపు పరమేశ్వరుని జూచు, విష్ణుకీర్తనమ్ము వినును జెవులు భోగిదృష్టి లాస్యమును గాంచు జావళి, పాటరవళి కాత్రపడును శ్రుతులు. ౧౬

క. అతఁడు కనుమూఁత నొల్లక, నుతిసేయును రాము నితఁడునుం గూర్కపయిన్ మతివిడి నర్తనశాలా, స్థితుఁడై రోమాంచములకుఁ జేపడి సాగయుఁ. ౧౭

ఆ. అతఁడు నిజశరీర మనుతీర్థమును గాచు, కొలఁకి యింతమెదుకుఁ గోఱుకుఁ గాని యితఁడు చవులు వలచి యెల్లగడ్డిని దిని, కడుపుఁ గసటుకుడితిగాఁబుఁ జేయు. ౧౮

గీ. అంత యింతని విమువ్రన కవధిలేని, యట్టి నిగ్రహాథర్మ మహాత్త్వమునకుఁ
బరిమితియు లేద తాదృశ బ్రహ్మచర్య, మలతిజతనమ్ములకు వశ్యమగుట కల్ల. ౧౯

క. చేతస్సు పవనసమ్మిత, మేతన్నిగ్రహ మసాధ్యమే యగు నైనన్
బ్రీతి నెవం డది రామని, కేతన మొనరించు నతనికిం బాలుపడున్. ౨౦

క. మనఉన్నతి నర్థించిన, మునుముం దెన్నని వెతలు ముడివడు నైనన్
వెనుదీయుట మగపాడియె, ఘనశ్రీమను వలదె మేలికర్జంబునకున్. ౨౧

వ. ఆఫ్రికాయం దున్నపుడ నింద్రియదమనంబు సాత్త్వికాహార సేవనంబునం జేసియ
వసపోవు నని విశ్వసించితిఁ – గాని మాతృభూమి కేతెంచిన వెన్క నది కేవల
ప్రయత్నమ్ములకుఁ జిల్వడ దనియు రామభజనంబును రామకరుణయు దానికిఁ
బరమసాధనంబు లనియు ననుభూతిచే నెఱింగితి – నిప్పట్టునం గృష్ణభగవానుఁ
డుపదేశించిన యీ పద్య మవశ్యపఠనీయం బని వ్రాసితి. ౨౨

ఆ. కడుపు మాడ్చుకొన్న కతమున విషయంబు, లడఁగుఁ గాని యుడుఁగునా రసంబు
దహరవీధి నెపుడు తత్త్వంబు రాజిల్లు, నపుడ రసముసైత మపసరిల్లు. ౨3

* * *

౯ మితవ్యయము

క. అందమ్ము లోలుకు వస్తువు, లం దెచ్చితి నిల్లు పెల్లలంకృతిసేయన్
డెందమ్ము చివురువెట్టెడు, చందమ్మున ననుభవింపఁ జాగితి సుఖముల్. ౧

క. భోగమ్ములపై నోదవిన, రాగము మఖిఁ బుట్టి పుబ్బరా నడఁగారన్
జాగించితి సంసారము, లోఁ గలవెచ్చమ్ము కొంత లుప్తముసేయన్. ౨

క. మడివాలున కిడురొక్కము, కడు హెచ్చుట నతఁడు వలయు కాలమ్మునకున్
మడుఁగులు దేమిని జేయం, గడఁగితిఁ జాకిరము దానిఁ గఱపితి సతికిన్. 3

గీ. చాకిపనిఁ దెల్పు పొత్తముల్ చదివి కోక, లుదుక నేర్చితి నైర్మల్యసదనములుగ
నెంతవేఁ గైన నప్పని వింతయగుట, మదికిఁ బొలివోని వేడుకం గదియఁజేసె. ౪

క. తొలుతన్ నాసవరించిన, గళపట్టముఁ జూచి మిత్రగణ మది నవ్వెన్
వలసిన యోరిమి పేరిమి, కలమానిసి నోట దానఁ గలఁగక యుంటిన్. ౫

ఆ. ఇఛటఁ జాకి లేఁడె యీపీడ యే లని, మేల మాడినట్టి మిత్రతతికిఁ
దనివిఁ గూర్పదయ్యెఁ దనపని తాఁ జేత, మంచి దనుచు నావచించుపల్కు. ౬

క. ఎవ రెంతపిసాళించిన, దవినకలితనమ్ము చాకితనమునఁ గంటిన్
భువనైకపూజ్యుఁడై వి, న్నిమిలినగోకులుఁడు నన్ను మెచ్చెను క్రీవన్. ౭

వ. దేశారాధకవతంస మగు సగ్గోపాలకృష్ణుఁ డొక్కయెడ మహాదేవగోవిందరానడే బహూకరించి యొసంగిన రమణీయశాంకవం బొందుఁ గలదు-గోకులుఁ డానేలును బాగ్యాధికమ్ముగా గారవించుచుఁ బ్రార్థనాసమయంబులందు ధరించు-సగ్గుణవ జొహాన్నుబర్గునం దనకు జరిగినవిందునం దుపన్యసించువేళ నాసాలుం గప్పుకొన ముచ్చటపడి యది ముడుగఁబాఱి యుంట నసంతృప్తి నొందుచుండ నేను ౮

క. ఆనెత్తి నెఱింగి సాలువ, వినెత్తి నేఁ దొలఁతు రజకవృత్తిం గల నా
దానెఱిఁ పరికింపనై కరు, ణానిధి! యని కృష్ణు వేఁడినన్ జిఱునవ్వల్. ౯

క. వెలయించుచు నతఁ డిట్లనె, బళారె! నీన్యాయవాదపాండితి నమ్మం
గలఁ గాని చాకితనమున, గలకందువ నెట్లు నచ్చఁగా నేర్తు సఖా! ౧౦

క. ఇది రానడేప్రసాదం, బిది పూజ్యం బిది యమూల్య మిది కష్టులకుం
గుదు రగునో యే మగునో, మది శంకాతంకములకు మందిర మయ్యెన్. ౧౧

గీ. అనుటయు న్మొలమెల్లఁగా నతనిఁ దేర్చి, పట్టుసాలువ నపుడిచ్చ బాగుపఱిచి
మేలిమడివా లటంచునమ్మేటి యొసఁగు,బిరుదువడసితి సంతోషభరముతోడ. ౧౨

ఆ. చాకివానిబాధ పోకార్చుకొన్నట్ల, వలసె మంగిపీడ వాపుకొంట
నీ కెవండు గొఱుగు నిలువకపొమ్మంచు, నన్నుఁ గసరె నొక్కనాపితుండు. ౧౩

వ. ప్రిటోరియాలోఁ దటస్థించిన యియ్యవహేళనం బోర్వనైతఁ గామిం జేసి వైళంబప్యా పీధికింజని కర్తరి విలిచి శిరోరుహాంబుల నెట్టెట్లో కత్తించుకొంటి-నెగుడుదిగుడుగా నున్న నాతలంజూచి నాఁడు న్యాయవాదులు కడుపుబ్బ నవ్వుటయు నాళ ౧౪

మం. నెయ్యుఁకీ! యిది యేమి నీనెత్తిమీఁద, నెలుకలు చెరలాడు నే మందుఁ బలుక
గాదుకా దీనేలఁ గలతెల్లముండి, యస్మచ్ఛిరంబు నెట్లంటుకో నొప్ప
నతఁ డియ్యకొనకున్న నాఁగునా వపన, మేన కత్తించితి నెట్టెటో నెఱులు
సొగసున్న లేకున్న సొంతము గానఁ, గను నించు నాకు నీకత్తిరిం పనితి. ౧౫

గీ. వారి కీపల్కు విస్మయకారణంబు, కాద నిక్కంబు కోరసిన క్షౌరకారి
వడారలో దోస మున్నదా నల్లవాని, బుఱ్ఱ గొఱిగినచో వీనిపాట్ల మాడు. ౧౬

గీ. ఎవరినో యాడిపోసికో నేల మనకు, లేదె యీ తెగు ల్మాలకు మాదిగకును
వపనవిధిఁ దీర్పు మంగలివానివట్ల, మనము సైరణ వెలలింతుమా రవంత. ౧౭

గీ. తరతరమ్ముల్లనుండియు వెఱపులేక, భారతీయు లొనర్చు నీఘోరదురిత
మిచ్చినఫలంబుగా నట్టియొచ్చెములకుఁ, జిక్కితి నెటాలుగడ్డలోఁ జెప్పనేల

౧౦. బోయరయుద్ధము

వ. అష్టాదశశత సప్తనవతి (౧౮౯౭) వత్సరమ్ముం దొట్టి నవనవతితమ (౯౯) హాయనంబుదనుక నామనమునందలి యన్యతరానుభూతుల నటు లుంచి బోయరుకయ్యమునుగూర్చి వక్కాణించెద — ఆఫ్రికాదక్షిణభాగమ్మునం దడవులంబట్టి కాపురించు హాటెంటాటులను రాజ్యలోభంబునం జేసి సప్తదశశతాబ్దిమొదట నాగడ్డం ద్రొక్కిన డచ్చివారును బరస్పరబాంధవములతో బిగిసిరి — వీరిసంతతివారు బోయరులు నాఁ బరగుదురు — డచ్చివారి శౌర్యసంపత్తు లడఁగారినంతన యష్టాదశశతాబ్ది కొట్టకొననాళ్ళలో నాఫ్రికాయందలి వారివలసమాగాణు లాంగ్లేయు లాక్రమించిరి మెలమెల్ల నెల్లసీమల నలిచి స్వతంత్రులైరి — వారి యధికారంబు వడయుటకై బోయరులు కాఫరులు జూలూలు మున్నగు తద్దేశీయుల నయ్యాయుపాయంబుల నదిమివైచిరి — కాని ౧

క. మగఁటిమిగల బోయరుతెగ, పగపట్టిన కోడెత్రాఁచుఁబాము విధానన్
దగునెడరు వేచి నేఁటికి, దెగించి యొఱకత్తి దూసి తీండ్రిం బయ్యెన్. ౨

క. ఇరువాఁగుల రణభేరులు, మొరసెఁ గదుర్ వీరగంధములు గుబులుకొనెన్
మెఱసెఁ గరాచురకత్తులు, కురిసె దునేదారికంటికొలుకుల నిప్పుల్. ౩

వ. అపు డాంగ్లేయప్రభుత్వమువారియెడ నాకుఁ గలనమ్మిక యేత దాయోధనంబున యథాశక్తి వారికి సాయంపడుమని నన్నుఁ బ్రేరించె — మేము మీయేలుబడిలోనివార మనునర్థంతం జూపి వలయు చనవులకొఱకు మన మాదొరతనమ్ము వారి నిలువవైచుటకుం బూనిననాఁ డాయర్థంతంజేసియు వారి కాపత్కాలమునం దోడ్పడుట మనకర్తవ్య మని యేను భావించితి — నాఁడు మనసకలాభ్యుదయమ్ము లాంగ్లేయులచేతన దేయమ్ము లని తలంచువాఁడఁ — గాన ౪

గీ. కన్ను చెడి కేలు కృత్తమై కాలు తునిసి, నాల్క తడియాఱి ఘోరరణమ్మునందు
దిక్కులేక విలాపించు దీనయోద్ధ, కూడిగముసేయఁ గూర్చితి నొక్కదండు. ౫

ఆ. నాఁడు తెల్లవారు నల్లవాఁ డన వట్టి, పంద యున్ముదప్పునందు నిలువఁ
డతఁడు రేయుఁ బవలు స్వార్థంబ వాంఛించు, రిత్తమనిసి యంచు హృదిఁ దలంత్రు. ౬

క. కావున మా సమకట్టిన, సేవావిధి నెఱిఁగి చులుకఁ జేసిరి చనువాఁ
డౌ వెజ్జు బూ తొకండ మ, జా! విభయం బగుత మంచు నలరించె మముల్. ౭

క. అది గా కతఁడు దయాసం, పద బొంపిరిపోవ మాకుఁ బ్రీతమదికిత్తా
విధి నేర్పి దానికిం దగు, చదు లేర్పడె నంచు నొసఁగెఁ జాతుఁ లేఖన్. ౮

వ. అంత సేవాకౌతుకంబు వేగిరపెట్ట ౯

క. మా కాపించెదికొల్వున, కీకొం డని వేఁడుకొంటి మేల్బడిపాక
మీ కోర్కె మాన్య మైనను, రాకుం డని కిష్ట డంచు వ్రాసిరి వాఁడల్. ౧౦

గీ. అంతలో సమరమ్ముత్రీ రకటవికట, మయ్యె శాత్రవావష్టంభ ముంగబలము
ఘోరతయు నాఁడునాఁటికి మూఁడిపోయి, దొరతనముఁవారి తాల్మిపాడువ గదల్చె.

గీ. దిక్కు తోఁపక మనవారు దేశమెల్లఁ, దిరిగి పలువాట్లఁ బడి పోటువలఁ దూర్పు
నపుడు రారందు తోడ్పడుం డనుచు మాకుఁ,దంతినం తెనమాత్య సత్త్వముఁ దునెర్చి.

వ. మా దండునందు మున్నార్వురహావృతులు నవమహాస్త్రీరు కర్త్రికసలుం గిలచు-
వీ రెల్లరు భారతీయుల - భిషగగ్రణి యగు బూతు కొండవలె మా కండగా
నిలిచె - మేము లోహితస్వస్తికచిహ్నములం దాల్చి పాలికలని కేవల మాయూ
డిగమ్ము సాగించుచు నిక్కచ్చి లేకున్నను సమరాంగణమునకునైత మొక్కమా
ఱరిగి లఘునాళికా బృహన్నాళికలు వర్షించు నగ్నిగోలమ్ములనుమ మావిధం
బాటించితి - మియ్యవసరంబున దినమునకు రెండు మూఁడామడలమేర పయనం
బొనర్చి శ్రమించి రణక్షతుల మోసి తెచ్చి శుశ్రూషించువారము-దళవాయి వుడ్
గేటుం బోని నెఱజోదుల నెత్తికొనివచ్చి సేవించునవృష్ట మిప్పట్టునన్నాకొదవెఁ-
గాని సర్వసేనాని రణంబు నాఁపుటంజేసి సార్థమాసమ్ము పదపడి మాకూటువకు.
విడుమర యొదవె - నియ్యల్పకాలమునం దేముగావించినయలంతి చాకిరి కెంతేని
బాగడ్త లభించి తన్మూలమున భారతీయులగౌరవం బతిశయించె - మఱియు ౧౩

ఆ. మా యొనర్చినట్టి యీ యూడిగముఁ జేసి, భారతీయులందు బలిసెఁ జెలిమి
కూలివాండ్రలోనఁ గూరె వివేకంబు, తొడరె నాకు వారితోడి జడ్డు. ౧౪

ఆ. ఇతఁడు దాక్షిణాత్యుఁ డతఁ డౌత్తరాహుఁడు, వీఁడు క్రైస్తవుండు వాఁడు మలక
యతఁడు పారసీకుఁ డితఁడు హిందు వటన్న, భింగడంబు శాసిపింప దపుడు. ౧౫

క. ఎల్లరకు భారతీయుల, తల్లడ మిఁక దొలఁగు నన్నతలఁపు జనించెన్
తెల్లదొరల చేతలలో, నుల్లమ్ములఁ బలుకులందు నొదవెను మార్పుల్. ౧౬

గీ. తెల్లజోదులు కొనియాట వెల్లివిరియఁ, జాటిరి కృతజ్ఞత న్నేము సల్పుసేవ
కడరె నొండొరులకుమధురాతిమధుర, మిత్రభావంబు కొలఁదుల మీఱిమీఱి. ౧౭

క. ఆపద లతివేలమ్ముగఁ, బ్రాపించినవేళ మనుజభావ ముదారం
బై పొదలు నన్ననార్తిని, రూపించెద నొక్కకథ నెఱుంగంజేయన్. ౧౮

క. రాజస్థుల్ దొరకుమారుఁడు, తా నపరమునందుఁ గూలఁ దత్కారుణ్యంబున్
మాబుజముల నిడికొని చను, చో బగ్గున మండె నెండ శూరతఁ జూపెన్. ౧౯

క. మాకును మాబడి నిల తెల, పుటాకకు నాలుకలు జాతిముక్కల యయ్యెన్
లోకమ్ము దాఁటుదుర్గశ, చేకొనునో యన్నభీతి చెలఁగెను మాకున్. ౨౦

వ. అప్పుడు మాపయనంపు మార్గమ్మునం దొక చిన్నకొండకాల్వ కన్పించుచు నెవరు మున్ముందు దప్పి వాపుకొన వలయు నన్నప్రశ్న మొలకెంచె - నంత నే మాంగేయసైనికులం గని మీరు త్రాగినవెనుక మేము త్రాగెద మనుటయు మాతో వారు నట్లనిరి - కా దని మే మంటిమి - వల దని వా రాడిరి - యి ట్లితరేతర సౌహార్దసమ్మానములతోఁ బెద్దయుం బ్రొద్దు స్పర్ధం బూనితి - మేతాదృ శౌదార్య మిక్కట్టులం దిక్కు- లాఁతివేళలం బొటిల్లునా? ౨౧

* * *

౧౧ నగరసంస్కారణము - క్షేమనిధి

క. నింద కల దొండు నేటాల్, హిందువు లవివేకమూర్తు లెడ్డెలు పశువుల్
మందిరచారిమము శుచిత, యుం దెలియనిమోటువా రయోగ్యు లటంచున్. ౧

క. ఈ దూఱు కొంత నిక్కము, నాఁ దగు నే నట వసించునాఁ డిది విని ని
ర్వేదంపడి యేతన్ని, ర్వాదము నడఁగింప నెల్లవంతలు వడితిన్. ౨

వ. సమాజశరీరమ్మునం దొకయల్పాంగమేని చెడియుంట కేను సైరింపఁ జాల - మనలోపంబులు దాఁచిపెట్టి యొప్పరికించి పాచుటకుం గడంగక మాకుఁ బెత్తనంబు లీవలయు నని రాచఱికమ్మువారి నర్థించుట నాకు నింపనిపని - కాన నే నీదుర్యశంబు దూరగింపఁ బెద్దయుం బ్రయతించితి - దర్బనునగరమ్మున బొబ్బ జాడ్యంబు రేఁగునాఁటికి నణిజ్యాదులం బ్రసిద్ధులైన భారతీయులనెలవుల దిద్దితిఁ గాని లాఁతిమనికిపట్లదెస కేగ నయితి కాదయ్యె - నయ్యంటుఁదెవులు పంచారించిననాఁ డకార్యమునకుం బూనితిఁ - గాని యిందు నాతలపాగ్రిణము తోఁకకు వచ్చె నంట యతిశయోక్తి కాఁజాలదు - నేటాలుదొరతనమ్ము నెదిరించుపట్ల భారతీయులు నా కొనర్చినసాయము వారిమేనికసటు వారిచేఁ గడిగించుతఱి నొనర్పరైరి - వెండియు నీ జతనంబున 3

క. కొందఱు నను దూషించిరి, కొందఱు వినయమ్ము నిండుకొనఁ జూతములే
తొందర యేషమని తొలఁగిరి, యిందుల కొకరువ్వ రాల్ప నేడ్చిరి పలువుర్. ౪

గీ. అప్పు డెఱింగితి సంస్కరణాభిలాషి, భయజనైకమ్ములకు ఋరీభావములకు
నసువు లర్పించుటకు సిద్ధమైననాఁడ, సంఘసంస్కృతిధర్మంబు సాగునంచు. ౫

క. ఈ సంస్కరణోద్యమమున, నాసల్పినసేవఫల మనన్ హైందవులం
దాసలు రెక్కొనె మందిర, వాసప్రాంచర్వృద్ధి వలయు నటంచున్. ౬

గీ. మొఱలు వెట్టుచు నధికారములకుఁ గడఁగి, గోలసేఁతయు కాదు సల్లురును మెచ్చ
కరణిఁ దనవారి దిద్దఁగ గాంధి యనుచు, నాఁకు తెలవారుననుఁ గొండాడినారు. ౭

వ. కాని నేటాలునందలి భారతీయులు మాతృదేశమ్మునెడఁ దమకర్తవ్య మెద్దియో దాని నింకను గుర్తింప రైరి — హిందూదేశము పేదఱికముఁ బుట్టినిల్లు — కానఁ దద్దేశీయులు ధనసంచయమ్ముకొఱకు లాఁతిపలాతుల కెక్కువలసె — వారార్జించిన విత్తమ్మునం గొంతవాలు దుర్భిక్షాదిదుర్దశలకు నగరసీమతటిఁ దలిగిస్తను సంప్రుట ధర్మ్యంబు — వేయేల మనకాటతోఁ బడయేజనయొకటి భారతదేశంబునం బెద్దకేలి వేర్పడుటయ కాక మఱి రెండేండ్లకు వేఱొండుకాటకము బలిహారణంబుగాఁ దల చూపె — నీరెండుదుష్కాలములయందును భారతీయు లాఫ్రికావాసులు తమజన్మభూమి కపారధనసాహాయ్య మొనరించి కృతకృత్యు లైరి — కూలివాండ్రును యథాశక్తి నిష్పట్ల విత్తం బొసంగి రాంగ్లేయులు నిర్గులఁ దోష్పడి రీయభ్యాసమ్ము నంజేసి భారతభూమి కాపత్తి పొసఁగినపుడెల్ల నాఫ్రికాహైందవులు విత్తమ్ము నిచ్చుట యెల్లరకుఁ దెల్లంబ — యే నివ్విధంబున నాఫ్రికానున్న హైందవుల కూడిగమ్ము సలుపుచుఁ గ్రమక్రమమ్ముగాఁ బెక్కుధర్మంబు లెఱింగితి — సూనృతంబన నొక్కపెనుమ్రానిం బోనిది — దాని నెంతచక్కఁగాఁ బెంచు నంతచిక్కఁగా ఫలించు — సత్యదుర్గమఖని గర్భంబునం జొచ్చినకొలంది సేవారత్నమ్ములు వలసి నన్ని లభించు. ౮

* * *

౧౨ స్వదేశాగమనము

మం. బోయరుకయ్యంబు పూర్తియైనంత, నాఫ్రికా నిఁక నస్మదాచరణీయ
కార్యము లుగ్మగిసె నాకావింపఁదగిన, యూడిగ మెల్ల హిందూర్వినే కలదు
మఱి కొంతకాల మిమ్మహి నుందునేని, హైందవప్రజ కించుకంత తోడ్ప[illegible]
యక్కఱల్ పొడచెంచు టది నిక్క మైనఁ, గాసుల నార్జించుకర్జంబ నా[illegible]
నుత్తమధర్మమై యుండునో యంచుఁ, గోసలేని తలపోఁతకుం జొచ్చినాఁడ. ౧

వ. అయ్యవసరంబునందు ౨

క. రాబర్ట్సుదొర కుమారుఁడు, తా బవరమునందుఁ గూలఁ దత్కుణపంబున్
మాభుజముల నిడికొని చను, చో బగ్గున మండె నెండ శూరతఁ జూపెన్. ౧౯

క. మాకును మాబడిఁ గల తెల, పాఁకకు నాలుకలు ఱాతిముక్కల యయ్యెన్
లోకమ్ము దాఁటుదుర్దశ, చేకుఱునో యన్నభీతి చెలఁగెను మాకున్. ౨౦

వ. అప్పుడు మాపయనించు మార్గమ్మునం దొక చిన్నకొండకాల్వ కన్పించుడు నెవరు ముమ్ముందు దప్పి వాపుకొన వలయు నన్నప్రశ్న మొలకెంచె – నంత మే మాంగ్లేయసైనికులం గని మీరు త్రాగినవెనక మేము త్రాగెద మనుటయు మాతోడ వారు నట్ల యనిరి – కా దని మే మంటిమి – వల దని వా రాడిరి – యిట్లితరేతర సౌహార్దసమ్మానములతోఁ బెద్దయుం బ్రొద్దు స్వర్గం బూనితి – మేతాదృశౌదార్య మిక్కట్టులం ద్రిక్క లాఁతివేళలం బాటిల్లునా ? ౨౧

* * *

౧౧ నగరసంస్కరణము - క్షేమనిధి

క. నింద కల దొండు నేటాల్, హిందువు లవివేకమూర్తు లెడ్డెలు పశువుల్
మందిరచారిమము శుచిత, యుం దెలియని మోటువా రయోగ్యు లటంచున్. ౧

క. ఈ దూఱు కొంత నిక్కము, నాఁ దగు నే నట వసించునాఁ డిది విని ని
ర్వేదంపడి యేతన్ని, ర్వాదము నడఁగింప నెల్లవంతలు వడితిన్. ౨

వ. సమాజశరీరమ్మునం దొకయల్పాంగమేని చెడియుంట కేను సైరింపఁ జాల – మనలోపంబులు దాఁచిపెట్టి యొప్పరికించి పాచుటకుం గడంగక మాకుఁ బెత్తనంబు లీవలయు నని రాచఱికమ్మువారి నర్థించుట నాకు నింపనిపని – కాన నే నీదుర్యశంబు దూరగింపఁ బెద్దయుం బ్రియతించితి – దర్బనునగరమ్మున బొబ్బ జాడ్యంబు రేఁగునాఁటికి వణిజ్యాదులం బ్రసిద్ధులైన భారతీయులనెలవుల దిద్దితిఁ గాని లాఁతిమనికిపట్లదెస కేగ నయితి కాదయ్యె – నయ్యెంటుఁదెవులు పంచారించిననాఁ డక్కార్యమునకుం బూనితిఁ – గాని యిందు నాతలప్రాణము తోఁకకు వచ్చె నంట యతిశయోక్తి కాఁజాలదు – నేటాలుదొరతనమ్ము నెదిరించుపట్ల భారతీయులు నా కొనర్చినసాయము వారిమేనికసటు వారిచేఁ గడిగించుతఱి నొనర్పరైరి – వెండియు నీ జతనంబున ౩

క. కొందఱు నను దూషించిరి, కొందఱు వినయమ్ము నిండుకొనఁ జూతము లే
తొందర యే మని తొలఁగిరి, ఖిందుల కొకరువ్వ రాల్ప నేడ్చిరి పలువ్రున్. ౪

గీ. అప్పు డెఱింగితి సంస్కరణాభిలాషి, భయదమైన దమ్ములకుఁ బరిభావములకు
నసువు లర్పించుటకు సిద్ధమైననాఁడె, సంఘసంస్కృతిధర్మంబు సాగునంచు. ౫

క. ఈ సంస్కరణోద్యమమున, నాసల్పినసేవకుల మసన్ హైందవులం
దాసలు కెక్కొనె మందిర, నాసన్నాందర్య వృద్ధి వలయు నటంచున్. ౬

గీ. మొఱలు వెట్టుచు నధికారములకుఁ గడిఁది, గోలసేఁతయు కాదు నల్లురను మెచ్చు
కరణిఁ దనవారి దిద్దుఁబో గాంధి యనుచు, నాఁడు తెలవారు నన్నుఁ గొండాడినారు. ౭

వ. కాని నేటాలునందలి భారతీయులకు మాతృదేశమ్మునెడఁ గమకర్తవ్య మెద్దియో దాని నింకను గుర్తింప రైరి - హిందూదేశము వెడలిపోకుం బుట్టినిల్లు - కానఁ దద్దేశీయులు ధనసంచయమ్ముకొఱకు లాఁతివిలాతుల కేఁగవలసె - వా రార్జించిన విత్తమ్మునం గొంతపాలు మర్పితమాతృదేశలకు నొసఁగుటెఱింగి దలిగడకు నంపుట ధర్మ్యంబు - వేయేనమన్నూట తొంబదియేఁడవయేఁట భారతదేశంబునం బెద్దకఱ వేర్పడుటయు కాక మఱి రెండేండ్లకు వేఱొండుకాటకం బతిదారుణంబుగాఁ దల చూపె - నీరెండుదుష్కాలములయందును భారతీయు లాఫ్రికావాసులు తమజన్మ భూమి కపారధనసాహాయ్య మొనరించి కృతకృత్యు లైరి - కూలివాండ్రైన యథాశక్తి నిప్పట్ల విత్తం బొసంగి - రాంగ్లేయులు నిగ్రహదోషపడి - రీయభ్యాసమ్ము నంజేసి భారతభూమి కాపత్తి వాటిల్లినపుడెల్ల నాఫ్రికాహైందవులు విత్తమ్ము నిచ్చుట యెల్లరకుఁ దెల్లంబ - యే నివ్విధంబున నాఫ్రికానున్న హైందవుల కూడి గమ్ము సలుపుచుఁ గ్రమక్రమమ్ముగాఁ బెక్కుధర్మంబు లెఱింగితి - సూనృతం బన నొక్కపెనుమ్రాను బోనిది - దాని నెంతచక్కఁగాఁ బెంచు నంతచిక్కఁగా ఫలించు - సత్యదుర్మఖని గర్భంబునం జొచ్చినకొలంది సేవారత్నమ్ములు వలసి నన్ని లభించు. ౮

***

౧౪ స్వదేశాగమనము.

మం. బోయరుకయ్యంబు పూర్తియైనంత, నాఫ్రికా నిఁక నస్మదాచరణీయ
కార్యము లుమ్మగిసె నాకావింపఁదగిన, యూడిగ మెల్ల హిందూర్వినే కలదు
మఱి కొంతకాల మిమ్మహి నుండునేని, హైందవప్రజ కించుకంత తోడ్ప[illegible]
యక్కజిల్ పౌడతెంచు టది నిక్కమైనఁ, గాసుల నార్జించుకర్గంబ నా[illegible]
నుత్తమధర్మమై యుండునో యంచు, గోసలేని తలపోఁతమం జొచ్చినాఁడ. ౧

వ. అయ్యవసరంబునందు[illegible] ౨

క. ఇంగన్ నీదగుసేవా, రంగము నిచ్చోటికి మార్పరాదా యనుచున్
సంగాతకాండ్రు హిందూ, ల్వాం గలవారలు బలాత్కరించిరి నన్నున్. ౩

క. ఏనున్ భారతభూమికిఁ, బైనం బోనరింప వేడ్కపడితిని నాజన్
ఘానులు కలరుగదా సే, వానిష్ఠితు లిచట నన్ను భావముతోడన్. ౪

క. మిత్రములఁ గదిసి నా కిఁక, మాత్రివనికి సెలవొసంగి మన్నింపుఁ డనం
జిత్రములు బహుళీముఖు, తెత్రము లైనారు కొంతసే పవ్వారల్. ౫

గీ. ఎట్టకేలకు గాద్గద్య మెసఁగ నొక్క, వత్సరమ్ములోన నక్కఱ వచ్చునేని
పిలిచినంతన వోపసావలయుననుచు, నియమ మిడి యియ్యకొనిరి నాపయనమునకు.

క. నేమం బది మర్చబ మని, నామదికిం దెలియఁ గాని నన్నుఁ బవిత్ర
ప్రేమపరిగ్రహమున నెప్ప, డో ముడిచిరి వార లిం కేటుల్ వలదంచున్. ౭

గీ. కాంచనాంబరధారి మక్కంఠసీమ, గట్టిగాఁ బ్రేమసూత్రమ్ము కట్టినాఁడు
నన్నతఁడు ప్రాటితోఁ జేసుకొన్నకొలఁది, నే నటిసిసాత్త్వ నగుచున్నదాన ఖళిరే!

వ. అని మున్ను మీరాబాయి పల్కినయాపోలిక చాలవట్టు నాయందును సూత్రి పడియేఁబదిమంది గలచోట దైవ ముంట నిక్కమ్మని పెద్ద లందురు – కాన నెయ్యురకోర్కెం గుఱుచసేయ నేరక యొకొని వారియభ్యనుజ్ఞం బడసితి–
వెండియు ౯

క. నేటాలుతోడ నాకుం, గాటంబగు లంకె యున్నకతమున నన్నా
నాఁటఁగల భారతీయుల, కూటువ పాటించి వీడుకొల్పెడివేళన్. ౧౦

క. విందులలో, వింతల నభి, నందనపత్రములలో ననర్ఘోపదలన్
డెందమ్ము తనియు హార్దము, నందున నోలార్చి పరవశాత్ముని జేసెన్. ౧౧

గీ. ఏను మును భారతక్షోణి కేగుదెంచు, వేళ నేటాలుసోదరుల్ వేలకొలఁది
కానుకలు నా కొసంగిరి కాని నేఁటి, యుడుగర లనినంత నాయుల్ల ములికె. ౧౨

గీ. వెండిబంగారముల కాక వెల్గులీను, రవలు కెంపులు చెక్కినరవణములను
సూడిదలుగా నొసంగి రీనాఁడు వీని, నేమిసేయుదు ననుచింత హెచ్చునట్లు. ౧౩

గీ. మోవఁగారాని జాళువానేవళంబు, పోరచిగ నిచ్చి రొకరు కస్తూరిబాయి
కదియు నాసేవ కొసఁగినయట్టి యులుప, గాఁ దలంచుట ధర్మ్యంబు కాకపోదు. ౧౪

క. ఈపావడమ్ము లన్నియు, నాపెట్టెను డాఁచుకొన్న నాదగుసేవా
వ్యాపారం బది భృతక, వ్యాపారమ కాక యెట్టు లభినంద్య మగున్. ౧౫

గీ. కనులు మిఱుమిట్లుగొను రెండుకట్టనమ్ము, లబ్బె నొకనాఁడు నాకు నయ్యంపకమున
నాల్గుజాల్ వెత్తివాఁడనై నాఁటిరేయి, గడపినాఁడను గర్తవ్యజడత [illegible]. ౧౬

క. మితిలేనిసొమ్ము నడుగుట, మతి కింపనిచేత యయ్యో మఱి తద్వ్యసనమ్ం
గుతుకమ్మునఁ జేకొంటయు, నతికష్టమ యయ్యె నాకు నకాలమునన్. ౧౭
సీ. పిసిడినై నేను లోకు లర్పించినట్టి, ధనము దీగమిగా నియ్యకొననైఁ గాక
యాకపెట్టక యభ్య స్తలోకసేవ, బిచ్చ మెంతురె నాపుత్త్రి పెట్టినిని. ౧౮
క. సేవకు మూల్యము లేదని, యేః పినిటితిః బెన్క మాఱు లేకుజ్జలకున్
భావంబు నిటుగోట్టుల, కావలిదై వెలఁదినాల నమ్మిరి నెప్పుడో. ౧౯
వ. మఱియు మాసంసారము క్రమక్రమమ్ముగా సామాన్యజీవనమ్మున కలవాటుపడు చున్నతఱి హిరణ్యాఘటికారంబులకును నజఖచితాంగుళీయము దలకును మేము తగు దుమా – కావున నీదర్శన్న మంతయుఁ బ్రజాసేవకు నెచ్చించుటే యుత్తమకార్యం బని నిశ్చయించితి – నాకొమరుకు లిప్పనిక నెరువెంబన నైకోలు చూపితి – కాని నాయిల్లాలు తద్దయు వైముఖ్యముం బ్రకటించుచు నన్నుఁ గని యిట్లనియె. ౨౦
మం. నీ కేల యీనగల్ నీచేతికీలు, బొమ్మ లైనట్టి యీబుడుతల కేల
నాల్గవపడి నున్ననా కేల కాని, వల దందువా యెల్లి వచ్చుకోడలికిఁ
దగునందువా ప్రజల్ తద్దయు మెచ్చి, యర్పించునలుపాల నవలికిం దొప్ప
రేపెట్టినో యెవ్వరికి దెల్లమగును, వేగిరింపకు మంచు వేఁడెద నిన్ను. ౨౧
క. అని పల్కెడి నాపెండ్లము, కనుఁదమ్ముల బాష్పవారి కాల్వలుకట్టన్
దనయుల కలంగ రపు డీక, వినిపించుట రిత్త నాదువృత్తాంతంబున్. ౨౨
వ. ఏ నట్టితఱిఁ గస్తూరిబాయిం గని ౨౩
ఆ. చాన! యెంతవెఱ్ఱిదానవు బయుకారి, బన్నసరము వలచుపడుచు మనకుఁ
గోడ లగునె యైననాఁ డే నెటకుఁ బోదు, బేల! యింతవంత యేల నీకు. ౨౪
క. అనుటయుఁ జాఱుకుంజూపుల, ననుఁ గన్గొని యిట్లుపల్కె నాతి బలా! నీ
యనుకంప నీతలంపులు, మనుగడలుఁ బ్రగోత్తతాన మాకు మహాత్మా! ౨౫
క. నాసొమ్ము లెల్ల నూడ్చిన, నీసంగతి యే నెఱుంగనేరనె నన్నే
బాసి నోనర్చిన నీవు బ,లీ! సేయించెదవె కోడలికి రవణంబుల్. ౨౬
క. నీసుతుల నెప్పుడో స,న్న్యాసులఁ జేసితివి వార లర్థమ్మిక నె
ట్లాసింతు రెవ్వ/ రెవ్విధి, రోసిన నే నీధనంబు రోయఁగఁ జాలన్. ౨౭
క. అదిగాక లోకు లెవరో, ముదంబునై నా కొసంగు ముక్తాసరిణుల్
గదియంగ నీకుఁ గలదా, యధికారము; తగవుదప్పి యాడకు మిట్టుల్.
వ. అని యిల్లాలు పల్కిన పదంపడి యేను మెల్లన యిట్లంటి – మగువా! భారతీయు లీహారంబును

క. ఇంగన్ నిదఁగుసేవా, రంగము నిచ్చటికి మార్పరాదా యనుచున్
సంగాతకాండ్రు హిందూ, క్రైం గలవారలు బలాత్కరించిరి నన్నున్. ౩

క. ఏనున్ భారతభూమికిఁ, బైనం బొనరింప వేడ్కపడితిని నాఁజన్
ఖానులు కలరుగదా నే, వానిష్ఠతు లిచట నన్న భావము[illegible]డన్. ౪

క. మిత్రములఁ గదిసి నా కేఁక, మాత్రివనికి సెలవొసంగి మన్నింపుఁ డనం
జిత్రములు బహుళములఁఖు, క్షేత్రము లైనారు కొంతసే పవ్వారల్. ౫

గీ. ఎట్టకేలకు గాద్గద్య మెసఁగ నొక్క, వత్సరముపోన నక్కఱ వచ్చునేని
పిలిచినంతన మీరు రావలయునంచు, నియమ మిడి యియ్యకొనిరి నాపయనమునకు.

క. నేమం బది మర్చ్యమ మని, నామదికిం దెలియఁ గాని నన్నుఁ బవిత్రి
ప్రేమప్రగ్రహమున నెపు, డో ముడిచిరి వాప లిం కేటుల్ వలపింపున్. ౭

గీ. కాంచనాంబరధారి మక్కంఠసీమ, గట్టిగాఁ బ్రేమసూత్రమ్ము గట్టినాఁడు
నన్నతఁడు త్రాటితోఁ జేదుకొన్నకొలఁది, నే సమీపమ్మునకు త్త నగుచున్నదాన సఖిరో!

వ. అని మున్ను మీరాబాయి పల్కినయాపోలిక చాలపట్టు నాయందును సూత్రి
పడియె—బదిమంది గలచోట దైవ ముంట నిక్క మ్మని పెద్ద లందురు – కాన
నెయ్యురకోర్కెం గుఱుచసేయ నేరక యీకొని వారియభ్యనుజ్ఞం బడసితి–
వెండియు ౯

క. నేటాలుతోడ నాకుం, గాటంబగు లంకె యున్నకతమున నన్నా
నాఁటఁగల భారతీయుల, కూటువ పాటించి వీడుకొల్పెడివేళన్. ౧౦

క. విందులలో, వింతల సభ, నందనపత్రములలో ననర్ఘోపదలన్
డెందమ్ము తనియ హార్దము, నందును నోలార్చి పరవశాత్ముని జేసెన్. ౧౧

గీ. ఏను మును భారతక్షోణి కేగుదెంచు, వేళ నేటాలుసోదరుల్ వేలకొలఁది
కానుకలు నా కొసంగిరి కాని నేఁటి, యుడుగర లనినంత నాయుల్ల ములికె. ౧౨

గీ. వెండిబంగారముల కాక వెల్గులీను, రవలు కెంపులు చెక్కినరవణములను
నూడిదలుగా నొసంగి రీనాఁడు వీని, నేమిసేయుదు ననుచింత హెచ్చునట్లు. ౧౩

గీ. మోవఁగారాని జాళువానేవళంబు, పొరచిగ నిచ్చి రొకరు కస్తూరిబాయి
కదియు నాసేవ కొసఁగినయట్టి యులుప, గాఁ దలంచుట ధర్మ్యంబు కాకపోదు. ౧౪

క. ఈపావడమ్ము లన్నియు, నాపెట్టెను డాఁచుకొన్న నాదగు సేవా
వ్యాపారం బది భృతక, వ్యాపారమ కాక యెట్టు లభినంద్య మగున్. ౧౫

గీ. కనులు మిఱుమిట్లుగొను రెండుకట్టనమ్ము, లబ్బె నొకనాఁడు నాకు నయ్యంపకమున
నాల్గుజాల్ వెట్టువాఁడనై నాఁటిరేయి, గడపినాఁడను గర్తవ్యజడత మీఱ. ౧౬

క. మితిలేనిసొమ్ము నుడుగుట, మతి కింపనిచేఁత యయ్యె మఱి తద్వసువ్రం
గుతుకమ్మునఁ జేకొంటయు, నతికష్టమ యయ్యె నాకు నకాలమునన్. ౧౭

క. పిసిడినై యేను లోకుల లర్పించినట్టి, ధనము దిగమ్రింగఁగా నియ్యకొనెదఁ గాక
యాఁకపెట్టక యభ్యస్తలోకసేవ, లిచ్చగింతురె నాప్రత్తుల్ లిట్టిపనికి. ౧౮

క. సేవకు మూల్యము వేసె, యే వినిచితిఁ బెక్కుమాఱు లీకుఱ్ఱలకున్
భావంబు నీటుగోటుల, కావలిదై వెలఁదినాల నమ్మితి నెప్పుడో. ౧౯

వ. మఱియు మాసంసారము క్రమక్రమమ్ముగా సామాన్యజీవనమ్మున కలవాటుపడు చున్నతఱి హిరణ్యఘటీకారంబులకును వజ్రఖచితాంగుళీయములకును మేము తగు దుమా - కావున నీదరిద్ర్య మంతయుఁ బ్రజాసేవకు వెచ్చించుట యుత్తమకార్యం బని నిశ్చయించితి - నాకొడుకు లిప్పనికి వెనువెంటన మైకోలు చూపిరి - కాని నాయిల్లాలు తద్దయు వైముఖ్యముం బ్రకటించుచు నన్నుంగని యిట్లనియె. ౨౦

మం. నీ కేల యీనగల్ నీచేతికీలు, బొమ్మలైనట్టి యీబుడుతల కేల
నాల్గవపడి నున్ననా కేల కాని, వల దందువా యెల్లి వచ్చుకోడలికిఁ
దగునందువా ప్రజల్ తద్దయు మెచ్చి, యర్పించునులుపాల ననలికిం దోపు
శేపెట్టితో యెవ్వరికి దెల్లమగును, వేగిరింపకు మంచు వేఁడెద నిన్ను. ౨౧

క. అని పల్కెడి నాపెండ్లము, కనుఁదమ్ముల బాష్పవారి కాల్వలుకట్టెన్
దనయుల కలంగ రపు డీఁక, వినిపించుట రిత్త నాదువృత్తాంతంబున్. ౨౨

వ. ఏ నట్టితఱిఁ గస్తూరిబాయిం గని ౨౩

ఆ. చాన! యెంతవెఱ్ఱిదానవు బయకారి, బన్నసరము వలచుపడుచు మనకుఁ
గోడ లగునె యైననాఁ డే నెటకుఁ బోదు, బేల! యింతవంత యేల నీకు. ౨౪

క. అనుటయుఁ జఱుసుంజూపుల, ననుఁ గన్గొని యిట్లుపల్కె నాతి బలా! నీ
యనుకంప నీతలంపులు, మనుగడలున్ గ్రొత్తలౌనె మాకు మహాత్మా! ౨౫

క. నాసొమ్ము లెల్ల నూడ్చిన, నీసంగతి యే నెఱుంగనేరనె నన్నే
బోసి నొనర్చిన నీవు బళీ! సేయించెదవె కోడలికి రవణంబుల్. ౨౬

క. నీసుతుల నెప్పుడో సన్న్యాసులఁ జేసితివి వార లర్థమ్మిఁక నె
ట్లాసింతు రెవ్వరెవ్విధి, రోసిన నే నీధనంబు రోయఁగఁ జాలన్. ౨౭

క. అదిగాక లోకు లెవరో, ముదంబుమై నా కొసంగు ముక్తాసరమున్
గదియంగ నీకుఁ గలదా, యధికారము; తగవుఁదప్పి యాడకు మిట్టుల్. ౨౮

వ. అని యిల్లాలు పల్కిన పదంపడి యేను మెల్లన యిట్లంటి - మగువా! నేఁటాలు భారతీయు లీహారంబును ౨౯

క. నీసేవం గని యిచ్చిరో, నాకీనం జూచి యొసఁగినారో చెప్పవమా
రోసమ్ము నేలకొల్పెదు, సీ! సీ! యది యజ్ఞలోకసేవ్యమ కాదే? ౩౦

వ. అనుటయు ౩౧

క. ఔ నౌను లెస్సపల్కితి, నీవని నీసేవ కలని యిచ్చినది యొసఁగ
గా నగుఁ గాని పరిసన్నత, కాని విచారింపు ధర్మ మెందు నచింతుణ్. ౩౨

క. నీ సల్పిన సత్కార్యము, నా సల్పిన యదియు. గావె నానాశ్రమముల్
మోసి యనిశమ్ము నీకై, నే సేవయొనర్చుచుంట నిక్కంబు కదా! ౩౩

గీ. అడ్డమాడక నీ తెచ్చు నంతవాని, కింతవానికి దైనుక్కు లెల్ల విఱుగ
వండి వడ్డింపలేదె యీ మొండిజంతు, వేమి యిది సేనకాని నే తెద్ది యగునో. ౩౪

గీ. అనుచుఁ గస్తూరిబాయి వాదనుచుపల్కు, బుగిశితస్త్రంబులై మది నాటుకొనియెఁ
గాని తద్బాధ కోర్చి యిక్కట్లనెల్లఁ, బ్రజకు సర్వంచ నాయితంపడితి నప్పుడు.

క. ఎట్టకునేని వెలంచుక, పట్టుం దిగఁద్రావి యిచ్చపడె నగి నీఁగన
గట్టుం దాఁటినముదమునఁ, గట్టనముల నెల్ల మూటకట్టితి నంతన్. ౩౬

వ. అమ్మడియయుం దేను మున్ను స్వదేశంబునకు నచ్చుతఱి నాఫ్రికాభారతీయులు నాకొసంగిన పానపమ్ములు సైత ముంచి తద్విత్తంబునకు రుస్తుంజీప్రభృతి సాధుసత్తముల ధర్మకర్తలఁగా నియమించి నాయిచ్చ ననుసరించియొండెఁ బరిపాలకుల తలంపు ననుగమించియొండె నీ సొమ్ము జగద్ధితకార్యంబుల వెచ్చపోనలయు నను కట్టడతో దానపత్రమ్ము లిఖియించి యా ద్రవ్యంబు నొక వాణిజ్యకోశమునందుఁ బదిలపఱిచితి – మఱియు ౩౭

గీ. ఆఫ్రికాసోదరుల కూడె మాచరించు, వేళ నేతద్ధనంబును వెచ్చపెట్టఁ
దలఁచితిని గాని వలయు విత్తంబు సతత, మబ్బుటంజేసి యీసొమ్ము నంటనైతి.

క. నానాఁటికి రేకెత్తుచు, నానాఁట న్నెలవుకొనియె నాపతోక్లేశం
బీనిధి; యిది యిష్టాటను, నే నెన్నఁడు నొచ్చుకొంట యెఱుఁగ లనంబుణ్. ౩౯

క. ఈ చేష్టితంబునం గల, యౌచితి మెలమెల్లఁ దెలిసి యబలయు గర్వో
లాఁచి ముదంపడె మచ్చుల, మూఁచూడక యిట్టు లేను మోక్షముగంటిన్. ౪౦

క. తనకాచించు సపర్యలఁ, గని మెచ్చి జగం బొసంగు కట్నము తనసొ
త్తని యెవ్వఁ డెంచు నాతని, మనుగడ సంస్కార్య మంచు మాననక తెలఁతుణ్.

* * *

౧౩ మరల భారతభూమిలో

మం. భారతక్షోణి కిప్పుగిదిఁ బైనమ్మై, సాగించి నావచ్చు సమయమ్మునందు
మార్గమధ్యమ్మున మారిషస్ రేవు, తగిలె నచ్చట నౌక తడవుంటఁ జేసి
తరణిపోత్తును వీడి ధరణికి వచ్చి, యానేలవారి వృత్తాంతంబు లరసి
తద్రాష్ట్రపాలకత్వంబును మోయు, నతని చార్లెస్ బ్రూసు నాతిథ్య మంది
కతిపయవారముల్ కడముట్టుసరికి, మాతృభూమికిఁ జేరి మన్మిత్రబంధు
సందర్శనార్థ మచ్చటికి నిచ్చటికి, నేగుచుఁ గడపితి నిట్లు కొన్నాళ్లు. ౧

వ. ఇది వేయితొమ్మన్నూట యొకఁడగు శరత్తునాఁటి యుదంత—మాయేఁడు కాళీఘట్టమ్మున దిన్షావాచాయాజమాన్యమున భారతజాతీయమహాసభ జరుగనుండె—నింతకుమున్న నే నాసదస్సుం గనియెఱుంగ—నిపు డందు నేటాలు భారతీయసమస్యం బ్రవేశపెట్ట నెంచి యే నప్పరిషత్తున కేగ నిశ్చయించితి—నింతలో సభాసమయమ్ము తటియంబడ వాచా, ఫిరోజిషా, సెతల్వాడు మున్నగుమహారథులెక్కినధూమశకటంబు నధిరోహించి బొంబాయినుండి తత్సభాప్రయాణంబు సాగించితి—మధ్యేమార్గంబున ఫిరోజిషా నాగొడవనెల్ల నాలించి ౨

గీ. మాతృదేశంబు దాస్యనిర్మగ్నమై భ, రింపఁగా రాని నిందాపరంపరలకు
నగ్గపడి దురపిల్లు చున్నంతవట్టు, తలఁగునా మనయిక్కట్లు వలసలందు. ౩

ఆ. ఇంట గెల్వనప్పు డేరీతి రచ్చలో, గెలుపువచ్చు నంచుఁ బలుక నతని
యట్ల పెదవివిఱిచె నా సెతల్వాడు నా, యెల్లయాస లపసరిల్లుభంగి. ౪

క. నాచక్కి కపుడు దిన్షా, వాచా కరుణార్ద్రదృష్టి వఱిపి సమజ్యాక్
నీచొన్పునిర్ణయము నో, యీ! చక్కలిఖించి తనకు నిమ్మా యనియెన్. ౫

గీ. దాన నొకకొంత తేఱి యేత ద్దయాబ్ధి, కే వినీతుఁడనై మ్రొక్కు లిడితి నంత
జయజయధ్వానములు పెద్దసందడింపఁ, గదిసె మాబండి కాళికాఘట్టనగరి. ౬

వ. పదంపడి పౌరలోకం బతిలోకవైభవమ్మున సభాపతిమున్నగు మహామహులఁ దత్తదుచితవసతులకుం గొనిపోవుడు నేను బ్రతినిధులకై నిర్ణయించినవిడిదలకు రిప్పన్ కళాశాలాభవనమ్మున కేగితి – నాపుణ్యావశమ్మున లోకమాన్యుండు మా బసకు విజయంచేసె – నతఁ డుండుచో టొకకొలువుకూటంబ యగుఁ గదా – చిత్రకళాచతురుండ నైనచో నే నాదృశ్యంబు నెన్నఁడో రచించుకొనువాఁడ—నాఁడు తిలక్ మోతీబాబులు దొరతనమ్మువారి దుండగమ్ములన్గుఱిచి శావించిన

ప్రసంగములును వానినడుమనడుమ వెలువరించు కంచినవ్వులును జిరస్మరణీయ
మ్ములు నాఁ దగు - నిఁక మహాసభా నగరమ్ము దెసకు నాచూపు నించుకనిగుడ్తు -
నందు ౭

ఆ. వలసినంతమంది స్వచ్ఛంద సేవకుల్, కలరు గాని సుంత కలుపుఁగోలు
తనము కానరాదు తాలిమి శూన్యంబు, నేరిమియు హుళిక్కి నారియందు.

క. ఏసాయ మెవని వేఁడిన, నాసేవకుఁ డపుడ లాఁతి నవ్వనిఁ బనుచున్
శాసించు నాతఁ డన్యుని, గాసింబడి సభ్యకోటి కలగుండుగొనన్. ౯

ఆ. అప్పు డేను గొంద ఱైచ్ఛికభటులతోఁ, జెలిమి నాచరించి సేవ తెఱఁగు
విన్నవింప సిగ్గువిరిసెను గైంకర్య, రతియు నారియందు నతిశయించె. ౧౦

వ. ఐనను బ్రజాసేవనాసక్తి కుక్కగొడుగుంబలె నెల్లయెడల నుదయింపఁ జాల -
దయ్యది యంతరంగమ్మునం బుట్టి యనుభూతిచే విస్తరిల్లవలయుఁ - గల్లకపటంబు
లెఱుంగని వీరికి సేవాభిరతి వలసినంత కలదు - కాని యోర్పునేర్పు లెన రిత్తురు?-
జాతీయమహాసభయన్న నేఁడాది కొక మూన్నాళ్ళపండువు గదా ! - తావన్మా
త్రమున వీరి కబ్బునసుభవ మెంత ? - మహాసభా ప్రతినిధులును స్వచ్ఛందసేవ
కులవోలె నల్పానుభూతిగలవారల - వీరు పెక్కండ్రు ౧౧

క. తమ కేదో నెఱదొరతన, మమరినగతి మాటిమాటి కైచ్ఛికభటులన్
శ్రమపెట్ట నెంతు రకటా !, తమలెంకలఁబోలెఁ జూచెదరు జంకెనలన్. ౧౨

గీ. దాక్షిణాత్యులు భుజియించుతఱి నొరుండు, చూడఁగా దఁట తద్ధర్మసూత్రరక్ష
కేరుపడె వేఱుగావంటయిల్లు; దాని, దడులు రవిమండలమ్మును దాఁటిపోయె. ౧౩

క. వంటకు నీరాటకు మఱి, తింటకు నది యొకఁడ; ఘ్రుక్కత్రిప్పఁగనీ కా
యింటఁ బొగరేఁగు ని ల్లని,యంట తగదు మందసంబ యనఁజను దానిన్. ౧౪

క. ఇది వర్ణధర్మబాహ్యము, కద జాతీయోద్యమానుగంతలు చదువ
ర్లదిరా యస్పృశ్యత ని,వ్విధి మెచ్చిన వీరిమీఁద బెద్దఱికంబున్. ౧౫

క. మోపిన సామాన్యప్రజ,లేపగిది న్నడుతు రింత కెన్నిమడుంగుల్
పాపము పెంతురొ యని సం,తాపమ్మునఁ దోఁగి తద్ద తల్లడపడితిన్. ౧౬

క. అక్కడఁ గలగొలునకున్, ముక్కులు మొట్టోయటంచు మొత్తుకొనియె నే
చక్కిం జూచినఁ దెమ్మరయె, కక్కొదవెడి నేఁడు దానిగాథలు సెప్పన్. ౧౭

ఆ. మఱుఁగుదొడ్లు ఘోరనరకంబు లక్కటా!, యేమి యీయవస్థ సామి! యంచు
నడుగ జంకులేక యైచ్ఛికభటుఁ డ్రది, కుప్పవానికర్ల మప్పు! యనియె, ౧౮

క. అటు లగుచో శోధని యొక్కటి సంపాదించి యీయఁగలవా యంటిఁ
భటుఁ డంత వెల్లఁబాఱుచు, నిటు నటుఁ గాల్కడలనీక యీక్షించె ననుఁ. ౧౯

క. ఏన పదంపడి యెట్లో, దాని న్గడియించి పెడలి తగ నూడ్చిచిత్రిఁ
గాని యిటు లెన్నిపెరడుల, మానుగ సవరింపనేర్తు మాపులు తేపుల్. ౨౦

క. పలువురకుం బ్రతినిధులకుఁ, దెలియుద యౌచిత్య మేమి తెగడెద వారిఁ
నెలవునపంచల నంచుల, మలమూత్రము లుజ్జగింతు రీమాపటిజాలఁ. ౨౧

క. స్వచ్ఛందభటుల కేత ద, నచ్ఛక్రియఁ జూప నొక్కఁ డైనఁ దదీయం
దుచ్ఛను విష్ఠను మడువఁగ, నిచ్ఛింపఁడ నాకు ముట్టె నీగౌరవమున్. ౨౨

వ. మహాసభ యింకను గొన్నాళ్ళు సాగుచో నంటుఁదెగుళ్ళు తప్పక పీఁటవెట్టు నని తలంచితి _ నట్టి దురాచారపరాయణులగు ప్రతినిధులును సేవాధ ర్మానభిజ్ఞులగు నైచ్ఛికభటులును మనదేశమునం దీనాఁడును వలసినంతమంది కల రనుట నిక్కంబ.

* * *

౧౫ లేకరి _ ౩౦౪

క. కాళీఘట్టమునందున్, గా లిడి యొడ్డోలగంబుగడియకు నిఁక రె
న్నాళు లెడముంటఁ దత్కా, ర్యాలయమున సేవఁజేత కభిరతిఁగొంటిన్. ౧

వ. దీనం జేసి జాతీయమహాసభావిషయంబులం దించుక యనుభూతి నార్జింపవచ్చునని నాతలంపు _ కానఁ బరిషత్కార్యదర్శియగు ఘోషాలుచెంతకుం జని నన్ను నెందేని పనిగొ మ్మని వేఁడ నతండు న న్నాపాదశీర్ష మవలోకించి మందహాసం బొలయ మాకడ లేకరిపని యొండు కలదు _ వలయు నందువా _ యనుడు నేను మిన్నంది ౨

క. కావింతు నెద్దియైనను, సేవాధర్మమునఁ బెద్దచిన్నలు కలవా
నా విని నీశుశ్రూషా, భావము పరిపూత మార్యపరిగణ్య మనెన్. ౩

క. అతఁ డంత నైచ్ఛికభట, ప్రతతిన్ సవిధస్థఁ దేటపడఁ గని తరుణుం
డితఁ డాడినట్టిపల్కులు, ప్రీతిఁ బడెనా యని వచించి సురుచిరముఖుఁడై. ౪

వ. నన్నుఁ జూచి సోదరా! యియ్యాసనంబునం దధివసించి యసంఖ్యేయలగు నాలేఖలం బరికించి వలయువానికి నుత్తరమ్ములు వ్రాయు _ మికార్యంబు నిర్వహించు లేకరి లేక నాపడునిడుమలు నోడువంబాలివి గావు సుమా _ వేలకొలఁదిగఱు వలు నాకొఱకు నేతెంచుటం గంటిని కదా _ యూపిరిపుచ్చలేక కటకటంబడుచున్ననా కీసాయం బొనరించి పుణ్యమునం బొమ్ము _ నావుడు ౫

గీ. అతిరథశ్రేణికిం జెందు నమ్మకనిధి, యిట్లు నను విశ్వసించుట కే నెలర్చి
యప్పగించినపని వేగ యాచరించి, యతనిమన్నన వడసి ధన్యతను గంటి. ౬

గీ. పిదప నాతఁడు నాయూరు పే రెఱింగి, వెల్లఁబాఱుచు ముక్కుపై వ్రేలునిల్పి
యెంతపొరపాటు పుట్టె నీయంతవాని, నింతయన్నువపనిఁ బంచు టేమిపాడి. ౭

క. పశ్చాత్తాపము వెలయ వి, పశ్చిన్మణి యాతఁ డిట్లు పల్కుడు నతనిన్
నిశ్చింతతం బొనరింప వ, యశ్చాతుర్యముల సేవనారంభములన్. ౮

క. మీరలు వృద్ధులు జాతీ, యారంభములందు వెల్లనయ్యెను దల మీ
కీరెక్కడ నేనెక్కడఁ, దూరుపుపడమర లెఱుంగుదురె ననుబోఁటుల్. ౯

క. భారతజాతీయసభం, జేరి యథాశక్తి సేవసేయఁగ నువ్వి
ళ్లూరెడినా కలవోకగ, మీ రొసఁగినపనియ తద్దమే లొనరించున్. ౧౦

వ. అని యేను గృతజ్ఞతం జూపితి-నంత నక్కార్యదర్శి నన్నుం గని ౧౧

క. నీనడవడి యభినంద్యం, బీనాఁటియువల్ చరింప రీబాటలలో
మానక వలచెద రర్వాత, లేని పదంబులు భరింపలేని యశంబుల్. ౧౨

మం. చిననాఁడు హ్యూముతోఁ జేతులుకలిపి, శ్రమియించినాఁడ నీసభ యేర్పడంగ
దీనిమన్గడ యెల్లఁ దెలియుదుం జూవె, దీనిసేవయ నాకుఁ దియ్యనిచేఁత. ౧౩

వ. అని పెక్కువిశేషంబు లెఱింగించె - నివ్విధంబున మాకు గాఢస్నేహ మేర్పడుటం
జేసి పగటిపూఁట నిర్వురముం గలిసి భుజియింపఁ దొడఁగితి - మతఁ డంగీని దాల్చు
తఱి నింటిబంటు వచ్చి గుండీలం దగుల్చు - నది గని యేన యప్పని గావింతు నని
వేఁడ నక్కార్యదర్శి వల్లె యనియె - గలువలయెడ నాకుంగల పేర్మి యీకోర్కికిం
గతము నాఁ దగు - ఘోషాలు నాతత్త్వంబు నెఱింగినవెన్కఁ దనకార్యంబుల
కెల్ల నన్నుఁ బనుచువాఁడు - నే నొక్కనాఁడు తన గుండీలం బెట్టుచుండ
నమ్మేటి ౧౪

క. మూఁతిబిగియించి భారత, జాతీయమహాసదమ్మసచివుని వెత లీ
రీతివి గద మొసలిక లే, కాతం డసమర్థుఁ డయ్యె నంగీదిద్దన్. ౧౫

వ. అనుటయు నతనిబోళాతనంబునకు లోలోన నవ్వుకొంటిఁ - గాని యతని కొన
రించునూడిగమ్ముకదెస నా కించుకేని యనాదరంబు వొడమ దయ్యె - నీపరిచర్య
కతన నా కొదవినమేలు సవతులేనిది నాఁ జను - ఘోషాలుబాబుం గొలు
చుటఁ జేసి భారతజాతీయమహాసభా రహస్యము లెన్నే నెఱింగితి - గోకులుఁడు,
సురేంద్రనాథుఁడు, మున్నగు మహామహుల మార్గంబులు కనుగొంటి - నెందఱో
ప్రజానాయకులపరిచితి నార్జించితి - మహాసభయం దమూల్యమగు సమయ

మెంత పాడగునో తెలిసితి - నాంగ్లభాషకుఁ గల పెత్తనంబు నరసి మిగుల దురపిల్లితి - నొకఁడొనర్చు కార్యంబు పలువురు గావించుటయు నక్కఱ దీర్చుట కొక్కఁడేని పూనమియుఁ గంటి - నిట్టికొఱంతలు నాయెడఁద నెంతకలంచినను నేఁడివి నివార్యంబులు కావని తోఁచుటంజేసి వీనియెడ నాకు దురభిప్రాయమ్ము పుట్టదయ్యె.

* * *

౧౫ జాతీయ మహాసభలో

గీ. త్రిభువనీమోహనం బైన దీప్తితోడఁ, జాగెఁ బరిషత్తు తన్మహాసభ నలంక
రించు నతిరథలోకము న్గాంచినంత, నంతరంగమ్ముతోడ నాయంగ ముదరె. ౧

క. ఆసభ కధ్యక్షుండై, భాసిలు దిన్షా రచించె భారతమునకున్
వీసము తగ్గని సదుప, న్యాసం; బది చదువ శక్యమా సకలంబుల్. ౨

వ. అగుటంజేసి దాని యాయువుపట్లు కొన్ని వినిపింపఁబడె - నవ్వల విషయనిర్ణాయకసభ ప్రారంభమయ్యె - సుదారుఁడగు గోపాలకృష్ణగోకులుఁడు న న్నాగోష్ఠికిం దోడ్కొని చనె - నందు మహామహులు పెక్కు రాయయివిషయమ్ములం గుఱించి యాంగ్లభాషలో దీర్ఘచర్చలు గావించుచుండి - రీదుందుభిధ్వానములలో నాబూర యెవనిచెవి కెక్కునా యని యేను మిగుల బెదరితిఁ - జీఁకట్లు పడుచున్నకొలఁదిఁ బరిశిష్టవిషయంబులు శరవేగమునఁ బరిష్కృతంబు లగుచుండె - సభ్యు లెల్లరుం బసకుఁజేర నారటంపడఁజాగి - రింతలో నర్ధరాత్రమ్ము కదియంబడె - నప్పుడు ఫిరోజిషా కొలువుం గలయఁజూచి యిఁక నిండ్ల కేఁగరాదా యని పల్క గోకులుం డెలుఁగెత్తి ౩

గీ. ఆఁగుఁ డాఁగుఁడు గాంధిగా రాఫ్రికా స, మస్య వినిపింతు రనుడు నమ్మాననీయుఁ
డోర్మి వెలయించి గోపాలు నొయ్యఁ జూచి, నచ్చెనా మీకు వారినిర్ణయ మటనియె.

ఉ. నావుడు గోకులుండు సుజన స్తవనీయుఁడు దాని మెచ్చె ది
న్షా వఠియింపు మంచు నను సన్నయొనర్చె నెలుంగు రాల్పడన్
మై వడఁకం బఠించితి సమర్థనముం బొనరించె గోకులుం
డావల సభ్యు లెల్ల రగు నౌ నని సమ్మతిచూపి రొక్కటన్. ౫

క. తేపటికొల్వున గాంధీ, నీపాలికి నిడుదు నైదునిముసము లని ది
న్షాపల్కెఁ గాని సభ్యులు, చూపినచిఱచిఱ్ఱ కేను స్రుక్కంబడితిన్. ౬

గీ. తెల్లవాఱె మహాసభ వెల్లివిరిసెఁ, జర్చపైఁ జర్చ రేఁగె విశ్వమ్ము వడఁక
నిచట నీతెప్పపాటులో నేమిసెప్ప, నేర్తు దైవమా యనుచు నల్కనిండె నాకు. ౭

గీ. ఓలి నరుదెంచె నావంతు మేలిరవళి, నప్పుడు నాపేరు పిల్చి రధ్యక్షపాదు
లెట్టెటో వేదికంజేరి పట్టరాని, జంకుతో నిర్ణయంబును జదువఁగంటి. ౮

ఆ. అవల భారతీయు లాఫ్రికాగడ్డలోఁ, గుడుచు నోఁటికటమ్ము కొంత కొంత
సభకుఁ బట్టువఱుపఁ జాలితి నింతలో, బల్ల మీఁదిగంట ఘల్లు మనియె. ౯

వ. పదంపడి యేను నాపీఁటకుం జేరితి—నానాఁడు జాతీయమహాసభా ప్రతినిధులకుం బ్రేక్షకులకు నంతరము గానరాదయ్యె—నెల్లరెల్ల విషయంబుల పట్ల నభిప్రాయ భేదమ్ము లేక చేతు లెత్తెడివారు—నా ప్రస్తావమ్ము నైత మాఁగాదులం బడక యూరీకృత మయ్యె—దీనం జేసి నా నిర్ణయమ్ము దెస నా కెన్నఁదగిన మేలు గోచరింప కుండె—గాని విశ్వభారతజాతీయమహాసభ కాఫ్రికాసమస్య పరిచితమ్మై తెన్ముద్ర వడ సెఁగదా యన్నతను సావహిల్లె. ౧౦

* * *

౧౬. కర్జన్ ప్రభువు కొల్వు

గీ. సభ సమాప్తమయ్యెఁ జాగిరి తమతమ, యిండులకు సదస్యు లెలమితోడఁ
గాని నాకు నాఫ్రికాపను లుంటచే, వంగరాజధాని వదలనైతి. ౧

క. సడిసన్న భారతీయులు, విడిసెడిబస కేగి పీటవెట్టితి సాధ్యం
బడునెడ వారికి నేటాల్, కడగండ్లు వెలార్చి నెమ్మి గాంచుటపొంటెన్. ౨

క. ఆపట్టున కపు డప్పుడు, గోపాలుఁడు వచ్చు నాటకొఱ; గొకనాఁ డ
ప్పాపవిదూరుఁడు నన్నుఁ దన, కాఁపున వేంచేయ నింపుగదురం బిలిచెన్. ౩

క. గోకులునివిల్పునకు నురరీకృతి నాదృతిని వెల్వరించియు నేనై
పోక తగ దంచు నాఁగితి, నీకరణిన్ మూఁడునాలు గేగె న్దినముల్. ౪

వ. అంత నయ్యుదారచిత్తుఁడే తెంచి తానై నన్నుఁ దనమనికిపట్టునకుం గొనిచని గారవింపఁ దొడఁగె—నొక్కనాఁ డతఁడు నాపుచ్చడీకతనమ్ముఁగని గాంధీ! నీ వీవిలాతియందడ యునికి వలయు—నిట్టిసిగ్గరితన మున్న నిం దేమిసాధింపఁగలవు—నీ కెంతమంది చెల్మికాఁడైన నంతలగ్గు—వెండియు నిన్ను భారతజాతీయమహాసభాసేవకుని గావించుట నాయభిమతం—బని నాబిడియముం గొంతవట్టు డిందుపఱిచె—నితనిపజ్జకుం జనకమున్ను మాబసయందు నా కబ్బినయనుభూతి యొండు వినుతు. ౫

క. రాజప్రతినిధి కర్జను, తేజుమెయిన్ నాఁడు కొల్వుదీర నశేష
క్ష్మాజానులు వచ్చిరి గజ, వాజిమహాంగాదివైభవం బెసరేఁగన్, ౬

గీ. అందుఁ గొందఱు మాబస నాశ్రయించి, డంబ మెఱుఁగని చౌకవేసంబుతోడ
మెలఁగుచుండిరి కాని యక్కొలువునాఁటఁ, బొల్పడిరి నూత్ననూత్న నేపథ్యములను.

క. దాసీపుత్త్రిల కైవడి, గాసెన కైసేసి లాఁగుగట్టిరి మేలౌ
కాసె బిగించిరి మఱి జల,పోసనపుం బాదుకలను బూనిరి కడఁకన్. ౮

క. తలచీరలు చుట్టిరి వా,రలవేసము నాకు దుర్భరంబగు నార్తిన్
మొలపించె నిట్టికై సేఁ, తలకుం గతమే మటంచుఁ దఱిసితి వారిన్. ౯

వ. అంత వారు న న్నాదరంబుమైఁ జూచి ౧౦

క. మే మనుభవించునరకం, బేమ యెఱుంగుదుము బిరుదు లెమ్మెలు సొమ్ముల్
భూములు జితింప మాపడు, బాముల బన్నముల గుట్టు పరుఁ డె ల్లెఱుఁగున్. ౧౧

వ. అని మాఱుపల్కుడు నే నంత నిలువక బానిసీండ్రు కనురూపంబులగు నీతలగుడ్డ
లీపాదరక్షలు మీ కేల యని పృచ్ఛసేయ నమ్మహారాజు లిట్లనిరి. ౧౨

ఆ. ఏమి కన్నవాఁడ వెఱ వది మాపట్ల, బానిసీండ్రపట్లఁ బలుకిరంపు
మకట ! వీరు మాకు నడియరు లైన లెం, కలము గామె మేము కర్జనునకు. ౧౩

గీ. కొలువుకూటంబునకుఁ బోమి గొప్పతప్పు, సహజవేషంబు వాటించి చనుట సొడ్డు
బడవ లెన్నని సైఁచి పోయెదమ కాక, మాకు వశమౌనె దొరతోడిమాటలాట.

వ. అనుటయు వారిదుర్దశం దలఁచి యేను మిక్కుటమ్ముగాఁ జుమ్మలుచుట్టితి — హార్డింజిప్రభువు వారాణసీవిశ్వకలాశాలకు శంకుస్థాపన మొనర్చిననాఁ డిట్టిపేరోలగం బొండు నడిచె — నెందఱెందఱో నరేంద్రులాసభకు విచ్చేసిరి — భారతాలంకరణ మగు మదనమోహనుచే నాకారితుఁడనై యే నాకొల్వునం బాలుగొంటి — నపు డయ్యేలికలు ౧౫

మం. కౌశేయమగు లాఁగు గట్టి నుంజిలుఁగుఁ, బట్టుచొక్కా దొడ్డి ప్రసన్ననియ్యాణి
ముత్యాలసరములు మోచి యనర్ఘ, కేయూరములు దాల్చి కీర్తితవజ్ర
కలితావతంసంబు గట్టి రింతులకై, సోయగం బిడు వారిసొమ్ములఁ గాంచి
వలువలఁ జూచి దుర్వారశోకంబు, గుడిచితి భూపాలకులు పరిష్కరణ
సామగ్రి యిటులుండ స్వర్ణత్సరువులు, ఖడ్గముల్ చెక్కి రక్కట వలగ్నమున
నవి రాచఱికమున కానవాళ్ళా? దు, రంతదాస్యముగుర్తులా? నెలంతలకుఁ
దగినకై సేఁత లీధరణీశ్వరులు గ, ణించుట కడు శోచనీయంబు; విత్త
మధికార మభిమాన మక్కటా! మనుజు, నెట్టిదుర్గతులకే నీడ్చుట నిజము. ౧౬

* * *

౧౭ గోకులముతో నొకనెల ౧

కం. తన తమ్ముఁగుఱ్ఱకై పడి, నను గోకులుఁ డాదరించి నాఁబెరుకెల్లన్
దుముమాడెను దోలుప్రాఁటన, కనుఁగొని సమకూర్చెఁ దగుసుఖంబులు తనకున్. ౧

ఆ. నాకు వలయువసతు లేకొంచెమో యాట, చేన నానుపనులు నెఱపుకొంట
నన్ను నిశితనియమ మెన్నఁడు విడకుంట, హత్తుకొనియె నతనిచిత్తవీథి. ౨

కం. ఆకతమున గోపాలుఁడు, నా కచ్చెరుపాటు పుట్ట నన్నుఁ గొండాడున్
నాకడ గోపన మన్నది, లేకయ చరియించు నిర్వ్యళీకప్రేమన్. ౩

కం. తనదరిసెనమ్ము వడయం, జనుదెంచు నుదారపురుషసత్తములకు నా
కనఘుం డెఱుకువ గూర్చుచు, నన్నుఁ బరమానందరాజ్యనాథు నొనర్చున్. ౪

వ. నాఁడు నాకుం బరిచితులైన గఱువలలో వైజ్ఞానికపండితశిఖామణి ప్రఫుల్లచంద్రుఁ డుత్తముఁడు - తనకు వచ్చు నెలసంబళ మెనిమిదివందలలో నలువదిరూకలు మాత్ర మితం డనుభవించి తక్కర్థమెల్ల దేశసేవ కొసంగు ననియు నిందనుక నితఁడు బ్రహ్మచారి యగుటయ కాక ముందేని పాణౌకరణవాంఛ లేనివాఁడనియుఁ బల్కి గోకులుఁడు నా కితనితోడి నెయ్యమ్ము గూర్చె - నాఁటికిని నేఁటికిని బ్రఫుల్లచంద్రుని మన్గడయం దెట్టివేఱిమియుం గానరాదు - గోకుల ప్రఫుల్లచంద్రుల సల్లపనంబు నే నాపోకలేక వినుచుండువాఁడ - దానికి దేశాభ్యుదయ మొండెఁ దత్త్వజ్ఞాన మొండె గుఱియై యుండు - నాదృష్టిలో నపాంపతు లగు ప్రజానాయకులు కొందఱు వీరిచూడ్కిలోఁ బడియ లగువేళ నామనస్సు చివుక్కురు మనుచుండుఁ - గాని వీరు వెడపల్కు వెలువరింతురా యని యూఱట నెందు వాఁడ - గోపాలకృష్ణుని పరామరికయెడ నాకుం గలవిశ్వాస మతివేలము గదా - వెండియు ౫

చ. అతఁ డొకతెప్పపాటుతడవైనను వీసరవోవనీక భా
రతజగతీహితం బగు తెఱంగునఁ జల్పు సమస్తకార్యముల్
చతురుఁ డతం డొనర్చుపని సంతస మిచ్చుటె కాక లోకవి
శ్రుతము వివేక మిచ్చి పెనుచున్ జననీపరిషేవనేచ్ఛలన్. ౬

గీ. అతనివాక్రుచ్చు నెల్లవాక్యంబునకును, భారతక్షోణి వస్తువై పరిఢవిల్లుఁ
గపట మెఱుఁగక దబ్బుఱకంపు లేక, యలరు నైర్మల్యకందమై యతనిపల్కు. ౭

క. బందిగములోన మ్రగ్గెడి, హిందూజనయిత్రిఁ దలఁచి యెండినపొట్టన్
వందురుసోదరులం గని, డెందం బవి త్రెవ్వఁ దాఁ గడింరిగ వగచున్. ౮

మం. తమగారవించు నుద్యమములదెసకు, నితని నాకర్షింప నేతెంచువారి
కేల పెక్కులుమాట లీరు మీపనులు, పాటించి నన్ను నాపని సేయనిండు
మునుముందు దాస్యనిర్ముక్తభారతము, నభిలషించెద నిచ్చ యది పండినపుడ
యితరమ్ముదెసకు నా దృష్టి సారింతు, నని యుత్తరం బిచ్చునట్టిగోకులుని
నేమంబు సూచి యే నివ్వెఱపడితి. ౯

వ. రానడేపట్లఁ దనకుం గల పూజ్యభావమ్ము నతఁడు తన యెల్లవాక్యమ్ములనం దచ్చు
పఱుచు – "రానడే యిట్టిధిం బల్కువాఁ" డనువా క్కతనికి "సూతుఁ డిట్లు
నియెం" బోనిది – యే నితని సన్నిధి నున్నపుడ రానడే జన్మదినోత్సవము సంఘ
టిల్లె – నాఁడు గోకులుఁ డమ్మహామహుని సర్వజ్ఞతను నిర్భీకమగు దేశభక్తిని
వర్ణించుచు ననుభవించిన హర్షపారవశ్యమ్ములు నుడువంబాలిశ కావందు –
మఱియు నొక్కనాఁ డేను గోపాలకృష్ణుం గని ౧౦

మం. ఈపురంబున మరుత్తిది నాఁగఁ జనుచు, వీథివీథికి నుండు విద్యుచ్ఛకటము
దీని నెక్కిననాఁడు దేశనాయకుల, గరిమంబు డిందునా కాదేని నీకు
నేల గుఱ్ఱపుబండి యీవెచ్చ మేల, యనుడు నించుక కుంది యతఁ డిట్టు లనియె.

వ. సామ్రాజ్యశాసనసభా సభ్యతంజేసి నాకుం బ్రాఁబడువిత్తమ్ము నాసొంతపనుల
కొదవంజేయ నొల్ల – నా కెందఱు పరిచితు లుందు రందఱు నీకుం గలరయేని
యానాఁడు నీవు మెఱపుబండిం బయనించుట యసాధ్య మనను-గాని వాలాయ
మది దుష్కరం బగు నందు – నాయకు లొనర్చు నెల్లపనియు వారిసంతుష్టి
కొఱక యని తలంచుట కించుకే నెడము లేదు – నీవుసైత మీమాత్ర తెలి
యమి కడుంగడు విచార్యము – మఱియు ౧౨

ఆ. మెచ్చుకొందు నీదుమితజీవనం బేను, నదియ వలతు శక్య మైనవట్టు
కాని నన్నుఁబోనిమానిసికిం గొంత, యుడుపరానివెచ్చ ముండుఁ జువ్వె. ౧౩

గీ. అనుడు నాశంక సకలంబు నపసరిల్లెఁ, గాని "నీ వసివా ర్పోవు శే నెఱుంగ
నిది తెవుళ్ళకుఁ బాదు గాదెట్లు? వీలు, చిక్కదె వయాళికిం బ్రజాసేవ"నంటి.

వ. నా యీయభిశస్తికి గోకులుం "డబినీలుసల్పు నెసలిక నాకుం గలదని నీ వెంతువా"
యని మాఱుపల్కె – నీవాక్కు నా కసంతృప్తికారిణి యయ్యెఁ – గాని వక్త
యందలి గౌరవంబు నానోటికిఁ దాళమ్ము వైచెఁ – దినుటకుం దీఱిక చేపడినట్ల
వాహ్యాళికిం దలపడు నని నాతలంపు – శరీరపరిశ్రమము దేశసేవం బెంచుఁ గాని
కుంచ దని యేను వినీతిమెయి నూహింతు. ౧౪

24

* * *

౧౮ గోఖలేతో నొకనెల ౨

సీ. గోపాలకృష్ణుని గొడుగునీడల నిల్చి, వెలలేనికాలంబు వితరమొనర్చ
కొకనాఁడు క్రైస్తవ మాఁదియు భావిత, జాతీయ సభసేవ సలుపువానిఁ
గాళీచరణుఁ బొడఁగంటి నప్డాతని, చెలి చావుసెజ్జపై నలఁగుచుండె
నాడంబరములేని దాయన గేహ మా, తఁడు మహాసభలం దుదాత్త వేష
ఆ. మాదరించువాఁడ యయ్యును పేదనే, సంబు నింట నలఘు చాలమెచ్చి
యేసుమతములోని నానందయమ్ము లా, తనికి వినతితోడ వినిచినాఁడ. ౧

వ. అంతఁ గాళీచరణుఁ డేసుమతముతోపాటు మనకు మోక్షప్రాప్తి యుండు నని యీవు నమ్మెదువా యనఁ హిందూ శాస్త్రంబు విశ్వసింతునని యే నంటి - నవ్వాల నతండు ౨

ఆ. వేళ్ళతోడఁ బాపవృక్షమ్ముఁ బెకలించు, నిచ్చ యున్ననాఁడు యేసుధర్మ
మొకఁడ దిక్కు; కనటునను ఫలమా మిత్రి, యేసుభక్తుఁడే జయింపఁ జాలు. ౩

క. హైందవధర్మంబునఁ గా, నం దరమా యిట్టిమహిమ నాఁపుడు గీతా
సందీప్తభక్తియోగము, నందించితి నొవ్వతోడ నాతనిమదికిన్. ౪

క. ఈజతనము నిష్ఫలతా, భాజనమై నన్నుఁ దృప్తిపఱుపద యైనన్
జేజేల్వెట్టితి నాతని, సౌజన్యంబునకు నంతఁ జాగితిఁ బురికిన్. ౫

వ; అయ్యాయిరథ్యల కేగి న్యాయమూర్తి మిత్రి, గురుదాసబెనర్జీ, ప్యారీమోహన ముఖర్జీ మున్నగు మహామనుల సందర్శించి నేటాలుజతనంబులపట్ల వారసాయమ్ము వలచి పదంపడి కాళీప్రాసాదము చూడంజనుచు మధ్యేమార్గమ్మున దేవికిం బలిగాఁబోవు పొట్టేలుగుంపులం గంటి - నింతలో దేవళమ్ము డగ్గఱించుడు ౬

క. అచ్చోటఁ దిరియుమూఁకలు, వచ్చి ననుం బలసెఁ గాని వాడల బిచ్చం
బిచ్చుటకు సమ్మతింపక, క్రిచ్చఱ దేవ్యంగణమ్ముకడకుం జనితిన్. ౭

ఆ. అచటిమంటపమ్ము నాశ్రయించినసాధు, వొకఁడు నన్నుఁ దనెలయులకఁ బిలిచి
యెచటి కేగువాఁడ విటురమ్ము తండ్రి! కూ, ర్చుండు మనుచు నాదరోక్తు లాడె.

వ. ఏ నతనిపట్ల నడంకువ మెఱసి ౮

మం. ఏపాప మెఱుఁగని యిన్నిగొఱ్ఱియల, కుత్తుకల్ తఱుగుట కూడునా యంటి
నతఁడు హింసాకర్మ మది కృత్య మంచు, నాడువాఁ డెవఁడుండు నని వ్యాఖ్యసెప్పె
నటులైన మీర లీయజ్ఞుల కేల, నీతిసెప్ప రటంచు నేఁ బల్కినాఁడ
నీశ్వరార్చన యొండె యితనికి నించు, నన్యంబు నితఁ డొల్లఁ డనె జటాలుండు

భగవదారాధన పరతంత్రబుద్ధి, యిట నిల్చునా యని మే వించినాఁడ
నిది శరణ్యాసు వర్జ్య మిది నాక జగతి, నెల్ల తావుల నున్కి యే నిచ్చగింతు
నీమూఁకగొఁడవ నా కేలా పశుజాళి, యిసిగో గొఱ్ఱెలమంద కీడనె నతఁడు. ౧౦

క, ఏ నిఁకఁ జర్చుం బెంపక, లోనికిఁ జని కాళికన్ విలోకించితి న
చ్చోఁ నెత్తురు వెల్లివాఁడుచుచు, నానాక్షోభముల ముంచె నాహృదయమ్ముల్. ౧౧

క. అట నిల్వలేకపోయితిఁ, దటతట నాగుండె బడఁ తలకిరిం దైతిఁ
ఘటనం బయ్యది నా కె, న్నఁటికిని విస్మృతికిరా దనం దగు నిన్నీ ! ౧౨

వ. ఆ నాఁడు వంగసమాజ మొందు నా కాతిథ్య మొసఁగ నం దొక యుదాత్తునికడ
హింసామయంబగు నీ కాళికాపూజం దడవుడు నతం డిట్లనియె. ౧౩

గీ. గొఱ్ఱియలకుత్తుకలఁ బట్టి కోయువేళ, మొరయుఁ బటహాదివాద్యముల్ ముమ్మరముగ
నాపశుభయఘోషమున మరణార్తి లేశ, మెఱుఁగఁడయ బలివోవు నిమ్మేౘకములు.

క. ఆమాట లేను మెచ్చక, యేమీ గొఱ్ఱెలకు బాస లే వచ్చినచో
నీ మాడ్కి నీవు పల్కెదె, హా ! మాన్పఁగ వలయు దారుణాచారంబున్. ౧౫

వ. అని ప్రత్యుత్తరం బిచ్చితి - మఱియు ౧౬

గీ. అపుడు భూతదయామూర్తి యైన శాక్య, మునిచరిత్రము నాతలంపునకు వచ్చెఁ
గాని బుద్ధునివోలె లోకమ్ముదిద్దు, తెలివి నాపాలిదా యంచు నులికినాఁడ. ౧౭

వ. ఈ బలిదానమ్ముపట్ల నాఁడును నేఁడును నాతలం పొక్కటియ - వెండియు ౧౮

గీ. నరునిప్రాణమ్ము వెలకంటె గొఱియబ్రదుకు, విలువ కొఱవడు నన్మాట వెఱ్ఱిమాట
మనుజుమై పెంచుటకు మేషమును వధింప, నడుముకట్టంగఁ జాల నేనాఁటి కేని.

ఆ. ప్రాణి యెంత దిక్కులేనిదో నరుబారి, నుత్తరింప మర్త్యుఁ డోసఁగుసాయ
మందుకొనుట కంతయధికారి నాఁదగు, నది వివాదదూర మైనపల్కు. ౨౦

ఆ. సనతులేనియట్టి సౌజన్య మధికార, మెఁతని కగ్గపడని వతఁడు తాద్భ
శార్తినిఘ్నచేతనావళి కాశ్రయ, మిచ్చి మనుపఁ జాలఁ డింత నిజము. ౨౧

మం. అక్కటా! దిక్కులే కల్లాడుచున్న, గొఱియల నీమహాఘోరయజ్ఞమ్ము
వలనఁ దప్పింప నావంటిమానిసికిఁ, దెగువయుఁ జిత్తశుద్ధియు వెండి వలయు
నీత్యాగసంపత్తి కీపవిత్రతకు, నారటించుచు నంగలార్చుచుండఁగనె
యీబొందిపొత్తు నా కెడలునో యేమొ, యీరాక్షసత్వంబు నెడపి మానవుఁ
నుద్ధరించుటపొంటె, నొకవీస మేని, పాపమ్ములేని యీప్రాణుల ఘనుపు

సికాళిగుడి నెన్నియే నేంక్షనుండి, వదలని కలుషప్రవాహ మింకింప
నేనాఁటి కీశ్వరుఁ డేనుపహోదారు, నేఘణ్యాసాధ్విని సృజియింపఁ గలఁడొ
యనయమ్ము నట్టికల్యాణమ్ము వలచి, వినతిమై భగవాను వేఁడుచున్నాఁడ
జ్ఞానసంపత్తిఁ జేర్గాంచినయట్టి, శేముషీశక్తి వాసి గన్నయట్టి
వితరణకేళిప్రవీణు లైనట్టి, నలి భావనాప్రధానత నోఁచినట్టి
వంశీయు లెట్టు లీవధము సైఁచెదరో, నాబుద్ధి కంద దీనాఁటికి నేని. ౨౨

* * *

౧౭ గోకులుతో నొకనెల 3

గీ. కాళికాప్రీతి వలచి వంగప్రజాళి, సలుపు నీకూరరహోమమ్ము సరణిగాంచి
జాలిమై వేఁడికన్నీరు జార్చినంత, వెడలె నాచూడ్కి వంగజీవితముదెసకు. ౧

గీ. తద్విశేషమ్ము లారయఁ దలఁచి బ్రాహ్మ, ధర్మముం దెల్పురచనలు తగిలి కంటి
మనసు నిడితిఁ బ్రతాపచంద్రునిచరిత్ర, వింటి నతనిప్రసంగముల్ వెక్కుసభల. ౨

క. అతనివచించిన యుత్తమ, కృతి కేశవచంద్రచరిత మెఱిఁగితి విద్వ
న్నుతు శివనాథుం గని వి, శ్రుతునిఁ దేవేంద్రనాథుఁ జూడం జనితిన్. ౩

క. అపు డమ్మహర్షి నిర్భర, తపమ్మునం దుంట నతనిదర్శనభాగ్యం
బుపలబ్ధము గాక విష, ణ్ణపుఁజూపుల మరలి వచ్చినాఁడన్ బసకున్. ౪

చ. పదపడి తన్నికాయమున బ్రహ్మసమాజమహోత్సవంబు రా
నది గన నేగితిన్ బిలుపు నంది; జగన్నుతులైన పెద్దలన్
గదిసితి వంగపండితులగాన మపూర్వ ముదారమాధురీ
సదనము వింటిఁ దేలించుకొనఁజాలని దాసుఁడనైతి దానికిన్. ౫

వ. బ్రాహ్మధర్మనిష్ఠితులం దెలియ నింతవట్టు శ్రమంపడినవెన్క జగదారాధ్యు వివేకానందుం గనుకలి యవశ్యాచరణీయం బని నడిచి తదావాసమగు బేలూరు మఠమ్ము దఱిసి శాంతిమూలంబగు తత్క్షేత్రంబు నగ్గించితిఁ - గాని స్వామి యపు డందు లేఁడయ్యె - నతండు లుప్తారోగ్యుఁడై కాళీఘట్టమునం దుంట విని యెనలేనినైరాశ్యముం గుడిచితి - నంత నయ్యాశ్రమంబున సోదరి నివేదిత నని యాపెఱివికి. నబ్బురంపడినాఁడ - నయ్యమ్మధోరణికిని నాపోకడకుం బొత్తు జతపడ దయ్యె - నియ్యెదంతము గోపాలకృష్ణుచెంత వక్కాణింప నాకెకు నీకును సామరస్యంబు పొసఁగుట దుశ్శకమని యమ్మహనీయుండు వల్కె - నొకనాఁ డీమె 'పేస్తనజీపాదుషా' యంట శతవృద్ధ యగు నతనితల్లి కయ్యాయిధర్మంబు లెఱుక

సేయుతఱి నే నయ్యెల్లుసొచ్చి యస్పృష్టవిశేషంబున వారికి దుబాసి నైతి - సోద
రికిం దనకును భావబాంధవము లేకున్నను హిందూధర్మమ్ము దెస న వ్విదుషీ
మతల్లికిం గలయాదరం బతివేలంబని తెలిసికొంటి - నవ్వల నవ్వెలంది వ్రాసిన
పొత్తమ్ము లార్జించి పఠించితి - నిట్లు కాళీఘట్టమ్మునందలి యుత్తమసంస్థలం
జూడ నగపాలును దక్షిణాఫ్రికా రాజకీయసమస్యలం బ్రచారమొనర్చ నర్ధభాగ
మ్మును గా నస్మదీయుడైనందినకార్యక్రమమ్ము నిర్ణయించుకొంటి - నంత నొక్క
దివసంబున ౬

క. బోయరుసమరంబున నే, వాయత్తము భారతీయ మగునట్టి దళం
బేయేశమమ్ము లీకొనె, నాయున్నతి నొకసదస్సునందు వినిచితిన్. ౭

సీ. భీమగ్రగణ్యుడై పెనుపారు 'మల్లికు', కైసేసె బరిషద్గ్రాసనమ్ము
కీర్తించె నన్ను 'వింగ్లిష్మను' పత్రికా, నేతయా 'సాండర్సు' నెయ్యమార
నీపల్కు తనివి సంధించెబో యని తద్ద, కొనియాడె గోపాలగోకులుండు
మనవార లెంతకమ్మనివా రహో! యంచు, సంతసంపడె సభాసదగణమ్ము

గీ. పెడద లెఱుగక గోఖలేగొడుగునీడ, దిరుగుచు స్వాంగభూమి నీదృక్షమధుర
గౌరవంబులు గంటి నగ్గాథ లెంత, యుంపితముల్లైన నిచట వర్ణింపజాల. ౮

గీ. బ్రహ్మదేశంబు కాళికాపత్తనంపు, దాపునం దుంట నేగితి దానిం జూడ
నచటి బౌద్ధసన్యాసుల నంటియున్న, సోమరితనమ్ము నాకు నసహ్యపులం దెచ్చె. ౯

గీ. కోవెలలు గంటి బంగారుగోపురములు, వీక్షచేసితి మితిలేక వెలుగుచున్న
క్రొవ్వుదివ్వెలం జూచితి నెవ్వియేని, నాకు సాహిత్య మొదవింపలేకపోయె. ౧౦

క. గుడిలోం బేరెమువాడెడు, కుడుములదేవర గుఱాలగుంపులు 'మోర్ఫిం'
బొడగన్న దయానందుని, వడసినయనుభూతి గుర్తువచ్చుట కయ్యెన్. ౧౧

గీ. అచటి మగువలచైతన్య మరసి వారి, యిచ్చకుం గలపెత్తన మెఱిగి యొఱిగి
పొంగితిని గాని పెంజెట్టిపోతు లట్లు, బ్రదుకు మగవాండ్రి దెసం గుందుపాటుగంటి.

వ. మఱియు బంబయినగరం బెట్లు హిందూస్థానమ్ము కాంజాల దట్లు రంగూనుపట్ట
ణమ్మునైతము బర్మా కానేర దనియు మన మీదేశమ్మునం దాంగ్లేయవణిక్కు
లకు దళారుల మైనట్లు తెల్లబేహారులకును మనకును బ్రహ్మదేశీయు లడితి కాం
డ్రియిరనియు నప్పుడూహించి తద్భ్యాఖిమిం బాసి ౧౩

క. చొచ్చితిం గాళీఘట్టము, నచ్చటినాపని సమాప్త మగుటం గని వి
ద్యాచ్చక్రవర్తి గోకులు, వెచ్చనినిట్టూర్పు లడర వేడితి సెలవున్.

సీ. మునుముందు పొగబండ్ల మూండవతరగతి, పయనమ్ముసల్పి తత్పథికలోక
మనుభవించునవస్థ లవి గంట కర్తవ్య, మని యెంచి మామకీనాశయంబు

గ్లోకులతోఁ దెల్పు నీకేమి వెట్టి యనా, యని నవ్వ్వే నాతఁ డే నంతమాత్రిఁ
గలఁగక నాతలంపులలోని శ్లోకములోఁ, తుంబు చూపినంత సంతుష్టి వడసి

గీ. నన్ను మన్నించె; నప్పుడు పేర్గన్న వార, కాసికిం జని నగ్నులై యలమటించు
నవ్వ యూనిబిసెంటుమే లరయుచుండి, మొదట సమకట్టి కట్టితి సూట ముల్లె. ౧౫

క. పూరీలు లడ్డువమ్ములు, కరి వేపుచిబుదిండిపెట్టె గ్లోకులుచు మహా
దారుం డర్మిలి వడ్డిక్కి, బాఱంగ నిడి నన్ను నాంచు బహుమానించెన్. ౧౬

ఆ. ఏలవత్తు రాఁగఁ డీక రాఁగఁ నున్న నా, వేఁడుకో లొకింత వినక నన్ను
సాగనంపి రప్పుడు శకటంబుదనుక న, గ్లోకులుంచు 'రాయి' లీకులుండు. ౧౭

* * *

౨౦ కాశిలో

ఆ. నడుమ నడుమ నిల్వఁబడి కాశి కాగ్రిపు, రాదు లీక్షచేసి యనల రాజ
కోటఁ జేరఁ దలఁచుకొంటిని దారిలో, నెచ్చు పెట్టుసామ్ము నెచ్చునీక. ౧

క. కర్రిందుకొని యున్న చేతిల, నెందే నో క్క-దివసమే నిల్చితి నం
దందుఁ గలధర్మసత్రిము, లం దిగితిని రూకసెడనిలాగులు గంటిన్. ౨

క. ఇప్పయనమ్మున వెచ్చము, ముప్పదియొక్కండు రూప్యములలో నిమిడెన్
దప్పియును మెయిలు నెక్కక, గుప్పిలి బిగియించి రాజకోటకుఁ జనితిన్. ౩

క. కట్టా! మూఁడవతరగతి, పెట్టియ నేఁ డున్నయట్లు పేరిన చెత్తన్
గట్టేవగొల్పు కంపున, ఘట్టిల్లగు మఱుగుదొడ్డిపొత్తున నుండెన్. ౪

గీ. కలదు పాంథులు సెల్లించువిలువపట్ల, నుత్తమాధమశ్రేణుల హొత్తుకొన్న
వాసికి న్మించి యందలివారు వడయు, శాంతిసౌఖ్యమ్ములం గల యంతరమ్ము. ౫

క. మూఁడవతరమ్ము వారికి, నేడకముల కున్న భేద మేది? యూబండిం
జూడఁగ గొత్తెలకుం దగు, జాడన కన్పట్టు నుడువఁజాలనిరోఁతన్. ౬

క. కడతరగతి పెట్టియలోఁ, వెడలుదు నే నాంగ్లభూమి వేమఱు; నొకనాఁ
డెడఁద యనుభూతికై నను, గడు దండడి పెట్టె ప్రథమకక్ష్యం జనితిన్. ౭

క. ఆకక్ష్యకుం దృతీయకు, నా కంతర మంతగాఁ గనంబడదయ్యేన్
సౌకర్యము లీ శ్రేణిన్, జేకుఱుఁ దఱచై సెటాలుసీమరయిళ్ళన్. ౮

గీ. బల్లపై మెత్త లుండును బాటసారు, లత్తమిల్లుటకుం గల దానుకూల్య
మ్మక్రమంబుగఁ బెట్టియ న్నాక్రమింప, రచటి తెరువర్లు సీగోల. వైనవేమి. ౯

క. హద్దునకు లొంగి నడుచుట, యుద్దేశమునందుఁ జూడ నెచ్చటనేనిన్
గ్రుద్దుచు నిక్కుచుఁ ద్రొక్కుచు, రుద్దుచు వీ రెక్కుచుందురు గదా బండిన్. ౧౦

చ. కడుఁగడు నింద్యమైన యధికారులమేల్బడి కేమి బండిలో
నడుగిడువారికంపునకు నక్కట! ముక్కులు మూసికోవలెన్
మడుఁగులవారు వీరి కసుమాలపువేసము సైఁపఁజాల; రె
వ్వడువున నుండుఁగాక తలవంపక తప్పను వీరి కిచ్చటన్. ౧౧

క. ఏపాపమునకొ శిక్షగ, నాపయనము సేయవలయు నాపెద్ద లిసీ!
యీ పామర పాంథజన, వ్యాపారము లెట్టు లేను వ్రాయఁగ నేర్తున్. ౧౨

గీ. ఉన్నచోటన పలుమంది యుమ్మివైతు, రగ డొనర్తురు బీడీలపొగలు గ్రక్కి
యాకువక్కలురుబ్బి నిక్కినుకు లగుచు, వట్టివాదులపంగిఁ బరఁగింతు రెట్టివాఁగు. ౧౩

ఆ. కెలనివారినొవ్వ దెలియరు నేలయు, నాకసంబు వ్రయ్య నఱచుచుందు
రెలువరింతు రింత వినరానిబూతు లీ, బెసఁద లెల్లదెసలఁ గుడిచినాఁడ. ౧౪

వ. వేయుం దొమ్మనూటరెండవయేఁట నేను మూఁడవ తెగపెట్టెలో నడుగిడితి — నవ్వాల నప్పదునైదునుండి నాల్గువత్సరంబు లెడపక దానియందు యాత్రలు సల్పితి — నాఁటికి నేఁటికి సుగ్గడింపఁదగిన యంతరము పొడకట్టదయ్యె — నీ తెగులుం దుడిచివైచు నౌషధము నా కొక్కండు కన్పించు.

ఆ. చదువులున్నవారు సంస్కారసంపత్తిఁ, గుదురుకొన్నవారు కొంత సైఁచి
యెక్కవలయు నిచ్చ లీశకటమ్ములో, మప్పవలయు నీతి మందమతికి. ౧౫

సీ. వలయుసౌకర్యముల్ వడయ విన్నపములు, పంపి పైవారికిఁ దెంపులేని
వేసట గూర్చి యేవో సుఖంబులు గోరి, యధికారులకు నుపాయనము లిచ్చు
టాదిగాఁ జెడుదారు లన్నియుఁ ద్రొక్కుట, వదలి తీఱమి యెంత వచ్చెఁగాక
పయనంపుమేర తప్పక నిల్పి పెద్ద లి, ట్లూర్జితధర్మమ్ము నూఁదిరేని

ఆ. కొంతమంచిమార్పు కూడు నటంచు నా, యనుభవమ్ముకల్మి నాడనేర్తు
నిది యవశ్యకృత్య మిప్పని లేక యీ, జాతి కన్నువిప్పి చక్కఁబడదు. ౧౬

క. ఆయిర్వదికొలె నస్మ, త్కాయము దుర్భరము రెచ్చి కడుదుర్బలమై
చేయునది లేక మానితి, నీ యవమశ్రేణిపెట్టె నెక్కెడిచేఁతన్. ౧౭

ఉ. పాడియు బాటయు న్గనని పాంథుల దిద్ది తదీయముల్ వెతల్
వీడఁగఁ జేయుసేవ లోకవెంటకు వచ్చెడి వేళయందు నే
నోడితి నాయభాగ్యతకు నుల్లము తద్దకలంగి లజ్జయుం
దోడయివచ్చి బిట్టువగతున్ బయనంబు లొనర్చుపట్టునన్. ౧౮

ఆ. పూనుకొంట వలయుఁ బోగబండ్ల నోడల, సొమ్ములు పెడవాండ్రవెతలు దీర్చి
తరతరాలనుండి తరలని దూషితా, చారములను నడంపఁ _ జాలువారు. ౨౦

క. దొరతనముసేయువారలు, పరదేశపు బేరగాండ్రపట్లం గడు నా
దర మునిచి కూర్చు ననుచిత, తరసౌఖ్యమ్ములఁ దొలంచుదంటయు వలయున్.

గీ. గమనపర్వమ్ము నిక దీనిఁ గట్టిపెట్టి, కాశికి న్వత్తు వఱువాతఁ గాలువెట్టి
యప్పురమ్మునఁ బండాగృహమ్ము చేరి, పీఁటపెట్టఁ దలంచితి నాఁటి కెల్ల. ౨౨

ఆ. నన్ను ముట్టడించినా రొక ఋద్దఱా?, కాయ పదులకొలఁది పాఱువారు
శౌచనిష్ఠుఁడైన జన్నిగట్టుగృహమ్ము, చేసుకొంట కాసచేసినాఁడ. ౨౩

క. నాతలఁపు సార్థమై పరి, పూతమ్ముగ నుండె నప్పుడు పోయినగేహం
బాతావున మొగసాలన్, మాతల్లివిధాన సురభిమాతయుఁ దోఁచెన్. ౨౪

క. అది రెం డంతస్తులతోఁ, బొదలెడిసౌధమ్ము సౌఖ్యపూర్ణము దానం
గుదిరితిఁ బై దెసగదిలో, మదిమది సంధించు మృదులమారుత మొలయన్. ౨౫

గీ. పుణ్యభాగీరథీసరి త్పూరమందు, బ్రుంగఁ దలఁచితి శాస్త్రోక్తభంగి నాఁది
తాన మగునంతవఱ కన్నపానములను, ముట్టఁజన దంచు నేమమ్ము పెట్టుకొంటి.

చ. వలసినవస్తు లెల్ల నలవై దిక్కుఁడే సమకూర్చె "లొచ్చు నా
వలదు సపాదరూప్య మిడువాఁడను దక్షిణగా" నటంచు నేఁ
దొలుతన చెప్పితిన్ దగినధోరణిలోనె ముగింపు మంటి నా
కలిమినిబట్టి యాచిఱుతకాన్క_య పెద్ద యటంచు వించితిన్. ౨౭

ఆ. సరసుఁ డతఁడు పోరుసల్పక "దక్షిణ, కేమి యెంతయేని నీయవచ్చుఁ
దీర్థవాసు లిచ్చు కార్థికపృష్టికిం, దగినయట్లు మమ్ముఁ దనుపుచుందు. ౨౮

క. వే లిచ్చు చక్రవర్తికి, నాలుగుపైసా లొసంగు నాదారునకున్
వాలాయము మొక్క_రీతిన, పోలఁ జరిగింతు మెల్లపూజావిధులున్." ౨౯

క. అని పండా తనకమ్మం, దనము వెలారించె మంత్రతంత్రమ్ములు ప్రి
న్ననిబాట నడిపె సుష్ఠు, స్వనమ్ముతోఁ గప్పదాఁట్లు వైవక నిలిచెన్. ౩౦

గీ. మట్టమధ్యాహ్నమునకు ధర్మంబు లెల్లఁ, దీర్చుకొను టాయె నవల భక్తిప్రపత్తు
లడర విశ్వేశ్వరుం గొల్వ నరిగి యచటి, దృశ్యములఁ జూచి లెస్సచింతించు టాయె.

ఆ. కాశి యిట్టి దన్నకథ వినియుంట ని,రాశతోన గుడికి నరిగినాఁడ
విన్నదానికంటె వేయిమడుంగులు, కన్నదానఁ జేసి కలిగె నారి. ౩౧

క. దిగజాఱు నలఁతిగొందియు, భగవద్భవనమ్ము సేరు బాటగదా! యం
దగపడదు శాంతి యింతయు, నగురా!'బుంయి'మని ముసురు నటునిటు నీఁగల్.

క. అంగడివారల కేకలు, శ్రుంగనియాత్రికసమాజ కోలాహల మో
ర్వం గాదు మందునకు నై, నం గన మట దైవచింతన ధ్యానమ్ముల్. ౩౪

క. నలు దెసల నేస రేఁగిన, కలకల మొక్కింత గానకయ కొందఱు సా
ధ్వు లహో! సమాధి నుంటయుఁ, దిలకించితి జేసికంటి దేవర మ్రోలన్. ౩౫

క. ఈగొప్పతనమ్మను గని, యాగుడి పాలించువారి నగ్గించెదమా!
శ్రీగంధ శాంతి శుచితా, యోగం బీవలదె వారు యోగ్యుల మైనన్. ౩౬

గీ. ఎన్నఁడో తిలాంజలి నీతి కిడినవారు, వెడ్డ తమజీవగఱ్ఱ కాఁబడ్డవారు
విక్రయించెద రచ్చోట నక్రమంబు, నాక రోగమ్ములకునూయి నలిమితాయి. ౩౭

క. విడిముడిదారచెలి విడిసిన, గుడి నడుగిడినంతఁ దోఁచెఁ గుళ్ళినపూవుల్
కడలెల్ల విరిసె నందలి, చెడుకం పిట నిట్టిసరకు చేరందగునా? ౩౮

ఆ. అచటిసీమ యెల్ల నైందవప్రస్తర, శ్రోత మవ్వెలందిజాతినేల
నంధభక్తుఁ డొక్కఁ డదికించెరూపాయ, లిరవుకొనియె వందు నుటికి ముటికి. ౩౯

ఆ. జ్ఞానవాపిఁ జేరి జగదీశు వెదకితి, లాభ మేమి యెద కలంక గాక
గవులు కొఱఁత లేదుగద యిటనైన నిం, కేమి కాన్క లొసఁగ నిచ్చవొడము

క. ఒకరువ్వమాత్ర మబ్బా, యికి దక్షిణవెట్ట నల్క వెఱఁగిన పండా
మొక మెఱ్ఱచేసి దానిన్, వికటమ్ముగఁ ద్రోసి నన్ను వెసవెసఁ బదరెన్. ౪౧

క. భగవ దపచార మిట నీ, పగిదిం బొనరింతువేని పాపముపండున్
బగబగ మండెడు నరకపు, సెగలం బుగ్గింగెదవ నీవు చెన్నఁటి యనియెన్. ౪౨

ఉ. నావుడు నద్ధరాసురు వినమ్రితమై నెదిరించి నాకు నే
చావు ఘటిల్లునో నిరయసంకట మెట్టిది ముట్టనున్నదో
పోవఁగనిమ్ము సామి! మిముబోఁటుల కీదృశసీచనిఁద్యవా
వావిధి చెల్లునా చదువుసందె లెఱింగినపెద్దవారికిన్. ౪౩

ఆ. ఇష్ట మున్న దేని యిచ్చినదమ్మిడీ, పుచ్చుకొండు గడుసుపోకఁ జనిన
నిదియు మీకు ముట్ట కీసంచిలో నెక్కు, నంతవట్టు నిక్క మంటి నేను. ౪౪

క. ఎవ్వనికి వలయు నీవెడ, గవ్వ యిసీ! పొమ్మటంచుఁ గట్టల్క నతం
డవ్వెవ్విరియొ మఱినాలుగు, ఱివ్వన వెడలించె నవమ రీఘాకరముల్. ౪౫

క. నాదమ్మిడి గైకొని యీ, వాదేలా యంచు నేను వడివడి సాగన్
బోఁదగ వోయి! పిఱిందికి, రాఁ దగవని పిల్చి యతఁడు రక్కసతాల్మిన్. ౪౬

క. పట్టెలా పైసా నిటఁ, బెట్టుము నీయట్ల నేను బెడిదమ్ములు చే
పట్టఁజన దేను నీసిరి, ముట్టనిచో నీకు నశుభములు చుట్టుకొనునన్. ౪౭

వ. అనుటయుం గిమ్మనక దమ్మిడీ నప్పుడాముడు వైచి నిడుదనిడుదయూర్పు లూర్చి సాగివచ్చినాఁడ — నన్యమక నొండురెండుతడవ లవ్విశ్వనాథుపెటికిం జనితిఁ — గాని యే నానాఁటికి మహాత్మతివిస్మృతుండ నైతిఁ — గానఁ దొంటి యనుభూతు లబ్బుటెట్లు? — లోకమ్మున కేన దర్శనీయుండ నైనతఱి నా కట్టి దర్శనభాగ్యం బొడఁగూడునోటు? — మహాత్ములయిగచాట్లు మహాత్ములకుం గాక లాఁతివారి కెట్లువేద్యంబు లగు — నయ్యది యట్లుండె. ౪౮

క. పూర్వమ్మున నందుఁ గీదృశ, దుర్వాసన వెట్టిగోలతోడుత నవిము
క్త్యోర్వి కనంబడె నాఁ డా, సర్వావమవిధులు నచట సాగుచునుండెన్. ౪౯

క. కరుణామయుఁ డీశ్వరుఁ; డె, వ్వరే నిటన్ సంశయించువా రుండినచో
నరయుదురుగాక కాశీ, పురాదిక పాపిజ్యపుణ్యభూముల నెల్లన్. ౫౦

క. ఎంతయసత్యము, నెంతబ, వంతము నెంతటియధర్మవర్తన నకటా!
యెంతటిపాషండత్వము, నింతగ నయోగ్యనిధి సహించునో కనుఁడీ! ౫౧

క. ఇల నెవఁడు కల్లసేయం, గలాఁడు కర్మమ్ము; నందుఁ గలగుణదోషం
బులు భోజ్యమ్ముల కర్తకు, వలయునె ప్రభుఁ డింక నడుమవచ్చి పెనంగన్. ౫౨

క. అగుటం జేసియ "యెవ తే, పగిది న్ననుఁగొల్తు రిచ్చపడి యవ్వగకుం
దగుఫల మిచ్చెద నే" నని, జగదీశుఁడు కట్టుచేసి చాటున నుండెన్. ౫౩

క. అనుభూతు లీదృశమ్ములు, గొని యానిబిసెంటుఁ గంటకుం జనినాఁడన్
బెనురోగమ్మునతాఁకున, వనరి వనరి యపుడ యూపె వచ్చెను వెలికిన్. ౫౪

క. నావార్త విన్నయంతన, తా వచ్చెన్ నాకుఁ గరుణ దర్శన మొసఁగన్
సేవల మాకెం గనుటయ, నా వలచినచేఁత యగుట నాఁ డిట్లంటిన్. ౫౫

ఉ. అమ్మరొ! నీవు జబ్బుపడి తన్నుడి న్వని నిన్నుఁ జూడఁగా
నిమ్మయి వచ్చినాఁడఁ గృశియించియు మంచముపీడి నిల్చి యీ
తమ్ముని గారవించితివి దర్శనమిచ్చితి వింతచాలు హా
ర్షమ్ముఘటిల్లె నీ కలవు రాఁదగ దే నిఁకఁ బోయివచ్చెదన్. ౫౬

* * *

౨౧ బొంబాయిలో

క. తననిల్పిన కాంగ్రెసులోఁ, బనిసేయుచు ధర్మవాదిపథమున బొంబా
యిని దిరపడి యే నుంటకు, మనసువడెన్ గోకులుండు మద్ధితరతుఁడై. ౧

ఆ. కలదు నాకు నట్టివల; పైన నచట బా, రిస్టరగుట లెస్సకష్ట మన్న
భీతికిం బురానుభూతి నగ్గంపడి, కుదురుకొంటి రాజకోటలోన. ౨

క. నామేలు వలచి మున్నా, సీమకు న న్నంపినట్టి చిరమిత్రుఁడు తా
నై మూఁడభియోగమ్ములు, ప్రేమ 'దవే' తెచ్చియిచ్చి బెంగం దొలఁచెన్. ౩

గీ. అం దొకటి పెద్దవిలువగలట్టి దగుట, జంకితిని గాని ధైర్య మొసంగె నతఁడు
తగవుగు ట్టిల్ల నెటేఁగి వాదంబుసల్పి, గెల్పువడసితి మిత్రు లగ్గింప దాన. ౪

క. అల బొంబాయికిఁ జన్నను, గలుగ దికన్ వెఱ పటన్నగట్టి జనించెన్
'నిలువంగనేల యిచ్చట, వెలలుము బొంబాయి' కని 'దవే'యుం బలికెన్. ౫

వ. వెండియు నతండు 'నినువంటిబారిస్టరులం బెంచుటయు డించుటయు నన్నుంబోని వకీళ్ల కేపాటిచెయిదంబు ? – ప్రజాసేవకుం జాలిననిన్నుఁ గాఠియావాడు కూపమ్మునం గ్రుళ్లిపోనీము సుమా !' – యని కరమ్ము కొనియాడినంత నేనుం దనిసని యయ్యాయి చిక్కులు చక్కఁబఱిచికొని బొంబాయికిం జేరి గిరిగ్రామమ్మునం దొక బాడుగయింట నెలకొంటి. ౬

***

౨౨ ధర్మసంకటము

సీ. కార్యాలయంబును గాపురంబును గిరి, గ్రామంబునం బెట్టి రాణగన్న
గఱువల నెయ్యంబుకల్మి నార్జించుచు, వృత్తి కొగ్గితిఁగాని యీశ్వరుండు
తద్గేహమున నన్నుఁ దడ వుండనీఁడ య, ద్దానిలో నొకవారమేని ముగిసి
ముగియకముంద నాముద్దునకుం దావు, రెండవబిడ్డ సైరింపరాని

గీ. వేఁకికిం జిక్కె వాని తెల్వియును సడలి, వెడలెఁ దబ్బిబ్బునుడు లెంతవడిన నేమి
కార్యముం బాయదయ్యె నాజ్వరము సన్ని, పాతచిహ్నములుఁ బయల్పడియె దుదకు

క. పిలిచినపార్సీవైద్యుఁడు, కలుగ దిటన్ మందుచే సుఖస్థితి; వాఁడన్
వలెఁ గోడిగ్రుడ్లరస మ, వ్వలఁ గుక్కుటరసము నని ధ్రువమ్ముగ నుడివెన్. ౨

ఆ. మంచమెక్కి వనరు మణిలాలు దళశరత్, ప్రాయుఁ డాతఁ డేమిపలుకనేర్చు
మంచిచెడ్డ లరసి మంచెడినేన యే, దే నొకండు నిశ్చయింపవలయు. ౩

క. ఆవెజ్జు నుదారగుణ, శ్రీవిలసితుఁ జూచి సాధుశేఖర! యెఱచిన్
సేవింప మేము వేఱొక, త్రోవను జూపించి మాకుఁ దోడ్పడు మంటిన్. ౪

ఉ. నాఁపుడు నాతఁ డిట్టులనె నాకు భవత్సుతుఁ డీవిపద్దశన్
ద్రోవఁగనేర్చి నిల్చునని తోఁపదు దైవమునిచ్చు యెట్టిదో
భావనసేయఁజాల మఱి పాలిడవచ్చును గాని దానిదా
చేవ గణింపఁదగ్గ పనిసేయదు నాయనుభూతిఁ జూచినన్. ౫

క. ఇట నెన్నియేని హిందూ, కుటుంబముల నింత కంతకును మం దేని
చ్చుట మీ కెఱుకయ వా రే, నెటన్న నటు లాచరింతు రీకొని సతమున్. ౬

ఆ. కోడిపులుసు గ్రుడ్లు కూడదునాక వా, డెదరు వారు జబ్బు లొందవుపట్ల
నాదుపల్కు మీరు నాదృతిచేసి యీ, కుఱ్ఱవాని నిల్పికొంట వలయు. ౭

ఆ. ఇంతనిశితదీక్ష యీదృక్షపరుష తా, యోగ యేల తీవ్రరోగనిఘ్న
సుతునిపట్ల; నెల్లగతులు ద్రొక్కియు బిడ్డ, బ్రతుకుఁ జూడవలయుఁ బితరులెందు.

చ. అనుటయు నిట్టులంటి ననఘా! భవదుక్తి నిజంబకాని నా
మనవియు నాలకింపుఁ డిట మామకబాధ్యత యెన్నయేర్పడెన్
దనయుఁడు పెద్దయైనఁ దనధర్మము తాఁ గనువాఁడ కాని నా
మనిచెడిపాపయై తనసమస్తము నాతలపై నిడెం జుఁడీ. ౯

క. ఇఱుకునఁ బడు నిప్పుడ నరుఁ, డెఱుఁగఁడు కర్తవ్య మిట్టి దిట్టిది యని; నా
తెఱఁ గురవో కాదో మనుజుం, డెఱిఁగి దినవచ్చు నంట కే నియ్యకొనన్.

గీ. కలదు జీవనసాధనమ్ములకు సైత, మొక్కమర్యాద; జీవముల్ దక్క వన్న
కష్టకాలంబునం దేని గవ్యమునకు, నరుఁడు లోఁబడరా దంట నామతంబు. ౧౧

క. నావమ్మినధర్మము నా, కై నను నాబిడ్డకైన నాలికినైనన్
బ్రాణోత్క్రమణమునందును, మానందగు నంచుఁ దెలుపు మాంసాదికముల్. ౧౨

ఉ. కావున వీఁడు నిల్వఁడని గట్టిగ మీ రెద విశ్వసించినన్
జావున కీతఁ డగ్గపడినన్ వెత లెట్టివి దాపరించినన్
నావిధి నుజ్జగింప నిఁక నాదగుపట్టు దలంచి మీకృపన్
ద్రోవక యుంతు రేని తమతో నొకవిన్నప మాచరించెదన్. ౧౩

క. మీరిచ్చు మందు మాత్రికల, నీరోగి కొసంగ నొల్ల నించుక జలవై
ద్యారూఢి వడచియుంటం, బ్రారంభించెదను దాని బాలుని పట్లన్. ౧౪

క. నాడియు గుండెయు నడిచెడి, జాడలు నే నాకళింపఁజాలను బిడ్డన్
వీక్షక దైహికవికృతుల, నాడుచు మీరున్న యుష్మదాదృతి మఱవన్. ౧౫

క. సౌశీల్యమహఃపుంజము, నాశంకలు జంకు లెఱుఁగినాఁ డతఁ డిఁక నా
యాశించినట్లు వచ్చుట, కాశీస్సుల నిడుట కిష్టుఁ డయ్యెను గరుణన్. ౧౬

క. పసివాఁ 'డిది నాతలఁ' పన, నసమర్థుఁడ నైన నాకు నవ్వ్యాజునకున్
బొసఁగినవాదము నతనికి, వెస వినిచితి నేమిసేయ వేఁడెద నంటిన్. ౧౭

క. ఈకోళ్ళు కొక్కురాయులు, నాకేటికిఁ దండ్రి! నీవు నమ్మినవైద్యం
బె కానిమ్ము జలీయము, నా కస్తి యడంగకుండునా యనె నతఁడున్. ౧౮

క. తప్పదు మాంసం బని యే, మప్పిన నెదురాడలేఁడు మఱిలా లైనన్
నొప్పి నెఱింగియు నతఁ డిటు, సెప్పుట నే నప్పుడు హర్షసేవధి నైతిన్. ౧౯

క. ఏ నించుక 'కూనే' ఋషి, పానీయచికిత్సతోడి పరిచితి గంటిన్
దీని కలవాటుపడి మే, లైనది యీయోగ మగ్రియం బనుకొంటిన్. ౨౦

క. అనుభూతి నెఱింగితి లం, ఘనమే కడుమంచిమందుగద యని; మణికిం
దినసీక కటిస్నానము, కొనసాగించితిని దీక్షగొని జాగర్యన్. ౨౧

సీ. నారింజరసము మూన్నాళ్ళొసంగితి నెన్ని, వేసటల్ కుడిచిన వేఁకిపొగరు
సడలద; యది నిశాసమయమ్మునం బెల్లు, రేఁగం దొడఁగె దీనియాగడమ్ము
నూటిపై నాల్గైదుగీటులవఱ కేగ, నాగుండియలలో వణంకు వొడమ
సాగె బిడ్డకు వేఱుచందమ యైన నీ, ప్రిజ తెట్లుతలఁతురో పాడిదప్పి
ఆ. నాఁడ వని యగ్రిజుండు నోనాఁడునో భి, షక్కు నన్యుని బిల్చుట సముచితంబు
కాదొకో దేశివైద్యమ్ము నాదరింపఁ, దగదొ యనుచింత లెన్నేని దగిలెనాకు. ౨౨

క. అస లేతండిరికిన్ దన, కసుగాయంబోని తెల్విఁ గడుపిన్నలపై
విసరుటకు హక్కుగలదా, యసదాశయ మిది యటంచు నపు డనుకొంటిన్. ౨౩

వ. అది యట్లుండ "నోయీ! నీలగ్గు వడయ నీ పెద్దాని నాశ్రయింతు వదియ నీబిడ్డ
లకుం బ్రాపు గావింపు - మీశ్వరుండు దీనం బరితుష్టి నందుఁ - దొట్టివైద్య
ముపైఁ గాక యౌషధమ్ము దెస నీకుఁ బ్రత్యయంబు కల్ల - వెజ్జు వేరువెల్లంకు
లీఁగల వాఁడ కాని ప్రాణదాత కానోపఁ - డుసు రొసంగువాఁ డొక పరమేశ్వ
రుండ - జీవసూత్ర మతనిచేత నుంట తెలియు - మవ్వానినామంబు జపింపు -
మతని నాశ్రయింపు - మిది విశ్వసించి నీవలచినబాటం బాయకు - మనుతలంపులు

సైత మప్పు డుప్పతిల్లె-ని ల్లిడఁదం దికమకలు వడుచుఁ గ్రిందుమీఁ దగుచుండ
నాదిత్యుం డపర శైలమ్ముచాటున కరిగె - నిరు లెల్ల కడలం దాండవింపఁ దొడంగె-
నయ్యవసరంబున ౨౪

ఆ. బాలు నంటి యంటి పన్నుంటి బగ్గున, మండిపోవుచుండె మాయవేఁకి
గుండె చెదరె చెమ్మగుడ్డను బిడ్డపై, గప్పఁ దలఁచుకొంటిఁ గట్టకడకు. ౨౫

క. లేచితి శీతలవారిం, దోఁచితి నొకవల్వ నాసతో మణికాయం
బాచరణమ స్తకాగ్రము, లోఁచితిఁ దడుపునకుఁ గంబళులు పైనిడితిన్. ౨౬

క. నెట్టుముగా గావంచా, చుట్టితి నార్ద్రమ్ము; నేమిచోద్యమొ పైన నొ
ట్టట్టుల యయ్యె నొడల్ మఱి, పుట్టవ కుట్టునికిఁ జెమరుబొట్టొకఁడేనిన్. ౨౭

క. ఏత దుపచారభరమున, నాతను వెంతేని దస్సినదియై బుసుతెన్
మాతకు నగ్గింపఱిచితిఁ, బూత శిశిరమూరు తానుభూతి వలచితిన్. ౨౮

క. ఏగితిఁ జౌపాటీదెస, కాఁగెం బ్రిజరాకపోక లప్పుడు గణగణన్
మ్రోఁగెం బదియవగంటయు, మూఁగిననాచింత కంతము గననైతిన్. ౨౯

ఆ. ఇంత మఱపులేక సంతతావృత్తిగాఁ జలుపుచుంటి రామశబ్దజపము
జంకు దూల్చి ధర్మసంకటాధీను న, న్నాదరింపు దేవ! యనుచు నుంటి. 30

క. గుండియలు వడఁకుచుండన్, గొండొకవడి కిల్లు సేరుకొంటిని మణిలాల్
తండిరి! నే నీ కప్పున, నుండంగాఁ జాల నిల్పు మూపిరి యనియెన్. 3౧

క. ఏ నంతఁ జూడఁ జెమ్మట, సోనలుగా వెడలుచుండె సుతుగాత్రమునన్
క్షీణింపఁ దొడఁగె సెగ భగ, వానునకున్ శిరమువంచి వందన మిడితిన్. 3౨

క. నాతండ్రి! మణిలాలూ!, భీతికి నిఁకఁ దావులేదు బెదరకు మంటిన్
మూఁతలు తొలంచి బాలుని, దా తనువుం దుడిచి వానియండఁ బరుంటిన్. 33

క. ఇద్దఱము నద్దిరెయిఱుఁగని, నిద్దురకుం జిక్కితిమి మణిన్ జే పరయన్
రద్దమ్మొ పెట్ట నాభయ, మద్దరికిం బఱచెఁ బుత్రుఁ డడరెన్ సారిదిన్. 3౪

గీ. ఇపుడు నాకన్నవారిలో నెన్నదగిన, దిటవుగలవాఁడు తేటమైఁ దిరుగువాఁడు
నిత్యమారుఁడపో దీని కేమి హేతు, వనెద జలవైద్యమో రాముకనికరంబొ. 3౫

క. ఎవఁ డిదమిత్థం బనుచున్, వివరింపఁ గలాఁడు నాదువిన్నపములకున్
మనమీత మైనప్రభుఁడే, భవికం బిది కూర్చునంచుఁ బల్కెద నిప్పుడున్. 3౬

౨౩ మరల నాఫ్రికా

క. నామణిలా లారోగ్య, క్షేమంబుల నిండఁ దనివిసెందితి నైనన్
దేమ గల దాట నగ్గిరి, గామునఁ గలగీము విడువఁగఁ మనసయ్యెన్. ౧

క. శాంతాక్రూజున దొరకెం, గాంతమ్మగు భవన మచటఁ గాఁపురముంటిన్
జింతలను దీర్చి రాబడి, సంతస ముప్పొంగ బండి నాగందొడఁగెన్. ౨

వ. ఏ నింతదనుక నెఱవాడిపట్టును కెక్కనైతిఁ - గాని యచట నడుమచర్చలకుం
బోవుచు నందు మాటలాడ జంకుచు నుద్దండులగు నానాభాయిప్రభృతుల వాదం
బుల కలరుచు నున్నతన్యాయరంగమునం గొనసాగునభియోగమ్ము లాలకించుచు
నడుమనడుమ నివతాళించుకడలిగాలికిన్ సొగసి కన్నుమూయుచు నన్నుంబలెఁ
దూఁగుబారిస్టరులం బ్రత్యగ్రుల నవలోకించి లజ్జ నుజ్జనసేయుచు నట్లు సుప్తి
నందుటయు నొకయందమ యని యెఱుంగుచు నప్పుడపుడు ధర్మస్థానమునందలి
గ్రంథాలయమును సేవించుచుఁ దత్రత్యులతోడి నెయ్యంబు వడచుచు నిఁకఁ బ్రధాన
న్యాయస్థానమునందు రాణింపఁగల నని తలంచుచుండ ౩

క. అప్పుడప్పుడు గోపాలుఁడు, కృపమై నాబసకు వచ్చి హితములు వల్కన్
విపులాసేవకు మరగిన, సుపవిత్రుల నాత్మసఖులఁ జూపుచునుండున్. ౪

క. తనకార్యక్రియ మిది యని, వినుచున్ గమ్యంబు తెలుఁగు వివరించును స
జ్జనశేఖరుఁ డగ్గోకులు, మనయున్నతి నేను మాటిమాటికి మెత్తున్. ౫

మం. కాలంబు నీలీలఁ గడపుచునుండఁ, దత్పురంబున నిల్వఁ దలపోయుచుండ
దైవమ్ము న న్నొండుదారికి లాగెఁ, జేరనున్నాఁ డిటు చేంబరు లేను
మనయవస్థలు వానిమది కెక్కభంగిఁ, బ్రకటింపఁదగు రాయబారమ్ము నడిపి;
తరలిరమ్మా ! నీవు తడయక యంచు, నరుదెంచినది తంతి యాఫ్రికానుండి
మఱవనైతిని దొంటిమాటచందమ్ము, పంపుఁడీ ధనమని బదులుపల్కితిని
వచ్చె వెచ్చమునకు వలసినవిత్త, మాలుబిడ్డల నింద యాఁగుఁడీ యంటి
నబ్ధిపైఁ బయనింప నాయిత్తపడితి. ౬

క. [illegible]నిలేక తిరుగుకుట్టులు, మనభూములవార లన్యమహికిన్ జను టా
ప్పని[illegible]నమ్మి యపుడు నాతో [illegible] గొనిపోయితి నలువురైదుగుర గోవాళ్ళన్. ౭

వ. అందు మగనలాల్‌గాంధియు నొక్కరుండు — గాంధీకుటుంబ మస్మదీయంబు పెంపులో నున్నయది — యందు స్వాంతంత్ర్యజీవనమ్ము వలచువారికిం దోడగుట కే నభిలషించువాఁడ — జమీందారులకొల్వున దించిమాయయ్య వీరినరయువాఁ-డయ్యాశిగంబు వీరి కేలా యని నా తలంపు — నానాఁడు నా లక్ష్యమ్ము లెట్లు తిరపడె నట్లు వీరి యాదర్శములు నైత మభివృద్ధిపఱిచి వానినస్మదీయ సిద్ధాంతములం బెనవెట్టఁజూచితి — నిప్పట్ల మగనలాలు దెస నాపడినపాటు చాలవట్టు సార్థం బాయె — నా యుదంతముఁ దేటపఱచుట కిది యదనుకా దని తలంతు — మఱియు ౮

గీ. అనఁగుబిడ్డల వీడి యర్ధాంగి నెడసి, తిరపడినవృత్తి వదలి చింతితము గాని
పని కకస్మాత్తుగా నగ్గపడుట నరసి, యపుడు కొండొకవంతపా లైనవాఁడ. ౯

ఆ. ఏన సిట్టిమనికి కలవాటుపడ్డ నే, నిజ్జగంబునందు నీశుఁ డొకఁడె
సత్య మితర మైనసర్వ మసత్యమ్ము, యని తలంతు క్షణిక మనియు నెంతు. ౧౦

క. మనకంటి కెల్లదెసలం, గనఁబడునది నడచునదియుఁ గెల్లయ యిది యి
ట్లని విశ్వసించుటయు జీవనసాఫల్యమ్ము వలచువారికి వలయున్. ౧౧

ఆ. నిశ్చితమ్ముగాని నిఖిలజగమ్మునం, దే యఖండసత్య మిమిడియుండెఁ
దత్ప్రదర్శనము పదా సాగు సత్పురుషార్థ మన్న దాని నరయు టొకఁడ. ౧౨

మ. ఇక వస్తుం గథ కాష్ఠికాగొడవ లెట్లెట్లున్నవో కంట కే
నొకనాఁడైనను ముందుగాఁ జనుటకున్ యోగమ్ము లేదాయెఁ దత్
సకలోదంతము నేర్చికూర్చి రట నస్మన్మిత్రు లద్దానికూ
డిక మై విన్నప మల్లి పాల్పడయ నుంటిన్ దాత్యధర్మంబునన్. ౧౩

ఆత్మకథ

చతుర్థభాగము

౧ వృథాశ్రమము

సీ. మాననీయుండైన మంత్రి చేంబర్లేను, కాంతుదీఱఁగ నాఫ్రికాధనంబు
పలుకోట్ల నుపదగాఁ బడసి యాంగ్లేయుల, బోయర్ల లోఁగొనఁ బూని వచ్చి
నతఁ డాట భారతీయ ప్రజాప్రతినిధి, వర్గంబుఁ జూచి మీవాద మెల్ల
నుచితంబ మీకిట నున్నబాధలు పెక్క, లనియు నెఱుంగుదు నైననేమి

ఆ. స్వపరిపాలనమ్ము సాగించుకొను నిట్టి, వలసలందు మాకు నిలిచియున్న
పెత్తనం బదెంత పెద్దలకున్ విది, తంబ మీకు రాజ్యతంత్ర మెల్ల. ౧

ఆ. ఓపినంతవట్టు మీపడుపాట్లు వా, రించుజతన మాచరింతుఁ గాని
మీర లిచటి తెల్లవారిపొత్తున నిల్వఁ, దలఁతు రేని మేలు వలతు రేని. ౨

గీ. వారితో సంధిచేసికోవలయు వారి, మైత్రి నార్జింపవలయు నన్మాట విస్మ
రింపఁ జనదని యతఁ డెచ్చరించినంత, నెల్లరకుఁ గాలుసేతులు చల్లపడియె. ౩

ఉ. ఐనను మంత్రి మా నిదుర యంతయు దవ్వుగఁ జోపె నూతన
జ్ఞానము గంటి మేము తొలి సల్పినయత్న మదెల్ల రిత్తయై
కానకు నర్పితంబయిన కౌముదియాట యెఱింగినార మ
ప్డే సఖులమ్ము దచ్చి వచియించితి దౌత్యములోనివాకకన్. ౪

వ. కాని చేంబరులే నాడినపల్కుల కల్లయగు – నతఁ డిచ్చకములకుం బోక యథార్థమ్ము వక్కాణించె – దుడ్డెవరిదో గొడ్డువారి దనులోకోక్తి నవ్వారవరి మ్మృనులంబుగా వినిచె – నైనను మనచెంత దుడ్డుగఱ్ఱ కలదా? – దానిలేమి కేమి? బడియమోఁదులు సైరింపఁగల కాయంబేని మన కున్నదా? – యయ్యది యట్లుండె – నమ్మంత్రిపుంగవుఁ డపు డాఫ్రికాయం దనతికాలంబ నిలిచె – నా దేశంబు సువిశాలమహీఖండం బగుట గాలింబలెఁ బేరెమువాతె – నమ్మోటి నేటాలు వీడి ట్రాన్సువాలునం గాలుమోపినతఱి మనవారి కడగండ్లనెల్ల నీతనికి నివేదించుచేత నాతలపై నుండె – దీనిం దీర్పఁ బ్రిటోరియా కేగు టెట్లు? యను సమస్య నన్ను నిలువవెచె – నదనిలో నే నచ్చోటు చేరుటకు వలయును త్తరువు నార్జింపనందలి భారతీయుల కయితిగాదయ్యె – నదియును న్నాశ ౫

గీ. అచ్చట న్మన్న విలయనాట్యంబు సలిపి, సలిపి బోయరుసమరంబు చన్న వెనుక
జీవకళలేక ట్రాన్సువాల్ సీమ బిక్కు, బిక్కు మనుచుండె లేమి పైకెక్కుచుండ, ౬

ఆ. కడుపు గూడులేదు కొఱవడె వస్త్రంబు, వాడవాడ పాడువాఱియుండె
బేర మడఁగిపోయి బేహారి తాళమ్ము, నొక్కె విపణి కేమి నుడువనేర్తు. ౭

క. పెఱసీమవలన వలసిన, సరకెల్లను జేరవలయు సాహుకలకొ ట్ల
త్తఱి విచ్చవలయు నిప్పని, సరగన్ నెఱవేఱ దెన్ని శ్రమలం బడినన్. ౮

ఆ. కూడు గుడ్డ నిండుకొనకముం దానేల, వదలి పఱచినట్టివారు తిరుగ
నడుగువెట్టరాద యటులౌట ననుమతి, వలయు నచటు త్రొక్కువాని కెల్ల. ౯

చ. అది తెలవానికిం గరతలామలకం బగుఁగాని మింటిపై
నొదవెడుపువ్వు మయ్యెడి నహో! మనవానికి; నెంతవేఁడినన్
గదలరు కన్నువిప్ప రధికారులు లంచము నిచ్చు వానికిన్
సదయులు వార లిప్పనికి సాగెను మూఁగె దళారిదయ్యముల్. ౧౦

గీ. ఆఫ్రికాయుద్ధ మెసఁగినట్టి వేళ, హిందువులు సింహళంబువా రెందఱేని
వచ్చిచేరిరి శస్త్రజీవనమునందుఁ, గదనకార్యాలయములందు గతులులేక. ౧౧

క. వీ రమ్మహి నెలకొంటకుఁ, గోరికవడిరేని వీలుగూర్చుట యుచితా
చారం బని యచ్చటియధి, కారులకుం దోఁచె దురము కడచన్నంతన్. ౧౨

వ. ఆంగ్లేయు లగువీ రెయ్యెడనేని వలసినన్ని నూతనోద్యోగమ్ములు సృష్టింపనేర్తు -
రీదొరల చతురతంజేసి క్రొత్తశాఖయొండు పొటమరించె - నిందు సిగ్గులకుం
బ్రాచ్యులకును వెవ్వేఱు తెగలు వెలసె - నాసియాశాఖ కాసియావార యధి
కారులైరి - నేనాటాన్సువాలు మెట్టుటకున్ముంద యీనూతనకార్యక్రమం బార
బ్ధమై యల్లునతనయుచ్చుల నెల్లదెసలం బన్నుచుండె - నధికారులు మరలివచ్చు
నెల్లవారికి ననుజ్ఞాపత్రమ్ముల నీవచ్చుఁ - గాని నల్లవారిపట్ల నది సవ్యంబుగా
సాగదుగదా! - మఱియు ౧౩

క. దొరలున్ దళారు లొకఁడై, నిఱుపేదలు నల్లవారినెత్తురు పిండన్
దొరఁకొని రీదృశదుర్భర, పరిస్థితిన్ గమ్యమెట్లు పట్టఁగనేర్తున్. ౧౪

సీ. మొహనుకలంగి యుమ్మఁయిఁ దొట్రిపడుచుండ, మత్పురామిత్రుండు మాననీయుఁ
డేల దర్బనుపురమ్మునరయు రక్షకభట, శాఖాధిపతి యలెగ్జాండ రపుడు
తోడయ్యె నాదగుగోడెల్ల నతనికి, వినిపించి ట్రాన్సువాల్ మనికిపట్టు
గా నున్నవాఁడఁగదా! నేను నాకథ, యెల్ల మీరెఱిఁగినదే యటంచుఁ
ఆ. బలుక నతఁడు మాటపాటించి నన్నధి, కారికడకుఁ జేర్చి గారవించి
యప్పుడపుడ చీటి నిప్పింప మెచ్చి పి క్రి, టోరియాకు బయలుదేఱినాఁడ. ౧౫

గీ. అప్పురిం జేరుటకుముంద యవగతంబు, లాయె రాఁగలబెడఁదల చాయలెల్ల
నేదియెట్లున్న నిబ్బర మింతవిడక, కాలుమోపితిఁ డ్రాన్సువాల్ గడ్డమీఁద. ౧౬

గీ. భారతీయుల తీఱముల్ బట్టబయలు, సేయు విన్నప మొండు సృష్టించినాఁడ
సోదరులగౌరవంబు లచ్చోటఁ బెనుపఁ, దోవ లన్నియుఁ బరికింపఁ దొడఁగినాఁడ.

వ. దర్బనులో నింతకుమున్ను రాయబారంబు వెడలినతఱి నధికారులు తొలుత శిష్టమండలిం గల వారి పేరు లడిగినయ ట్లిఱుక లేదు — కాని నేఁ డిచటఁ బ్రత్యగ్ర శాఖ యొం డేర్పడియుంట నందలిపెద్ద లే నాతావుసేరకమున్న దౌత్యవర్గసభ్యుల నామంబు లడుగుటం జేసి నేనాదళంబునం బాల్గొనుటకు వా రియ్యకొన రని ప్రిటోరియాభారతీయు లితఃపూర్వంబ కనుపెట్టి — రగ్గాథ బాధాకరంబయ్యు నుల్లంబు నలరించునట్టి దగుట నాగామి ప్రకరణంబున దానికలరూపు తెల్లం బొనర్తు. ౧౭

౨ నిరంకుశత

క. ఈనూత్నశాఖవా రపు, డేనెట్టులు ట్రాన్సువాల్మహిం జేరితి నా
వైనం బింతయుఁ దెలియక, నానామార్గముల నరసినారలు నన్నున్. ౧

క. వారికడ కప్పుడప్పుడు, చేరెడుహిందువులఁ బెద్దచేసిరి గాంధీ
బారిష్ట రిచటి కెట్టులు, తా రా వీలయ్యె నంచుఁ దఱచిరి వారిన్. ౨

ఆ. వార లేమిసెప్ప వలఁతులు నారాక, చంద మిట్టి దిట్టిజాడ యంచుఁ
'బ్రాఁతచెలిమికల్మి నీతఁడు దర్బను, రాజపురుషు లడ్డురామినడసి. ౩

క. అనతిపత్రము లేకయ, యీనేలకు వచ్చియుండు నియ్యది నిక్కం
బైనఁ జెఱసాలయం దిడి, వీనిం దగురీతిఁ బరిభవింపఁగవచ్చున్.' ౪

వ. ఇట్లయ్యధికారు లూహించి — రేదేశమందేని ఘోరసమరంబు సాగి యాఁగిన పదంపడి దొరతనమ్మువారు కొన్నాళ్ళదనుకఁ దీవ్రాధికారం బుపయోగించు టాచారంబ — యానాఁటి దక్షిణాఫ్రికాపరిస్థితియు నిందులకుం దగినట్టుల యుండెఁ — గాన నవ్విషయంబున శాంతిరక్ష కర్వ్యేలుబడివా రొండుచట్టమ్ము గావించి — రద్దాని ననుసరించి యనుజ్ఞలేకయ ట్రాన్సువాలునం దడుగిడువారు కారాగారశిక్షకుం బాత్రులగుట వలయు — నీశాసనంబు నూఁతగాఁగొని నన్నుబంధింపఁ దలంచిరి — కాని 'నీచీటిం జూపు'మని నన్ను నిలువరించుపాటిగుండె యధికారులకుం గఱవయ్యె — మఱియు ౫

క. అంత న్నిలువక వారలు, తంతి న్నడిపించి ర॥ దర్బనుపురికిన్
జింత కడు న్గడిచిరి నా, చెంతం బ్రతమ్ముకల్మి సెప్పూటకతనన్. ౬

క. కనిదేఱక వా రప్పుడు, వెస వెరవుంగనిరి తుష్టివెంచిరి చేంబర్
దెసకు నను జేరనీయక, బసయందే నిలుప సిద్ధపడి రవగుణులై. ౭

గీ. రాయబారమ్ములో వచ్చునాయకుల స, మాఖ్య లేమని తొలుతో ల్త నడిగి రచట
నచటి కేగిన దర్శనం బిచ్చితీరు, తెగులు కలద గదా నల్ల తెల్ల వాసి. ౮

ఆ. అది సహింపరాని దైనను మనగడ్డ, నట్టిముఃటికి వేరె నట్టికపట
మెట్టియార్ష్మి పీటపెట్టె నెటాలులో, నట్టిచట్ట లేద యని వచింతు. ౯

క. అం దున్న ప్రజల సౌఖ్యా, నందమ్ములకొఱక దొరతనంబును గలవా
రందఱు నలయుదు రడచున, పొందిక మార్దవము పొంగి పొరలుచునుండన్. ౧౦

క. అధికారుల సౌజన్యము, నృథగా దచ్చోటిజాతు లెల్లను దాదృ
గ్విధ మూది "యథారాజా, తథాప్రజా" యన్ననుడికిం దార్కాణయగున్. ౧౧

వ. కాని ప్రజాప్రభుత్వతత్త్వం బెఱుంగని యా సియాబిడ్డ లీనూత్నశాఖం బాలింప వచ్చునప్పుడ తమనేల జీర్ణించియున్న నిరంకుశత్వాది దుర్గుణమ్ములనై తము తమ వెంటం గొనితెచ్చి - రింతియకాక యొకపాటి స్వపరిపాలనమున్న యాఫ్రికాకు వలసవచ్చి తోటదొడ్డులలోం దిగపడి యధికారుల కలుకని తెల్లవారికిన్ వీరికి నెయ్యంబు బిగిసె - నిప్పాణామమ్ముకతన దిక్కులేనిభారతీయులు కత్తినాగళ్ల సందునం బడినట్లు గిజగిజలాడ వలసె - నీసంకటంపురుచి నేనుం గొంత యనుభ వించితి - నట్టులన ౧౨

గీ. సింహళమువాఁడు మన కాందిశీకశాఖ, నేలు నన్నతోద్యోగి టాన్స్వాలులోని
భారతీయులలోం బేరుపడ్డ సేటుం, దైయబుమొహమ్మదుం జూచి దర్పమడర. ౧౩

గీ. గాంధియన నెవ్వఁ డాతఁ డిక్కడికి రాక, యేలయని ప్ర నతఁడు మాహితుఁడు మాకు
వలయునుపదేశములు సేయువాఁడు మేము, పిలువ నిటువచ్చె నని బేరి పలుకరించె.

చ. అది విని గాంధి మీకు హితుఁడా ? కడులెస్స యగునైన మేము మీ
కొదవలుదీర్చి భద్రి మొదఁగూర్చెడి చేతకుఁ గాక యింక నె
య్యది పోషింప నిందుఁగల మాయన కిచ్చటికేదు మేలు నె
ట్లు దెలియు నంతయు వాతఁ డనుదుర్ విభరించె మొహమ్మదివ్విధిన్. ౧౫

క. మీనుడివినయదే నిక్కము, మాకెంజలి వోకటై శ్రీమంపడ మీ రి
త్రో నుంటయు నేనెఱుంగుదుఁ, గానీ ! మాయింటివాఁడుగద గాంధి యనన్. ౧౬

క. అతఁడు మాపలు కెఱుంగును, మాతలఁపు లెఱుంగు మాసమస్య లెఱుంగున్
మాతో నెండకు నెండును, సీతువునకు వడకు నేను... ౧౭

గీ. మీరు మాజాతివార మామేలు వలచు, వార గఱుషమతనుఁ ఱున్న వార మెట్టి
వారలైనను గొన కధికార మున్న, వారుగద గాంధికి స్మీకు వాసిలేదె ? ౧౮

గీ. తెైయ బిట్లాడ నుద్యోగి తలఁగదల్చి, మొగముచిట్లించి గాంధి నామ్రోల కిపుడ
చేరవలయును వానిఁ దీసికొనిరమ్ము, పొమ్మనుచు నాజ్ఞయిచ్చె మొహమ్మదునకు.

గీ. అతఁడు నాపేర నొకచీటినైన వ్రాసి, పంపఁదగదా యటంచు నే బాధపడితి
నెంతయధికార ముండుఁగా కింతగడుసుఁ, దనము సెల్లునె యెవ్వఁ డీదారిమెచ్చు.

గీ. సేటుమున్నగువారితోపాటు వెడలి, నాఁడ నధికారిదండ కానాఁడు మాకు
నుచితపీఠంబు లచ్చోట నుండునెట్లు ?, దేవురించుచు నిలఁబడితిరవలయు. ౨౧

క. నా దేసకుం గ్రుడ్లుఱుముచు, నాదొర యిట కేలచేరె తనియెదు మావా
రాదృతిఁ బిల్వఁగ వచ్చితి, సోదరులకు హితముఁదెల్పఁ జూచితి నంటిన్. ౨౨

చ. ఇదివిని యాతఁ డిట్టులనియెన్ గనవో తగ వింతవట్టు నీ
చదు వెటకేగ నిచ్చటి ప్రజాతతిఁ జేరవునీవు నేఁడు నీ
కొదవినయాజ్ఞ చెల్ల దదియుం బొరపాటునఁ బుట్టె నిమ్మహిం
బద మిడఁగాదు నీవు మును వచ్చినమార్గముపట్టి పోవలెన్. ౨౩

క. ఏలాశ్రమ ? చేంబరుఁ గనఁ, జాలవు నీ విచటినల్లజాతి విపత్తుల్
తూలించి సక్రమమ్ముగఁ, బాలింపన మేము నిల్పఁబడినార మిటన్. ౨౪

క. మంచిది నీవిఁకఁ జనఁదగు, నంచున్ సెలవిచ్చె నాకు నవు డే నెదియున్
వించుటకు వీ లొసంగఁడ, యొంచెడివా రెవ్వ రతనియొగ్గును లగ్గున్. ౨౫

క. పదపడి నాతోవచ్చిన, పెదపిన్నల నిలువరించి బెదరించి వెసన్
వదలింపుఁడు గాంధి నతం, డొదుఁగంజన దిచట నని తదుద్యోగి యనెన్. ౨౬

గీ. అపుడు మన్మిత్రగణ మా యవమానతఁ జూచి, పొంగునుద్రేకమును దిగమ్రింగిమ్రింగి
విన్నవోయినమొగముతో వెడలి రిండ్లు, కేర్పడెం గ్రొత్తచిక్కది యెఱుఁగకుండ. ౨౭

***

౩ చేఁదు మ్రింగుట

గీ. ఈతుపజ్ఞ మహాత్మకు నెల్లలేని, వేదనం గూర్చెఁగాని జీవితమునందు
నీదృశంబులు పెక్కు సహింపఁగంటిఁ, గాన నిది నాకు నలవాటులోని వ్రాత. ౧

కం. అటులగుటన్ నేనీ ఘు, ర్ఘటనం జీరికినిగొనక కరణీయముపైఁ
ఘటుదీక్షవూని నిల్చితిఁ, బ్రిటోరియానగర మిత్రబృందమునడుమన్. ౨

వ. అంత నయ్యధికారి 'యీదౌత్యమున గాంధి రాఁదగఁ – డతండు దర్బనునంద
చేంబరులేనుం గనియుంట నిట్లు నిర్ణయించుటవలసె' – నని మా కొండు లేఖం బంపె –
నాకమ్మ నావారి కలుకవుట్టించె – నిట్టితఱి రాయబారంబ పరిత్యాజ్యంబని
మిత్రులుతలంచి – రయ్యవసరంబునం దేను వారింగని · ౩

గీ. రాయబారంబు వదలుకోరాదు మీర, లిపుడు చేంబరుసన్నిధి కేగకున్న
నతఁడు మీకిట సేగిలేదనియ తలఁచుఁ, జూడుఁ డియ్యది మనపాలికీడు గాదొ. ౪

కం. అతనికడ నిపుడు వాచా, ప్రతాపముం జూపఁదగిన పనిలేద పరి
స్థితు లిట్టిట్టివని వ్రాసి, తిఁ మిది యెవ్వాఁడు చదువఁజెల్లదు సెప్పఁడీ! ౫

ఆ. ఏన చదివినంత నేమియొఱగు న య్య, మాత్యమౌళి దీనిమంచిచెడ్డ
లెంచి చర్చసేయఁ డిటులగుటన్ దిగ, మ్రింగుటొప్పు నేటిభంగపాటు. ౬

క. ఈకరణిన్ నుడువుతఱిన్, మాకుం బ్రతినిధులు మీరు మాకర్జమునన్
మీకొదవిన యవమానము, తాఁకదొకో మమ్మటంచుఁ దైయబు వలికెన్. ౭

గీ. ఔను!మీమాట నిక్కంబ కాని మనము, బన్నమున కిట్టిదానికి బాధపడక
యిదియు మనమంచికే నచ్చినదియటంచు, నరసిదిగమ్రింగు టురవని యంటినేను.

ఉ. అన్న!రుచింపదయ్యో భవ దాశయ మి త్తఱి నెంతవడ్డఁ గా
నున్నది కాకమాన దిపు డున్నవి చాలక క్రొత్తవోఁగు నీ
బన్నము నేలమ స్తకము పై నిడుకోవలయుం బరిస్థితుల్
కన్నులముందె వింగడము గా నగుచుండె మరల్పరానివై. ౯

క. కలపెత్తిన మెది మనకుం, దొలఁగినదొరతనము నెద్ది దుర్విధి యిచ్చో
నిలిపెన్ మనల నటంచున్, గలంగి తైయబు వచించెఁ గళవళపడుచున్. ౧౦

గీ. అతని యావేశమున కేను హర్షపడితిఁ, గాని యీమంటచే లగ్గు కలుగనేర
దని తెలుపంగుదుఁ బ్రజలధోరణియునాకుఁ, దెలియుఁ గావునవారి శాంతింపఁడంటి,

సీ. మనజాతివాఁడు కమ్మనివాఁడు బారిష్ట, రులయందుఁ బేరువేరు గలవాఁడు
కలఁడుగదా! 'జార్జిగాడ్ ఫ్రే'సమాఖ్యుఁ డీ, కృతికి నామాఱుగా నతని నిల్పి
దౌత్యంబు తరలింపఁదగు మీర లని విన్న, వించితి నాపల్కు వెంట నడిచి
రని రయ్యమాత్యశేఖరుని మిత్రు లతండు, నాప్రసంగము దెచ్చి నాఁడు నేఁడు

గీ. నొకనితోఁడన చర్చసేతకుఁ గడంగు, కంటె నవ్యాని జేర్చి యీగాము లరయు
టొప్పదా యిపు డంచు నానొప్పి నుపశ, మిల్లఁ జేయుటకుం జూచె మెల్లమెల్ల. ౧౩

గీ. ఇటుల మాకర్జము ల్కుగియుటకు మాఱు, వేయిరెట్లయ్యె వెండియు విఘ్నపతి స
మర్చకుం బూవవలసె నిరంతరాప, జయములకు నోడి చెలులు పేసారి రప్పుడు. ౧౩

క. నీనుడి నమ్మికదా! క, య్యానను దిగి నొవ్వఁగంటి మారా! యిది య
ద్దానికిఁ బ్రతిఫలమా యని, నానెయ్యురు కొంద అపుడు నన్నదలింపన్. ౧౪

క. ఏ నించుకయుం దూలక, నానెఱపిన చేత కొక్కనాఁడును వగవన్
ఆనాఁ డనిలో నుఱుకుట, నా నది కర్తవ్యపాలనం బని తలఁతున్. ౧౫

క. తొడగినయంతన లాభం,బొడఁగూడక పోవుఁ గాక యుత్తమకార్యం
బుడుగక సడిసన్నఫలం, బిడునను విశ్వాసమున్న దీమానిసికిన్. ౧౬

ఆ. ఐన దేమొ యయ్యె నద్దానిరగడలు, మఱచిపోద మింక మనము చేయఁ
దగినదాని నరయుదము శుభంబిది యన, నెయ్యు రీపథంబు నియ్యకొనిరి. ౧౭

వ. అయ్యవసరంబునం దేను వెండియు వారి కిట్లంటి. ౧౮

క. వినుఁడీ మిత్రులు! మీరలు, ననుఁ బిల్చిన చేత ముగిసినది యనఁదగు నై
నను నిల్వమింద యని న, న్ననిశము నెచరించు నంతరాత్మ యిదేమో. ౧౯

గీ. పొమ్ము నీవిఁక నింటికిఁబొమ్మటంచు, నాకు వీడ్కోలొసంగినన్ డ్రాన్సువాలు
గడ్డపైనున్న యీకాలు కదలనీయు, నిచ్చగల్గదు నేటాలు సొచ్చుటకును. ౨౦

ఆ. చేతనైన సేవ చేయుదు నిట నొక్క, యేఁటిదనుకఁ దల్లినాఁటి కేని
వెడలుకోర్కి లేదు కడపెద జీవితం, బిచట ధర్మవాదివృత్తి నూఁది. ౨౧

క. ఏనాఁటికేని మార్చెద, నీ నూతనశాఖవారి హృదయము వీరి
ట్లీ నిక్కుచు నెదు రింతయుఁ, గానక వర్తింప మనకుఁ గాఱియ హెచ్చున్. ౨౨

క. దోఁపిడిపా లౌదుము మన, మీపుడమిం బాయవలయు నేడ్పులతోడన్
తేపటి కిచ్చుటిదుస్థితి, యీపగిది న్నిల్వనేర దెంతయు బెడియున్. ౨౩

గీ. క్రొత్తయధికారియును మంత్రిసత్తముండు, రాయబారము నెడ నన్ను రట్టువఱచి
రిది యసహ్యము కాని మీరిచటఁ గుడుచు, కుత్సలో దీనికిం గలకో రదెంత. ౨౪

క. ఈ గడ్డలోనఁ గుక్కల, లాగున మనవారు తోఁకలందిప్పుట యే
యాగడమునేని సైఁచుట, యేఁగతి సైరింతు మెవ్వఁ డిదిగని మెచ్చున్. ౨౫

గీ. అస్మదీయాశయమ్ము నిట్లపుడు ప్రజల, ముందువెట్టితి హితులతో ముచ్చటించి
తుదకు జోహాన్సుబర్గులోఁ గుదిరి బల్ల, కట్టఁబూనితిఁ గోర్కులు నిట్టవొదువ. ౨౬

గీ. ట్రాన్సువాల్ సీమ నాకుఁ బట్టా లభించు,టంత సుకరంబు కాదు యేమగునొ యన్న
శంకమై నుండ భగవత్ప్రసాదబలము, కలిమి నదిచిక్కెఁ గోర్టులోఁ గాలినడిచి.

* * *

౪ త్యాగవృద్ధి

క. అల ప్రాన్సువాలు నేలఁ, గల మనసోదరుల పేర్మి కడుకొనుపొంగెన్
జలిపినక్రిస్మసి ప్రశ్నించుట, నిలిపెద నాబ్రదుకు వక్కాణించెద మొదటన్. ౧

ఆ. ఇంతదనుక విత్త మింతయో యంతయో, కూర్పవలయు నన్నకోర్కె నాదు
మదిని బాయదయ్యె మత్సరమార్గ సం, సక్తి నంటి స్వార్థరక్తి వొలిచె. ౨

గీ. బంబయిని ధర్మవాదినై బ్రిమకు వేళ, నన్నుఁ జూడంగ వచ్చె ననారతంబు
నమెరికాఖండవాసి విద్యావిభాసి, మరగె నచ్చోట నతఁడు బీమావణిజ్య. ౩

క. కడుఁబ్రిన్నని వాఁడాతని, నుడువులు క్రొందేనెలూరునూతు లహో! ప్రాఁ
బడిన చెలింబలె నతఁడి, వ్వడువున వాకుచ్చె భావి వైభవ మొదవన్. ౪

క. మీవంటివార లెల్లను, మావసుధం దమకుఁదామ మానక బీమా
గావింతురు జీవితములను, భావింతురు దీనిఁ బరమభాగ్యం బనుచున్. ౫

క. ఆగామికాలమున మీ, రేగొడవల కేదిగుళ్ళ కే నోడక స
ద్యోగమ్మున రాణించుట, బాగుగదా యంచు నేను బలుమఱు వలతున్. ౬

ఆ. నిన్న నున్నవాఁడు నేఁడు లేఁ డీబ్రదు, కేమి శాశ్వతం బిసీ! పయోజ
దళగ తాంబుకణము తద్జ్ఞులు మీరు మీ, చెంత దీని నింత సేయఁ దగదు. ౭

ఆ. అస్మదీయ దేశమందలివా రిట్టి, పని యవశ్యకృత్యమని తలంతు
రిందుఁ బాలువడయుఁడీ యని మి మ్మెన్న, ఒట్టుపట్టి లోభపెట్టఁ దగదె. ౮

క. నాపుడు నామది నెన్నో, భావంబులు రేఁగె నన్నుఁ బలుతావుల నీ
తోఁబ్రమసుఁద్రిప్పెం దమతమ, చేవలు చూపించి రిట్టిజీవికవారల్. ౯

గీ. ఎంతపెనఁగిన వారికే నింతపట్టు, పట్టువడక వచ్చితిఁ జోటుపెట్టనైతి
నిప్పనికి నియ్యకొంట సర్వేశుపట్ల, నమ్మకము లేమి, పందతనం బటంచు. ౧౦

ఆ. ఇట్టివాఁడనయ్యు నీమాఱు వీనికి. లొంగిపోయి పోయి లోభపడితి
నతఁడు పండ్లుపలియువ ట్టాడు వేళ నా, యాస లేచియేచి యవధిదప్పె. ౧౧

క. వాశంటిమోప్రిల నయ్యెడ, నాకుట్టులపొడవు లవి కనంబడెఁ జింతా
వ్యాకులితమైన కస్తురి, యాకృతియుం దోఁచెఁ దలఁపు లగ్గలమయ్యెన్. ౧౨

ఆ. తాలిబొట్టుతక్కఁ దక్కిన ఝల్లాలి, తొడవులెల్ల మున్న తుడిచినాఁడ

చ. జనకునివోలె నిన్నుఁ బలు చందములం బఠికింపవోర్చి నీ
మనుగడలోని వెల్తి యణుమాత్రియు సైఁపని యన్నకెత్తి సైఁ
బెనుగిరివోలె వ్రాలుఁగద పేదయ కాని యతండు కల్మిలో
మునిఁగినవాఁడుకాఁ డతని ముంచిన నీ కపకీర్తిప్రట్టదో. ౧౪

వ. ఇట్లు న న్నంతర్వాణి ప్రబోధించుటంజేసి నా బ్రిమునకు దశపహస్రిహస్రంబులకు బీమాయొనర్చితిఁ - గాని నేఁ డాఫ్రికాయందు నాజీవితాదర్శపటాయముక్రాడముకతన నాభావనలుం దాఱుమాఱయ్యెఁ - డ్రివ్వవాలునం బొసఁగిన యీకొత్తకడగండ్లతటి నానిర్వహించు నల్లచేతకుఁ భగవాను సాక్షిగా నిల్పుకొంటి - నీగడ్డయం దెన్నినా శ్లైను మసలందగు నయ్యది యింతవట్టు నిక్కితంబు కాదాయెఁ - గాని ౧౫

క. భారతభూమికి నేనిఁకఁ, జేరుట దుర్శక మటంచుఁ జిత్తమువలెన్
నారీ నందనులను నా, చేరువకుం దెచ్చుకొంట శివ మనుకొంటిన్. ౧౬

ఆ. ఆలుబిడ్డ లెంతకాలమ్మ దవ్వుల, నుంట కోర్తు రనుచు టుచితమోటు?
తప్ప కిటకు వారి రప్పించి మనుచుట, పరమధర్మమన్న భావ మొదవె. ౧౭

ఆ. ఈవిచార మెచ్చిహెచ్చి నాఁ డమెరికా, వణిజువాణి కేల వలపుగొంటి
బీతురేఁగి యేల బీమాకు నీకొంటి, నని దురంతలజ్జ కగ్గపడితి.

క. నాయన్న జనకతుల్యుం, డాయెనమే నతఁ డనాథయగు మత్కుఁదలికిం
బోయఁడె చేరెఁడు గంజిని, బాయక దయచేయఁడేమి బారెఁడుగుడ్డన్. ౧౮

గీ. అనియునెంచితిఁ గాని నీవెల్లఁదికంటెఁ, దొలుత నీవ పోయెదవని తలఁచుటెట్లు
కడకు నెల్లరఁ బాలించు నొడయఁ డీశ్వరుండ! నీవును నీయగ్రజుండుఁ గారు.

సీ. బీమాయొనర్చి నీబిడ్డల కాలికిఁ, దెచ్చిపెట్టితి పరాధీనవృత్తి
మనలేరె స్వచ్ఛందమార్గమ్ము ద్రొక్కి- నీ, వారు; జగాన నేవంకఁ గన్న
నంకెలకందక యగపడునిర్భాగ్యు, లెట్లుఁజీవించెద రీవునైత
మందొక్క-రుండవ యని యేలతలపోయఁ, జనదోయి! యన్న విచారధార

ఆ. యెడఁదఁ బరువులెత్తె నింతియకాని య, ద్దాని ననుసరించి తడయ కెట్టి
పనియుఁ జల్పలేద భావస్థిరత్వ మే, ర్పడక క్రిందమీఁదఁ బడుచునుంటి. ౨౦

వ. ఆఫ్రికాచేరినపదంపడియు న బ్బీమాసా న్మొకగడువుదానిం గట్టిన ట్లుండె - వెండియు నాఁటినాతలంపులకు బాహిరంబగు ననుభూతియుం గొంత సాయంపడె - నట్లన నాఫ్రికా కేనింతకుము న్నరిగినతటిఁ గ్రైస్తవవాతావరణమ్మునం గలసిమెలసి యుంటి - నద్దానిఫలస్వరూపంబుగా ధర్మవునెడ నా జాగర్య బలిసె - నీసారి దివ్యజ్ఞానసమాజమ్ముగాలి నాకుం దగిలె - నందుఁ గ్రైస్తవమిత్రులు

క. ఆమతసిద్ధాంతములకు, సామాగ్రంబులకుఁ బొత్తు నలికం బగుటన్
సామాజికత్వ మందక, ప్రేమించితి నందు వెలయు పెద్దల నెల్లన్. ౨౩

గీ. దినదినమ్మును క్రైస్తులో నెనసి ధర్మ, చర్చసల్పితిఁ దత్సమాజమ్ములోన
గ్రంథపఠనమ్ము నాగడు కాలమందు, పర్యటించితి నప్పుడప్డు పాడి నెంచి. ౨౪

క. ఈవర్గమ్మున సోదర, భావము నార్జించుకొంట పరమాదృతిమై
నానలుపుఁ బెంచుకొంటయు, జీవనసూత్రమ్ములై ప్రసిద్ధికిఁ జాలెన్. ౨౫

గీ. ఏతదాదర్శములకు నం దెవ్వఁడేని, వింగడమ్ముగ నడుచుచో విడువకయ వి
మర్శగావించు సద్గుణిమహిమ మస్మ, దాంతరనిరీక్షణంబున కాది యయ్యె. ౨౬

౫ నిరీక్షణ పరిణామము

క. పదియేండ్లనాఁడు నా కిటుఁ, గుదిరెం గ్రైస్తవులపొత్తు; గురుసన్నిధిలోఁ
జదివెడి విద్యార్థింబలె, నదియున్ విడలింపలేక యే నపుడుంటిన్. ౧

గీ. నాఁడు బైబిలుగొప్పతనమ్ముఁ జాటి, నన్నుఁ గ్రైస్తవుఁ గావింప నెన్నియేని
శ్రమలఁ గోర్చిరి వారు; తత్సదుపదేశ, విధి తటస్థుఁడనై నేను వినుచునుంటి. ౨

గీ. అప్పుడు నా శేముషికి నందినంతవట్టు, తఱచిచూచితి హిందూమతమ్ము తెఱఁగు
నితరసిద్ధాంతములుసైత మించుకంత, చదువఁగంటిని ధర్మజిజ్ఞాస వెరిఁగి. ౩

కం. ఈనాఁ డిచ్చటిదివ్య, జ్ఞానసమాజమ్ములోని సంగడికాండ్రై
లైనన్ శ్రమించి ననుఁ దమ, వానిం బొనరించుకొంట వలచిరి మివులన్. ౪

క. నామైత్రి వడచి హిందూ, సామాజికమైన ధర్మసంస్కృతిఁ గానన్
గామించిరి తచ్ఛాయలు, తా మాదృతిసేయు మతపథమ్ముల నుంటన్. ౫

ఆ. అమరభాషఁ దనకు నబ్బినపరిచితి, కట్టలంతి యనుట గట్టి దాట
మనమతమ్ముఁ దెల్పు మునుపటివ్రాతలు, చదువఁ జాలనైతి సంస్కృతమున. ౬

ఆ. లాఁతిబాసలందు గీతాదికంబులు, వెలసెఁ గాని వానివలన నాయె
నెప్పినట్టికృషియు వలికంబ యీగట్టు, చెలిమికాండ్రె కెఱుక చేసినాఁడ. ౭

సీ. సంస్కారములఁ బునర్జననంబుల నగడు, విశ్వసింతురు గాన వీసమేని
గలుగదా లగ్గు వాశతముల వని వాదు, మది నాసచేసిరి; మాత్రికులేని
పుడమి నేరండమే సడిసన్నతరు వన్న, నూక్తి యున్నదికదా; ముక్తసంగుఁ
డల వివేకానందుఁ డాత్మవిద్యార్థాళి, రచియించి తెలుపఁగిన రాజయోగ

గీ. మపుడు కొందఱు చెలులతో నరసి చదివి, నాఁడ మణిలాల్ ద్వివేది యొనర్చినట్టి
గ్రంథమును రాజయోగమ్ముఁ గతిపయా ప్త, సోదరులతోడఁ జర్చిచితి నాదరమున.
గీ. ఒకనిఁగూడి పతంజలి యోగశాస్త్ర, మును బఠించితిఁ బెక్కండ్రెనసి గీత
చదువసాగితి జిజ్ఞాసుసమితి యొక్కఁ, డచట నెలకొల్పితిం దత్త్వరుచిని మరగి. ౯
క. ఆ మండలి నధ్యయనము, నేమమ్మున సాగె నాకు నిరతము భగవ
చ్ఛ్రీముఖనిర్గతవాణీ, ధామముపై భక్తిగలదు తద్గీతపయిన్. ౧౦
ఆ. ఇపుడు తద్రహస్య మెఱుగుట కర్తవ్య, మనితలంచి యితరు లనువదించి
వెలువరించు దానివెల్గున మూలార్థ. వేది నగుట కంగికరించినాఁడ. ౧౧
గీ. వెండియును దానిశ్లోకమ్ము లొండు రెండు, దినదినమ్మును వల్లింప దీక్షగొంటి
దంతధావనమొనరించుతఱిని దాన, మాడునెడఁ గార్యమిది పూర్తియగుచునుండె.
సీ. తెలవారికై వడి నిలఁబడి పలుదోము, నలవాటు కలదు నా కది ముగింపఁ
బదునైదునిముసముల్ పట్టు మజ్జనవిధి, నలుప నిర్వదినిమేషములు వలయు
నటులౌటఁ బద్యంబు లలఁతిపత్రంబుపైఁ, జక్కలిఖించి నాసముఖమందుఁ
గల భిత్తి కదికించి కడఁకమై వల్లింపఁ, దొడఁగితి రదనము ల్కడుగువేళ
ఆ. నగుర ! నీరాట యెల్లయు ముగియుసరికి, హత్తుకొనుచుండె శ్లోకమ్ము లాత్మలోన
నపుడుకంఠస్థమయ్యె నధ్యాయములు త, దీయముల్ పదుమూఁడు నాతృప్తివెరుఁగ.
ఆ. అవలఁ గార్యభార మగ్గలమాయె స, త్యాగ్రహమ్ము పుట్టె నానిసుంగు
నవఁత లేక నిత్యనవతమై వర్ధిల్లు, జాడలెల్ల నేన చూడవలసె. ౧౪
ఆ. కొలఁదిలేనివేఁగు తలనిడికొంటి నా, కాలమెల్లఁ జెఱుతలాలనమ్ము
పాలనమ్ము దిద్దుపనులక చెల్లె న, గ్గీతమిగులుఁ జదువుగీత తొలఁగె. ౧౫
క. ఉపనిష దవతంసము నా, విపులార్ నుతిగన్నగీత విడువక చెలికాం
డ్రు పఠించిరి వారపు డే, యుపలబ్ధిం గనిరి వారె యోగ్యులు వలుకన్. ౧౬
క. నాయనుభూతి వచించెద, నాయది నానడకదిద్దు నద్దము నన్నుం
బాయని ధార్మికకోశం, బాయెఁ దదాచార్యకంబు నభినందింతున్.
ఆ. అర్థ మెఱుకవడని యాంగ్లోక్తికిం గోశ, మెట్లు విప్పుజూతు నట్ల నడక
చిక్కయందు నెట్టిచి క్కుదిరించినఁ, దెఱతు గీత నపుడ తీర్పు గందు. ౧౮
వ. ఈయుపనిషత్తునం గల ధర్మవాచివాచావర్గంబున ౧౯
ఆ. నన్ను నిలువవైచినవి యపరిగ్రహం, బన్నపల్కు సమత యన్నమాట
పడయుటెట్లు తుల్యభావ మద్దానిఁ బా, లించుటెట్టు లని చలింపవలసె. ౨౦
క. దొరలేని గర్వమున నొక, దొర మనకు నవజ్ఞసేయ దొరకొను ధర్మం
బరయక లంచముదిను నొ, క్కరుఁ డింకనొకండు గిల్లి కయ్యమురేఁపున్. ౨౧

ఆ. క్షమను గాక నెంచెజ్యోకలుప, రాక్షసతులు సజ్జనాగ్రసరులు
పేరు వారు నొక్కటేసవారా? రెండు, దెసల నెట్లు సమత పొసఁగనేర్చు. ౨౨

క. ధనికదరిద్రవిభాగము, సుకరమె యీతనువు దారసుతముఖ్యుల పొం
దికయు నొకదరిద్రమను టొప్ప కదా! నేనేమి దీనిఁ బాటించుటసున్. ౨౩

క. అంతర్జ్యోతిర్మయము, లెంతయు శోధించి పంచియిచ్చిన తేజ
స్సంచిత గ్రంథావళి నా, సొంతమె? యీకల్మినెల్లఁ జూడవలయునా? ౨౪

ఆ. ఆశ్రయింప వలయునా నాకుఁ గల దెల్ల, విడిచి వేల్పు? ననుచు వేయివగలఁ
జిచ్చిచింతి చేయఁ దిక్కైతి నప్పుడే నా, యంతరాత్మ యిట్టు లానతిచ్చె. ౨౫

క. ఓ యోయీ! నియమం బెడి, పూనిన ధర్మంబులెన్ని పాటించినఁ దాఁ
గానంజాలఁడు యీశ్వరు, మానవుఁ డీయిల్లు ముల్లె మానకయున్నన్. ౨౬

వ. ఇవిచెప్పుమ్మితిటి నాంగ్లేయన్యాయశాస్త్రంబు నానుపకరించె–"స్నెల్" రచించిన ధర్మశాస్త్రంబునందలి సిద్ధాంతచయంబులు నాస్మృతికిం దాఁకె–ధర్మకర్తృశబ్దార్థ మీగీతాసేవనంబునఁ దద్దయు నెఱుంగఁగంటి–నవ్వాల న్యాయశాస్త్రంబుదెస నాతెగులమ్ము వెఱఁగె–నందుఁ బాడిలోఁతులోఁతు లుంట తెల్లంబాయె–ధర్మకర్తలగువా రసంఖ్యాతవిత్తముం దమయేలుబడి నుంతు–రంతియ కాని ౨౭

ఉ. అందలిగుప్తిస్వీగస్వపయి నైనను వారికిఁ బెత్తనమ్ములే
దెందును ముక్తిఁగోరునరుఁ డిట్టుల యుంట తగున్ వివేక మీ
చందమువాసి నేఁ దెలియఁ జాలితి గీతలకొల్వు నేర్చి నా
డెందము పండెనంచుఁ బ్రకటించెద దానికి నంజలించెదన్. ౨౮

కం. సమభావం బరిగ్రహా, మమరుట కెద మార్పునందు టక్కఱయని దీ
పముపోలెఁ దోఁచె సంశయ, తమస్సు పొడవడఁగె నాత్మ తనిసను టాయెన్. ౨౯

గీ. అంత నిచ్చినసొమ్మున కింత వచ్చుఁ, గాక రాకుండుఁగాక శంకలకు దిగక
మాపునేయుము నాదుబీమా నటంచుఁ, బనిచినాఁడ రేవాశంకరునకు లేఖ. ౩౦

గీ. నన్నుఁ బుట్టించినట్టుల నావెలంది, నాదుబిడ్డల సృష్టించినాఁడు వేల్పు
నన్ను నాఁకినగతి జగన్నాథుఁ డతఁడు, నాదు నవ్వారి నుద్ధరయాకరుండు. ౩౧

క. నారుం బోసినయాతఁడు, నీ రేలాపోయకుండు నెచ్చెలి! యనుచుం
బూఁటిచేసితిఁ గమ్మను, గూరిచితి న్మగుడ నన్నకొఱ కిటు లేకన్. ౩౨

క. అన్నా! పలమో తులమో, నిన్నటివఱ కేగడించి నిల్పినసిరి నీ
సన్నిధిఁ బెట్టితి నిఁక నా, కెన్నఁడు గల్లక్కొఱ్కవిడువు తీఱదు నీకున్. ౩౩

ఇంద్రవజ్ర

ఏ నింక నార్జించున దెంత యున్నన్
దానిం బ్రజాసేవక. ధారవోయన్
నానిర్ణయం బయ్యె వినమ్రభావ
శ్రీనిండ నీపల్కులు సెప్పుకొంటిన్. ౩౪

వసంతతిలకము

నాయన్న కీర్తలఁపునం గలమేలిచందం
బాయుత్తరంబు గనినంతన తోఁపదయ్యెన్
ద్రోయంగరాని రుషఁ దోఁగి కటూక్తి చిందన్
వ్రాయంగ నోర్చి నిటువంటిది శిక్ష నాకున్. ౩౫

ఆ. ఎంతవాఁడ వైతి వీనాఁ డహో! వెఱ్ఱి, తలలు పైచెడిదు తెలివి యెల్ల
నప్పకంటె నీవు గొప్పవాఁడవె కన్ను, దెఱచిచూడు మతని తెరు వొకింత. ౩౬

ఆ. అన్న మిడఁడె తండ్రి యాలుబిడ్డలకుఁ దత్, భద్ర మూసచేసి పాటువడఁడె
జగతిఁ బేరుగన్న జనకునియట్ల సం, సారభరము నీవు సైఁపవలదె. ౩౭

క. ఈసరణి నేదియేదియొ, వ్రాసె మదగ్రజుఁడు దానివైఖరి కే నా
యాసమునందక వినయపు, వాసన లెసలార నిట్లువ్రాసితి మరలన్. ౩౮

క. ఓయన్న! చిత్తగింపుము, నాయన వర్తించినట్లు నడుచుచు ధర్మం
బేమెడ నుల్లంఘింపక, సేయన్ దొరఁకొంటి లోకసేవావ్రతమున్. ౩౯

ఆ. అల కుటుంబమన్న పలుకున కర్థమ్ము, దీయుతటి విశాలదృష్టి వలయు
నపుడు నాయొనర్చినట్టి కర్జంబున, మంచిచెడ్డ లెల్ల మదికిఁ దెలియు. ౪౦

గీ. ఇట్లు ప్రత్యుత్తరము నంప నితనిచూపు, మాఱదని యన్న నామీఁదిమమత దోసి
కమ్మ వ్రాయుటయు న్మానెఁ గాన మదిక, లంగి దుఃఖతరంగముల్ పొంగ నాకు.

ఆ. ఎట్టులైన నేమి యే నాదరించిన, ధర్మ ముజ్జగించి దారిదప్పి
యుందునేని నాఁటికుందునకున్ వేయి, మడుంగులైన కుందుఁ గుడిచియుందు. ౪౨

క. ఇది హేతువుగా నగ్రజుఁ, డొదవించిన యల్పదుఃఖ మోర్చితి నతనిన్
మొదలిటిచందపు భక్తిన, మది నిల్పితి వాని పెంపు మఱవక యుంటిన్. ౪౩

క. అతనికి నాదెస నర్మిలి, యతివేలం బగుట నిట్టి యలమట వొడమెన్
సత మతనిమదికి నాసుచ, రిత మస్పృష్టమముకంటె బ్రియమై తోఁచున్. ౪౪

క. తనచరమకాలమున నా, మనుగడ మాన్యం బటంచు మదినమ్మి యతం
డెనలేనితుష్టి కెనరే, గినట్టి యనుతాపమునకుఁ గేంద్రం బయ్యెన్. ౪౫

ఆ. మరణశయ్య నున్నతఁడిట్టి 'ధర్మబద్ధ వృత్తి, బ్రదుకు నీది మేలిబాట నీది'
యనుచు నగ్రజుండు పనిచినకమ్మలోఁ, గరుణరసము గట్లనొరసి పాఱె. ౪౬

క. దూరం బరయక నీ దెస, నేరం బొనరించితిని గణింపకు మితనిన్
సైరింపు మనుచుఁ దా నన్నుఁ, గోరెను జనకుండు సుతుని గోరినసరణిన్. ౪౭

క. తూరుప్రవసమునఁ దెలియఁగని, వారలు నాబిడ్డ; లిచ్చ వచ్చినరీతిన్
దీరిచి దిద్దుము కుఱ్ఱల, భారము నీమస్తకమ్ముపైఁ గల దనియెన్. ౪౮

ఆ. అనఘుఁ డతఁడు నన్నుఁ గనుగొంటకై కరం, బాతృపడియె వత్తు నాఫిరికాకు
ననియెఁ జడవుసేయ కసుదేమ్ము దర్శన, మి మ్మటంచుఁ దంతిసడితి నేను. ౪౯

గీ. బిడ్డపాపల నేను చూచుకో నొప్పఁడాయె, నీశ్వరుఁడు; ప్రతిఘటభావి నెట్టియాస
పెంచెన గ్రజుఁ డదియుఁ బ్రాప్తింపదయ్యెఁ, గడ కతండు దేశమునందకన్నుమూసె.

ఆ. పాశ్చాత్యబాటలోనఁ బయనించుటయ కాని, క్రొత్తమెఱుఁగు లన్నకొడుకు లెఱుఁగ
రెంతపడియు వారి నింతయు నాపోవు, దెసకుఁ దిగువలేక దిగులుగంటి. ౫౧

క. అరసితి వారలకోసము, నెరసంతయు నిందులేమి నేఁ గనుఁగొంటిన్
దురతిక్రమమగు ప్రకృతిన్, నరుఁడెవ్వఁడు గెల్చు లోకనాయకుఁ డైనన్. ౫౨

ఆ. వేళ్లుబలిసి యున్న వెనుకటిసంస్కృతి, నెదిరించి యెవఁడు నిగ్రహింపఁ గలఁడు?
మనకు నంటుచున్నమార్పులు వెల్గులు, నాశ్రితులకు నంటు టది హుళక్కి. ౫౩

గీ. బిడ్డలం గని యాసమైఁ బెంచువారి, ప్రూఁట యన నెంతబెడిదమో తేటపఱుపఁ
దగు నుపాఖ్యాన మిది యెల్లతల్లిదండ్రు, లాత్మజులు దీని గుర్తింప నభిలషింతు.

౬ ఆకుదిండికి బలి

క. చాగంబు ధర్మరతా, జాగర్యయు డంబములదెసన్ విముఖతయున్
రేఁగినకొలంది రెక్కొన, సాగెను మన్మానసమున శాకాన్నరతుల్. ౧

క. ఏ నేధర్మము నమ్మితి, దానిం గడుభక్తి మున్న తల నిడికొందున్
నానాశ్రమమ్ము లీకొని, పూనుదు నడరింప నిచ్చపాడగలచోటన్. ౨

ఆ. జలచికిత్స మెచ్చు శార్మణ్యుఁ డొకఁడు జో, హాన్సుబర్గునందు నాకుదిండి
నెల వొకండు నడుపఁ దలకొనుచున్ వేడ్కఁ, దోఁగి యచటి కేగ సాగినాఁడ. ౩

క. ఆకూటికి నాంగ్లేయుల, నాకుం గడుఁగూర్చువారి నడిపితి సాక్షుం
బేకరణిం గూర్చిన నది, పైకము తగినంత లేక బందఁబుపోయెన్. ౪

వ. కాని వెనువెంటన వేఱొండు పూఁటకూళ్ళయి ల్లాపీటం దలయెత్తె - నద్దానిచరిత్ర మిచట నావిష్కరించు టావశ్యకంబు. ౫

క. దివ్యజ్ఞానసదస్సునఁ, గ్రివ్యంబును దినదివారుఁ గల; రందుఁ గలా
భవ్యార్చనాభిరత వి, త్తవ్యయమున కోటవడని తన్వి రహించుఁ. ౬

క. పలువురు నెయ్యురు గల రా, వెలఁదికి నయ్యబల భోజ్యవిక్రయశాలన్
బాలలేనిదాని నడుపన్, దలపోసె నుదాత్తభంగిఁ దన్నగరమునన్. ౭

క. ఆయమవణిజ్యకై నా, సాయం బొకకొంత వలసె సంపన్నత్వ
చ్ఛాయ గలదాట నమ్మికఁ, బాయక యిచ్చితిని వేయిపౌన్డులబుణమున్. ౮

గీ. ఎందఱెందఱో యభియోక్త లించుకేని, సంశయింపక సొమ్ము నాసరసనుంతు;
రప్పుగా నేఁడొసంగిన యర్థమెల్ల, 'బదరి' దయ్యభియోగి సద్భావపేటి. ౯

క. అతఁ డన్నా!ని న్నెఱుఁగుదు, నితరంబు నెఱుంగ నీకు నికార్యము సం
గత మనుప్రత్యయ మొదవిన, మతి నంజక వడయు ముత్తమర్ణతయనియెన్. ౧౦

మం. అతఁ డాఫ్రికాభూమి కాదికాలమున, వచ్చి నిల్చినకూలివాంఛ్రిలో నొకఁడు
సత్యాగ్రహం బేను సాగించువేళఁ, జెఱసాల కేగి డస్సినమేటిబంటు
ఈపాటివైఁకోలు నిచ్చుటంజేసి, యతనివిత్తంబు నయ్యతివ కిచ్చితిని
మాపంచు రేపంచు మాసము ల్గడపి, కొస కాసహోదరి గుణ్లప్పగించె. ౧౧

క. నాగుండె చెదరె నింతటి, వేఁగె ట్లుభరింతు నన్నవెఱపై కొనియెన్
రోగం బీదృశ మెన్నఁడు, నేఁ గుడిచియెఱుంగ నింక నేమనువాఁడన్. ౧౨

ఆ. బదరి నన్నుఁ నెఱుఁగు భారం బదెల్ల నా, మీఁదనైచి బుణము నాదరించె
నమ్మకొన్నవాని నట్టేటిలో ముంపు, తగనికసటుఁ జేఁత ధార్మికునకు. ౧౩

ఆ. అగుట నతనివిత్త మంతయుఁ జెల్లించి, యేన నష్టియెల్లఁ బూనినాఁడ
నీచరిత్ర విన్నహితుఁ డభియుక్తుఁ డొ, క్కరుఁ డిట్లు నాకు నెఱుక సెప్పె. ౧౪

గీ. సోదరా! యిట్టిచేఁతకు నీవునడక, కేమిహా త్తభియోగుల మేము నీదు
శీలమును నమ్మి నీచెంత వేలువేలు, నిలువనిత్తుము వత్తుము వలసినపుడు. ౧౫

క. మాసొమ్ము నిట్లు సంస్కరణాసక్తికి లోఁగి పెఱల కప్పఁగ నిడిన
గాసియగు మీకు మాకును, మీసేవావిధియు మెల్లమెల్లఁగ నడఁగు. ౧౬

క. ముద్దుముద్దుగ నితఁడు నన్ ముదలకించి, సన్నసన్నగ నాఁడు నాకన్నుదెఱచె
నింత కమ్మనిచెలికాని నెందుఁ జూడ, నితఁడు నాభాగ్యమునఁ జేసి యిపుడుఁ గలఁడు.

క. ఇట్టి కోపినేని మును మున్నంతని గా శంకించి యతఁడు మాన్యుం డను సం
గతి నప్పాలఁ గనినంతన, పతితులపకుఁ బాసినరసమును బరువుగొనన్. ౧౮

ఆ. అతని నాశ్రయించు; నపహాస్య నితని మన్నింపు మిచ్చ నాదరింపు మనుచు
నేకినేఁడి మొదఁటవాలఁదితనమ్ము నుఁగ్రమువుగా గడింపఁ గడఁగుచుండు. ౧౯

క. మఱి నోపక యూతఁడు నన్నాదరించుట నాకు లెస్స యెంతయు నొదవెన్
అదిమొదలు లఘువుగ్గతపకున్, గొదుకము నప్పటిన నేవకున్ వసవోదున్. ౨౦

క. మన సెంతతీవరించిన, దన సంస్కారానురక్తి తఱుగని దైనన్
మనుజుం డోపికదాఁటిన, పని సేయుంజన దటన్న పాఠము గంటిన్. ౨౧

క. ఏ విందు గీతఁగోనఁ బ్రి, ధ్యాన మనాసక్తి యోగతత్పరబుద్ధిన్
మాను కొత్తింగితి ధ్యానం, గానఁగ నీదోసఁగు వెలుఁగుఁగంబమ యయ్యెన్. ౨౨

క. ఇచటన్ నిరామిషాన్న, ప్రచారమఖవేది కింతబలి నీవలె న
న్న చరిత్రి మెఱుఁగ కిట్లు వ, డచితిన్ సుకృతమ్ము వలచిడక్కినదానిన్. ౨౩

***

ఉష్ణజల ప్రయోగము

క. డంబ మెఱుఁగనిబ్రిదుకుపై నింబు నాదు,మదిఁ బెరుంగుటతో పాటు మందుమీఁది
వలపులేమియు నోగిని దైవాఱఁజొచ్చె, లంఘునాదుల తెగు లాఁపి లగ్గు నిడఁగ. ౧

క. మలజాడ్యము తలయేచుం, బలుమఱు నన్నిఁ జోహాన్నుబర్గున నేఁచెన్
గలఁగక పథ్యాదులతోఁ, దొలఁగించుచునుంటి వానిదుందుడు కెల్లన్. ౨

క. ఆరోగ్యము సంపూర్ణము, కానేరద యెన్నివగలఁ గాఱియపడినన్
వారింతు వేని మందుల, నీరోగం బొదవి నిల్వనే ర్తనెఁ దలఁపుల్. ౩

గీ. అపుడు 'మాంచెస్టరు'నఁ బ్రాతరశన ముజ్జగించెడు సమాజమొం డుదయించె నన్ను
నుడువు చెవిసోఁకె నెడపక కుడిచి వెజ్జు, నడుగులొత్తెడు తెలవాని కది శుభంబ. ౪

ఆ. అతఁడు తిండిపట్ల నాచరించెడు తప్పు,లెల్ల నే నొనర్పనోల్లఁ గాని
వేళ్లి కందుదనుక విడువక ముమ్మాఱు, దినదినమ్ము బువ్వఁ దిందు నేను. ౫

గీ. నడుమఁ దేనీరుగోందు నెన్నఁడును గడమ,వచ్చుటకు నోర్వ నశనసేవనముపట్లఁ
బోవులంటని శాకంబ భుక్తిగాని, యుడుగలే నందు రుచులు వీలున్నవట్లు. ౬

క. ప్రాతర్భోజన ముడిగిన, నాతలపో టడఁగునంచు నమ్మితి నెటులో
మూతిబిగించితి మస్తక,యాతన వదలించుకొంటి నతిశీఘ్రముగన్. ౭

ఆ. ఇన్నినాళ్ళనుండి నన్నొంచు నేరున, కాదికారణంబు హద్దుమీఱి
మెక్కుచుంట యన్న నిక్క మీనాఁటికో, తెలిసివచ్చె లజ్జ బలిసివచ్చె. ౮

క. శకృద్దార్ఢ్యి దీనికతనన్, వికలముగాదయ్యె దాని వెడలింపఁ దలం
చి కటిస్నానముఁ బూనితి, నొకకొంత ఫలంబుకంటి నుడుగనిపేర్మిన్. ౯

వ. అట్టితఱి 'జుస్టు' రచించిన 'ప్రకృతికిమరలుట' యనుగ్రంథమ్ము నొకనెచ్చెలి నాకొసంగె - నందు మృత్తికాచికిత్సావిధు లెన్నెని గలవు - మఱియు సక్రొత్త పండ్లుం బక్వపదార్థమున్న కాయలు న్మానవప్రకృతి కనుకూలించుచుండె యని దాన నిరూపింపం బడియె - ఫలసేవనము నట్లుంచి యేను మృచ్చికిత్స నారంభించితి - నది నాకు లెస్సలెస్సం గూర్చె - దాని విచటం గొంత వివరింతు - నెఱ్ఱమన్నొండె నల్లమన్నొ శీతలవారిం దోఁచి దాని మడుఁగుఁ బల్చనగ రాచి పొట్ట కదికింపఁజను - నే నీవైద్యమ్ము సేయుం జేయు నామలబోధంబు సుబుమాయె - నదినుత నానేస్త్రకాండ్రం బలుగుర నింద దింపితి - వారెల్లరుం దీని మేలు వడసి తనిసి - రీనేల నసుగిడ్డ వెనుక నిరంతరకార్యవ్యగ్రుండనై యీప్రయోగమ్ములదెసకుం జనలేనైతి - నట్లయ్యు నీచికిత్సపట్ల నాకుం గలనమ్మిక చెక్కుచెదరదయ్యె - మట్టిమందు నేఁడునుం గొంతకొంత పాటింతు - నొండు రెండు తడవలే నతిభయానకమ్ములగు రోగమ్ములకుఁ జిక్కితిఁ - గాని ౧౦

క. నరునకు మందులతో నక్కఱలేదని చెప్పనోర్తుఁ గడుసరిపత్త్యం
బరయుచు మృత్స్నాఫేనుల, నెఱఁగి ప్రయోగింప రుక్కులెల్లను డుల్లున్. ౧౧

గీ. కాయమందెల్ల రసవిషగంధకములు, కుక్కి నరుఁ డాయువున్ డించుకొనెడి నకట!
యతఁడు తనదేహమున కొడయండు గాక, బానిసీఁడై నిరంతరాపదలఁ గుములు.

గీ. పట్టుసెడి మంచమెక్కి యీ ప్రకరణమ్ము, పలుకుచున్నాఁడఁ గాన నాతలఁపు లేదు
నలఁతి సేయంగఁ జనదు నా తెలిపినట్టి, దారులన్నియుఁ బరికింపఁదగు నతండు. ౧౩

క. నన్నుం బలసినరోగము, లన్నింటికి నేన హేతువని యెఱుఁగుము నా
ట న్నా తాలిమి సడలద, కన్నాఁడను వేల్పుకరుణ గదరూపమునన్. ౧౪

గీ. మందునొల్లని యీ మొండిమనిసివలన, నెందఱో నెయ్యురగు వెజ్జు లింత యంత
గోడుగుడుచుట యే నెఱుంగుదును గాని, తక్క రవ్వారు నన్ను నౌదార్యఖనులు.

క. చదువరుల కిచట నొక్కఁడు, విదితముగావింతు 'జుస్టు' వినిపించిన ప
ల్కేదియేని సత్యమనుచున్, మదినమ్మక తఱచితఱచి మైకొను ప్రాజ్ఞన్. ౧౬

వ. ఏలనా రచయితలచూపు తఱచుగా నొక్క లక్ష్యమ్మునంద తగిలియుండు - నెల్ల వస్తుల నెల్ల దెసలనుండియు నించించుక చూడ్కందగు - వెండియు న్యస్తు

ళ్లుగన్నను సత్యమ్ముగా నుండ వలయుఁ - గాని యేకకాలమ్మునం దదిసర్వథా శక్యమైయుండ దౌసుగాన దనియుం దెలిసికొను టావశ్యకంబ - నేఁ డావిష్కృతంబులగు పాత్రంబులఁ బెక్కులు క్రొక్కమ్మనకొండెఁ గీర్తికొండె స్పృష్టంబులగుచుండుఁ - గావునం జేసి యిట్టివ్రాఁతలం గనఁగోరు గఱువ లియ్యెడుకతో నుండ లగు - చిత్తసంశయములం బరికింప నెంచినవా రనుభూతివడసిన పెద్దల మాటలం బాటించి సూఁగి యూఁగి పరించి తత్త్వంబు గన్నపదంపడి పరీక్షకుం గడంగవగు. ౧౭

౮ ఒక హెచ్చరిక

క. ఇంతకుమును మ్రాతాసకథ, కొంత లిఖితమయ్యె నిచటఁ గొండొక భోజ్యో
దంతము వ్రాసెద దీనికి, వంతున్నది ముందువచ్చు వ్రాఁతలయందున్. ౧

సీ. ఆరోగ్యదిగ్దర్శనాఖ్య నిర్మించిన, కృతియందు భోజ్యసంస్కృతిని గుఱిచి
విస్తరించితిఁ గాన విఫలంబుగా నిటం, దినుబండములశుద్ధి దెలుపనొల్ల
నప్పుడష్టు నాకూర్చు నలఁతియలంతి పా, త్రములలో నదియ తద్దయు రహించె
మనవారు తెలవారు మగవారు మగువ లా, రచనమ్ము దెస నాదరమ్ము నింపి

ఆ. రాత్మజీవనమ్ము సద్దానితో సరి, చేసికొనిరి నాకు వ్రాసిరెన్ని
యేని మెప్పుఁగమ్మ లింకను వ్రాయుచు, న్నారు గాన దానితీరు వినుతు. ౨

ఆ. అందు వెలయుదానిఁ గ్రిందుమీఁద దొనరించు, నట్టి యవసరంబు పుట్టలేదు
కాని దాని కెడపుగాఁ గొంతపలితిఁ ద, త్ప్రతిత లెఱుఁగ రేను బడినమార్పు. ౩

గీ. ఏ నొనర్చిన మార్పాటులెల్ల వీరి, కెఱుకపఱుచుట నాపాలికృత్య మగుట
లజ్జయుం బిమ్మటయు నెంత విజ్ఞఁ గాక, యిప్పనికి నంగవించితిఁ దప్పదనుచు. ౪

క. కూరిదినవాఁడ ధర్మ, ప్రేరితమతి నితరకృతులరీతిన దీనిన్
వారక యేతద్ధర్మ, శ్రీ రాజిలు నాయొనర్పు చెయువులనెల్లన్. ౫

క. ఈపుస్తకమునయం దేఁ, జూపినసూత్రములు కొన్ని సొంతమ్ములుగాఁ
జేపట్టలేకపోయితి, లోపంబిది సెప్పికొందు లోకమునెదుటన్. ౬

క. మనుజునకుం గొండికతఱి, జనయిత్రియయన్న వలయు, శైశవదశ దాఁ
టిననన్న దుగ్ధ మొద్దియుఁ, గొనఁబనిలే దన్నబుద్ధి గూరెం దనకున్. ౭

గీ. అడవులం దారముఁగ్గినయట్టి పండ్లు, కాయలుం జాలు వరునియాఁకటి నడంప
గోస్తనీముఖ్య ఫలరాజి గొప్పచేవ, నీయఁగలవు మనీమకుం గాయమునకు. ౮

క. ఈదృశమగు సంఘమ్మున, నాదృతిగల మనుజుం డింద్రియంబుల నోర్చున్
భేదింపరాని శక్తికి, నాదరువగు బ్రహ్మచర్య మతనికి నొసఁగున్. ౯

వ. "తిండివంటిదే త్రేఁపు - బువ్వవంటిదే బుద్ధి" యనులోకోక్తులు పరమసత్యంబులు నాఁ జెల్లు - నింక నేనును నాసంగడికాండ్రును వలసినంత యనుభూతి వడసితిమి - నా "యారోగ్యదిగ్దర్శనము" నం దాయాయంశములు విస్తరించితిఁ - గాని దైవప్రాతికూల్యంబుకతన భారతదేశమునం దస్మత్ప్రయోగముల నెల్లవారిం బాటింపనశక్యుండనైతి - ఖేదామండలమ్మున ౧౦

క. పెనఁకువకు న్వలసినపా, జును సంతనచేయ నలయుచున్ దిసుగునెడన్
బనుపడ్డ యొంకుమ ఉప్పున, బెనురోగంబునకుఁ జిక్కి పెద్దయుఁ జెడితిన్. ౧౧

క. మంచము నెక్కితి మృత్యువు, పొంచి నను జూచె నింతపట్టినఁ బాలన్
డించియ బ్రతుకుం బడయఁగ, నెంచితి వ్యర్థశ్రమమ్ము లెన్నో పడితిన్. ౧౨

గీ. పాలు లేకయ జీవించువీలు నెఱుక, సేయుఁడా యని వైద్యులా చెలిమికాండ్రఁ
బలుకరించితి బాదాముపప్పుపాల, మినుపకుడుగును జూపిరయ్యనుఁగు లరసి. ౧౩

క. మేనెల్ల సడలునంతకు, వీనిం గయికొంటిఁ గాని విడువద రుజయున్
బ్రాణంబు నిల్పుకొంటను, నానామార్గముల వెదకి నాఁడం బిదపన్. ౧౪

గీ. తెగులు పైకొన్నతఱిఁ దినఁదగిన దేమి, తగని దెయ్యది యనుచర్చ తప్పటంచుఁ
జరకసుశ్రుతముఖ్యు లేర్పఱిచినట్టి, ధర్మములుచూపి రారోగ్యదాతృమణులు.

క. అక్కఱయగుచో నంజుడు, మెక్కినఁ దప్పేమియనిరి మిత్రులు; పాలం
దక్కట మంచిదియని వీ, రెక్కరణిం బలుకనేర్తు రీకష్టదశన్, ౧౬

గీ. దుగ్ధమును ముట్టరాదని తొల్లి యేను, బ్రతినఁబూనితి నఘము మద్యాభవీధి
నావులుం బత్తెలున కల వగుటఁ జేసి, మేకపాల్ ద్రావ నీనాఁడు మెత్తఁబడితి.

క. ఇది యుత్తమధర్మముగా, దిది శపథపుగుండెఁ జీల్చులే యంచుఁ బదిం
బదిగ మది మొత్తుకొన్నను, బ్రిదుకునఁ గలతీపి యిట్టిబాటకు నీడ్చెన్. ౧౮

క. కట్టుగ్రమైన రోగంబు, చట్టమునకు ఱొమ్ముచూపి జయమును బడయం
బుట్టె నపు డిచ్చ దానన్, నెట్టుకొనెన్ జీవితాశ నిర్భరమగుచున్. ౧౯

వ. ఈ హేతువునంజేసి యస్మదీయ జీవనప్రయోగమ్ములు వెనుకకుఁ వేయవలసి వచ్చె - లోకమునం గొంద ఱన్నపానములతో నాత్మకుం బొత్తులేదనియు నది కుడుచునది క్రోలునది కాదనియు జఠరముం జేరు పదార్థమ్ముకతనం గాక లోపల నుండి వెలువడునుడువునం జెడుగు వాటిల్లు ననియు, వక్కాణించుట నాకవగతంబ! - యాపల్కులం గొంతసత్యంబు కలదు - కాని దీనిపై నాదమ్ము రేఁపుట దిగఁద్రావి యిచటి నానిర్ణయంబు నివేదింతు. ౨౦

సీ. పరమేశున కొసంగు [illegible] సచ్ఛుభభక్తి, ప్రకటించు నెవ్వాఁడు ప్రభునిపట్ల
[illegible] చేయు న, న్యాయుష్మంతుఁడు పల్కఁనఁబోలెఁ గుడుపు
[illegible] ప్రశంసల నొందుఁగాక, పాటింపఁ దగునని చాటనేర్తు
[illegible] చెప్పఁదగునని చెప్ప నోరుల

ఆ. [illegible] యడ్డగింతు పింజ మూఁగినట్లు
[illegible] పాలు గా, రచన చదివి మానరాద యందు. ౨౧

గీ. [illegible] పుక్కిలించి ప్రగ్గువానిఁ
[illegible] కాదరా దన్యతరము దుగ్ధమ్ముగాక. ౨౨

క. [illegible] పాలు పి ల్లాడుకొనున్
[illegible] అనుభూతిని భారతోక్తి [illegible]. ౨౩

గీ. కాన దుగ్ధమ్ముగుత్రిచి నాగరికమందుఁ, గలప్రసంగ మారూఢంబు కాదటంచుఁ
జనవనుల [illegible] యెడఁద, వేదమును డించుకొందు వివేకి నాఁడు.

గీ. [illegible] జూచినవా రవ్వయస్సు, [illegible] జదివి
కాక యనుభూతిమైఁ బొడఁగాంచిరేని, నాకు నెఱిఁగించి తోడ్పడ నున్నతులొనర్తు.

***

కలిమితో నెదుర్పాటు

ఆ. అల జోహాన్సుబర్గునందు వసించి యు, త్రోఁచములకు నాల్కఁ సాఁచిసాఁచి
బైసిమాలినట్టి యూసియాశాఖాధి, కృతుల దెసకు దృష్టి నిడుద మిపుడు. ౧

క. పిరిదొరతనము నీతికి, దూరంబుగ నున్నకతన దుర్భరబాధల్
గూరి దిగువాటి తూరుపు, వార త్తతి దిక్కులేనివారై రకటా! ౨

క. అధికారమున్నవా రా, పృథివికి రా నాజ్ఞపట్ట దితరు లపాత్రుల్
వ్యధలేకయ చొర వీలగు, నధమం బొకనూలు పొందు లర్థంబిడినన్. ౩

క. రక్కసితన మిట్లున్నది., యిక్కడ మీ రూరకున్న నింకెవ్వరు మా
దిక్కని ప్రాగ్దేశీయులు, పెక్కురు నాచెంత మొఱపెట్టిరి దీనుల్. ౪

క. నీసోదరులం బొదివిన, గాసి పొకాలించి లగ్గు కల్పింపవినా
డీసీమ నీవునిల్పుటఁ, జేసి ఫలంబేమి యనుచుఁ జిత్తము గదిమెన్. ౫

క. కడఁగితిఁ గర్తవ్యమునకుఁ, బడసితి సాఫల్యమ్ము వలయుపస్తము; లంతన్
నడిచితి రక్షకశాఖా, విడిన్ముదుపసన్నిధికి ధర్మవీరము విరియన్, ౬

క. అక్కటికము ధర్మేచ్ఛయు, నిక్కడు మన సున్నవాని నెఱి నత్తఁ కుండెన్
జిక్కనితాలిమితో నా, వక్కణ సకలంబు ముక్కవదలక వినెమెన్. ౭

ఆ. సాక్ష్యమెల్ల నరసె సాక్షులఁ దానై ప, రీక్షచేసె "ధర్మసృష్టి పెంచు
కొన్నవాఁ" డటంచు నన్నుఁ దలంచె నా, పలుకు విశ్వసించి పాడిఁ దలఁచె. ౮

ఆ. తెల్లవార లచటఁ దీర్పుచెప్పుట వా, రాంగిలేయు దోషి నాదరింప
కచ్చధర్మదాసులై తీర్పుసెప్పుట, పొసఁగ దన్నబుద్ధి కల్గె నాకు. ౯

క. అయ్యధికారియు నాతలఁ బియ్యకొని కడఁగి మూఁడు మెయ్యదిమో య
న్యాయ్యం బగునను వెఱతో, నియ్యెడ మనపాలిశిక్ష వేలా వెసవన్. ౧౦

క. అపరాధుల బంధించెద, నపవిత్రంబైన ప్రభుత నాత్మ సహింపన్
గృహమా పట కాదుగదా, కృపణుల దెస ననుఁ బుపేక్ష మేసరె నాకున్. ౧౧

క. తప్పొనరించినవారలు, కుప్పలుగాఁ గలరు కాని కోర్టున కీడ్వన్
జొప్పడినగుట్టు దొరకిన, యప్పు లిరువ్రకాట వారి కాజ్ఞలు పుట్టెన్. ౧౨

వ. ఏ నిప్పట్ల మాటిమాటి కాపోలీసుదొరం దఱియుచుంటి – నా యొనర్చుపనికి దాఁపురంబన్న దెన్నఁడుం బొసఁగనేర – దట్లయ్యు నిందితులు నా జాడ లెల్లం బరికించుచుపొంచి వేగరులం గొందఱ నియమింప వారు నా కార్యాలయంబున కప్పుడప్పుడు వచ్చుచుం బోవుచు వలయు విశేషంబు లారసించి యధికారులకుం దెలుపుచుండఁజాగిరి – కాని వలసినంతమంది చారు లాయుద్యోగులకుం జిక్కరైరి – దీనికిం గారణంబు సాధ్యసంబ – హిందూస్థానమ్ము వారుం జీనాదేశీయులు నిప్పట్ల నాదరువుగాకున్న నద్దోషులం బట్టించుపని నా కలవికాఁజాల – దం దొకండు పలాయితుండయ్యెఁ గాని రక్షకభటులు బెట్టిదంపు వెరవు లూఁది సాధించి వానిం దెచ్చి – రభియోగమ్ము చర్చకువచ్చె – సాక్షు లెల్లరున్ విచారితులైరి – మాఁగెల్పున కెన్నేని ప్రమాణంబులొదవెఁ – గాని తీర్పు మాకు వింగడంబయ్యె – నంత ౧౩

గీ. ఆస లుడిఁగితి నేను బోలీసుదొరయు, దుర్భరంబగు నలజడిం దోఁగిపోయె
న్యాయవాదులబ్రదు కిట్టిదా యటంచు, నేవ తీండ్రించె నాకు నావృత్తియెడల. ౧౪

గీ. రాసులై రాసులై యున్న దోసములను, మూసిపెట్టుట కోదవె శేముషి యటంచుఁ
బ్రజ్ఞపై రోఁతయును రేఁగెఁ బాడి కిచట, నాశ్రయము లేదెయనుభయం బడరెఁగాని.

ఆ. కోర్టుదెబ్బ తప్పుకొన్న నిందితులను, దొరతనమ్ము వారు దూర మరసి
కొలువునుండి వెడలఁగొట్టుట నవ్వారి, బ్రదుకు దెల్ల బట్టబయల యయ్యె. ౧౫

క. వీరు పదభ్రష్టతమై, నాఁడిపా లగుట నాసియాశాఖ దురా
చారము లించుక వెనుపడెఁ, గూరెం బ్రాచ్యప్రజాళిగుండెను దిటవున్. ౧౬

క. నాకీర్తి పెరిఁగె నచ్చోట్ల, నాకల్మియుఁ బెరిఁగెఁ గోర్కెనం బని హెచ్చన్
లోకమ్ము నడచు లంచపు, జేకొనయుం బట్టఁగఁ బాడి నెఱుఁగఁ దొడఁగెన్. ౧౮

క. ఆయుద్యోగము లేసిన, కాయుద్యమ ట్లుగల చిక్కులైనను వారిం
బోయనుచు కిటుక నిర్వర్తి, చేయుచు మదెల్ల పాటి యెఱుఁగకను బోయెన్. ౧౯

క. అధికారమ్ములు కోల్పడి, యధమస్థితిఁ జిక్కి పెర లత్తటి నాప
న్నిధులై తిరిగి బ్రదుకు కృష్ణ నిత్తమటంచు నెల్లవిధులయందున్. ౨౦

వ. అనాఁడు జోహాన్సుబర్గు పురపాలకసంఘ కార్యాలయంబునం గొన్నికొలువుల
నెఱపుచుంట వీని వానిం బఱయ నుద్యోగించి నాయందికృతిలేమిం జేసి యందుఁ
గృతార్థత వడయలేక యేఁకాఁపుచుంట తన్మిత్రుఁ డొకండు నా కెఱుకచేసిన
యంత ౨౧

క. ఏ నక్కటికమునం బని, పూని తదుద్యోగిది పొసఁగించితి ని
ర్దానఁ దెలవారు శంకా, లీనాత్ములు గాక వర్తిలిరి నాపట్లన్. ౨౨

గీ. ఎంత యొదిరించినఁ గటుత్వ మెంతచూపి, యెంతయల్లరి చేసిననేమి నన్నుఁ
గొత్తశాఖయుఁ దీయమ్ముగుఱిపి మెచ్చె, నెఱుఁగ నవ్వేళ నాతత్త్వ మిట్టిదనుచు.

క. ఇది సత్యాగ్రహమునకున్, మొదలిటివే రని యహింసమోహనమూర్తిన్
బొదలెడు నొక యపఘున మని, పదపడి కనుఁగొంటి మేలిపథ మనుకొంటిన్. ౨౪

సీ. పరుఁడువే ఱూతఁ డొనర్చుకర్మంబువే, ఆని విన్నవింతు నింద్యమ్ములైన
పనులపై రోఁతయుఁ బ్రిన్నని చేతల, దెస నాదరంబు సంధిల్లు మనసు
నిది వోలుఁ గాని సత్కృతిని నొనర్చినఁ జెడ్డ, పనిసల్పినను మానవుని సమాద
రించుట వలయు నీరీతి నెఱుంగుట, యలఁతికార్యము కాసి వలచి నిలిచి

గీ. గెలుచు టంతంతలం గానికృత్య మిదియు, బీజమని విశ్వసించెద నీజగాన
దినదినం బగ్గలించు విద్వేషములకు, నోహటింపని సమర సన్నాహములకు. ౨౫

ఆ. సత్యశోధనమ్ము సలుప నహింసయు, మొదటిసాధనంబు మూలమంత్రి
మెంతదనుక మన కహింస వశంపడ, దంతవట్టు సత్య మగ్గపడదు. ౨౬

మం. కార్యంబుపైఁ గాక కర్తపైనలుక, తగ దట్లుసేయుట తనపైని దాన
పగగొన్నయట్లగుఁ బ్రజ లెల్లవారు, నజునిసంతానంబ యతఁ డీజనాళి
నొక్కతూలికతోన యొనరించి నిలిపె, నరునం దనంతగుణమ్ము లశేష
శక్తులుం గల వంట సత్యంబ కాన, నతని కల్గుట వాని కవమతిసేఁత
తద్గుణాదులఁ గించుఁదనముపాల్సేఁత, యఖిల జగాకోటి కపకృతిసేఁత. ౨౭

* * *

౧౦ పునస్స్మరణము

సీ. నానామతంబుల నైకజాతులవారి, చెలిమిమైఁ జేరఁగఁజేసికొంటి
నాపాలిదై యుండె నాయిల్లు కొన్నాళ్లు, నాధర్మ మరధర్మ మాదుమతంబు
పరమతం బను భేదభావ మేలేదు నా, మదికెన్నఁడైన; యహింసాపరమున
బ్రహ్మచర్యము పరిగ్రహములేమియు నాకు, యమనియమమ్ము లాసచేసి
గీ. యింతవట్టును గష్టించు నే నభేద, బుద్ధి నా కొంచెమగుణమని తలంపక
నెన్నఁడును దీనికల్మికై యించుకంతె, పతనము సాధించినజాడ యెఱుఁగ. ౧
ఆ. న్యాయవాదివృత్తి కగపడి దబ్బున, కాలంబు నసత్య కాలమందు
నాకు నాయపడెడి లేకపల్లె నా, యనికొట్టునంద యుండువారు. ౨
క. హైందవులుం గ్రైస్తవులును, నందఱు గలారేణు మీ నజుజువాలెన్
బొందికమైఁ జూచితి నా, చందము నీకొఱకు నిజతకు సంస్కృతినిడుచున్. ౩

వ. ఈలేఖకులందొకఁడు పంచమకుటుంబమునంబుట్టి యేసుమతము నాశ్రయించిన వాఁడు- వితఁడు సక్రొత్తగా నాపనికిం గుదిరె- నప్పుడు నావసించుచున్న వాఁగి లేయులమనికిపట్టు ననుసరించి యుంటిఁ- గాన దానియందలో గ్రంతలు లేవయ్యె- నవి యుండుయు నా కించితమ్ముగా- దట్టిమాయింటఁ దూము లుండఁదగినయెడ మూత్రంబువిడువం బాత్రంబు లుంచితి- వీనిం గడిగి శుభ్రఁ బెట్టుట మాదంపతులకృత్యంబు- ప్రాఁబడిన లేకరు లింటివారియట్లయై వారిపనం టుల వారె సవరించుకొనఁ జాగిరి- కాని యీక్రొత్తక్రైస్తవుని మూత్రకల శంబు నేమ సంస్కరింపవలయు- నాయిల్లాలిట్టిపని సేయునది యయ్యు నీతమ్మూని కుండం బొలఁగింప నేవపడె- నంత ౪

ఆ. మాకు రగడపెరిఁగె మనసులు చెడె నేన, పనిటిని సిద్ధపడితిఁ గాని
పడఁతి యొప్పదాయెఁ బదపడి తానైనఁ, గడవ నెత్తదయ్యెఁ గలఁకఁ బాసి. ౫
ఆ. ఎట్టకేల కావె యీకొని కుండ చే, పట్టి కనుల నశ్రుపాత మడరఁ
గెంపుఁజూపుతోడఁ గెరలుచు నొఱలుచు, మెట్లు దిగుట యిపుడు నెట్లు మఱతు. ౬
గీ. ఎంతమక్కువ చూపింతు నంతనిష్ఠు, రత వెలార్చుచుమగఁడ నే సతివపట్ల
శిక్షకుఁడ నంచుఁ దలఁచి యనుక్షణంబు, నాపె నేఁచితి బెడిదంపురూపవోల. ౭
ఆ. అట్టులగుట నింతి యమ్మూత్రభాండంబు, దెచ్చినంత నాకు మెచ్చురాద
యిచ్చతోడ నారవిచ్చినమొగముతో, నబల దీని కొగ్గ నాఘనుడను. ౮

ఉ. కావ్యరసంబు నిన్నమసి గంతులువైచితి దుర్భరక్రుధా
వేశస్థనైతి సిట్టివడచేతలు మద్గృహమందుఁ జెల్ల వీ
తోఁపగ సహించునంటి నది తూఫు తెఱంగునఁ గాఁడి తాలిమిం
దోఁగని నిలిచియుం బదుమ ధోరణి పింపిసలాడ నత్తఱిన్. ౯

క. ఓయయ్యా ! మీర వేలుఁడు, మీయింటిని నేను నిష్క్రమించెద నిఁక నం
చాయత్తి నప్పికల్ప, స్వాయజలదంబువోలెఁ బలుకం దొడఁగెన్. ౧౦

క. అప్పుడే నిశ్చయ మఱచితిఁ, గృప నన్వేషనాడె నెల్లయెఱుకయు సడలెన్
విపదంభోనిధి నబలన్, దెస దెసఁ గేల్పట్టి యీడ్వ రేఁగితిఁ దెగితిన్. ౧౧

క. వాఁకిలిదనుకన్ దిగిచితి, వీఁకఁ గవాటంపు రెక్క విచ్చితి నవలన్
నాకస్తురి గంగా యమునా కూలంకషలు లోచనంబుల విరియన్. ౧౨

ఆ. మీకు నింతసిగ్గు లేకుండుఁగాక నా, సిగ్గు చిదుకలేదు చిన్నమంత
లజ్జమాలి మదిఁ దలంప్పుఁడు నన్నిట్లు, వెలికిఁద్రోయ నెంచు నిలుతు నేను. ౧౩

క. కన్నారి చెంత కేగుము, నన్నన్ నాతల్లిదండ్రి లగపడ రిచటన్
మిన్నందిన తాలిమిపై, మన్నియ తన మున్నజాతి మాయది యగుటన్. ౧౪

క. నా యాఁడుజాతిధర్మము, తోఁయక మీ రెంత పఱుపఁదొడఁగిన నింద్యం
బేయది సల్పిన నోర్మిం, బాయక భవదాగమెల్ల భరియింపవలెన్. ౧౫

ఆ. ఇంకనైన లజ్జ యించుకపాటించి, మూయుఁడయ్య తలుపు వేయుఁడయ్య
వచ్చిపోవు పెద్దవారు పిన్నటివారు, నవ్విపోదు రిట్టిచిన్నఁ గన్న. ౧౬

గీ. నావురుషున్ గిన్క పెంచుకొన్నాఁడఁ గాని, యెడఁదలో సిగ్గుదొంతరల్ సుడియసాగె
నన్నుఁ గస్తూరి వదలలేకున్నవాఁడు, నేను గస్తూరి నేలీల నిగ్రహింతు . ౧౭

క. మాకొండొరులకు నిట్టి వ, నేకంబులు పుట్టెఁ దగవులియ్యవి తుదకున్
శ్రీకరములయైనవి జగ, దేకతమ వెంచి నిరత మింతియ గాలిచెన్. ౧౮

క. ఈ దృగ్ఘటనలు సర్వము, నాదు ప్రగాజీవితమ్మునన్ నడుచుటచే
నీ దినమునం దటస్థతె, నాఁది సమస్తంబు సెప్ప నోర్తున్ నేర్తున్. ౧౯

ఆ. వలపుగుడ్డితనము వాయనిమగఁడనై, నేఁడు లేను సతిని నిలువరించు
శిక్షకుండఁగాను జిత్త మీకొన్న దం,డింపవచ్చు నన్ను నెలఁత యిపుడు. ౨౦

వ. నేను మా కొండొరులపై సమానస్వామ్యం బున్నయది – నిర్లిప్తులమై యుభ
యులమును జీవయాత్ర సేయుచున్నారము – రుగ్నుండనై యేను డయ్యుతఱిఁ
గృతజ్ఞతామాత్ర ప్రతిఫలమునే నొల్లక కస్తూరి నన్ను సేవించునది యయ్యె –
నిది నాయిర్వదిలొమ్మిదవయేటం బ్రవర్తిల్లెనే నపుడు ౨౧

ఆ. బ్రహ్మచర్యధర్మ పరిరక్షణంబు నా, కించుకంతయేని యెఱుఁగనైతి;
జాన యన్న నాఁడు సహధర్మచరి యను, తెలివి లేనివాఁడ కలుగనైతి. ౨౨

క. మగనికి వలసినసౌఖ్యము, లగపడఁ జేయుటకు నతని యానతు దక్కన్
సిగఁదాల్పుటకె జనించెను, మగువ యటం చపుడు నాకుమది నిశ్చితమౌ తెన్. ౨౩

వ. కాని నాముప్పదియొం డగునేట (౧౯౦౦) నాయాశయమ్ములం దెక్కుమార్పు వాటిల్లె — నది ముప్పదియేడవయేటికిం (౧౯౦౬) బూర్తియయ్యె — దీని నామి ప్రసంగమున విపులమ్ముగా వర్ణింతుఁ — గాని యేను నిశ్చయాత్మకముగ నరకొందు నాకుటుంబమున శాంతిసౌఖ్యములుం బావిత్ర్యంబు నాయహింసా ప్రాశస్త్యముచే — నవి యీనాఁటికిం బెరుఁగుచున్నవని నుడువం దగు — నిష్కామ్యస్వచ్ఛందిష్టిచే మాయిరువురము మగలు జగమ్మున కోజ్జబంతిం బోనివా రనియొండె నాయిల్లాలియం దేలోపమ్ము గానరా దనియొండె మాలక్ష్యె మొక్కండ యనియొండె నెవ్వరుం దలపోయ వలవ — దాపెకుం బ్రత్యేకమగు నాదర్శమొండు లేమి నిక్కంబ — కాని ౨౪

క. నానడతలఁ బెక్కింటిని, మానిని మన్నింప; దంతమాత్రన వారిం
బేనాఁడు రాదు చర్చకుఁ, బూనిన సంతుష్టి యింతెపుట్టదు నాకున్. ౨౫

గీ. చదువు సెప్పింపఁగోరితి శైశవముపట్ల, నాపెకుం గన్నవార; లేనైనఁ గొంత
వేసటకు నోర్చి కస్తూరి విద్యలందుఁ, జతుర యౌటకు జతనంబు సలుపనైతి. ౨౬

ఆ. ఆకె చదువురాని దయ్యు హిందూసతీ, ప్రకృతిసిద్ధమైన పరమసుగుణ
మొందు లెస్సవడసె నుడుగక నావైచు, నడుగునంద తాను నడుచునైచె. ౨౭

క. నన్ననుసరించుటయె తన, పన్నినబ్రతుకునకు మేలిఫలమని యదియే
పున్నెములకు నన్నిటికిం, గన్నాకని పరమసాధ్వి కస్తురి నమ్మెన్. ౨౮

ఆ. బ్రతుకు వెలఁదితనము పాటించి నాపూను, నుద్యమంబులందు నొకటికైన
నాఁక సెప్పి యెఱుఁగ దాయమ్మ దీన మా, మనికి సౌఖ్యతుష్టిమత్త నెదిగె. ౨౯

౧౧ ఆంగ్లేయులతో గాఢపరిచితి

గీ. ఉగడించెద సత్యప్రయోగచరిత, మిది రచించుతెఱం గిటుల్ చదువరులకుఁ
గ్రంథ మిట్లుండవలయు భాగమ్ము లిన్ని, వెలయు ననుబుద్ధి లేదు తొల్తొలుత నాకు.

క. దినచర్యా నిత్యరపత్రము, లనుఁదఱచుచుఁ బుస్తకంబులం జూచుచు ని
ప్పని సేయను లేనెఱుంగను, వినిపించెద నంతరాత్మ వినిచినయట్టుల్. ౨

వ. నా మానసికవ్యాపార మెల్ల నంతరాత్మప్రేరితం బని పల్కంజాలఁ - గాని కార్యరూపమ్మునఁ జెందిన నాతలంపులకెల్ల నదియ ప్రేరకంబనుట తప్పుగాదని యెంతు - నే నంతరాత్మం గన్నవాఁడను గాను - విశ్వంబునకెల్ల నీశ్వరుపైఁగల శ్రద్ధయ నాకుం గలదు - నాహృదినుండి యది తొలఁగింపరానిది - కాన నది కేవలవిశ్వాసము గాక యనుభవంబ యని తలఁతుఁ - గాని యిదియెల్ల ననుభవంబ యనుట సత్యంబు నొకభంగి బాధించుటయ యగు - నగుటం జేసి దీనికల రూపు నెఱిఁగింపఁ దగుపల్కు నాభండారమున లేదనుట సముచితంబు - కంటి కండని యీయంతరాత్మకు విధేయుఁడనై యే నీచరిత్రి పల్కుచుంటి నని నా నమ్మిక - మఱియు ౩

గీ. ఆత్మకథ సర్వథా యితిహాస మగుట, పొసఁగదని దీనిరచనకై పూనుకొన్నఁ
బడపదమ్మన నిబ్బందు లొదవు ననియుఁ, దొలుత విన్నాఁడ నది లెస్స తెలిసెనేఁడు.

గీ. సత్యపరిశోధనమ్మపై సాగుచున్న, యీకథన్ నాయెఱింగిన దెల్లఁ జేర;
దెవఁడు సూనృతావిష్కృతి కిట్టిపల్కు, వలయు నిట్టిది వలదంచుఁ బలుకనోపు. ౫

గీ. పాటిదప్పనిదయ్యె నాపఱమంద, పుట్టుసాక్ష్యమ్మనకుఁ బాడిపట్టునందు
నెంతవిలువ లభించు విశ్రాంతి యున్న, వారు తఱచిన వన్నెరావచ్చుఁ గథకు. ౬

క. కాదే యొక్కఁడు తనపెడ, వాదమ్మను రేపి నాదువాక్కుల నెల్లన్
ఛేదించి వ్రక్కలించి ప్ర, మాదమ్ములఁ జూపి యెలమిమై నిలవచ్చున్. ౭

గీ. తర్కమిటు పెంచినంత గ్రంథమును దీని, నాఁపుటయ లెస్స కాదా యటంచుఁదోఁచు
నైన సాగింపఁదలఁచితి 'నాఁగవోయి!' యనుచు నాయంతరాత్మ పల్కుదుదనుక.

ఆ. సత్యశోధనమ్ము సాగించునెడ రచ, నయు నొకండుశోధనంబ యనుచు
దీని వ్రాయుచుంటిఁ గాని మనీషుల, మెచ్చుకొఱకు వ్రాయునిచ్ఛ లేదు. ౯

ఆ. నన్నుఁ దొడర నియ్యకొన్న నెయ్యుర కింత, తృప్తిపుట్టుననియు దీనిఁగూర్తు
వారిసంతసమ్ము వలచియ కలము చే, పట్టినాఁడ దీనిపుట్టువునకు. ౧౦

క. ఆనందుఁడు జయరాముఁడు, మానిక నానాఁడు నన్ను మఱిమఱిగోఁజన్
బూనితిని గాన నిక్కథ, లోనిదోసంగులకు వారలును భాగస్థుల్. ౧౧

వ. అయ్యది యట్లుండె - నిఁక మూలకథకు వ్వచ్చెద - నాయింట భారతీయులగు లేఖరులుం బెఱలును గుటుంబములోనివారింబలె నెట్లు కాఁపురించి రట్ల తెల్లవారు న్నిలువ దొరంకొనిరి - నానెలవునంగల కొంద ఱీపొత్తు నియ్యకొనకున్నను గావలయునని యేన వీరిం జేర్చుకొంటి - నెల్లరయెడ నిట్లు పంతగింపరాదనియు నెఱుంగుదు - నేఁటి యాశ్రితచుట్టఱికమ్మకతనం జిక్కులు పెక్కులు దాప

రించెఁగాని పశ్చాత్తాపముపాలు గాక నాధర్మంబు నుజ్జగింపక తాల్మిం బూనితిఁ — బ్రాఁతనెచ్చెలికాండ్రు నాపట్టుఁదలకుం గుజగుజవోవుచుం గొణఁగసాగ వారిం దగురీతి హెచ్చరించుచు ౧౨

క. వినుఁ డాస్తికుండు తనలోఁ, గనుపరతత్త్వంబు నిజగ్రస్థనులలోఁ
దన కగపడు నానావిధ,జనులందుం జూడవలయు సంప్రీతిమెయిన్. ౧౩

ఆ. అట్టులగుట నాతఁ డందఱపట్ల ని, క్లిష్టబుద్ధిమైఁ జరింపఁజాలు
నోర్పు వడయవలయు నూరక మంత్రముల్, చదివినంత ఫలము చిక్కఁబడదు.

గీ. దైవికమ్ముగ నపుడష్ట తాదృశావ, కాశ మబ్బిన నతఁ డది కాదు నాక
నవ్యబాంధవములకు మన్ననయొసంగి, మెలఁగవలయు రాగద్వేషములకుఁ దొలఁగి.

వ. నిర్లిప్తభావంబు వడయుసాధనం బిదియ సుఁడీ! యనుడు నా చెలికాండ్రు నిరుత్తరులై నాదారి కియ్యకొనిరి – నాతత్త్వం బిట్టి దగుటం జేసి బోయరుకయ్యంబు సాగినతఱి ౧౬

గీ. ఇఱుకటం బెంతయున్న నాయింటిలోని, కిద్ద ఱాంగ్లేయులను జేరనిచ్చినాఁడ
నెయ్యురను వీరి నిట్లు మన్నించుకతన, వెలఁది కస్తూరి నేడ్పింపవలసివచ్చె. ౧౭

క. ఆటంకము లెఱుఁగక తెర, చాటులలోఁ బడక నాదుసైదోడులటుల్
నాయింటి నాంగిలేయులు, పాటింపంబడుట కిదియె ప్రథమం బయ్యెన్. ౧౮

క. ఏ నాంగ్లేయులనెలవుల, లో నిల్చితి వారినడతలున్ నేర్చితిన్
గాని యది పూఁటకూళ్లగృ, హాసన్ గాఁపురము చేసినట్టులె యుండెన్. ౧౯

గీ. తాదృశముగాదు మన్నికేతనము దాన, నస్మదీయులు మిత్రులేరైన నేమి
మాకుటుంబంపు సభ్యులమాడ్కిఁ దనిసి, రభ్యసించిరి నడవడుల్ హైందవములు.

క. తెలవారియింటివలె మా, యిలు కన్పడుఁగాని యందు నెసఁగెడిచందం
బులు సంస్కారము లన్నియు, వెలయున్ మనసంప్రదాయవిధి కగ్గములై. ౨౧

క. ఆమిత్రుల నాంగ్లేయుల,మామనికిన్ నిల్పుకతన మా కిడుములు పె
క్కామతిలెఁ గాని సాదుల, కేమాత్రియుఁ గస్తివుట్ట దీయిద్దఱకున్. ౨౨

క. వారు తమయింట నిల్చిన, వారివలెం దనివి తద్దవడసిరి దర్బన్
లో శేఁగినయీనెయ్యము, లారంబండినవిపో! జోహాన్నుబరుగునన్. ౨౩

***

౧౨ ఆంగ్లేయులతోఁ బరిచితి

క. ఒకపరి హోమ్రూలాందోళనం బగువేళ, భారతీయులు నిర్మలాచారఖనులు
నాకడన్ లెక్కవ్రాయుచు నల్లురుండ, సాంకేతిం బుత్రినిర్విశేషముగ వీరి. ౧

క. నాపనుల కన్నిటికి పై, రోపనివారెరి యిందు నొక్కరుఁడైనన్
నైపాకరించు మెచ్చంగఁ జేఁ, కేపగిదిన్ బండినదుచు నిది లేకున్నన్. ౨

క. ఏ దిన కొంతయొజుంగుదుఁ, గానం గొందఱకు దీనిఁ గఱపితి భాషా
జ్ఞానం బన్నదయగుటన్, గానదు వా రిందు వలయు కౌశల మెల్లన్. ౩

క. ఈపైపై లెస్సనేర్చిన, నేటాల్ రాష్ట్రంబులోని నెయ్యుని నేఁ డి
చ్చోటికిఁ బిల్చెద నన్నన్, జేటీ శ్రీమలెన్నిపడినఁ జిక్కు దతనికిన్. ౪

క. ఉ్రకి నయ్యధికారులచెం, తకుఁ జని యానతికి వారెదయ నర్థింపన్
స్వామతి మీకొన దీక్షితి, నొకటియు నిర్ణయ మొనర్పనోపక యుంటిన్. ౫

క. ఒకదెస వకీలుపని వే, ఱొకవంకఁ బ్రజాసపర్యయును బైకొనియెన్
సుక మింతయొఱుఁగక మది, వికలంబగుచుండె వీనివేగిఁకనకతనన్. ౬

క. తెలజాతిపూరుషుండో, వెలఁదుకయో చిక్కు జెప్పువిధి దీర్పనిచోఁ
దొలఁగదు మద్భారం బని, తలఁచితి నది యెట్లుపొసఁగుఁ దదాప్తిమునన్. ౭

ఆ. నల్లవానికొల్వునకు నిచ్చగింతురా, తెల్లవారు రంగు తెగులువారు
కడఁగినాత మనుచుఁ గష్టించి తద్వృత్తి, నాశ్రయించువారి నడుగ నడుగ. ౮

ఆ. అచట నిట్టిపనికి నర్హ తవడసిన, వారియందు నాడువాండ్రు పలువు
రుండుకతన మిత్రుఁ డొక్కఁడు స్కాట్లాండు, కన్నియనుగుదిర్చి నన్నుఁజేర్చె.

క. నీతి నిర కున్నయతఁ డే,జాతీయుండైన వానిసన్నిధిఁ గొలువుం
జేఁతకు డిక్కను వచ్చెలి, కాతంకములేమి నెయ్యుఁ డాయమ నంపెన్. ౧౦

క. ఆకన్నియ నుద్యోగము,లే కారటపడుచు వచ్చె లిట్బిం గనువాఁ
డేకొలఁదిం దనుప్పం గను, నాకొలఁదిం దృప్తిగంటి నాపెం గనుచున్. ౧౧

ఆ. నల్లవానిచెంత నౌకరిచేయంగ,నమ్మ ! నీకు నిష్టమగునె యంటి
నచటనైన నేమి యింతేయు నిష్పట్ల, లెక్కసేయ నంచు లేమ పలికె. ౧౨

క. సంతుష్టిగంటి నబలా!, యొంతవలయు జీత మంటి నేడుంబదిపాం
డ్రింతు నని పల్కు బరువని, యొంతురె మీ రనియె డిక్కు మృదువాక్సరణిన్. ౧౩

క. ఏ నాసపడినపనులకుఁ, బూనిన నీజీతమునకుఁ బూర్తి కైకొనక
గాని యిట కేవ్రుడువత్తువు, నా పిష్టాడై యంచుఁ గన్యా నవ్వులకెంగాన్. ౧౪

క. ఈ నెలఁతను నాకై, భగవానుఁడు పంపించెనంచు- వాచిత్రి వచ్చె
చాన నభిముఖునుజేసి బి, జానన్ గడఁగితిని గమ్మ సాయించుటకున్. ౧౫

క. నాచెలియలిచందమ్మున, నాచిట్టికొమార్త వోలె నాపనిచెంతం
బాఁచికొనె డిక్కు లేకరి, యీచిన్నది యని తలంచు కన్నడు నెఱుఁగన్ ౧౬

క. ఇది యెఱుఁగమికిం గారణ, మిది పొరపాటంచు నన్నుఁడే. నామోపనిం
గదిరినవెలితిం జూపుట, కొదవద యవకాశ మెల్ల యును నాఘనగుఁన్, ౧౭

ఆ. అస్మదీయవిత్త మాకన్నె యెన్నని, వేలు ప్రచ్చుకొనిమె వెచ్చపెట్టె
నెల్లరువ్వ లెక్కలెక్కించె నాపెనా, నమ్మకంబునెల్ల నాఁడె నిమె. ౧౮

గీ. అంజు తెలుఁగక యెంతరహస్యమైన, నాచెపిన దైనె నప్పను జూచునట్లు
నన్నుఁజూచెను డి క్కింతెనమ్మ ననుచుఁ, జెప్పికొనుట నాపాలిటి గొప్పమాట.

గీ. నిజహృదయరాజ్య మేలుమన్నని బడయ, నాదుసాయమ్ము వలచెఁ జన్నారిడిక్కు
ఏమిసెప్పెద నాభాగ్య మేన కంటెఁ, గన్నియను ధారవోసినప్పన్నె మప్పుడు. ౨౦

క. తగువాని మేక్కొనలును, మగనిఁగ నంగీకరించి మానిని నన్నున్
దిగనాడెఁ గాని యవసర, మగుచోఁ దోడ్పడియె నాకు నయ్యాయెడలన్. ౨౧

వ. అంత సంక్షిప్తలేఖనార్థ మస్మత్కార్యాలయంబున కొక్కనేర్పరి వలసివచ్చె -
నచ్చటి యున్నతపాఠశాలయం దొకదాన నుపాధ్యాయగా నున్న శ్లేశిన్ నాఁబడు
పదునేడేండ్లయీడున్న కన్నె యప్పనికి నియ్యకొలుసూపి నాచెంతకుం జనుదెంచె-
నీమె యుద్యోగమ్ము వలచి కాక యనుభూతి నార్జింపఁగోరి యిట్లువచ్చె - వింత
వింతపోకడలు కల దగుటంజేసి శ్లేశిన్‌కన్యను ముమ్ముం దేను మెచ్చలేనైతి -
నీపెకుం దెల్లవారు నల్లవా రనుభేదదృష్టి యేమాత్రియు లేదు-కాని యేపనియం
దేని నాసక్తి సున్న - పెఱలం జన్నవుచ్చుట కీమెయుల్లం బోహటింపదు - తలం
పుల దాఁపఱికముసేఁత కావంతయే నిచ్చగింపదు - కావున ౨౨

క. ఈ మెలఁతుకనడవడి పలు, బాముల నొదవించెఁగాని భావము శౌచ
శ్రీ మంజు వగుట నక్కొఱ, గాములు నపుడడ్డ దవ్వుగాఁ జనుచుండెన్. ౨౩

క. ఈ పిన్న కాంగ్లవాణీ, నైపుణి నాకంటె హెచ్చు నాఁదగు మతి నే
నీపెదెసం గడునమ్మిక, చూపుదు నీకల్మి నాదుసుకృతం బనుచున్. ౨౪

గీ. అట్లగుట నీపెం తీర్చినయట్టిపత్రి, పెట్టిదె నను బరికింప నియ్యకొనక
చెంతకు నఁచ్చినంతన సంతకంబు, పెట్టఁగల్గితి నావంత పెఱలు లేక. ౨౫

సీ. ప్రియమునఁ జేసి యాచార్య మీఁదెలంది, కొడవి తోడుగనిరవణమై యొప్పుచుంట
జీత మొకసారిఖుపొందుటే స్వీకరించెఁ, గొనకుఁ బదిపౌండులను దీసికొని శ్రమించె.
గీ. అమ్మ! సంబళ మిది చాల నన దటంచు, మఱియుఁ గొనుమంచు నే బతిమాలినాఁడ
నంతివేసీనఁ గాసుల నిచ్చగించి, నీకడ న్నిల్వనొల్ల దీనెలఁత యనియె. ౨౮
సీ. నీకు వలసినపసినంత నాకు వేలు, లక్షలని నిన్నుఁ జేరితి లక్ష్యములకు
యుష్మదీయమ్ములకుఁ దద్దయును దగ్రవించి, యిచటఁ గుదిరితి ననియు నీయింతి కసరె.
గీ. ఒక్కొకట వెచ్చమెక్కుడైయొ యొత్తడింప, నడిగె నలువదిపౌండ్లసొమ్మబల నన్ను
నడిమి ఋణముగ నెంచి పీకైననాఁడు, తెచ్చి నిశ్శేషముగ నాకు నిచ్చివైచె.
సీ. చాన కౌదార్యమున కుదురైన ధైర్య, సంపదయు నబ్బెఁ గోరమీసాలుదువ్వ
గాచబిడ్డయు నీపెఘోంత నెఱింగి, కుగ్రింగవలయును సిగ్గువేగ్రఁగునకు నోడి. ౩౦
గీ. స్ఫటికశిలవోలె నచ్ఛమై పరిఢవిల్లు, నీనెలంతకు సరివచ్చునింతి నన్య
నే నెఱింగినసతులలోఁ గాననైతి, భాగ్యవశమునఁ గంటి నిబ్బాలచెలిమి. ౩౧
క. అది పుణ్యస్మృతి యని స, మ్మదమందెద నీపె నాదుమదిఁ గన్పడుచో;
నిది నుడువకుంట సత్యా, మ్మదెసన్ బహుళాపరాధముం జేత యగున్. ౩౨
క. ఆఁకటి నెఱుఁగదు డప్పిక, రాకడ యెఱుఁగదు దివమ్ము రాత్రి యెఱుఁగ దే
యాఁక లెఱుంగదు కర్జము, పైకొన్నపు డీపె యెల్లబాముల కోర్చున్. ౪౩
ఆ. కార్య మెద్దియేని గడుకొని కాఁదారి, ప్రొద్దునందు నొంటిఁ బోవఁజాగఁ
దోడులేక వెడలుదువె బిడ్డ! యనఁ గన్ను, లెఱ్ఱవాఱఁ జూచు నీమె నన్ను. ౩౪
గీ. మీసములు గడ్డములు వచ్చి మిఱ్ఱుసూచు, భారతీయులు పెక్కురీబాలపట్ల
గౌరవంబు వెలార్తు రాఁగాదు నాదు,కోరి తలఁదాల్తు రీమెపల్కులు సతంబు. ౩౫
క. ఏము చెఱంబడ ధైర్య, శ్రీమతియై ప్రజలగుండెచేవ నిలిపి యీ
లేమయె సత్యాగ్రహసం,గ్రామము పాలించె వీరకాంతామణియై. ౩౬
గీ. అపుడు లక్షలకొలఁదిసొమ్మరయవలయు,వాములకొలంది కమ్మలు వ్రాయవలయు
నుడుకువయ లేక పత్రిక న్నడుపవలయు, నలయు టెఱుఁగక యీయమెల్ల నాచరించె.
క. ఈ గరితం గొనియాటకు, సాగిన నాకలము నిల్వఁజాలదు పూజ్య
శ్రీ గోకులుండు శ్లేషిన,పైఁ గురిసినపేర్మి నెఱుకపఱిచెద నింకన్. ౩౮
క. నాకుం దోడుగ నిడుమల,కీకొని ప్రజ కింతలెస్స యిచ్చినవారిన్
గోకులుఁ డెల్లర నెఱుఁగును, నాకై పలుమాఱు దర్శనం బిడుచుంటన్. ౩౯
క. నావారలు కొందఱు తత్, పావనచరితునకుఁ బ్రీతిపాత్రమ్ము లతం
డావారిదెసం గల తన,భావంబు లిఖించి యిడుట పరిపాటి యగున్. ౪౦

ఆ. నల్లవారు గలరు నాచెంతఁ గొందఱు. తెల్లవారుఁ గలరు తెల్వి చేర్చి
యెల్లవారియందు నియమ కగ్రిమ, ప్రాణమిచ్చి మాన్యతముగ నిలుతు. ౪౧

క. ఈదృశధైర్యం బీదృశ, వైదుష్యం బీదృశ ప్రత్యుత్పన్నశౌచం
బీదృశవితరణ మొందఱు, కో దక్కఁ దటంచుఁ బొగడి మొనరాని గాసఁగన్. ౪౨

* * *

౧౩ ఇండియన్ ఒపీనియన్

గీ. భారతీయాశయం బనుపేర నప్డు, పత్రిక యొకండు వెల్వడింపఁగఁ దలంచి
మత్సహాయత నర్థించె మదనజిత్తు, మంచిపని యాట నే సమ్మతించినాఁడ. ౧

వ. ఇయ్యది పందొమ్మిదివందల నాల్గవయేఁట వారపత్రికగా నవతరించి నేఁటికిం గలదు – మనసుఖలాలనాజరు దీని కాదిమసంపాదకుఁడు – కాని ప్రధానమైన భారము నాతలయంద నిలిచె – నాజరు సమర్థుండ నాఁడగుం – గాని యాఫ్రికాకుఁ జెందినచిక్కుసమస్యలు నాపాలుసేయువాఁడు – నావివేకశీలతపై నతని కతివేలంబగు విశ్వాస మొదవె – మొదట నిది హిందీ ద్రావిడ ఘూర్జ రాంగ్ల భాషలం బ్రకటిత మగుచుండెఁ – గాని ముందటిరెండుబాస లక్కఱలేదనికొన్నాళ్ళకు వాని నుజ్జగించితి – నీపత్రికకు నాచెంతఁ గలవిత్తంబు చాలవట్టు వెచ్చ పెట్టవలసివచ్చెఁ–బ్రారబ్ధభారము విడువంజనదుకదా–మఱియు నట్లుకావించుట భారతీయులకులజ్జాకారణంబు నగు – నర్థంబురాకడకుం దీని నొకసాధనమ్ముగను గావించు బుద్ధి నా కావంతయేని లేద – యీబిడ్డకై కష్టనష్టమ్ములు మిక్కుటమ్ముగా సైరించితిఁ – గాని యిది దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల కొనర్చినయుపకృతి కడుంగడు దొడ్డది యని యీనాఁడు భావింతు – సంపాదకస్థానమునం దేను లేకున్న నేమి? పత్రికాహృదయమ్మున కేన బాధ్యుండనని యెల్లజాతులవారుం దలపోసిరి – వెండియు ౨

ఆ. ఎన్నినాళ్ళది నాచేత నున్నదయ్యొ, నన్నినాళ్ళందు నొదవు నయ్యాయిమార్పు
లస్మదీయాశయంబుల నవతరించు, సకలపరిణామములకు సూచకము లందు. ౩

సీ. ఈనాఁడు యంగిండియా నవజీవన, పత్రిక లెట్లు నా బ్రతుకులోని
కతిపయాంశమ్ములు కఱపు నానాఁ డిది, యట్ల యేర్పడె నస్మ దాత్మశక్తి
నెంతయు వెచ్చించి యెల్లసంచికయందు, సత్యాగ్రహమ్మును జాటఁగంటి
వేగిరపాటునం దోఁగక మెఱమెచ్చు, లత్యుక్తు లొల్లక నిత్యదీక్ష

క. పత్రిక కేర్పఱచికొనుటచే నాకీ దిన, కిచ్చువ్రాఁతలు కూర్చితి నిదియ నన్ను
గెలుపుఁ గోరెడివారి కాదరువు నాదు, సంయమవ్రత శిక్షణస్థాన మయ్యె. ౪

ఆ. క్షణము ఖ్యాస్యకాదు చెంతచెంగిన, నెత్తిచూపఁదగిన దేమిదొరకు
తాపమాని కలము నాశింపవలసిన, పెడఁద కనిశ మగ్గపడిరి వారు. ౫

ఉ. చదువరుల్ శాంతిసమరంపు బ్రజాపద్ధతియు, నాఫ్రికాభారతీయవృత్తాంత మెఱుఁగ
నెదురుచూతురు దీనికై యెల్లవారు, మిదియ లేకున్నఁ దద్రిణం బెట్లుసాగు. ౬

వ. దీనినాయమ్మురాఁ భారతీయ సంపాదకులనడుమ నచ్చమైనపొత్తు నేర్పఱుప నాసపడితి — గాన జదువరులు తమసంశయాదులు నాకు వ్రాయుచుండువారు — పెక్కులు ఱింపితెంబులగు నీకమ్మలనెల్లఁ జదివి నిగ్గుదేర్చి మాఱుపల్కులు వ్రాయుచుండుట నాపాలింటి కొకచదు వయ్యె — దీనంజేసి సంపాదకునిబాధ్యత యెట్టిదో నాకెఱుకవచ్చె — నింతియ కాక నాకు భారతదేశీయులం దెనలేని గౌరవంబు లభించె — నిది రానున్నసత్యాగ్రహసమర మెల్లభంగుల రాణింపఁ గారణం బయ్యె — దీనికిం దొడఁగినవెనువెంటన ౭

క. సేవాభావముతోడన, కావింపవలయుఁ బత్రికాచాలన మన్
భావం బాదవె నెదురు లే, దీవార్త కనంతశక్తి యిదియగు; నైనన్. ౮

ఆ. కట్టలేనియేరు గ్రామమ్ములం దోఁచి, చేను చెట్టు పాడుసేయుకరణి
నడ్డులేనివ్రాఁత లవి సత్యముం గూల్చుఁ, గాన నిల్పవలయుఁ గలమునకును. ౯

క. ఆనిగ్రహంబు బాహిర, మైన నిలుపు లేమికంటె హానిఁ గదించున్
గాన జగద్ధిత మెంచెద, రే నాంతరనిగ్రహంబు నేలఁగవలయున్. ౧౦

మ. ఈచర్యలో దోష మింత లేకున్న, మహిం జెన్నిపత్రికల్ మనుఁ జావులేక ?
పనికిమాలినయట్టి పత్రిక నెవ్వఁ, డాఁకట్ట నుద్యుక్తుఁడగు ? నిది గాక
యెవఁడు వాకొననేర్చు నిది ఉత్తమైన, బాటలోఁ బయనించు పత్రిక యంచు ?
మంచియుం జెడ్డయు మహిఁ బరస్పరము, నేకమై చరియించు టిది నిక్కువంబ
యిందు మేలగుదాని నెంచి కైకొనుట, మానవాళికి నుత్తమంబైన చేఁత. ౧౧

* * *

౧౪ కూలిగూడెమా? మాలగూడెమా?

ఆ. ఎల్లవారికంటె నెక్కుడుగా మంది, కూడిగం బొనర్చు సుత్తములను
మాలమాదిగలను మన మొనర్చితి మంట, రానివాని జెప్పరానివాని. ౧

క. మనవీధులలో వారల, యునికికి నంగీకరింప మూరికి వెలిగా
మనవలయును దత్సోదరు, లనుచుందుము మాలగూడె మని తత్ప్రకమున్. ౨

ఆ. మాలగూడె మన్నమాట పల్కుటకేని, యీసుపుట్టు మనకు నేవ ఖాడము
నేసుమతమువారియిల్లు యూరోపున, యూదు నిల్ల యణచి రొక్కనాడు. ౩

క. ఇక్కరణిన్ మనహిందువు, లక్కట! నేటాలుసీమ నస్పృశ్యులుగా
లెక్కింపఁబడిరి కుడిచిరి, పెక్కులు బన్నములు పేరుపెంపులు సెడఁగన్. ౪

ఆ. అచ్ఛశీలుఁడైన యాండ్రూసునీగియు, శాస్త్రి మోహనాస్త్రశక్తి రేఁగి
యణఁపవెట్లు వీరి యస్పృశ్యతాపీడఁ, జేయవోటు వీరి శిష్టజనుల. ౫

క. భగవత్కారుణకు మేమే, తగువార మటంచుఁ దలఁచి తక్కినప్రజలన్
దెగడిరి యూదులు వారల, జగ నేరమ్మునకుఁ దగినశాస్తియ జరిగెన్. ౬

సీ. ఆర్యులముసంస్కృతులమేమయనితలంచి, హైందవులుకొందఱాత్మీయులందొలంచి
మీ రనార్యులు ప్రాకృతుల్ మిమ్మనంటఁ, దగదు పొండని లెండనితఱిమిరుటిమి. ౭

గీ. దక్షిణాఫ్రికా మున్నగు తావులందు, నేత దేనఃఫలంబు చిత్రాతిచిత్ర
సరణి వీరికి ముట్టె నెవ్వారికైన, గడవరానిది నాఁజెల్లుఁ గర్మఫలము. ౮

క. ఇనుముం గూడినయనలము, పెనుసమ్మెటపోట్లు దిన్నవిధమున నంహః
ఖనులగు వీరలచెంగట, నునికిన్ బార్సీలు మలక లొందిరి శితున్. ౯

వ. పలుమాట లేల? – వీరివన్నెవారును వీరినేలవారును వీరియట్ల దక్షిణాఫ్రికా యందు నిర్భరావమానమ్ములం గుడువవలసివచ్చె – నీదేశమ్మున మనవారు కూలివాండ్రు నాఁబడుదురు – మనగడ్డలోఁ గూలివాఁడన వెలుఁ గట్టించువాఁడు – కాని యిచట నప్పదమున కంటరానివాఁ డనునర్థంబు రూఢమయ్యె – నాఫ్రికావారు వీరి నూరికి దవుదవ్వుల నుంతురు – వీరి కాఁపురించుతావు కూలిగూడెము నాఁబడు – జోహాన్సుబర్గునందలి గూడెమ్మున భారతీయులం తొంబదితొమ్మిదేండ్లకు గుత్తగొనిరి – వీరి కిది పెద్దయిఱుకాట మాయెనంతియకాక ౧౦

ఆ. మఱుఁగుదొడ్లు నామమాత్రసిద్ధమ్ములు, మర్గమంబు లచటఁ దొరవెల్ల
పలికినన్న జీతములు లేవు లేవన్న, దిగులులేదు భారతీయులకును. ౧౧

క. శౌచమెఱుఁగరు నగర, శ్రీ నాటిమ మెఱుఁగ రేమిసెప్పెద వీరెన్
దోఁచుక కొకొంజంతల, నాఁచెడితలపోఁత లచటియధికారులకున్. ౧౨

గీ. ఏపినముని సౌధసృష్టి గావింతురేని, నేలలో రాజనాల్ పిండనేర్తురేని
వేఱ పొడచూపి లెక్కింత్రు భారతీయు, చరిత మొప్పెడి దైశ్వర్యభరిత మగుచు. ౧౩

క. తమగర్జఁ బాసి పరరాష్ట్రమునకు నేగఁబోరికు నిందఱం జూడము వి
శ్వమునందు; లేమిఁ తాఁకునఁ, గుములుచు మనవారె యిరవుకొని రీకొలఁదిన్. ౧౪

క. వాణిజ్యముకొఱ కెన్న, క్షోణికిఁ జనుచుండు రొరులు క్షుద్వేదనచేఁ
దారింగొల్పడి మన మా, గాణముపై కొవ్వను రాష్ట్రికకుఁ గార్మికులై. ౧౫

క. చదు వింతరాదు వీరికి, వదలని దైన్యంబు వీరివంతు దయాసం
పదఁ బంచి వీరి నేలెను, చదురులు కావలయు నేఁడు సౌజన్యనిధుల్. ౧౬

క. ఈ కూలివాండ్ర షష్పిమ్మట, రూకలకుచి మరగి కొందఱు వణిగ్జను లా
త్మోద్ధరణం జేసిరి తద్దను సైకమ్ముగ నుండు వీరిసంఖ్య గణింపన్. ౧౭

గీ. భారతీయులవాఙ్మయమ్ము బలిసి నగర, పాలకుల నైఁపరానియొప్పరిక మేఁచి
రోఁతగొల్పుచు గూడెంబు రోగములకుఁ, బుట్టినిల్లయ్యె నునికికి గిట్టదయ్యె. ౧౮

క. పురపాలకవర్గము సం, స్కరణమ్ముగ కించుకేని కడఁగక తమ త
ప్పరమరిక లేక గూడెము, నఱకడ నిడి దానినణఁప నాలోచించెన్. ౧౯

కం. శాసనసభయును సమ్మతి, చేసిన దప్పలికి; నేమిసేయుద మిఁక నీ
డాసినవెవ్వగ నెవ్వగఁ, బాసెద మని కూలివాండ్రు పలుచందములన్. ౨౦

గీ. పలవరించునాఁడు పద మిడినాఁడ జో, హాన్సుబర్గుపురిమునందు నేను
జదురులెల్లఁ జూపి సైదోడులం దీర్చు, టొప్పునన్న కోర్కె యొదవె నాకు. ౨౧

వ. గూడెము నెత్తివేయుచో నివేశములపై స్వామ్యమున్న భారతీయుల కించుక ప్రతిఫలంబొసఁగుట పాడి - దీని నిర్ణయింప నొకపంచాయతి యవతరించె - పురపాలకసంఘమువా రిచ్చునా మ్మల్పమని గుత్తగాండ్రు విన్నవించుచో నిక్కూటమివారు తీర్పుసెప్పెదరు - దాని కుభయపక్షములుం గట్టువడియుంట వలయు - సభియోక్తలు జయింతురేని వారివకీలునకు ముట్టవలసిన సుంకముం బ్రతివాదుల యొసంగవలయు - సభిగ్రహములు పెక్కింట గుత్తగాండ్రు నన్న తమసభికుం జేసికొనిరి - యే నిప్పనిలో ధన మార్జింప నాసపడక యిందు వచ్చువిత్తమ్మున సగపాలు పేదలకువలయు మందుమాఁకులకు వెచ్చింతునని పల్క సభికోగులుపొంగిరి - దరిదాపు డెబ్బదితగవులం దేను వాదించితి - నం దొకటిమాత్రమ

రి త్రయయ్యెఁ – గాన నా కర్మమ్ము నాలవత్సె – సింహుఁ డహాబుసాదల పొందు పత్రికకై సమర్పించితి – నియ్యేభియుక్తులు పెక్కురు పేహాసముస్నగు వుత్తరదేశ ములకు నాంధ్రద్రావిడాది దక్షిణనివృత్తులకుం జెందినవారు – వీరు తొలుత నోడంబడికకూలివాండ్రుగా వచ్చి పదంపడి స్వతంత్రులై భారతీయవణిక్కుల వోలె నోకసంఘముం బ్రతిష్ఠించుకొని తన్మాలముగం దమయుదుమలఁ బాప్రకొన సాగి – రిందుఁ బలువురు ౨౨

ఆ. మిన్ను మీఁదఁబడిన మృషవల్కు లేరాఁడు, నెఱుఁగ నత్యుదారు లిద్దరిత లీసమాజమునకు నేలికలై రామ,సింహు లొప్ప వస్త్ర శిలసు త్రి. ౨౩

ఆ. అతని వెన్క నతనియంతటి గణువరై, యకరి యలరు మధురభావశాలి యిపుడు వీర లిద్ద జేగిరి దివికి నాకొప్పుడు తోఁడునిల్చి రమ్మిల్లఁ. ౨౪

క. బదరికిని నాకు నెయ్యము, ముదిరెను సత్యాగ్రహంపు మొన నిల్చె సతం డెదబెదరు లేనివీరుఁడు,గడ యీఫ్రిముఖంపు సంఘకార్యమునట్లన్. ౨౫

క. ఇతఁ డిట్టివాఁడు నన్మ,ద్హితులగుటన్ భారతీయు లెందఱొ నాకున్ హితులైరి తమ్ముఁగుఱ్ఱని, గతిఁ జూచిరి వీరు నన్నుఁ గష్టసుఖాలన్. ౨౬

వ. ఓపినంతవట్టు నేనుం గష్టకాలమ్ముల వీరిసేవించితి – నబ్దుల్లాసెట్టి నన్ను గాంధీ! యని సంబోధింపనోల్లక సాహెబనిన నేను సహింపనని యెఱింగి తగుమాటకై రోసిరోసి భాయీ! యని పిలువం దొడఁగె – నాఫ్రికాయం దీపేర నాకు రూఢ మయ్యె – వెండియు ౨౭

గీ. మితిగడచి ముక్తులై యట, బ్రతికెడు కార్మికులు నన్ను భాయీ! యని పి ల్చుతఱిన్ బీయూమము నా, శ్రుతి నింపినయట్లు పరమసుఖము గనెదన్. ౨౮

***

౧౬ మ హా మా రి – ౧

గీ. చట్టములుచేసి పాడికి బొట్టుచుట్టి, గూడెముం బాలకులు పట్టుకొనిరి గాని తగినపెఱనేల చూపమి దానియంద, పేదలున్నారు కాశ్మల్యపీఠమందు. ౧

వ. నాఁటికి న్నేఁటికి నంతర మొందు వాటిల్లె – మున్ను భారతీయు లీవాడపై స్వామ్యంబు గలవారు – కాని. యీనాఁడు గుత్తగాండ్రు మాత్రమ – తొల్లి లోకమ్మునకు వెలిచియే నధికారు లీతావు నించుక శుద్ధమ్ముగా నుంచువారు – వీరి కాజంకుతో నిపు డేమిపని? – కాన నెల్లకసటులకుం దావలమై గూడెము కేవల నరకంబుగా మాఱె – నీముఱికికిం దోడు ప్రజాసంఖ్యయుం బెరిఁగె – హిందూస్థానమువా రిట్టికడగండ్లకు లోనై యున్నతఱి ౨

ఆ. బొబ్బతెగులుకంటెఁ బోటరియౌ న్లు, మారి వచ్చిపడియె నూరిమీఁద
శ్వాసకోశపీడ సంధిల్లు నిది దీని, బారిఁ జిక్కి బ్రతుకఁబడుట యరిది. ౩

క. బంగారు పండుగనులం, దుం గూలికి నవయువారిఁ దొడరిన దిది యా
యంగడ కిరువదిముగ్గురు, లొంగిరి మనవారు దొరలలోపముకతనన్. ౪

క. ఆయజమానులు సేవకు, లేయలజడి వడుదు రనిల మెట్టిరి యంధ
స్త్రోయము లెట్టివి పడిచెద, రో యని చూడరు పసిండి రోయుట తక్కన్. ౫

క. మారికిఁ జిక్కినవా రా, దారుణరోగమ్ముతోడఁ దమకొంపలకుం
జేరి చెప్ప దచ్చటుం గల, పేరుం డల మదనజిత్తు వీరియవస్థల్. ౬

క. కని కరఁగి 'గూడెమునకున్, వెనువెంటన రండు ఘోరవిష దంబుధిలో
మునిఁగిరి మనసోదరు, లని, పనిచెన్ నాకడకుఁ గమ్మ పరమాతురతన్. ౭

ఆ. అచట నిర్మనుష్యమగు నొకయింటితా, శమ్ము వ్రిక్కలించి యమ్మగండు
తెగులుగొంట్ల నెల్లఁ దెచ్చి తద్భవనమ్ముఁ, జేర్చి వారివెఱపు దీర్చుచుండె. ౮

గీ. ఏను ద్రొక్కుడుబండిపై నెక్కి యప్పుడ, గూడెమున కేగి దురవస్థ మూఁడుకతన
నెలవుసొచ్చితి మన్యథా తలఁపఁబోకుఁ, డనుచు నధికారులకు లేఖ మంపినాఁడ. ౯

ఆ. ఘనతగన్న వెజ్జు గాడ్ఫ్రి మహాశయుఁ, డడిగినంత సాయపడఁగ వచ్చె
నతనికరుణ కస్మదాత్మ ముగ్ధంబాయెఁ, గాని తీఱదయ్యెఁ గర్జమెల్ల. ౧౦

క. ఇరువదిముగ్గురు రుగ్ణుల, పరిచర్యలు మూఁపు రెట్లుభరియింతు రెదన్
గరగరికయున్నఁ దామై, దొరకరె సేవకులు వెతలఁ దోఁగినవేళన్. ౧౧

వ. అప్పుడు నాకార్యాలయంబునఁ గల్యాణదాసును, మాణిక్యలాలును, దేశాయియు, విస్మృతనాముఁడగు వేఱొక్కయువయుం బనిసేయుచుండిరి – వీరు నా లేకరులో బిడ్డలో నిర్ణయింపనేర – నాచెప్పినపని నేఁత వీరికిఁ బండువుగా నుండుఁ – బరోపకారపరాయణు లిట్టివార లెందఱో యుండరు – వీరి నందఱ నీజన్మమున వేల్వఁ దలంచి కర్తవ్యముం దేటతెల్లఁ గావించి యేమందు రన ౧౨

క. ఆమిత్రులు మీతోడన, మేముం బయనింతు మంచు మితహితశబ్ద
శ్రీ మీఱఁ బల్కినంతన, నామది పర్వాంబురాశినా నుబ్బతిలెన్. ౧౩

క. నాతో నుటుకుట కింతయు, నాతంకము లేదు రిచ్చ; కైనఁ గుటుంబం
బాతనిది పెద్దదాటను, జేతం బీకొనదు వానిసేవలు వడయన్. ౧౪

క. అగుటన్ బైతోడుగఁ దత్, సుగుణాకరు నిల్పి రుగ్ణసోదరసేవన్
దిగితిమి తన్నిశి యంతయు, జగ వెఱపు గదించి మమ్ముఁ జకితులఁ జేసెన్. ౧౫

ఆ. పెక్కు రోగములకుఁ జిక్కినవారి కే, కాఁడె మాచరించినాఁడఁ గాని
నల్లమారిబారి కొల్లఁబోయినవారి, దాసి చూచి సేవచేసితిమయ్య. ౧౬

సీ. వెజ్జు గాఁడ్రైన ఫర్నాండెసుగారి సల్పె మా, పెక్కు పిక్కుగఁబోవఁ జూకు దేఱి
మందిచ్చి యోదార్చి మధురాంబువులు గ్రోల్చి, మైలఁ దొలఁచి కసమానవులకు
నుపచర్య సలిపితి ముడివోని తెగువమై, కైకొంటి బముకెన్న లెక్కసేయ
కార్తుల సేవించు టది సూడ నెల్లరం, గడచినమానాక వోడమె నాకు
ఆ. మదనజిత్తు వైద్యమణియును తెప్పక, ప్పించి వెల్లుబో వెంట చేయి
ధార్మికంబు కృపకుఁ దానక మిగ్గాఁక, పెక్కు కీలు ముందు విస్తరించె. ౧౭

***

౧౬ మహామారి – ౪

ఆ. గీము నాక్రమించి సేమమ్ము నరసెడి, దిక్కులేక వగచు తెగులుగొంట్ల
కాశ్రయమ్ముఁజేసి విశ్రాంతియొసఁగని, సేవచేయుమమ్ముఁ జిత్తగించి. ౧

క. నగరాధికారి మాకుం, దగుమన్ననమైఁ గృతజ్ఞతం బ్రకటించెన్
నెగులిడి పౌరాలుటకు పీ, లగుసాయ మొనర్తు మనుచు నంపెను గమ్మన్. ౨

సీ. పనిలేనిగిడ్డంగులను జూపె నార్తు లం, దుంట కేర్పాటె వారి కుపకరించు
సారాయితోఁ బరిచారిక నొక్కర్తుఁ, బుచ్చె నయ్యవి వపులబ్బాఁజ దులిపి
యటనట మంచమ్ము లార్జించి రోగుల, నందుఁజేర్చితి మొకయాసుపత్రి
వెలయించితిమి బాధితులకొల్వుఁ గావింప, వచ్చినయమ్మకు వలసినంత
ఆ. గుండెబలిమి కలదు గొప్పతనం బెంత, యేని గలదు కాని యీమె రుగ్ణు
ముట్టుకొన్న నెట్టిచేటకుఁ జిక్కునో, యెవ్వఁ డెఱుఁగు నంచు నేమ జంకి. ౩

ఆ. వలదు వల దటంచు వారించితిమి రోగి, సరస కేపెకాలు సాఁగనీక
మద్య మిందు మాటిమాటి కార్తుల కని, హితవుసెప్ప మాకు నిట్లోలంది. ౪

క. మీరుం గొంచక యించుక, సారాయిని బుచ్చుకొంట సాగించినచో
దారుణరోగం బిది కడు, దూరంబగు నంచుఁ గరుణతోడం బలికెన్. ౫

క. మాయెదుటన పల్కటు మై, రేయమ్మను గోరెె నబల రేయుం బవలున్
ఆయమ్మ యెంతకటపిన, మాయుల్లము మెచ్చదయ్యె మదిరాసవమున్. ౬

క. రోగులకై నను మధువుం, దాగిన మేలౌదవునంచుఁ దలఁపను జ్వరితుల్
మాగురు దీనిం దాఁకక, యాఁగిరి నాయాశయమ్ము ననుమతిసేఁతన్. ౭

ఆ. కట్టించి పడెసి నీరికి మృత్తికా, వైద్యశక్తి పటుప్రవాఁడ నైతి
సంతసిల్లి దగ్గఱకు నెల్లరు న్వ్విషి, చేతఁ బడితి మారివాతఁ బడితి. ౮

క. ఇడిరేడు నిట్టూర్పులతో, నిడిచితి మీసేవ; నైజపీరపిహారం
బుడుఁగక మారి ప్రేమ్ముత్రను, వడఁకింపఁ దొడంగె విశృతవక్త్రముతోడన్. ౯

క. ప్రతివాలకసంఘమునకుఁ, ద్వారమ్యేర్పడె నప్పుడు రోగివర్గమ్మునక
ష్టించి కోకమూముడవవ్వున, విరచించె గుడారు తెల్లవెరవులు రోసెన్. ౧౦

తే. ఆ త్తులం గొల్లవచ్చి మా మాఁకఁజేసి, కెళవుగా నున్న మెలఁత కర్గేయచరిత
కకట! యీవేళకి నేఁకి తత్ప్రాణములను, దీసెనని వింటి నెంతేని దిగులుగంటి.

క. మారోగ లిద్ద తెప్పేషిఁ, దేశికి మమ్మేల మారితినదయ్యో నహో!
యే నీమాప్పనకుం గల, కారణ మిది యంచు నొడువఁగలవారు మహిన్. ౧౨

క. ఇత్తఱి మృత్స్నావైద్యం, బుత్తమయోగం బటన్న యూహాము బలిసెన్
చిత్తగిడ మదిర దుర్ష్టి, మత్తి గదా రోగి కిదియు మందని వెజ్జుల్. ౧౩

క. నుడువుట యనుబుద్ధియు నా, కడరెనయది కాని వీనియాగాములపై
వెడలెడు నా తీర్మానము, పడసెడిగౌరవ మదెంత భావనసేయన్. ౧౪

క. ఐనన్ నాయీనమ్మిక, లీనాఁడే నట్లయుంట నివ్విషయంబున్
మానక పల్కితి నిచ్చట, ధీనిధు లున్నారు దీనిలో రిది నాఁగన్. ౧౫

క. ఏ నీ తెగులు బటాబయ, లైనంతన వీటినేలు నధికారుల వే
రూనిన యౌదాసీన్యము, దీనికిఁ గతిమంచుఁ గఱకుదేలిన వ్రాఁతల్. ౧౬

క. పత్రికలో నింపితి సుచ, రిత్రుఁడు పోలక్కు గుణగరిష్ఠుఁడు డోకున్
మిత్రులుగనైరి నా కీ, చిత్రణముం జదివి పెద్దచేసిరి నన్నున్. ౧౭

ఆ. అకుందిండి వలచు నాల్బర్ట్వెస్టుతో, నన్న శాల నాకు నమరెఁ జెలిమి
చదివె నతఁడు మారిసంకటపాటుపై, నేనువ్రాసినట్టి దెల్ల నపుడు. ౧౮

క. భోజనవేళల నాతఁడు, నాజాడం గానలేక నాకును ఘోరం
బీజబ్బు సోఁకెనో యని, తేజం గోల్పడియెఁ బెద్దదిగులునఁ బడియెన్. ౧౯

క. ఆదుర్దినముల నేనున్, నాదగునెచ్చెలులుఁ గడుపునకు నల్పముగా
నోదవ మొనఁగితి ముదరమ్ము, తాఁ దేలికమైనఁ దెగులు తలకొన దనుచున్. ౨౦

ఆ. మానినాఁడ నేను మాపటితిండి నీ, చెట్టతెగులు నన్నుఁ బట్టివచ్చి
పెఱల నేఁచు నన్న వెఱపున నొద్ల రా, కడకు ముంద పగటి కుడుపు గొంటి. ౨౧

క. ననుఁజూడక తహతహపడు, ననుఁగుంజెలి వెస్టు భోజనాగారమునం
దన గడితలుపుం దట్టుడుఁ, దినుటన్ ముగియించి వచ్చితిని వాకిటికిన్. ౨౨

ఆ. నన్నుఁ జూచి యతఁడు మిన్నంది నవ్వెలీ!, యిటకు నీవు రాకు నేమివృత్తి
యెట్టులైతొ యన్న కట్టారటంబునఁ, బోఁగియుంటి నెదియుఁ బోఁకనుంటి. ౨౩

క. నీమేలుఁ గంటిఁ దలఁచితి, నేమింపఁగ దయ్య నన్ను నీకడ నియంచే
నేమాత్రయు నను కాద మ,హామానికిఁ జిక్కు దుస్సాక్కు హస్తులఁ గొలువన్. ౨౪

క. ఒడ్డులను సాఁకవలసిన, జడ్డింతయు లేనివాఁడ నెంకింపను మే
యొడ్డైననేమి నా కని, దొడ్డతనం బడి వెలార్పఁ దుష్టింగంటిన్. ౨౫

ఆ. అంత వెస్టుఁ జూచి యన్నా! సహస్రాక్ష, నినుఁ గోర; నిష్ఠఁ దున్నకర్తి
యొండు రెండు నాళ్ళ కుడుగును గాని నీ,సాయ మొకటి వలతుఁ జనవు నెంచి. ౨౬

ఆ. మదనజత్తు నేఁడు మాకిదాసులై, వగచువారి కొల్ల దగిలినాఁడు
లాంతిపనుల నిష్ఠ దాతఁడు సాగింప, వీలుపాసఁగ దంచు విశ్వసింతు. ౨౭

క. కానన్ దర్బనునకుఁ జని, పూనుము పత్రికను; నీవపో! తగుభంగిన్
దాని వెలార్పఁగలాఁడవు, దీనికి నీకొన్న దిగులుడీఁజుచు నాకున్. ౨౮

వ. అనుటయు నితండు మిత్రమా నా కొకయచ్చుఁగూట ముంబ నీ వెఱుంగుదువు – కాని వీలుచేసికొని నీపల్కు పాటింపఁ దలఁచితి – మాపటికి నానిర్ణయంబు నీకు నివేదింతు – నావృత్తు నట్లకాని మ్మని యేనంటి – నావల నాఁటిసాయంసమయ వాహ్యాళియం దయ్యాయిముచ్చట లైనపదంపడి వెస్టు దర్బనుపోవ నిశ్చయించితి నని తెల్ప నేనుపొంగి పదిపౌండులవేతనంబును వచ్చునాయంబునఁ గొంతభాగ మ్మును గైకొమ్మని మిత్రుం గోరితి – నితని కర్థంబు ప్రధానముగాదు – ప్రజాసేవయ వీనిపరమలక్ష్యంబు – కానఁ దనకు ౨౯

క. రావలసినవిత్తము తా, నీవలసినసొమ్ము లెక్క లిచ్చెను నాకున్
వేవేగ బండినెక్కెను, నావలపుం దీర్చి ప్రేకనం దొలఁగించెన్. 30

క. నాటంగొలె వెస్టే నా, నేటాలుం బాయువట్టు నెయ్యముగురిసెన్
మేటి యితం డెంతయు నా, రాటపడెన్ నాదు జయపరంపరఁ జూడన్.

ఆ. ఇంగలాండుగడ్డ నిమ్మెటి 'లా'తను, పల్లెటూర నామతిల్లి నాఁడు
శైశవంబునందుఁ జప్పచప్పనివిద్య, గఱచినాఁడు పేదకాఁపువాఁడు. 32

క. అనుభూతికతన ధిషణా, ఖని యయ్యెఁ బవిత్రుఁడయ్యె గడుసరి యయ్యెన్
ఘనతర సంయమదీక్షా, వనుఁడయ్యె వ్రాశ్యుఁడయ్యె భగవానునకున్. 33

క. పెఱలకు మేల్ సేఁతకు ని, గ్గఱువ కడున్ నొచ్చు; వచ్చుఘట్టములం దీ
పురుషుని వీనికుటుంబము, తెఱఁగెల్లను జెప్పి యప్పుడీఁజుచుకొందున్. 34

***

౧౭ గూ డె ము కా ల్చు ట

గీ. చెలులసన్ నాకు రుగ్ణసంసేవవలని, విడుగర లభించినది గాని వీటిలోని
కడఁకి యల్లటపెట్టు దయ్యెంప్రజనులు, తీఅవయ్యెను దన్మహామారిపనులు. ౧

ఆ. గూడె మున్నవలను వీ డేలుపెద్దలు, కనరు వినరు నిజము కాని తెల్ల
వారివాడపట్ల నోరంతహెచ్చ్రిద్ద జా, గర్వసూపుచందుఁ గత్తియనక. ౨

ఆ. తెల్లవాలువారి యెల్లగృహమ్ములు, మారిబారిఁ బడక మనుటపొంటె
హెచ్చుమెంతయైన వీఁగక విత్తంబు, నుప్పునీటివోలె గుప్పిరపుడు. ౩

గీ. భారతీయులప్రాణమ్ము వార లెంత, చుల్కఁజేసిన నది మనస్సునకుఁ దేక
యాంగిలేయులభద్రమ్ము నాసచేసి, యధికృతుల్ దయ్యుచుంట కొండాడినాఁడ.

క. కొండాటతోన యాఁగక, నిండర్ణ బురపాలకులకు నేఁ దోడ్పడితిన్
మెండిన యగుచో వా కీ, గండంబును దప్పుకొంట కట్టరిది యగున్. ౫

గీ. కొట్టి తిట్టి తుపాకులు బిట్టుప్రేల్చి, యెల్లరక్కసచేఁతల నిచ్చగింపఁ
దగినదురవస్థ వీరికి దాపరించి, యుండు నాసాయ మింత లేకున్ననాఁడు. ౬

క. నిజవాంఛా పరిపూర్తికిఁ, గుజనత కెద్దానికేని గొంకరు వీ రీ
గజబిజిలోనం బడకయ, విజయమ్మును గంట నెలమి విరిసెన్ దనకున్. ౭

క. ఆవేళ నల్లవారల, త్రోవకు నధికారి పెల్లు తుష్టింబడసెన్
గావలసినపను లన్నియు, నావల సుకరంబు లయ్యె ననిరుద్ధములై. ౮

క. నగరాధికృతులు పల్కిన, పగిదిన్ హైందవుల దిద్ద బాములువడితిన్
దగుతగములు సెప్పక నా, వగ నూఁది తెగించి వెంటవచ్చిరి వారున్. ౯

గీ. అంటురోగంపునెల విడి యాట నిచటి, మనుజు లటునిటుఁ గదలరాదని విధించి
వారిగూడెమ్మునకు నాల్గువలయులందుఁ, గాపువెట్టిరి పాలకుల్ కఱకుబంట్ల. ౧౦

గీ. రాకపోకలు జరుపఁగా నాకు నస్మ, దీయులగు మిత్రులకును జీటీయొసంగి
రితరులగు భారతీయు లయ్యెరవునంద, నిలవలెం జెఱసాలలో నిలిచినట్లు. ౧౧

గీ. దాని కై దాఱుక్రోసుల దవ్వునందుఁ, గ్రొత్తగూడెంబు గట్టి యీకూలివాండ్ర
కాదరువుచేసి యవ్వల నగ్గిపెట్టఁ, దలఁచి రధికారు లప్పురానిలయవిధి. ౧౨

ఆ. క్రొత్తయూరు గట్టి కూటికి నీటికిఁ, జాలువసతు లెల్ల సంతరింప
నవధి కొంతవలయు నందాఁక గూడెము, వారు తిరుగరాదు మేరదప్పి. ౧౩

క. బెడిదములగు నిమ్మారప్పులు, పాడగని కార్మికులు తెల్లబోయిరి నెఱ్ఱం
గుడిచిరి కాని ననుంగని, వడసిరి ధైర్యం బాకింత వడలిరి చింతన్. ౧౪

క. అందుం బెక్కురు లేమికి, బిందులు కష్టార్తియుక్తి క్రియు లత్తు
న్మందిరములం బూడ్చిరి యిష్ట, రెండున్ వారి వారి కార్యమ్ముల్. ౧౫

వ. వాణిజ్యకోశ మన్నపత్రిని వా రెఱుంగరు - కాని నన్నునమ్మి తమసామ్ముల్లం దెచ్చి నాయింటం గుప్పకుప్పలుగాం గుమ్మరించిరి - వడంపడి యయ్యవసవేళ పొందులకుం జాలినతద్ధనంబు నచటి యడితిబాక్కసముం దేను భద్రపఱచి వారికి వలయుధైర్యంబు నొదవించితి - నంతలోం గొత్తగూడెమ్ము సంపూర్తియాగుట న్నగరపాలకులు భారతీయుల నెల్లరు - బ్రత్యేకభూమి కోటంబునం గొనిపోయి దానం గుదురుకొనం జేసి వారికి వలయుసౌకర్యంబు లేర్పఱుపం బూనిరి - యేనెల్లనాం డప్పాలెమున కేగి సోదరుల యోగక్షేమంబు నరయం దొడంగితి - మొట్టమొదట నిక్కాపురంబు వీరికేమాత్రియు నింపదయ్యెం - గాని యఱునాటిక మిగుల రుచియించెం - బరిపూతవాతమ్మునం దోంగి ముయ్యేడునాళ్లంట వీరియారోగ్యమున్ బలిసెం - గావుటం జేసి ౧౬

క. ఆటల నాడుచు దీయని, పాటలు పాడుచును రామభజనమ్ములకుం
గూటువకట్టుచు వీరలు, పూటన్ నిముసంబునట్ల పుచ్చుట కంటిన్. ౧౭

ఆ. కూలివాండ్రు గొత్తగూడెమ్మునకుం జేర్చి, పాతగూడె మగ్గిపాలుచేసి
సంతత వ్యయప్రయాసమ్ము లోర్చి త, న్నగరజనులు మాన్పినారు దొరలు. ౧౮

౧౮ ఒక రచన మహిమ

ఆ. తెల్లవారిచెలిమి, దీనతానిఘ్నయా, భారతీయసమితిం బలుకువిలువ,
న్యాయవాదభరము, నైతికజాగర్య, నాకు నెచ్చె మాఱిరాకం జేసి. ౧

ఆ. అప్పుడు కెస్టువోలె నిప్పుడు పోలక్కు నా, చెలిమి వలచెం దిండి నెలవునందుం
గల్ల కవుడు ఫేనియుల్ల మాబిడ్డనా, మ్మగుట వతండు వన్నుం దిగిచిపైచె. ౨

వ. అతండు న[illegible]గించుబల్లకు దవ్వుగా చేతొండులపై మెసవుచు నాలోన సం[illegible] దలంచి ముమ్మందు చీటినంపి నెమ్మంటున పమ్మరివడసి నన్నుంగని [illegible] 'క్రిటిక్' న్ను పత్రిక కే నుపసంపాదకత్వం బూనినవాండ - మీరు [illegible] నుఱిచి వెలువరించిన లేఖం గాంధి మీసందర్శన మొప్పు దబ్బునా [illegible] ర్యారుచునా[illegible] - నేడు నాపాలింటినుదినంబు - నా వదను [illegible] [illegible] - [illegible] మా కన్యాన్యసాహ్యాద మావిర్భవించె - [illegible] ౩

క. అటుఁ దాకుంబడ మొల్లఁడు, మతి కెయ్యదినచ్చు దాని మానక సేయున్
బ్రతుకుం బాటలలో మా, కితరేతరమైత్రి యుంట యెఱుఁగంగంటిన్. ౪

క. ఒక్కొక్కటి దనమనసునఁ, గక్కులు మార్పులకు లోఁచె బెదరక; యే యే
యిక్కట్లు మూఁగినం దన, త్రొక్కినమార్గంబు విడక దుర్జయుఁ డయ్యెన్. ౫

క. పోలక్కుతోడి నెయ్యము, పోలన్ వికసించువేళఁ బూతచరిత్ర
స్త్రీలలితుం డగు నెస్టీ, లీలన్ నాపాలి కొక్కలేకం బనిచెన్. ౬

మం. అవధారు! కృతికావ్యవసాయ మరయ, నీవు సెప్పినలాభ మిచ్చో హుళక్కి
మిగులు లేమియ కాక మిత్రమా! చేయి, తగులునో యనుశంక తలచూపుచుండె
బాకీలు బంధకబంధువులుగాఁ గలవు, లెక్కలు సూటిగా లేవు వానికిని
ముక్కు మొగము లేక ముడిపడినచిక్కు, పిడదీయవలె నేఁడు వేసటనాక
యీశకమ్మగిని ధైర్య మింకిపోయెను, నాశక్తికొలఁది నంతయుఁ జక్కఁబఱుతు
నూహించినట్టిమే లొదవకు కోడి, చేపట్టి మన్నించుచేత వోనాడ. ౭

వ. ఇది నష్టిం గూర్చునియని తేలినంతన వెస్టు దానిం ద్రోయవచ్చు - నపు డే
నతనివెక్కిరింపఁ జాలఁ - బై పెచ్చు కలరూ పెఱుంగక వాని కొసకొల్పి యేన
దోష్టినైతి - నానాఁడు మదనజిత్తుమాట నమ్మి యింతసెడితి - వెస్టు నాచెంత
నెన్నఁడుం దీనిఁ దడవఁడ - కాని యొరు లాడినదెల్ల విశ్వసించువేఁడుఱు నాసా
త్తని నిర్ణయించుకొని యుండు - దేశారాధకుఁ డెల్లయంశంబును దానై పరికింప
వలయు - సత్యసేవకుఁ డావంతయే నేమఱ్లిలం జనదు - మూలముట్టుగాఁ దన
యెఱుంగనిదాని నమ్ముఁడా! యని పరులకుం జెప్పుట యన సత్యంబున కొకముచ్చ
తెచ్చుకొంటయ - మఱియు ౮

గీ. ఇంతనేర్చియు నపుడప్పు డితరులాడు, పలుకులన్ నమ్మి దూఁకు నాప్రకృతి నోర్చి
తీర్చుకొనలేని వెఱ్ఱినై దెసలుసూచు, వాఁడ నని విన్నవింతు నెవ్వఁగకు లోఁగి. ౯

గీ. తలకు మించినవేఁగు కావలయు నన్ను, లోభమే హేతు వందు నీలోపమునకు
నకట! పేరాస నన్ను బట్టడఁచివైచె, మిత్రు లీసేగిలో నన్ను మించినారు. ౧౦

ఆ. ఇంకఁ బ్రకృతమునకు నేతెంతు నెచ్చెలి, వెస్టు పంపులేఖ విప్పిచదివి
నిలువ మనసువోక నేటాలుబండికి, నపుడ పయనమైతి నచటువాసి. ౧౧

ఆ. రైలుదనుక వచ్చి పోలక్కు ముచ్చట, లవియు నివియుఁ బూర్తియైనపిదప
నర్థి నొసఁగె నాకు "అన్‌టుదిలాస్టు" నాఁ, దనరుకృతిని మేలితరముదాని. ౧౨

క. సుచరితుఁడైన రస్కిను, రచించె నిద్దాని విసువురానీక కడున్
రుచియించు మీకు నిది యని, వచించె నపు డతఁడు వినయవాసస్ఫూర్తిన్. ౧౩

ఆ. కదలె రైలు పుస్తకమ్మును దెఱచితి, మాయఁజాల్చె నిది మునుపు వఱకు
నెల్లనుడియు నామనుల్లంబు నన్నెత్తు, కొల్లగొనియె నిద్రఁ జెల్ల దనియె. ౧౪
క. ఏమోయిఁ బల్కెను రస్కిను, నామనసున కెక్కె నట్టి దనిపించుమటంచున్
నేమంబు చేసికొంటిని, సామాన్యముగాని శ్రద్ధ సంతరించి యొకటిన్. ౧౫
క. కనియెఱుఁగ నే నింతకు, మును రస్కినుకృతుల; నాల్గనుఁ బాఠ్యముగా
నునిచిన గద్యము పద్యము, నిదా చదువఁజైతి తేఁకుదేఱు నపుడున్. ౧౬
ఆ. కడఁగి కర్మభూమి నడుగిడ్డపిమ్మట, నిట్టి నీతి పుస్తకాకమె
నగుటఁ జేసి నాకు నబ్బె పుస్తక, జ్ఞాన మల్పమగుట నెసఁగె నిందు. ౧౭
క. శ్రమపడమి సొండె నని వా, క్యము లితరోద్యమము లెక్కమైనవి వే నా
కమునైన యీ లోపంబున, సమకూడిన చెట్టి లేమి సద్యము లనమున్. ౧౮
క. చదివినముక్కలు నాల్గును, హృదయమ్మున నెదకిపోయె నింకొండేముల్లో
బ్రిదుకుం బ్రిన్నగ దద్దిన, యది రస్కినువాణి యొకఁడ యని వాక్రుత్తున్. ౧౯
క. ఈ రస్కినుకృతిపైఁ గల, కూరిమి చెల్లగుట నీని గుజరాతీ బాసన్
దీరిచి సర్వోదయ మను, పేరిడి వెల్వఱిచి తనివిఁ బొందితి నాత్మన్. ౨౦
గీ. ఏ పదార్థము లుండు నాయెడద డాఁగి, వాని ప్రతిమలె రస్కినువాణి గంటిఁ
గాన నిదినన్ను నేలుకోఁగల్గెఁ దనకు, నిచ్చ యెగుబాట నను గుదేయించితీరె. ౨౧
గీ. అంతరమ్ములు సుప్తమ్ములైన మనుజ, భావనల మేలుకొల్పెడిచేవ యెవని
వాకునకు వశ్యమైయుండు వాఁడె జగతి, వన్నెకెక్కును గవిశబ్దవాచ్యుఁ డగుచు.
ఆ. ఎల్లవారితలఁపు లేకపథ మ్మ్కాఁది, యుంట కల్లయగుట నొక్కభంగి
నెల్ల కవులమహిమ మెల్ల రపైఁ బని, సేయనోప దని వచింపనేర్తు. ౨౩
వ. రస్కిన్ సూచించు సర్వోదయసూత్రములం బరికింప నెల్లరలగ్గునందు తనల గ్గిమిడియున్న దనియు జీవికావిధాన మిరుగుర కొక్కరూప యగుట న్యాయవాదివృత్తి కిని మంగిపనికిం గలవిలువ తుల్యంబ యనియుఁ గూలివానియు సేద్యగానియు జీవనంబు సత్యజీవన మనియు నాబుద్ధికిం దోఁచె – నిందు మొదటిది నాయెఱుకువలోనిద – రెండవది కొంతకొంత తేటపడెఁ – గాని తృతీయమ్ము నేఁటివట్టు నాబుద్ధికిం దగులదయ్యె – నిందు రెండవ మూఁడవ సిద్ధాంతములు మొదటిదానవ నణఁగియుంట సర్వోదయమువలనన విదితంబగు – నిట్టి తలపోఁతలం బ్రొంగి జొహాన్నుబర్గునుండి యిర్వదినాల్గుగంటల పయనమ్ము సల్పి నేటాలురాష్ట్రమునం గల దర్బనునగరమ్మునకు నిశాసమయంబునం జేరి వఱువాత లేచుటతోడన ౨౪
క. ఈసూత్రమ్ములు మూఁటికి, దాసుఁడనై నాదుజీవితంబును దిద్దన్
జేసితిజతనము విజయ, శ్రీ సంధిలఁజేయుమని భజించితి నీసున్. ౨౫

* * *

౧౯ ఫినిక్సు నిర్మాణము

ఆ. ఎట్టులైనయుంచె రస్కినుబుక్కు మదీయ, వర్తనంబెట్లుమార్చె నవ్వార్తలెల్లఁ
జెల్లవారినయంతన తెలిపినాఁడ, వెట్టునకుఁ బొట్టతొలుతఁ బావిత్ర్యఖనికి. ౧

ఆ. పొలము నిపట గొంతవిలిచి యెల్లర మంద, నిలిచి కాఁపుఁదనము నిర్వహించి
యన్నవస్త్రములకు నక్కఱ యెంతయా, నంతధనము కొంత ననుమతించి. ౨

గీ. తీఱుబడి నెపాలమఁ బత్రికకు వలయు, సేవసల్పుచు నీవృత్తిజీవనంబు
మరగియుండ మటంటి నిమ్మాటలెల్లఁ, దత్సఖునిబుద్ధి నురరీకృతంబు లయ్యె. ౩

గీ. తెల్లవారలకును భారతీయులకును, బొట్టకున్ మూఁడుపౌండులు పట్టునంచు
నేర్పరించితి మంతర మింతలేక, యచ్చుపనివాండ్రు దెసయంద వచ్చెశంక. ౪

క. తిండికి వలసినవెచ్చము, కొండురె వా; రట్టి దియ్యకొన్నను సుఖముల్ !
పొండని తెగించి యటవీ, మండలమునఁ గాఁపురంప మతిసేయుదురా. ౫

క. వేతనమును దగ్గించుట, కాతంకము దెల్పువార లద్దానిఁ బురా
రీతిన కొనఁదగు రస్కిను, వ్రాఁతలు పాటించి బ్రతుకవచ్చుం బిదపన్. ౬

గీ. ఎట్టకేలకుఁ దేల్చితి మిట్లు; పిదపఁ, జెప్పితిం బనివాండ్రు కీచొప్పు నెల్ల
నదిగ్రిచి రిద్దఱుతక్కఁ దక్కెల్లవారు, వనికి వచ్చెదమని రచ్చుపనికినైన. ౭

ఆ. మదనజిత్తునైన మెదురాడె నిది ద్వివి, వేక మనియె నెల్ల వెచ్చపెట్టి
పలుపు నిట్టిచేత సాగదు పత్రిక, యడఁగు నచ్చుఁగూట ముడుగు ననియె. ౮

వ. ఐన నుత్సాహంబు నుజ్జగింపక డర్బన్‌పురసమీపమున ధూమశకట ఘట్టమునకుం గడుదాపున ఫినిక్సనుచోట వేయిపౌండులవిత్తమ్మున కెనుబది యెకరముల నేలం గొంటిమి – దీనఁ గొన్ని ఫలవృక్షంబులు నొకముసలికొంపయు నలంతినీటిబుగ్గయుం గలవు – రుస్తుంజీసా వొసంగిన రేకులు మున్నగు పరికరములతో బోయరు కయ్యంబున నా కనుచరులై శ్రమించిన వడ్లవాండ్రు సాయమ్ముతో ముద్రణ శాలాదులు నిర్మించి మంచముం గంచము నచటికిఁ జేర్చి యందుఁ గాఁపువెట్టితిమి – యిది జనశూన్యమైనతావు – గడ్డియుం గాద భిందు వలసినంత – సర్పాదులవలని భీతియుం దద్ద – యెట్లున్న నేమి గుండె ఱాయిచేసికొంటిమి కదా – పదంపడి

ఆ. గడన కోరి యాత్రికి గడ్డ త్రొక్కె వె, స్ట్రేటువృత్తులందు వెలయువారి
నస్మదాప్తబంధు లగువారి నిందుఁ జే, ర్పించియుత్త మాచరించినాఁడ. ౧౦

క. కాసులు వలచెడివారలు, మాసంసారమ్ములందు మన; నైనను క్రీ
రాసులు కొండఱు వచ్చిరి, యాసలపొంగెల్ల నణఁచి యాశ్రమమునకున్. ౧౧

ఆ. వచ్చి మరలిపోనివారలలో మగన్, లాలుగాంక్షి సుకుమారి సత్యము
నాఁటినుండి యిత్యము నాబాటవిడువని, యోగి యమ్మ యేటిత్యాగి యమ్మ. ౧౨

వ. మనీషా త్యాగ భక్తి వైభవమ్ములకతన సిరంతు నా ప్రాంతరిక ప్రయోగమ్ముల పట్ల నాకుం బాసటయయ్యె – నస్మన్మార్గమ్ములందుఁబులో మొట్టమొదటికీరమ్ము పిరిపి– స్వయంశిక్షితులైన శిల్పులందుసైత మితఁ డద్వితీయుండు నా నెట – నిట్లు వేయి తోమ్మనూటనాల్గవయేట నీశిరిస్న నిర్మిత మాయె – రంతరాయము రెన్నిసార్లు ముట్టడించినం జెదరక బెదరక యీసంస్థయుఁ బత్రికయు నేఁటివఱకు మనుచున్న యవి – కాని ౧౩

క. ఇది నెలకొల్పినతఱి మా, కొదవినయిక్కట్లు కెక్కులున్నవి వానిన్
మదిమది నెఱుఁగందగు విని, చెప భావ్యాంకమునఁ దద్విశేషముతెల్పెన్. ౧౪

***

౨౦ తొలు రేయి

క. కలిగె ఘనికష్టనఁ బత్రిక, తొలిసంచిక వెలువరింప దుర్భరబాధల్
మెలఁకువ నా కుండనిచో, నిలిచెడి దది కొన్నినాళ్ళ నిస్పృహా నిడుచున్. ౧

క. రైతులమై బ్రదికెడుతఱిఁ, జేతిపని న్నమ్ముకొంట శ్రేయంబని మ
చ్చేతస్సు చెప్పినను బె, ళ్కాతంకము లుంట నిడిరి నచ్చోట మరన్. ౨

గీ. దానికిం జేటు వొడమినతఱిని గర్జ, మాఁగకుండుటకై హాస్తయంత్ర ముంట
వలయు మనకంచు వెస్టుతోఁ బలుకె నతఁడు, మంచిదని చేసియుంచె నైమరమొకండు.

క. నూనెమర కుంటువడుచో, మానక పత్రికను జేతిమరఁ దీర్పవలెం
గానఁ దదీయాకృతిపరి, మాణము డించితిమి చిన్నమర కనువుపడన్. ౪

ఆ. కన్నమూఁత మాని విన్నలు పెద్దలు, రేయి నాల్గుజాలు రేగి తగిన
మడత తీర్పరింప మఱునాఁడు పత్రిక, పోవుచుండు నెల్లభూములకును. ౫

వ. కాని మొదటిరాత్రి విస్మరింపరానిది నాయనుఁ – గూర్పంతయు న్మగిసి ముద్రణ యంత్రముం జేసినంతన యది కదలకని బిఱ్ఱబిగిసె – నమర్థ లెందఱు ప్రయత్నించిన నేమి – తెల్లయు రిత్తవరిత్త యయ్యె – వెస్టు విన్నఁ బోయిన మొనగాళ్ళతో నన్నుఁగదిసి యీయాకారపుసంచిక నిలిచినట్ల యని వెచ్చనూర్పు విడిచెం బలికెను – [illegible] ౬

క. ఓ నెచ్చెలి! దిగు లేలా, కానంబడు లాంతివెరవు కట్టలయికతో
నీ నిర్మించిన చక్రము, తా నక్కఱ దీర్పంజాలదా యిపు డనుడున్. ౭

ఆ. అతఁడు కష్టదికర్జ మని కైమరం ద్రిప్పఁ, జాలినంతమంది జనులు దొరక
కున్నవారు నల్గు రక్కఱకెక్కిరి, పనుల డస్సి మూలఁబడిరి చెడిరి. ౮

వ. అని నైరాశ్యముం బ్రకటింప నేమీ యీ గుఱ్ఱువెట్టు వర్ధకుల మేల్కొల్పి వీరి
తోడ్పాటు నర్థింపఁజనదా – యీ మాత్రముతోఁ జేతులు కడుగుకొన వచ్చునా –
మనకర్తవ్యము నిశ్శేషము కాలేదని నాతలం – పని యేనంటి–నంత వెస్టు వడ్రంగు
లేమందురో వారికి నిద్రాభంగ మొనర్పఁగల తెగువ నాపాలఁ గానరాకున్నయది–
యన ౯

క. వల దని నాపని యంటిన్, గెలిచెద మటులైన నంచు నెచ్చెలి పలికెన్
బిలిచితిని వర్ధవాండ్రను, దెలిపితిఁ బత్రికకు నామతిల్లిన బెడఁదన్. ౧౦

క. అపు డాయెల్లరు నయ్యా! యిపు డోదవనియేము నరుల మెట్లయ్యెద మీ
విపరీతస్థితిలో ని, ద్రిపోదుమా లెక్కసేయఁ దగనిది పనియున్. ౧౧

క. తురగమ్ములవలె నోడక, మరత్రిప్పెద మీరు దిగులు మానఁగవచ్చున్
బఱు వెక్కవచ్చు ననుడున్, దరిలేనిముదమ్ము వెస్టుధనమై విరిసెన్. ౧౨

గీ. అచ్చువారలు వడ్లంగు లిచ్చతోడఁ, బనికిసాగిరి పత్రికల్ బయలువెడలె
నపుడు సంతోషపారవశ్యమున వెస్టు, భక్తిగీతమ్ము లెలుఁగెత్తి పాడఁదొడఁగె. ౧౩

క. బిరబిర వడ్రంగులతోఁ, మరత్రిప్పితి నేను రేయి మాటునఁబడె భా
స్కరుఁడుం దోఁచెను బనిలో, నరపా లది నిల్చి యున్నయది యిప్పటికిన్. ౧౪

గీ. యంత్రిచోదకు లేపుద మతఁడు పగటి, వెలుఁగులోఁ బిల్వ జంత్రంబు పలుకు నేమొ
పలికెనా మేరతప్పక పనిముగింప, నేర్తు మని వెస్టుతో వక్కణించినాఁడ. ౧౫

గీ. అతఁడు చోదకుఁ బిల్చె నచ్చతురుఁ డేగి, ముట్టెనో లేదొ యంత్రమ్ము బిట్టుకదలె
నేమిసెప్పెద ముద్రణాధామమందు, నొక్కపెట్టున మొరసె హర్షోల్బణంబు. ౧౬

ఆ. ఎందుడాఁగె రాత్రి యీబుద్ధి, యెందఱు, మొత్తుకొన్న బిగిసె మొద్దువోలె
వేళ్లు తగిలినంతనే లేచి మైసాఁచి, నంగనాచి యిపుడు నాట్యమాడు. ౧౭

వ. యంత్రమున్గుఱిచి యెల్ల రిట్లాడసాగఁ జాలకుఁ డయ్యా! మిమ్ము నమ్మించుట
నా కసాధ్యకృత్యంబ కాని మానవులయట్ల మరలు న్విరతి వలచుఁ – గాన వీనినడ
పడికయం దపుడప్పు డిట్టిమార్పు కన్పట్టుచుండు ననియె – అంతర మాఁకపా
లగుట మాకొక పరీక్షయనియు నది వెండియుం గదలుట నిశ్శంకమగు మా
కార్యంబు సాధించినమేలిఫలం బనియు నాబుద్ధికిం దోఁచె – నంతఁ బత్రిక మసలక

రై లెక్క మాకెల్లకుం దలపోయఁగ జెంచినట్టులయ్యె - మా యాయభిప వేళమ్మ వంటగాఁ బత్రిక కొకనియమ మేర్పడి యుఁడె ప్రజాంరక్ష మానె - మఱియు ఫినిక్సునందుఁబరాకేష లేక తమనసిత వసిస్త్రాహించి యమాస్పలాంభ మూమెఁ-బిదప నిచ్చమైఁ దైలయంత్రము నుపేడి నిర్ణయమ్ముగాఁ జేతిమరలఁ బత్రికను సాగించినకాల మీయాశ్రమజీవనంబున కుపేటించె - నది ఫినిక్సుజీవనమున నత్యుత్తమ నైతికకాలంబు నాఁదగు. ౧౭

౨౧ పోలక్కు కూడదిగుట

సీ. ఏను ఫినిక్సునం దీసృష్టి కొగ్గిన, వేళ బాధ్యతాప్రవృత్తిఁ దాఁకఁగి
కలకాల మిచ్చోట నెలకొని మడిమన్ని, వండించి యాఁకటిబాధ మఱచి
నాసేవ లన్నియు నీసంస్థ కందింపఁ, దలఁచితిఁ గాని నాతలఁపు లెల్ల
నాఁబడిపోయె నాయాశయం బాకఁడయ్యె, ముట్టిన దోకఁడాయెఁ దుట్టతుదకు
గీ. జీవనం బస్మదీయ మీయాత్రఁ బయఁద, నాగుచున్నది దైనను సత్యసేవఁ
దవిలి కల్పించువానియత్నమ్ము చెడియు, నశుభసంపాదకంబు కాదని వచింతు. ౧
క. ఎవ్వనికి వాఁడ తనతెను, బువ్వను సృష్టింపవలయుఁబో! యను మతి నా
కవ్వారి యగుట నెల్లర, కవ్వసుధం బంచియిడితి ననుయాయులకున్. ౨
ఆ. కాపువారివోలె గడ్డికప్పినయిండ్లు, నిమ్ముకొంట మాకు నింపె కాని
తగిన తెలివి లేక ద్రవ్యంబు లేక యీ, కొంటె మప్పుడు తెకుటింట్రిఁబదుకు. ౩
క. సంపాదకుఁడై పత్రిక, పెం పరసెడి నాజ రిచటఁ బెరుఁగక సేవం
దెంపక డర్బనుపురిలో, నింపితమగు సొంతయింటి నెడయక నిలిచెన్. ౪
ఆ. అచ్చుఁగూటమందు నక్కరము లూర్ప, వలయుకూలివాండ్రు కలరు గాని
యాశ్రమస్థులైన యంద ఱేచేతకుఁ, జాలువార లగుట మేలటంచు. ౫
క. తలఁచితి నెయ్యురు సమ్మతి, పలుకన్ వెనువెంట నచ్చుపని కొగ్గితి మీ
కళ నా కలఁతిగఁ జేపడె, వలంతియై మగనలాలు వఱలెను దీనన్. ౬
ఆ. ఇండ్లు కట్టమైతి మిచ్చట సంతృప్తిఁ, దోఁగి కాలు నిలువఁ దొక్కమైతి
మిట్టి యిఱుకునంద యీక్రొత్తలంబిని, వదలి బర్గు చేరవలసె నాకు. ౭
క. అచ్చటికర్జంబులు నా, వచ్చుట కెదురెదురు గనుచు వాడుచు నుంటన్
జొచ్చితి జోహాన్సుబర్గున, నెచ్చెలులం గదిసి పక్కణించితి బ్రదుకున్. ౮

క. చెప్పితి నా శ్రీమతికిం, [illegible]; విస్మయానందములన్
దొ[illegible] [illegible], [illegible] యింత కాదను వగుటన్. ౯

క. అం [illegible] కీ, [illegible] యని కా[illegible]బుగనెయుం బలికెన్
[illegible] [illegible], [illegible] యని మనస్వి వచించెన్. ౧౦

ఉ. [illegible] కార్త్రి[illegible]బున, కేను [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] మా[illegible], [illegible] [illegible] మసాధు వతడు. ౧౧

క. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]చుటన్ ఫినిక్సున మిగులన్
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] వెలసెన్. ౧౨

క. ఆ[illegible]ములు మెచ్చి, [illegible] [illegible] ఫినిక్సులోని వాతావరణం
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] నదియు పి [illegible]. ౧౩

వ. కాని యే నా వ్యవసాయ కేంద్రమునం దలసిన పడ ప్రాంత నీనైతి – నప్పుడు జొహాన్సుబర్గులో నా కింతకాలమున్న 'రిచ్చి' న్యాయశాస్త్రాధ్యయన సంపూర్తికై సీమ కేగువాఁ డాయెఁ – గాన 'నీ వేతెంచి కార్యాలయ వ్యాపారంబులు నిర్వహించుచు న్యాయవాది వగుటకు సైతము కృషిసల్పు' మని యతనికిం గమ్మ నంపఁ దనమన్నించువారి కెమను సెప్ప కెఱుంగని మేలిశీలమ్ముగల పోలక్కు– ౧౪

క. ఏమార్గము సముచితమని, మీామదికిం దోఁచు నదియ మేలిడు నాకున్
నామనసికిచే ఫినిక్సున, కామతిలున్ గొంతవాసి యని యనుకొంటిన్. ౧౫

సీ. ఐనను జొహాన్సుబర్గునం దధివసింప, మనతలంపులు వెసఁ బండునని తలంతు
రేని యిదె వచ్చుచుంటి జాగేల యనుచు, నుత్తరము నంప నాచిత్తి ముబ్బతిల్లె,

ఆ. రిచ్చి వెడలిపోయె వచ్చెను బోలక్కు, దీక్షపూని పనులు దిద్దసాగె
న్యాయవాది యగుట కస్మత్సహాయత, నందు 'టాయ' రతనియండ నిలిచె. ౧౬

గీ. వడివడిగ నాశ్రమంబు దైవానుపొంతె, నుత్తమవిచారముల బ్రింగియుంటిఁగాని
యల్ల నల్లన తద్భిన్నమైన బ్రతుకు, మూఁగిరా లోఁతులోఁతుల కేగుచుంటి. ౧౭

వ. దైవేచ్ఛ వేఱుగా నుండదయేని యేను సామాన్యజీవనం బను నీమోహాబంధమునం దగిలి యుండువాఁడ – నాలక్ష్యంబు లప్రియత్నంబుగా నెట్లు రక్షింపఁబడె నగ్గాథ నెఱిఁగించుటకుముం దితరవిషయంబులు కొన్ని వివరింతు. ౧౮

* * *

౨౨ రక్షకుఁడే భగవంతుఁడు

క. ఏఁడాదిలోన వచ్చెద, నోడకుమని చెలికి నభయ మొసఁగితి నప్డు; నా
యేఁడాదియోయె నేటాల్, పిదుట యెట్లున్న లెక్క విడిచుట కొరకున్. ౧

గీ. కాన బంబయినుండి నాకడకు నాలు, బిడ్డలను జేర్చుకొంటిని బిన్నవాఁడు
రామదాసోదరుఁ గంతు రంతు మరగి, చేటునాకక యొకనాఁడు జేయిచిక్కె. ౨

ఆ. నావలోనివైద్యుఁ డేవో చికిత్సలు, చేసెఁగాని మేలు చిక్కదయ్యె
బెదరఁబోకు మంచు బిడ్డకు ధైర్యముఁ జెప్పి మ్రాన్పు చికిత్స చేసినాఁడ. ౩

క. నెలనాళ్లు మట్టివైద్యము, సలిపితి నక్కఱనిడకయు చక్కఁబడియెన్
బలిసెను గృహవైద్యమునఁ, గల నాకిఁక విశ్వాస; మింతగాయును మానన్. ౪

క. రోగుల పల్వురఁ బట్టఁ బ్రి, యోగించితి మన్ను; నెక్కు డొందిరి సౌఖ్యం
బౌఁగాని నేఁడు దీనిని, సాగించెడి సాహసంబు జాతెను దనకున్. ౫

వ. ఈచికిత్సయం దాపత్తి కలదని యనుభూతిచే నెఱింగితిఁ - గాన నవీనయోగంబు
సిద్ధాని నాదరించువారు మున్ముందు తమపట్లన ప్రయోగించుకొంట యావశ్య
కంబు - సత్యం బపుడ బయల్పడు - నేతత్ ప్రయోక్తలపాలిటం బరమేశ్వరుండ
యగదంకారుఁడై రక్షించు - మృత్తైనవైద్యమునం దెట్టియిక్కట్టు లుండె నట్టి
యిక్కట్ల తెల్లవారితోడి చెలికారమునందుం గలవు - కాని చివరచిక్కుల నేను
సరకుసేయనైతి - మఱియు ౬

క. రాక మ్మనినంతన నా, చేరువకున్ వచ్చి నేను జెప్పినపనులం
గోరి యొనరించుపోలకు, చారిత్ర్యం బిచట: గొంత సంభావింతున్. ౭

ఆ. అతనికిం బ్రిధాన మన్నది యెన్నఁడో, జరిగెఁ గాని పెండ్లి సాగదాయె
నర్థపుష్టిలేమి నాతఁడు పరిణయో, త్సేక మాఁపెనంచు నాకుఁ దోఁచె. ౮

గీ. అతఁడు రస్కినుసిద్ధాంత మాదరించి, నడువఁజూచును సర్వదా నమ్మికించి
మంచిదే కానిరస్కినుమార్గమూఁది, బ్రిదుకఁబోకొప్పత్యులెం తేనిబడలవలయు. ౯

వ. కాన నొక్కనాఁడేను బోలక్కుం జేరి బుజ్జవమ్ము నెఱపి యయ్యెముచ్చట లైనంత

ఆ. ప్రియమ యంతుఁరించి బలిసినవిమ్మటఁ, గలిమి చాలదన్న కారణమున
విప్రయోగ మోర్చు టప్రశస్తము పేద, కిట్టులైనఁ బెండ్లి యెట్లుజరుగు. ౧౧

క. నీ విప్పుడు నావాఁడవు, కావునఁ బనిలేద యింటికర్చులు రోయన్
భావం బనుకూలించిన, వేవేగన్ బెండ్లియాడవే యని యంటిన్. ౧౨

క. చెప్పినవాక్యము వెండియుఁ, జెప్పం బనిలేదు వీనిచెంగట; నగుటన్
జప్పున మహాశయమ్మున, కొప్పెను బోలక్కు తనివియొదవెను నాకున్. ౧౩

క. తనవలచిన కన్యామణి, కనిచెను బోలక్కు శేష మచ్చెలి మైకో
లును చెప్పె నీమవలకం, జనుదెంచె వివాహధర్మసంభృతిపొంటెన్. ౧౪

గీ. వాద్యములు లేవు కొత్త్రవల్వలును లేవు, రవణములు లేవు మంత్రతంత్రములు లేవు
పందిళులు లేవు విందులపసలు లేవు, నడిచె దుగ్గానియును వెచ్చపడక పెండ్లి. ౧౫

ఆ. వరుఁడు యూదుజాతివాఁడేసుమతమునఁ, జెందె వధువు వార లిరువు రిపుడు
జంటమైరి ధర్మసామాన్య మున్నచో, నిచట జాతిమతము లెదురఁ గలవె. ౧౬

గీ. పెండ్లికై ముదమ్రైచె పెద్దకడకు, నాఁడు దంపతితోడ నే నడిచినాఁడఁ
దెల్లవారాలుమగలఁట నల్లవాఁడ, సాక్షినఁట నే నిదెంత విస్మయకరంబొ. ౧౭

ఆ. మధ్యవర్తి నల్లమానిసి యాట నీ, వధువు వరుఁడుఁ దెల్లవార లంచు
నెట్లు విశ్వసింతు నీ బంధ మని యధి, కారి మమ్ము రిత్తవారిఁ జేసె. ౧౮

ఆ. ఎల్లి భానువార మేతెంచుఁ గిస్మసు, పండు, వయ్యెఁ బెండ్లి పనులు సర్వ
మీతఁ డిట్లుపల్కె నిత్తఱిఁ గర్తవ్య, మెద్ది యనుచుఁ గొంతపొద్దు వగచి. ౧౯

క. ఎఱిఁగిన పైయధికారిని, దరిసించితి జంటతోడఁ; దత్కథ యెల్లం
బరికించి నవ్వి యతఁడు, త్తరువిచ్చెన్ ముగిసెఁ బెండ్లితం తది యెల్లన్. ౨౦

క. కల రింతకుమును కొందఱు, తెలవారలు పురుషు లస్మదీయగృహమునన్
నిలిచెన్ గ్రొత్తగ వచ్చిన, మెలఁతయు నీనాఁడు నాదుమిత్రుని సతియై. ౨౧

గీ. వీరితో నాకు నెన్నఁడు స్నేహడంబు, రామి నిక్కమకాని నాలేమ కిట్టి
యనుభవం బల్పతరమాట నాపె కొంత, గోణఁగెనపుడప్పుడదిలెక్కగొనుటచనదు.

క. నానామతముల జాతుల, మానిసులకు నిక్కమైన మద్గృహమం దే
దే నొక్కపొరపు వచ్చిన, దానిం బాటించి తడవఁ దగదని యందున్. ౨౩

ఆ. ఒక్కజాతివార లొక్కమతమ్ముబా, రిరవుకొన్నయింట నెగయురగడ
నతకరించువేర్మి యస్మత్కుటుంబమం, దుప్పతిల్ల దనియు నుగ్గడింతు. ౨౪

వ. సజాతీయ విజాతీయ విపర్యయంబు భ్రాంతిజనితంబు నాఁదగు – సత్యముం బరికింప
నేమెల్లర మొక్కసంసారములోనివారమ – యిఁక వెస్టుపెండ్లికథ వాకుచ్చెద –
నింతదనుక నాయిల్లంబు బ్రహ్మచర్యంబు దేసం బరిపాకమునొంద దాయెఁ – గాన
నవివాహితులగు చెలిమికాండ్ర నెల్లర నొకయింటివారిం జేయుట కర్తవ్యమని
తలంచితి – నంతఁ గన్నవారిం జూడ వెస్టు పయనమ్మునకైై – వచ్చునపుడు డిల్లా
లితో రమ్మని యే నతనికి వీడ్కోలొసంగితి – నేలయన ౨౫

క. ఎల్లర కల్ల ఫిరిక్కున, నిల్లున్నది సేవ్యముస్న దినఁ జెంచిలి నాఁ
బిల్లలు నా మాచిత్తము, కల్ల పెంపుపడంగ సేమిపెంటూ వచ్చున్. ౨౬

ఆ. నెస్టు మరలివచ్చి లెస్టపలోఁ జెంష్టి. మాడినట్టు వన్నెలాడి నెప
నిక్కమైనవన్నె చక్కనిగుణ మహాపు, నాకె వన్నెలాడి యనుబ పానఁ౭. ౨౭

ఆ. ఆమెతల్లిదండ్రు లన్నలు తమ్ములు, వాదుకములు కట్టి బ్రతుకుచుండు
రాక నేర్చెఁ గొంత యాకొకలంబు న, య్యాబలవెంట వచ్చె నంబికయును. ౨౮

క. ఈయవ్వ కృత్యములదెసఁ, బాయనిప్రాణిక నెలాప్పఁ బ్రన్నవినగవ్రల్
రేయెండిండబలె నిప్పుడు, గాయంపడి మాకు నీళ్లు కికియుచు నుండున్. ౨౯

ఆ. పెంష్టికానివారి పెంష్టి సేయుచుము, నైనవారి దిష్టులను నిలుచు
సతుల సుతులఁ బిల్లజను నవకెత్తుపుఁ, గాల మచట నిట్లు కడపుచుంటి. ౩౦

* * *

౨౬ ఇంటిదెస

క. మితమగు వెచ్చము కన్కను, మత మగుటన్ దానిదెసను మది నిడి నాకున్
జతపడినవట్టు డంబప్రు, బ్రతుకున్ నవరింప నల్లబాటలు కంటిన్. ౧

క. మానితి నంగడిరొట్టియ, కూడిమత ముగ్గడించు గోదుమరొట్టెన్
బూనికఁ జేయందొడఁగితి, దానికి మరపిండి యనుచితం బనుకొంటిన్. ౨

ఆ. చేతిపిండి లగ్గు సేయును గానఁ గై, మరనుగొంటి గోదుమలను విసర
నొక్కరుండు త్రిప్పనోపఁడ దీనిఁ ద, చ్చక్రమునభరంబు చాల నగుట. ౩

ఆ. ఒక్కసారిపోల కొక్కమా తాతని, నవల యొక్కతడవ నాదుబిడ్డ
లతివ యొక్కతూరి జతపడఁ జక్రంబు, త్రిప్పువాఁడఁ బిండి కుప్పవడఁగ. ౪

వ. ఈపరిశ్రమంబు పసివాండ్రకుం దద్ద యుపకరించుఁ - గాని యే నొన్నఁడు నీయరి
నిప్పనికి నియమించి యెఱుంగ - నట్లయ్యు నిది యొకరంతుగా బాలురు చక్రము
ద్రిప్పసాగిరి - వీరి కలసట వొడమినంతన యేను పెల విచ్చువాఁడ - నెంతసోమరి
బిడ్డయేని నాచెంత గంతులువైచుచుం బనిసేయుచుండు - వెండియు ౫

ఆ. కసవుచిమ్మి యింటియొసపరితన మెల్లఁ, జక్కఁజేయ లెంక యొక్క డుండె
సతని పెంటువోలె నరయుక సంసార, సభ్యుఁజేసి నెమ్మి చాటినాఁడ. ౬

గీ. అతనికిఁ గుట్టలండఱు చేతనైన, సాయ మొనరించుచుండు రానాయ మింటి
ముంగిలుల్ బాగుచేత మఱుంగుదొడ్డి, కడిగిచిమ్ముట లోనైన యిడుమ లోర్చి,

క. పలు పోక్తుఁబలుకు బిడ్డలు, కలఁగవిహార్తిం చి తెగులు కల్గనుపొంచెన్
వలసినవారు తెలిసిరి, యలయుచు కలవరిచి నన్ను నలరించిరిటుల్. ౮

ఆ. కుఱ్ఱవాండ్ర చదువుకోఁజ కేఁప యత్నంబు, పలుకరే దటంచుఁ బలుకఁ గాని
వలసినప్పుడు దాని వలయుఁజీయుచు చెప్ప జంకనైతి నింత గొంకనైతి. ౯

క. నాన్నతో ప్రీతిమ్ముల. నాకై దోషంబులపెరి నడచిన తమ సం
తాపము తెల్పి రిటన్ నా, లా పంబును గలుపు పాడిలోఁతులు సూడన్. ౧౦

క. బాలురకువిద్యాశలనస, చాలన్ వలచితిని సృష్టియు సల్పితి నైనన్
నాలాలన విద్యమ్ములు, వాలంబడి చెడియె నిడియెఁ బరితాపంబున్. ౧౧

వ. పిల్లల దగ్గర [illegible] నేర్పుటకై విద్యలేర్పరచక వేసవి సెలవులకై విరచించుక బోధించు వాఁడ - మూఁడు [illegible] నా వెంట నడిపించుకొని పోవుచు [illegible] నన్ను [illegible] దారియందు వీరికిఁ బాఠ ములు చెప్పుచుంటిఁ - పెద్దవాఁడగు హరిలాలుండక్కడ దక్కల్ల బిడ్డల నిట్ల పెంచితి - హరిలాలు భారతభూమియందు నిలిచె - నియతుండనై యనుదినం బొకగంటసేపు పాఠలచదువుకై కష్టియుందు నేని వారు చదువరులై యుందురు- కాని యేను దీనికి శక్తుండఁ గానైతి - నిప్పట్లు నాకొమరులకు వలసినంతచింత కలదు - పెద్దవాఁడు తనకొండలపాటుం బెక్కుతడవలు నాకడన వెడలఁగ్రక్కుఁ డక్కునకొడుకు లీనేరంబు వారింపరానిదని యుదాహరిత మై నైఁచిరి - యే నిందుల కనుతాపముం గుడిచియుంటిఁ గాని యీదర్శజనకుండఁ గామి కపుడపుడు వగ చితి - నాబిడ్డలచదువుం బ్రజాసేవకు బలియిచ్చితి నని నాతలంపు - నాయవి వేకం బిట్లు సేయుటకు హేతువు కావచ్చుఁ - గాని యది సదాశయసమగ్రమని చెప్ప నోర్తు - మఱియు నయ్యవసరంబున ౧౨

క. బిడ్డలచదువులపట్ల న, సడ్డ యొనర్చినను వారిచరితము దిద్దన్
జడ్డుతుఁగఁ బడలితి నిది, గడ్డను గన్నవారిక ర్తవ్య మగున్. ౧౩

మం. ఏ నింతనలఁగిన నిపుడు నాబిడ్డ, లేగడుతోఁ బ్రవలో నెదియేని వంక
యగపడ్డ నది మత్ప్రయత్నలోపంబు, కతనఁ బుట్టినచేటుగా నుజ్జగొనక
మాయాలుమగలను మానసిదోసఁగు, బిడ్డలం దిట్లు బింబితమయ్యె నందు. ౧౪

గీ. సుతులునాఁ గన్నవారియాకృతికె కాక, గుణమునకు దోషమునకును గుర్తు లనెదఁ
బరిసరచ్ఛాయ వారికిఁ బట్టుఁ గాని, తండ్రితాతలగుణమే ప్రధానగుణము. ౧౫

వ. వంశపారంపరీ ప్రాప్తంబు లగుదోషంబులఁ బాసి వాసిగన్న పిన్నవాండ్రుం గలరు - కాని వారి యీ పవిత్రత కాత్మమూలస్వభావంబు నిదానంబు నాఁదగు- నది యీ మద్గుణంబుల బలిగొనం జాలు - వెండియు ౧౬

ఆ. చిన్ననాఁటఁగోలె బిడ్డల నాంగ్లేయ, భాష కప్పగించు భారతీయుఁ
డాత్మజులకె కాక యాత్మీయభూమికి, నన్యఁజేసినట్ల యొంతుఁ నేను. ౧౭

క. తనజాతికిఁగల సంస్కృతిఁ, గనలేమియ కాక తెనవుఁగడ్డకు లోకం
బున కీర్తిబిడ్డ యూడిగ, మొనరించ నవాత్మ్యఁ జెరుటయున్ నిక్కముగున్. ౧౮

గీ. అగుటఁ గుజ్జులతో నిచ్చ లంగవించి, మాటలాడఁ బొడఁగిరి మాతృభాష
ననుఁగుపోలక్కు దీనికి సహారహంబు, నాఁకె నెప్పఁడు నిబ్బంగి నాడఁబోడఁగా. ౧౯

గీ. కుజ్జవాండ్ర భవిష్యముత్ర కుంటుపడుకఁ జాతికి విమాన లోకప్రకాశి స్త్రీగన్న
యాంగ్లవాణి వశంవద మైనవాఁడ, నేఁటిసంఘమ్ము మన పేరు నగ్గఁగలదు. ౨౦

గీ. అభినివేశమ్ముతోడ నెయ్యమ్ముతోడ, నిలుఁపు పల్కనట్లు నా కింపదయ్యె
నపుడు తేఁగినవాఁవాడ మరసి యొంచి, తినము పలికించి పోలక్కు త్రిగ్గిపోయె. ౨౧

క. ఇరువదియేండ్లకుము న్నిది, జరిగిన; దానాఁటి నావిచారంబులు నా
యెఱిఁగినయనుభూతులతోఁ, బెరిఁగెను సాహిత్యబలము పెంచెన్ దనకున్. ౨౨

వ. నాకొడుకుల కక్షరజ్ఞానంబు లెస్స లేకున్నను గుజ్జరాతిబాసం దగునేర్పు వాటిల్లె - బలువు రాంగిలేయులతోఁ గలసి యుంట నింగిలీసునందును సాధారణపరిచితి యేర్పడె -నప్రియత్నంబుగా రెండుభాష లబ్బె వీరికి దేశమునకు లగ్గుసంధిల్లె. ౨౩

* * *

౨౯ జూలూ తిరుగుపాటు

క. ఏ నిల్లుకట్టుకొంటిని, గాని ప్రశాంతముగ నాల్గుకాలంబులపా
టానెలవునఁ దిని బ్రదుకుట, కానంబడదాయె దైవగతి వేఱగుటన్. ౧

క. పోలకు మున్నగుమిత్రుల, తో లంబిని పెంచి పుష్టితుష్టులు గనుచున్
గాలంబు గడపుచుండ నె, టాలుజలూ లెదుగ్రచువార్త దబ్బు టాడవెన్. ౨

క. మనవాగలపట్ల జలూ, లొనరించినచెడ్డచేత యొకటియు లే దా
మనుజావలి దెస నాకుం, గినుకయు లే దపుడు వారు కృతనిశ్చయులై. ౩

ఆ. వేలుబడి నెదుర్చు టేనియుఁ దద్దయు, నమ్మినై తిఁ గాని నాఁడు తెల్ల
వారిదోరతనంబు వసుమతీశ్రేయమ్ము, కొఱకె యనుతలంపు కుదిరె నాకు. ౪

గీ. దానిదెస నాకు నిచ్చ యొంతయుఁబదించె, నింగయును దానిపై [illegible]
[illegible] ౫

వ. నేటాలునందు కేదే నొల్లమి వాటిల్లినతఱి నది త న్నాదుకొనుట కొక స్వయం సేవకదళంబు నాయితపెట్టుకొని యుండె — నం దక్కఱపడుచో నల్ల వారింగూడ జేర్చుకొనుట కలదు — నా కీనాటితో గాటంబగు లంకెయుంట నేనుం దదాపత్ప్రాపకతా భాషించుచుందుం — గావున ౬

క. వలచినం గృత్తగాత్రసేవన మొనర్చ, భారతీయదళంబుతో వత్తు నంచు రాష్ట్రపాలకునకు నుత్తరంబు నంపి, యతనిమైకోలు వడసితి నప్పుడపుడ. ౭

గీ. ఆలుబిడ్డల నంపితి నాశ్రమమున, నేను డర్బనునచ్చితి దీనజన రి రక్ష దీక్షాదినల్వురు దీక్షుఁబూని, దండునం జేరఁ దఱిసితిం దగవుపట్టు. ౮

వ. మున్నుఁ నేను జులూ లెదురొక్కొన్నచోటికి కరిగి పరికింప నం దవరోధచిహ్న మాపంతయేని నాకుఁ గానరాదయ్యెఁ — దమపై నధికృతులు విధించినకొత్త పన్ను చెల్లింపఁజనదని జులూనాయకుం డనుచరుల కాదేశించె నఁట — తత్కారంబు రాజట్ట వెంచేసినసుంకరి నీసప్రజలు నలుగు పెట్టి పంపిరఁట — జులూతిరుగుపాటునా నిదియ — దీని నింతచేసి దొరతనంబువా రీ తెగ నడఁగింప సమకట్టిరి — కాన నా కీజులూలపట్ల నాదరంబు వొడమె — నంత ౯

గీ. కదనకార్యాలయంబును గదిసి యచటి, వెజ్జు నీక్షించి పనియేమి వినుపుఁ డంటి నాతఁడు జులూల సేవింప నాజ్ఞ పెట్ట, నస్మదానంద మతివేలమయ్యె నపుడు. ౧౦

క. అతఁ డౌదార్యము విరియఁగ, క్షతాంగుల జులూలసేవ సలుపం దెలవా ర్మతి సేయకుండి రే నే, గతి వీరిం జక్కఁజేయఁ గల నొంటరినై. ౧౧

క. గాయములు కుళ్ళి దుర్గం, ధాయతనము లయ్యె మీర లరుదెంచుట ల గ్గాయె నపరాధ మెఱుఁగని, యీయనదల మొఱ్ఱ వినియె నీశ్వరుఁ డనుచున్. ౧౨

ఆ. మమ్ముఁ బెద్దచేసి మందులు పట్టీలు, నొసఁగి యార్తు లున్న దెసకుఁ జేర్చె ముఱికిముద్ద లగుచు మూల్గుజులూలు మా, దశముఁ జూచి తెల్వి తనివి గనిరి. ౧౩

క. ఆవలఁ గల తెలజోదులు, మావంకకుఁ జూచి కొల్వు మానుఁడు వీరల్ చావం దగుపాలసు లనీ, తీవరపాటున జులూలఁ దిట్టిరి మిపులన్. ౧౪

క. ఆ పచ్చిబూతులను విన, నోపక చెవులందు వ్రేళ్ళనొత్తితి మంతన్ మా పొత్తున కల్లల్లన, లోపడి రమ్మగలు కింక లుపసము కాఁగన్. ౧౫

గీ. మున్ను నాతోడ లెస్స డీకొన్నదొరలు, వాయలీస్పార్క్సు మున్నగువార లందుఁ గలరు వారికి వా సేవఁ గన్నయంత, నచ్చెరువుతోఁచె నన్మెచ్చునాస యేచె. ౧౬

గీ. అపుడు మా పరివారంబు నందుపప్రజలు, దురమునన్ దెబ్బదిన్న పోటరులు గారు చెఱకు లోపడి కొరడాలశిక్ష గుడిచి, నజనజయిఁ గుళ్ళుచున్నారు వారు. ౧౭

క. తొలి భోయలజగడంబునఁ, గాలు విఱ్ఱిడి నల్ల నేర్పు కొంటనయటన్
వలసిన చికిత్స నొసఁగను, జులాలకున్ నేనుఁ జేరి చుఱుకనయ్యెన్. ౧౮

క. ఎచటికి దూరదు నాఁడు, యచటికి [illegible] నలుడు [illegible]
[illegible] ౧౯

* * *

౨౫ హృదయమథనము

క. ఆపన్నులగు జులాలకు, నోపికనాయంబు సేయుచున్నతఱిన్ నా
లోపల మథనము రేఁగెను, జేసెద ననుభూతినిఁ జెప్పెదను వినయున్. ౧

క. మున్ను భోయులకదనంబు గన్నానాఁడు, నాకుఁ బుట్టినమాట యీనాఁడు పుట్టె
నిదిరణంబనిపేర్కొంట నేమిపాడి, మానవులవేట యనియంట మంచిమాట. ౨

క. రవిరాకడతో మొదలై, దివియు భువియు నద్రివ గుండ్లదెబ్బలు మొరయన్
నవుకులు నల్లులపైఁబడి, తవిలి తుపాకులను బేల్చెదరు నిర్దయులై. ౩

క. ఈరోద నిచ్చలు చెవులం, దూఱఁగ నచ్చోట నుంట దుస్సహమయ్యెన్
నారాయణుకరుణను జే, కూరెను మా కిజులాలకొలు వచ్చోటన్. ౪

క. అగుటం జేఁ దిది యెట్లో, దిగమ్రింగితి; మేము సమ్మతిం జూపనిచో
నిఁక నెవ్వరు నీ సేవకుఁ, దెగరని నమ్మితిని గానఁ దేర్చితి నాత్మన్. ౫

వ. ఆఖేటంబున కాటపట్టయిన తద్దేశంబున జనసంఖ్య యల్పతరంబు నాఁదగు – నక్కడక్కడఁ గొండలయందును గుహాలయందును సాధువులు నాటవికులు నగు జులాలు నివసించు కుటీరములు తక్క నచట నొండేమియు లేదయ్యె – నిట్టి నిర్జనారణ్యంబున క్షతగాత్రులపోలికలు మోయుచుఁ బెక్కుమడలమేర పయనించు తఱి నాచిత్తమునం జిత్రజల్లులవోలెఁ బెక్కుతలంపు లుదయించె – నప్పుడ నా బ్రహ్మచర్యభావన పాకంబునంబడె – ననుయాయులతోడం గూడి దీనిఁ దద్దతడవితి – మానవసేవకుం గాక భగవద్దర్శనంబునకును బ్రహ్మచర్యంబు ముఖ్యంబని యీనాఁ డెఱింగినట్లు సెప్పఁజాలఁ – గాని ౬

ఆ. తెలిసికొంటి నేను దినదిన మి ట్లార్త, వర్గమునకు దయ్యవలయు ననియు
భోగములకు లోఁగి బుడుతల సృష్టించి, పెంచుచున్న నిది లభింప దనియు. ౭

గీ. రెండుగుఱ్ఱాలపై నవారీలుకొట్టఁ, జాల నిపు డింతి యాపన్నసత్వ మైన
నింతయావేశమున దూఁకి యీ యనాథ, సేవ గావింపనోర్తు నా చింతలేక. ౮

క. [illegible] లేక [illegible] చేయుచు జంజాట మెల్లఁ బెంచు
[illegible] సల్పుఁజాలఁ డందు.
వ. [illegible] సమాజముల రెంటిం
[illegible] చేసి చేసి బ్రహ్మచర్యంబు
[illegible] లేదయ్యె - నాసేవా
క్షేత్రంబు [illegible] - నంత ౧౦
ఆ. [illegible] నన్ను సెలవుసచ్చె
[illegible] జెలులతోడ. ౧౧
క. ఏ [illegible] వ
మ్మా[illegible] మెచ్చెను మమ్మున్. ౧౨
క. [illegible] మగనలాల్
మొదలగువారికి [illegible] మెచ్చులాడిరి మిత్రుల్. ౧౩
గీ. [illegible] కందఱుఁ దోఁచె
భారమా యని [illegible] నియుఁ గంటి.
క. అప్పు డేను స్మృతి నందఁ, [illegible] బ్రహ్మచర్యము గొంటిన్
గృపఁ బెంపుము [illegible] జేయు మీశ్వరా! యని యంటిన్. ౧౪
క. ఆనాఁడు దీనివిలువయు, దీనికిఁ [illegible] నిం తెఱిఁగియుండ నాకున్
నే నేతిదీయుపవసత, [illegible] నెఱయుచునుంటిన్. ౧౬
వ. ఈబెడిదమ్మువెంట [illegible] త మనువిసం బఖండాధికంబుగా నెఱుంగు
చుంటి - ఏ [illegible] యుంటియు నది పాశవజీవనం
బనియు నాకుం దోఁచు - [illegible] దప్పుఁదా నాదేశించుకొనుటయుంద మానిసి
మానిసితనంబు కలదని వక్కాణింతు - నొక్కనాఁ డేను ౧౭
గీ. బ్రహ్మచర్యంబు సర్వధర్మములఁ బెద్ద, యనుట యత్యుక్తి యనుకొంటి నట్టిపలుకు
సముచితంబని యనుభూతిజనిత మనియుఁ, దేటపడుచున్న దీనాఁడు దినదినంబు.
క. శారీరకనిగ్రహమునఁ, బూఁటితిగా దీవ్రితంబు భోగేచ్ఛ మదిం
బొటుంటయును గల లట్టివి, కూరుటయుం దగదు సిద్ధిఁగోరిన దీనన్. ౧౯
మం. బాహ్యేంద్రియమ్ముల బంధించుటయును, గడుబెట్టిదంబైన కర్జంబ యందు
బాహిరంబగుగెల్పుఁ బడసితిఁ గాని, యంతర్జయం బందనైతి నెల్లయును
జాగర్య విడువక చరియించుచున్న, నేతెంచుఁ దలఁపు నాయెఱుకువ లేక
తలఁపుతల్పును మాయ తాళంబు నదని, కడ నున్నదనియు నేఁ గన్నాఁడఁ గాని
యతఁడ రోయుందగు నలయక దీని, వెదకి యిచ్చెడివారు వేఱుగా లేరు
తమ కన్నయనుభూతిఁ దరువాతివారి, కిచ్చిపోయిన పెద్ద లిచట దర్శనులు. ౨౦

వ. వారి యనుభూతులు నైతిక పరిప్రశ్నములు కావు – నా దృష్టిం జూడఁ బరిపూర్ణత యన్నది భగవానుఁ డను సిద్ధాంతః డగినదియు – కాన భక్తు లగువారు తమతపశ్చర్యం జేసి కామక్రోధాది మనోవికారములఁ బవిత్రములఁ గావించి మన కిడిపోయిరి – మఱియు మనుజుని మూలమునుండి దన్నుఁ నా పరిశోధన కల్పన చేసికొన్నం గాక లౌకికవైభవంబు పలుకుల నొప్పించెన డని యేను విశ్వసించితి – ధర్మబోధకంబులగు నిల్లకృతులు నిడియ ప్రకాశించు – నింతటిసత్యంబు ని నేమంబు నిర్వహించుటకై నెఱింగితి – బ్రహ్మచర్యపరీక్షం బూనినంతన యేఁ నింతింతో నెక్కటిరాజ్ఞయు నేకాంతసేవయు నుద్దేశించితి – యిట్లు నా యేకత్రింశత్సంవత్సరంబునం బారమైన యిచ్ఛాభివృద్ధి లక్ష్యో నాగినచుఁ బ్రబోధంబు నద్భుత్రింశత్తమ వర్షంబు నడుమ ప్రతాకృతిం దాల్చె. ౨౧

***

౨౬. సత్యాగ్రహోత్పత్తి

గీ. అంచిత బ్రహ్మచర్యపరీక్షాభివృద్ధి, మనస్స్ఫూర్తికల్పనలు సత్యాగ్రహోప
గతికి మూలమ్ములగు నొక్కొక్క ఘటన లేవు, పరువొందెను జోహాన్సుబర్గునందు. ౧

ఆ. నేను బ్రహ్మచర్య మూనుటకు ముందున్న, నాదు జనులనందు నడిచినట్టి
ముఖ్యమైన ఘట్టములు మెల్ల మెల్ల స, త్యాగ్రహమును గూర్చె ననితలంతు. ౨

వ. సత్యాగ్రహం బనుపదం బేర్పడకముందు తత్పదము నర్థం బైన వస్తు వుదయించె – నది పుట్టిననాఁడు దానిపే రిద్దియని నా కవగతంబు గాదాయెఁ – గావ దీనిప్రసంగము వాటిల్లినతఱి 'పేసివ్ రిజిస్టెన్స్' అను నాంగ్ల శబ్దంబును ఘూర్జరియం బుపయోగించుచుంటిఁ – గాని యాంగ్లేయసమాజ్య నొకదాన నిమ్మాట సంకుచితార్థవాచి యనియు, నిది బడుగువాండ్రి కాదరు వనియు, దీన నీరసతం జోటుకల దనియు, రానురా నిది హింసలోనికి మాఱుననియు నెఱింగి యీనుడి భారతీయు లిచట సాగించు పెనఁకువ కలరూపు నావిష్కరింపనేర దని యంగీకరించి

క. మదినిడి తరిచితి నస్మితిఁ, బద ముచితము వడయనైతిఁ బ్రాజ్ఞులు సూచిం
చెదరేని బహుకృతి పం, చెదనని పత్రికను దెల్లఁ జేసితి వార్తన్. ౩

క. మదినిడి సదాగ్రహం బను, పదమును సృష్టించి వడసె బహుమతిఁ బ్రాజ్ఞా
నిధియైన మగనలాల్; దే, నది "సత్యాగ్రహము" చేసి హర్షమునఁగంటిన్. ౪

వ. నాఁటంగోలె నీనుడుగు నాతల్లిబాసయం దీనాఁటిశాంతిసమరంబున కభిధేయంబై తిరపడె – నీసంగ్రామచరిత్రంబ దక్షిణాఫ్రికా ననువర్తించిన నామముగడయు నాసత్యప్రయోగములయుఁ జరిత్ర యగు – నిందుఁ జాలవట్లు బంధా నై మొర

నేడు నన్ను నాడు వ్రాసి తిక్కన్నయు పిమ్మటఁ గన్నవెన్క రచియించితి – నిదియ
ఉపాఖ్యానికా సత్యాగ్రహేతిహాసం బనుపేర గ్రంథరూపమ్ముఁ దాల్చె – నందుఁ
జేర్చఁబడిన పోరాటపు వృత్తాంతవిషయంబు లాకర్షించి యవ్వాల భారతదేశీ
యమ్ముగను మిక్కిలి మోదమ్ము లుగ్గడించెను – సీ నాట్యయోగపరంపర నవిచ్ఛిన్న
ముగా కొనసాగించుచు వారికను లా యితిహాసంబును సైతము తమమోలిల నిల్పు
చుండుగాక ! ౬

౨౬ ఆ హా ర ప రి శో ధ న ము లు

ఆ. బ్రహ్మచర్యనియమ్రవాలన సత్యాగ్రహ, హోమలోచనంబు నన్నపనులు
మిద్దమార్పు నేయఁ బెద్దయుఁ బెరరేచె, నాఁటి నామెసంగు కూటిపట్ల. ౧

క. అన్నమున మార్పుచేసితి, ము; న్నది యారోగ్యదృష్టి మూయట జరిగెన్
గన్నంతయు ధర్మవు దెస, నున్నదయై నేఁటివేర్మి కొగ్గినవాఁడన్. ౨

క. జెందమ్ము విషయవాసన, లం దగిలిన జిహ్వాచాపలం బధికం బౌ
నందురు పెద్దలు నాకుం, గ్రిందుగ నీ నాల్కపిచ్చి కనఁబడుచుండున్. ౩

క. జనురింద్రియమును నాల్కను, దన కగ్గముచేసికొనఁగఁ దద్దయు జతనం
బానరించితిఁ గృత్స్నజయం, బానగూడినదని వచింప నోడుదు నేఁడున్. ౪

క. మితిమీఱితి భుజించెడు తఱ, గతిమాలిసి నేను ముందుగా మేల్కొని యీ
కృతి నణఁపకున్నచో దు, ర్గతిపా లగువాఁడఁ బకువృకంబెను బాడై. ౫

గీ. ఏను నాదుర్గుణంబుల నెఱిఁగియుంట, మేలివారలచెల్మి నాపాలిదగుట
నుపవసించితిఁ బర్వంబు లొదవువేళ, భార మనుకొన్నదినమునఁ బండ్లుతింటి. ౬

వ. నిగ్రహదృష్టిం జూడఁ బండ్లకును గూటికిం జెప్పఁదగిన వేర్పాటు సున్నగింజలం
గలరుచియ ఫలంబులందుం గలదు – రానురాను బండ్లరుచియ మేలిదనియుం
దోఁచుఁ – గాన నేకాదశి జన్మాష్టమి మున్నగు పబ్బములం దుపాస మొండేని
యొంటిపూటకుడుపేని తిన్నయని తలంచితి – నింతియకాక పాపచితంబులందుసైత మేకా
న్నముం గొనుచుంటి – నిద్దాన మేను వెలందియై రసజ్ఞతయు నశినాయయుం
జెనుపంబొదె – గాన ౭

గీ. భోగిమునకును సంయమమునకు గమునకు, నక్కఱకువచ్చు నుపవాస మనుచుఁ దోఁచె
నేనిశా దిట్టి యనుభూతి నెఱిఁగినట్టి, గుఱువ లందఱు నంటయుఁ గన్నవాఁడ. ౮

ఆ. మేను లెస్సబలిసి మిసమిసలం దోఁగి, యుంట నాకుఁ దక్కినాస్తుఁ గాని
సంయమానురక్తి సడిసన్ననాలుక, నెట్టి డించుతివ్రట వి[illegible]. ౯

క. కావునఁ దినుబండములం, దీవరపడి మాన్పవేయఁ దక్కితిని బుధ
తావేగ మాఁగి నియమము, నైమె లెలితిగఁ [illegible] శ్రేష్ఠమార్గలు [illegible]. ౧౦

గీ. ముద్ద త్రుంచితిని గాని బుద్ధి చవుల, మీఁదికే పర్వెత్తుచుండెఁ నాదు నాక
యగుట నిదిమంచిదని మంచిదంచుఁ దప్పి, ప్రాంటప్రాంటకు [illegible].

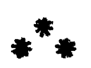
క. చిన్నటినుచి చేటికి నా, మన్నన గనదయ్యె నిత్రపూర్ణలలో నా
వెన్నడిఁ గొందఱునెచ్చెలు, లున్నారం దుద్గడిం [illegible]. ౧౨

వ. "హార్రమాక్ కేలన్ జో" కను వితసిం గుఱించి [illegible] హేతిహాసమున్ బెద్దయుం బక్కితిఁ – గాన నిచట నప్పుడి మా [illegible] – [illegible] నాహార పరిశోధనంబుల నితండు నా సతీస్య్రం డయ్యె – సత్యాగ్రహ మున్నైప్పిస్సితి నున్నతతి నే నితనిమరికిక[illegible] – నే మొదలగుల మిత్ర్యాయిపరివర్తనంబులు నిర్ణయించుచు నాతనపరిణామములం దగ్గలంబుగాఁ జవులుకుచుచు చుంటిమి – నాఁటి మా యాహారచర్యలు నైతిక మెంతయు సుచించుచుండె – నం దొకఁడేని చేయుకాదయ్యెఁ – గాని చవులం దగిలి యిట్లు లోఁతులోఁతులకుం జారుట లగ్గుకాదని యే నవ్వల నెఱింగితి – రోగికముం గొంట మేసినిల్పునకుఁగాని నాల్క వలరింపఁగాదు నాఁజను – సర్వేంద్రియములుం దనువును దనుద్వారమున నాత్మదర్శనము నర్థించి శ్రమించునేని యానాఁ డవి స్వాభావికరూపమ్మునంది తమకర్తవ్యముం జక్కఁదిద్దునవకాశ్యఁణింతు – నిట్టిస్వాభావికతం బడయ నెంత తరిచిన నది కత్తిచేఁత కాఁజాల – దీయరయికపట్టఁ బెక్కుమేనుల బలిసేయు టక్కఱయైనను దాని కోపాటింపం గాదు – కాని ౧౩

క. ఏ త్రెదు రెక్కుచునున్నది, దారుణ మిది నెఱిపువోనితనువును నిల్పం
గోరికపడి మన మకటా!, దోరింతుము జంతుసంతతులఁ గర్కశతన్. ౧౪

క. కడుఁగడు నింద్యంబగు పో, కడ నీకొని తుట్టతుదకుఁ గాయము నాత్మన్
మడియించుకొందు మొకరుజ, నడఁపన్ గమకింప సిద్ధమగు వేళోకఁడున్. ౧౫

గీ. అవిర తేంద్రియసౌఖ్యంబు లనుభవింపఁ, గడఁగి భోగించుబలిమిఁ గోల్పడుచునుందు
మిదియు ననిశంబు మనకంటియెదుట జరుగుఁ, గాని కన; మింతకంటె నొక్కటయు
కలదె! ౧౬

౨౮ కస్తూరి ధైర్యము

క. కొమ్మకుఁ గస్తూరిబాయికి, ముమ్మారు కఠోరరోగములు తలకూడెన్
నమ్మిన మృజ్జలవైద్యము, నమ్మగువ కొనర్చి లగ్గు నందంగనితిన్. ౧

క. ఆపడఁతి మొదటిసఁజకున్, జేపడె నత్యాగ్రహమ్ము చెలరేఁగుతఱిన్
నాపట్టు పరీక్షించుట, కాపద యిది కూర్చె వేలు పని నిలఁబడితిన్. ౨

క. ఆవేళఁ బిమ్మట రక్త, స్రావంబున బడలె నొకభిషజ్మణి మిత్రుం
డీవెలకు శస్త్రవైద్యము, కావలయు నటంచు నాఁడు కఱపెను హితమున్. ౩

క. ఎంతో చెప్పినపిమ్మట, నింతికి నొప్పోలువచ్చె నీ కోయుటకున్
సంతతరోగార్తిం బడి, కాంత కడున్ స్రుక్కి బక్కగా నప్పుడుండెన్. ౪

ఆ. అగుటఁజేసి వైద్యుఁ డాపెకు మత్తుమం, దిడక కోఁతచేఁతయెల్ల నడిపె
నపుడు నొగులు తగ్గమైనను గస్తూరి, ధైర్యమూర్తి యగుటఁ దాళుకొనియె. ౫

క. అబ్బురమందితి నాబిడ, నిబ్బరముం జూచి కోఁత నిర్విఘ్నముగాఁ
బ్రబ్బె నుపచార మంతయు, నుబ్బుచు భిషజుండు నతనియోపయు సలిపెన్. ౬

వ. ఈచికిత్స డర్బనుపురమ్మునందు జరిగె – నది సాగిన రెండుమూఁడునాళ్ళ కిఁక నిశ్చింతమై జొహాన్సుబర్గున కేగవచ్చునని వెజ్జు నాకు సెలవొసంగ నే నవ్వీడు సేరితిఁ – గాని వెనువెంటన కస్తూరబాయిపరిస్థితి తృప్తికరము కాదని వార్త వచ్చె – మఱియు ౭

క. ఆకెకు మాంసరసాదుల, నీకున్నం గడవనేర మీగండము నీ
రీకొన్న నిత్తు నొడఁబడుఁ, డాఁకట్టుకుఁ డంచు వైద్యుఁ డడిగెను నన్నున్. ౮

ఆ. అనుమతింపనొల్ల నాయమకే హక్కు, గలదు దీని కౌను గా దనంగఁ
దగిన తెల్వియున్న మగువకా యాపల్కు, సెప్పి యొసఁగుఁ డాపె యొప్పుకొన్న. ౯

క. అని వెజ్జునకేఁ దెల్పుదు, జనుదెంచి యికమీఁద లేను జాలన చెప్పన్
వినరే నమ్మద్ధిత మీ, యనయమ్ము నడంపనేర నని వైద్యుఁ డనెన్. ౧౦

క. ఆవార్త విన్నయంతన, యే వెడలితి నింతిచెంత కేనసితి వెజ్జున్
దాఁపించితి మాంసరసం, బావల మిమ్మడిగినాఁడ నని యతఁ డనియెన్. ౧౧

క. ఇంత కికురింతువే యని, వంతం జాటితి నతండు వైద్యమునం దా
వంతయు వెలిపక యిట్టిబ, వంతము సాగింతు; మెన్నివంకరదారుల్. ౧౨

ఆ. తొక్కియైన రోగియిక్కట్టు దీర్చుట, కంగవింతు మిచట నవ్రతమునకు
విలువ లేదు ధర్మవిధియిది మాకని, తెగివచించెఁ గొండపగిది నిలిచె. ౧౩

ఆ. అప్పుడు దిగులు రోగులు నందితిఁగాని యీ, వెజ్జు నేస్తుకాఁడు వెలఁదివాఁడు
మెలఁతతోడ సేవసలిపి కస్తూరికిఁ బో, వృడిసవాఁడు సగుట బాధయెల్ల. ౧౪

క. వైద్యవిత్తి గాని వైద్యము, నాహారముదాని కోర్కె నెరిఁగి సుఖ కొం
పై చచ్చుఁగాక కస్తురి, యీగాలి వలదన్న నెజపి ఱేకొన నంటిన్. ౧౫

క. నావుడు నగదంటాసుఁడు, మీ వేదాంతోక్తు లిచట మేకొన రుగ్నుల్
మావశమున నున్నంతను, నేవస్తువునైన నిత్తు మితముం బడయన్. ౧౬

క. ఇది వైద్యులపోకడ మీ, మది యిందుల కొప్పదేని మగువను గొనిపొం
డిది యిప్డు చచ్చుచుండఁగ, నెద నోకచట్టుం బోనర్చి యే నటుసూతున్. ౧౭

క. అనివల్కెఁ; బదంపడి యీ, వనితం గొని యింటికేఁగవలెనని మీరల్
పనుతురె యంటి నిసీ! యు, ట్లను కట్టిఁడి కాఁడు వైద్యుఁ డనెనెచ్చెలియున్. ౧౮

వ. మఱియు నతండు మీరు నా కాఁక సెప్ప కుండు రేని యోపినంతవట్టు మాఁజంట కస్తూరిబాయి కెల్లయుఁ డిగంబులు సేయు - పనుకదిగులు మాని మీ యిల్లు సేర వచ్చు - సామాన్యముగ చేపల్కు - మీ కంగీకార్యంబు కాదేని మీరు మీ యిల్లాలి వివరించి తిరలించఁ దగునని చెప్పకతప్పదనియె - నప్పుడు నా చెంతం గల నాపెద్దయు నెజ్జుమాట లాకొనంబెమ్మె - నంత నేను పసివాళ్ళవాలై జాలి గూర్చు నర్ధాంగిని జూచితి - నప్ప జామె కెట్టివేసటమేని రారాదని యెఱుంగుదుఁ - గాని యీశోండిమార్పుం దేటపఱుచుట పాడియని నమ్మి యామిప చికిత్స కేమందు వన నావె తనదిట్టతనంబు నావిష్కరించుచు ౧౯

ఆ. మాంసరసము నొల్ల మద్యంబు నొల్ల మత్, పూర్వజనన సుకృతపుంజ మధుర
ఫలముగాఁగ నేఁడు పడసిన మానవీ, కాయ మావిలంబు సేయనొల్ల. ౨౦

క. నీచాన్నంబుల నిల్చిన, యాచెన్నఁటిమేను మోయ నాసక్తిపడన్
నీచేతులలోఁ జచ్చిన, నాచరితార్థత జగజ్జనస్తవ్య మగున్. ౨౧

క. అనుటయు నామత మిటుఁ గ్రై, కొనఁ బనిలేదమ్మ నీకు గోరమ్ములలో
మనయొజ్జఁగినహిందువు లీ, కొనరే పెక్కండ్రు పాలసుకూటికి నంటిన్. ౨౨

గీ. ఎంత సెప్పిననేమి నాయింతి తనదు, పట్టువిడదయ్యె న న్నానుపత్రినుండి
యాశ్రమత్కోణికిం జేర్పుఁ డనియె నవుడు, డిల్లపడి నాదుడెందంబు జల్లుమనియె.

క. తుదకుం దిరపడి మొలఁతం, గదలింపఁ దొడంగి వెజ్జుకడకుం జని చే
రెద మింటికి నిఁక మాకున్, ముదల నొసఁగుఁ డంటి వినయముద్ధత వెలయన్. ౨౪

క. ఆతఁడు నిప్పులు గక్కుచు, ఘాతుకమూర్ధన్య! యిట్టి కష్టస్థితిలో
లోఁతు లెఱుంగని సతికీ, నీతులు బోధింప సిగ్గు నెగయదె నీకున్. ౨౫

క. ఏపాటి కందుసనుతే, నోపన యీయాయబల దారి నోడుదుడుకులలోఁ
బాపము! కస్తూరికి మఱి, శాపత్తు ఘటిల్లపచ్చు నరయుము తాల్మిన్. ౨౬

క. పల కీ హాని మోగమ నా, పలుకు స్వినవేని తగినఫల మది యొదవున్
సంయుంబు కాలునష్టము, జలమునకున్ బావిడీయ శ్రమ కిత్తయగున్. ౨౭

ఉ. మాంససార మొసఁగ మైరేయ మీఁగ మీ,రొప్పకున్న ర్మాతి యొక్కఁడేని
మద్గృహమ్మునందు మఁగవను సిల్ప నా, గుంజె చాఁదనుచుఁ గొంకెఁ దుదకు,

వ. పడఁపడి డోలిమున్నగు సాధనంబులతో నైదాఱుగురు పొగబండికడకు రా
వలయునని ముమ్మందు వెట్టనకు వార్త నంపి కస్తూరి నొకనరశకటంబు నెక్కించి
ధూమశకటఘట్టంబునకు వెడలితి - నది కమదవ్వానం దుండె-నప్పుడు వానయుం
గురియసాగె - నిట్టి దారుణావస్థయం దమ్మగువయ నాకు ధైర్యమ్ము గఱపుచు

క. నా కేమియు నలసట లే, దేకీడును రాదు మీరు హృదయస్థితి న
వ్యాకులితంబు నొనర్పుఁడు, లోకేశుఁడు కలఁడు లగ్గులున్ జగ్గులిడన్. ౩౦

వ. ఇట్టిమాట లాడి నన్ను విస్మితుం గావించెఁ - గేవలశల్యావశిష్ట యగునామె నేన
ఘట్టవేదికం జేతులపై మోసి తెచ్చి పెట్టియం జేర్చితి - ఫినిక్సునందు డోలీ
సిద్ధముగానుండెఁ - గస్తూరి యలంతంబడక యాశ్రమప్రవేశ మొనరించె-నంత ౩౧

క. జలవైద్యమ సాగించితి, మెలమెల్లన కోలుకొనియె మెలఁతుక; చింతల్
తొలఁగెఁ గదా యనుకొంటిని, వెలఁదిన్ బ్రిదికించుకొన్నవీరుఁడ నైతిన్. ౩౨

క. ఆమిషము నంటరా దను, మామొండితనం జెఱంగి మము సవరింపన్
స్వామి యొకఁ డప్పుడు కరుణా, ధాముం డయి మాపసించుధరణికి వచ్చెన్. ౩౩

క. పలలంబు దింట తగునని, పలుకుచు మనుధర్మశాస్త్రి పంక్తులు చదివెన్
జెలికడఁ దగ వీనుడు లని, తెలిసియు నాకుర్ర్వనిచ్చితిని వినయమునన్. ౩౪

గీ. మనువుప లేకమితోడ్పడు మాంస ముచిత, భోజనం బనిచెప్పి నాబుద్ధి మార్ప
మున్నెకంటిమనుస్మృతినున్న తెలుఁగు,వదియుఁబ్రక్షిప్తమనికొందఱనుటవింటి. ౩౫

క. ప్రక్షిప్తము కాకున్నను, భక్షణ మిదిపాత్ర మిది యపాత్రం బని సం
వీక్షించి నిర్ణయింపఁగ, దక్షుండను నే నిటన్ స్వతంత్రుఁడ నందున్. ౩౬

వ. కస్తూరిబాయి చదువుసందె తెలుఁగనివేల - పితృపితామహ పరిపాలితంబగు
నాచరణంబ యామెకుఁ బరిగ్రాహ్యము - నిశ్చలంబగు నామెవిశ్వాస మెవ్వరుం
దాఱుమాఱుసేయఁ జాలరు - కాన నామె యామున్కరిం జూచి ౩౭

ఆ. ఎన్నినాళ్లు మీర లెంతబోధించిన, బలల మాశ్రయించి బ్రదుకనొల్ల
దయదలంచి నన్నుఁ దలయేరుపాల్సేయు, కొండుకొన సాగు టొప్ప ననియె. ౩౮

౨. ఇంటి సత్యాగ్రహము

వ. వేయితొమ్మనూట యెనిమిదవయేట మొట్టమొదలుగాఁ జెజనాలకొఱకుఁబ్రరంబు నాపాలి దాయె — నదియు బందాలు తెంపఁదాల్పంపగిన కట్టడలం బుర్కిటప నయ్యావి సంయమి యగువాఁ డిచ్ఛమైఁ బాటింపవలసిన కట్టుపాటులం బురుడించునని యెఱింగితి — నెట్లనన ౧

క. ఏ నెఱ్ఱలఁ దోలుతఱిన్, భోజనము పెట్టెడవు వల్లపాడమూనిటికిన్
జేసి కోసంగ నుప్పిడి, నా నేస్తుఁడు కోరెఁ లవణఁగల యట్టికాయల్. ౨

ఆ. ఉప్పుఁ జేర్చి కూర నుప్పుడు నంబారు, కార మించు దానఁ గలిపికొందు
మనుడు మీరు విందు లారగింపఁగ వచ్చి, నాకె యనుచు నెఱ్ఱ నన్నుఁ బలికె. ౩

క. వలసిన లవణము నిత్తుము, కలిపికొనుడు కూరలందుఁ; గారము లేమిన్
దొలఁగదు తిన్నన యనియుం, బలికెను మద కించుకంత వాకము మార్చెన్. ౪

క. ఉప్పుం గారము లేమిడి, యొప్పగు సంయమికిఁ గాని యొకఁ డాజ్ఞయిడన్
దప్పనినట్టియె నేమము, నొప్పఁగొనుటఁ జేసి వాసియొదవదు లవమున్. ౫

గీ. వలదు పాటించునియమంబె ఫలము నించుఁ, గాన జెజవీడినంతన కమలమిత్రుఁ
డస్తగిరిఁ జేరుటకుముందె యారగింప, మొదలుకొంటిని జేసిరు మట్టునైతి. ౬

వ, నేఁడు నా కీనిర్ణయంబులు రెండును సాజంబు లాయె — నప్పుడు లవణముం దిన కుంట లెస్స యనియు, దుర్బలులు పప్పునుసైత ముజ్జగింపఁదగు ననియుఁ గొన్ని గ్రంథములఁ దెలిసికొంటిఁ — గాని నాకెంతయుం బ్రియములగు నీరెండుపదార్థముల నానాఁడు విడువఁజాలనైతి — నిట్లుండ ౭

గీ. గస్తురోగమ్ము క్రమ్మఱఁ దిరుగఁబెట్టె, సాయపడదయ్యె నప్పుడు నా జలచికిత్స
యుప్పుఁ బప్పును వర్జించు టురవటంచు, మెలఁతకుం జెప్పితిని గాని మెచ్చదాయె.

ఆ. వైద్యుఁ డెవ్వఁడేని వలదని సెప్పుచో, వీనిఁ దినుట మీరు మానఁగలరె
యేమిధర్మమయ్యా! యిది యని యిల్లాలు, పంతగింప నాకు వంతయొదవె. ౯

క. వెనువెంటన మ్రొత్తేమము, వనితకు నెఱిఁగించునదను వచ్చెఁగదా యం
చేవలేని సంతసంబును, గనఁగల్గితి నప్పుడు వెలఁదుకకు నిట్లంటిన్. ౧౦

క. ఓడెదవు నీవు వెజ్జొకఁ, డాడం బనియేమి యిప్పుడె యావస్తువులన్
వీడితి నీనియమం బౌక, యేడాది పరిగ్రహింతు నీ వెటులున్నన్. ౧౧

వ. అనుటయుం గస్తూరి మిగులఁ బరితప్తయై స్వామీ! నాతప్పు మన్నింపుఁడు — మీహృదయం బెఱింగియుం దావ నయ్యు వాగ్దోషంబు గావించితి — నుప్పుపప్పు లే

ఇంక నందుకొన్న — వివాదపక్షంబు నుపసంహరించుచు — నాదెస నింతపట్టుదల
పాటింపకయే — వనితవేఁడ నాపై మొఱపెడిపఁ దొరకంగి ౧౨

క. కి కి యంటిని వదలెనఁ, నాచలపినయంతలకు కల్గును నీకున్
నానల్లాడించు బాసను, కొనిన నోడంబడె నెఱుఁగుదువు నాతెఱఁగున్. ౧౩

క. నాకున్ మేలిడు నియ్యది, నాకట్టకు నింక నన్ను నబలా! యిపు డీ
పైకొన్నదీక్ష నా యిచ్చా, పోకయుఁ దోడగును వగచు బూనకు మాత్మన్. ౧౪

క. ఏ నిట్టులన్నఁ జెంకెల, లోనన్ సడిసన్న పెంకెలు గదయ్యా! మీ
కేనాఁడు పసులపట్టున, కానంటి యటంచు నింతి యక్కథ వదలెన్. ౧౫

వ. ఈమూఁడు సత్యాగ్రహములం దొకపాలని నాతలంపు — నామనుగడం బాటిల్లిన యుత్తమఘటనలం దిదియు నొక్కండుగా గుర్తింతుఁ — దిండిమార్పునంజేసి మొండె లాఁతివేమమ్ముల నొండెఁ గస్తూరిబాయి రోగవిముక్త యయ్యె — నుప్పు వప్పులం దినమి నాయారోగ్యంబును బుట్టినందె — విసర్జించినపదంపడి వీనిం దిన వలయు నన్నకోర్కి నాయుల్లమునం బొడమదాయె — మఱియు నిప్పరివర్తనంబు కతన నాకునింద్రియశాంతియు సంయమప్రీతియు విస్తరిల్లెఁ — గాన వత్సరంబు కడ చన్నను నిషేధంబు నట్ల యుంచితి — నిది దరిదాపు దశవర్షంబులు సాగె — నీ నడుమ సీమలో నొక్కసారి యీనిగ్రహంబు చెడుటకును భారతదేశమ్ము చేరిన పిదప దీనిం ద్యజించుటకును గలహేతువులు మున్ముందు తేటపఱుతు — భోగులకుం గాక బ్రహ్మచారుల కీవస్తువులు తగవని పల్మాఱు సెప్పనోర్తు. ౧౬

* * *

౩౦ సం య మ ము

క. ఇంతకుమును కస్తూరీ, కాంతను బ్రాపించు తెగులు కారణముగ నో
క్కింత మదంధస్నున సవ, రింత జరిగె నంచు వెలువరించినవాఁడన్. ౧

క. నా తాల్చిన సంయామము, హేతువుగాఁ గొన్నిమార్పు లేర్పడె ధర్మ
ప్రీతులు కొందఱు వ్రాసిన, వ్రాఁతలు గని నేఁడు పాలు వల దనుకొంటిన్. ౨

గీ. ఎఱుఁగుదు న్మను దుగ్ధంబు మరగువాని, కింద్రియవికారములుతద్ద హెచ్చుననియు
మేనిపెనుపునకుం బాలు లేనినాఁడు, కొదవ యావంతయేని చేకూర దనియు. ౩

ఆ. బ్రహ్మచర్యదీక్షఁ బాటించునంతకుఁ, బాల నుక్కఁబట్టఁ జాలనైతి
నలఁతికర్జమా పయస్సును వైశంబు, వదలుకొంట యెట్టివారికేని. ౪

ఆ. ఇంద్రియాలి నోర్వ నీవాగ మెంతయు, వలయు వస్నబుద్ధి బలియువేళ
నాల నేలువార లాజంతువ్రుల నేఁచు, గతిని జాతువు స్తకములు డిగ్గె. ౫

వ. ఈరచనల ప్రయోగములంగూర్చి కేలన్‌బెకుతోఁ జర్చసల్పితి - నితనిచెల్మి నా
కనాయాసమ్ముగా నబ్బె - నది యేర్పడ్డనాఁ డితఁడాచరించెచ్చుముం జూచి యే
నదరిపోవువాఁడ - మామొకటిచేసికయంప ఋతువు ధర్మతత్త్వముంగూర్చి న
న్నడిగె నాఁటిచర్చలో బుద్ధభగవానుని మహాదార్శ్యము లెన్ని కొనిమాడంబడియె-
నదిసుత మామైత్త్రి విజయఁజాగె - రానురా నస్మతాత్కార్యంబు లెల్ల నతని
కృత్యంబు లాయె - నేకాంగిగా నెలకుఁ బండ్రెండుపండ్లమాకలు వెచ్చించు
నిచ్చెలికాఁడు మాటయిచ్చినతోన యిలుకేప్పుకొనసేర్చె - నారాగృహవాసమ్ము
వీడి యేను వచ్చిన వెన్క నిద్దఱ మొకయింటనే యుండి యలంతివెచ్చముతో
బ్రదుకుసాగించితిమి - మాకీ క్షీరవిచార మానాఁడె సంధిల్లె - నతఁడప్పుడు ౬

క. వా లింతచెట్టసర కని, తెలిసతరువాత వీని తిండ్రాప్రిగ జం
కేలా దుగ్ధము వదలిన, నేలోపము వచ్చు? నెచ్చెలి! యని పల్కెన్, ౭

క. అక్కజపడి యే నాతని, వక్కణ మెచ్చితిఁ బయస్సు వదలితి మప్డే
యిక్కథ ముగిసినపిమ్మట, మక్కువచేసితిమి పండ్లు మరిగి సుఖింపన్. ౮

గీ. కటికివేదలమై బ్రదుకంగవలయు, నన్న యాకాంక్ష మాకుఁ బైకొన్నకతన
వేఋనెనగలాదిగఁ బెచ్చుపిలువలేని, బండములఁదింట కలవాటుపడితి మప్డు. ౯

ఆ. ఓగిరంపుమార్పు లుపవాసములు బ్రహ్మ, చర్యమునకు లగ్గులుఫ్రఁ గాని
యెడఁద కపటుగుంటవడువున నున్నంత, వట్టు వట్టువారు వాసిగనరు. ౧౦

క. అపవిత్రమైన చిత్తం, బుపవాసముకతన శుద్ధిఁ బొందదు భగవ
జ్జపమునఁ జర్చల నాతని, కృపాప్తి వది ధౌతమై రహింపగనఁ జాలున్. ౧౧

క. ఎదకున్ మేనికి బాంధవ, మది యెంతయుఁగలదు దుష్టమగు మానసముం
బొదిగొను దురన్నవాంఛలు, వదలవు భోగేచ్ఛ లనపవార్యము లగుచున్. ౧౨

వ. ఆరగించుపదార్థములయు ననుభవించు భోగములయుం బ్రభావంబు చిత్తముపైఁ
బడుట తప్పదు - కాన నుపాసంబులును భోజనసంయామమును వలయునని
తలంతు - వికృతమైనమానసంబు శరీరేంద్రియములకు బానిసయగుంగాని వానిఁ
బాలింపఁజాలదు - కావునంజేసియుఁ దిండిపట్ల నొకనేమంబు పరిగ్రాహ్యము
నాఁబడు - నాతిండియు గరగరయై రజస్తమశ్శత్రువై యుంట యావశ్యకంబు.

౩౧ ఉ ప వా స ము

క. శ్రీరాములు పరిశీలిగలా, పారమ్మున బ్రిమకువేళ యమమును బడయం
గోరి తినకుండ నుంటయుఁ, బ్రారంభించితిని 'జేకు' బాసటగాఁగన్. ౧

సీ. వైష్ణవకుటుంబమునఁ బుట్టువాఁడ నగుట, సంతతవ్రతనిరత మజ్జనని యగుటఁ
దొల్లి పాటివాసరవ్రతాములు భరించి, నాఁడుఁగాని విశ్వాస మానాఁడు సున్న. ౨

ఆ. నేఁడు బ్రహ్మచర్యదీక్షకు నుపవస్త, మొదవ్రనన్న బుద్ధి కుదిరియుంట
నియ్యకొంటిఁ బస్తు; లేకాదసుల నీఁ, మొక్కఁదానిఁ గ్రోలు పాక్కుతోడ. ౩

వ. నిరశనవ్రతం బిది మొదలుకొన్నయంతన శ్రావణమాసమ్ము వచ్చె - నప్పుడ రంజానుపర్వంబును సమకూడె - మాకుటుంబము వైష్ణవధర్మములోని దయ్యు శైవమును సైతి మాదరించుఁ - గాన నీశ్రావణంబునం దేను నక్తంబులకుఁ గడంగితి - నది సత్యాగ్రహంబు సాగుచున్నకాలము - కానఁ జెఱకేగినవారి సంసారములు పెక్కు లాశ్రమమునందుండె - నందు నానామతంబులవారుం గలరు - స్వధర్మారాధనసేయుచుం బరధర్మమునకుఁ దోడ్పడవలయునన్న యాశ్రమనియమ మొక్కండు కలదు - కాన రంజానుపాసములు పాటింపుఁడని ముసల్మానులకుఁ జెల కుత్సాహంబు నొదవించితి - వారు నాపల్కు మన్నింప హిందూక్రైస్తవులు వీరిమాపటితిండి వండి యీఁజాగిరి - దీనఁ బరస్పరానురాగ మతిశయించె - నుప వాసమహిమ యెల్లరకుం దెల్లయయ్యె - మఱియు

గీ. ఆశ్రమంబునఁ దిరపడినట్టివారి, కూటికిం గట్టుపాటులు కొన్నియుంట
నాఁకపెట్టక నాపన్పు నాదరించి, యెల్లవారును డిగఁద్రావి రెఱచితిండి. ౪

క. రంజానువందుసైతము, నంజుడు దేశ కింతచనక వలఁగక మలకల్
మంజులతం జూపిరి నను, రంజించిరి వీరి మది మతాక నుతింతున్. ౫

క. కూచలూరు వంటకమ్ముల, నుచితమ్ములఁ దీర్చి వీరి కొసఁగుచు మైత్రిన్
బ్రతుకరించి హైందవార్భక, నిచయం బానాఁడు నాకు నివ్వెఱగూర్చెన్. ౬

వ. నా పాటించు నుపవ్రతముం గూర్చి చెప్పుచుం జెప్పుచు నిచ్చమై విషయాంతరంబు నావిష్కరించితి - నింపితంబగు నియ్యాదంతము నిచట నపేర్కొంట తగు - నగు నని శావించు నా యెల్లచేతల కనుయాయులం గొందఱ గడించుకొంట నా కల వాటు - నేఁటిసహచరు లుపవాసాదు లెఱుంగరు - కాన నేదో పండువు నెప మ్మున వారి నాహారికిం జేర్చితి - నిట్లాశ్రమంబున సంయామలక్షణం బేర్పడఁ దొడంగె - నందలివారు నా మ్మనుసరించుచుఁ బస్తులకు నొంటిపూటకుపులకు నెల్ల

మెల్లన ప్రియపడంజాగిరి – పినికతన వారికిం జేకుజేనమే లిట్టిదని గట్టిగా నుడువం జాలః – గాని నాకు సంయమశక్తియు నారోగ్యముం గుదిరె – నిప్పస్తు లెల్ల రకుం బాగునోడపించునని తలంపచేర – లేలయున ౮

క. మన సింద్రియ విజయము దెస, ననురక్తిం జైనసాంతు యనశనదీక్షక్
పని సేయుఁగాని కేవల, తనూపవాసమున విషయిదర్పం బణుచే. ౯

శ్లో. "విషయా వినివర్తంతే, నిరాహారస్య దేహినః
రసవర్జం రసోఽప్యస్య, పరం దృష్ట్వా నివర్తతే."

వ. అను గీతాశ్లోక మిచట విచార్యంబగు – నింద్రియ దమనమ్ము వలచుపాసి కుపవాసాదినియమమ్ములు వలయుఁ – గాని మేనితోపాటు చిత్తంబు పస్తుండ దేని దాన లగ్గులేమియకాక యెగ్గుసైతము వాటిల్లు ననుట మొక్కం. ౧౦

* * *

౩౨ అయ్యవారు

ఆ. చదువు చెప్పఁదగిన శౌచకుల్ బాలిక, లాశ్రమమునఁ జెక్కు రమరియుంట
నచటఁ బెత్తనమ్ము నం దున్నవాఁడనే, నగుట పెరిలెస్స యరయవలసె. ౧

గీ. అయ్యవారిని రావింప నాశ్రమమున, కేమిసంపత్తి కలదు? దని యెట్టులున్న
నేటివిద్యావిధానంబు నేర్పు తెలివి, నాకు సంతృప్తిజనకంబు గాకపోయె. ౨

వ. కాని సముచితవిద్య నాయనుభూతిలోనిది కాదయ్యెఁ – బితరులు తగువారై కుఱ్ఱల దిద్దునారే నదియ యాదర్శవిద్యావిధానంబు నాఁజను – నిందేని బాహిరం బగు తోడ్పాటు కొంతవలయుఁ – గాని యీబిడ్డలు పిన్నటనాఁటినుండియు నాదండలేమియకాక భిన్నభిన్నమతములలో వేఱువేఱు సంస్కృతులలోఁ బైకి వచ్చిరి – వీరికి నాజనకస్థాన మెంతయుపకరించు? – విద్యాబోధనమునఁ జిత్తసంస్కారము ముఖ్యమని నాతలంపు – దీని నేయీడులో నేయులవాటులలో నున్నవారికేనిం గఱపుట సుకరంబ – దీనికి సద్వర్తన మాధారమీమాంసదరువు గట్టిదైన నితరాంశము లక్కఱయైనపు డనాయాసవేద్యంబు లగుఁ – గాన సర్వదా యేనీబుడుతలలో నప్పంబలె మెలంగుచుంటి – వెండియు ౩

ఆ. శబ్దశుద్ధి నెఱిఁగి చక్కఁ బఠించుట, వ్రాయుటయును గొంతవలయుఁ గాన
దీని నేర్పుపొంటె దేశాయి కేలను, జేకు లొప్పుకొనిరి పేర్మినింపి. ౪

గీ. చదువునకుఁ దోడు దేహశిక్షణము గఱపు, టక్కఱయుఁ గాని మలమూత్రములితోడంగి వంటకమ్ములు సవరింతవఱకు మేము, కర్తలము కావ వేఱ యీశక్ష మేలి? ౫

క. ఫలవృక్షము లెన్నేనియుఁ, గల యాశ్రమభూమి పనికర్జము పూనన్
ఫలంతులగు సేవకులు లే, కెలమిన్ మాపిన్నపెద్దలే దిద్దవలెన్. ౬

ఆ. మాలికసము నేర్చి కేలను పాటలు, పాడుచుం గడల్చుఁ బాదుపాదు
చెట్టుచెట్టుకడకుఁ జనచిన్నకాల్వలు, త్రవ్వ నేతమెత్తు నొవ్వలేక. ౭

ఆ. పనికిరానిచెట్లు పడఁగొట్టి తోడుగుల, నీడ్చుచుండ్రు పిన్న లూడ్చుచుండ్రు
క్రొల్లువాటి నాయమర్లకు మడవలు, మార్చుచుండ్రు బోదె తీర్చుచుండ్రు. ౮

క. పిడితాళ్ళ వోలెఁ జఱుతల, మొదళ్లు నానాఁడు బిగియుచుండెను దీనన్
బడిలో వెండియు వేసట, పడయం బనిలేకపోయెఁ బసివారలకున్. ౯

ఆ. తోఁటపనియుఁ గరగరతోయముంట, మదుఁగుఁ దెమ్మెరయుంట నెమ్మదియునుంట
దిండి కొకనేమముంట నేతెగులులేక, మనిరి సంతృప్తిగని రాశ్రమమునవారు.

క. ఒక్కొకతఱిఁ గొందఱు పని, తక్కుదు రర్భకులు కొంటెతనములు చూపన్
నిక్కుదురైనను మెల్లన నొక్కుచు సవరించినాఁడ నొవ్వక వీరిన్. ౧౧

క. ఏదేని చేతిపని యొకఁ, డాదరువుగ నుంట వలయునని బిడ్డలకున్
బాదువులు కుట్టుచందము, లేఁ దెల్పితి బేకు నేర్పె నీకళ నాకున్. ౧౨

గీ. అతఁడు వడ్రంగమును నేర్పె నర్భకులకుఁ, గఱపె నొకరుండు పాకప్రకార మెల్లఁ
బాప లేనాఁడు దలఁపనిపనులు నేర్చి, తెలివునందిరి నాకును దృప్తివొడమె. ౧౩

క. తనచేయని కర్జము కు, ఱ్ఱనికిన్ దేశికుఁడు చెప్పరా దనుచట్టం
బొనరించితి మట్లగుటన్, నినుపాదినవేడ్కఁ బనులు నేర్చిరి శిష్యుల్. ౧౪

* * *

33 అక్షరజ్ఞానము

ఆ. చేతిపనులు కొన్ని చిన్నలకున్ మప్పి, వ్రాసిగంటెఁ గాని బాసనేర్ప
మిగుల నిడుమవడితిఁ దగుశక్తిలేక వి, శ్రాంతిలేక కరణసమితిలేక. ౧

ఆ. పవలు రెండుజాలు పనిచేసిచేసి వే, సారి విరతినందఁ గోరు వేళఁ
జదువు సెప్పవలయు సందడిగావించు, నిదుర నాఁపవలయు నెటె వెలార్చి. ౨

వ. శాలలోని వారితల్లిబాసయంద చదువు సెప్పవలయు నను నేమంబు మాకుఁ గలదు — కావ నుర్దూ హిందీ ఘూర్జరీ తమిళములఁ బాఠములు సెప్పించు హిందీ యింగ్లీషుల సాధారణభాషలుగా నేర్పుచుంటిమి — హిందీ గుజ్జరిబాసలవారికి సంస్కృతమున్నైతమును బోధించితిమి — చరిత్ర గణిత భూగోళవిషయము లెల్లర కుపదేశింపఁ బడుచుండె — నుర్దూ తమిళములం గఱపుట నాపాలిపని యయ్యె — నేని రెండుబాసల నోడలలోఁ జెఱసాలలలో నించించుక నేర్చితి — ఘూర్జరీ సంస్కృతము లున్నతపాఠశాలలోఁ జదివితి — నా పాండిత్యము లీవృత్తంబుల — కాని

గీ. దేశభాషలపై నాకుఁ దీపియుంటఁ, బాఠములు సెప్పునేర్పు నాపాలి దగుట
శిష్యకేమియు నెఱుఁగనిచిన్న లగుట, సాధువులు నోట నాబండి సాగిపోయె. ౪

క. చట్టులకడ నాయెఱుఁగమి, నెట్టెట్టో మఱువసేయ కిది రానుచున్
బట్టబయలుచేసితిఁ గ, న్నట్టిద బోధించి వారి చమాకృతిఁ గంటిన్. ౫

గీ. కుఱ్ఱలకుఁ దద్దయుంజెట్ట కూర్చఁజేయు, సోమరితనంబు సహిఁగింపఁ జూచినాఁడ
నాసపడి పాత్రముల్ తమయంతఁ దామ, చదువుకొనునట్లు చిద్ధతి శాబకులను. ౬

క. వలయుం బఠనీయము లను, కలకల మెల్లెడల మొకయుఁ గాని! చదువున్
వలచెడివానికి నొజ్జయు, వెలగలపాఠ్యం బటంచు వినుచఁగ నోర్తున్. ౭

క. నాయొజ్జ పుస్తకమ్ముల, సాయంబున నెప్పినట్టిచదువున ముక్కా
లేయెడనో చనె విడిగా, నేయది బోధించె దాని నిక్కమున్ మఱవన్. ౮

గీ. నేత్రమున బాలకులు నేర్చునేర్మికంటె, శ్రోత్రమున లెస్సయెఱుక నేర్చుటయథార్థ
మగుటఁబఠనీయపుస్త మెయ్యదియు నాఁడు, చదువదాపుఁ లచూడమ్ము ఛాత్రజనము.

క. నానావిధపాఠ్యంబుల, నే నించించుక పఠించి యిందలిసారం
బానాఁడు నామనపల్కు నఁ, గూనల కందించి తెలివికూరుటఁ గంటిన్. ౧౦

క. విన్నవి విన్నట్టులు నా, సన్నిధి పఠియింతు గాని చదివినదానిన్
దిన్నగ వక్కాణింపరు, పిన్నలు మది నిల్వ విట్లు పెనఁచినవిద్యల్. ౧౧

ఆ. అలఁతలేనిపూఁట నాడుచుం బాడుచు, సరసభణితి నేను గఱపుమాట
వీను లొగ్గి యొగ్గి విందు రౌచిత్యమ్ము, నెఱిఁగి మురియుచుంద్రు చిఱుతవాండ్రు.

౩౮ ఆత్మశిక్ష

గీ. కడఁకమై నాశ్రిమస్థులా బుడుతవాండ్రు, మేనికెని డెందమున కింత మెఱుగుపెట్టఁ
జాలితినిగాని యాత్మకు మేలివెల్గు, చేకుఱంజేయ మిగుల నోలాకుపడితి. ౧

క. తనపాటించెడిమత మే, మనిపల్కఁ దదీయతత్త్వ మద యెది యంచున్
మనుజుండు తెరిచి సత్యము, గనవలయుంగాన గొండికల కీ తెలివిన్. ౨

వ. నాయెఱింగినంతకఱపుటం జేసి వారు తమతమధర్మంబులపట్ల సామాన్యజ్ఞాన మార్జించిరి — కాని యిది మానసికశిక్షయం బోలపాల యని నాతలంపు — మఱి మేలినడక నలవరించుటయు నీశ్వరతత్త్వ మెఱిఁగించుటయు నాత్మజ్ఞాన మాపాదించుటయు నాత్మశిక్ష న్నాఁజను—నియ్యోఱుకువ నొదవింపఁ బెద్దలు కుఱ్ఱల కెంతయుం దోడ్పడ వలయు—నీతెలివితక్కఁ దక్కిల్ల తెలువులుం గొఱగానివనియుఁ గైకొ చెప్పెద్దాయ

కంబు లకుమ నాయాశయంబు — సన్న్యసించిననాఁడ మానవున కాత్మజ్ఞాన మేర్పడునని కొంద ఱందురు — కాని తురీయాశ్రమంబుదనుక నెవ్వఁడీయమూల్యసంపదను నిర్వ్యాగా నుండు నతఁడు దీనిం గనలేనివాఁ డగుటయకాక రెండవ కోండొకతేనంబు నాఁ డదే కపటాజనకంబగు వార్ధకమునం జిక్కి నేలకు వ్రేగగు నంట సముచితంబు — నెంచియు నాత్మశిక్షావిధాన మెద్దియని యెంచియెంచి తొలుత త్రిఁ గుజ్జులచే భజనచేయించితి — హితిరచనలు వారికి వినిపించితిఁ — గాని నా కీపకంబు సంతృప్తి నొసఁగదయ్యె. 3

క. ఫ్రక్తకముకతన నాత్మిక, శస్త్రోన్నతి సంతరింపఁ జాలఁడు గురుఁ డన్
వార్తవ మెఱిఁగితిఁ గుజ్జుల, నేస్తము నా కనుదినంబు నెగడినకొలఁదిన్. ౪

క. నిజవర్తనమున శిష్యు, వ్రిజమున కీశిక్ష నొసఁగవలయును గురుఁ డా
ప్రిజ దవ్వుల నున్నను దా, నజప్రజాగర్య నుండనగు శీలమునన్. ౫

క. నాశీల్యనిధానం బగు, దేశికుఁ డేదీవులందుఁ దిరుగుచునున్నన్
దా శిష్యుల కాత్మబల, పాశిస్త్యము పంచి సాయపడనోర్చు నిటన్. ౬

క. ఇసుమంతయు జంకక యే, నసత్యముల నాడుతఱి మ దంతేవాసుల్
వసపడుదురె సూనృతమున, కసాధువులశిష్యు లెట్టులగుదురు సాధుల్. ౭

వ. దీనం జేసి నాసన్నిధినుండు యువతీయువలమోళిల నేన యొక పదార్థపాఠముఁగాఁ బరిణామ మందవలయు ననుసత్యం బెఱింగితి — నిందు మచ్ఛాత్రులే నాకొజ్జలెరి — వీరికొఱకేని యే నచ్ఛశీలుండనై నాసౌజన్యముం బరిరక్షించు కొంట యావశ్యకంబని కంటి — నీటాలుస్టాయి యాశ్రమంబునఁ బాటించిన మదీయమ్ముల నానా విధనిగ్రహమ్ము లీశిష్యు లొనరించినయుపకృతి నృతిఅవజాలవు — మఱియునిందు

క. అల్లరి కాచార్యుండగు, పిల్లఁడు కలఁ డొకఁడు సాటిపిన్నల నెపుడున్
గిల్లి తగవాడు నాతఁడు, కల్లలకుం బుట్టినిల్లుగా మనుచుండున్. ౯

ఆ. ఎంతవారినైన నెదిరించునాతఁ డో, క్కపు డొనర్చెఁ బెద్దయాగడంబు.
కుఱ్ఱవాండ్రపట్లఁ గోపం బెఱుంగని, నాకు నాఁడు కడిఁదికాఁక రేఁగె. ౧౦

క. ఆతనిం గడిపితిఁ గఱదలు, శతములు సెప్పితిని గాని సరిపడఁ డయ్యెన్
జతురతఁజూపి వనం దన, మతకంబున కగ్గపఱుప మార్గము లరసెన్. ౧౧

క. ఏచివకొక్కడు లోపడి, వైచితి నొకకఱ్ఱదెబ్బ వానికరముపై
నీచేఁతలోన నాకు వ్యథా! చే యువనేల యెల్లయొడలును వడఁకెన్. ౧౨

క. నా కంపనగతి యంతయు, నాకుఱ్ఱఁడుఁ జూచియుండు నతఁ డంతఁ గడున్
శోకించుచు ని న్నేఁచిన, నాకుం గరుణింపుమని వినమతమొఱసెన్. ౧౩

ఆ. అతఁడు బలిపి పిన్నయాఁబోతు నైనడీ, నుంచె నొకటి వేయ రెండు కోట్లఁ
గలఁడు కాని నన్ను గలిమినయలమట, కన్నయంత నతఁడె తెన్ను మాణె. ౧౪

క. అతఁ డిన్నాల నా కడిఘే, యత మాఁకఁడ కాఁడు నాపి నవ్వెడి నంతా
హత్తుఁ జేత నింత నట్టును, నెతపాలగుచుండు శిశు నెంకర నందున్. ౧౫

ఆ. అతనిఁగొట్టి యస్మదాత్మ్రమన్నతిం గాక, చూపినాఁడ నా పశుత్వగుణముఁ
బిన్నవాఁడు డఁ బట్టిపీడించి విద్యలు, గఱపు టేఁడ కేవి గానిచేత. ౧౬

వ. నా యెల్ల బనులలో నొక్కటియును నాబిడ్డ కొకటి మొత్తికొ - గాన నేఁ నా
నిర్వాకృ నట్టు లగుకంబునం జఱచుట యుచితంబని యుండియు నా జఱిల్లి చేసి
నైతి - నిప్పుడికి మూలంబు కోపము - మోఁదుట యుక్కోపము - కాన నిపుడు తెలిసెవ్వ
మెట్లగు? - నిప్పట్లఁ బరితాపముం, బ్రకటించుటయు నాపని - కాని దానితోపాటు
దండనము నైత మీఁకొని యపరాధి నైతిఁ - బరివాఁడు డెంపె కాత్మజ్ఞాన మొదవినపుఁ
గడంగి యేన యిట్టిదాని నార్జించుకొంటిని. ౧౭

* * *

౩౬ సదసద్యోగము

ఆ. ఆశ్రిమాత్రియందు నవగడంబుల కిల, వారు పక్ష కుల్లవాండ్రు నుంట
వారితోడ మత్కుమారులు మూగుదు, రందుకొంట కెకు నైపఁడాయె. ౧

క. ఆ కొంటెమూఁక వెన్నడి, మీ కొడుకులు తిరుగ నెట్టి మే లొడఁగూడున్
బోకిరిబిడ్డలు వీరుం, గాకుందురె యంచు హితముగఁ జెపెను నాకున్. ౨

వ. పడంపడి యే నమ్మిత్రుని గని ౩

క. ఆ పిల్లల నా పిల్లల, నేపగిదిన్ వింగడింతు నిరువాఁగుల కే
నే పూఁటకాఁప నైతిని, నా పిల్చిన వారువచ్చినా రిచ్చటికిన్. ౪

క. వా రింద నిల్వవలయును, వారలతోడన చరింపవలె నా సుతులున్
వీరికడ మంచియుండిన, వారికి నది యేలపట్టువడదో చెప్పుమా. ౫

ఆ. వారికంటె గొప్పవారు మీరంచు నా, పిన్నవాండ్రు కిపుడె భిన్నభావ
మడరఁ జేత యుక్తమందువా యిది వీర, లెఱిఁగి రేని చెదుదు రింతనిజము. ౬

క. ఆ సంసర్గము కతవన్, నా సుతు లిదిదోవ మిదిగుణం బనుచు నిరా
యాసంబునఁ దెలియంగల, రాసింపఁగఁదగిన శిక్షయగు నియ్యదియున్. ౭

క. అటుగాక దీన నేసం, కట మొదవిన నైతుఁగాని కఱకరినై నేఁ
బిటనుండి వారిఁ దరలిం, చుట కింతయు నియ్యకోలు చూపఁగఁజాలన్. ౮

వ. ఇట్లుపల్కి నతఁడు నిరుత్తరుఁ డయ్యె – నవ్వల నగ్గురువుకుమారుఁడతోడి నెయ్యంబు నంజేసి నాకొడుకుల కట్టిచెట్టయుం గలిమియకాక లగ్గుసైత మాపాదిల్లెనని చెప్ప నొప్పు – వీరి కేమి దొడ్డవారమన్న యహంత యావంతయు నేర్పడ దది యాచెలికాండ్రంబుకతన మట్టుమాయ మాయెఁ – దల్లిదండ్రులు కనుగల్గి యుండుర యేని బిడ్డలు చెడ్డవారిం గూడిమాడియుంటఁ గొంజగాములపాలు కారని యీ యనుభూతివలనఁ గంటి – నానాప్రకృతుల బాలికాబాలకుల నొక్కయెడన నిల్పి చదివించుట పితరులయు నొజ్జలయు మెలంకువ కొకయొరగల్లు – వీరి కిప్పట్ల వేయికన్నులుంట వలయు నందు. ౯

* * *

౩౬ ప్రా య శ్చి త్త ము

క. బాలికాబాలకుల మేలిబాట నునిచి, విద్దియలు నేర్పి చక్కఁగా దిద్దుటన్న
నంతలంతలతోఁ దీరునట్టిచేఁత, కాదటం చనుభూతిమైఁ గన్నవాఁడ. ౧

వ. ఏను వీరి కాచార్యుఁడనై పాలకుఁడనై యున్ననాఁడు వీరిడెందములం జొర వలయు – నొంగాములం బాల్గొనఁదగు – జీవనమర్మములం దేటతెల్ల గావింపఁ జనుఁ – గ్రొత్తవాలు జవ్వనంపుటలల మేలిబాటలం బరఁగింపనగు – నది యట్లుండె – సత్యాగ్రహులు కొందఱు బందిగమువీడి వచ్చినపదంపడి టాలుస్టాయి యాశ్ర మంబున జనసంఖ్య తగ్గి – నున్నవారిలోఁ బెక్కురు ఫినిక్సువా రగుట వారి నచ్చటి కంపి యేను జొహాన్సుబర్గునం దుంటి – న య్యవసరంబున ౨

గీ. ఆశ్రమంబునవా రిద్ద ఱక్కటా! భ, యంకరంబగు పతనంబు నంది రన్న
వార్త చెవిసోఁక నామేను వణఁకె గుండె, లదరె నది నాకు వజ్రప్రహార మయ్యె.

క. నాయత్నము సత్యాగ్రహ, మేయెడనే నడఁగిపోక యే విన్నతఱిన్
నాయుల్లం బీతల్లడ, మీయులజడిపై లెఱుంగ దెరియదు నిట్టుల్. ౪

క. ఎప్పుడొ చెప్పెను గస్తురి, విపరీతము లిట్టి వుద్భవిలునని పెఱలన్
నెపమెంచక వమ్మెడి చం, దపుమానిసినౌటఁ దద్ధితము విననైతిన్. ౫

గీ. కదలితి ఫినిక్సునకు జాలిఁ గదురఁజేయు, నాయవస్థను దెలిసికొన్నాఁడు బేకు
వలదు నీ వొంటిమై నేగవలదు నేను, వత్తు నీవెంట నని పట్టువట్టె నతఁడు. ౬

క. పాలితులు సేయుచెట్టుకుఁ, బాలకులున్ బాధ్యులన్న పాడిని గంటిన్
కాలిక తద్దోషమునకుఁ, జాలినశిక్షను భరింపఁజను ననుకొంటిన్. ౭

వ. ఆపరాధమునకుం దగిన ప్రాయశ్చిత్తము నేన చేసికొన్ననాఁడు పతితులకు నావేద నయుం దమనేరంబును తేటపడి వివేకంబాదవునని తలంచి యేడునాళ్ళు నిరాహారుండ నై నాల్గునెలల పదేదినములు ఒక్కపూట భుజించుచుం బాలించు దీక్షగొంటి – నవ్వుడు తోడ ల

గీ. నన్ను వారింప యత్నించినాఁడు గాని, వీసమేనియు నాపూన్కి విడువనైతి
నవల నాతోఁ ద్రొక్కుమార్గంబు నతఁడు మెచ్చి, పంతగించెను నాతోడఁ బస్తునెఱప. ౯

క. ఆతని మధురాశయమున, కాతంకము సెప్పఁజాల కగుఁబొ మ్మంటిన్
నాతీ రిట్టులు మాఱుట, చేతన్ జేతస్సు శాంతిసేవధి యయ్యెన్. ౧౦

క. నాగుండెల నల్లార్చెడి, వేఁగంతయు సడలెఁ దొలుత విఱిసిన కోపో
ద్వేగం బల్లన రూపఱ, నాగఃకర్తలదెసన్ దయార్ద్రుఁడ నైతిన్. ౧౧

వ. ఇదియంతయు దాఁచియుంద నిర్ణీతమయ్యె — నంత ఫినిక్సునం దడుగుపెట్టి వలయు వార్తల నెఱింగితి — నాపూనిన యుపాసమునం జేసి యందఱివారెల్ల రల్లాడిరి — కాని దాన వారినడవడి చక్కంబడె — దుష్కృతినా నెంతబెడిదమో వారి కప్పుడవగతంబాయె — విద్యార్థినీ విద్యార్థులతోడ నాకుంగలచెల్మి కడుంగడు గట్టిపడియె — నియ్యవగడంబు జరిగిన వెనువెంటన యేతదనుబంధమ్ముగా వెండియుం బదునాల్గునాళ్ళు పస్తుపూనవలసె — దానిఫలంబే నపేక్షించినకంటె నుగ్గడువుగా నొదవె — నైనను ౧౨

ఆ. శిష్యులాచరించు చెట్టలకెల్లని, ప్పగిది నయ్యవారు పస్తులుంట
వలయునంచు నేను వాక్రువ్వఁగాని యు, క్కొక్కతఱి నుపాస మొదవునందు. ౧౩

వ. ఇట్టి ప్రాయశ్చిత్తంబులపట్లఁ దగినప్రాజ్ఞతయు నధికారంబును వలయు — మఱియు గురుశిష్యుల కొండొరులదెస నిష్కళంకమగు ననురాగబంధము లేనితఱి నట్టే వాని యొనర్చు నేర మాచార్యునుల్లమున కార్తి నొదవింపనిపట్టునఁ జట్టున కొజ్జపై మన్నవ లేనినాఁడు కావించు నుపాసము రిత్తయగుటయ కాక యొకప్పుడపకృతికిన్నై తము కారణంబగు — నీపస్తులయెడం గొందఱకు సందియం బుండవచ్చుఁ — గాని శిష్యుని నేరమునం గొంత కాచార్యుండు ప్రతిభువనుట పాడి. ౧౪

క. ఈ నిరశనవ్రతంబును, బూనినయపు డేను డస్సిపోవక పనులన్
మానక చేసితిఁ జేయుట, లో నింతయు మందగతికి లోఁబడనైతిన్. ౧౫

ఆ. ఒంటిపూఁటతిండి కొగ్గినతఱిఁ బండుఁ, గాక వేఱొకండు దాఁకనైతిఁ
బదియునాల్గునాళ్ల పస్తులోఁ గడపటి, కాల మీఁదఁ గొంత కష్టపడితి. ౧౬

ఆ. ఉపవసించువార లుదకంబు తద్దయుఁ గ్రోలవలయు నన్న గుట్టెఱుంగ
రామనామజపవిధా మహిమంబేని, నాఁడు తెలిసికొన్నవాఁడఁ గాను. ౧౭

వ. మఱియు నాకడ నొవ్వునొప్పి న్నెక్కియు నల్పంబ — కాన నియ్యుపవాస [illegible] గ [illegible]తుడిచితి — నవుడు నాతుదుక పట్టిపోయె — నొడలు కృశించె — మాటి మిగుల్చ సడలెఁ — గాని తుట్టతుదివఱకు రామాయణాదు లాలకించితి — నాపెద్ద మ్మలుగు కమ్మలు వ్రాయించితిఁ — గ్రంథములు గావించితి. [illegible]

౩౭ గోకులుంగదియుట

క. పదియుంబో రెండేండ్లవరకు, పదునాల్గవయేట నిల్వఁబడితి నహింసా
సదనము సత్యాగ్రహా, కదనం బది దక్షిణాఫ్రికారంగమునన్. ౧

వ. అంత గోకులునిచ్చ ననుసరించి యింగ్లాండువలన మాతృదేశంబుచేర సమకట్టి కస్తురిబాయిగోడను బేసుతోడను సీమకుఁ బ్రయాణంబుసాగించి నౌకాధికారు లొసంగిన మేలిమేలిసౌకర్యముల ననుభవించుచుఁ గడలిపై సప్తాదశవాసరంబులు గడపితి - నిప్పయనంబునం జాగినవిషయము లొండురెండు వక్తవ్యములు - కేలన్ బెసనకు మన్ఫ్రెంకలకెన మన్కున హెచ్చు నాఁడగు - నతనికడ నప్పు డేడుపౌండ్లవిల్వగల దూరదర్శకయంత్ర మొక్కటి యుండె - నేను దానిం బురస్కరించుకొని

గీ. నెచ్చెలీ! నీవుపేదలనెఱిని మనము, బ్రదుకుసాగింప నెన్నఁడో ప్రతినపూని
యింతవెలగల పనిముట్ల నిచ్చగింపఁ, జనునె యిదిలేమి నేలోటు సంభవించు ? ౩

క. అనిపల్కుచుఁ బయనంబున, దినదిన మీచర్చ పెంచితిని దుద కొకనాఁ
డన్యఁగుం గని మనకిట్టులు, పెనఁచున సంక్లిష్టజేయుబిస నిద్దానిన్. ౪

క. మున్నీటి కొసఁగఁదగదా, యన్నా ! యేమందు వంటి నతఁ డౌననియెన్
గ్రిన్నన విసరితిఁ గిటికీ, తెన్నున యంత్రంబు నంబుధిం గుదురుకొనన్. ౫

ఆ. వలచి వాడుచున్నవస్తు వీకైవడిఁ, జెడెఁగదా యటన్నచింత సుంత
యెఱుఁగఁడాయెఁ గేల నితనికి నా కిట్టి, యనుభవమ్ము లన్వహమ్ము ప్రిబ్బు. ౬

క. ఇరువురమును సత్యమ్మును, మరగి బ్రిదుకుచుంటి మిట్టిమున్గడకతనన్
బిరబిరఁ గోపాదికములు, దురాశయమ్ములు నలంగి తొలఁగంబాఱున్. ౭

వ. అయ్యావి పాయగిల్లనంతవట్టు నరుండు సత్యముం గనఁజాలఁ డందుఁ రాగద్వేషాదులున్నమానిసి యుదారుఁడు కావచ్చుఁ - గల్లలాడక పోవచ్చుఁ - గాని యంత మాత్రిన వానికి శుద్ధసత్యంబు ప్రాప్యంబు కాదని విశ్వసింతు - దాని నభిలషించువాఁడు ద్వంద్వములవలనం దొలఁగియుంట వలయు - వెండియు

ఆ. పస్తులుంట ముగిసి పదినాళ్ళు గడవక, ముంద కడలిపోక మొగియుకతన
నంకవట్టి దఱుగ నావపై నటునిటుఁ, దిరుగ మొదలుకొంటి దినదినమ్ము. ౮

ఆ. ఉక్కు లేమిఁ జేసి పిక్కలలోఁ దీపు, లెక్కుడయ్యె నోడ నిట్లునడవ
నీవు పదుగువోవి జీవరాజున కీయు, వస్థ చెప్పికొంటి వైద్యమణికి. ౧౦

గీ. అతఁడు కొన్నాళ్ళవిడుగర మండవేసి, గాళ్ళకుం జేటురాక నిక్కంబ యనియె
నవల జాగర్యపూని యల్పాల్పభుక్తి, నల్లనల్లన గంటి ననామయంబు. ౧౧

వ. అయ్యాది యట్లుండె — మాయొద్ద మద్రా చేరినంతన మహాయుద్ధము సిద్ధము కానున్న దనువార్త మాచెవింబడె — సింగిలీసుకాల్వం బ్రవేశించుతఱి సమర మారంభమై మానావ యచట నిలిచిపోయె — కొట్టిలో దొంగదాసు లేర్పఱుచుటం జేసి మేము నౌకాంతరమును చేరుట కొంతకాలంబునాళ్లు తీసికొనియె — నాగస్టు నాల్గవ దివసమ్మున నని సాగె — నాఱవదినమునం దేము సీమను కాలుపెట్టితిమి. ౧౨

* * *

౩౧ పోరిలో నా పాలు

సీ. ఆంగ్లావనికిఁ జేరినంతన గోపాల, కృష్ణుఁ డనామయ శ్రీ [illegible]
వలచి ప్రాన్సునకేగి తలకొన్న జెడిదంపు. జగడమ్ముకతన నష్పటన చిక్కు-
వడియున్నవాఁ డన్నవార్త నాలించి ని, ట్టూర్పు నిముసు నగ్గురూత్తముండు
వచ్చుట కెన్నాళ్ళుపట్టునో యాలోన, గర్తవ్యమేమి యాకలనిషట్ల
గీ. ధర్మ మెయ్యది నాకంచుఁ దలఁచి యచటి, భారతీయుల సంఘముఁ జేరఁదీసి
సమరమునఁ దెల్లవారికి శక్తిఁ గొలఁది, మనము సాయంబు గావింపఁజను నటంటి.
ఆ. సమ్మతింపరైరి సభ్యు లాంగ్లేయుల, నాదరింపఁ దన్న నామనుఁడికి
బానిసింత్రు మనము ప్రభువులువారలా, దేనను సాయపడుట పాపఁగ దనిరి. ౨
క. ఱేనికి మ్రూడినరాయిడి, బానిస తనమే లటంచు భావించి పరా
ధీనత నూడ్చుకొనం దగుఁ, గాని యిదే మనికి వాదకౌశల మడరన్. ౩

వ. అప్పటి నానమ్మికంబట్టి వీరివాక్రుచ్చుపల్కు లేను లెస్సలని తలంప నోపనైతి — మనకును దెల్లవారికింగల వేఱడము వెగ్గలంబని యేనెఱుంగుదుఁ — గాని మన మింతతక్కువపాటునం బ్రుంగియుంటి మన్న తెలివి నా కానాఁడు లేదయ్యె — తెల్లరాచఱిక మింపుక మంచిదనియు నందలిదొరలు కొందఱు చెట్టలనియు వారి నిర్మిలిబలిమిం జేసి చక్కఁబఱుపవచ్చు ననియుఁ దెల్లవారితోడ్పాటున మనము లగ్గువడయం దలంతుమేని వీరికిం బాటిల్లినయిడుమం గడవఁబెట్ట యవ్వేళ మన యిమ్మదప్పఁ దొలఁగించుకొంట కర్జంబనియు నప్పుడే నరయువాఁడ — నిపుడం వీరిదొరతనంబు దేశ నాకు నిచ్చు యావంతయేని లేమి నిక్కంబు — నే తియేలు బడి కేను బాసటకాన్గొల్ల — నా యిప్పటితలపోత లీచేరివచాలికాంద కప్పటి పాటుమరించె — నిట్టివారు నా తెన్నుమన్నింతురా! — యట్లయ్యు నా[illegible]
ఆ. బిగిసి తెల్లవారి బెదరించి యొత్తుడు, పాలుచేసి మనవరాలు వడయఁ
గడఁగ దగ్గ యదను గాదిది కయ్యంబు, నిలుచుదనుక నోర్మినిల్వు [illegible] ౪
క. మనసభ్యత మనయావియు, మనదూరపుభాషావు నపుడు మహిం [illegible]
మనయున్నతి నందరమును, మనయున్నతి నందనేర్తు మా [illegible]. ౫

ఆ. నన్ను మెచ్చువారు నామధేయమ్ములఁ, నొసఁగుచుంటి లెస్సయొరయుచుంటి
నెల్లదేశములవా రెల్లమతమ్ముల, వారిపేర్లు పెక్కు వచ్చిపడియె. ౭

వ. ఇటంపటి "స్వయంసేవకవృత్తి నున్నది బిరుదమ్మున గాయపడ్డబంటుల కూడెంబు
నొసఁగ నే మాయితంపటి యప్పనికిందగిన దిద్దుపాట్లు వడయ నుబలాటపడుచున్న
వార"మని లాగ్డు కూర్జిసనకుం దెలుప నతండు మమ్ముఁగొండాడి మాకొల్వున
కియ్యకోలు చూపె - నంత మేటివెజ్జు కేంటలీచెంత నాఱువారమ్ము లే మెను
బండర్ని మయ్యాయిసవరింత లెక్కింగి తత్పరీక్షలో నెగ్గి కర్నల్ బేకరుకనుసన్నల
గ్రరెషీ నేస్ట్లితి - మితండ మాకూటువకుం దళవాయి యయ్యె - వెండియు ౮

క. ఏముఁలఁగిన్న నప్ప డా, సీమను రణకౌతుకంబు చిందుచునుండెన్
క్షేమము గలవారండఱు, సామునమర్కమ్ము లెఱుఁగఁజాగిరి కడఁకన్. ౯

ఆ. మేనిబిగువులేనిచానలు ముసుకంబుల్, మాతృదేశభక్తి మల్లడింపఁ
బోర గాయపడ్డవారికి నొదపెడి, యుడుపు లేర్పరింపఁ దొడఁగి రెలమి. ౧౦

క. అనిసేయు జోదులకు వల, సినదుస్తులు కుట్టి యొసఁగ సిద్ధపడియె లం
డనునగరస్త్రీమండలి, తనరు సరోజినియు నం దుదాత్తపదమునన్. ౧౧

గీ. కత్తిరించిన గుడ్డలకట్ట యొక్కఁ, డాపె నాపాలుచేసి మీ రోపినన్ని
కుట్టిపంపుఁ డటంచు నన్గోరె నదియ, మొదటిదివసంబు మానెయ్యమునకు నెల్ల. ౧౨

క. ఆయమ్మకోర్కి మెచ్చితి, నా యనుఁగుంజెలులఁ గూడి నాడెము వెలయన్
రేయుం బవలుం బడి పలు, తోయమ్ములఁ దీర్చఁగంటి దురమునదుస్తుల్. ౧౩

* * *

౩౯ ధ ర్మ సం దే హ ము

గీ. తోడరునెడఁ జెల్లవారికిం దోడునిల్వ, నడుముగట్టిన నానేఁటినడత నెఱిఁగి
యిది యహింసకు వగ్గమై బ్రదుకునీకుఁ, దగునొకో యని పోలక్కు తంతినంపె. ౧

గీ. మున్ను హిందూస్వరాజ్య మటన్న పేర, నా రచించినపొత్తములో రణంబు
నీసడించితిఁ గాన నన్నిట్లు నెయ్యుఁ, డదిరె నిది తప్పదనియు నేనెంచుచుంటి. ౨

వ. ఇలంబు కూడనిపనియని దక్షిణాఫ్రికామిత్రుల కేను బలుమఱుం గఱపితి - నాపల్కు
వారి వైఖరిం బడసె - వెండియుం దిట్టినవానిం దిట్టక కొట్టినవానిఁ గొట్టక తాలిమిం
జూపఁదగు వనితలంచు నే నిద్ద ఆనికిం దారసిల్లినవాఁడు నారియాగాముల వ్రనా
యుఁకనికిం దొడఁగుట తగవెట్లగు - నైనను జోయుమకయ్యంబునం దేను బనిసేఁత
పోలక్కునకుం దెలియుఁ - గాని పదంపడి నావాఁవు మాప్పనందియుండునని
యితండు తలఁచె - బోయరుకయ్యంబునం దిగుట కేవాఁడి నాకాపనివమ్మ తప్పియు

నా కీపెనఁకువం బొలువెట్టి - నహింసాధర్మంబు నూఁది బ్రతుకంగోరువారు
పోరితంపు దెసకుఁ జనరాదని యేను లెస్సయెఱుంగుదుఁ - గాని ౩

క. ఎవ్వనికిని గర్తవ్యము, దివ్వియవలె నెల్లనాఁడు తెల్లమి కాఁబో
దివ్విధి సత్యార్చకునకు, నవ్వాలు నొవ్వాలును గడవ రానివ యందున్. ౪

వ. అహింసనా వ్యాపకంబగు నొకవస్తువు - మానవులు హింసాగ్నులం దగులుకొన్న యజ్ఞులు - ప్రాణి ప్రాణిందిని మనుట తెల్లంబ - బాహిరం బగుచంపు గావింపక జీవుం డొకనిముసమ్మైని నిలువంజాలఁడు - తినునప్పుడు త్రాగునెడఁ గూర్చుండు తఱి లేచుపట్ల నది యిది నానేల యెల్లప్రొద్దుల వలచియొండె వలవకయొండె మానిసి యించించుక హింస యొనరించువాఁడ - యెవ్వఁ డీహింసనంబు సేయ మికిఁ దంటాలువడు నెవ్వఁ డిట్టితలఁపునం గరఁగువడు నెవ్వాఁడు చిఱుఁజీమకే నగ్గించఁ డతండ యహింసకుఁ బూజారి నాఁదగు - నతనియం దప్పసమ్మగా సంయమబుద్ధి వర్ధిల్లు - నక్కటికంబు పొంపిరివోవుఁ - గాని మేనుతాల్పువ్వాం డును బాహ్యాహింసవలన సర్వథా ముక్తుండు కాలేమి నిక్కంబ - యదియుం గాక యహింసయం దద్వైతభావన యిమిడియుండు - నెల్లజంతువు లొక్కండ యగునే నొకటి కావించుచెట్టి తక్కన్నిటిం బొరయు - నగుట నొక్కనికి హింస యంటు తోఁపాడరానిది నాఁజనుఁ - గాన ౫

క. పదుగుండ్రను దా నొక్కఁడై, బ్రదుకునరుం డొరులసేయుపాపమ్మనపా
లది మోయవలయు; నాతని, మది మడిగట్టుకొని యెంతమంచిగ నున్నన్. ౬

గీ. ఇట్టితఱి రెండుమార్గాను లేలుదొరలు, పొగరుపొంగునఁ గలనికిం బూనినప్పు
డెవఁ డహింసారిరక్షువై యెసఁగు నాతఁ, డాఁపవలయును జగడంబు మాపవలయు.

క. అతఁ డీకర్జము దీర్పఁగఁ, జతురుఁడు గాఁడేని చివ్వసాగించి నిజ
క్షితికిన్ సకలోర్వికి ను, న్నతి యేర్పడఁ జూడవలయు నానాశ్రమలన్. ౮

గీ. ఇంగిలీసువారి యేల్బడికతన నా, బ్రదుకు నావిలాతిబ్రదుకు తెఱఁగు
చక్కఁజేయుకోర్కి నెక్కొనియుండె మ, న్మానసమునఁ జొక్కనాళ్ళందొట్టి. ౯

ఉ. ఏ నిపు డాంగ్లభూమి వసియించి తదర్ణవసైనికాలి మత్
పాళెము నేలుచుండ నిరపాయసుఖస్థితి నందు మానిసిన్
గావఁ బటాల మయ్యెది జగత్ప్రళయంబు ఘటించి హింసకుం
దానత మైవనాఁడు ననుఁ దాక్కొను దక్కలుమం బవార్యమై. ౧౦

వ. కావుటం జేసి యే నీదొరతనంపు కెండాసిడ నుంటయు దీనిపొత్తు గంటయు నక్క[illegible] యని తలంతునేని హింసాజనకంబగు సమరంబు సేయంగాదని తెగఁజెప్పి [illegible] పల్కి వమ్మైనతఱి సత్యాగ్రహధర్మంబు నధిగమించి శాసనధిక్కారంబు [illegible] చెఱసాలల న్వెదకు టొప్పు - నొండెని వెనఁకువం బొలువడని తత్కాలంబు

నేరం జను - మనకు: గయ్యంబు నాంప్రబల్మి లేమి తెల్లంబ - కాన దాన డిగు టయ కర్తవ్యమని తెల్పుకొంటి - మఱియు ౧౧

సీ. అస్పృశ్యులకుఁ చేయూత నిచ్చువాని, సుకము లందించు సేవకునిపట్టుఁ గాసంతయేని వెంగడ మహింసకు లేమి, నిక్క; మక్కటికంబు నుక్కడంచి ప్రజలపిట్టలు తలల్ వ్రీద్దలుగానించి, పల్లియలం దోఁచు బందిపోటు దొంగలకును వారి కంగమచ్చము లిచ్చి, వారిమాటలు మోసి వారిపంక్తు

గీ. కడుగుమాటకు భేదమ్ము కల్గు; యగుట, దురమునన్ దెబ్బదిన్నజోదులసపర్య కియ్యకోల్ చూపు ననునంటి కేలతప్పఁ, గిదనహింసా సముద్భవ త్కాల్మషంబు,

ఆ. మిడ్డుల మిడ్డుల నిల్లు మిత్తునినిబోలక్క, తంతిరాకమున్న తఱచికొంటి వచ్చినంత మగుడ నెచ్చెలికాండ్రతోఁ, దడవి రణమునందు తగవుగంటి. ౧౩

క. ఇది కానిచేత యని నా, యెద నేఁడుం బలుక; దప్పు డేల్పడిపై నా కొదవినబుద్ధికి లోనై, కదనంబునపాలు గొంటిఁ గర్తవ్యముగన్. ౧౪

వ. అగుటం దీనిపట్ల నా కావంతయేని యనుతాపంబు వొడమదయ్యె - నాయీ తీరున వదువందగినదని యీనాఁటి నెయ్యుర కెల్లరకుం దనివిసంధించుట దుశ్శకం బని యేనెఱుంగుదు - నిది కడుంగడు సున్నితంబగు నంశంబు - దీన భిన్నభిన్నా శయమ్ముల కెడముండుఁ - గాన నహింసాధర్మనిష్ణాతుల కుఱుంగట నాహృద యమ్ము నావిష్కరించుకొంటి - సత్యాగ్రహావలంబి యగువాఁ డాచారమునకుం గాక తనతలంపునకు విలువ నీఁడగు-నంనుం బొరపాటు కలదోయని త్రిచ్చితెచ్చి కంట వత్తినిడుకొని మెలఁగంజను - దోసంబు తెల్లమైన వెన్క దానిం దలఁదాల్చి పాచితమ్ముకనుం గడఁగవలయు. ౧౫

***

౪౦ సత్యాగ్రహ లేశము

ఆ. పాతిలోఁతు లరసి ఖవరంబు నిచ్చగిం, చితిని గాని దైవగతి విరుద్ధ మగుటఁ జేసి దైహికావేశనంబు నా, కబ్బదాయె నందు జబ్బుకతన. ౧

వ. అట్టి చెట్టపొద్దునం దించుక సత్యాగ్రహ ప్రయోగంబును నా కక్కఱయయ్యె- మాకు సామునేర్పుటయందు బేకరు పడవాలనియుఁ దక్కన్నిరెడల మా దండున కేన పెద్ద ననియు నియ్యధికారి నాపుూట కాఁపుదవంబునన మాయెల్ల షనులుం జేయింపవలయు ననియు మాతలంపు - కాని యితనితీరు వేఱుగానుంట మాకు మున్ముందఁ కావంబట్టె - నిది సోరాబ్జీ పైఁపఁజాలక వచ్చదిసి

క. అన్నా! కంటివె బేకరు, కన్నులు తల కెక్కి- వొజ్జగా వచ్చి నెతా మున్నియడపోకళ్ళకు డిగు, చున్నాఁ డితఁ; డోర్వనెల్ల యుండ్లతం నిట్టుల్. ౩

క. గోచ్చుట్టుమీఁద కోఁకటి, నార్చినగతిఁ జిన్నవాండ్రు నాన్గేయులఁ దా
నేర్చి మనస్సుఁ బ్రక్షాళ్యము, తీర్చుటకుం బనుచు నేమి తెలఁగిది సెప్పుమా. ౪

క. అనుటయు నీకికి నల్గఁగ, బనియేమని చల్లచల్లఁ బల్కెను దేవా
[illegible] నాకేఁ జలంబులఁ, దనమూర్తి స్నానఁ జేయుతరగతి గామిని. ౫

క. నన్నుంగని కన్ను కొట్టుము, తెన్నులుంగవ కీడ్ర [illegible] చుచుపుల్
మున్ను కుదియించి యవ్వల, నిన్నిటెంవాసు [illegible] యఁడేస్తున గోతన్. ౬

క. అంతయు ముగిసెపిమ్మట, శాంతికి దన్యానుము నెట్టఁ బతికించు ప్రా
[illegible]ంతుపు శంఖము సంబో!, శాంతికరణంబున [illegible] జాటింతు [illegible]! ౭

క. పదపడి కేకప న్యాయము, బదంబడిగ దాపరించు గాముల జోస్యం
బెది [illegible]ని హాసద్, వదనమ్మున మెల్లమెల్ల [illegible]చేసెన్. ౮

క. ఏ నప్పుడ సమ్మిన్మిత్రీ, లీనాత్ముల కార్తిగాక క్షేములుగా కే
మా నయ్యా! సత్యాగ్రహి, నా [illegible] తుంపె నమ్మి మటంటిన్. ౯

క. వంచింపనిమ్మి న న్నతేఁ, డించుకయు న్యాయవ నోరుల నెవ్వండు ప్రీతా
[illegible] నాతేఁడ, వంచితుఁడగు నంచు మున్నునల్కెను యంటిన్. ౧౦

క. అతేఁడు తెన్ననమ్మె [illegible]ను బూసెఁబోఁ, జోడము తడయనేల చోరుము నీకుఁ
జావుతప్పె దెప్పనో సత్యాగ్రహమ్మున, వరస కీర్తి మమ్ముఁ జంపఁగలవు. ౧౧

వ. అని వాకుచ్చె – నీపల్కుల నుల్లేఖించుతతి నసహాయోగదినమ్ములం గుమారి 'హోబ్‌హౌసు' వ్రాసినకమ్మ నాతలఁపునం గదలెడి – నీకన్నె యీనాఁడు ౧౨

క. ఒకనాఁటి కీవు సత్యము, నకు నురిపాలగుమవంచు నమ్మెద నీకుఁ
జకలేశ్యసుండు తోడై, ప్రకటించుత మేలిమేలిబాటలు తేటల్. ౧౩

వ. ఇట్లుత్తరంబు ననిచె – నయ్యది యట్లుండె – బేకరుపోకడ నూటిచి నేస్తకాఁడు కినుకం జాటినపదంపడి నా కూపిరితిత్తులం దేర్పడ్డనొవ్వి ముమ్మరంబాయె – రెండువారాలపస్తు ముగిసినవెన్క నాయెడ లింతవట్టు తిమ్మవడకుండె – నైనను గరిడీ మానక మాయున్కికిం గోరినుదప్పునఁ గల సాముపట్టునకుం గాలినడకన చనుచుంటి – నిదియ నాయిమ్మదప్పునకుం గారణమయ్యె – వప్పు డనుచరు లందఱు స్కంధావారమ్మునందఁ గాఁపురంప రేపొద్దున కే ల్లిలునేరువాఁడ – నధికారిజంకెన లెక్కడగుటం జేసి యీనాఁడ సత్యాగ్రహము నా [illegible] వలసె – నయ్యవసరమ్మున బేకరు ౧౪

ఆ. సామునంద కాక సర్వాంశముల నేన, మీసుదోర నటంచు [illegible]
నవలఁ దనప్రతాప మావంత రుచిమాపె, నొప్పఁడయ్యె నెయ్యఁ [illegible],

క. ఆ శాలి శరవేగమ్మున, నా చెంతకు వచ్చి యేమినాయం బిది యీ
నీచత నోర్చుట దుర్శక, మోసెల్ల ! యతండు మనకు నోడయం డగునే ? ౧౬

క. ఏ యానతినేనియు నీ, వీయందగు మాకు జేక రెవ్వఁడు పనుపన్
దోసియందగు నవగడ మిది, నీ యోరిమి నుజ్జగించి నీతి న్గనుమా. ౧౭

క. ఇంతకును మనము గరిడీ, సంతనె యుంటిమి కఠోరశాసనముల కే
మంత యదనయ్యె నేటికి, నంతరములు వలయు మనకు నాంగ్లేయులకున్ ? ౧౮

క. ఈవేర్మి కెవ్వఁ డీకొను, బోవలె నిది పొడవడంగి పోవలె మాన
శ్రీ వలచి కయ్యమున దిగి, యేవిధి నైరింతు మింతయేవపుబ్రిదుకున్. ౧౯

వ. అనుటయు నేను బేకరుచెంత కేగి మాపైఁ గ్రొత్తగోవాళ్లకు దొరతనం బీగి మీకుఁ బాడిగాదనియు, మాదళంబున కేన ప్రతినిధినని మీరంగీకరింపవలయు ననియు నయ్యాయిభాగముల కక్కఱయగు నాయంకుల నేమ యెన్నుకొందు మనియుం బలుక నతండు 'సనేమిరా' యని బిఱ్ఱబిగిసెనంత గత్యంతరంబు గానక

క. ఏ నొకగోష్ఠిం గూర్చితి, దానన్ సత్యాగ్రహవ్రతమ్మునమహిమం
బీనెయ్యర కెఱిఁగించితి, నా నని శపథించి రెల్ల రాదారిఁ జనన్. ౨౧

గీ. మేము మాపెద్దలన్ నియమించుకొంట, కనువుపడదేని గరిడిసాదనకు రాము
సాముకూటంబ త్రొక్కఁగఁజాల మన్న, నిర్ణయం బాచరించిరి నెయ్యు రపుడు.

క. అధికారికిఁ దీర్మానం, బిది సేర్చితి బాధలెల్ల నెఱిఁగించితి మా
మది సేవాయత్తమ యని, పదపడి మృదువాక్యసరణిఁ బంపితి లేఖన్. ౨౩

క. బోయరుసంగరమున మా, సాయముకల దస్మదీయసంఘమునకు నా
నాయఁకర ముండెఁ దర్కము, లాయెడ రా వీదృశంబు లంటిని దానన్. ౨౪

క. ఈపనికతవన్ బేకరు, చూపునమా ర్పింతయేని చొప్పడదయ్యెన్
మాపౌఁజువడత సమర, వ్యాపారవిరుద్ధ మనియు నాతఁడు తలఁచెన్. ౨౫

క. ఇతఁ డితఁ జిక్కఁబడఁ డని, మతినమ్మితి భారతంపుమంత్రికి మా యీ
వెతలెల్ల విన్నవించితి, నతఁ డీధర్మంబు దిద్దునని యనుకొంటిన్. ౨౬

వ. ఆ పెగ్గడ యాత్మీయశాపరిస్థితులకు నిచ్చటినడవడులకు వింగడంబు కలదనియు, నున్న తాధికారి కీనేల నిమ్నాధికృతుల నేమించుచన వుండుననియు, నట్లయ్యు నిఁక నా వొర బిామాట మన్నింపఁగలఁ డనియు నూరార్చె - వవ్వాల నాకుం జేక రున కన్నేని కమ్మలు నడిచె - నా బెడఁదనెల్ల నిందుఁ జాటనొల్ల - నది మన మీనాఁట నివ్వటిల్లు గుడుచునిడుమవంటిది యన్నంతవట్టు వ్రాసెత్తు - నబ్బేకరు బెదరించియు బెల్లించియు మాపౌజునువ్వారిం గొండల లోఁగొనియెనంతన ౨౭

క. క్షతగాత్రుఁడైన మోఘులు, [illegible] సహస్రములుగఁ జనుదెంచిరి దు
ర్గతులై [illegible] యనేకముగను [illegible] ముఖ్యులు [illegible]. ౨౮

క. [illegible] లోకులకు [illegible]
[illegible] చేసిన నాటి [illegible]. ౨౯

క. వా [illegible] యూ
భారతమంత్రికి [illegible] నేడు [illegible] కైద్యము గుదికెన్. ౩౦

క. అతఁడు [illegible] మంచమున నుంటియున్న [illegible]
[illegible] మనచక్రమై [illegible] ముప్పెత, [illegible] నంచుఁ గొనెరి. ౩౧

క. [illegible] నన్నత్తాధికారిని [illegible]
[illegible] మేలు [illegible]. ౩౨

వ. అనియుం బల్కు నగ్గుజుకోర్కు మా [illegible] — నంత నా చెంత
నున్న విద్యార్థు లందఱు నెట్లకేని [illegible] బడియుంటి.

***

౪౨ గోకులనాదార్యము

క. [illegible] మంచాన జిక్కి [illegible] నామంచిచెప్ప లరయ
నప్పప్పుడు [illegible] నై ద్యార్థియుండు, నప్పుడోర్చుచునుండె దైవమ్ముపోలె. ౧

క. పాలం బప్పుల ముట్టక, యాలిప్పతైలంబు నిమ్మ లరఁటులు ద్రాక్షల్
కోరిలుచు నాహరించుచుఁ, గాలం బపు డీడ్చుచుంటిఁ గట్టడతోడన్. ౨

క. క్షీరంబును గొనుమని పలు, మా అమ్మమాతా వచింప మన్నియమంపుం
దీ రతనికిఁ దెల్పితి నప, కారంబగు ననియె వెజ్జు కానిమ్మంటిన్. ౩

క. గోపాలకృష్ణుఁ డప్పుడ, నాపాలికి వచ్చె నుగ్ను నన్నుంగని సం
తాపంపడెఁ బాల్గొల్లని, నాపోకడ నెఱిఁగి చెల్లునా యిది యనియెన్. ౪

క. గోకులునకు నెమరామట, నాకు ననార్థ్యంబ నజ్జనస్తుత్యుఁ డతం
డీకడఁకన్ వినవాడమిఁ, జీకాకై గడువుకొంత సెలవి మ్మంటిన్. ౫

ఆ. మేలిమిత్రుఁడైన కేలును బేకుతోఁ, జాలవట్టు చర్చ సలిపినాఁడ
నీప్రియోగమందు నితఁడు నా బానట, యయ్యు నన్ను మెచ్చఁడాయె నాఁడు. ౬

క. మిగిలితి నే నొక్కండన, యిఁక నంతర్వాణి పల్కు నెయ్యది దానిన్
నిగఁ దాల్పవలయుఁ గావునఁ, దగుచింతల నెల్లరేయి తంటాపడితిన్. ౭

క. ఏ నిపు డివ్వ్యాధి నూడ్చిన, నానమ్మిక లెల్ల నల్ల నాళముసందున్
వీనం దప్పితినా యన, మానస మెదిరించు నట్టిమాట సహింపన్. ౮

వ. కాపురుషుండనై యేను నా కర్తవ్య మెయ్యది? గోకులునికూర్మి నెందనుక మన్నింపం బనిలేదు. పాపపు నీకైనట్టి నెంతవట్టు సహించుటొప్పు? యని తెప్పతడవి యిప్పట్ల కోపోద్రేకమున దుష్టవారిద్దఱు సేరుకొని నాచుకొనుచగిన నేమంబులెల్ల నాకు ననుసరించుట వలయుననియు, నితరంబు లగునంకారమున కఠినమ్ములై యుండం బనిననియు నిర్ణయించుకొంటిని - నేను దుగ్ధంబు నొల్లమికి ధర్మంబ హేతువు గాజను - నిక్కముగా బయస్సు నాకక్షీరంపం గాలిఘుట్టమ్మువా రెనుములకుం గోవులకుం బాపాడించుతుంటన తెలిసుకొనుటు - నదియుం గాక పలలంబునట్ల పాలును మానిపి శాకాహారంబు కాంచగదని విశ్వసించితిం - గాన ౯

క. ఏది యెట్టులైన దుఃఖము, కాదని భావించి యెడందం గలంగక మఱునాం
డే పరిశీలించితి గోకులు, నాదృతి నతం డేమి తెల్పి తని ప్రశ్నించెన్. ౧౦

గీ. అవల వినయమ్ము దైవాజ్ఞ వనఘ! పిరాక, లేమిపంచిన శిరసా వహింతుం గాని
దీనిదెసం బంతగింపకుం డేను దుగ్ధ, కణము గొననొల్ల మాంసభక్షణము నొల్ల.

క. ఇవి ముట్టకున్నచో మ్మా, త్యువు తప్పద యందు లేని యోడక దానిం
గవ్వంగిటం జేర్చెదం బాడికి, దవిష్టమైవట్టి బ్రదుకు తగునా యంటిన్. ౧౨

ఆ. అంత నమ్మనీషి యక్కజపడి యిది, యానె చివరమాట యని వచించె
నట్టి దింక నొండు పట్టు దీనోట మ, న్నింపుం డితనిం గరుణనింపుం డంటి. ౧౩

క. త న్నెంత కష్టపెట్టినం, దిన్నందనం బింతవిడక ధీవార్ధి యతం
డన్నా! యిచ్చట ధర్మం, బన్నది నా కంతుపట్టదై నను నీకున్. ౧౪

గీ. వింగడంబుగ నీకం బల్క నంగవింప. నసుగుమా!నీవచించిన తెరువునంద
యార్త రక్షాపరాయణుం డైనవేల్పు, నీ కనామయసంపత్తి నెఱపుంగాక! ౧౫

క. అని నన్నుం బల్కి వెజ్జం, గనుంగొని గాంధీ నలంపంగా దిక నాతం
డనువగు నన్నపదార్థము, తినిపించుచు మెల్ల మెల్లం దేర్పం డనియెన్. ౧౬

క. గోపాలకృష్ణుం డాడిన, యీపల్కులు జీవరాజు నెట్లలరించున్
బాప మతం డట్లయని తల, నూపుట యనివార్యమయ్యె నొల్లమి యున్నన్. ౧౭

వ. అతం డింగువతో సాతాళించిన మినుపచేరుం గ్రోలుమని పల్కి నొండు రెండు నాళ్ళు దాని సేవించితి - నది నా కొంటక నాయిడుమం బెంపుచేసెం - గాన వెండియుం బండ్ల నాశ్రయించితి - మహాత్మా సముచితంబులని తోంచిన బాహ్యోపచారంబుల నేమికిల్లక నడుపంబూనె - దీనం గొంతచక్కంబడితిం గాని నాకట్టడ లేఖిమక్కువనుం దవ్వయుం గిన్క నొదవించుచుండె - నింతన గోకులుం డక్టోబరు నవంబరుమాసమ్ములం దానేలం దారసిల్లు మంచువెల్లువ కోహాటించి మాతృభూమికిం బయనమ్మయ్యెఁ ౧౮

* * *

[illegible]

ఆ. [illegible] ౧

క. [illegible] ౨

క. [illegible] ౩

ఆ. [illegible] ౪

ఆ. దీనఁ గొంతవట్టు [illegible]
నపుడు సాధ్వి సిసిలియా [illegible] ౫

క. పాలకు నాకు న్నెయ్యము, [illegible] ౬

క. [illegible] ౭

గీ. [illegible]
వినిచె నాతసివ [illegible] ౮

క. మన్నియమంబు నెఱింగిన, యన్ను తదాదరమునూపు నమ్మ దయాసం
పన్నతమై నిజవస్తువు, తిన్ననిదో కాదో యన్నదిగు లెట్లుండున్. ౯

ఆ. అగుట నామె యొసఁగు నాగుండ సీటిలో, మెదిచి త్రావి పాల నొదవురుచియ
నాల్కకంటఁ జూచినాఁడ సీసా కొక, చెంపనున్న చిన్నచీటి నపుడు. ౧౦

క. ఔదు మిది పయస్సుతో నే, ర్వడినట్టిద యంచు నెఱుకపడె నంతఁ గడున్
వడి దానిఁ దోసి కొండల, పడకుము కథయిది యటంచుఁ బావనమతికిన్. ౧౧

వ. సిసిలియాకు లేఖనంప నయ్యమ్మ కమ్మం గనినంతన నాచెంత కేతెంచి తనపడ్డ
పరాకున కెంతయుం గస్తిగుడిచి సిగ్గునందోఁగ నే నాపె నూరార్చి ౧౨

క. నీతప్పులేదు మిత్రుం, డాతఁడు పత్రంబు నూఁకఁడయ్యెను నీకున్
నీతమ్ముని వలె నన్నుం, జేతమ్మునఁ జూచి నాదుచెట్ట నడంపన్. ౧౩

క. నీతెచ్చినవస్తువు నీ, రీతిం దగవని బహిష్కరించితి నాయీ
చేతను మన్నింపుమని వి, నీతిన్ వ్రాకుచ్చినాఁడ నెంతయుఁ దేతెన్. ౧౪

వ. పదంపడి యెఱుంగమింజేసి కావించినయాపనిపట్లఁ జింతయు శీతయు నొక్కటి
పడవని సిసిలియాకుం దెలిపితి – నీవెలందియాదార్యములు వెక్కులు నాస్మృతి

కష్టంబులం బొంది - నాకీ నాటికెల్ల నిచట వెలువరింపఁజాలఁ - బెక్కడఁగంగ్ల
కన్నెపైఁ బడిన చేరికాఁ డెంకజో కలిసి పల్లె వాటసిచటం దలఁపునకుఁ దెచ్చు
కొనుచు - ప్రేక్షకాదులు దీర్పబడిన ౧౫
క. అనుకొంచు నిశి యున్నాపుడు, తనస్వమను విసప్రమందు నందించుచు న
న్వాపోకీడఁ నియ్యాక నెయ్యాము, సనువాసముగా నొసంగునని గుర్తించున్. ౧౬
వ. అది యట్లుండె - యింకనమా జెలిన్నునువచ్చి పచ్చికూరలు రుచింపవేసి వాని వండితిను మనిరి - కిమ్మాన్నుర్పు నా కించితమాయెఁ - గాని తెగు లడంగకుండె - నట్టిచో రాజుప్పు నాకిచ కిసుదెంచి మంచుకాసు కడియంబడుచున్నయది - మీ కిచట నారోగ్యంబు చేకూరదని తలంతు - మీరు భారతముం జేరుటలెస్స - మీరాకాంక్షించినసాయ మలంతి నాఁజాల - ననవుడు నేనప్పలుకులు మెచ్చి మాతృభూమికిం జేర బతనంబు గావించితి. ౧౭

***

౪౩ వీడుకోలు

గీ. భారతోర్వికి రా నిచ్చపడుటఁజేసి, బేకు నావెంట సీమకు రాక యెదవె
నిద్దఱము నేఁడు వాగయోడ నెక్కఁబోవ, నక్కటా! పుట్టదయ్యె నయ్యన్న కాజ్ఞ.
గీ. అతఁడు జర్మనుజాతివాఁ డగుటకతన, సమరమది తీవ్రదశనున్న సమయమగుటఁ
జెట్టయిది పుట్టె నెంతయుక్కట్టువడిన, రిత్తయయ్యెను హార్దింగుచిత్త మెద్రిచి. ౨
ఆ. మివుల నార్తిగంటి మిత్రుండు కేలను, బేకు నుజ్జగించి నౌకనెక్క
నాఁడు నన్నుఁబాయ నాకంటెఁ బెద్దయు, నలమటించె నమ్మహాశయుండు. ౩
గీ. అతఁడు నావెంట భారతక్షితికి వచ్చి, యున్నచో నాల్గుకొండలు దున్నుకొనుచు
నాసమై మర్గమున గుడ్డనేసికొనుచు, మనుచు నుండెడివాఁడు నామన మెలర్ప. ౪
క. ఈనెచ్చెలి తనశీలము, మానక వ్రతమ్ము నింతమఱవక రాజ
న్మానవతమై నెటాల్మహీ, లోనం గలఁడిపుడు మిత్రులు కడుం జెలఁగన్. ౫
వ. ఇటం బ్రకృతమ్మునకు వచ్చెద - నాయెక్కినకప్పలికి మూఁడవతరగతి లేమిం జేసి రెండగుదానియందు కుదుర్కొని నానాఁడు విరియునారోగ్యముం గని మురియుచు నల్లనల్లన బొంబాయిచేరి పదియేండ్లనాఁడు విడనాడిన తల్లిగడ్డం గని లెస్సపొంగితి - ననామయంబు కొఱవడియున్నను గోకులుం దచటికేతెంచి ముద్దుముద్దుగా నెదురుకోలుపండువు సాగించె - నప్పుణ్యారాశిం గని యతని మార్గమ్ము పట్టి నాతలవ్రేగు డించుకొనంజూచి బంబయికిం జేరితిఁ - గాని విధి నిర్ణయం బన్యతరముగా నుండె. ౬

***

౨౭ న్యాయవాదవిశేషము

ఉ. ఏం [illegible] సేరంగ, [illegible]
[illegible] ౧
క. [illegible]
[illegible] ౨
క. [illegible]
[illegible] ౩
గీ. [illegible] కేసులు [illegible]
[illegible] ౪
ఆ. న్యాయవాదిబండి నడవ [illegible]
నతనిజీవగఱ్ఱ యన్నృతంబు యందు [illegible] ౫
క. ఉన్నతపదమ్ము నెడ నా, [illegible]
గన్నింతవడకు [illegible] ౬
గీ. [illegible]
[illegible] ౭
ఆ. ఎదుటివారు [illegible]
గాని యెప్పుడు నట్టికక్కుఱితిం [illegible], కల్మషంబు [illegible] ౮

వ. ఏ నొక్కతగవున జయంబుగన్నవెన్క నాపక్షమ్మువారు నన్నుం గికురింతపాల్పేసిన తెఱంగెఱింగితి — నన్ను నమ్మినయభియోక్త సత్యానిక్తుండైన జయించు నొండేని యోటమిం గుడుచు నన్నతలం బొండ నాయుల్లమ్ముం బాయకుండ—జయాపజయంబులంబట్టి సుంకముకొలంది నేర్పఱుచుకొంట నాయీాబ్రిమకునం గాన — మీావాదంబు సత్యదూరం బగునేని నన్నాశ్రయింపంజన దని ముమ్మొంద యభియోగులకుం జెప్పువాఁడ — దీనంజేసి దబ్బఱతగవు నాపాలం బడదాయె — నొకమాఱు నాయభియుక్తులం దెన్నఁదగినవాని వ్యాజ్యమొండు నన్ను లెస్సపరికించెఁ నది లెక్కచిక్కులకుం బుట్టినిల్లు నాఁదగు — దాని పంచాయతినిర్ణయంబు మాకుపకరించెఁ — గాని పోఁబడిం జేరఁదగ్గయుంకె యొండిందు రాబడిం జేర — నీపారపాటువలనిలుగ్గు మాయది — యెదుటివారితీర్పు చెల్లరాదని లాతిహేతువులం జూపి మాఱొక్కసిరి — పంచాయతిప్రమాదంబు నంగీకరించి దానివలననిష్టిం గుదుర్చుట మనపాడియని యే నభియోక్తకుం దెల్పితిఁ — బ్రధానుండగు న్యాయవాది నాయీాపలుక్కు నియ్యకొనఁడయ్యె — బుద్ధిమంతుఁడగు వకీలిట్టిచేత్తవు దిగఁదన్ని ఘుతండు నాకు నీతులు మప్పె — నంత నేను

క. మన మెప్పుకున్న గోష్ఠి, యన్నృతమ్మును సమ్మతించునా ప్రతివాదుల్
కనులేనివారలా కన్నులు దెగనాడంగ నింతలంపట యేలా. ౧౦

క. నావుకు నప్పెద్ద కడుం, దీవరపడి కల్ల కవుడు దెస కేగక యీ
దావా నడుప్రట నీకొన, నీవే తలదాల్చి మోయు మీంబరు వెల్లన్. ౧౧

క. అని బిఱ్ఱబిగిసె నవ్వాల, మన సొప్పదయేని మీరు మానఁగవచ్చున్
నను నభియోక్త వరించినఁ, బెనఁగెద సత్యానురక్తి పింపిసలాడన్. ౧౨

క. ఏ నిట్టుపల్కి వ్యాజ్యెపు, వానిదెసం గంటి నతఁడు వాడియు నన్నుం
బోనాడలేక మీరే, పూనఁడు సూనృతము నేలుపురుషుఁడు లేఁడా? ౧౩

క. ఇవ్విధి నా చేనుబ్బితి, నవ్వాల నన్నెచ్చరించె నాపెద్ద కడున్
దవ్వడలెన్ నాపట్టును, కీవ్వేదనవెంట నాకు నిచ్చెను మెప్పుల్. ౧౪

* * *

౪౫. చాతుర్యమా?

క. నాయిచ్చిన యుపదేశము, శ్రేయఃకారణమ కాని చేవమెఱసి యే
నీయభియోగమునం దగు, నాయము రాఁబట్టనేర్తునా యనుకొంటిన్. ౧

క. అందదుకులతగ వియ్యాది, యందుం బెదరచ్చకెక్కినట్టిది యాటన్
డెందము వడంక నధికృతి, ముందు నిలంబడితి దైవమును జేకొంటిన్. ౨

వ. అంత నేను దొలుతొల్తన పంచాయతి ప్రమాదమ్ము వెలువరింప ధర్మాధికారి యిది చాతుర్యంబు నాఁ దగదాయని వక్కాణించె - నపుడు నామోము కంది కందగడ్డయయ్యె - నాపట్ల లూలామూల మావంతయేని లేమింజేసి యీనింద సైరింప నశక్తుండనైతి - మఱియు ౩

క. ఈపెద్ద యింతవికట, వ్యాపృతి మున్ముందుచూపె నక్కట! విషమం
బై పొల్చు నావివాదం, బేపగిదిన్ నెగ్గునన్న యిఱుకునఁ బడితిన్. ౪

ఆ. అవలఁ గొంత తేఱి యయ్యా కడుంగడు, వెఱఁగుఁగూర్చుమాట వినిచినారు
చివరదన్క నావచించుప ల్కాలింప, కిట్లు వెక్కిరించు టేమిపాడి. ౫

క. అనుడున్ శరీయ చాటితి, వినుఁడు మిముం జిన్నపుచ్చువిధ మొల్ల భవ
న్మతసుఁ గలంచుట కెంతయు, వనరుదునని ధర్మదాత వక్కాణించెన్. ౬

క. శాంతిమెయి నాతఁ డిట్లన, సంతోషము జాలువాఱసాగెను నాకున్
సుంతయు విడువక వాదం, బంతయు వివరించినాఁడ నయ్యధికృతికిన్. ౭

వ. పదంపడి ప్రత్యర్థిపక్షవాది నానాశ్రమమ్ములువడి తనధోరణిం బ్రకటించెఁ - గాని పద్దుపారపాటుతక్కఁ దక్కంగల పంచాయతీనిర్ణయంబునెల్లం బాడిపట్టు

వారు తిరపఱిచిరి – నాసంతృప్తి కప్పుడు మేరలేదయ్యె – నివ్వార్త విని మా పెద్దయు నభియోక్తయు లెస్సపొంగిరి – మఱియు నసృతంబు నాశ్రయింపక యీమనుగడ సాగింపవచ్చు నన్న నాతలంపు తద్దయుం గట్టిపడె – నంగడిగాఁ బఱచుకొన్న న్యాయవాదివృత్తి కసత్యంబ మూలభూతం బగుట దానిం దీనఁ జక్కాడుట యరిదియని సెప్పనొర్తు. ౮

***

౪౬. అభియోక్తలయందు

గీ. ఒక్కమరి ట్రాన్సువాల్ కోర్టు నెక్కియున్న, తగవు నడిపితి నందు సత్యంబులేమిఁ
దుద కెఱింగితి నంత నాతోడ బొంకు, వలుకు నాయభియోక్తపై నలుకగొంటి.

గీ. అతనికిం బ్రతికూలమౌనట్లు తీర్పు, సెప్పఁడా యని పల్కితి నప్పడెదురు
వారు ధర్మాధిపతులైనవారు తద్ద, విస్తుపోయిరి నావాఁడు విహ్వలించె. ౨

క. ఆతని కిట్లపకారము, సేఁత జరిగెఁగాని యింత చీ యన్నను మ
న్నీతి నెఱుంగుట నతఁడు కు్రి, ధాతప్పఁడు గాక లజ్జతాఁచునఁ గుృంగెన్. ౩

క. ధర్మవు దెస నాచూపిన, యర్మిలి యిది రచ్చనెల్ల నాకర్షించెన్
బేర్మి కడుహెచ్చె నాకీ, శర్మంబును విస్మరింపఁజాలన యెప్పుడున్. ౪

గీ. రంగుతెగు లెంతయున్న న న్నింగిలీసు, వారు మన్నింపసాగి రవ్వారిగాఁగ
నిక్కమునకుఁ బూజారినై నిలువనేర్చు, నాతఁ డెవ్వానియుల్లంబు నాఁచికొనఁడు? ౫

క. నా తెల్వికి నవ్వలిదై, లోఁతైనసమస్య పుట్ట లోఁగక యిది నా
చేతం దీఱదు సడిస, న్నాతనికిం జూపుమందు నభియోగికడన్. ౬

ఆ. నిర్వ్యలీకమైన నీతికి నగ్గమై, వెరవులేమి నిట్లు వెలువరించు
నన్ను లెస్సనమ్మి నాదెసవార ల, చంచలానురక్తి ముంచువారు. ౭

క. ఈకతమున నభియోక్తలు, నా కీఁదగుసొమ్ము హెచ్చె నా నిచ్చటయే
కాక మ దుద్యమలతికలు, పాృక నుపఘ్నంబులైరి పరహితశీలల్. ౮

ఆ. వాఁరూకతోడ వారిసాయమ్ముతో, నచట నార్థునర్చినట్టిచేత
నాదరించి రద్దిరా ! లోకసేవనం, బనుచు నిట్టిపెంపు నభినుతింతు. ౯

క. చెఱసాలకు నడువుం డనఁ, గోర్టడ్డాచెటచెట్లల కీయ్యకొం డన నడ్డం
బెఱుఁగక సాగిరి మూఁగిరి, కఱకరినాబ్రదుకు రసజ్ఞగత్తునఁ దేలన్. ౧౦

***

౪౭ అభియోగి చెఱ తప్పుట

క. నా చదువరులకు రుస్తుం, జీ చరిత మొకింత తెలియఁజేసితి మొదటన్
నా చెలికాఁ డభియోగియు, నై చెలఁగె నతండు నమ్మె నంజక నన్నున్. ౧

గీ. పెద్దజెహాంగిరియై కల్మి తద్దపెంచె, నతఁడు తనచేర్చు సరకుల నడ్డుచేసి
యట నిషిద్ధములైన యయ్యాయివస్తు, లందుకొని కుహనావణిజ్యార్థియయ్యె. ౨

గీ. కూటిముద్దయటుల్ రసఘుటికవోలె, దర్పణముకై వడిఁ దరు నేర్పు నోర్పు
నుక్కడంచి బజారున కెక్కఁగాని, దొంగతన మెన్నినాళ్ళు సురిఁగియుండు. ౩

క. అయ్యపస బైటఁబడె నెద, ౘయ్యలుగా నక్షువారి వజ్ఞులుగాఁగన్
జయ్యన నురుఁగులు గ్రక్కుచు, డయ్యుచు నబ్బేరి నాకు డాయఁగవచ్చెన్. ౪

క. అన్నా! లుబ్ధుడనై నినుఁ, గన్నుమొఱంగితిని మూటకట్టితిఁ బాపం
బిన్నాళ్ళకు నది పండెను, నన్నుం బన్నముల ముంచి నవ్వఁదొడంగెన్. ౫

క. చీఁకటిబేర మొనర్చితి, నాకొంప మునింగె దొరతనమ్మనఁ గలవా
రీకుట్ర గనిరి చెఱకుం, బోకడ విధి వ్రాసిపెట్టెఁబో! నానోసటన్. ౬

క. ప్రకటంబగు నవమతి యిది, యకటా! యిఁక నేను జచ్చినట్లకదా! నీ
వొకఁడవ నన్నిపు డీచె, ట్టకు దవ్వులవానిఁ జేయుటకు దిక్కగదా! ౭

క. నామనుగడ సర్వంబును, నీముంగల నిడితిఁగాని నిల్పితి దీనిన్
నామెచ్చు వృత్తిమర్మము, నేమని వివరింతు నీకు నేనోస్నేహితుఁడా! ౮

క. కుతిలపడి కొందలంపడి, యతఁ డిమ్మెయి వగచె నావు రావురు మనుచున్
మతిగరఁగి రుస్తుమున్ మిత, హితవాక్కుల నూఱడించి యే నిట్లంటిన్. ౯

క. ఎఱుఁగుదువు నన్ను; నిన్నుం, బరిరక్షణసేయఁ దోఁచియుఁ బ్రభు వీశ్వరుఁ డొ
క్కరుఁడ సుమీ యైనన్ మన, పరిచితిఁ బాటించి సాయపడియెద నీకున్. ౧౦

క. నీచత యని వెన్కాడక, నీచేసినదోషమెల్ల నెఱి నియ్యకొనన్
సైఁచెదవే నరికట్టిన, యీచిక్కు నడంచి నీకు నెలమి ఘటింతున్. ౧౧

వ. అంత న ప్పారసీవణిజుం 'డేను గావించినపాపంబునెల్ల నీముంగల నంగీకరించితి నింతవట్టు చాలదో'టనుడు 'దొరతనమ్ముర వారి దెస దోసమ్ముసల్పి నాకడం జెంపలు వాయించుకొంట యె ట్లుచితంబగు'నని యే నాడ నెట్టకేల కబ్బేరి దారికివచ్చె-నంత ౧౨

క. పరికించిచూడ నతఁడీ, పురికొను పెక్కేండ్లనుండి తొలఁగక సేయున్
దొరఁకొన్నట్లు కనంబడె, దురాశకుం గొలఁదిలేమి తోడన తోఁచెన్. ౧౩

క. ఇరువురకును సుస్తుజీ, ప్రాంతమున న్యాయవాదిపొంతకుఁ జని యీ
చరితంబునెల్లఁ జెప్పెను, నరిగి యిటన్ గెలుపుగొంట యని యతఁ డనియెన్ ౧౪

క. బరువంతయు మిత్రుఁడు నా, శిరమ్ముపై నిల్పె నీవు సెప్పినరీతిన్
జరియింతుఁ గరుణమై నా, పరువును దక్కింపు మంచు బతిమాలుకొనెన్. ౧౫

వ. పదంపడి యే నతనికి ధైర్యమ్ముచెప్పి యీనేరంబు రచ్చకు రాదని తలంతు — నభి
యోగంబుఁ దెచ్చుటయుం దేమియుఁ జేవ్రాలుసందేహమ్ము రంగులకని — యతండు
రాచ్ఛటికమ్ము వారి ధర్మవాదిప్రముఖుఁ డాడినతెఱంగున మెలంగవలయు — నే
నియ్యూరువురం గామక దప్పింతు — వారు నన్నాదరింపరయేని ౧౬

క. జరిమానా కట్టుటకో, చెఱసాలం బడుటకో విశృంఖలచిత్త
స్థిరతన్ సిద్ధముగ మీర్, పరపక్ష పడేనుపాళ్ళు తొలఁగఁగవచ్చున్. ౧౭

క. అప్పా! బందియ నీకుఁ, దప్పదయే నని తలంచి త్రిప్పెదెంమట కే
నొప్పన్ దెక్కలికింపమున, కప్పరము లజ్జ సుమ టవి పాడియగున్. ౧౮

క. ప్రాయశ్చిత్తముగాఁ దల, పోయుము చెఱసాల పాపప్రజాబునఁ దర్కా;
ఛీ! యిఁక ముచ్చుకు గానని, చేయుము శపథంబు లగ్గుచేనుబు మివులన్. ౧౯

గీ. ఇమ్మెయిం బల్క సెట్టి నాయొల్లబ్రిమను, నీవశమ్మునఁ గలదు నన్ నీటముంతో
పాలముంచెదవో నీమసచిచినట్లు, యమగుపై చెద ననియె దాసోహ మనియె. ౨౦

ఆ. అంత నడుముగట్టి యస్మదీయాంబగు, వినయమెల్ల నతనియనయ మూడ్ప
నప్పగించినాఁడఁ దప్పు సమస్తంబు, వలికినాఁడఁ బన్నువానిచెంత. ౨౧

గీ. తె మ్మనినఁ బత్రములనెల్లఁ దెచ్చి సెట్టి, పాపపుంబ్రిదు కంతయు బాహిరింతు
నతఁడు నేఁటికిఁ దనదోస మరసియరసి, నానకుం జిక్కి కుములుచున్నాఁ డటంటి.

వ. అంత నాసుంకరీఁడు జాలిందోఁగి యిప్పారసీతాత సా దయ్యు నెఱుకలేనిపని
గావించె—నిప్పట్ల నాకర్తవ్యంబు మీకుఁ దెల్లంబ—మాన్యాయవాదిచిత్తంబు నూఁది
యే నిందు సంచరింపవలయు—మీ రమ్మెటిం గనుగొంట లెస్స — యేను వీలైనంత
వట్టు మీ వ్యవహారిగౌరవంబు రక్షింతు—ననవుడు నెల్లలేనిహర్షంబు వడసి యే నవ్వల
నవ్వకీలుసన్నిధికిం జేరి కలరూ పెఱుఁగంజేయ నగ్గఱువ నాసూనృతానురక్తికిం
దనిసని యెన్నఁడున్ మీకు నాకడ నాస్తి యనుపల్కు పుట్టదని ప్రిమాణ
పత్రిముం బ్రిసాదించెఁ — బదంపడి రుస్తుంజీదొంగసొత్తు నిబ్బడివిలువం గొని
వీడుచునది యన్న యానతి వచ్చె — వెండియు ౨౩

సీ. మిత్రుఁ డీదాంగబ్రిదుకెల్ల మేలిమేలి, యక్కరంబులతో దిద్ది చక్కఁదనము
ఏర్చియుచట్టాన బిగియించి వేల్లఁగట్టె, నాత్మ నోడక నైజకార్యాలయమున. ౨౪

క. తనవారు తడతడమ్మన, మనువా రత్తఱి వణిజ్య మరగినవారుఁ
జనరా నీచెనుదాటికి, నని హెచ్చరికింప నాతఁ డప్పని కోర్చెన్. ౨౫

ఆ. ఇది శ్మశానవాటి నేచినవైరాగ్య, మెట్టి దట్టి దనిరి సెట్టిమిత్రు
లెంతవట్టు పిరి యీపల్కు గట్టిదో, తెలుపఁజాల గుట్టు దేవుఁ డెఱుఁగు. ౨౬

క. ఈనిరసన రుస్తుంజీ, పీనులలో మెల్లమెల్ల విడిచితి నన్నా!
యే నిన్ను మొఱఁగి యెచటికిఁ, బోనేర్తు నటంచు నతఁడు పొసఁగం బలికెన్. ౨౭

ఆత్మకథ

పంచమభాగము

౧ ఆద్యనుభూతి

గీ. అస్మదీయులు సేవాశ్రితానురక్తు, లాఫ్రికా నుజ్జగించినయట్టిబంట్లు
మగనలాల్ గాంధిముఖ్యులు మాతృభూమి, నందుకొన్నారునాకంటెముందవచ్చి. ౧

క. నెచ్చెలులకంటె మును నా, వచ్చుట నిర్ణీతమయ్యె వదలనికయ్యం
బచ్చుపడి రోగబాధలు, హెచ్చి నిలంబడితి సీమ నిప్పటిదనుకన్. ౨

గీ. దున్ని పండించి తినుచు నేదో రవంత, సేవ సల్పుచు మిత్రులతో వసింప
నిచ్ఛగించితి నిందుల కేది లెస్స, తగినతా వని తద్దయుం దలచికొంటి. 3

గీ. దేశమం దాశ్రమంబులఁ దీర్చి ప్రజకు, నూడిగము సేయు పెద్దలతోడ మైత్రి
లేమి నిదమిత్థమని తెల్ప లేక లేక, యొకడు వ్రాసితి నప్పుడు నెయ్యురకుఁదుదకు. ౪

ఆ. ఆర్తబంధువైన యాండ్రూసు చెంతకు, నేగుఁడంటి నతనిహితము నాఁడి
నిలువుఁడంటి నంత నెచ్చెలికాండ్రు ద, ర్శించి రయ్యువాత్తశీలధన్యు. ౫

క. వా రమ్మసీమ పంచిన, తీరునఁ గాంగ్రీకిఁ బోవఁదెంచిరి సహితా
చారులు శ్రద్ధానందులు, కూరిమిమై వారిఁ జూచెఁ గొడుకులవోలెన్. ౬

గీ. అంత శాంతినికేతన మరయ నేగు, దెంచి రంద్రుఁ గవీంద్రుఁ డభ్యంచితాద
రానురాగసుధల్ పంచి యస్మదాప్త, జనుల రంజించె వెన్నెలజాలువోలె. ౭

క. స్వామియుఁ గవితారాజ్య, స్వామియుఁ బాలించుధర్మసంస్థలఁ గంటన్
నామిత్రులు తెలివిం గని, రామేలిమి యుపకరించె నన్నాల నాకున్. ౮

వ. శ్రద్ధానంద రవీంద్ర సుశీలరుద్రు లాండ్రూసునకు ముప్వేల్పులంబోనివారు నాఁడెల్ల - నతఁడు దక్షిణాఫ్రికా నున్నతఱి వారిగఱువతనమ్మునుతిచి వారిం బొరి వర్ణించువాఁడు - వారినామాక్షరంబు లీసాధుపుంగవుని హృజ్జిహ్వారంగముల సర్వదా నర్తించు - నక్కారణంబునంజేసి యాండ్రూసు నానేస్తకాండ్ర సుశీలరుద్రసన్నిధికిం జేర్చె - నాయయ్య వారిం బెద్దలాలించి వారికిం దన కాఁపురించుగేహంబ వీడుపట్టుం బొనరించె - నతనిబిడ్డలకు న్వారికి నప్పుడప్ప నెయ్యాతియ్యంబులు బలిసె - నంత నావారు ఫినిక్సుబ్రదుకు న్మఱచి యం దునికి వాటిల్లె - మఱియు ౯

క. ఓడదిగి వీరి కుశలపు, జాడం బరికించి వంగజగతిం గవిస
మాఁడాశ్రమమున నందఱు, పోఁడిమిమై నుంట తెలిసి పొంగితి నెడఁదన్. ౧౦

క. గోపాలకృష్ణగోఖలు, శ్రీపదముల కేఁగినంతఁ జెలికాండ్రఁ గనన్
జూపునిడి మధురమధురా, లాపంబుల వారువారు తెలుప్ప నొసంగన్. ౧౧

వ. బొంబయినగరంబునం డే నాఁగియుంటి - నచట నాకుం గైకోలుమన్నన వడయు
తఱి సత్యాగ్రహం బించుక వలసివచ్చె - నేతదీయంబగు పరిషత్తు పేటిట్ మంది
రంబునం గూడె - దానితళతళలకుం గన్నులు మిఱుమిట్లుపాఱి కూలివాండ్రం
బెరసి బ్రదుకుసాగించిన యే నెంతయుం గలఁతచెందితి - నప్పటినావేస మంగ
రకా పాగా మున్నగువానిం గూడి యిప్పటిదానికంటె నెఱుఁగు నాఁదగు -
గాని సమలంకృతులైన సభాసదులయం దేను వెక్కిరింపఁదగి యుంటి - నైనను
మాననీయుండగు ఫిరోజిషామెహతాయండదండల నిల్చి యెట్టకేని గట్టునం
బడితి - నానాఁటిస్వాగతపత్రిక లాంగ్లభాషలో నడిచె - వాని కేను గుజ్జరి
బాసం బదులాడ నోహటిల్లితి - నంత ౧౨

ఆ. నన్ను సత్కరింప నగరమ్మునఁ గల, గుజ్జరాతివారు కొలువుదీర్చి
రందు ముఖ్యవక్త యయ్యె జిన్నాసాహెబ్, బతఁడు ఘూర్జరీసుతాళి నొకఁడ. ౧౩

క. చెప్పినముక్కలు నాల్గును, గప్పురపుంబల్కులట్లుగా నాంగ్లమునన్
గుప్పె నతఁ డన్యులు న్గతి, దప్పక మాటాడి రప్పుడు త త్పరభాషన్. ౧౪

క. పదపడి నా ప్రత్యుత్తర, మది గుజ్జరియందఁ బినిచి యాంగ్లోక్తి నిటన్
వదలఁదగు నంటి మన కు, న్నదిగద యొకబాసయంటి నమ్రత వెలయన్. ౧౫

గీ. ఎన్నఁడో దేశమును వీడిచన్న యేను, క్రొత్తగా నేఁడ వచ్చి యీగోష్ఠి నిట్లు
మోహరించుట కూడదేమో యటంచు, జంకితిని గాని కొల్వు నాసరణి మెచ్చె.

క. నా కపుడు బలము చేకుఱె, నీక్రొత్తతలంపు జగమునెదుట వెలార్పన్
వీఁక యొదవెఁ బదపడి పూ, నాకుం జనవలసెఁ గృష్ణు నాగురుఁ జూడన్. ౧౬

***

౨ పూనాలో గోఖలుతో

గీ. గోఖలుం డీవు పూనాకు రాకముంద, రాష్ట్రపాలుని గనుట కర్తవ్య మనుట
నతని విల్లింగ్డనాఖ్యుఁ జేరితిని గుశల, వార్తలైనంత నమ్మేటి వలికె నిట్లు. ౧

గీ. దొరతనముపట్ల నెట్టియాందోళనంబు, సేయనెంచిన నాతోడఁ జెప్పిసేయు
ముభయపక్షంబులకును లగ్గొదవు దీన, రిత్తవేసటయుం దలయెత్త దపుడు. ౨

వ. అనుటయు నిట్టివాగ్దానమున కభ్యంతరమేమి? - సత్యాగ్రహవ్రతినగు నాకు
నాయెదుర్పువారితలఁపుం దొలుతొల్త నెఱిఁగికొంట యవశ్య కార్యంబ - తద
నంతర మోపినంతవట్టు వారి కిష్టుండనై మెలఁగఁ జూతు - నాఫ్రికాబ్రదుకునం

దిట్టినేమంబు నెల్లపొ్రద్దులం బాటించితి - నేఁడుం దీని ననుసరింతు - నని యేను
వక్కాణింప నయ్యధికారి తద్దయుం దనిసి నన్నుం గొండాడె ౩

ఆ. వలసినప్పుడెల్ల వచ్చి నాతో మాట, లాడవచ్చు నీకు నడ్డులేదు
కోరి వొండుతలవనమ్ము గావా లెట్టిదోసమే, నాచరింపఁ గడఁగకుము యెఱుంగు. ౪

క. అని పల్కెడు నాసన్మిక, యును దాదృక్కుంబ యంటి నొద్దికతోడన్
వెనుకం బూనాపట్టణ, మున కేగితిఁ గౌతుకంబు మూరింబోవన్. ౫

ఆ. అచట గోకులుండు నాతనిపాలించు. సంతతి నిరవ్రకొన్న సద్వ్రతతతియు
నన్నుఁ గన్నయంత నాయుం దను తనుఁ, బ్రేమనస్సకు కురిసి పెద్దచేసె. ౬

క. ఉల్లంబులు విచ్చితి మన, మెల్ల మయిమ్మాయిదప్పి లెసఁగించితి మా
యుల్లాస మపూర్వనుని న, న్నల్లనభం జేర్పఁ గృష్ణు దాసక్తిపడెన్. ౭

క. అద్దానఁ జేరి నాకును, బుద్ధిమోడమోఁ గాని కెక్కుడుమిన్నలమాపుల్
తద్దయు నా కెడమునుగై, యడ్డమునలె నుంట యిడితి నాకకులంబున్. ౮

గీ. లాఁతిసభ్యులనున్ నాకు లంకెపాటు, కనుఁ గెలుంజేరె కృష్ణుండు కొంతినొచ్చి
యోయి! కేవలసభ్యత్వ మొందదనన్ను, నీవు సభ్యుండ వయియు నెణింతు వనియె. ౯

వ. అంత నాతలంపులనెల్ల నయ్యాదాసక్తుండు కెఱింగించి మన్నందు ఫిరిక్సువీడి వచ్చిన యనుయాయిజనంబు నిల్వ నాశ్రమం బొందు నిశ్చింతుననియు నేను ఘూర్జరుండ నగుట నాదేశమునంద యుండి భారతసంతతి నారాధింతుననియుఁ బల్కి నామార్గంబు నమ్మహాత్ముండు మెచ్చి యిట్లనియె. ౧౦

క. వలసినవిత్తము నాకడఁ, గల దాశ్రమమునకు దానిఁ గైకొను మిపుడే
చెలికాఁడ ! యిట్టు లైనన్, దలఁచెద నీయాశ్రమంబు నాయది యనుచున్. ౧౧

ఆ. అనుడు నూరనూర నర్థము నార్జించు, బెడఁదతీఱ దొడ్డినిడిన వేల్పు
టావునట్లు కృష్ణుఁ దాదరువై తల, వ్రేఁగు డించె నంచు వేడ్కవడితి. ౧౨

క. గోపాలుఁ డపుడు సంఘు, శ్రీపాలకుఁ బిల్చి లోకసేవకు నీతం
డేపాటివిత్త మడిగిన, నాపూఁటన యిచ్చి పంపు మని శాసించెన్. ౧౩

ఆ. మరలివచ్చునాఁడు మహనీయుఁ డితఁడు నా, కొఱకు విందొకండు కూర్చె నందు
నన్నుఁ దనుపుపండ్లు మున్నగుభోజ్యంబు, లేర్పరించెఁ గూర్మి లిగురుపెట్ట. ౧౪

క. అమ్మేటి యపుడు రుగ్ణత, కిమ్మై నడయాడలేని యింటరమున దూ
రమ్మున నుండియు నాతి, థ్యమ్ము నకున్ నిర్ణయించుతావు న్గదియన్. ౧౫

ఆ. వలచి మెల్లమెల్ల వచ్చుచువచ్చుచుఁ, దూలితూలి దారిఁ గూలఁబడియె
గురున కిట్టిమూర్ఛ తఱచుగఁ బ్రాప్తించు, కతన మిత్రులవుడు కలఁగరైరి. ౧౬

ఆ. కృష్ణు గదికిఁ జేర్చి యెల్లర మాదరం, బడరఁ దీయమాట లాడుకొనుచు
విందు గుడిచినార మిందనుకన్ మది, నాఁటియుండె గురునినాఁటిమూర్ఛ. ౧౭

౩ బెదరింపా?

గీ. బంధువులఁ జూచునాసక్తి భర్తృహీన, యై కృశించువధూనిక నరయుచింత
నన్నుఁ బెరరేప బొంబాయినగరి వదలి, కదలితిన్ రాజకోట కుత్కంఠతోడ. ౧

వ. ఏ న్యాక్షికారంగమున సత్యాగ్రహసమరంబున కొకసాధనమ్ముగా నాకట్టు సవరిం
చుకొంటి — నది యచటికూలివాండ్రు పాటించువేసంబు నాదగు — దీనినాంగ్ల
దేశమునం దింటనున్న వేళ్లనైత మాదరించితి — నేఁడు భారతమునం దడుగు
మోపినవెన్క నెటాలునం దాఁచియుంచిన కాఠియవాడుదుస్తుల వెలుఁగునకుం
దెచ్చితి — నంగరకా దోవతి మల్లెపూవుంబోనితెలగుడ్డయు నందుఁ బ్రధానంబు
లనంజను — నవియెల్ల నిచటనేఁతమరలం బొటమరించినట్టివ — యందలితలచీరయు
నంగరేకును బనిలేన్వేఁగని తోఁచి యరచట్టయు నంతరీయంబును జౌకపాఱు
చొత్తుం దాల్చితి — నిట్టిబట్టలతో మూఁడవతరగతిపెట్టియం బోవువాని లేనివానిఁ
గాఁ దలఁతురు — నాఁడానాఁడికి బొబ్బతెగులునకుం గుఱియై బెదరుచుంట
నొకచో నధికారులు మాతరము తెరువరుల దింపి వారితమ్మనం బరికించి — రపుడు
నాకించుకవేఁకి యుంట వారు నాయూరుపే రడిగి రాజకోటంగల వెజ్జుపజ్జకుం
జనుమని యానపెట్టిరి — పదంపడి మాబండి వడ్డవాణుచేరుసరికిఁ బ్రజారాధనతత్ప
రుండు కుట్టుపనికిం జేరందినవాఁడు నగు మోతీలాలు నన్నదిసి వీరమగామునంగల
పన్నునంజేసి త్రోవరు ల్గుడుచుకడగండ్ల యీగడ నెఱిఁగింపఁ జెఱసాలకేగ
నాయితంపడి యుంటిరా యని యేనంటి — నంత నతఁడు ౨

ఆ. బందియన్న మాకు భయమది కాసంత, లేమినిజము కాని నేమమునకు
నగ్గపఱిచి మమ్మునందఱ నీవ సా, గింపవలయు నిడుమ త్రెంపవలయు. ౩

క. ఈసీమవాఁడవై జన, తాసేవారతుఁడ వగుటఁ దప్పక మాకున్
నీసన్నిధిఁ జనవున్నది, మాసంప్రార్థనము నీవు మన్నింపవలెన్. ౪

గీ. నేఁడు నిన్నవరోధింపఁగూడ దాప్త, బంధువులఁ జూచి మరలి బంబయికి నేగు
నపుడు కామక నీవిందు నాఁగవలయు, వెజ్జపిన్నల మమ్ము దీవింపవలయు. ౫

క. నావారికౌతుకంబును, సేవావిధి నరయ నీదుచిత్తము పొంగున్
రావలెనని యీవాడిన, యూవెంటన వచ్చువాఁడ ననుయాయులతోన్. ౬

వ. అని మధురమధురమ్ముగాఁ బల్కి నన్నుం దనవానిఁ గావించుకొనె — నవ్వల
మోతీలాలుపెద్దఱికంబెల్ల మెల్లమెల్ల నాకవగతంబాయె — సబర్మతీ సత్యాగ్రహా
శ్రమమేర్పడ్డవెన్క నెలనెలం గొన్నినాళ్లందుండి యతఁడు పిన్నలకుం గుట్టుపని
యుపదేశించువాఁడు — కాని

ఆ. దైవ మొక్కఁడే నిద్దె వెడరాకాసి, తనము నెల్లఁ జూపి తరుణు నితని
మ్రింగి వైచె నకట! మిత్రుని పోకతో, దొడ్డ యడవి యయ్యె వడ్డవాణు. ౮

ఆ. ప్రకృతమునకు వత్తు నిఁక రాజకోటకుఁ, జేరినంత నాజ్ఞ గౌరవించి
యాసుపత్రి కేగ నచటిభిషక్కు నా, తెలుఁగు నరసి సిగ్గు తెరలఁ జిక్కె. ౯

క. అధికారిపట్ల నాతఁడు, కుత్రియుం బ్రకటించెఁ గాని కోపించుట స
త్పథమెట్లగు నధికృతి తన, విధిఁ దా నెఱవేర్పవలదె వెఱలే కెపుడున్. ౧౦

ఆ. అంటురోగ మున్నయదనఁ దృతీయమౌ, శ్రేణి వెడలువానిరీతి నరయు
టేమిదోస మెవ్వ రిప్పటి నెక్కిన, దానిచట్ట మింత తప్పరాదు. ౧౧

క. అధికారులకుం గూడదు, పథికావళిపట్లఁ బక్షపాతము; వారీ
యధమ శ్రేణిం జనునరు, వృథాపరిభవింతు రెవ్వ న్యమృగ మనుకొంచున్. ౧౨

ఆ. నీవు నీవటంచు సేవకునిం జూచి, నట్లు చూతు రతనియార్తనాద
మాలకింప రెంతకైనఁ దెగింతురు, తన్ని యీడ్చి వానిధనము గొందు. ౧౩

క. రొక్కముదిని చీటీ నిడ, రక్కట తప్పింత్రు బండి నవగడమిది నే
నక్కడ నక్కడఁ గుడిచితి, నిక్కము సెప్పితిని దీని నిల్పుటవలయున్. ౧౪

ఆ. విత్తమున్నవారు చిత్తంబు మార్చి యీ, దిక్కులేనివాని తెఱఁగు దిద్ద
నెక్కవలయు నాతఁ డేగెడుపెట్టెలో, స్రుక్కవలయు నెన్నిచిక్కు లున్న. ౧౫

క. అతనికి దవ్వైన సుఖ, స్థితి మాకును వలదటంచుఁ జెప్పుట వలయున్
మతినిడి వానికి నాగర, కత నేర్పుటవలయు భీతిఁ గడపుట వలయున్. ౧౬

క. ఏ నపు డవ్విషయమునం, దేనేలకుఁ జన్న మిత్రు లీ వీరమగా
మూనినశాయరిచట్టము, లూనము కావలయునని రలుత్తపత్రికల్. ౧౭

క. చట్టపుఁజందము లన్నియు, నెట్టన చూచితిని వాదు నిక్కమ యంచున్
బట్టించితి నెడఁదకు సమ, కట్టితి దొరతనమువారికన్నులు తెఱవన్. ౧౮

ఆ. నన్నుఁ బెద్దచేసి మున్నలవిల్లింగ్డ, నిచ్చుపల్కు గుర్తు తెచ్చుకొంటి
నతనిఁగంటిఁ గస్తియంతయు నమ్మెటి, మొత్రిఁ జెప్పి ధర్మ మేలుమంటి. ౧౯

ఆ. అతఁ డుదారబుద్ధి నస్మదీయంబగు, మనవి నాలకించి తనిపెఁగాని
కీడు మాదికాదు కేంద్రప్రభుత్వంబ, తగును దీసిదిద్ది తగవు నెఱప. ౨౦

క. ఆయధికారులసన్నిధి, నీయది వినిపింపుమనియె నేనవ్వాల నీ
శాయరిచేఁ బ్రజలం దెడి, రాయిడి సకలమ్ము వ్రాసి రారాజునకున్. ౨౧

క. పలుమార్లు విన్నవించితిఁ, దొలఁగెను రెండేడులపు డవ్వో పనిమీఁదన్
గలిసితిని జేమ్సుఫర్గుసను, దెలిపితి నీగాడవ నతఁడు తెల తెలబోయెన్. ౨౨

క. తెప్పించె నెల్లపత్రిము, లప్పా! వీలున్నఁ దీర్తు నని సెలవిచ్చెన్
ముప్పియ్యాది జైలునెంటన, తప్పించినయ ల్లైజింగి తనిసనినాఁడన్. ౨౩

వ. ఏ పేగల్పు సత్యాగ్రహమూలబంధ మనితలంతు - నేలయన వీరమగాముననందలి పన్నుబాధలం గుఱించి బొంబాయిప్రభుత్వ కార్యదర్శిచెంత నేమున్నయుచ్చ టించుతఱి 'జగనా'యందు నాచేసినయుపన్యాసంబు నతఁడు వెలికిం దీసి యిది సత్యాగ్రహం బని జంకెనగావించితి - వీచప్పళ్ల కింతచేవగల యేలుబడి బద్దలెల్లు నని తలంతువా - యని శీపిమ్మెఁ బల్క- ౨౪

ఆ. నను నిమేలుకొల్పుపెర విద్యజాంకెన, చేఁతయుని తలంపఁజెల్ల దీవు
ప్రజలు చేఁపుసుచుబాహులఁ దూలింపఁ, దగినయొఱపు లాడఁదగును నాకు. ౨౫

క. బానిసముగు దెగటార్పఁగ, మానస మున్నట్టివారు మానక విజయ
శ్రీ నించునెత్తు లన్నియుఁ, గానందగు ననుభవంబు గడియింపఁదగున్. ౨౬

క. ఈవసుధఁ గనుపన్నిన, యేవెరవుం గన్న దాన హింసయ తోఁచుఁగా
గేవల మొకసత్యాగ్రహ, మేవెలయు నహింసకెల్ల నెల్లయనంగన్. ౨౭

క. నాయాశుగ మిది దీనికి, నాయంకుడ నేను నన్ను నమ్మినప్రజ కీ
సాయకమర్మము లన్నియుఁ, బాయక యే నెఱుఁగఁజేఁత పాడిగఁ దలఁతున్. ౨౮

క. తెల్లదొరతనముపే ర్వైన, ముల్లోకము లదరుఁగాని మోహనగాంధీ
వాల్లభ్య మేతదస్త్రము, చెల్లును బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ జెలియై బలియై. ౨౯

క. అని యేను జంకెఱుంగక, వినుచుడు నమ్మంత్రి లెస్సవింతలు వింటిన్
గనుఁగొందము మున్ముం దనెఁ, దనదర్పము పొంగిపొంగి తల నూఁగింపన్. 30

***

౪ శాంతినికేతనము

గీ. వెడలితిని రాజకోటను విడి రవీంద్ర, కేతనంబైన శాంతినికేతనమున
కచటియొజ్జలు విద్యార్థు లవధిలేని, ప్రేమ నాపట్లఁ గురిసిరి కూర్మిజల్లు. ౧

క. నెమ్మియు డంబములేమియుఁ, గమ్మనిశిల్పంబు చిందఁగా స్వాగత ప
త్రి మ్మొసఁగిరి విద్యాసద, నమ్ముఁ గళేల్కరుని గంటి నాఁడే యచటన్. ౨

గీ. మగనలాల్ పెత్తనమ్మున మాఘినిక్సు, మిత్రు లందుండి; రాశ్రమసూత్రములకు
వగ్గపడి నైజ ధీసౌహృదాదికముల, నతఁడు క్రొత్తావి నింపె నయ్యాలయమున. 3

వ. ఆనాఁ డాక్షేత్రంబునఁ బూజనీయు లాండ్రూసు పియర్సనులుం గలరు - జగదా నంద నేపాల సంతోష క్షితిమోహన నగీన శరత్ కాళీబాబులతోడి చెలికారం బును నా కవు డగ్గలంబుగా నాదవె - మఱియు ౪

క. గురుశిష్యులతో నట నం, దొఱతో నదికితిని బ్రకృతి తోడగుకతనన్
నరుఁ డెప్రుడుఁ దాన తనపని, జరిపికొనవలయు నంటి సవినయఫణితిన్. ౫

క. జీతంబునిచ్చి పాచకు, చేతన్ వండించుకంటె శిష్యులు గురులున్
బ్రీతివడి కూడుగూరలు, చేఁత కడున్ లెస్స యంటిఁ జెలికానివలెన్. ౬

ఆ. గురుఁడు బానసమ్ము పరికింపసాగిన, నాఁడు బాలకుల కనామయంబు
శీల మెంతయేని చేపడునంటి నా, యుక్తి మెచ్చి రొజ్జ లాకరుతక్క. ౭

క. క్రొత్తపనియన్నఁ గుజ్జుల, చిత్తము క్రేళ్లుఱుకుఁ గాన శిష్యులు హర్షా
యత్తులయి రస్త్రదిచ్చకు, నత్తెసరులుపెట్టి తఱిగి కప్పుడు కూరల్. ౮

క. గురుదేవుం డిదిసెప్పుడు, సరియని యాచార్యులన్న శంకింపనసెన్
బరువనక పియున్నను సం, బరపడి చెమరోడ్చి వంటపని దీర్పఁగగన్. ౯

క. కొందఱు బియ్యముఁదీర్చుట, కొందఱు కట్టియలు వ్రియ్యఁగొట్టుట సాలన్
గొందఱు కడుగుటయున్ గను, విందై యెన్నొలేనివేడుక గంటిన్. ౧౦

క. ఎవ రలసిన నెవ రోడిన, నెవ రిదికాదన్న నేదయెఱుఁగక వికస
ద్వదనమ్ముతోఁ బియన్నను, పెదపెదగుండిగలు త్రోమి పెంపఱకుండున్. ౧౧

గీ. వంటహండులు త్రోమెడివారు కుడుచు, నలసటన్ మఱపింప గాయకులు కొంద
అమరవాటీ మరందధారానుసారి, సారగీతి వెలార్తు రవ్వారిముందు. ౧౨

వ. ఇట్లు శాంతినికేతనమెల్ల మధుకోశమ్మువోలె జుంజుమ్మనం దొడఁగె - నవ్వాల ఫినిక్సునంబలెఁ దాలింపులేని పాకపద్ధతి నిం దలవరెంచితి - నద్దానఁ గూడుగూర లేకకాలమ్మనంద మర్ప్రొయ్యిపై నుడుకుచుండె - నొకరిద్ద ఱొజ్జలుం గొందఱు చట్టులుం బూని దీని సంతరించువారు - వంటసాలయెల్ల నిమ్మెయిఁ బరాధీనతం బాసి వాసింప దొరఁకొనెఁ - గాని కొన్నాళ్ళకీదారి మాఱితొంటియట్ల యయ్యె నని వింటి - నైనను దీనం జేసి నికేతనమ్మున కించుకయేని లెస్సయు మొలతెంచి యుండు - నది యట్లుండె. ౧౩

క. కొన్నాళ్ళీగురుదేవుని, సన్నిధి వసియించి కొంతసంస్కృతి వడయన్
గన్నిడితిఁ గాని దైవము, నన్నున్ మెడపట్టి యీడ్చినది నిర్దయమై. ౧౪

ఆ. నాకు నిచట నైదునాళ్లేగి యేగక, ముంద గోకులుండు బొందివదలి
చన్నవార్త పిడుగుచందాన వచ్చి మ, మ్మకట! దుఃఖవార్ధి కగ్గపఱచె. ౧౫

గీ. తల్లిపోయినలేఁగనై తల్లడిల్లు, నన్నుఁ గుస్తరింప వయస్యు లెన్నియేని
పల్కు లాడిరి సురపదప్రాంగణమున, జరిగె సంతాపసభ దాని మఱవనేర. ౧౬

కం. ఏ నప్పు డపుడ కస్తురి, తో నెచ్చెలి మగనలాలుతో నెవ్వగతోఁ
బూనాపట్టణమునకుం, బైనము సాగించినాఁడఁ బదములు వడఁకన్, ౧౭

సీ. మానసీయుఁ డాండ్రూసు బర్డ్వానుదనుకఁ, దన్నుఁ దోడరుచు నెచ్చెలీ! తావకీన
మస్త్రిరాజంబు సత్యాగ్రహంబు నిచటఁ, బఱుపుతఱి యెప్పుడోనని పల్కరించె.

వ. అంత నేను దీనికిం బదులుసెప్పఁజాల - గోపాలుం డొకఁడే యీదేశంబునెల్లం
గ్రుమ్మరి పరికింపుమనియు నీలోనన దానిగుఱించి యెట్టినిర్ణయంబేని వెలువరిం
పకు మనియు నా కాన వెట్టె - నాయయ్యపల్కు శతధా పాటింతు - నది
నాధర్మమని తలంతు - నవధి ముగియుంగాక యక్కఱలేని యనుయోగంబులకు
నుత్తరం బిడఁజాల - నైనను భారతమునం దీక నైదేండ్లదనుక శాంతిసమరంబు
లేఁగదని విశ్వసింతు - నని విన్నవించితి - గోకులుండు 'హిందూస్వరాజ్య' గ్రథి
తంబులగు నాయాశయమ్ము లెఱింగి దేశమందొకఁడేఁ డుందువేని నీతలంపులువాని
వియ చల్లపడునని నవ్వువాఁ డన్నవార్త నిచట వక్కాణించుట సముచితంబు.

***

౫ మూఁడవ తరగతి వారి పాట్లు

గీ. క్రిందు బలువయ్యె బర్డ్వానుఘట్టమందు, రైలుచీటి నుపార్జించువేళ నాకు
దొడ్డతరగతి నేగుపాంథులకుఁ గాక, చిక్క దది మీకు ముందని చెప్పెఁబెద్ద. ౧

క. కిటికీ విచ్చినయంతన, యటుసేరితిఁ గాని రాపు లగ్గలమయ్యెన్
బటుతాహీనులు తద్దయుఁ, గటకటపడి రపుడు దక్కెఁ గాఱియ నాకున్. ౨

ఆ. ఒత్తులోర్చి యెట్టులో చీటివడసితిఁ, దుర్రిళ్ళిపడుచు వచ్చె ధూమశకట
మోముపెల్లు గునిసియాడ బలిష్ఠులౌ, వారు చనిరి వగ్గువాండ్ర నెట్టి. ౩

క. ఎక్కనవా రెక్కెడువా, రక్కట! తిట్టుకొనసాగి రన్యోన్యశిరో
వ్యాక్కారంబులు మొరసెను, దిక్కేమని యేను బెద్దదిగులునఁ బడితిన్. ౪

క. ఆపెట్టెకు నీపెట్టెకు, వే పరువెత్తితి నదేమి విడ్డూర మొకో
పోపొ మ్మిట నెడలే దని, రేపెట్టెయుఁ జేరి యెంతయొడమడు గైనన్. ౫

క. పదపడి మాగతి యేమని, కొదుకుచుఁ జని శకటరక్షకునకు వినిచితిన్
బదమున్న నెక్క లేదా, పీదపన రమ్మని యతండు బింకము మెఱసెన్. ౬

ఆ. పయన మాఁపరాని పనియిది యించుక, కరఁగిచూడు మంటిఁ గాని యాతఁ
డాలకింపఁడయ్యె నస్మదీయోక్తి వె, న్వెంట బండికదలుగంట మొరసె. ౭

క. సోదరు నెందేఁ జొరుమని, పైదలితోఁ జేరినాఁడఁ బైతరగతికిన్
దాదృక్పరిణామము గని, యాదొర సామ్మడుగ వచ్చె నవ్వలియుంచెన్. ౮

ఆ. వాకఁ దగినచోటు లేక యీబండికి, నేగుదెంచినాఁడ నింతనిక్క
నిప్పుడేని వసతి యిదియని మాపుచో, నద్దుసెప్పునంటి నతని కేను. ౯

గీ. అతఁడు నామాట పెద్దసేయక వివాద, మేలసాగింతు చోటులే దిపుడు నీకు.
బెచ్చురొక్కము చెల్లించునిచ్చ లేని, నాఁడు దిగిపొమ్మటంచు నోనాడఁ దొడఁగె.
ఆ. అతని నిల్వరించి యారగడం బెంచు, వేఱ్కలేమి వానివిత్త మిచ్చి
వేఁడివేల్పు వొడుచువేళకు 'మొగలుస, రాయి' ఘట్టమునకు రాక జరిగె. ౧౧
క. అవకాశం బేర్పడి మూఁ, డవతరమున కేగినాఁడ నప్పు; డీ సర్వ
వ్యవహారము నధికారికి, వివరించితిఁ బెట్టెమార్పు వెల్లడిపొంచెన్. ౧౨
గీ. సాక్ష్యముగ నాల్గుమాటలు సంతరించి, చీటినిమ్మంటి నతఁ డది సేయనొల్లఁ
డవల రాఁదగ్గవిత్తంబు నంపుఁడనుచుఁ, గమ్మనంపితి నగ్రాధికారికడకు. ౧౩
గీ. అతఁడు సాక్ష్యమ్ములేనినాఁ డర్థమీఁగ, బాడికన్పింప దైన మీపట్ల శంక
నవధరింపఁగఁజాల రాఁ దవినసొమ్ము, పంపుచున్నాఁడ నని లేకనంపి తనిపె. ౧౪
క. ఈ మూఁడవతరగతిలో, నామనుగడఁ బడ్డ పాతనల్ వివరింపన్
సామాన్యగ్రంథము గా, దాముప్పుల నచటనచట నలఁతిగ వినుతున్. ౧౫
క. కాయపటుత్వము కొఱవడి, నాయీపయనంబు మానినాఁడను విధిలే
కీయెడఁబాటున కే నెం, తో యడలినవాఁడ నడలుదు న్మనుముందున్. ౧౬
ఆ. ఈతృతీయవీధి నేగెడుప్రజల యంగదకు వారిస్వార్థకాంక్ష కొంత
యెఱుకలేమికొంత హేతువౌఁగా కథి, కారిగర్వ మాదికారణంబు. ౧౭
క. నానావస్థలతోఁ గ, ల్యాణికి వచ్చితిమి మగనలాలున్ నేనున్
స్నానమొనర్చితి మంచియు, మానిని యెచ్చోటఁదీర్చు మజ్జనవిధులన్. ౧౮
వ. అందులకేఁ దారాడుతఱి భారతసేవకమండలికిం జెందిన 'కౌలు' న న్నానవాలు పట్టి కస్తూరిని ద్వితీయశ్రేణింగల యుపస్పర్శశాలకుం జేర్తు నా నతనిసాధుత్వ మొదవంజేసికొంటకుఁ దొలుతొల్త వెనుకాడితిఁ – గాని తుట్టతుదకు నియ్యకొంటి– సత్యారాధకున కిది యుచితంబు కా– దేలన నాయింతి కటం దానమాడు చనవు లేమియు నాపె యాగదియంద యవగాహింతు నను పూన్కిగలది కామియు నాకుం దెలియుఁ – దెలిసియు మగనివలపునం జిక్కి సత్యంబునుల్లంఘించితి –సత్యస్వరూపముం జూడ మాయా స్వర్ణయవనిక నిరోధంబగు నని యుపనిషత్తు ఘోషించుగదా!

***

౬. నా ప్రయత్నములు

క. పూనాపురికి న్వచ్చితి, దీనతమై నున్నహితులఁ దిలకించితి ధ
ర్మానుగము లౌర్ధ్వదైహిక, నానాకర్మములు ముగిసినవి కృష్ణునకున్. ౧
క. పదపడి భారతసేవక, సదస్సుకర్తవ్య మేమి సద్గురుహృదికిన్
ముదమేర్పడ మన మెవ్విధి, బ్రదుకం దగునంచు నేము పలుచందములన్. ౨

వ. తర్కంబులు సాగించితిమి – సమితియందే నావేశించుటయు నాఁటిసమస్యలయం
దొకటియయ్యె – గోకులుండిచట నున్నంతవట్టు నాకీపొత్తుంగోడి యావశ్యకము
లేకపోయె – సతవిరహానలిం బాటించుటయ నాధర్మంబనియు, ఝంఝామారుతంప
కుం జిక్కి యల్లాడుమాతృభూమి కట్టిమేటి యూరకాటియై నిలువ నాకు దిగులే
మనియు నప్పుడేను భావించితిఁ – గాని ౩

ఆ. నేఁడు గోకులుండు లేఁడుగదా! తదీ, యాత్మ తృప్తివడవ నతనిసమితి
నిప్పుడు చేరుటొప్పు నే నని సభ్యతం, బడయ నపుడు పట్టుపట్టినాఁడ. ౪

క. నాఁడు సదస్యులు పెక్కురు, కూడిరి నామార్గమన్నఁ గొందఱమదికిం
గీడనితోఁచెను వారల, నోడకుఁడని తేర్పఁ బెద్దయున్ శ్రమపడితిన్. ౫

క. ఎల్లరు నన్నుఁ బ్రేమింతురు, తల్లులవలెఁ దండ్రులట్లు తనిపెదరైనన్
జెల్లాదరింత్రు సంఘము, నల్లది యుచితంబ వారి కది వేల్పుగదా. ౬

క. ఈకతమున మాతర్కం, బేకటుభావంబులేక యింపుగ నడిచెన్
నీకు న్నాకు నభిప్రా, యైకీభావము పొసంగదని రవు డెదురుల్. ౭

క. ఉత్తరదక్షిణములకుం, బొత్తెక్కడ ననిరి యిట్లుపోయిన రేపీ
తుత్తుమురై గురునాత్మకు, నుత్తల మిడు సంఘ మనిరి యుడుఁగనితాల్మిన్. ౮

క. మఱియొకపరి చర్చింతము, త్వరయేమని యెవరియింటిదారికి వారల్
మరలిరి మన్మానస ము, క్కిరిబిక్కిరియయ్యె నపుడు కృత్యము నెఱుఁగన్. ౯

క. పెక్కురు సభ్యులు నాదెస, మక్కువగలవారె కాని మతభేద మిటుల్
నెక్కొన్నసమితిఁ జేరుట, చిక్కులకున్ బాదటంచుఁ జివరకుఁ దోఁచెన్. ౧౦

వ. తదనంతరంబ నాసమస్యను బరిష్కరింప సభ్యులం గూర్పవలదని మాననీయుఁడు
శ్రీనివాసశాస్త్రికి లేఖవ్రాసి నాతలవ్రేఁగు డించుకొంటి – నన్నాదరించినవారి
కీవార్త హర్షజనకం బాయె – వారితోడిచెల్మియు నవ్వల నా కెక్కుడుగా
లభించె – నేతత్సమితితో నాకు లౌకికసంబంధము లేకున్ననేమి? – దాని నధః
కరించు నాధ్యాత్మికబాంధవ మేర్పడె – నదిలేని లౌకికసంగ ముసుఱులేని మేనిం
బోనిది కదా! ౧౧

***

౭ కుంభోత్సవము

క. అగదంకారుని రంగూన్, నగరంబున నిలుచువాని నానెయ్యుర నొ
డ్డగువానిఁ బ్రాణజీవను, జగదాప్తుం జూడ నెడఁద సందడిపెట్టెన్. ౧

క. కలకత్తా మత్పథమునఁ, బోలుచుట నన్నచట నాఁపె భూపేంద్రుఁడతం
డలఘూపచారములతోఁ, జెలరించెను భక్తి మేటివిందులతోడన్. ౨

క. వంగీయు లతిథిపూజకు, ముంగలివా రనుట నిక్కముగఁ దోఁచెను నాఁ
డంగద ఫలములతోడన, భంగించెడివాఁడ నికృతపకాన్నుఁడనై. ౩

ఆ. అప్పుడు మత్తనూజుఁడగు రామదాసు నా, సరసఁ గలఁడు కలదు సఖులు కొంద
ఱేమిసెప్పి నప్పురీమచ్చికనున్న, ఫలములెల్ల విలువఁబడియె నాకు. ౪

క. పలుదినుసులవంటకములు, వెలసెను మావారికొఱకు; వెలఁదులు మాబు
వ్వాలు సంతసింప నెంతయు, నలఁగిరి కనువిచ్చి రేయినాలుగుజాలున్. ౫

క. ఈతిండిబాధ కడచుట, కేతెరువుం గాననైతి నిది దుర్భర మీ
చేఁతకు మాదెసఁగల సం, ప్రీతియ బీజంబటన్న రీతి నెఱుఁగుదున్. ౬

ఆ. ఔనుగాక నలుగు రతిథులకై యింటి, యెల్లపాదు నెముక లిట్లు విఱుగఁ
గొట్టుకొనుచు నిశలఁ గూర్కన్న దెఱుఁగక, సేవచేత పెద్దసేయనోల్ల. ౭

క. భూపేంద్రనాథవసుగృహ, మేపాటిసమాదరంబు నిడె మా కటుపై
నాపాటి యనాదర మిడీ, వేఁపెన్ బాగయోడ దానివిధ మేమందున్. ౮

క. డెక్కపయనంబు మాయది, యక్కడఁ గలస్నానశాల కాకల్పము గా
లక్కట!నారకజగతికి, నక్క యనన్ మఱుఁగుదొడ్డి యాదముఁగుల్కున్. ౯

క. మూత్రపురీషంబులలో, గాత్రంబును ముంచి చాటుగది కేగవలెన్
మిత్రువలె నావికున కప, విత్రత యిది చెప్పిచెప్పి విఫలుఁడనైతిన్. ౧౦

గీ. ఆకు వక్కలు కసటుబాగాకుతోడ, నమలి తమనిల్చునెడయంద యుమియుచుందు
రెంగిళులు నింతు రాకసం బెగిరిపోవ, ముచ్చటింతురు తెరువర్లు మొక్కలీంద్రు.

ఆ. ఎల్లవాఁడు చోటు కొల్లగొనం గన్న, వేసియుండు సిగ్గు వాసియుండుఁ
దనను మూరెడైనఁ దనమూటలకు బారెఁ, డమరవలయు నేల యని పెనంగు.

క. ఆనాల్గుపూఁట లెట్లో, ప్రాణంబుల నుక్కఁబట్టి బయటం బడితిన్
మా నొవ్వంతయు నౌకా, వాణిజ్యమువాని చెవిని వైచితి నంతన్. ౧౩

వ. దీనం జేసియు నెయ్యుండగు ప్రాణజీవనదాసుమహాత్మునికం బట్టియు నా తిరుగుపయనంబునం దిడుమలు చాలవట్టు కొఱవడె - మహాత్మునైత మక్కఱ లేనన్ని పండ్లు తెప్పించి కుప్పలువోయించె - నతనియిల్లు నాపాల సొంతయిల్ల - కాన నచట నానాజాతిఫలంబుల నారగించుట మానితిఁ - గాని తిండికొలఁది నట్ల యుంచితి - నపుడు నూత్నవస్తులదెస నాయిచ్చ హెచ్చగుటం జెలికాని రావించు కొత్త కొత్తపండ్లం జవులూర మెసవం జాగితిఁ - దినుట కింతసేపు వలయు నన్నకట్టడ నా కపుడు సున్న - యెఱసంజతో మొదలిడి తొలుజాము చెల్లు దనుక నయ్యాయిబండములు మెక్కువాఁడ - నీముచ్చట వేయుం దొమ్మనూ్నట పదునైదవయేఁటిది - హరద్వారమునం దాయేఁడు కుంభోత్సవము సాగు- నప్పుం డుపునఁ ద్వైర్థికసేవ గావింప ననుచరులతో రమ్మని నాకుం బిలుపువచ్చె - నంత

మాడళేమును దోడ్కొని శాంతినికేతనమున నున్నమగనలా లాక్షేత్రంబున కరిగి
రంగూనునుండి యేనేగి వారెంబెరసితి - హారద్వారమునంగల మహాత్ముని ముక్తి
రామును జూచునుత్కంఠయు నాయీాపయనంబున కొక హేతువు నాఁదగు-
వెంషియు ౧౪

క. భగవానుఁ డెఱుఁగుఁ గాళీ, నగర హారద్వారములకు నడుమం జనుచున్
బొగబండిలోనఁ గుడిచిన, యగచాట్లు మదీయముల్ దురాత్రి ప్రదముల్. ౧౫

క. ఒక్కొకతఱిఁ బెట్టియలో, నిక్కడుచీఁకట్ల కేమి నే మందుఁ గడున్
గ్రిక్కిఱిసి గోతములవలెఁ, గుక్కలవలె నుంటి మంతగోరము నెఱుఁగన్. ౧౬

గీ. మూఁతలేనిడబ్బాలలో ముడిఁగి ముడిఁగి, మట్టమధ్యాహ్నపుంబ్రొద్దు వెట్ట కదరి
యడుగులం గాల్చు రేకుల కడలి బడలి, నాఁడు మాపడ్డపాట్ల నెన్నఁటికి మఱతు? ౧౭

ఆ. నాల్క పిడుచకట్టినను మిత్తివెచ్చని, కోఱ లెమ్మదనుక గుప్పుచుకొన్న
నిచ్చగింతు గాని హిందువుల్ కొందఱు, ముసలిమానుజలముముట్ట రపుడు. ౧౮

క. ఈపరమచ్ఛాందసులు రు, జాపీడకుఁ జిక్కి వైద్యశాలకుఁ జనిన
న్దైపాల న్సేయుస్మా, నేపలలరసంబు నిడిన నిగ్గరు త్రావన్. ౧౯

క. మనదేశంబునఁ శాక్తీ, పనిసేఁతయ మేలిమేలిపనియని రవి శాం
తినికేతనవాసమ్మునఁ, గనుఁగొంటిని నేఁడు దానిగడియలు వచ్చెన్. ౨౦

క. గోకులువర్గమువారలు, నీకుంభోత్సవసపర్య కేతెంచిరి సే
వాకాంక్ష వచ్చునెల్లర,కోకన్నుగ ధర్మశాల యొసఁగిరి పెద్దల్. ౨౧

గీ. అందు డేరాలువైచితి మచట పలవి, సర్జనముసేయ గోపాలుసమితి నలరు
'దేవు' గుంటలుత్రవ్వి శుద్ధిం బొనర్చ, రూకలిడి నిల్చ నూహించెఁ బాకివాండ్రు.

ఆ. అది యెఱింగినంత నిది మాఘనిక్సు వ, ర్గమ్మువారిపాలి కార్యమంటి
దేవు మెచ్చెఁ గాని మావాఁగులోఁ జెప్ప, వాఁడ నేను జేయువాఁడు మగను. ౨౩

క. డేరాలోఁ దిరపడి నను, జేరెడు త్రైర్థికులః బెద్దసేయుట తత్తత్
సారతరధర్మచర్చలు, తీరుచుటయు నాకు నింతతీఱనిచెయ్వుల్. ౨౪

క. గుంపులుగుంపులు నను ద, ర్శింప నపేక్షించి ప్రజ పొరింబొరి వచ్చెన్
అంపిది యొకనిముసంబును, దెంపన్నదిలేమి మునుఁగఁ దిన నోఁటిలితిఁ. ౨౫

గీ. ఈహారద్వారయాత్రియం దేను దక్షి, ణాఫ్రికాగడ్డఁ గావించు నలతికొల్వు
భారతావనికిం దేటపడియె నన్న, కథనెఱింగితిఁ గాని బల్కస్తి గంటి. ౨౬

క. పొగబండివైపమున మూఁ, డగుతరమున వచ్చువేళ నందఱతో పా
టగచాట్లుపడితి వన్నప్రు, డగురా! యని మెచ్చ నెఱుఁగ రందలిపాంథుల్. ౨౭

క. బండిం దిగితినొ లేదో, తండము లిట్లొత్తు నన్నుదర్శింపఁగ నీ
రెండింట జాలినిడఁ దగు, గండం బిదియంచుఁ దేల్పఁ గడువేసరితిఁ. ౨౮

క. ఊపిరి కెడమీయక త్రో, ద్రోపులతో నన్నుఁ జుట్టు తుటుములఁ జూడన్
గోపం బొదవును మఱి సం, తాపమ్మును రేఁగుచుండుఁ దలఁచుగ నెడఁదన్. ౨౯

క. ఆమూఁడవతరగతిలో, బాములుగా కల్గు యేరుపడ దేర్పడినన్
సామాన్యంబుగ నయ్యది, మామంచిగఁ బరిణమించి మది నలరించున్. ౩౦

క. ఆవేళ దూరమెన్నక, త్రోవన్ నడయాడుబల్మితో నుంటిని మా
ర్గావగ్రహణముగూర్చి యు, శోవిభవం బపుడు నాకుఁ జొప్పడదయ్యెన్. ౩౧

వ. నేఁడు హరద్వారముం జేరిన తైర్థికులకు ధర్మంబుదెసం గలచూపున్నవ నాఁజను - జాగర్యలేమియుఁ జాపల్యమును బాషండిభావంబును వలసినంత కలదు - బైరాగు లీజాతరకు నేలయీనినట్లు వచ్చిరి - పయశ్శర్కర లారగింపన వారవతరించియుండ్రు - టక్కరియొకం డీచటి కొక్కమొదవుం దెచ్చె - వాఁ డొకలేదూడచరణమ్ము ఖండించి దానిం దీనివిదారితకకుదంబునం బెట్టికుట్టియీధేనువుం బంచపాదిని గావించె - లోభాకృష్టుం డతఁ డీపాపద్వయం బూఁతగాఁ బామరుల విత్తంబు కొల్లకొట్టఁ దొడంగె - నంతఁ గుంభోత్సవదినంబు దాసె - నది నా మనుగడ నొకపవిత్రదివసంబు - తీర్థంబులఁగనుకలింజేసి పుణ్యరాసులార్జించుదురాశ నాపట్ల సున్న - హరద్వారమున కేనీమోహంబునకు లోనై వచ్చినవాఁడం గాను - గాని పదునేడులక్షల తైర్థికు లీనాఁ డీయుత్సవమునం బాల్గొనిరి - వీరం దఱుఁ బాషండు లనుట యపరాధంబగు - నందుఁ బెక్కండ్రిచట నాత్మనైర్మల్యంబు చేపడునన్న నమ్మికమై వేంచేసి రనుటనిక్కంబు - తత్పావిత్ర్య మిట్టి ప్రత్యయంబునంజేసి యేర్పడుంగాని యది యించుక కష్టం బనకతప్పదు - భగవదాదరముం బడసినపుణ్యమూర్తులుసైత మీప్రజానీకమునం దెందఱో కలరు - కాన నే నీక్షేత్రంబునకు రాక తప్పని తలంపఁజాలనైతి - నట్టితఱి నిచ్చోఁ గాన వచ్చుకలుషంబునకుఁ బౌచితంబుగాఁ గఠోరనియమం బొంది తలఁదాల్చుటయుఁ దన్మూలమునఁ జిత్తంబు ననావిలంబుఁ గావించికొంటయుఁ గర్తవ్యంబకదా యని భావించితి - నాపుట్టువు నేమంబులకొఱక వెలసెఁ - గాన నేఁడు పాటింపవలయు నియమంబేమి?యనువిచారమునం దోఁగ ౩౨

ఆ. వంగనగరమందు రంగూనులో నాదు, పొట్టకొఱకు నెయ్యు రెట్టిరిత్త
యులవు నోర్చి సుక్కి రది తళుక్కనఁ గ్రొత్త,మించువోలె నెడఁదమెఱసె నపుడు.

ఆ. ఒరుల కూడిగంబు నెఱప జనించు నా, కొరులె యిట్లుబడలుచుంట యెట్టు
లోర్వనేర్తుఁ దిండి కొకయెల్ల గీఁత నా, ధర్మ వగునటంచుఁ దలఁచుకొంటి. ౩౪

క. కావున నక్కఱయగుతఱి, సేవించెడిమందుగాక జీవనమునకుం
గేవల మైదుపదార్థము, లే వాడుకసేయ నిశ్చయించితి నాఁటన్. ౩౫

క. రవి యస్తమించులోనన, యవి సాపడవలయు నన్నయానయుఁ గొంటిన్
లవమేని యీవ్రతంబును, జవదాటక నిర్వహింపఁజను ననుకొంటిన్. ౩౬

ఆ. శుకశోకదీక్ష కే నగ్గపడి పదు, మూఁడుసమలు గడచె నాఁడునాఁడు
పట్టిపట్టి నన్నుఁ బరీక్షించెనిది దీని, హారమ వజ్రకవచ మాయె నాకు. ౩౭

క. నాప్రాణిక యిది పల్కుకు, తోపాడెన్ నన్నుఁ దొడరు దొడ్డతెగుళ్లన్
బాపై మదాయురభ్యుద, యాపాదకమయ్యె వెజ్జునట్టులె యొదవెన్. ౩౮

* * *

రామలక్ష్మణ డోల

ఆ. ముగిసె నుత్సవంబు మూర్తీభవ త్సుకృ, తమ్ము మున్ను రాముదర్శనమున
నేమనోజ్ఞ మమ్మహామహుపాలించు, గురుపులమ్ము గంటిఁ గుదుటఁబడితి. ౧

క. గందగగోళములకుఁ జెను, విందు హారద్వార మచ్ఛవిధశాంతిరమా
కందము గురుపులమని నా, డెందమునకు నత్తఱిన్ గడించిగఁ దెలిసెన్. ౨

క. మధురప్రియతా వారా, న్నిధి నన్నీఁదించెఁ బూజనీయుఁడు రాముం
డధికాదృతి నా కొసఁగెఁ, బిధుతాహంకారు లచట వెలసినవడుగుల్. ౩

క. ఆచార్య రామదేవుని, జూచితిఁ దత్కార్యశక్తిసాగసులు గంటిన్
నోఁచితి నాతనిచెల్మికి, మాచిత్తము లాకట రెంట మార్కొనుచున్నన్. ౪

ఆ. చేతిపనుల తెఱఁగు చేకొని తద్దయుం, దరిచినాఁడ నాడ గురులతోడ
నితరకార్యభార మెక్కుడై యొజ్జల, సెలవు పొందినాఁడఁ జింతతోడ. ౫

ఆ. ఇంతదవ్వువచ్చి తీచేరువన హృషీ, కేశతీర్థ మఘవినాశకంబు
వెలయు దానిఁగాంచి వెడలుట లెస్స గ, దా యటంచు నెయ్యు రాడి రపుడు. ౬

క. సరియని తత్క్షేత్రంబున, కరిగితిఁ బావనకథాంసమంచిత గంగా
సరిదోఘమ్మున మున్గితి, మరలితి నాబసకు నాప్తమండలితోడన్. ౭

క. నన్నుఁ దిలకింపఁ బెక్కురు, సన్యాసులు వచ్చి ; రేను జనుమార్గములన్
బ్రిన్నన తిన్నన కలదని, కన్న యతీశ్వరుఁ డొకండు కథసాగించెన్. ౮

గీ. అతఁడు ధర్మప్రసంగంబు లవియు నివియుఁ, దడవి ధర్మంపుపట్ల నాయెడఁద లెస్స
యిచ్చమై నున్నదని నిశ్చయించి సిగయు, జందియము నాకు లేదని కుందుగుడిచి.

గీ. ఆ స్థితుండ నీవు పొందుమా తావలంబి, వకట ! మనధర్మమునకు బాహ్యాంకమైన
పిలుకయును జందెమును లేని వేసమెట్లు, నీకురుచియించె నిదినాకు నెగులునించె.

గీ. జాలిపై నిట్లుపల్కు మస్కరిని గాంచి, సవినయోక్తుల నోయతిస్వామి! యేను
బాల్యమునఁ జొరుబందరుపట్టణమున, గంటి విప్రార్భకుల జన్నిగట్టఁ జెలుల. ౧౧

క. తాళంపుఁజెవులు జందెపు, నూలికి సంధించుకొని మనోహరనినద
శ్రీ లాస్యమాడ నపుడా, బాలురు నడయాడ నాకుఁ బందులుపులిసెన్. ౧౨

క. ఏ నెపుడు బ్రహ్మసూత్రము, పూనుదునో చెవులగు త్రిపాత్తునఁ బోఁచన్
మానక త్రిప్పుచుఁ గమ్మని, యానాదము నాలకించు టెన్నఁటి కగునో. ౧౩

క. ఉవ్విళ్ళుగొంటి నిమ్మెయి, నవ్వేళ న్గరియవాడునందలి బచ్చుల్
దవ్వుగనుండిరి పోఁచకు, నవ్వాలఁ గొన్నాళ్ళ కచట 'నందఱుద్విజులున్.

౧౪

గీ. జన్నిదముదాల్చి ప్రామిన్క సదువవచ్చు, ధర్మసంబద్ధమైన పద్ధతి యి దంచుఁ
గదలె నుద్యమమెుందు మా గాంధిసదురు, కోమటులునింపిరపుడుపోఁగులనొడళ్ళ.

క. ఒకపాఱుఁ డపుడు మావాం, డ్రకు నాకుం గఱపఁదొడఁగె రామస్తోత్రం
బిక నభ్యంతర మేమని, చెకచెక మామేనఁ దొడిగెఁ జన్నరిపోఁచన్. ౧౬

క. నాకుం బెట్టెలు తట్టలు, లేకున్నను జెవులుగట్టి లిప్సఫలింపన్
వీఁకను ద్రిప్పితి జందెము, చీకి తెగెం గొన్నినాళ్ళ సెల్లుదు నదియున్. ౧౭

గీ. వెండియును దానిఁ దాల్చెదు వేడ్క నాకు, నొదవమింజేసి క్రొత్తజన్నిదము దేసకు
నరుగనైతిని వయసురా నది యవశ్య, ధార్యమని నొక్కసాగిరి తగ్గవారు. ౧౮

ఆ. కిట్టి యెంతపట్టుపట్టిన నాపట్లఁ, బాఱదయ్యె వారిప్రాభవంబు
శూద్రికునకు బ్రహ్మసూత్రంబుతగనినాఁ, డొరుల కేలజందెముండవలయు. ౧౯

క. వెలిచిన్నె దీని మోచెదు, నలవాటును మాకుటుంబ మగ్గింపదు కా
వలయునని జందె మూనన్, బలువగుకారణము కానఁబడ దిక నాకున్. ౨౦

గీ. ఏను వైష్ణవధర్మంబులోనివాఁడ, నగుటఁ దులసీస్రజంబు నాయఱుత నిడితి
నేమఱక పెద్దవాండ్రు నా కేంచుకంత, పిలుకపెట్టిరి కాని మాపితిని దాని. ౨౧

గీ. ఆంగ్లదేశమున న్నిల్చునపుడు వెఱ్ఱి, వాఁడితం డెవ్వఁడని తెల్లవారు నన్ను
వెక్కిరింతు రటంచు సిబ్బితికి లోఁగి, వీడనాడితి నా నాల్గువెండ్రికలను. ౨౨

క. నావెంట నాఫ్రికాప్రజ, సేవించెడు భగనలాలుసిగ వలదన్నన్
ద్రోవంజేసితి నస్మ, ద్భావం బెదురాడు నిట్టిబహిరంకములన్. ౨౩

ఆ. ఎన్నికోట్లమంది హిందువుల్ జందెము, లేనివారు జగతిలేరు నేడు
మనమతమ్ములోని మనుజులుగారె వా, రేల నాకు సూత్రి ఖిది మహాత్మ! ౨౪

గీ. పోఁగుజాల్పుట నా మాఱుపుట్టు దాల్చు, టని తలంతునా మాఱుపుట్టనఁగ నేలది
బ్రదుకు, మిక్కిలిబ్రదుకునాఁ బరఁగు నేఁటి, హైందవసమాజమున శీఘ్రకంఠముల దె.

క. మనసంఘము మనదేశము, మనసంస్కృతి దుర్భరావమసితి లజ్జా
కనకంబై యున్నతతిన్, జనునే తలయెత్తి మనము జన్నిద మూనన్. ౨౬

గీ. అంట రానితనమ్ము రూపాఱునాఁడు, హెచ్చుతగ్గులవేఱడం బెడయునాఁడు
చటులపాషండిభావమ్ము సమయునాఁడు, మనకు జందెముదాల్చుపెత్తనమువచ్చు.

ఆ. కాన బ్రహ్మసూత్ర మానంగఁ దగునని, మీవచించుపల్కు మెచ్చనేర
జుట్టునిల్పు మన్నసూక్తి మన్నించెద, సిగ్గుపడక యిఁకను సిగను బెంతు. ౨౮

క. ఉపవీతవిరుద్ధంబుగ, నపు డేనాడినవచస్సు లయ్యతికిం దృ
ప్తి పొసంగఁజేయవయ్యెను, విపరీతోక్తుల కతండు వెండియు నొగ్గెన్. ౨౯

వ. నన్ను నావాదంబుచేతన తలక్రిందుసేయ నక్కవితాల్పు పెద్దయుం బెనఁగెఁ గాని
యజ్ఞోపవీతధారణమునకుఁ జెందిననాయాశయమ్ములు నాఁడు నేఁ డొక్కరూపు
నంద వెలయు — జగమునం బలుమతమ్ము లున్నంతవట్టు నెల్లమతంబున కొక
వెలిగుర్తుంటతప్పదు — కాని డంబమునకు నహంకారమునకుం గారణ మైననాఁ
డిది పరిత్యాజ్యంబ యగు — నేఁటి మనసమాజ మున్నతింబడయ నీసూత్రం
బొకసాధనమ్మని యేను విశ్వసింపఁజాలఁ — గాన దీనిదెసం దాటస్థ్య మూనితి —
లజ్జాత్రాసంబులం జేసి శిఖం ద్రోసితిఁ గాన ననుయాయులతోఁ గొంతకొంత
చర్చించి మరల దీనిం బెనుప సమకట్టితి — నంత లక్ష్మణడోలం గాన నరిగితి —
హృషీకేశమ్మును దీనిం గామక చూడవలయుఁ — దొల్లింటి మనపెద్దల ప్రకృతి
రమణీయ తాభిజ్ఞతయు ధర్మబోధకశిల్పంబు దిద్దు దూరదృష్టియు నిచటం గని
యేను లెస్సపొంగితిఁ — గాని ౩౦

క. పావనములు సౌందర్య, శ్రీవనములు నైన యిట్టిసీమల మనుజుల్
గావించునెగ్గులకు నా, భావమ్ము కలంగె శాంతి పరువిడె నకటా! ౩౧

క. నలుగురు నడిచెడిత్రోవల, కెలఁకుల గంగమ్మతల్లిక్రేవల నజ్ఞుల్
మలమూత్రమ్ములు విడుతురు, చెలఁగుచు మిన్నేటినీరు చెఱిచెద రిస్సీ! ౩౨

క. మఱి నాల్గడుగులు వోయిన, దొరకుఁగదా వీరి కచట దొడ్డబయ ళ్లీ
తెరు వెఱుఁగ రేమి వీ రని, పరితాపముగంటిఁ గర్మఫల మనుకొంటిన్. ౩౩

వ. లక్ష్మణడోల నానుయ్యెలవోలె వ్రేలాడు నాయససేతువు — మున్నిచట రజ్జునిర్మి
తము రమణీయం బైన వంతెన యుండ నౌదార్యరాశియగు మార్వాడీసాహు
కండు దానిందొలఁచి యపారవిత్తంబు వెచ్చపెట్టి యీలోహసేతువు నేర్పఱిచి
దీనితాళపుంజెవులు దొరతనమువారి కప్పగించె — రాజభక్తిసంపన్నుండ నయ్యు
నానాఁ డే నీయొప్పగింత సైరింప నోడితిఁ — దత్త్వముం బరికింప నిది తైర్థికవర
ణంబు కదా — వెండియు నచటిప్రకృతిసౌభాగ్యమున కీకట్టు మచ్చయనియు
వక్కాణింతు. ౩౪

***

౯ ఆశ్రమస్థాపనము

ఆ. రాజకోటలో హారద్వారమున వైద్య, నాథమందుఁ జెలులు నన్ను నిల్పఁ
గోర్కిఁపడిరి గాని కొసకు నహమ్మదా, బాదు కేలన నేను బాదుకొంటి. ౧

ఆ. అచట వెలయు నెయ్యు రాశ్రమమునకునౌ, వెచ్చమెల్ల నేమ యిచ్చువార
మునికిపట్లు సైత మొసఁగెదమని కడుం, గూర్మిఁజూప నందుఁ గుదురుకొంటి. ౨

క. ఏను గుజరాతివాఁడను, గానన్ దద్భాష నండఁగాఁ గొని నాచే
నైనంత సేవ చేయుట, కానేలయ తగునటంచు నరసితి నాత్మన్. ౩

ఆ. మఱియు నందుఁ జేతిమగ్గాలపై జీవ, నంబు సేయు జన మనంత మగుట
నూలువడుకుపనికి మేలొడఁగూర్చ న, య్యావనియంచుఁ బెద్దయాసపడితి. ౪

క. మొదటన చెప్పితి నాశ్రమ, మిది కులముల లెక్కసేయ దిందలితీరున్
మదిమెచ్చి వచ్చువారలకుఁ, బదమిచ్చుఁ జుఁడీ యటంచుఁ బౌరాప్తులకున్. ౫

క. నీతలఁపుల నీకొని నీ, నీతిం దలఁదాల్చి నిల్వ నేర్చిన సుదియా
లీతావు తొక్కినప్పుడు, చూతము లెమ్మనియె నొక్కసోదరుఁ డెలమిన్. ౬

వ. అంత నే నాశ్రమంబునకుం బేరేమి యనుచర్చకుం దిగఁ దపోవనం బనియు సేవాశ్రమం బనియు నెయ్యు రయ్యాయినామంబులు సూచించిరి - సేవాశ్రమంబనుట యుచితంబ - కాని మాసేవాస్వరూపంబు దీనం దేటతెల్లకాఁజాలదని నమ్మితి - నిఁకఁ దపోవనం బన్నయాఖ్య మాతలకు మించినవ్రేఁగు - సత్యముం బరికించుటయు నారాధించుటయు దానిదెస నభినివేశంబు పెంచుటయు మాలక్ష్యంబులు - మఱియు నాఫ్రికారంగమున మాపూనిన కార్యపద్ధతి నిచటం బ్రవేశపెట్టి యది యీదేశమునం దెంతవట్టు ఫలించు నని శోధించుట నాయాశయంబు - కాన సత్యాగ్రహాశ్రమం బనునభిధానంబు సముచితంబని యెట్టకేలకుం దేల్చి మా యూడిగంబును దాని తెఱంగును దీన సులభంబుగా నెఱుకపడునని తనివి నందితి - మఱియు ౭

క. ఆశ్రమ మొక నేమంబున, నాశ్రితమై బ్రదుకవలయు నని కట్టడలన్
సశ్రముఁడనై లిఖించితి, విశ్రుతు లగువారి కెల్ల వినిచితి నర్థిన్. ౮

క. గురుదాస బెనర్జీ బుధ, వరుఁ డప్పుడు మీగణించు వ్రతవర్గమునం
దిరపడవలె నమ్రతయుం, బరమవ్రత మిది యటన్న పల్కును మఱవన్. ౯

క. ఈనాఁటియువజనమ్మునఁ, గానంబడ దిట్టిమేలికట్టడ యని ధీ
మానితుఁ డతండు కన్గొనె, నేనుం జూచెదఁ గొఱంత యిది సంఘమునన్. ౧౦

వ. కాని నమ్రతనుసైత మీనియమములం దిమిడ్చిన నది యదిగా నుంట పొసంగదు -
తేటతెల్లగా వివరింపఁ బూనిననాఁడు దానిని శూన్యత నాఁజను - నదియె ముక్తి

యగు - దానిం బడయు ల్లాతినేమంబు వలయు - ముక్తిం గోరువాఁడు ప్రజం
గొలుచువాఁ డెల్లయెడల శూన్యతా నిరభిమానితలం బాటించు టావశ్యకంబ -
యొండేని యతఁడు మోక్షార్థియు సేవకుఁడుం గాక స్వార్థప్రియుండు నహంయుఁడు
నగునందు - నయ్యది యట్లుండె. ౧౧

క. ఒకవంటసాలతో నది, యొకసంసారమ్ము వోలె నొప్పిదమున కే
లికమై యాశ్రమ మేర్పడె, రకరకములవారిమందిరం బది యయ్యెన్. ౧౨

* * *

౧౦ పరీక్ష

ఆ. అమృతలాలుఠక్కరత్యుదారుండు నా, కనిచె నొక్కలేఖ మనమునలజుఁ
డర్థుఁ డర్థహీనుఁ డాలితో బిడ్డతో, నిన్నుఁ జేరు నిచ్చయున్నె యనుచు. ౧

ఆ. ఆశ్రమంబుపుట్టె నప్పుడ తలఁపని, ఘటన యిట్లు రూపుకట్టి నిలిచె
నేమిసేయవలయు నిప్డని సంభ్రమం, పడితిఁ జెలులయెదుట నిడితిఁ గమ్మ. ౨

క. వా రభ్యంతర మేమని, రారన్ ముదమంది రంత నాశ్రమవిధులన్
మీఱునిచో వారిం గొని, గారము వర్షింతుమని జగన్మాన్యునకున్. ౩

క. ఠక్కరుబాబున కాకున్, మక్కువ నంపితిని వచ్చె మాలఁడు సతితోఁ
జక్కనికొమారితతో నది, యక్కన మను నప్డు లక్ష్మి యనునామమునన్. ౪

వ. ఈబిడ్డతల్లిదండ్రులు దానీబహన్ దూదాభాయి నామంబులం బరఁగుచుండ్రి -
బొంబాయినగరంబున దూదా యొజ్జనంబు నెఱపువాఁడు - మాయాశ్రమధర్మం
బులకుం గట్టువడియుంట కీజంట యీకొనియె - మే మాప్యాయనమ్మున
వారికిం గైగొలుమన్నన యొసంగితిమి - కాని ౫

క. ఈమాలవారిపొత్తున, కే మీకొని యుంటఁ జేసి యున్నాళ్ళను మా
సేమంబు నరయు మిత్రి, స్తోమంబునఁ బెనుతుపాను తోఁచెన్ వీచెన్. ౬

ఆ. అద్దెయింట నుంటి మప్పు డచ్చటం గల, వాసి కింటివారు వచ్చుచుండ్రి
వారి వారితో డుహ్యాడు మహారాశడ, కేవపడియె మాకు నిమ్ముసెడిరెల. ౭

క. మానీటిచుక్క లాతని, నేమం బడరాదు పడిన మే మిఁక నానా
హీనోక్తులు వినఁదినవలె, నానాఁటికి వతనిపెట్టి వనలం బొడిగెన్. ౮

క. దూదాను గన్నయంతన, తా బావమ్ము వోలె నుండెఁ దగవిటు జో ఖా
మ్మోమయ్యెను యని మాలకు, నూఁదర పెట్టం బొడంగె నుడిగిన తాల్మిన్. ౯

క. వో రెంతపాటి వైచిన, మీ రాతనివంక రోషమిశ్రితచిత్తుల్
కారాతని ప్రత్యుత్తర, మిచ్చాతని యుంటిఁ జెలుల కే నవ్వేళన్. ౧౦

ఆ. అతఁడు కొట్టుఁగాక యాఁబడిచేత లే, వేవి సేయుఁగాక బావినీరు
మానసలవ దంటి మదిమదినైఁ జెలి, కాండ్రు నిలిచి రతనికాండ్రు సైచి. ౧౧

క. మానిగ్రహ మాయయ్యకు, నానం గదియించెఁ గొన్నినాళ్లకు ఘంటల్
మాని సుఖముండె నాతం, డైనను బురివారిసాయ మడుగునఁ బడియెన్. ౧౨

గీ. ఏను దొలుతొల్త గోసంగివానిరాక, సెప్పఁ జూతములె మ్మన్న చెలిమికాఁడు
నన్ను మెప్పించుపాణసి నన్నుఁదొడరు, మాలఁ డేయూరఁ గలఁడని మదిఁదలంచె.

గీ. ప్రజలు ధనమిచ్చు టది కుంటుపడినవెన్క, మాకు వెలివచ్చుచున్నద న్మాట వింటి
సెట్టిప్రశయంబు మూఁడుఁగా కీపురంబు, వదలరాదంటి మా లంబవారితోడ. ౧౪

ఆ. ఒల్లఁబోక మాలపల్లెకుఁ జని యంద, కాఁపురమ్ము వెట్టి యోపినంత
కూలి నాలి చేసికొని గంజిదాఁగుచు, నుంద మంటిఁ జెలులయొప్పఁ గంటి. ౧౫

గీ. అంతలో బొక్కసము సున్నయయ్యె నన్న, మాట నాచెవికిం దెచ్చె మగనలాలు
బాగుబా గిఁక గూడెమ్ము బొటఁ బట్టి, సాగుదము లెండయా యంటిఁ జల్లచల్ల.

క. ఇక్క ట్టిట్టివి నాయెడఁ, బెక్కులు వాటిల్లెఁ గాని బెదరక నిల్వన్
జక్కనిబాసట యెట్లో, చిక్కెఁ దుదిగడియఁ జిత్రచిత్రం బగుచున్. ౧౭

ఆ. వచ్చునెలకు లేదు వసువని మగనలా, లెచ్చరించి నాలు గేను నాళ్ళు
చనెనో లేదొ నాదుసన్నిధికిం బాపఁ, డొకఁడు వచ్చె వేగ ముట్టిపడఁగ. ౧౮

గీ. అతఁడు శకటంబు వీథిలో నాఁగియున్న, దెవ్వరో పాహు మీకొఱ కేగుదెంచి
పంచె మిముఁ బిల్వ వ న్నది పల్కవంత, బండికడ కేగినాఁడ సంభ్రమముతోడ.

గీ. నన్నుఁగని సెట్టి చిన్నారినవ్వు దోఁప, నన్న! మీయాశ్రమంబున శాంతిసౌఖ్య
మాచరింపఁగ నాస క్తియయ్యె నాకు, నాదరింతురె నాకోర్కి నని వచించె. ౨౦

క. తప్పక మీయాదరమున, కొప్పెద నేఁ డట్టి దెంతయుం గావలె నో
యప్పా! యంటిని వణిజుం, డప్పటియుక్ వత్తు నెల్లి యనుచుం గదలెన్. ౨౧

క. మరుసటినాఁ డవ్వేళకు, వరుదెంచెను సేటు మొరసె శాతనిమోటా
రెటెఁగించిరి చిఱుతలు నా, కుటిఁగటి కేతెంచి వర్తకునిడగ్గఱుటన్. ౨౨

గీ. అతఁడు లోనికి రాఁడయ్యె వశ్యహారి, చేరువకు నేన పోయితి నార! పదియు
మూఁడువేలరూపాయలమూల్లె నాదు, చేత విడి మావివోలె వెంచేసె విదుడి. ౨౩

క. కలనైన నిట్టియుపకృతి, కలిమిన్ దలపోసియెఱుఁగఁ గడు నక్కజమున్
వెలయించె సెట్టి సాయము; సలిపినరీతియు సహృత్యసంధానంబై. ౨౪

క. అతఁ డెన్నఁడు మాసేవా, యతనంబును ద్రొక్కియెఱుఁగఁ డా నైశ్యము వా
క్కతటిక మాత్రము చూచెను; నతిసర్జన మీవ్యశంబు వర్ణించితిరా;

ఆ. ఇన్నివేలవిత్త మీరీతి నబ్బుట, నాఁగ మాలపేఁట కరుగుపైన
మొక్కవత్సరంబు చిక్కుఁగ బండి, నడుపపచ్చునంచు నాకుఁ దోఁచె. ౨౬

క. నామాలపొత్తు పౌర, స్తోమమునం దొకతుపానుఁ దొడరించినయు
ల్లోమని సెప్పుదు నాశ్రమ, భూమినిసైతము కలంత పొలువఁగఁజేసెన్. ౨౭

ఆ. అంటరానివార లాఫ్రికానేల మా, యునికి నుంట తింట యుండెఁగాని
ప్రకృత మాశ్రమమునఁ బాలివాండ్రై మాల, లిరవుకొంట చాన కింపదయ్యె. ౨౮

వ. కస్తూరియు కాక లాఁతివెలందులును దానిబహేనుపట్ల నొప్పరికమూని యున్న యీగడ కడుంగడుఁ బదనుగల నాకంటికిం జెవికిఁ దేటతెల్లయయ్యె – బొక్కసము వట్టుపోయి ప్రజలసాయంబు తెంపువడిననాఁడు నాడెందమం దెన్నఁదగినవగపు వెఱపులు పుట్టవాయెఁ – గాని నేఁడు తలచూపిన యీయింటిపోరు సైరింప నోటువడితి – నిమ్మాలెత యెల్లమగువలంబోనిదియ నాఁజెల్లు – నయ్యల్లొలి మగండు పెద్దచదువరి కాకున్నను గుణదోషవిచారంబు లెస్సనేర్చినవాఁడు – వానితాల్మికే నుబ్బుచుందు – నతని కొక్కొక్కయెడఁ గింక యంకురించుఁగాని వానియోర్పు నన్నులోఁగొను – నలఁతి యలఁతి యీసడింపుల లెక్కసేయకుమని యేను దూదాభాయికిం జెప్ప నతఁ డియ్యకొంటయ కాక తన యాలికిసైతం మోరిమిం గఱపువాఁడు – సత్యాగ్రహాశ్రమం బీయాలుమగలపొత్తు వడయుటం జేసి పెక్కుసవరింతల నెఱింగె – వెండియు ౨౯

ఆ. పౌర్యి పెట్టునాఁడ పొచ్చెములేక మే, మంటరానితనము నాదరింప
మది సమాజమునకు నాఱనిమచ్చగాఁ, దలఁతు మనుట మాకుఁ దప్పెఁ జిక్కు. ౩౦

క. ఏ మింత తెల్లచేసిన, గీమునవెచ్చంబు నాఁటికేన్ నాఁటికి ను
ద్దామంబైన సనాతను, లోమిరి మాయాశ్రమంబు నుద్గాఢముగన్. ౩౧

క. మాలలతో నివసించుచు, మాలఁడు వండినది తినుచు మనుచుండుఁ గదా
మాలంబి; దీని నెఱింగియుఁ, బోలన్ మాకిడిరి వారు భూరిధనంబుల్. ౩౨

వ. ఈపెద్దలు తమ్ముఁ సనాతనమతారాధకులఁగా విశ్వసింతురు – దీనం జేసి యంటరానితనంపు టట్టడుగు లఱ్ఱాతలూఁగె నని తెల్లమియయ్యె – నియ్యది సామాన్య ప్రమాణమ్ము కాదుగదా – మఱియు నీముట్టుదోసంబు నడఁగార్చుపట్ల నన్నెదిరిన సనసన్నతీఱములం గూర్చియు నాకస్మికంబుగాఁ దారసిల్లినయంతరాయములం గడచియే నొడ్డుపట్టుటం గూర్చియు సత్యపరిశీలనమునకుం జెందిన నానాగాథలం గూర్చియు వివరింపఁదగినగ్రంథ మెంతేని కలదు – కాని దానినిపు డుజ్జనసేఁతయు ముందైనఁ గొంత మఱుపఱుచుటయు ననివార్యంబు – కారణం బేమన. ౩౩

క. [illegible] వచ్చుపురుషు ల, నేకులు మది యున్నవారు నేఁ డీజగతిన్
వా[illegible] తదీయము, లోకంబుం గనక వారివృత్తాంతంబుల్. ౩౪

క. సమ్మతికొని కయ్యాయి భా, గమ్ములు వారలకుఁ జేర్చి కాఁదగు సంస్కా-
రమ్ములు సేయించుట వా, ని మ్మతిఁ దెప్పించు టెంతనెగులో సెప్పుఁడీ. ౩౫
ఆ. నెగు లొకండె కాక నే నాత్మచారిత్ర, నియమ మతకరించుటయును బుట్టు
నగుట సత్యశోధనార్థి కీకథ నిఁక, వెల్లడింపఁజాల నెల్లఁ జేర్చి. ౩౬
ఆ. ఇడుమ లిట్టివయ్యు నీశ్వ రాశంసన, మున్న నసహాయోగ యుగముదనుక
నస్మదీయరచన మల్లనల్లన లాఁగ, వలయు నన్నకోర్కె కలదు నాకు. ౩౭

***

౧౧ ఒడంబడిక నెత్తివేయుట

ఆ. అడుగునంద వచ్చె హంసపాదం బను, రీతి నింట బయట రేఁగినట్టి
గాలివానఁ జిక్కి గాసిల్లి తేఱిన, యాశ్రమంపుసుద్దు లవలఁబెట్టి. ౧
క. నేటాలుకూలివారల, నూటార్చు బెడంద కొంత యోజనసేయన్
బాటిల్లెఁ దరుణ మే నె, చ్చోటన్ నెలకొన్న వీరిసుఖ మెంతుఁ గదా. ౨
గీ. లేమిడికి నోడి భారతభూమి వీడి, వీరు నేటాలుగడ్డకుఁ జేరినిల్చి
రచట నైదేండ్లు కూలిసేయఁగ నొప్పి, పత్రములు వ్రాసి రీపేదబ్రతుకువారు. ౩
వ. వీరి కచట విధించినవార్షికము మూఁడుపౌనులతలపన్ను నేలుబడివారు వేయుఁ
దొమ్మన్నూట పదునాల్గవ శరత్తునం దొలఁగింప నిర్ణయించిరి – కాని తచ్ఛాసన
మింతదనుకఁ బ్రయుక్తంబు కాదయ్యెఁ – బదునాఱవ సంవత్సరంబున మదన
మోహనుఁ డీచేటుం గూర్చి రాజప్రతినిధి హార్డింజిప్రభునకుం దెలుప నదను
వచ్చిననాఁ డీపద్ధతిం దొలఁగింపుమని స్మట్సు నా కానతిచ్చెఁ గావున వేచి
యుండం దగునని యతం డుత్తరమిడెఁ – దేటతెల్లగాని యీవాగ్దానముంబడసి
భారతీయు లుప్పొంగఁజాలరు – కాన వెనువెంటన దురాచారంబు నిద్దాని
నడఁగింప నిశ్చయించితి – నింతవట్టు దీనిదెసకుం జూపు నిగిడింపక పరాకుపాలై
యున్నను ౪
గీ. నేఁడు భారతదేశంబు నిద్రలేచి, తనవిధిం బరికించుచందము నెఱింగి
తగనిప న్నిది యంచు మిత్రములచెంతఁ, దడవి పత్రికలన్ దీనిచెడుగుఁ జాటి. ౫
క. అలబల మెంతయుఁ బెంచితి, వల దీకర మంచు నెల్లవా రెంచినటుల్
తెలిసితి సత్యాగ్రహ మిట, వలయునొకో యన్న తర్కవైఖరిఁ బడితిన్. ౬
వ. అంత రాజప్రతినిధి 'యదనువచ్చిననాఁ'డన్న పలుకు వివరించుచు 'నిపుడున్న తెన్ను
నను మాఱు వేఱొండు తెఱఁగుం బ్రవేశపెట్టఁ దగినతఱి వచ్చినంతన యీపద్ధతి
పరిత్యక్తం బగు'నని వెల్లడించె – బదంపడి పదునేడవ యేఁటి రెండవమాసమ్మునఁ
దీబన్నముం దుడువ మాలవ్యామహాశయుండు సామ్రాజ్యశాసనసభ నొండు

చట్టముం బ్రతిపాదించె - గాని రాజప్రతినిధి దానిం ద్రోసిపైచె - నీసమస్యను దేశమం దెల్లం జాటుట కర్తవ్యమని నమ్మి మున్ముం దాయధికృతుం గనుకలి లగ్గని తలంచితి - నతనిం జూడ నాపంపినమనవి తోడ్తో నురరీకృతం బయ్యె - నమ్మేటి ఛమ్సుపర్డు నన్నాదరించి నాతోం బెద్దతడవు సంభాషించియు నిదమిత్థమని యెద్దియుం దేల్చి పలుకఁడయ్యెం - గాని నా కతనిసాయంబు లభించితీరు నన్నయాస మొలతెంచె - నంత ౭

క. తలప న్నిది దూష్యం బను, నలజడి సాగించినాఁడ నపు డాద్యసభన్
వెలయించితి బొంబాయిని, వెలగలవా రెందఱేని విడిసిరి రచ్చన్. ౮

క. పలుతర్కంబుల కవ్వల, జులై చివరనాఁడు పన్ను చొప్పును మాపన్
వలెనని తీర్మానంబును, సలిపిరి నల్లడల నిట్ల జరిగె సదస్సుల్. ౯

గీ. జాతిగౌరవ మరిరింపుమసతులు వీను, మిగిలినన్నలు బొంబాయినగరివారు
రాయబారంబు నడిపి రీఱాపు నాఁపు, టుచితమని పల్కి ఢిల్లీశునొప్ప గనిరి. ౧౦

క. ఏను గరాచీమున్నగు, నానాపురములకు నేగినాఁడను సకల
స్థానంబుల నుత్సాహ, శ్రీ నిండ నుదాత్తసభలు చేసిరి పౌరుల్. ౧౧

క. ఈపనికేం బూనిననాఁ, డీపాటి మహాసదస్సు లేర్పడు ననియున్
వాపల్కులు ప్రజ కింతటి, తీపి స్ఫలిగించు ననియుఁ దెలియనివాఁడన్. ౧౨

గీ. తోడులేని ప్రయాణంబ నాఁ డొనర్చు, వాఁడ వేగులు నావెంట వచ్చువారు
కాని తల్లియుఁ గపటంబు లేనిమనిసి, నగుట మా కెవ్వఁడేని గయ్యంబు నున్న.

వ. అదృష్టవశమ్మున జేసి నా కానాఁడు మహాత్మ్యతి విస్మృతి లేదయ్యె - నైన నేమి నున్న సున్నరించినవాడం దానిగోల తప్పకుండె - నొక్కమా తేన బోగబండిం [illegible] జెక్కించెలలోం బోరులు నన్నుఁగదిసి నాచీటిం బరికించి దానిసంఖ్య నెత్తివ్రాసికొని యించుక రగడగావించిరి - నాపెట్టెనున్న తెరువరులు న నొక్కి యతింబతె [illegible] [illegible] బ్రతిత్తు లొత్తెంచి నన్నుఁ గలంచుటలం గని [illegible] [illegible] బోవి యాత్రికులకుఁ జీటిం జూపవేల యని పల్కి ౧౪

[illegible] పోనింపు నాకు [illegible], గ్లాని [illegible] యుతన్ వేగరు నీ
[illegible] [illegible], [illegible] నిక్క మరియుఁ డయ్యా! [illegible]. ౧౫

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] నాపల్కు
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యని [illegible]. ౧౬

[illegible] [illegible] నా, కొలాయడి నలకరించు నిజకతమునకున్
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మందగతి దనన్. ౧౭

వ. ఏను గరాచినుండి కాళీఘట్టమునకుం జనుచుంటి - లాహోరున బండి మాఱవలసె - నపుడు నా కెంతబడలినం దావు దొరకదయ్యె - శక్తిసంపన్నులు కిటికీవలనం బెట్టెలోఁ బడసాగిరి - నాయాశ యంతరించెఁ - బయనం బోఁగరానిది - కర్తవ్య మేమని యే నొల్లంబోవుతఱిఁ గూలివాఁ డొండు ముప్పావులా నిత్తువే నునికి సంపాదింతు ననె - నభ్యంతర మేమని యే నంటి - నతఁడు పెట్టెపెట్టెకుం జని తెరువర్లకా ళ్ళంటి యెంతదేవురించిన నేమి వారు మెత్తఁబడరైరి - బండి సాగు తఱి వచ్చె - నపు డధ్వగుఁ డొకండు బండిలోనివాఁ 'డిం దెడములేదు - కాని యతని నెట్లో నెట్టుము - నిల్చియైన వచ్చు' నన దలారి నాసమ్మతిం బడసి నన్నెత్తి లోనం బడవైచి తనకట్నముతోఁ దానేగె. ౧౮

క. అది నాపాలిట ఘోరా, పదాశ్రియం బనఁగఁ దగువిభావరి; యెట్లో
కుదురుకొని రెల్ల రిదియే, పదివేలని యేను గోలుసుపట్టి నిలిచితిఁ. ౧౯

ఆ. కడచిపోయెఁ బెక్కుగంటలు కూర్చుండ. వే మటంచుఁ బాంథు లాము వెలయ
నన్ను నెచ్చరింప నాకుఁ దా వెచ్చటఁ, గలదు నిల్వ నేమికస్తి వచ్చు. ౨౦

క. అని యల్ల నుడువసాగితి, దననిల్చుట వారి కింపితము గా దైనన్
మఱఁగింపరు సాఁచినకా, లఱఁగింపరు సానుభూతి సౌద్ధత్యంబున్. ౨౧

ఆ. కసరి విసరి పల్కఁగడఁగిరి వార లే, నడఁగి ముడిఁగి మాటలాడుచుంటి
నెట్టకేని వార లించుక తేఱి నీ, యూరు పేరు సెప్పవోయి యనిరి. ౨౨

క. నాపేరు విన్నయంతన, పాపము! తెరువర్లు క్రుంగఁబాఱిరి తప్పుల్
సైఁపుఁ డని రెడము నిచ్చిరి, చేపడె నా కపుడు తాల్మిచే నగులగ్గుల్. ౨౩

ఆ. అలపుసేరి మూరి తలకాయ గిరగిరఁ, దిరుగువేళ నిల్చుదిటవు లేక
దెసలు సూచువేళ దేవుఁ డిబ్బంగిఁ బ్రో, సన్నుఁ డయ్యెఁ బథికసమితి బెరసి. ౨౪

క. తఱి దప్పక కలకత్తా, దఱిసితిఁ గాసింబజారుధాత్రీపతి మం
దిరమున విడిసితి నాదర, భరితం బాతిథ్య మొసఁగెఁ బ్రభుఁ డవ్వేళన్. ౨౫

గీ. అమ్మహారాజు యాజమాన్యమ్మునంద, జరిగెసభ వెల్లివొడిచె నుత్సాహ మచట
వచ్చి రారచ్చకుం దెల్లవారుఁ గొంద, ఱాలకించిరి నామాట లాసపెంచి. ౨౬

వ. అంత జులై నెల ముగియకముంద యీకూలి చట్టము నిషిద్ధంబాయె నని రాచఱికమువారు వెల్లడిచేసిరి - ఇది పరిత్యాజ్యంబని యేను వేయెనమన్నూట తొంబది నాల్గవయేఁట మొదటిమొఱం జాటితి - సర్ హంటరు దాస్యకల్పంబని ముద్రవైచిన యీనీచపద్ధతి యెన్నఁడో తొలంగునని యే నాసపడితి - నెందఱెందఱో గఱువలు తోడ్పడ నేఁటికిది రూపుమాసె - నీవిజయమ్ము కల్మికి సత్యాగ్రహం

బును గారణమని వక్కాణింతు - దానిం బాటించి డస్సినవారి మనుగడం
దెలియవలచువారు నాగచించిన దక్షిణాఫ్రికాసత్యాగ్రహేతిహాసమ్ము చదువు
దురు గాక ! ౨౭

* * *

౧౨ నీ లి మం దు డా గు

క. సీతమ్మతల్లి పుట్టిన, పూతాత్ముఁడు జనకయోగి ప్రోచిన మహి ను
ద్యోతిలుఁ జంపారణ్యము, చూతాదివనీకదంబ సుందర మగుచున్. ౧

క. అచ్చటిపొలములు బంగరు, టచ్చులు పండింపఁ దగినయట్టివి వానిన్
నెచ్చోక వెలకు విలిచిరి, వచ్చిరి తెలవార లటకు వాణిజ్యరతుల్. ౨

క. నిజువేదలు చదు వెఱుఁగరు, ఘోరపొచ్చెము లెఱుఁగ రందుఁ బొదలెడు కాఁపుల్
దారలీసాధువులం దమ, కరిసనమున దింపి కొల్లగట్టిరి సిరికిన్. ౩

క. దారుణశాసనములతో, వారిని బానిసలఁ జేసివైచిరి చెమటం
గాఱిచినరైతు కూడుం, జీరయు కఱవై కడుం గృశింపఁ దొడంగెన్. ౪

వ. నాఁడు మనదేశంపు నీలిమందువిలువ మండిపోవుటం జేసి యాంగ్లేయులు తమభూ
ములం దీపైరు వేయింపసాగిరి - వారు సేద్యగాండ్రకుం దగుకూలి నొసంగమియ
కాక యిరువదింట మూఁడుపాళ్ల నేలం గర్షకులు పండించిననీలిపంట నెల్ల నిర్మూ
ల్యంబుగాఁ దమకుఁ గానుక పెట్టునట్లు చట్టంబు సేయించిరి - వెండియుం గమ్మ
తీండ్రు క్రిమవిరుద్ధంబులగుపన్నులెన్నియో చెల్లింపవలయు - భూస్వాముల
కధికారులచెంత వలసినంత పలుకుబడి యుండుఁ - గాని పంటకాఁపుల మొఱ
నాలకించుదిక్కు లేదయ్యె - నట్టితఱి ౫

క. చంపారణ్యమునం బెను, లంపటలకుఁ జిక్కి యలుగులంపడు రైతుల్
పెంపారు బెట్టులని యా, చంపుం దొలఁగించు నాప్తజనుఁ డెవఁ డనియున్. ౬

గీ. అచటిదైన్యములందుఁ బా లందుకొనుచు, మనెడు హాలికుండు రాజకుమారశుక్లుఁ
డారటించుచు లక్నోపురాంతరమునఁ, గూడు కాంగ్రెసులోఁ బట్టుకొనియె నన్ను.

ఆ. చాంపరానులోనిసైరికుల్ కుడిచెడు, నిడుమలెల్ల నాకు నెఱుకచేసి
మమ్ము నుద్ధరింప మాపాలమ్మనకు రా, వలయు మీర లొప్పవలయు ననియెంచ

క. నీచెప్పినపల్కులతో, నాచందము నిర్ణయింప నామది దొరలున్
మీచిక్కులు కాంగ్రెసునకు, సూచింపుఁడు కృత్యమవలఁ జూత మటంటిన్. ౮

వ. అంత నతనివకీలు వ్రజకిశోరుఁ డాసమస్యను భారతజాతీయ మహాసభదృష్టికిం
దెచ్చె - సభ్యులెల్లరు దాని నంగీకరించిరి - రాజకుమారుఁ డిందుల కెంతయుం
[illegible] - గాని యల్లరిపంతవ పరమార్థ కాదని యతం డెఱుఁగఁడు - నగుటం

జేసి నన్నాభూమికిం గొనిపోయి తమతీఱములనెల్లఁ దెల్లముసేయం బట్టుపట్టె - నాపయనమ్మునం గావునక మీసీమకువచ్చి మీబ్రదుకుం బరికింతునని యేనంటి - ననంతరం బేను గాన్పూపునకుం జనఁ గర్షకుఁడితం డచట సాక్షాత్కరించి మా నేల యీచేరువం గలదు - మాకై యొకనాటిని వెచ్చింపఁ డనియె - నపు డే నీసారి మీకోర్కె చెల్లింపఁజాల - నొండొకపరి తప్పకవత్తు - నని ప్రతినచేసి నన్నుం జెలువై చికొంటి - నంత ౧౦

క. చేరితి నాశ్రమమున కీ, సైరికుఁడు న్వచ్చె నపుడ సమయంబది ని
ర్ధారణసేయుండనె న. వ్వీరుని రవరవకుఁ జెల్లు విస్మయపడితిౕ. ౧౧

క. అన్నా! కలకత్తా కేఁ, గ్రన్నం జనవలయు నప్రుడు కావుక మి మ్మా
పన్నుల దర్శించెద మీ, బన్నంబులు మోవఁ బాటుపడియెద నంటిన్. ౧౨

క. కాలం బిదియని సెప్పితిఁ, గాళీఘట్టంబునందుఁ గాల్ మోపకముం
దే లోకవ్యాపకుఁ డీ, మేలికృషీవలుఁడు నాసమీపముఁ జేరెన్. ౧౩

ఆ. ఓనమాలచదువురాని కల్లయుఁ గప, టంబులేని యుత్కటప్రతిజ్ఞ
వెలయువాని వాని వీక్షించినంతన, మనసుపొంగి యతనిమనిసి నైతి. ౧౪

వ. వంగనగరమ్మునం గల కర్తవ్యమ్ము వేవేగ ముగించుకొని నీలిమందువలనిడాగుం దుడువ నే నక్కాఁపువెంట వేయితొమ్మనూనాట పదునేడగునేఁటిమొదటఁ జంపారణ్యమునకుం బయనము సాగించితి - నే మిద్దఱ మొకయీడుగల్గి యచ్చమైన రైతువేసముతో నొకపెట్టెయందఁ చేరి సూర్యోదయావసరమునఁ బాటలీపుత్రమ్ము గంటిమి - నా కా పురం బింతకుము న్నపరిచితంబు - కాన సచ్ఛీలుం డగు రాజకుమారున కవ్వీట మాటసెల్లదాయని యూహించితి - బండిలో నితని యీగడ కొంత యెఱింగితిఁ - గాని యిపు డెల్లయుం గంటి - నితఁడు బాత్రిగా నమాయికుఁడు - తనచెలికాండ్రని తలంచినన్యాయవాదు లితని కట్టివారు కారు - పైపెచ్చు మనయీరైతుపెద్ద వారి కాశ్రితునింబలెఁ గన్పట్టె - నిట్టి కర్షకాభియోగులకును ధర్మవాదులకుం గలదవ్వు కొలఁదిపెట్టరానిది నాఁదగుఁ - గాన ౧౫

క. రాజకుమారకుఁ డంతన్, రాజేంద్రుని మందిరంబునకు ననుఁ జేర్చెన్
సౌజన్యరాశి యతఁ డా, రోజునఁ బురమందు లేమి రోఁజితిఁ జింతన్. ౧౬

క. సేవకులు గలరు గీమునఁ, గావలసినతిండిఁ దెచ్చెఁ గర్షకవీరుం
డేవేవొ కాయగసరులు, నావెంటం గలవు తీర్చినాఁడ బుభుక్షన్. ౧౭

గీ. అంటరానితనమ్మున కాధరిత్రి, పాదుగా నుండె లెంకలు ఖాదుకులును
గుట్టుబుంగలు నాసీటిబొట్టు సోఁక, వద్దిరా వారినై ర్మల్య మంతరింపు. ౧౮

క. ఏ నప్పుడు శక్రదాత్రికి, లోనైతిని రైతుమాపె లోపలిపెడలిన్
మాను బింటు బోవఁగయా యని, బౌనిస మాపించె బయటిపాకీవాడిన్. ౧౯

క. ఈదృశ్యము లనుభూతులు, నాదగుజీవనమునం దనంతము లొదవెన్
ఖేదంబు విస్మయంబును, రాదు సుఁడీ నాకు నిట్టిరాపులకతనన్. ౨౦

క. ఆచేయుట తనవిధి యని, చూచెను సేవకుఁడు తనదుచొప్పది తన్నుం
బ్రోచుదొర కింపితంబని, తోఁచెను వానికి నిఁకెట్లు దూఱుదు నతనిన్. ౨౧

ఆ. అక్కజమ్ము పెంచు ననుభూతు లిట్టి వా, కృషకుచంద మెల్ల నెఱుకపఱిచె
నతనిపట్ల నస్మదాదర మల్లల్ల, మూఱిఁబోయె జాలి ముమ్మరించె. ౨౨

ఆ. అతఁడు నన్ను నడుపునట్టినేర్పరి కామి, లెస్సగంటిఁ బాటలీపురంబు
చేరుకొంట మొదలు సైరికబాంధవ, ప్రిగ్రహంబు లేన పట్టుకొంటి. ౨౩

***

౧౩ బీహారువారి మంచితనము

క ఏ నున్ననాఁడు లండను, లో నిల్చి మదీయమిత్రిలోకమ్మున నొం
డై నెగడుహక్కు ముస్లిము, ధీనిధివృత్తాంత మది మదిన్ దళుకొత్తెన్. ౧

క. ఒకపరి బొంబయికాంగ్రెసు, నకు వచ్చిననాఁ డతండు నన్ుఁగని ప్రేఁజె
ల్మికి గుర్తు సెప్పి యాదృతిఁ, బ్రకటించుచు 'నావసించు పాట్నాపురికిన్. ౨

క. ఏ తెంచినతఱిఁ దప్పక, యీతమ్మునిని యింటిదెసకు నేతేరవలెన్
గౌతుకమిది పం డగునని, చేతమ్మున లెస్స విశ్వసించెద' ననియెన్. ౩

క. కావున హక్కన కప్పటి, నావచ్చుట నెఱుకపఱిచినాఁడఁ బ్రిమోద
శ్రీవారిధియై పొంగుచు, వేవేగ నతండు నాదువిడిదలఁ జేరెఁ. ౪

క. తన మోటరుశకటంబున, నను నింటికిఁ జేర్చి మధురనమ్రితమైఁ బ్రి
వ్ననివిం దొసంగి నెచ్చెలి, తనముం బ్రికటించి మత్కృతజ్ఞత వడసెఁ, ౫

క. రాజకుమారుఁడు సెప్పఁగ, మాజతనము తెఱఁ గెఱింగి మాలానా హ
క్కజడ్డపట్ల మున్నును, పోఁజెల్లును మీ రుమ్రషుప్పపురమున కనుడున్. ౬

క. పైనముకట్టితి నంపితి, వైనము వినిపించు తీఁగవర్కాణము న
చ్చో నలరెడికృపలానికి, మానితశీలునకు బుద్ధిమచ్చందుిరునకుఁ. ౭

క. అద్దమరేయికి గాటపు, నిద్దురతఱి కచటికేగి నిల్చెను మూరై
లద్దిర ! శిష్యావలితోఁ, దద్దయు నాసక్తితోఁ నతం డరుదెంచెఁ. ౮

క. త న్నగరకలాశాలకు, వన్నియనిడు గురుపదంబు వర్జించి యితం
డున్నాఁడు నాఁడు క్షేమం, బన్నది లే దచట నీకృపాచార్యునకుఁ. ౯

క. తన పాటిలియుత్సాహ, ఖినుఁడగు మహాత్మునికి నిల్చుపదవంబునకుఁ
[illegible] ౧౦

ఆ. దొరతనమ్మువారి దొడ్డకలాశాల, నొజ్జనమ్ము వడసి యున్నమేటి
నన్నువంటివాని నాఁడు మన్నించుట, నిక్క మరయ లెస్సయక్కజంబు. ౧౧

క. ఆవల బిహారునం గల, లేవడిపెం పెల్ల మొదలించెను జెలికాఁ
డీవు తలకొన్నపని యొక, త్రోవకు నేతెంచుటన్న దుష్కర మనియెన్. ౧౨

క. అతనికి బీహారుపరి, స్థితు లన్నియుఁ దెలియు లోకసేవనరతిమై
బ్రతికెడు తద్దేశీయుల, కత లాతఁ డెఱుంగు వారిగారవ మందున్. ౧౩

క. నారాకచంద మంతయు, వారికి మును సెప్పఁ గాన వచ్చిరి వీటన్
బేరందినపెద్దలు నా, చేరువ; కగ్గించి రేను జేసినచెయువుల్. ౧౪

గీ. రామనవమీప్రసాదాఖ్యు రాణగన్న, సభికుఁ డీవచ్చువారిలోఁ జాలినతఁడు
మఱచిపోఁజాల నితనినామంబు నెడఁద, నభినివేశంబు నేతదీయంబు మెత్తు. ౧౫

క. అమ్మేటి మీర లిగ్గురు, నిమ్మున వసియింతురేని యీడేరదు మీ
నమ్మినపని మాయాతి, థ్యమ్మున మాచెంత నిల్వఁదగునని తలఁతున్. ౧౬

క. ఇందు గయాబా బున్నతి, నందినసభికుండు తద్గృహమ్మున బసపె
ట్టందగును మీకు మి మ్మే, నందులకుం బిల్చువాఁడ నాతనివోలెన్. ౧౭

క. మాకు నధికారు లన్నఁ, జేకుఱుఁ దల్లడము; చెప్ప సిగ్గగు నైనన్
లోకమ్మున కోపినమే, లీకొని కావింతు మిట్టి విట మాబ్రదుకుల్. ౧౮

ఆ. రైతు లిందుఁ గుడుచురారాపు లెన్నియో, కలవు శుక్లుఁ డెల్లఁ బలికియుండు
నతనిపల్కు నిక్క మక్కటా! నేఁడు మా, నేత లిచట లేమి నెగులువుట్టు. ౧౯

గీ. వ్రజకిశోరుఁడు రాజేంద్రుఁ డజితదీక్ష, నవధరించిన సంఘసేవాభిరూపు
లిచ్చితిని దంతి వారికే వచ్చుచుందు, రమ్మనీషులు పిదప మీ కమరుఁ దనివి. ౨౦

క. ఇచటి యవుగాము లన్నియుఁ, బ్రచురింతురు వారు మీకు బాసటలై య
భ్యుచితమ్ముగ వర్తింతురు, రుచింతు వేంచేయుఁ డగ్గఱువగీమునకున్. ౨౧

గీ. అనుడు నప్పల్కులెల్ల నాయాసఁ బెనుపఁ, జేరుకొంటి గయాబాబుగారియింటి
కతఁడు సకుటుంబముగ నంచితానురాగ, రసము వర్షించి నాకు సంతసముగూర్చె.

వ. అంత రాజేంద్రప్రజకిశోరప్రసాదులు పూరీ దర్భంగాల విడిచి నన్నుం గదిసిరి –
వ్రజకిశోరుఁ డానాఁడు లక్నోకాంగ్రెసునం దెనలేనిపటాటోపమ్ము నవధరించి
వకీలుదొరవోలెఁ జూపట్టె – నేఁడు బిహారుప్రజలకు సాజంబగు నడయువడుసు
డంబము లేమికిని విశ్వాసమునకును మొదలయై నన్ను లెస్సతనిపై – నితనిపల్లె
సాటి పాడిపల్కరులు వెలువరించుపేర్మిం జూడ నా కెలమియు నబ్బురంబు నావ
హిల్లె – నదిసుత నా కీధర్మవాది బృందమ్ముతోడి నెయ్యంబు తిరపడనంత ౨౩

క. వలసినయుదంత మెల్లను, దెలిపెను వ్రిజబా బతండు దీనులతగవుల్
తల నిడికొని వారికి మేల్, గలిగిన దత్సేవ దక్కెఁగద యని పొంగున్. ౨౪

గీ. త్యాగధనులయ్యు రాజేంద్రుఁ డీగుణాఢ్యుఁ, డుజ్జగింపఁగ పేదర్క విజ్జకులు
కమ్మతీండ్రుర చెంత సుంకమ్ము గొనుట, యెట్లుజీవింతు మది లేక యే మటంద్రు.

క. భృతివడయక బీదల కే, గతి సాయమొనర్తు మంద్రు కాళీఘట్ట
క్షితిని బిహారున సభికులు, జతలేనిధనమ్ము నడుగ జంకెఱుఁగ రెదన్. ౨౬

క. ఒకన్యాయవాది తనమతి, ప్రకటింపం గొనియె సొమ్ము పదివే లెచ్చో
టికిఁ జని విన్నను వేయిం, టికిఁ దగ్గినముడుపు లేమి నివ్వెఱపడితిన్. ౨౭

గీ. వలదు లోభ మిటుల్ ధర్మవాది కంచు, నపుడు సౌహార్దపూర్వకమైన మంద
లింపు నెఱపితి నాపల్కు లెన్నయును త, లంపున వకీళ్ళ న న్నాదరింపరైరి. ౨౮

గీ. చాంపరాన్ సేద్యగాండ్రు భూస్వామివలనఁ, గుడుచుకడగండ్లఁ గొన్నింటిఁ గోర్టువా
యెదుటఁబెట్టిరి వానిగుట్టెల్లఁ దెలిసి, కరము తర్కించి యచటిసోదరులఁ గాంచి.

ఆ. అన్నలార!యిడుమ లగ్గలమై పేద, కాఁపు లింతయోట గన్ననాఁడు
పాడిపట్టువలనిఫల మది యేపాటి, యూఱడించు పీరి నుద్ధరించు. ౩౦

క. వెఱపును దవ్వుగఁ జోప్పుట, సరియగుమం దిపుడు దుష్టశాసన మది రూ
పఱువలయును 'దీన్ కతియా', పరాన్నభుక్కులకు మేలిపాఠము కాఁగన్. ౩౧

గీ. చట్టమిది నష్ట మ్మానంతవట్టు మనము, కన్ను మూయంగఁదగదు నాకార్య మిచట
నొండు రెండు దినాలతో నిండు ననుచు, వచ్చితినిగాని తలఁపది వాసె నిపుడు.

క. కండునుగదా నెఱం కిది, రెండేఁడుల కృత్యమని యెఱింగితిఁ దలఁపున్
బండించు తెఱఁగు జూచితి, నుండెద రెండేండ్లునైత ముపకృతి యున్నన్. ౩౩

క. నాయత్నము నెగ్గఁగ మీ, సాయంబును వలయునంటి సరసుఁడు వ్రిజబా
బోయున్న యస్మదాదులు, చేయం దగుసేవ యెద్ది సెప్పుఁడా యనియెన్. ౩౪

గీ. వలదు మీ న్యాయవాదితా వైభవంబు, లేకరియును దుబాసియు నాకు వలయు
నిందు రావచ్చు నేఁజెఱకేగుదశయు, మీరలును వచ్చెదరయేని మిగులమేత్తు.

క. కారాగృహమున కోడిన, రారండని యేను మిమ్ము రాపిడిసేయన్
గోరిన వ్రాయసవుంబని, తీఱిచినం జాలు దూఁకితీరెదఁ గలనన్. ౩౬

క. ఇచ్చటి కైథీ యురుదులు, వచ్చినపండితుఁడఁ గాను వానిని విత్తం
బిచ్చి యెఱింగినబాసకుఁ, దెచ్చుటకుం జాల మేమి తెల్పుదు రంటెన్. ౩౭

క. ఎన్నాళ్ళయినను మీ రిపు, డన్నపనుల్ సేయ మాకు నాతంకములే
దన్నా! చెఱకును దగుచే, వ న్నే రుపొటించు నపుడు వ్రిజబా బనియెన్. ౩౮

* * *

౧౪ అహింసాదేవి సాక్షాత్కారము

గీ. హాలిక భూస్వామివర్గమ్ము నంతరమునఁ, బొటమరించిన జగడాలపొలుపెఱుంగ
నిచ్చ చేసితిఁ గానఁ గీ తెఱుఁగుపొంతెఁ, గమ్మతీంద్రను బెక్కండ్రఁ గాంచవలసె.

క. కాఁపులఁ గంటకు మున్నుగ, భూపతులం జూచి వారిపాలకుపఁ దెలియం
జూపునిడి సమయ మడిగితి, నాపిమ్మట వారిమంత్రియండకుఁ జనితిన్. ౨

క. మీ రీనాఁడికవారలు, కారుగదా మాకుఁ బుట్టుకయ్యంబునఁ బా
ల్గొంకుఁడు చెప్పఁదలఁచిన, తీరది లిఖియించి పంపఁ డిపుడుం డనుచున్. ౩

ఆ. అతఁడు మిన్నుసూడ నన్నా! విదేశి నే, నగుదునని తలంప హాలికసమితి
వలచునేని వారివండలు పరికించు, హక్కుగలదు నాకు నంటి నెదిరిచి. ౪

వ. అంత రాచఱికమువారు నిల్పిన మధ్యస్థసంఘము నేలుయజమానుం దఱిసి నావాదంబు మొదలిడ నయ్యధికారి (కమీషనరు) నన్ను జంకెనచేసి నీవు వెన్వెంటన తిరహూత్ పరగణా విడువందగునని హితమ్ముసెప్పె – నవ్వేల నను యాయులం గని కడచినకథయెల్లం దెల్లమొనర్చి యేలుబడివారు నే నీకర్జంబు సాగింప నీకొనరు – నాతలంచిన గడియకుముంద నన్నుం జెఱగొందురని తలంతు – నట్టిపని మోతీహారినొండె బేతియానొండె రూపుదాల్చినఁ గడుంగడు లగ్గు వొడముఁ – గాన వేవేగ నాసీమలకుం బోక నాకర్తవ్యమని వక్కాణించితిఁ – జంపారణ్యము తిరహుత్ ప్రాంతమునం దొకమండలము – మోతీహారి దానికిం బెనువీడు – బేతియాచేరువ రాజకుమారశుక్లుండు కాఁపురించుపల్లియ కలదు – దాని కెలంకులం దిరపడియున్న కోఁకి తెగపంటకాఁపు లాసీమం బేర్వడసిన గుల్లకాండ్రు – వారిబ్రదుకుం గనవలయునని రాజకుమారుండు నన్నర్థించె – నప్పని నాకుం బ్రియమాయెఁ–గాన ౫

క. పై నమ్మను సాగించితి, నానాఁడే చనితి మోతిహారికి శీల
శ్రీనిధి గోరక్షకబా, బానందము విరియ స్వాగతాదులు నెఱపెన్. ౬

క. చెలికాండ్రతోడ నాతని, నెలవున విడిసితిఁ; దదీయనిలయం బపుడు
జ్వాలధర్మశాల యయ్యెను, గొలంది యసదైన నిఱికికొంటిమి దానన్. ౭

క. అప్పోటికి నిరుపరువుల, దవ్వున నొకరైతు తగవుదప్పినశిక్షన్
నొవ్వింబడెనని వింటిమి, నెవ్వగపాలైతి మెట్టినీతి యటంచున్. ౮

క. వఱువాత శ్రేష్ఠి ధరణీ, ధరబాబుం గూడి కృషికు దర్శించుటకున్
ద్వారఁ గొంటి బయులు దేఱితి, మిరువురమున్ గుంజరంబునెక్కితి మర్మిన్. ౯

గీ. బండిపై ఘూర్జరంబునఁ బయన మెట్లు, నడుచు నిచ్చట నేన్గుపై నడుచు నట్లు
సాముద వ్వేఁగుటకుమున్న మామతంగ, మొకఁడు పోలీసుబంటు మాయొద్దఁదోఁచె.

క. మీ కేటికోళ్ళు సెప్పఁగ, నా కానతియిచ్చి పంపె నాయకుఁ డనుచున్
వాకొనె నతండు తన కా, వాకునఁగల యర్థమెల్ల వైశమ తెలిసెన్. ౧౧

క. సరిసరి నీ వటకుం జని, పరిస్థితుల నరసిరమ్ము బాబూ! యంటిన్
దొరపంపిన శకటముపైఁ, దిరపడితిన్ వచ్చినట్టి తెరువునఁ జనితిన్. ౧౨

ఆ. చాంపరాను వదలిచను మన్నయాజ్ఞ నా, కిచ్చెబంటు పురికి వచ్చువేళ
నిల్లుసేరినంత నీపన్నుపై ని మీ, వ్రాలువలయునంచు వాఁడు వలికె. ౧౩

గీ. ఇచటి కష్టసుఖంబులనెల్ల వినక, యేను విడనాడిపోవఁ జాంపార్నుసీమ
యిది సమంజసకృత్యమం చేఁ దలంతు, ననిలిఖించి వ్రాల్ చేసితి నాజ్ఞమీఁద. ౧౪

క. శాసనధిక్కృతి చేసితి, దోసంబిది యెల్లి తడవుదుము రమ్మనుచున్
నాసన్నిధి కవ్వలఁ బో, లీసువిభుం డానపంప లెస్సయ యంటిన్. ౧౫

ఆ. కడఁగి కంట వత్తినిడికొని యారేయి, వలయుకమ్మ లెన్ని వ్రాసివ్రాసి
వ్రజకిశోరుఁ బిల్చి వక్కణించితిఁ దగు, తగము లిట్టివంచుఁ దర్చిత్రిచ్చి. ౧౬

క. నా కానతి పుట్టినకథ, ప్రాకెను గ్రామ్మించుపోలెఁ బట్టణమందున్
మూఁకలుమూఁకలుగా నగ, లోకంబది నావసించు లోఁగలి కెక్కెన్. ౧౭

క. రేయెల్ల నొల్లఁబోవక, చేయందగుచేఁత లరసి చేసితిఁ గానన్
రాయిడికి దీని కోర్చితి, నాయనుచరు లాక్కతొట నడిపిరి ప్రజలన్. ౧౮

క. ఎచ్చటనేఁ గాల్ మోపిన, నచ్చట నుప్పొంగు మానవాంబుధి; యైనన్
నెచ్చెలియలికట్టలుగా, నెచ్చెలు లేర్పడిరి పడవనేర్చిరి మెప్పుల్. ౧౯

వ. అయ్యది యట్లుండె - నాపైఁ బ్రియుక్తంబైన యాజ్ఞాపత్రంబును జట్టముంబట్టి ధిక్కరింప వీలున్నను బరిగ్రహించితిఁ - గాన నేను వ్యక్తిం బరిభవింపక తదాదేశంబునుమాత్రమ సముచితంబుగాఁ ద్రోసివైచితినని తలంచి యధికృతులు నన్నుమెచ్చి నాపాల మిత్రకల్పులుగా వర్తింపఁజాగిరి - నావలనిభీతియుం బాటిల్లదని తలంచి వీరు నన్ను రాపాడక నాసౌకర్యములనెల్లఁ జేకూర్చిరి - వెండియుఁ గోర్టునం దేన రేఁగిన మానవానీకంబు నొకహద్దునం బెట్ట నాయు నాయనుచరులయుం దోడుపాటు నిచ్చమె నందుకొనిరి - కాని ౨౦

క. తమదొరతనమ్ము పోయెడి, సమయంబది వచ్చెనంచుఁ జక్కం గని రా
తమఁ గలవారలు దండధ, యము మానిరి పూని రస్మదాదేశములన్. ౨౧

క. ము న్నలచంపారవిలో, పన్నవ్య రెఱుంగ రచటి నాఁగటిజోదుల్
[illegible] ౨౨

క. మిన్నేటికి నుత్తరమునఁ, బన్నగభూషణున కింటిప ట్టొసఁగిన యా
పెన్నద్రిపాదమునయం, దున్నది చాంప్రాను నూతనోర్వీతలమై. ౨౩

ఆ. అచటఁ గాంగ్రెసునకు నావంతచోటు లే, దండుఁ జేరవెఱచు నాప్రజాలి
కదలివచ్చి నేఁడు కాంగ్రెసుబలఁగ మి, య్యవని కండయయ్యె నభయమిడియె. ౨౪

క. ఈకడఁ గాంగ్రెసుపే రిడి, యేకర్జము సలుపఁగూడ దిప్పడంచు సుహృ
ల్లోకమ్ము నెదుటఁ దెల్చితి, లేకుండిన నేమి పేరు లెస్సయొదవినన్. ౨౫

ఆ. అచటఁ బక్షవాదు లడరి వాచాటులై, రచ్చలందు వాక్యరణముసేత
క్రిందుమీఁదు మీఁదుక్రిం దొనరించి న్యా, యంబునిల్వ కాంగ్రె సనఁగఁ జెల్లు.

వ. మఱియుఁ జంపారణ్యమునం గల నీలితోఁటలదొరలును రాచఱికమువారును గాంగ్రెసునాఁ గుట్రయనియు రాజద్రోహమనియు బాంబనియుం దలఁతురు - వీరి కదియట్టిది కాదని నిక్కంబు నెఱిఁగింపవలయుఁ - గాన దానిపే రెత్తరాదని దాని స్థూలాకృతింగూర్చి యే నచటి ప్రజలకడ ముచ్చటింపరాదని తెల్చితిమి - కాంగ్రెసన్న మూఁడక్కరము లెఱుంగకున్న నేమి - దానియాత్మంగని తొడరినంజాలు - వలసినకార్యం బట్టిద - కానఁ బూర్వరంగముం గూర్చ జాతీయమహాసభాపక్షమునఁ బ్రత్యక్షముగా నొండెఁ బరోక్షముగా నచటి కెవ్వరుం బ్రయుక్తులు కారైరి - రాజకుమారున కట్టిసేనం దట్టుకొనఁదగ్గ బలిమియుం గల్ల - రాజకీయోద్యమప్రచార మానేలకుం గ్రొత్తనాఁజనుఁ - దత్రత్యు లితరప్రపంచముం గన్నవారు కారు - కాకున్నను ౨౬

క. తమ ప్రాఁజెలికానిం బలె, రమణీయత రాదరానురాగమ్ముల న
న్నమలినచిత్తులు చూచిరి, కమతమ్మున మునిఁగి తేలు కమ్మకవెలయన్. ౨౭

క. ఆనాఁ డీమందిని భగ, వానుం గనుఁగొంటి సత్యవసువ్రును గంటిన్
గానంగంటి నహింసను, దీనిన్ మెఱిమెచ్చుపల్కు దేరక యంటిన్. ౨౮

క. ప్రత్యక్షరమును దీనన్, సత్యము యననొ ర్తు నిట్టిసాక్షాత్కృతి కే
నత్యర్థంబుగఁ బ్రజపై, నిత్యమ్ము వెలార్చు నెమ్మి నెఱి హేతువగున్. ౩౦

క. ఈకూర్మి కీదృశంబన, నాకు నహింసావ్రతమ్మునన్ దినదినముఁ
రేకెత్తెడి విశ్వాసమ, కాక మఱెద్దియును గాదుకా దని వినుతున్. ౩౧

క. ఆనీలిమందుజగమున, నానేరము రచ్చకెక్కె నవిజంబు నహో!
యే నెట్లుమఱతుఁ జాంప్రాన్, మానవ్రులకు నాకు నాఁడు మతి రార్క మగున్.

ఆ. స్మృతిని బట్టినాఁడ సేన విమర్శింపఁ, దగినవాఁడఁ గాని తత్త్వ మరయ
దొరతనమ్ము వారె తుదకు విమ్మర్శ్యులై, నారు పెద్దపెద్ద నలఁగినారు. ౩౨

*
* *

౧౫ అభియోగము నెత్తివేసికొనుట

క. మొదలిడి రధికారులు న, న్నెదిరి విచారింప; నేర మిదియని తేల్పన్
మదిచాలక మినుసూచిరి, బెదరిరి నో రెత్తలేని బెడఁదం బడుచున్. ౧

క. ఏలుబడివారి సభికుఁడుఁ, చాలింపుఁడుచర్చ గడువు చాటుం డనుచున్
గోల యొనరింపసాగె న, చేలా యని మోహరించి యే నిట్లంటిన్. ౨

ఆ. అయ్యలార ! విరతి నంగీకరించుట, కేను జాలఁ జాంపరాను వీడి
చను మటంచు మీర లనిచినయానతిం, గుఱుచచేసి యొప్పుకొంటిఁ దప్పు. ౩

వ. శిక్షాస్మృతియందలి నూటనలువదినాల్గవసూత్రమ్ము నూఁది నాపై మీపఱిపిన యాజ్ఞాపత్రమ్ముపట్ల నాకావించిన గంభీరధిక్కారంబునకుఁ గారణ మిదియని మీయానతిం గొని నిర్ధరింపవలతు – నిది నాతలఁపుంబట్టి యవిధేయత కానేరదు – మఱి యిచటియేలుబడికిని నాకుం బొటమరించిన యభిప్రాయభేదమ్మని విన్నవింతు – నిచట నీలిపంటనేలం బాలించుదొరలు సేద్యగాండ్రిదెసం బాడిదప్పిరని విని నిఱుపేదలగుకాఁపుల వేఁడుకోలుం బడసి వారి కోపినంతవట్టు సాయం బొనర్ప నీగడ్డపై నడుగిడితిఁ – గాన ౪

క. ఔగాములెల్లఁ దెలియక, యేగతి సాయంబొనర్తు నీరైతులకున్
లోగుట్టెఱుంగ మీయును, రాగము భూస్వాములాదరంబును వలతున్. ౫

క. నారాక కింతకంటెను, వేఱొండుతలంపు లేద విను డిద్దానన్
మీరాజ్యమున నశాంతియు, నాఱనిబాధలు జనించునని భావింపన్. ౬

క. ఈతరగతిపనులం దను, భూతి కడుం గంటిఁగాని భూపాలు రెదో
రీతి న్ననుఁజూచిరి నా, నీతిని శంకించి రాజ్ఞనెఱపిరి నాపై. ౭

క. దొరతనమువారి సంకట, మెఱుఁగుదు వేగరులు సెప్పువృత్తాంతము వా
రఱలేక నమ్మవలయును, దొరలదు శకటంబు వేఱుత్రోవం జనినన్. ౮

క. నాపైఁ బఱపినయానకు. లోపడవలె నేను; ధర్మలుబ్ధత్వంబున్
నాపాలఁ గలద దైనను, మీప న్నినాఁ డతిక్రమింపఁగవలసెన్. ౯

క. దానిం దలఁదాల్చితినా, యే నేపని కాసచేసి యెవ్వరికొఱకీ
పైవ మొనర్చితి వారికి, దీనుల కెగ్గాచరించుతెఱఁగున బడుదున్. ౧౦

ఆ. ఏను వారిచెంత కేగనినాఁ డెట్లు, సేయనేర్తు నార్తసేవనంబు
కృత్య మిట్టిదగుట నేనయి చాంపరా, నుజ్జగించిపోక యుచిత మగునె? ౧౧

ఆ. అకట! యీ ధర్మసంశయమందుఁ జిక్కి, నేఁడు నన్నిటనుండి త్రోసిపాఱ కడిఁది
(శేగు మీతలమోపితి నెవ్వ నొందుఁ, గాలేన్నతి సత్యమ్ముగనుఁడు వినుఁడు. ౧౨

క. ఈదేశమునం బ్రజలకు, నేదే నూడిగము సేయ నెంచెడి ననుఁబోం
ట్లీదృఢమహోద్యమంబున, నాదమఱచి యుంట నింద్యమని కంటిఁ జుఁడీ. ౧౩

క. చిత్తసమున్నతి గలవాఁ, డిత్తఱి నాపోవు బాటకే రావలయున్
మెత్తఁబడ కాజ్ఞ నెదిరిచి, యుత్తలపడ కనుభవించు టొప్పను శిక్షన్. ౧౪

క. నాకు విధించెడిదండన, మేకొంచెము యగుట వలచి యే నీపలుకుల్
వాకొంటినని తలంపక, మీకుం దోఁచినవిధంబ మేకొనవచ్చున్. ౧౫

క. న్యాయంబుకొఱకు వెలసిన, మీయెడ నాదరము లేక మీయాజ్ఞ నిటుల్
త్రోయుటకు సిద్ధపడలే, దాయాజ్ఞను మించునాజ్ఞ కంజలి నిడితిన్. ౧౬

ఆ. అది మదంతరాత్మయాజ్ఞ సుఁడీ! యేది, యెట్టులైన శిక్ష యెట్టిదైన
దాని నెల్ల ప్రొద్దు తలఁదాల్చి పోక న్యాయమతమటం చొనర్తు మనవి మీకు. ౧౭

వ. ఏ నిట్టివాఙ్మూలము నొసంగిన వెన్క నభియోగంబు నిలువరింపందగిన యక్కఱ కానరాదు – కాని దండనాధికారియు రాచఱికమువారిన్యాయవాదియు నీకథ యిట్లడముతిరుగు నని భావింపమింజేసి శిక్షానిర్ణయంబు గావింపనోడి గడువుపెట్టిరి – యే నీనడుమ నియ్యుదంతమునెల్ల ఢిల్లీశ్వరునకును మదనమోహానునకుం బాటలీపుత్రస్థమిత్రమండలికిం దంతిమూలమ్మునఁ దెలిపితి – దండముం బడయఁ బాడిపట్టునకే నేగకముందె 'యీయభిగ్రహంబును డిగ్గఁద్రావునది' యని రాష్ట్రపాలకుండు తన కానపంపె ననియు మీరు మీకృత్యంబు నిఁక నిరాఘాటంబుగా సాగించుకొనవచ్చు ననియు, సద్యోగులు మీరు వలచుసాయంబు నెరవేర్పఁగలరనియు మండలాధికారి నాకుంగమ్మనని చె– నిట్టి లెస్సమా ర్పింతలో నొదవునని యే నూహించి యెఱుఁగఁ – బదంపడి ౧౮

క. ఉత్తమపురుషుని ధర్మా, యత్తుని 'హైకాకు' మండలాధిపుఁ గంటిన్
మెత్తనిపల్కుల వలసిన, పత్త్రములనెల్ల మీరు పరికింపఁదగున్. ౧౯

క. నన్నుం గననెంచిననాఁ, డన్నా! రానచ్చు నీకు నాటంకములే
దెన్నండు ననుచు గఱువల, కన్నాకై యతఁడు కురిసె గౌరవరుక్కుల్. ౨౦

క. ఇది సత్యాగ్రహపథమున, మొదటిదగు పదార్థపాఠము గదా! యిచటన్
బదిఁబదిగా నేతత్కథ, కదలెం బత్రికలకెక్కి కడ లన్నిటికిన్. ౨౧

గీ. పక్షపాతమ్ము విడనాడి ప్రభుతవారు, నడిపి రీనేర మని తోఁచు నాదుబుద్ధి
కగుటఁ బత్రికలెల్ల నీయుద్ధ మింత, పెద్దసేయంగఁ బనిలేదు ముద్దుచూపి. ౨౨

క. మితిమీఱిన భావ్యమ్ములు, చతురతలుం జాటిచాటి సంపాదకు లీ
కత నాకసమున కెత్తిన, స్తుతిమించు నటన్న వెఱపుఁ జొప్పడె నాకున్. ౨౩

క. కావునఁ బ్రసిద్ధపత్రిక, లావిమ్మృతి సేయువారి కయ్యా! యిటకున్
వేవేల వెచ్చములతో, మీవార్తావహులు రాక మేలని తలఁతున్. ౨౪

క. జగమునకుఁ దెల్పఁజాలిన, వగవార్తల యున్నఁ బంపువాఁడను నేనై
రగడం బెంచుటచేఁ బని, యగునా యని పేర్మి వెలయ నంపితిఁ గమ్మల్. ౨౫

క. ఏలుబడివారలకు నా, పాలం గల్గినయుదారభావము గనుటన్
నీలిపొలమ్ములసాములు, జాలింబడి రెంతచెట్ట సమకుటె నంచున్. ౨౬

క. అధికృతులకు సైతం బిది, వ్యధఁగూర్చెను గాని వార లతిశాంత పయో
నిధులట్టుల చూపట్టిరి, కథయంతయు సన్నసన్నగా వినుచుంటిన్. ౨౭

క. సత్యాసత్యంబుల సాం, గత్యంబున వెడలుపత్రికలు వీరిమనం
బత్యర్థప్రతిఘం బడి, నృత్యం బొనరించుగతికి నీడ్వఁగవచ్చున్. ౨౮

ఆ. ఏనుగాక వారియీమంట వేఁడిమి, గుండెలేని రైతు కుడువవచ్చు
నిచట సత్యశోధనేచ్ఛఁ గష్టించు న, న్నకట యడ్డుకట్ట లంటవచ్చు. ౨౯

క. ఏ నింతజాగరూకత, మై నున్నను దోఁటదొరలు మావర్గంబున్
నానావిధప్రచారా, ధీనము గావించి రనృతధీకింకరులై. 30

క. కడుమెలఁకువతో నిది యొ, క్కఁడు పోటిపోటి యిద్ది యనక గుటినిడి యే నె
ల్లెడలన్ నిక్కము వదలక, నడుచుట వమ్మయ్యె వారినట్టువ మొల్లన్. 3౧

ఆ. ప్రజకు శోరుపట్ల వా రెంతకేని తె, గించి తెగడి రెల్ల మించి; వారి
పలుకు సాగకోలఁది బాబుయశస్సు రే, కెత్తఁదొడఁగె దెసల నొత్తఁగడఁగె. 3౨

ఆ. రాపు లిట్టివగుట రండని పత్రికా, లేఖకులను బిల్వలేక యుంటి
దేశసేవ మునిఁగి తేలు నాయకులఁ, బోడు నిల్పుఁ డంచు వేఁడనైతి. 33

క. రావలసినతఱిఁ దెల్పిన, నేవచ్చెదఁ గొంతసాయ మిచ్చెద నని, వి
ద్యావార్ధి మదనమోహను, డావేదించినను జేర్ప నమ్మహనీయున్. 3౪

వ. ఏనిట్లు పట్టుపట్టి యీనీలిమందు జగడంబునకు రాజకీయమగువల పంతుకుండ తొలంగున మెలఁగితి — నక్కఱపడినసుద్దుల నేన వీనుమిగిలినపత్రికల కంపితి — నిర్యోజక సంపాదకుల, ప్రజానాయకులకొఱక కాని జగమునకుం దెలుపఁగాదు — కొన్ని రాజకీయముగా ముగిసినను దన్నిరోధముతోడిపొత్తు లేనిపనికిఁ దదాకృతి నిచ్చినఁ బ్రాఁడా చేఁత యూఱడిపోవు ననియు, దానిని యథాతథంబుగా నిల్పిన న్యాయము రాజకీయసమరమునకు సైత మది బాసట కాఁగలదనియుఁ జిరకాలానుభూతిం గనుఁగొంటి — నిష్కళంకమైన ప్రజాసేవ యేరూపమున జరిగినను దుదకది దేశమునకు రాజకీయముగా నుపకరించునని యీ చాంపరాను పోరాటంబు చాటెడిని.

౧౬. కార్య గతి

ఆ. ఇచటఁ జాంపరానువృత్తాంత మంతయు, సంతరించుపనికిఁ జాల; నచటి
సేద్యగాండ్రు దీనజీవనకథ సూఁచ, ముట్టు వల్కినపుడ ముగియు నదియు. ౧

వ. చంపారణ్యా పరిశీలనంబు నా నహింసాసత్య సంప్రయోగంబ – దీనికిం జెందినగాథ లెన్నేని గలవు – వాని నుత్తమంబులని యేర్పరించిన యంశంబు లిట వివరింతు – గ్రంథమెల్లం గనవలచువారు రాజేంద్రప్రసాదరచింతబై 'చంపారన్ మేఁ మహాత్మాగాంధీ' యనుపేరం దనరుకృతిం బఠియించు టొప్పు – నది యట్లుండె – నీచర్చ్యయంతయు గోరక్షకబాబుమందిరంబున సాగుచేని వారియిబ్బంది యిబ్బడి ముబ్బడి యగుట నిక్కంబు – కాన మా కొకబాడిగయిల్లు వలసె – మా వసించుట కద్దెగీము నొసంగుదిట వామోతీహారిప్రజల కింతవట్టు పుట్టదయ్యెఁ – గాని వెరవరియైన వ్రజకిశోరుఁ డెట్లో శ్రమించి యొకయిరవు నార్జించె – దాని ముంగలను కదుంగడుఁ బజుపై నిలువం దగియుండె – నే మానెలవునం బీఁట వెట్టితిమి – కాని ౨

గీ. చేతిలో రూకలేక యేచేతయేని, సాగదుగదా ప్రజాహితశ్రీ గడింప
నాయొనర్చినపనుల కేనాఁడు నొక్క, చిన్న మర్థించి యెఱుఁగఁబో సన్నగాండ్రు.

ఆ. వ్రజకిశోరబాబువర్గంబు నా న్యాయ, వాదివర్గ; మదను వచ్చినపుడు
వారు, వారితరఘువా రగుమిత్రులు, వేసికొందురు విరళ వోపరిలక. ౪

గీ. పచ్చపచ్చగఁ గాలంబుపుచ్చు మేమా, దేవ్వరింతుమా సామాన్యజీవితముల
నని తలంతురు వార లీయాశయంబు, సముచితం బనఁదగు వారిసలహాఁ జట్టి. ౫

క. ఈపనికిం జంపాటపిఁ, గాఁపురజౌనరించు సేద్యగాండ్రధనంబున్
జేపట్టరాదు రువ్వాయు, నాపద్ధతికిన్ దురర్థ మంటును గానన్. ౬

గీ. వెండియును భారతావనీమండలంబు, లెల్ల నీభిక్ష నిడుట కే నొల్లనైతి
నాపనికి రాజకీయస్వరూప మప్పు, డొదవు దేశీయతయు సోఁకు నోటలేక. ౭

క. అల బొంబాయిపురమ్మున, వెలయుచెలుల్ పదియునైదు వేలధనం బీఁ
దలఁచినముచ్చట చెవిఁ బడ, వలదు వలా దంటి నేను వందవములతోఁ. ౮

గీ. చాంపరాన్మండలంబు సుజ్ఞవరామునర్ధ్ని తక్కినబిహారుసమ గల ధనవదాన్య
మొండయుపసర్పణీయమీమండకవియు, వదుగువాతదువ్రజకిశోర[illegible] ౯

క. అక్కలియయగులో వలసిన, రొక్కము వరపంగు శిష్యగ్వారులరాను [illegible]
మక్కువచూపెం[illegible] నెక్కటువ [illegible] బఠయ [illegible] ౧౦

గీ. సొమ్ముదిగు లిట్లు తీఱ నచ్చోట గునియు, లేమికిం దగుచందాన మేము దాని
వెచ్చపెట్టఁ దలంచితి మిచ్చ యిట్టి, దగుట నార్జింపకుంటి మత్యర్థవసువు. ౧౧

గీ. లెస్సవిత్తముతోఁ బనిలే దటంచుఁ, దుట్టతుద కర్థమాయె నీఘట్టమునకు
వాడినధనంబు సకలంబు మూఁడువేల, మించదయ్యెను గడనలో మిగిలెఁ గొంత.

క. నెచ్చెలులతెఱఁగు మునుపు, న్నచ్చెరు వొదవించె నాకు నందఱవెంటన్
వచ్చెను దల కొకపాచకుఁ, డెచ్చయ్యెను వంటసాల లేదెసఁ గన్నన్. ౧౩

క. నడిరేయిఁ ది(ందు రెవ్వరి,యొడమిని వా రారగించుచున్నను నేమం
బుడిగినబ్రిదిమికి లోపడి,నడిచెడు వారలపథమ్ము నా కార్తినిడెన్. ౧౪

క. ఆసహచరులకు నాకున్, వీసంబును వేర్మి లేని నెయ్యము కల్మిం
జేసి దురర్థము లరయక,నా సన్నిపలుకుములికినాటుల నెమ్మిన్. ౧౫

క. రుచిసూచి రనుచరులు మిూ,రిచటన్ సేవకుల విడిచి యొక్కటిపాకం
బుచితసమయంబులందుఁ గు,డుచు టొప్పు నటంటిఁ దుద కెటో నాహితమున్.

ఆ. ఇయ్యకొనిరి నెయ్యు రిందుఁ గొందఱకు మాం,సమ్ముపలయు బానసమ్ము లిట్లు
రెండుతో(ివలైన రెక్కొను వెచ్చమ్ము,మాను డెఱచి నంటి మంచి దనిరి. ౧౬

క. శాకాన్నమ్మున్నై తము విత,గా కుండువిధాన వండఁగడఁగిరి దీనన్
రూకలవెచ్చము తగ్గెను,మాకుం బల్మియును దఱియు మలచం బయ్యెన్. ౧౭

క. వచ్చిరి వాఙ్మలబుల,నిచ్చటకుం గాఁపు లుర్వి యానినకరణిన్
హెచ్చినయుత్కంఠను గనఁ,జొచ్చిరి నను; వారి నిల్ప (సుక్కిరి మి(త్రుల్. ౧౮

ఆ. వారిసెప్పునుడులు వా(ిసికొనంగ నే, ర్గురు కడంగి రెంతయుడుమ వడిన
ముగియదాయె వా(ిత మునిమాపులను రిత్త, చనఁగవలసె రైతుజనము కొంత.

క. నిక్కమున కిన్నిసాక్ష్యము, లక్కఱలే దెల్ల రాడునదియును దరిదా
పొక్క తెఱఁగ యైనఁ దనివి, చిక్కదు కాఁపులకుఁ బలుకుసెప్పక చన్నన్. ౨౧

ఆ. సాక్ష్య మిచ్చినంత సంతస మెంతేని, నెగడుచుండు వీరిమొగములందుఁ
గమ్మతిండ్రి యిట్టికమ్మనియుబలాట, మరసి హర్షమూర్తి నగుదు నేను. ౨౨

ఆ. కాల మెంత పట్టుగాక వాఙ్మలంబు, త్రిచ్చిత్రిచ్చి వా(ియఁదగిన దంటి
నిట్టి నిల్పకతన నీవా(ిత లెదురెక్క, వచ్చె నేటఁ బాఱవై చినపుడు. ౨౩

క. ఈసాక్ష్యమ్ముల నింటను, వా(ిసికొనెడువేళ వేగువారలరాకన్
జో(ినను నేరమిది యను, శాసనములు లేవు కాని సద్భావమునన్. ౨౪

క. చారుల రానిచ్చితి నవ్వారలఁ బ్రేమించినాఁడ వాఙ్మలంబుల్
కూరుచుతఱి వీరలు మా చేరువ నిలుపించి కనిరి చెలువదెల్లన్. ౨౫

క. మాసౌజన్యము వడచుచు, మాసన్నిధి వీర లుంట మంది భయంబుం
బాసె నసత్యకథా దు, ర్వాసన కెడయైనపల్కు వల్కెను దీక్షన్. ౨౬
ఆ. సాక్ష్య మింత పెరుఁగఁజాగిన భూస్వామి, సమితి కార్తిగూర్చ సమ్మతింప
శాంతచిత్త మూఁది సౌజన్యసంపత్తి, నోర్వ నెంచితిని దదుద్గమంబు. ౨౭
ఆ. నేర మెవనిపట్లఁ బేరె నమ్మకనిసి, నియ్యకోలు వడసి యేఁగి చూచి
మంచిచెడ్డలెల్ల మాటలాడుట మేలి, చేఁత యనుచు విశ్వసించినాఁడ. ౨౮
వ. కావుటంజేసి నీలితోఁటలదొరలం గదిసి యేను వారిపాలించుపంటకాఁపులు
కుడుచుకడగండ్ల నెల్లం దెల్లమి కావించుడు ౨౯
క. కొందఱు తచ్చన లాడిరి, కొంద ఱుపేక్షించి రవలఁ గొందఱు సత్య
స్యందివచస్సుల నెడఁదవె, లంది వెలారించి నా కెల గ్నిడి రందున్. ౩౦

* * *

౧౮ సహచరులు

క. రాజేంద్రుఁడు వ్రిజబాబు జ, గా జోడుగ నుందు రెండుఁగన మిట్టికవర్గ
సౌజన్య ప్రేమంబుల, నీజత న న్నాఁకెపెట్టె నెంతయుఁ దనిపెన్. ౧
వ. వీరివిద్యార్థులుగా నొండె ననుయాయులుగా ననుగ్రహా శంభు ధరణీ రామనవమీ
బాబులుం గొందఱు న్యాయవాదులును సర్వదా వీరిం బలసి యుండువారు –
నడుమనడుమ వింధ్యా జనకధారీబాబులు వచ్చువారు – వీ రెల్లరు బిహారుదేశీ
యులు – కర్షకు లిచ్చువాఙ్మూలముల వ్రాయసము వీరికృత్యంబు – మఱియు ౨
క. ఆచార్యుఁడు కృపలానికిఁ, దోఁచునె మావెంట నిలిచి తోడ్పడకున్నన్
వేచూపుల నిడి యాతఁడు, కాచెన్ నానిల్చునింటఁగవ నర్థిమెయిన్. ౩
క. నన్నుఁ గన వచ్చుగుంపుల, పె న్నొత్తిడి నాఁప నితఁడు పెద్దయుఁ బెనఁగెన్
గన్నుఱుముచు నవ్వించుచుఁ,బిన్నలఁ బెద్దలను నిల్పి పిఱిఁదికి నంపెన్. ౪
క. పగ లిట్లుడస్సి రేతఱి,జగయొజ్జతనంబు నూను సహచరులకు బల్
నగవు నొదవించుఁ బందకు, మగఁటిమి సేకూర్చు నితని మఱువఁగఁజాలన్. ౫
గీ. 'హాక్కు' బాసట కీకొని యప్పు డపుడు, వచ్చి నన్ దిలకించి పోవం దొడంగె
నతని యొకనాఁటి జీవనద్యుతినిగన్న, నా కితం డబ్బురముగోల్పినాఁడు నేఁడు. ౬
క. ఆడంబరమ్ము లే దీ, నాఁ డితనికి; నాఁటి నేఁటివసతల నరయన్
రాడగ్రిణికిని లెంకకు, వేడబములఁ గానిపించు వేఱిమి తోఁచున్. ౭
క. కాలక్రమమున నా కా, నేలన్ నడయాడ నాడ నిజ మెఱుకవడెన్
మ్మెలై ననేవ గోరిన, వ్రాల్లాయుం బచటఁ జదువువలె ననుకొంటిన్. ౮

క. ఆ చాంపరాను కాఁపుల, నేఁచెడు నవివేకభూత మిట్టి దటంచున్
సూచింపఁజాల నకటా!, పూచినచీఁకట్లు వారిపో ్రపునచిఱుతల్. ౯

క. మిన్నక చరించుబుడుతల, నెన్నండును మందలింప రీరైతులు కా
కున్న నొకరువ్వకూలికి, నన్నా! తోలెదరు నీలియడవుల దెసకున్. ౧౦

క. మగవానికిఁ బదికానులు, మగువకు నారొక్కను లొసఁగి మణివమ్మనవా
రగ డనక నాల్గుజాములు, నొగుల్తు రీకూలివాండ్రి నోఁచినసాహుల్. ౧౧

క. బుడుతలకు మూఁడుకానుల, నిడియెడ రేకాఁపువాని కేనెప్పటికో
గడన యొకపావులా చే, పడ నతఁ డుప్పొంగు విరిసె భాగ్యం బనుచున్. ౧౨

క. అనుచరులతోడఁ దర్చిచ్చితి, మునుముందుగ నాఱుకుప్పముల కుట్రులకున్
గనువిప్పవలయు నని యిది, యనివార్యం బనియుఁ దెల్చి యచ్చటిపల్లెకున్. ౧౩

క. ఎల్ల యుఁ దెల్పితి వారల, యుల్లాసముగంటి వచ్చునొజ్జల కన్నం
బి ల్లొసఁగవలయు మీా; రిఁకఁ, జిల్లర నే మొర్చి సేవచేసెద మనితిన్. ౧౪

క. ఆ పేదసేద్యగాండ్రకుఁ, బాపము! రూపాయ కానఁబడ దేపొద్దున్
లోపమిది సెప్పి వా ర్ల, ధ్యాపకునకు గింజ లిత్తుమని రగు నంటిన్. ౧౫

గీ. గురుల నెచ్చట నార్జించుకొంద మనెడు, చింత యవ్వలఁ బొడమె నాసీమయందు
భవ్యవిద్యలు కుట్టకయుండె గ్రహించియుండె, ఓడ్డయొజ్జలు చిక్కుట దుష్కరంబు.

గీ. చిఱుతలకు నామమాత్రదేశికుని చేత, కప్పగించుట యన్న నే నొప్పనైతిఁ
బుస్తకజ్ఞానమునకంటె శ స్త్రమైన, శీల మబ్బుట కే నాసచేయుకతన. ౧౭

వ. పదంపడి స్వయంసేవకులం వలయుదు రని వార్తాపత్రికల విజ్ఞప్తి చాటితి – దాని
నాదరించి దేశపాండ్యా గంగాధరరావు బాబాసాహెబ్, సోమణ, పుండలీకుల
నంపె – బొంబాయివలన నవంతికాబాయియుఁ బూనామండి యానందీబాయియు
విచ్చేసె – నేను సత్యాగ్రహాశ్రమనివాసులగు ఛోటేలాల్, సురేంద్రనాథులను,
నా బిడ్డ దేవదాసును రాప్పించితి – నింతలో మహాదేవదేశాయి తనయిల్లాలు దుర్గా
దేవితో వచ్చె – నరహరిపరీఖు తనరాణి మణిబహెనుతోఁ జనుదెంచె – నప్డ నేను
గస్తూరిబాయిం గూడ రప్పించితి – ని ట్లుపాధ్యాయులు నుపాధ్యాయినులు నుపాధ్యా
యులుం గనువిందుగా వెలసిరి – యవంతికయు నానందియుం జదివినవారు – కాని
దుర్గకు మణికిని గుజరాతియొక్కటి మిగులవలంతి – వాఁజనుఁగస్తూరిబాయి కది
యాపాటియేని లేదయ్యె – నిట్టినారీజన మ్మచటి హిందీడింభకుల కేమి నేర్పఁ
గలదు! – కాని పసివాండ్రకు నుడితీర్పులకంటె మడినేర్పు లెఱుకచేఁత లెస్స –
కావ నిమ్మగువలు పాపలకు శౌచవిధులు మప్పం బనిచితి – నప్పనికి వీరెంతయుం దగి
నా మెప్పు వడసిరి – పరియు హిందీ, మరాఠీ, గుజరాతీబాసల యక్కరము
లించుమించు చొక్కరూపయగుట నియ్యమ్మ లారాజుల కొనమాలు నేరము

కలిపిరి - యంకెలును నేర్పిరి - యీదృశంబగు సేవంజేసి యీవెలందుల కాత్మ
విశ్వాసము హెచ్చె - మఱియు ౧౮

క. ఈసతులకు నిప్పని దెస, నాసయు నేర్పడె నవంతి యూరయుబడి పెన్
వాసి గడియించె నప్పన, చేసెం దనయుసుఖు లీపి సేవావిధికిన్. ౧౯

క. ఈ కాంతలసాయమ్మున, మాకుం బల్లియలఁ జొచ్చుమార్గము దొరకెన్
లోకము నెఱుఁగని పేదల, చీఁకుం జింతయుఁ గనంగఁ జేపడె వసతుల్. ౨౦

గీ. పాఠశాలలు నిర్మించుపని యొకండ, చాలునని నిల్వనైతి నచ్చాంపరాను
ప్రజలలో నీడుముదిరినప్పలకుఁ గొంత, వెలఁదితన ముపదేశింప వేడ్కపడితి. ౨౧

క. పల్లియలలోని మైలకు, నెల్లయ లే దచట; వీధి కేగినఁ జెత్తల్
పుల్లెలు బావుల కెలఁకులఁ, గ్రొళ్ళుబ్బెడిరొంపి గాలు క్రిములుం దోఁచున్. ౨౨

క. గుమ్మములందును గాలిడ, గమ్మది యెదిరించు నెవనికాయము గన్నన్
బమ్మినతామర గజ్జియుఁ, గొమ్మలు రెమ్మలు వెలార్చుకొని కన్పట్టున్. ౨౩

క. అలవి యగునంతవఱకీ, మలినత్వము నూడ్చి మూర్ఖమండలి దిద్దం
దలఁచితి వారలమనుగడఁ, గల సందులు గొందు లరయఁగా మన సిడితిన్. ౨౪

క. ఈసవరణలో వెజ్జున్, బాసట కావలయుఁ గానఁ బడసితి భిషగ
గ్రేసరు 'దేవున్' భారత, భూసేవకసంఘసభ్యుఁ బుణ్యచరిత్రున్. ౨౫

క. మున్నే లభించె నా కా, యన్నచెలిమి యిట్టు లొదవె నది నేఁ డతఁ డ
స్కన్నప్రీతి ననామయ, కృన్నియతుల నల్ల నేర్పెఁ గృషికావలికిన్. ౨౬

ఆ. ఆఱునెలలు నిల్చె నతఁడు చంపారణ్య, నరసమాజసేవనంబు నెఱపఁ
జదువు సెప్పుచున్న చానలు మగవాండ్రు, వడచి రతనిచెంత వైద్యవిధులు. ౨౭

వ. వీరి కితరకార్యక్రమంబుతోడిపొత్తు బొత్తిగా లే దనందగు - భూస్వాములతో
నొండె నేలుబడివారితో నొండె వలయువ్యవహారంబుల నెల్ల నేన సంబాళించు
కొనువాఁడ - నస్మ దనుచరులందఱుం దమనేమమ్ముల జవదాఁటక సమగ్రనిగ్ర
హముం బ్రకటించి నన్నలరించిరి. ౨౮

* * *

౧౯ గ్రామప్రవేశము

గీ. ఒజ్జ నొకని నుపాధ్యాయ నొకత నెల్ల, పల్లెకూటమున న్నిల్వఁ బనిచినాఁడ
రుగ్ణులకు మందు లిత్తు రారోగ్యవిధులు, వెల్లడింతురు వీర లాపల్లెజనుల. ౧

క. కొందఱు గరితలసాయము, నంది పరీక్షింతు రచటియతివల బ్రతుకున్
మందిర భోజన భాజన, సౌందర్యము నేర్పి వారి సవరింతు రొగిన్. ౨

క. ఆ చాంపరానుకాఁపుల, నేఁ జెడు నవివేకభూత మిట్టి దటంచున్
సూచింపఁజాల నకటా!, పూచినచీఁకట్లు వారిఁ బ్రోవునఁ జిఱుతల్. ౯

క. మిన్నక చరించు బుడుతల, నెన్నండును మందలింప రీరైతులు కా
కున్న నొకరువ్వకూలికి, నన్నా! తోలెదరు నీలిమడవుల దెసకున్. ౧౦

క. మగవానికిఁ బది కానులు, మగువకు నారేను లొసఁగి మణివమ్మనవా
రగ డనక నాల్గుజాములు, నొగుల్తురీకూలివాండ్రు నోఁచినసొమ్ముల్. ౧౧

క. బుడుతలకు మూఁడుకానుల, నిడియెడ రేకాఁపువాని కే నెప్పటికో
గడన యొకపావులా చే, పడ నతఁడు మహాంగు విరిసె భాగ్యం బనుచున్. ౧౨

క. అనుచరులతోడఁ దర్చిచ్చితి, మునుముందుగ నాలుకుప్పముల కుఱ్ఱలకున్
గనువిప్పవలయు నని యిది, యనివార్యం బనియుఁ దెల్పి యచ్చటిప్రజకున్. ౧౩

క. ఎల్లయుఁ దెల్పితి వారల, యుల్లాసముగంటి వచ్చునొజ్జల కన్నం
బిల్లొసఁగవలయు మీ; రిఁకఁ, జిల్లర నే మొర్చి సేవచేసెద మనితిన్. ౧౪

క. ఆ పేదసేద్యగాండ్రకుఁ, బాపము! రూపాయ కానఁబడ దేప్రొద్దున్
లోపమిది సెప్పె వార ర, ధ్యాపకునకు గింజ లిత్తుమని రగు నంటిన్. ౧౫

గీ. గురుల నెచ్చట నార్జించుకొంద మనెడు, చింత యవ్వలఁ బొడమె నాసీమయందు
స్ఫృతిని ముట్టకయుండె గ్రహించియుండె, దొడ్డయొజ్జలు చిక్కుట దుష్కరంబు,

గీ. చిన్నతలకు నామమాత్రదేశికునిచేతి, కప్పగించుట యన్న నే నొప్పనైతిఁ
బుస్తకజ్ఞానములకంటె శస్తమైన, శీల మబ్బుట కే నాసచేయుకతన. ౧౭

వ. పదంపడి స్వయంసేవకులం వలయుదు రని వార్తాపత్రికల విజ్ఞప్తి చాటితి — దాని నాదరించి దేశపాండ్యా గంగాధరరావు బాబాసాహెబ్, సోమణు, పుండలీకుల నంపె — బొంబాయివలన నవంతికాబాయియుఁ బూనానుండి యానందీబాయియు విచ్చేసె — నేను సత్యాగ్రహాశ్రమనివాసులగు ఛోటేలాల్, సురేంద్రనాథులను, నాబిడ్డ దేవదాసును రావించితి — నింతలోపల మహాదేవదేశాయి తమలుల్లాలు దుర్గాదేవితో వచ్చె — నరహరిపరీఖు తమభార్య మణిబహెనుతోఁ జనుదెంచె — నప్పు డేను గస్తూరిబాయిగూడ రప్పించితి — ని ట్లుపాధ్యాయులు నుపాధ్యాయినులు నుపాధ్యాయులుం గనువిందుగా వెలసిరి — యవంతికయు నానందియుం జదివినవారు — కాని దుర్గకు మణికిని గుజరాతియొక్క కొంచెముగ వచ్చును — కస్తూరిబాయి కది యేపాటియేని లేదమ్మో — నిట్టినారీజన మ్మచటి హిందీడింభకుల కేమి నేర్పఁగలదు! — కాని పసివాండ్రకు నుడిదిద్దులకంటె మడినేర్పు లెఱుకచేత లెస్స — కాన నిమ్మగువలు పాపలకు శౌచవిధులు మప్పం బనిచితి — నప్పనికి వీరెంతయుం దగి నా మెప్పు వడసిరి — వెండియు హిందీ, మరాఠీ, గుజరాతీభాసల యక్కరము లించుమించు చొక్కరూప యగుట నియ్యమ్మ లొకకులల కోనమాలు నేర్పిరి

కఱపిరి – యంకెలును నేర్పిరి – యీదృశంబగు సేవంజేసి యీవెలందుల కాత్మ
విశ్వాసము హెచ్చె – మఱియు ౧౮

క. ఈసతులకు నిప్పనిదెస, నాసయు నేర్పడె నవంతి యారయుబడి పెన్
వాసి గడియించె నప్పన, చేసెం దనయుసుఱు లీపె సేవావిధికిన్. ౧౯

క. ఈ కాంతలసాయమ్మున, మాకుం బల్లియలఁ జొచ్చుమార్గము దొరకెన్
లోకము నెఱుఁగని పేదల, చీఁకుం జింతయుఁ గనంగఁ జేపడె వసతుల్. ౨౦

గీ. పాఠశాలలు నిర్మించుపని యొకండ, చాలునని నిల్వనైతి న చ్చాంపరాను
ప్రజలలో నీడుముదిరినప్పలకుఁ గొంత, వెలఁదితన ముపదేశింప వేడ్క-పడితి. ౨౧

క. పల్లియలలోని మైలకు, నెల్లయ లే దచట; వీధి కేగినఁ జె త్రల్
పుల్లెలు బావులకెలఁకుల, గ్రొళ్ళబ్బెడిరొంపి గాలు కృములుం బోఁచున్. ౨౨

క. గుమ్మములందును గా లిడ, గ మ్మది యొదిరించు నెవనికాయము గన్నన్
బమ్మినతామర గజ్జియుఁ, గొమ్మలు రెమ్మలు వెలార్చుకొని కన్పట్టున్. ౨౩

క. అలవి యగునంతవఱ కీ, మలినత్వము నూడ్చి మూర్ఖమండలి దిద్దం
దలఁచితి వారలమనుగడఁ, గల సందులు గొందు లరయఁగా మన సిడితిన్. ౨౪

క. ఈసవరణలో వెజ్జున్, బాసట కావలయుఁ గానఁ బడసితి భిషగ
గ్రేసరు 'దేవున్' భారత, భూసేవకసంఘసభ్యుఁ బుణ్యచరిత్రున్. ౨౫

క. మున్నే లభించె నా కా, యన్నచెలిమి యిట్టు లొదవె నది నేఁ డతఁ డ
స్కన్నప్రీతి ననామయ, కృన్నియతుల నల్ల నేర్పెఁ గృషికావలికిన్. ౨౬

ఆ. ఆఱునెలలు నిల్చె నతఁడు చంపారణ్య, నరసమాజసేవనంబు నెఱపఁ
జదువు సెప్పుచున్న చానలు మగవాండ్రు, వడచి రతనిచెంత వైద్యవిధులు. ౨౭

వ. వీరి కితరకార్యక్రమంబుతోడిపొత్తు బొత్తిగా లే దనందగు – భూస్వాములతో
నొండె నేలుబడివారితో నొండె వలయువ్యవహారంబుల నెల్ల నేన సంబాళించు
కొనువాఁడ – నస్మ దనుచరులందఱుం దమనేమమ్ముల జవదాఁటక సమగ్రనిగ్ర
హాముం బ్రకటించి న న్నలరించిరి. ౨౮

***

౧౮ గ్రామప్రవేశము

గీ. ఒజ్జ నొకని నుపాధ్యాయ నొకత నెల్ల, పల్లెకూటమున న్నిల్పఁ బనిచినాఁడ
రుగ్ణులకు మందు లిత్తు రారోగ్యవిధులు, వెల్లడింతురు వీర లాపల్లెపజకు. ౧

క. కొందఱు గరితలసాయము, నంది పరీక్షింతు రచటియతివల బ్రతుకున్
మందిర భోజన భాజన, సౌందర్యము నేర్పి వారి సవరింతు రొగిన్. ౨

వ. ప్రతిపాఠశాలయం దేరండ్తైలము గంధకలేపము క్వినిన్‌మాత్ర లుంచితిమి - నాల్కపై ముటికియున్న నామదము, వేకి సోకినఁ గ్వినిన్, కసిమిరి కన్పడిన గంధకలేపము ప్రయోగించితిమి - గడ్డ తెగుళ్ళవారి దేవుచెంత నిల్పితిమి - మాచౌకవైద్యము పెక్కండకు లగ్గుకూర్చె - దీని నెవ్వరుం గేలిసేయరైరి. ౩

ఆ. కడిఁదికర్జ మయ్యె గ్రామమ్ము దిద్దుట, నిచ్చలుం బాలాల నిలిచి డయ్యు
నతఁడున్నైత మొప్పఁ డయ్యెను దనచేతఁ, దనపురీష మెత్తి దాగురింప. ౪

గీ. వినను భిషక్కు దేవు కాసంత బెదర, కనుచరులతోడ నొకపల్లె కరిగి దాని
నెల్ల రీతుల సవరింప నిచ్చచేసి, వీధులను జిమ్మెఁ బెండను బెంట నెత్తె. ౫

క. లుకలుకలాడెడి గుంటల, నొకదానికిఁ దెచ్చి నూతి నొప్పుగఁ దీర్చెన్
బ్రకృతగ్రామము గని ల, జ్జకు లోనై ప్రజ లొనర్ప సాగిరి సేవల్. ౬

క. నా చను మోటగుదారెయు, శౌచమ్మున వెలయునట్లు సవరించుట కా
యా చోట్లవారు పూనిరి, పూచె వివేకంబు గ్రామభూములలోనన్. ౭

క. ఈ కమ్మనతోపాటక, టా! కటుతయు దక్కె మాకు; నటనట మమ్మున్
లోకు లుపేక్షించిరి మా, పోకన్ బుయిలోట లేక పోనాడి రెదన్. ౮

వ. ఏను మహిళాపరిషత్తులఁ బెక్కింట వక్కాణించినగాథ యొం డిచట వెలలింతు - 'భీతిహరవా' యనుపేరం బరఁగు పల్లెచేరువ నొకచిన్నగూడె ముండె - నందుఁ గాఁపురించు నబలల కొందఱ యులవడించువలువలం జూడ నుటికి వచ్చొడ్డుచుండె - నది యేను సైరింప నోడి యీ యాఁడువాండ్రు చీరగుంజుకొనమికిం గత మెద్దియో పరికించి రమ్మని కస్తురిం బనుప నామె యీగడయెల్ల గ్గని వచ్చె - నామె వచ్చు లెంపునెలఁత యొాత్త తనగుడిసెలోనికిం జేర్చి ౯

క. కనవమ్మ! తల్లి! మాకుటి, కనవమ్మా! యీచట గోడగదులని బీర్వా
ళని పెట్టియలని చెప్పం, జనువస్తు వొకండు లేనిచందము నెల్లన్. ౧౦

ఆ. నన్ను దొక్క చీర యుదికిన్పవో యిది, చక్కఁబడు నటన్న చదువు తెలియు
నేమికట్టి దీని నేటిలో ముంచెదఁ, జెప్పవమ్మ హితము నొప్పుకొందు. ౧౧

క. ని న్నేలుమహాత్ముఁడు నా, బన్నము గని జంటకొక పంపిననాఁ డీ
పెన్నరకము నోర్చెదనా?, ప్రిన్నఁగ నీరాడి మడుఁగుబట్టఁ దొడుగనా? ౧౨

క. అని పల్కెనఁట కటా! మన, జనపదముల నిట్టిదుఃఖజనకస్థితిఁ గ
న్గొనుచుండుఁ బెక్కుతావుల, మన మెరియున్ వగల నిటిమాటలు వల్కన్. ౧౩

ఆ. మాఱుబట్ట లేక మానవమ్ము నిల్పుకోఁ, దగినవెరవు లేక తల్లడిల్లి
పనికిరాని ప్రాఁతతునుకలతో నిల్చు, నింతి లేనినాఁడె శాంతి మనకు. ౧౪

వ. అది యట్లుండె - వేత్తొండుకథ నిపుడు పేర్కొందుఁ - జాంపర్నానుసీమ తెల్లుం బోనిపూరియు గడయు వలసినంత కలదు - కావ భీతిహరవాయందు మాపాలకో

ల్పినపాఠశాల కీసరకుతో నొక చప్పరంబు వెలసె - నొకనాఁటిరేయి నెవరో దాని కగ్గి ముట్టించిరి - దాపునంగల నీలిదారలలెంక యీయకార్యంబు గావించి యుండునని గ్రామీణులకు శంకవొడమె - నిఁక నట్టిపూరికొంప తగదని 'సోమణు' తలంచె - నతఁడును గస్తూరిబాయియు నాబడి సాగించువారు - పల్లెప్రజలసాయమ్ముతో సోమణు ఱాతిగోడలపైఁ బెంకుటిల్లు నేర్పఱిచె - నిఁక దాని కగ్గివలని వెఱపు తొలంగె - నివ్విధంబున ౧౫

గీ. చదువునేర్పుచు శౌచమ్ముసరణిఁ దెల్పి, చామయంబులలోనింత యాదుకొనుచుఁ
బల్లియలఁ గొల్చు నైచ్చికభటులపట్లఁ, బ్రజలకుం బ్రేమ మేచె గౌరవముతోఁచె.

క. ఈసేవ సుస్థిరమ్ముగ, నాసీమఁ నడువఁజేత కాసించితిఁ గా
నీ! సాగదయ్యెఁ దలఁ పని, వ్రాసికొనన్ వలసె నేఁడు వాలినవనటన్. ౧౬

క. వచ్చినసేవకు లందఱు, నచ్చటఁ గొన్నాళ్ళ యుంట కరుదెంచిరి దీ
వ్యచ్చరితులు నూతను లటు, చొచ్చిల్లుట కడిఁదియయ్యెఁ జూడన్ జూడన్. ౧౭

వ. నా మొదలిడిన యూడిగంబు గావింపఁ దగినవా రాబిహారునం జిక్కరైరి - మఱియుఁ జంపారణ్యమునందు నాక ర్తవ్యము సమాప్తం బగునంతన నొక్కై యెదురుసూచుచున్న వేత్రాండుకర్జంబు నన్నుం దిగిచికొనియె - నా కోఁపురం బచట నాటుమాసమ్ములండ ముగిసెఁ - గాని యానాఁడు కావించినచేత యీనాఁడుసైతఁ మానేల నేఁడే నొకరూపునం జూపట్టు. ౧౮

* * *

౧౯ ఉజ్జ్వల పక్షము

క. మును పల్కినగతి నొకదెస, జనతాసంసేవనంబు జరుగుచునుండెన్
మన మిడి యొకదెస ఘగ్గా, జన కర్షకచరితో వ్రాతఁ సాగుచునుండెన్. ౧

ఆ. వలసినన్ని మాలికవాఙ్మాలముల సమూ, ర్జింపఁగంటి నిది యెఱింగినతఁ
మండిపడిరి నీలిమందు బేహారులా, యిత్తపడిరి నన్నుఁ జిత్తుసేయ ౨

వ. పదంపడి బిహారుదొరతనమ్ము వారు 'మీరయకయక పెద్దకాలంబుఁ నాయెడ నే - నిఁక నీకార్యంబునకు స్వస్తిచెప్పి మీ రీరాష్ట్రమును బాయుఁడుబా, - యని నా కొండుకమ్మ నంపి — రందు వినయం బెంతయున్న నేమి దానిహృదయంబు తేటతెల్లంబ - కావుటం జేసి ౩

గీ. నావిచారణకుం బెక్కునాళ్లు వలయు, నది ముగించిన వెన్క నియ్యాఘనివారి
యులజడుల్ వాపవలయు నే నంతవట్టు, వదలి పోనొల్ల బీహారువసుధపాత్రు. ౪

క. అనియ్యేల్పడివారికి లేఖను బంపితి నప్రభునాదుగ గ్రంథము నాయన్
వినువెరవు గని గవర్నరు, తన చెంతను రమ్మటంచు దనుజ్ఞ బిలిచెన్. ౫

ఆ. కాఁపువాండ్రకు కుడుచుక స్తి విచారింప, నేమ సమితి యొండు నిలుపువార
మందు సభ్యపదము నంది మేలాయె బని, సేఁత వలతు నంచు నాతఁ డనియె. ౬

వ. అంత నీసమస్యం బరిశోధించుతఱి నావారిసాయంబు వడయుటకును నన్నునమ్మి కొన్న సేద్యగాండ్రకు వలయుహితంబు సెప్పుటకును సమితి కావించుతీర్పు నాకు నింపనినాఁడు నాయిచ్చవచ్చినరీతిం గర్షకుల నడిపించుటకును నాకు నడ్డుసెప్పర యేని మీపల్కుం బాటించువాఁడ నని యే నాడ రాష్ట్రపాలకుఁ డీ నాకోర్కుల కెల్ల నియ్యకోలుం దెలిపెఁ – బదంపడి నే నాసంఘమునం బాలివాఁడనైతి – దీనికి సర్ ఫ్రాంక్ స్లాయిగారు నేతలుగా నియుక్తులైరి – యీసమితి పెద్దయుం దచ్చిత్రతచ్చి హాలికులయభియోగంబు న్యాయ్యమని విశ్వసించెఁ – గాన ౭

ఆ. దొరలు మున్ను పాడిదొఱఁగి రాఁబట్టిన,సొమ్మునందుఁ గొంత కమ్మతీండ్ర
కీగి వలయు దారుణాగస్సు 'తీన్ కఠియా' విధాన మెడసిపోవవలయు. ౮

వ. అని నిర్ణయించుట సముచితం బని తలంచె – సభ్యులెల్లరు నేకాశయబద్ధులై యుంటకును గర్షక రక్షకశాసనము పుట్టుటకును దనదిట్టతనంబెల్లఁ జూపి రాష్ట్రాధికారి 'మెస్వర్తు గెయిటు' లెస్స తోడ్పడె – నూతేండ్లనుండి నోరు లేనికాఁపుల నెత్తుటిం బీల్చు 'తీన్ కఠియా' శాసన మీనాఁటి కి ట్లంతరించె – దీనితోడన ౯

క. తోఁటదొరల రాచఱికము, చాటునఁబడె దీన హాలికజాతికి నుసుఱున్
దేటయు నేర్పడె నిది యిఁక, మాటువడ దటన్న నీలిమచ్చ నశించెన్. ౧౦

గీ. చాంపరానెల్లఁ దిలకించి చదువు పెంచి, యితరసంస్కృతి నేర్పి పె క్కేఁడు లచట
నుండఁజూచితిఁగాని రావోయి! యంచు,నీశ్వరుఁడునన్ను వేఱొక్కయెడకుఁదిగిచె.

***

౨౦ కూలివారితో

క. పంచాయతికార్యము నోక, యంచునకుం దెచ్చునంత నక్కట ! కఱవే
తెంచెను ఘూర్జరమున నశి, యించెం బంటలు దురార్తి నిగ్గిరి మనుజుల్. ౧

క. "ఖేడామండల" మెంతయుఁ, బాడయ్యెను సేద్యగాండ్రు పన్నిడలే రీ
నాఁ డోర్వరానిపిమ్మట, మూఁడేఁ దోడ్పడుఁడు మీరు ము ప్పిది రొప్పన్. ౨

వ. అని మోహనలాల్ పాండ్యా శంకరలాల్ పారఖులు నా కొక యుత్తరము నంపిరి – దవుదవ్వుల నిల్చి వారికి హితమ్ము నెఱిఁగించునిచ్చయుం దెగువయు నాకడ లేదయ్యె – న య్యవసరంబునంద యహమ్మదాబాదుకూలివాండ్రు సంబళములు చాలక యలజడిపాలై రని యనసూయాబాయి వ్రాసినలేఖయు వచ్చెఁ – గార్మికులకుఁ దగినబాటకుం జేర్చునుబలాటము నా కున్నయది – యది యలఁతికర్జంబై నను బిహారునం బీటవెట్టి దీని సాగింపనేర – నగుటం జేసి ౩

గీ. ఘూర్జరంబున కేగి చిక్కులను రెంటిఁ, జక్కఁబెట్టి హుటాహుటిఁ జాంపరాను
వలనికి న్వచ్చి నెరవేర్పఁ దలఁచుకృత్య, మఖిలముం దీర్పఁగల నని యాసపడితి. ౪

క. చేరితి నహమ్మదాబా, దారసితిన్ గొడవ లంత లంతలతోడన్
దీఱదపని యని వెసఁ జం, పారణ్యము సేరఁజాల నని యనుకొంటిన్. ౫

గీ. అచట నిల్పినవిద్యాలయంబు లల్ల, నల్లన సురింగె నను యూయు లా ననంగ
గాలిమేడలు పెక్కింటిఁ గట్టుకొంటిఁ, గాని మూన్నాళ్ల కవి పాడుకదలి కూలె.

ఆ. బడులు గాక పల్లెపట్టుల కారోగ్య, భాగ్యవిధులు నేర్పుపనియుఁగాక
గోకులంపులగ్గుఁ గోరియుఁ జాంపరాన్, మహికి సేవఁజేయ మనసునిడితి. ౭

క. హిందీప్రచార మన గో, బృందసముద్ధరణ మన్నఁ బ్రియపడి తాన్మై
ముం దడుగువైచి లక్షలు, వందలుగాఁ గండ్రు మారువాడీసాహుల్. ౮

క. తనధర్మశాలలో న, న్ననిచి కడున్ గారవించె నొకపరి సంపత్
ఖని బేతియాపురమ్మున, దనరెడిమార్వాడి సాధుతామూర్తి యనన్. ౯

ఆ. అతనితోడిధనికు లానాఁడు నన్ దమ, మొదవు లున్నసదనములకుఁ జేర్చి
కనులవిందు గూర్చి వినిచిరి వారి గో, సేవకరణి మధురభావసరణి. ౧౦

వ. గోసంరక్షణావశ్యకము నంతకుమున్న యే నుల్లమం దిడికొంటి – దీనిపట్ల నిపుడు నామన్నించు నెల్లతలంపు లప్పటివ నాఁజను – నాఁడెగం డిద్దుట యావంగసముం బెంచుట బసవన్నల పనివేగ్రిగుడించుట మున్నగుచేఁతలు గోరక్షకుం జెందియుండు – మార్వాడిసంపన్నుల సాయంబు వడసి చంపారణ్యమునం దీయూడిగంబు నైత మారంభించితి – నమ్మండలమునం దేను బహుకాల మధివసింపమింజేసి యీసేవ సగపాలియందఁ కుంటువడె – బేతియాక్షీరశాల నేఁడుం గలదు – కాని సమగ్రంబు గాకుండె – వెండియు ౧౧

మం. దయ నుజ్జగించి హైందవనామధారు,లిది శేయి యిది గుంట యిది రొంపి నాక యలవితప్పినవేగ్రిగు నతితిప్పై మోపి, యిపుడేని దదూర్భామి నెడ్ల బాధింతు రక్కటా! తమపాడి నడఁగార్చుకొందు, రనిశంబు వగతు నియ్యార్తిఁ దలంచి చాంపరానున కేను జనినప్పుడెల్ల, నాచాలమింజేసి నట్టుపాలైన యీచేఁతఁ గనినంత నెరియు నాయెడఁద, పడతు నచ్చటిసఖుల్ పఱుపుహెచ్చరిక.

ఆ. ప్రకృతమునకు వత్తు నిఁక నహమ్మదాబాదు, చేరినంతఁ గఱవుసీమ కేమి
సేయవలయు నంచు రోయుచు మున్ముందు, కూలివాండ్రఁ దేర్పఁ గోర్కెపడితి. ౧౩

క. ధర్మానుగ మని నమ్మితిఁ, గార్మికవర్గమ్ము నేఁడు కావించుపనిన్
గూర్మియు నోర్మియు నైత, చ్ఛర్మము ననసూయబాయి సంధిలఁజేయున్. ౧౪

వ. ఈమెసోదరుఁ డంబాలాల్ సారాభాయి యంత్రస్వాములదెసం బనిసేయు– నాకును వీరితోడిచెల్మి మిక్కుటము – కాన నాపాల నిది గడుసమస్య యయ్యె –

మధ్యస్థసంఘము నెన్నుకొని దానితీర్పుం బాటింపుఁ డని యజమానుల నర్థించితిఁ – గాని వారు 'సనేమిరా' యని కూర్చుండిరి – కాన వేఱుదారిం గానక సమ్మె సాగింపుఁ డని కూలివాండ్ర కుపదేశింప వలసినవాఁడ నైతి – మున్ముందు కూలిపెద్దలతో లెస్సచర్చించితి – నాగాములు తెల్పితి – నల్లరి తగదనియుఁ గట్టుతప్పినవాని నాఁగరా దనియు, బికిరముసకుం జనరా దనియుఁ దిండి కొఱ వడిననాఁడు మన్నింపఁదగిన వేఱొండుకూలిం జేపట్టవచ్చుననియు నేమములిడితి,

క. నాబాటలు నామాటలు, నాబీదల కింపు నింపె నాఁకటిమంటల్ ద్రాబనెగు శ్రైవి ముట్టిన, బాబూ! పనికేగ మనిరి పట్టెరి ప్రతినన్. ౧౬

ఆ. కట్టులోని కర్మకరుల సబర్మతీ, తీరమునకుఁ జేర్చి దినదినంబు వలయువిధులు జ్ఞప్తి కెలయించి మానంబుఁ, బెంచుకొండ యని వచించుచుంటి, ౧౭

క. "పాలింపుఁడు శపథం" బను, వ్రా లుంచినసిడము లూని వా రనుదినమున్ బ్రోలెల్లం దిరిగి ప్రొద్దటు, వ్రాలన్ వచ్చెదరు సభకు వాలినవేడ్కన్. ౧౮

క. ముద్యోడునాళ్లు నడిచెను, గయ్యంబిది నడుమ నడుమఁ గార్మికవాంఛల్ న్యాయ్యములని పోషించెడు, నయ్యల నర్థించుచుంటి నడఁకువతోడన్. ౧౯

వ. వారు నావేడికోలు సరకుచేయక ౨౦

ఆ. కూలివాండ్రు మాకుఁ గొమరులవంటివా, రేము వారిపితలయాడువాండ్రు మేల సెప్పవయ్య యీబిడ్డదండ్రులు, నడుమఁ దీర్పుసెప్పనరుఁ డొరుండు. ౨౧

క. మా కూలివాండ్రకుంబలె, మాకున్ శపథమ్ము గలదు మన్నన గల దీ రాకడ పోకడ లేలని, వాకొంటకుఁ జాగి నేను వాడకయుంటిన్. ౨౨

* * *

౨౧ ఆశ్రమము దేనకు

ఆ. సమ్మెవృద్ధి నిల్పి, సత్యాగ్రహాశ్రమ్మురంగ మొక్కమాఱు తొంగిచూతుఁ జాంపరానుకొల్పు సాగించుతజ్ఞైత్య మిటకు వచ్చుచుంటి నెడపదడప. ౧

క. పుత్రమాతృజ్జా గల "కోచర" బను కుప్పమున నిది యొసంగుచు నుండన్ గఱకరి బాధ్య తొలిగెదు, ర్భరముగ నప్పల్లెటూరఁ బ్రాఁకెన్ సోఁకెన్. ౨

క. ఎంత కనుగల్గి యున్నను, శాంతం గలచేటు మమ్ముఁ జెనకుట నిక్కం బింతంతల కుజ్జల నిశ్చింతముగా నిపుడు ప్రోపు సేయంగలమా? ౩

క. ఆనాఁ డాపల్లెకుఁ జని, నానాశౌచములు నేర్పనానాఁ డెము మాకున్ లేనట్టి దగుట నచ్చట్టు, మానుట కర్తవ్య మన్నమది మొలతెంచెన్. ౪

క. ఇచ్చోటు వలదు పొం డని, హెచ్చరికం జేసె దయ్య మీవల్ల డితో
నచ్చినతావుం గొని యటు, సొచ్చుట కత్తఱిని బెద్ద చూచుచునుంటిన్. ౫

వ. పుంజాభాయిహీరాచందు సత్యాగ్రహాశ్రమమున కానాఁ డొకబందుగుఁడై యది యలంతి యిది వలంతి నాక యెల్లయుడిగముం గావించు - నతని కహమ్మదా బాదుగు ట్టంతయుఁ దెల్లంబ - కాన నాశ్రమమునం దగినపొలమ్ము నతఁడు వెదకం దొడఁగెఁ - దిరిగి తిరిగి నేఁడు మాసిల్చునేల నాయయ్య గుర్తించె - నా కాతావు లెస్సయనియుం దోఁచె - నేలయన ౬

క. కారాగృహ మాగడ్డకుఁ, జేరుగడం గలదు లోకసేవను బ్రదుకం
గోరిన మాయాశ్రమమున, వారికి నది యెంతయును శివం బనుకొంటిన్. ౭

గీ. మూఁడుబంతులు పెట్టి మామొగమునందు, వ్రాసినాఁడు గదా బంది వ్రాఁత ధాత
యిట్టివారికి మొగసాలయట్టు చెఱయుఁ, గంటిముం దుంట కల్యాణకరము కరము.

క. ఆరోగ్యము నిడునేలన, కారాగారముల దొరలు కట్టుదు రి య్యా
కారణముల నిలువందగు, ధారణి యని దాని విలువఁ దలఁచితి నంతన్. ౯

క. ఏ డెనిమిది నాడులలో, బీడయ్యది కీర్తి మయ్యెఁ బెరిఁగినమొత్తుల్
గోడలు గీములు నం దా, నాఁ డెవ్వియు లేవు గాని నద్యంకమునన్. ౧౦

క. శాంతినికేతనమై యే, కాంతముగా నుంట నది సుఖంబిడు నంచున్
సంతసమంది డుడారులు, కాంతముగా నిల్పి నిల్వఁగడఁగిరి మచటన్. ౧౧

క. రేకులతో సంధించిన, పాకలలో వంట తీర్పఁబడుచుండె జనం
బేకాన్న మేకభాండం, బేకశ్రేణిగ భుజించు నేకాన్వయమై. ౧౨

క. పిన్నలు పెద్దలు మగవాం, డ్రిన్నులు నొకనాల్గుపదుల కమరిరి దానన్
బెన్నలసట లెక్కింపని, యన్న మగన్లాలు దాని నరయుచు నుండెన్. ౧౩

ఆ. గట్టియింట్లు కట్టి తా లోప్రపుల్లోపల, వాన లూరి మూరి వఱదపొంగి
యిడుమ లెన్నిధయేవి గుడిచితి మాశ్రమ, స్థలిని బడములను దప్పచమమ్ము. ౧౪

క. అది పాడువడ్డబీడై, పొద లేమిదగుటఁ బుట్టపుట్టను దోఁచెన్
బెద చిన్న పాము లచ్చట, బ్రిదుకుట సుశ్రేణిబె వెదకుంబాపలలోఁడన్. ౧౫

క. పై పెన్ను చిలువ నణఁపఁగ, నోపదు మాతాల్చునేము; పెంక్కుండను చ
ద్రూపము దని బొగ్గిల్లక, పాపోవక విల్వలేఁ దమగ్రామమునన్. ౧౬

గీ. అపుడ తా దిపుడేని మాయాశ్రమమున, నురగములు గారుచి బడసినరుఁడు లేఁడు
చిక్కలిట్టుండెఁ గాక హింసించుప్రాణి, చంపదగినట్టిదని సమ్మతింపనైతి. ౧౭

మధ్యస్థసంఘము నెన్నుకొని దానితీర్పుం బాటింపుఁ డని యజమానుల నర్థించితిఁ—
గాని వారు 'ససేమిరా' యని కూర్చుండిరి — కాన వేఱుదారిం గానక సమ్మె
సాగింపుఁ డని కూలివాండ్ర కుపదేశింప వలసినవాఁడ నైతి — మున్ముందు
కూలిపెద్దలతో లెస్స చర్చించితి — నాగామములు తెల్పితి — నల్లరి తగదనియుఁ
గట్టుతప్పినవాని నాఁగరా దనియు, బికిరమునకుం జనరా దనియుఁ దిండి కొఱ-
వడిననాఁడు మన్నింపఁదగిన వేఱొండుకూలిం జేపట్టవచ్చుననియు నేమములిడితి,

క. నాబాటలు నామాటలు, నాబీదల కింపు నింపె నాఁకటిమంటల్
ద్రాబనెగు ళ్ళైవి ముట్టిన, బాబూ! పనికేగ మనిరి పట్టిరి ప్రతినన్. ౧౬

ఆ. కట్టులోని కర్మకరుల సబర్మతీ, తీరమునకుఁ జేర్చి దినదినంబు
వలయువిధులు జ్ఞప్తి కెలయించి మానంబుఁ, బెంచుకొండ యని వచించుచుంటి.

క. "పాలింపుఁడు శపథం" బను, వ్రాలుంచినసిడము లూని వారనుదినమున్
బ్రోలెల్లఁ దిరిగి ప్రొద్దటు, వ్రాలన్ వచ్చెదరు సభకు వాలినవేడ్కన్. ౧౭

క. ముద్యోడునాళ్లు నడిచెను, గయ్యంబిది నడుమ నడుమఁ గార్మికవాంఛల్
న్యాయ్యములని పోషించెదు, నయ్యల నర్థించుచుంటి నడఁకువతోడన్. ౧౮

వ. వారు నావేఁడికోలు సరకుచేయక ౨౦

ఆ. కూలివాండ్రు మాకుఁ గొమరులవోనివా, రేము వారిపితలయినవాండ్రు
మేల సెప్పవయ్య యీబిడ్డదండ్రుల, నడుమఁ దీర్పుసెప్పునరుఁ డోరురుడు. ౨౧

క. మా కూలివాండ్రకుంబలె, మాకున్ శపథమ్ము గలదు మన్నన గలదీ
రాకడ పోకడ లేలని, వాకొంటకుఁ జూగి రేను వాడకయుంటిన్. ౨౨

* * *

౨౧ ఆశ్రమము దెసకు

ఆ. సమ్మెశుద్ధి నిల్పి, సత్యాగ్రహాశ్రమ్యరంగ మొక్కమాఱు తొంగిచూతుఁ
జంపరానుకొల్పు సాగించుతటిస్థైత్యమిటకు వచ్చుచుంటి. నెడపదడప. ౧

క. పుణ్యమహాజ్ఞగల 'కొచ్ఛర' బను కుప్పమున నిది యొసంగుచు నుండన్
గఱకరి బొబ్బ జెలంగెందు,ర్భరమాగ నప్పల్లెటూరఁ బ్రాఁకెన్ సోఁకెన్. ౨

క. ఎంత కనుగల్గి యున్నను, భారతం గలచేటు మమ్మఁ జెనకుట నిక్కం-
బింతంతల కుబ్జాల నిశ్చింతముగా నిపుడు ప్రొవు సేయంగలమా? ౩

క. అనాఁ డాపల్లెలఁ జని, నానాశౌచములు నేర్పునాఁటను మాకున్
లేనట్టి దగుట నచ్చటు, మానుట కర్తవ్య మన్నమది మొలతెంచెన్. ౪

క. ఇచ్చోటు వలదు పొం డని, హెచ్చరికం జేసె దయ్య మివ్వల్లడితో
వచ్చినతావుం గొని యటు, సొచ్చుట కత్తఱిని బెద్ద చూచుచునుంటిన్. ౫

వ. పుంజాభాయిహీరాచందు సత్యాగ్రహాశ్రమమున కానాఁ డొకబందుగుఁడై యది యలంతి యిది వలంతి నాక యెల్లయుడిగము గావించు నతని కహమ్మదా బాదుగుట్టంతయుఁ దెల్లంబ - కాన నాశ్రమమునం దగినపొలమ్ము నతఁడు వెదకం దొడఁగెఁ - దిరిగి తిరిగి నేఁడు మాసిల్చునేల నాయయ్య గుర్తించె - నా కాతావు లెస్సయనియుం దోఁచె - నేలయన ౬

క. కారాగృహ మాగడ్డకుఁ, జేరుగడం గలదు లోకసేవను బ్రదుకం
గోరిన మాయాశ్రమమున, వారికి నది యెంతయును శివం బనుకొంటిన్. ౭

గీ. మూఁడుబంతులు పెట్టి మా మొగమునందు, వ్రాసినాఁడు గదా బంది వ్రాఁత ధాత
యిట్టివారికి మొగసాలయట్లు చెఱయుఁ, గంటిమిం దుంట కల్యాణకరము కరము.

క. ఆరోగ్యము నిడునేలన, కారాగారముల దొరలుకట్టుదు రి య్యా
కారణముల నిలువందగు, ధారణి యని దాని విలువఁ దలఁచితి నంతన్. ౯

క. ఏ డెనిమిది నాఁడులలో, బీడయ్యది కీర్తి మయ్యెఁ బెరిఁగినమాత్రిపుల్
గోడలు గీములు నం దా, నాఁ డెవ్వియు లేవు గాని నద్యంకమునన్. ౧౦

క. శాంతిని కేతనమై యే, శాంతముగా నుంట నది సుఖంబిడు నంచున్
సంతసమంది గుడారులు, కాంతముగా నిల్పి నిల్వఁగడఁగితి మచటన్. ౧౧

క. రేకులతో సంధించిన, పాకలలో వంట తీర్పఁబడుచుండె జనం
బేకాన్న మేకభాండం, బేకశ్రేణిగ భుజించు నేకాన్వయమై. ౧౨

క. పిన్నలు పెద్దలు మగవాం, డ్రిన్నులు నొకనాల్గుపదుల కమరిరి దానన్
బెన్నలసట లెక్కింపని, యన్న మగన్‌లాలు దాని నరయుచు నుండెన్. ౧౩

ఆ. గట్టియిండ్లు కట్టి చా లోహ్రప్పులోపల, వాన లూరి మూరి వఱదపొంగి
యిడుమ లెన్ని యేవి గుడిచితి మాశ్రితు, స్థలిని బండములకు దవ్వుచుమమ. ౧౪

క. అది పాడువడ్డబీడై, పొద లేచివదగుటఁ బుట్టపుట్టను దోఁచున్
బెద చిన్న పాము లచ్చట, బ్రిదుకుట నుశికలిబె వెదకుంబొవలతోడన్. ౧౫

క. పై పెన్పు చిలువ నణఁపఁగ, బోవదు మాకాల్చునేమ; పొంక్కుఁడిదాను ద
ద్రూపము దని బెగ్గిలక, పాపోవక నిల్వలేఁ డవగ్రహణమునన్. ౧౬

గీ. అపుడ కా దిపుడేని మాయాశ్రమమున, నరగముకు గాఁటి బడసినరుఁడు లేఁడు
చిక్కు లిట్లుండెఁ గాక హింసించుప్రాణి, చంపదగినట్టిదని సమ్మతింపనైతి. ౧౭

వ. ఫినిక్సునందును టాల్‌స్టాయియందును సబర్మతియందును నానెలకొల్పినయాశ్ర
మంబులం దీకట్టడ పాటింపఁబడియె - భుజంగాదులవలనివ్యాడి యీమూఁడు
రంగములందును వలసినంత కలదు నాఁజెల్లు - నైనను ౧౮

క. ఎన్నఁడు నెవ్వని ముట్టద, పన్నగ; మిటఁ గన్నువిచ్చి పరికించిన నీ
తిన్నఁదనంబునకున్ భగ, వన్నిరవధికరుణ యొండ వఱలున్ గతమై. ౧౯

వ. భగవానునకుం బక్షపాతములే దనియొండె మనగోడవ లన్నియుం బరికించుపాటి
విడుమర యతనికిం గలవని యొండె యెవ్వరే నడ్డుసెప్పక యుందురుగాక! - నా
కడుగడుగునం దోఁచు నియ్యనుభూతి నింతకుమించి తేటపఱుచునేర్మి నాకడం
గానరాదు - మానిసిబాస భగవల్లీలల నూఁచము ట్టుగ్గడింప వలంతికాదనెద - నవి
వర్ణింపరానివని నరుఁ డెఱుంగరానివని యేను గంటి - మర్త్యుఁ డేతద్వ్యాఖ్యానం
బెగినన్నాఁ డతనికిం బసిపాపల తొక్కుఁబల్కుల శరణ్యము నాఁజెల్లు. ౨౦

గీ. అహివధమ్మున కెదురు మా యాశ్రమస్థు, లిరువదై దేండ్లఁదొట్టియు నురగపీడ
కగ్గపడ; రానుషంగిక మనుట మాని, భగవ దనుకంపయని దీనిఁ బల్కరింతు. ౨౧

క. ఇది వేదుఱునమ్మిక యని, యెదురాడిన మూఁదలింప నేఁ జాలఁ జుఁడీ!
బ్రిదు కిడ్చెద నీవెట్టిని, వదలక; తద్దాస్యవిధి నవశ్యము వలతున్. ౨౨

వ. అది యట్లుండె - నాశ్రమకార్యంబులం దానాఁడు ప్రధానంబు నేతపని - నూలు
దీయుట మాకు నంతవట్టు చేపడనిచేత - కాన మున్ముందు వాపశాల నిర్మింప
నెంచి కూలివాండ్రిసమ్మెతఱిఁ దన్మూలబంధమ్ము లేర్పరించితిమి. ౨౩

* * *

౨౨ ఉపవాసము

గీ. కట్టుకట్టినభృతకులు మొట్టమొదటి, నాళ్లలో ఊతిగుండెమై నడువసాగి
రనుదినమ్మును వచ్చి నావినుచుకఱద, లాలకింపఁ దొడంగి రత్యాదరమున. ౧

క. క్షమ వాయరాదు చేసిన, సమయమ్మును విస్మరింపఁజన దనుచుంటిన్
శ్రమ మెట్టిదైన శపన, క్రమ ముల్లంఘింప మనిరి కర్మణ్యార్థుల్. ౨

క. నడిచెఁ బదునాల్గుదినములు, నడలెం బనివాండ్ర దీక్ష సనసన్నముగన్
గడఁక గలవారు జాఱిన, బడుగుల దూషింపఁ బాలుపడి రల్కమెయిన్. ౩

ఆ. వాదు హెచ్చి హెచ్చి వారికి వీరికి, నడరునేమొ దురము బెడిద మగుచు
నేమిసేయువాఁడ నిపుడని తద్దయుం, గలఁగినాఁడ భీతి నలఁగినాఁడ. ౪

ఆ. సభకు వచ్చువాండ్ర సంఖ్యయు నల్లల్ల, కుందసాగెఁ జేరి కూరుచున్న
వారిమోములందు వలసినంత యుపేక్ష, మూఁగియుండెఁ దెలివి యాఁగియుండె. ౫

ఆ. అకట! పేదలెల్ల రల్లాడుచున్నవా, రన్నమాట వింటి నడలుగంటి
నేది నాకుదారి యిపుడని యోరంత, ప్రొద్దు తడవికొంటిఁ బెద్ద వడితి. ౬

వ. నెటాలునం దుప్పుతిల్లిన కూలివాండ్రసమ్మె లే నెఱుంగుదుఁ - గాని నేఁటికట్టు నాప్రేరించుటం బాటమరించెఁ - గాన నిది నాపాల నూత్నసమస్య యయ్యెఁ - గర్మకరు లెల్లనాఁడు నాచెంతఁ బ్రతినగావించి చనుచుండిరి - నేన యిప్పనికి సాకిరినైతి - నగుటంజేసి వీరు తమకావించుబాస నతకరింప నోపరని నాతలంపు- దీనికిం గతము నా యహంతయో, భృతకులదెస నా కేర్పడిన మక్కువయో నిక్కంబుపట్ల నాకుంగల ప్రేముడియో నిర్ణయించువారు లేరది యట్లుండె. ౭

క. రేపాడివేళ నొకనాఁడీ పేదలఁ జేరఁదీసి యెది కృత్యంబో
యేపల్కు సెప్పవలెనో, తోఁపక సుడివడుచునుంటి దుర్భరవృత్తిన్. ౮

గీ. అట్టితఱిఁ గర్మకరులెల్లఁ గట్టు నూఁది, నిలుచునంతకు నీసమ్మె గెలుచువంత
కేను మెతుకంట ననుపల్కు లెఱుకలేక, వెడలె నానోటినుండి పెన్ పిడుగులట్లు,

క. గడగడ వడఁకిరి భృతకులు, పడె ననసూయమ్మ విడుచుబాష్పోదక ము
గ్గడువై సబర్మతీనది, కుడియెడమలఁ దాఁకి పర్వఁగొను వఱుగుచున్. ౧౦

ఆ. మాకుఁ గాక పస్తు నీకేల బాబయా, నిన్ను డింప మిట్టిబన్నమందు
మమ్ము నైఁపు మన్నమాట నిఁకన్ జవ, దాఁట మనిరి బీద లోట విడిచి. ౧౧

క. అంత నుపాసంబది నా, వంతు దురాపత్తులెన్నివచ్చిన నెడఁదన్
జింతింపక నిల్చుట మీ, వంతు సుఁడీ! త్యాగమిది యవశ్యము వలయున్. ౧౨

ఆ. మనకుఁ గల్మిసున్న మ మ్మెల్లుఁడని వీటఁ, దిరిసి కట్టుకట్టఁ దివురు టొప్ప
నొరులు మెచ్చువృత్తి యెం డూని మీరు జీ, వింపవలయు బెగడు త్రెంపవలయు.

క. స్వస్తి యెపు డందురా నా, పస్తున? కీసమ్మె యొడ్డుపట్టినయపుడే
కస్తిం గుడువకుఁడిది విని, యస్తవివేకుండు శస్త్ర మందునె యంటిన్. ౧౪

వ. ఆనాఁ డహమ్మదాబాదు పురపాలకసంఘము వల్లభభాయి యాజమాన్యమున నడుచు - నతఁడు కొందఱుకర్మకరులకుం బనిచూపె - నాశ్రమమునం గట్టిన నేఁతసాలయం దిసుము నింప నేము కతిపయకార్మికులం బిల్చితిమి - పదంపడి ౧౫

ఆ. ఇసుకతట్ట నెత్తి నిడుకొని యనసూయ, ముందు నడిచెఁ గార్మబృందమునకుఁ
జూచితీరవలయు నా చారుదృశ్య మా, పశ్రిజల కపుడు లేనిబలిమి చిక్కె. ౧౬

క. గౌరవపూర్వక మగు చెలి, కారము యంత్రాల యాధికారులకును నా
కేరుపడి యుంట నిక్కం, బోరయ నొకదోస మున్నయది నాయిల్లిన్. ౧౭

ఆ. ఏను బూనినట్టి యీయుపవాస మా, సాహుకార్లమదికి జాలిఁగూర్చి
వారినిర్ణయుంబు వారింపకుండునా, యేమిపాడి యందు నిట్టిమార్పు. ౧౮

గీ. వారి నెదిరించి సత్యాగ్రహోరుధర్మ, వేది నగు నేను బస్తుంట కా దటంచు
నెఱుఁగుదుర్; యజమానుల నిగ్గఁ జేయఁ, దగినవా ర్యాలివారలే యగుట నిజము.

క. భృత్యులవోసమునకుఁ గా, కితరులతప్పునకుఁ బూన నీపాచితమున్
బ్రతిభువ నే నప్పెదల, కతుకుఁ దదీయంబు దోష మడఁగక నాకున్. ౨౦

ఆ. ఏను మరలదారలయెడ వినయంబ చే, పట్టవలయు వారి నట్టిగతిన
మెత్తఁబఱుపవలయు నొత్తిడిసేఁత గా, కన్న వీరి నెదిరి యున్న రనుట. ౨౧

క. నాపస్తు సాహసులకుఁ బెను, రాపిడి చేకూర్చునని కరం బెఱిఁగియు నే
నాఁపంజాలక పూనితి, నాపని మేలని మదంతరాత్మ వచింపన్. ౨౨

క. ఏ నిల్లికి నోగితినని, దీనన్ నా కార్తి యుప్పతిలునని మీఁకల్
మీనడిచెడితెరు వింతయు, మానం బని లేద యంటి మఱపెద్దలకున్. ౨౩

వ. వారు నాపల్కుం జల్లచల్లఁగా నాదరించిరి - కాని నడుమ నడుమ సవిలాసం
బుగా నన్నవహేళనంబు గావించిరి - యిట్లొనర్పు నధికారంబు వారికిం గలదు.

క. యంత్రాలయాధికృతులకు, మంత్రిగ నిలఁబడియె ధనికమణి యంబాలాల్
కాంతిగ్రతనిం బౌరులు దు, స్తంత్రి మసత్యోక్తి లేని సత్పూరుషుఁగన్. ౨౪

ఆ. ఇతనియభినివేశ మతిలోకమై నాదు, మదిని లోఁచికొనియెఁ గొదువలేక
యింపు లెస్సవోడమె నివ్వెరుతో నెది, రించి బవర మాచరింప నాకు. ౨౬

ఆ. ఇట్టి మాననీయునేల్బడి నున్న వి, రోధివర్గమునకు నాధరించు
ననశనవ్రతంబు పెనుఁగొందలంబు సం, ధించుఁ గాన నాకు దిగులువోడమె. ౨౭

క. ఈవణిజునింతి సరళా, దేవికి నా కీడులేని తీయము పెలయుర్
భావింతుఁ జెలియలింబలె, నావెలఁది నుదారచిత్త నంచితశీలన్. ౨౮

క. అన్నవలె పప్పుకై వడి, న న్నరయుచు మజ్జయంబునకు నుబ్బెడి యా
పిన్నది నానిట్టుగ్రిం గని, విన్నంబడె నాపెతెలుఁగు వెతనిడె నాకున్. ౨౯

క. అనసూయాదేవియు నా, యనుఁగుం జెలికాండ్రు గొంద అనశనదీక్షన్
గొని నాతో నిల్చిరి తొలు, దినమున ; బతిమాలి వారిఁ ద్రిప్పితి నవలన్. ౩౦

ఆ. నాల్గుదెసల నిట్లు నర్తించె హోర్దమ్ము, సాహుకార్లగుండె జాలువారెఁ
దడవుసేయఁ జనక తగవు నెట్లో చక్కఁ, బఱుచుపొంటె నాతృపడిరి వారు. ౩౧

ఆ. అపుడు రచ్చపాలమై పాల్చె ననసూయ, మనికిపట్టు దివ్యమందిరంబు;
నడుమ నేరుపడియె నడిసన్న యానంద, శంకరధ్రువునకు సమ్మెపొత్తు. ౩౨

క. పెద్దలకోరుటఁ బెనఁచువ, దిద్దుట కీతండ కొనకుఁ దీర్పరి యాయెన్
రద్దయ్యె సమ్మె; పస్తుం, బొద్దుల నప్పటికి మూఁటఁ బుచ్చితి నోర్మిన్. ౩౩

ఆ. సమ్మెపుట్టి మూఁడుసప్తాహములు నిండె, నేఁటి కిట్లు చక్కఁబాటు కుదిరె
సంధి సంతకింప జరిగినసభకు న, ద్ధరణి నేలుచున్నదొరయు వచ్చె. ౩౪

ఆ. అతఁడు కూలివాండ్రకది యిది సెప్పుచు, గాంధిపల్కు వినుట కర్జ మనియె
నవలఁ గొలఁదినాళ్ల కయ్యధికారి నా, కెదిరిచి భీమసమర మొదవఁజేసె. ౩౫

క. నాపల్కు దూష్యమని యప్పు, డీపెద్ద కృషీవలులకు నిత్యం బలికెన్
బాపము! కాలము మాఱుట, తోపా టీతఁడును మాఱె దుర్వారగతిన్. ౩౬

క. రసనీయము కారుణ్య, ప్రసుపగు నొకవార్త నిచటఁ బల్కక యాస
ర్గ సమాప్తిసేయ మన్నాఁ, నస మొప్పదు కాన వింతు నాలుగుముక్కల్. ౩౭

ఆ. కట్టు ముగిసినంతఁ గార్మిక శ్రేణికిఁ, బంచుపాంటె రుచికి సంచులైన
లడ్డువములు గంపలకొలందిఁ దెప్పించి, రర్థి చెంగలింప నర్థపతులు. ౩౮

ఆ. వేలకొలఁది నున్న కూలివాండ్రకు వానిఁ, బంచుటెట్లు శాంతి నించుటెట్లు
నగరి నిట్టిపనికిఁ దగినంతనేల నా, ర్జించుటెట్లు నిర్వహించుటెట్లు. ౩౯

వ. ఇట్టి శంకలకు లోనై యెట్టకేని బాసచేసినమ్రానిక్రేవల నీవిందుం బూరితి
సేత యెల్లభంగుల నుచితంబని నిర్ణయించితి — ముయ్యేడునా ళ్లొకనేమంబున
కగ్గంపడియున్నవారు వేగిరపడక బారులుతీరిభక్ష్యంబు లందుకొందురనినమ్మితిఁగాని

క. వడ్డన మొదలిడ్డంతన, యడ్డంకి రవంతలేని యల్లరి సాగెన్
బిడ్డలు దొడ్డలు బంతుల, నొడ్డారించిరి త్యజించి రొక్కుమ్మడిగన్. ౪౧

ఆ. కూలిపెద్ద లెంతకొట్టుకొన్నను ఫలం, బావగింజయంత యబ్బదాయె
గోల పెంచిపెంచి కొసకు భక్ష్యంబులు, కొల్లలాడఁ దొడఁగి రెల్లవారు. ౪౨

క. ఇఁక లాభములేదని పం, పక మాఁపించితిని నిల్వఁబడిన మిఠాయిన్
జెకచెక నంబాలాల్ కుం, కికిఁ బంపితి నచటిబంతికిన్ వెచ్చపడన్. ౪౩

వ. హాస్యరసం బిందుఁ దేటతెల్లంబ — సమ్మెచెట్టుకడ లడ్డువమ్ములు పంచెద రన్న
సడి వీటంగల తిరిపగాం డ్రెల్లో పసిపట్టి మెల్లమెల్ల మ్రానిం జేరి — భక్ష్యరాశిం
జూఱలాడిరి — దావాగ్నివోలె రేఁగిన వారిబుభుక్ష యింతపనిసేయించె — నిది
కడుంగడు శోచ్యంబు నాఁజను — వెండియు ౪౪

క. బగబగ మండెడునాఁకటి, సెగలం బడి స్రగ్గిమ్రగ్గి చెడుపేదలు పెం
పగుచున్నా రీగడ్డను, దిగు లెంతయు రేఁగు దీనిఁ దెలిపెడుపట్లన్. ౪౫

ఆ. గండుమెఱసి క్షుత్తు కవ్వించునెడ దీనుఁ, డేమిసేయు గరువ మెట్లుమనుచు
నారగించుపట్ల నానెడుతఱిఁ బెల్లు, వెలితిపడ కితండు నిలువలేఁడు. ౪౬

క. విత్తముగల యాఢ్యులు తగు, వృత్తిని జూపించి దీని కిడ రన్నంబున్
జిత్తమువచ్చిన నాలుగు, విత్తులు బిచ్చంబు రాల్చి పీఁకుదు రకటా! ౪౭

* * *

౨౩ ఖే డా స త్యా గ్ర హ ము

ఆ. కూలివాండ్ర లగ్గుకొ ఱకు సాగించిన, కదన మాఁగినంతఁ గదలినాఁడఁ
బంటవోయి కఱవుపట్టి కృశించు ఖే, డాధరిత్రిఁ బన్నుబాధ లడఁప. ౧

వ. అచటిసేద్యగాండ్ర కరవిముక్తికై జతనం బొనర్చుచుండిరి – వారి కమృతలాల్ ఠక్కరు, మోహనలాల్ పాండ్యా, శంకరలాల్ పరీఖు లండయ్యెరి–వీరు దివంగతులగు గోకులదాసకహాన్‌దాసు, విఠలభాయి పటేలుల నాశ్రయించి బొంబాయి శాసనసభ యందు గగ్గోలు పుట్టించిరి – దొరతనమువారికడకు రాయబారంబులు నడిపిరి – ఘూర్జరసభ కేనత్తఱి సధ్యక్షుఁడనై యుంటి – నీసభాపక్షమున నధికారికి మనవులు, తీఁగవర్తమానములు పంపితి–మతఁడు వానిం బాటింపమియ కాక మాకు బెదరింపులరుచియుం జూపె. ౨

క. నాఁ డధికారులచనుగతి, నేఁడు పరీక్షింప నవ్వ నెట్టన పుట్టున్
గోడువిన రెచటినుండియొ, యూడిపడిన వేల్పులట్ల యుందురు జగతిన్. ౩

క. కన్నంతన కృపకావలి, విన్నప మది ధర్మ్యమన్నవిధ మెదఁ దోఁచున్
బన్నముల కోర్చి ప్రభువుల, సన్నిధి మొఱపెట్టనేల జన మిప్పనికిన్. ౪

క. నేలం బంటలు నాల్గవ, పాలికిఁ గుం దైననాఁడు పన్నిమ్మని భూ
పాలకు లొత్తడిపెట్టుట, పోలద యనుసూత్ర ముండెఁబో! చట్టమునన్. ౫

గీ. నాలుగవపాలికంటె నీనాఁటిపంట, లొచ్చ యనెఁ గార్షుఁ డధికారి హెచ్చ యనియెఁ
దీర్పరిం బంపుఁడని కమ్మతీండ్ర వలచి, రది ప్రభుత్వమ్ము నెదిరించు టనిరి దొరలు,

క. విన్నపములు సంప్రార్థన, లన్నియు వమ్మైనయంత పాలికజనులం
గ్రన్నన పిల్చితిఁ దడవితి,నన్నలు! సత్యాగ్రహులుగ నగుఁడా యంటిన్. ౬

వ. ఈసమరంబున ఖేడామండలమందలి స్వయంసేవకుల కాక నాకు వల్లభభాయి పటేలు, శంకరలాల్ బాంకరు, మహాదేవదేశాయి, యనసూయాబాయి, యిందులాల్ కన్నైయాలాల్ యాజ్ఞికుఁడు మున్నగువారు సాయంపడిరి – వెండియు

ఆ. పెరటివేల్పుటావుకరణి వేల్వే లర్థ, మిడుచు నాఁడునాఁడు నడరుచున్న
న్యాయవాదివృత్తి నీయజ్ఞదీక్షలో, నొల్లఁబోక విడిచె వల్లభుండు. ౯

క. ఇతఁడు మఱి దాని నంటక, జితేంద్రియత మెఱసి లోకసేవావిధికిన్
బ్రతు కప్పనచేసె జగ, ద్ధితశీలుర కొజ్జబంతి నీతని మెత్తున్. ౧౦

క. విడిదలకుఁ జాలినంతటి, యెడమున్నది యగుట నుచిత మిూతా వనుచున్
నడియాదునఁ గల యనదల, విడిమట్టునఁ బటగృహమ్ము వేసిరి మిత్రుల్. ౧౧

వ. అంత సత్యాగ్రహులగు సేద్యకాం డ్రెల్లరు ౧౨

గీ. "పావులాపంటయేని మాపల్లెలందుఁ, బండదయ్యెను వర్షమ్ము లెండిపోయి
పలుమఱు న్వేఁడుకొంటిమి పన్నుకట్ట, నేర మీయేఁటి కంచు సర్కారువారి. ౧౩
క. అధికారులు మావిన్నప, మథఃకృత మొనర్చి రాఁపరైరి కరంబున్
వ్యథ లెన్నియిడిన శిస్తున, నధమాంశం బే నొసంగ మాపదనుంటన్. ౧౪
గీ. ఇచ్చమై నేము సుంకంబునిచ్చి మున్ను, వినిచిన దసత్య మనిపించుకొనుటకంటె
మానసంపత్తి నార్పుకోఁ బూనుకంటె, మాపొలా లప్పగించుటే మాకు లెస్స. ౧౫
క. ఒడయుం డిరికఁదమరెండవ, గడువునరిన్ గోర కార్తిగల్పింపక యు
న్నెడ మాలో సంపన్నుల, ముడుగక మాయెల్లపన్ను నొసఁగెద మర్థిన్. ౧౬
క. తనపాలిపన్ను వెట్టిన, వెనుకన్ నిఱుపేదరైతు వెతపడుఁ గానన్
ధనవత్కర్షకుఁ డేత, ద్దినమునఁ జెల్లింపఁడయ్యెఁ దెంపరి యగుచున్. ౧౭
క. నాదారుకాఁపు లిత్తఱి, నేదారియు లేక మేఁక నెద్దును గేదెన్
గాడెను గడవం జట్టిని, రోదించుచు నమ్మవలయు రొక్కము వడయన్. ౧౮
క. ఏతాదృగ్దశ నర్థా, పేతుల కర్షకులసేమ మెంచుట విత్తో
పేతుల కృత్యంబని మా, చేతంబున నిపుడు విశ్వసింతుము దీక్షన్." ౧౯
వ. ఇట్లు బాసచేసి తత్ప్రతిజ్ఞాపత్రమ్ముపై సంతకము లుంచిరి–వారి యీపెనఁకువ నిందు విస్తరించి వర్ణింపఁజాల–నగుటంజేసి యానాఁటి మధురమధు రానుభూతు లిచటం జెక్కింటి సుజ్జననేయక తప్పదు–శంకరలాల్ పరీఖ్ పోరాటమున్నడిచి సంతరించిన మేలిపొత్తముం గన్నవారు దీనికలరూ పెఱుంగ నోర్తురు. ౨౦

***

౨౫ ఉల్లిదొంగ

గీ. ఎచటనో దుర్గమక్షోణి నెసఁగుచుంటఁ, బత్రికాలేఖకుల కడ్డపాటు నిడుట
నొరులు రారైరి చాంపరాన్ దురము దెసకు, నేఁటి ఖేడావివాద మానెఱిది గాదు.
క. పెదపెద్ద శీర్షములతో, నద నెఱిఁగి తదీయవార్త లఖిలాశలకున్
వెదచల్లెఁ బత్రికలు త, త్కదనము ఘూర్జరులకుం బ్రకామ్యంబయ్యెన్. ౨
క. సత్యాగ్రహమ్మనకు వసు, వత్యల్పము చాలు ననురహస్యము కనమిన్
నిత్యము వల దనుచుండిన, నత్యర్థధనమ్ము వార లంపిరి నాకున్. ౩
గీ. విత్త మొకవంక వేనవేల్ వెరుఁగుచుండఁ, బొదుపు నేర్పితి నొకవంకఁ బోటురులకు
జోదు లిదిలెస్సగా నేర్వలేదు గాని, దిద్దుకొన్నారు తమపోవుతీరు కొంత. ౪
క. రైతుల కీసత్యాగ్రహ, రీతి కడుం గొత్తయగుట రేయుం బవలే
నేతద్ధర్మవిశేషము, భూతచరిత్రమ్ము దెలుపఁ బూనితి నోర్మిన్. ౫

గీ. అధికృతుల్ మీ రొసంగుప న్నారగించి, నిచ్చలు న్నిమ్ముఁగొల్చు బానిసల కాని
మీకు నోడయుండుప్రకారు నిర్భీకవృత్తి, బ్రదుకుఁడని కాఁపులకుఁ దెల్పుపనికి దిగితి. ౬

క. దారలం గని బెదరకుఁడని, సరిచేసితిఁ గాని రైతుజన మధికారిన్
నిరసింపం జన దనువిధి, కఱపుట దుస్సాధమయ్యె గ్రామములందున్. ౭

ఆ. భీతువోయినంత రైతు లుద్రిక్తులై, తరతరాలనుండి తమ్ము నేఁచి
భంగపఱచువారిపట్ల మాఱొడ్డుట, కంగవింపకుంట యరిదిచేత. ౮

క. అవినయ మిది సత్యాగ్రహి, కవలంబన మైనయెడఁ బయస్సున కురగో
గ్రవిషమ్ముతోడి నెయ్యం, బవు శతసుకృతమ్ము లొక్కయనృతోక్తిఁ జెడున్. ౯

క. ఏ నెంత పెనఁగులాడిన, నానుడివినయంతవట్టు నడియాడు ప్రజల్
పూన రడంకువ; తుదకుం, గానంబడె నాకు దీనికలరూ పెల్లన్. ౧౦

క. ఉన్నవి సత్యాగ్రహమున, మన్నింపఁగఁదగిన ధర్మమార్గంబులు పె
క్కన్నింటను బెడిదము నాఁ, జన్నది వినయంబె యన్న సత్యము గంటిన్. ౧౧

క. వినయంబన మన్ననమై, సనసన్నగ మాటలాడుచందమ కాఁబో
దనయంబు నెడఁదతోడం, దనదాయను బెద్దసేయఁదగు విందుబలెన్. ౧౨

క. కల్లయుఁ గైతవము న్విడి, యెల్లతఱిన్ బగతుసేమ మెంచుట వలయున్
జెల్లు నడంకువ నా నిది, యుల్లం బిడవలయు సత్యయోధులు వీనన్. ౧౩

వ. సత్యాగ్రహప్రతిజ్ఞం బూనినప్రజలు ధీరులైనంతన యేలుబడివారు కట్టిదంబు
లగు వెరపుల నూఁదం దొడఁగిరి – సేద్యగాండ్రపసరమ్ముల వారిగీమునం జిక్కిన
పనిముట్లను బలాత్కరించి లాఁగిరి – తొలిగడువుప న్నీమికి దండువుగొందు మని
యాన లంపిరి – యచ్చటచ్చటఁ బండినపంట నాఁకట్టిరి – కాన ౧౪

క. కలఁగిరి నలఁగిరి కాఁపులు, సిలు గోర్వక కొంతమంది చెల్లించి రరిన్
దలుపులు తట్టులు నధికా, రులముందట నిడిరి కొందఱు కొనుం డనుచున్. ౧౫

క. మఱికొందఱు కాఁపులు సుర, గిరులై నిలఁబడిరి యెట్టికీ డేర్పడినన్
బిఱుతివియక తుదిమట్టుం, దురమిచ్చెద మనిరి. ధర్మద్రోహుల మొగయన్. ౧౬

ఆ. సమర మిట్టు లుండ సైరికు లెవరో శం, కరపరీక్షుపన్ను కట్టివైచి
రంత రగడ రేఁగె నక్కటా కంచెయే, చేను మేసె ననిరి సేద్యగాండ్రు. ౧౭

క. అత్తఱి శంకరలాల్ కడు, నుత్తలపడి లజ్జగుడిచి యోగ్యము ప్రాయ
శ్చిత్తం బేమని తుద కా, గుత్తపొలం బార్తసేవకోటి కర్పించెన్. ౧౮

వ. ఇట్లుండ నధికారు లొకనేలంగల యుల్లిపాయలగుట్టం బాడిమాలి నిర్బంధించిరి –
కాఁపు లపుడు కొంత బెదరియుంటం జేసి వారికి వెండియు జవసత్వంబు లొద
వింపవలచి యా పలాండుశాలి నొండుచోటికిం దరలింపుఁడని వారి కితవుం

గఱపితి – మోహనలాల్ పాండ్యా నిప్పనికి నొడయునిం జేసితి – నీనిది యాజ్ఞో
ల్లంఘనమని యేను భావింప – నిలువపంట ని ట్లాఁగుట శాసనబద్ధం బయినను
ధర్మమునకు బాహిరంబ – దోఁపిడికి దీనికి వెర్మి యేమి? – కాన నేల్పడివాఁ
యీయాఁకం ద్రోయుట పాడియని యనుయాయులకుం దెలిపితి – వెండియు ౧౯

క. ఈరీతి నెమరొక్కనవలెఁ, గారాగారమ్మఁబొత్తు గనవలె దొర లే
యే రాపి ళ్ళొడఁగూర్చిన, సైరింపన వలె సమగ్రజయ మది యంటిన్. ౨౦

ఆ. బంది కేఁగుటన్నఁ బాండ్యాకు సంబర;, ముచిత మైనవెరవు నూఁది చెఱకుఁ
జనక నేఁటిశాంతిసమరంబు నాఁపుట, కితఁడు సమ్మతింపఁ డించుకేని. ౨౧

క. కావున నితఁ డా లసున, శ్రీ వేఱొకదెసకుఁ జేర్ప సిద్ధంపడె నీ
త్రోవన్ మెచ్చినచెలికాం, డ్రీపీరునివెంట నడిచి రేడ్వురు వేడ్కన్. ౨౨

క. ఇంతపని సేయువారిఁ ద్య, జింతురె యధికృతులు బందుసేయక; వా రా
సుంతయు నెఱపిరి వెంటన, గంతులువై చెన్ బ్రజానికాయము దీనన్. ౨౩

క. చెఱసాలబెదరు తీఱెన, తఱి మగఁటిమిఁ బెంచు రాజదండన; మోహాఁ
నరనారీమండలితోఁ, నిఱుకునఁబడె రచ్చ నేర మిది త్రచ్చునెడన్. ౨౪

వ. పదంపడి పాండ్యాప్రభృతుల కించుక కారాగారశిక్ష విధింపంబడియె – నే నీ
దండముం దెగడుదు – ధర్మశాస్త్రముంబట్టి యిప్పని మెచ్చిమి కానేరదు –
కాని రచ్చ కెక్కుట మా నేమంబునకు వింగడం బగుటఁ బునర్విమర్శనముం
గోరమైతిమి – శిక్షితులఁ జెఱసాలకుం గొనిపోవుతఱి వారివెంట నపూర్వమగు
మెఱవణి సాఁగెఁ–బ్రజ లానాఁడు పాండ్యా నుల్లిదొంగ యనుపట్టంబిడిమన్నించిరి–
తద్బిరుదం బితని నిపుడుం బాయదయ్యె – నీ ఖేడాసత్యాగ్రహచరిత్ర కాగామి
విభాగమ్ముతో స్వస్తి సెప్పెద. ౨౫

***

౨౯ ఖేడా సత్యాగ్రహ సమాప్తి

ఆ. రాను రాను రైతు లీనిగ్రహమ్మున, కాఁగలేక లేక యలఁతనెందె
రోర్మివిడని సత్యయోగులు తడసినం, బెల్లుచెడుదు రన్నభీతి గంటి. ౧

క. సత్యాగ్రహధర్మమునకు, వ్యత్యస్తము గాని మార్గ మగపడునేనిన్
బ్రత్యుత్క్రమ ముడిగించుట, కత్యంతము రోయుచుంటి నాక్లిష్టదశన్. ౨

వ. నాఁడు తలఁపనితలంపుగా నడియాదుసీమ నేలునుద్యోగి పచ్చపచ్చగానున్న
కమ్మతీం డ్రిరిష్టుద్దుర్లేని సన్నకారుకాఁపులకడం బన్నురాఁబట్ట మని నా కొక
వార్త నంపె – సద్భావి వ్యాయసంబునం దీర్చి పంపుఁడని యే నడుగ నతం డట్ల

కావించె – 'మండలమ్మునకెల్ల నతఁడధికారి కాఁడు – కాన దీని కేమందు'
వని కలెక్టరు నడిగితి – నమ్మేటి 'మీ రింతకుము న్నీనిర్ణయంబు నెఱుంగరా'
యని వ్రాసె – నా కట్టివృత్తాంత మతఃపూర్వ మశ్రుతచరంబ – కాని ౩

క. ఈసుద్ది నిక్కమగుచోఁ, జేసినశపథంబు సిద్ధిచెందినయట్లు
ల్లాసపడవచ్చు రణమం, దాసించినఫలమ యిదికదా తొలుతొల్త న్. ౪

ఆ. అగుటకతన మండలాధిపుముదల నా, హృదికి సమ్మదంబు నిడియెఁ గాని
పోరు ముగియునాఁడు పొందుసంతృప్తి నా, కబ్బదయ్యె నితనియానఁజేసి. ౫

ఆ. గుల్లకాండ్రు శిస్తుచెల్లించునొత్తడి, కలుగదని యితండు వలికెఁ గాని
చెప్పఁదగినలగ్గు చేపడదాయె నే, గానియేని లేని కర్షకులకు. ౬

క. ఇతఁడు నిఱువేప కలవాఁ,డతఁడని రూపింపఁ బ్రజలె యర్హులు తత్పూ
ర్వృతము నధికారులు నిరాఁ,కృతిచేసిరి నేఁడు దీనికిన్ ముచ్చిరుదున్. ౭

క. ఈసత్యాగ్రహమున జయ,మాసాదిత మయ్యెనని మహాస్సులు సాగెన్
నాసంవీక్షణమున నీ,యాసత్తి గణింపరాని దని వ్రాకుత్తున్. ౮

గీ. ఉండవలయును సత్యాగ్రహులకు మొదటి,నాఁటికంటెను దుదినాఁట మేటిబల్మి
యపుడె నిర్దుష్టముగ రణంబాఁగె ననుట,యుచిత మిది లేదు నేఁటియాయోధనమున.

క. ఐనను ఘూర్జరకృషికులు,దీనం దేఁకువను సంస్కృతిం బడసిరి నేఁ
డా నేర్మివలనిలెస్సలు,కానంబడు మనకు నెల్లగ్రామములందున్. ౧౦

వ. విదుషీమణి వసంతీదేవి (బిసెంటు) కావించిన 'హోమ్‌రూల్' ప్రచార మీ
కాఁపులం దాఁకె ననుట నిక్కంబ – కాని ఖేడాసత్యాగ్రహంబె విద్యాధికులను
స్వయంసేవకులను గమ్మతీంద్రమనుగడ కగ్గపఱిచె ననం జను – నైచ్ఛికభటు
లీకాఁపులబ్రదిమియం దోతప్రోతమ్ముగా నల్లుకొనిపోయిరి – వా రీపెనఁకువం
దమకుఁదగ్గ కార్యరంగమును గుర్తించిరి – వారి స్వార్థత్యాగనిరతియు దీనం
బొంపిరివోయెు – మఱియు ౧౧

క. వీరాగ్రణి వల్లభుఁ డీ, పోరికి నర్పించుకొనియెఁబో! తన్ననినన్
లేరని తలంతు నల్పం, బీరణఫల మని వచింప నెదగలవారల్. ౧౨

క. పల్లియలు పట్టణంబులు, వెల్లువలోఁ జిక్కువడ్డ వెనుకటియేఁట్ల
నల్లవొ! బార్డోలిని నేఁ, డల్లఫలంబెల్లఁ దెల్లమాయె నృనకున్. ౧౩

ఆ. క్రొత్త వెల్గు పుట్టె ఘూర్జరమ్మునఁ దన, బలిమి తెలిసె నచటిపంటదారకు
మఱవఁ డాతఁడాత్మమహిమంబునికవాని, తలఁపుమాటె బ్రదుకువలపుమాటె. ౧౪

క. తన్నుద్ధరింప నెవరో, యున్నారని యెదురుసూచు నూహము తొలఁగన్
బ్రన్ననిచాగమె ముక్తికిఁ, బెన్నాదరు వనియు రైతుబిడ్డకుఁ దెలిసెన్. ౧౫

వ. ఖేడాసమస్యం జేసి ఘూర్జరమున సత్యాగ్రహసాధంబునకు గట్టిగట్టిపునాది యేర్పడియె – దానిముగింపు నా కెట్లున్న నేమి? సేద్యగాండ్రకుఁ జైతన్య మొసఁగూర్చెఁ – దమబల్మి నతిక్రమించినలగ్గు వాటిల్లెనని కాఁపులు తలంచిరి – యేలుబడివలని చెట్టం దొలఁగింపఁ జాలు తెరువుం గంటిమని వా రుప్పొంగిరి – వారిసంతసమున కీయెఱుక చాలుఁ – గాని యీప్రజలు సత్యాగ్రహలక్షణం బామూలచూడము కన్నవారు కారు – కాన వీరు కొన్నికడగండ్లఁ గుడిచిరని మున్ముందు మన మెఱుంగనోర్తుము. ౧౬

***

౨౬. ఐ క్య ప్ర య త్న ము

క. ఖేడాసత్యాగ్రహ మొన, గూడినతఱి సాగుచుండె ఘోరాహవ మా
కీడునఁ బడి ఢిల్లీపతి, నాఁ డాహ్వానించె దేశనాయకసమితిన్. ౧

ఆ. క్షేమ్సుఫర్డుతోడి చెలిమి నాకుం గల, దన్నవార్త సెప్పియున్నవాఁడ
నగుట నన్నుసైత మాతఁడు పిల్వ నా, నంటి హస్తినగరి నందుకొంటి. ౨

వ. కాని యాలీసోదరులును బ్రిజారాధ్యులగు లాఁతిపెద్దలును నేఁ డాకారితులు గామింజేసి యీసభం బాల్గొంట కే నొకవంకఁ గొంకుచుంటి – నపు డాలీసగర్భ్యులు బందిగమునం బడియుండిరి – యేను వీరిగొప్పతనము లెస్సవింటిఁ – గాని యొండురెండువిడుతల వీరిం గంటి – మఱియు హాకీముసాహెబుతోడి మైత్రియు నా కప్పటి కేర్పడదాయె – నాండ్రూసురుద్రు లీగఱువం బెల్లుకొండాట యే నెఱుంగుదు – లక్నోనగరమున ముస్లింలీగు సమావేశమైనతఱి శ్వైబ్ కురేషీ, బారిస్టరుఖ్వాజాల పరిచితిం బడసితి – నన్సారీ యబ్దుల్ రహమానుల నెయ్యంబు వడచితి – వెండియు ౩

క. ఉత్తమశీలుర సేవా, యత్తుల ముస్లిముల మైత్రి నార్జింపఁగఁ ద
చ్చిత్తము లోఁతులు సూడఁగ, నత్తఱిఁ బయనించినాఁడ నయ్యాదెసలన్. ౪

క. హిందూ మహమ్మదీయుల, చెందములకుఁ బొత్తులేమిఁ దెలిసితి నేటా
లందు నివసించువేళల;, మం దీరుజ కైద్ది యనుచు మల్లటపడితిఁ. ౫

గీ. చక్క–చక్కఁగ నెదుట నిచ్చకములాడి, చనవుగోల్పోయి పరులతో సంధిసేఁత
కిష్టపడుబుద్ధి నాపాల నెపుడు లేదు, వలయుసత్యమ్ము గరువమ్మువలయు నాకు.

వ. హిందూముసల్మానుల నైక్యముం గూర్చుతఱి నా యహింస కగ్నిపరీక్ష తప్పదనియు, నక్కార్యమం దీనాప్రయోగములకు వలసినంత యవకాశ ముండుననియు నాఫ్రికాయంద నమ్మితి – నావిశ్వాస మిప్పటికే నట్లకలదు – భగవానుఁ

డనుత్షణ మీరాపిడి నాపాదించుచున్నను నాప్రియోగ మల్లల సాగుచున్న
యది - యే నిట్టితలపోఁతల న్మనీఁగి బొంబాయి రేవునం దోడదిగితిఁ - గావున
వెన్వెంటన ౮

క. ఆలీద్వయముఁం జూచితి, మాలో మొలతెంచె మధురమైత్రి; తదీయో
న్మీలనకాలమ్మునఁ జెఱ, సాలం బడె నీయుగమ్ము జాలిం బడితిన్. ౯

గీ. అదను చిక్కనన్నాఁడు మహమ్మదాలి, బందిగమునుండి కమ్మలుపంపె నాకు
నవి యలంతులుగావు రామాయణములు, భారతంబులు బహుళార్థబంధురములు.

క. ఈసోదరులం జూడఁగఁ, జేసినయత్నమ్ము లెల్లఁ జెడె నధికారుల్
నాసంప్రార్థన ముడివోఁ, జేసిరి వేసరితి వారిచిత్తము రామిన్. ౧౦

వ. ఈయన్నదమ్ములు చెఱకేగినపదంపడి ముసల్మానుపెద్దలు కాళీఘట్టమునం గూడిన
తమసభకు న న్నాహ్వానించిరి - వారికోర్కిపై నాలీద్వయమ్మును వెలికిం దెచ్చు
కొంట మహమ్మదీయుల కర్తవ్య మని తత్పరిషత్తునం దుపన్యసించితి - నవ్వల
న న్నలిఘురుకళాశాలవారు పిల్చిరి - జన్మభూమికిం బరిచర్యసేయ మీ రందఱుం
బరివ్రాట్టులు కండని యచటి విద్యార్థిలోకమ్మున కుపదేశించితి. ౧౧

గీ. అంత నాలీసగర్భ్యుల న్నాఁకవలన, విడువుఁడని యేలుబడివారి వేఁడుకొంటి
నల ఖిలాఫత్తువాద మీయన్నదమ్ము, లెట్లుభావింతు రా తెఱఁ గిపుడు గంటి. ౧౨

క. సౌకత్ మహమ్మదాలుల, యాఁక దొలంగన్ ఖిలాఫ తది చక్కఁబడన్
వేఁకన యనక శ్రమించుట, నాకృత్యం బనుచు నాఁడు నమ్మితి నెడఁదన్. ౧౩

వ. నేను ముసల్మానులకు నిక్కపుంజెలికాఁడ నై నన్నా ఁడీధర్మంబు పాలింపవలయునని
భావించితి-ఖిలాఫతుసమస్యయందలి మంచిచెడ్డలం దడవుట నా కక్కఱలేనిపని-
మహమ్మదీయులు దీనిం బాటించుట పాడియైన వారికిం దోడగుట నా కావశ్యకంబు-
మతవిశ్వాసము లందఱ కొక్కరీతి నుండవు - తనవిశ్వాసము సత్యమని యెల్ల
వాఁడుం దలఁచు - నట్లుగాక యిప్పట్ల నెల్లరనమ్మిక లొక్కఁడైన లోకమం
దిన్నిమతములకుం దావులేదు - కాన ఖిలాఫతుసమస్య మతసిద్ధాంతవిరుద్ధము
కాదనియు నాంగిలేయుల పెదప్రగ్గడ లాయిడ్ జార్జి యిందలిసత్యము నంగీ
కరించినాఁడనియుం దెలిసికొని యతఁ డాడినమాట చెల్లించునట్లుసేఁత నావిధి
యనుకొంటి - వెండియు ౧౪

గీ. ముసలమానుల మతవాదమును గణించు, నను విమర్శింపఁదొడఁగి రానాఁడు పెక్కు
రెవ్వ రేమన్న నేమి నా యాతలంపు, మానవలసినధర్మవుం గానశైతి. ౧౫

గీ. ముస్లిములఁ గుఱింగఁడీయు నీముప్పుగుట్టు, పలుకనెంచితి నల ఛేమ్సుఫర్డునెదుట
నిభపురమ్మునయందుఁ గా లిడినయంత, దీనజనబంధు పాండ్రూసు కానఁబడియె.

వ. ఆయయ్యె యిటలీ యింగ్లండుల కొకరహస్యసంధి సాగినదనియు, నిట్టితఱి నీయుద్ధ సభం బాటించుట పాడియగునా యనియు నన్నుఁ బ్రశ్నించె - నా కాపాత్తు గాడవ తెలియకున్న నేమి ?- దీనబంధు వన్నదాని శంకింపఁజాల - నగుటం జేసి

క. అత్తఱి ఢిల్లీవిభునకు,నుత్తర మంపితిని సభకు నోడఁబడ ననుచున్
మెత్తనిపల్కులఁ జర్చకుఁ,జొత్తము రమ్మని యతండు సూచనచేసెన్. ౧౮

గీ. అతనితో లెస్సతడవినయంత నాదు,సందియము తీఱె నీకొంటి సభకుఁ జేర
నాఁటి ఢిల్లీశుపల్కినమాటలోని,సారమును వక్కణింతు నాచదువరులకు. ౧౯

వ. "బ్రిటన్ప్రెగ్గడలు కావించునెల్లచేఁతయు నామెఱుకలోనిదని తలంపఁగాదు - తన్మంత్రివర్గమువారు తప్పటడుగు వేయరని నిర్ణయింపఁ జాలువా రెవ్వరు!- కాని

గీ. ఆంగిలేయులదొరతనం బది జగచ్ఛ,వంకరంబని భారతావనికి దాన
లగ్గువాటిల్లెనని లోఁ దలంతువేని,కృత మెఱుంగుట పాడిగా నెంతువేని. ౨౧

క. ముజ్జిడ్డుగ బవరంబులు,విజ్జనయినాఁడు దానివెత దీర్చుట యే
తజ్జగతివారి విధి యని,వజ్జిరునివోలె నిలిచివల్కవె నీవున్. ౨౨

ఆ. ఆంగ్లభూమి వెడలు నయ్యాయిపత్రిక, లీరహస్యమైత్రి నెఱుకసేత
యేనుఁ గంటి దీన నింతకుమించిన, యెఱుక లేదు నాకు నింత నిజము. ౨౩

క. పత్రికల నెన్ని చిత్రవి, చిత్రంబులు వుట్టు నది వచింపం బనిలే
దీత్రొక్కటలోఁ బత్రిక, చిత్రిణ మీ విట్లు విశ్వసింపం దగునా ! ౨౪

క. కదన మొకయెడ్డు పట్టిన, పదపడి యిది పాత్రి మిది యపాత్రింబని తోం
బది సెప్ప మదేమని మ, మ్మెదిరింపుము చర్చసేయు మే నోండాడన్". ౨౫

వ. రాజప్రతినిధివాదం బిట్టిది - యిది నాకుం గొత్తకామి నిక్కంబ - కాని యా నాఁటిధోరణింబట్టి వింతగాఁ దోఁచెఁ - గాన సమరసభం బాలుగొంట కియ్యకొంటి - నవ్వల ఖిలాఫత్తుగాథన్గుఱిచి ఛేమ్సుఫర్డున కొకలేఖ వ్రాయం గడఁగితి.

***

౨౭ పోరికిఁ బ్రజం గూర్చుట

క. అయ్యాయి నాయంకులతోఁ, గయ్యపుసభ సాగె సమరగాథలు బెడఁదల్
నెయ్యము తియ్యము విరియఁగ, నయ్యిభపురవిభుఁడు వినిచె నక్కఱ తెలిపెన్. ౧

క. కలనికి బంటులఁ గూరుప, వలె ననునిర్ణయము తెచ్చె వక్కణచేసెన్
వలచెను దీర్మానంబును, బలపఱుచుట కేను నిల్వఁబడవలె ననుచున్. ౨

వ. అంత హిందూస్తానీపల్కున దీని సమర్థింతు - నియ్యకొం - దని యేనాడ నల్లఁడు న్నాకోర్కి మన్నించుచు నాంగ్లమునందును భాషింపుఁడని యర్థించె - నది

దీర్ఘోపన్యాసముల కడను కామింజేసి "నాకర్తవ్యము నిప్పట్ల లెస్సయెఱింగి యీ
నిశ్చయంబున కామోదింతు" నని యిరుబాసలం బల్కితిఁ - బదంపడి ౩

క. ఏ నాకొల్వున హిందూ, స్తానీపల్కనకుఁ బేర్మి సంధించుట నౌ
నౌ నని సభ్యసమాజము, నానాభంగుల నుతించె న న్నావేళన్. ౪

క. మధురంబుగ రాజప్రతి, నిధిసభలో దేశభాష నెగయుట కిదియే
ప్రథమనిదర్శన మనె న, వ్విధముం గని యేను లెస్స వెలవెలనైతిన్. ౫

క. నానన్ గుడిచితి మనగతి, యీనీచస్థితికి వచ్చెనే యనుకొంటిన్
మానించిరె వెలివైచిరె, నానుడువున్ దొర లటంచు నలఁగుడువడితిన్. ౬

గీ. ఇంతకంటెను దార్కాణ మేమివలయు, నక్కటా! భారతీయహైన్యము వెలార్ప
మననుడుల్ రెండుమూఁ డన్నమాత్రి కిన్ని, మెప్పులా? యెట్లుమఱతుని మ్మేళనంబు.

వ. అది యట్లు లుండె - నయ్యవసరమునం దేను సంగ్రామసదస్సునం బాలుగొం
టకుఁ గల యాశయమ్ము లివి యనియు, నాగామికాలికవాంఛ లిట్టివనియు
నేలుబడివారికిం బ్రజలకుఁ దెల్లమి సేఁత సముచితంబని తలంచితిఁ - గడుంగడు
శ్రమించి దిల్లీశ్వరున కొక దీర్ఘలేఖ సంతరించితి - నందు ౮

క. ఆలముపట్లం గూర్చిన, యోలగమున లోకమాన్యుఁ డుండమి సరదా
ర్లాలీ సోదరు లుండమి, నాలో దుఃఖమ్ము పొంగినది యని యంటిన్. ౯

క. భారతజనతా హృదయ, ద్వారము తెఱచితిని సమరతంత్రోద్గతముల్
మూరిన మహమ్మదీయుల, కోరిక లీదృశము లంచుఁ గూర్చితి నర్థిన్. ౧౦

క. ఈకమ్మను బ్రకటించుట, కీకొనుఁడా యంటిఁ గరిపురీందుఁడు హర్ష
శ్రీకలితోత్కుల్లుఁ దన యురరీకృతి నందించె వెలువరించితి రచనన్. ౧౧

ఆ. కొలువు ముగిసినంత నెలలె సిమ్లాశైల, శృంగవాసమునకు క్షేమ్ముఁగర్డు
లెస్సవిలువ యున్న లేఖమ్ము నిద్దాని, నంచె కప్పగించి యనుపనైతి. ౧౨

గీ. వీనికిని వానికిని గాక వెలఁదివాని, కిచ్చి యుత్తర మిది పుచ్చ నిచ్చవడితి
దీనబాంధవుఁ డాండ్రూసు తెలిపె నేఁటి, పనియొనర్పంగ 'నైర్లండు' పాత్రుఁడనుచు.

గీ. అమ్మతాచార్యుఁ డీకమ్మ యర్థ మనుచు, మదికిఁ దోఁచిన మన్నింతు మాటననియె
నవలఁ బరికించి సముచితంబని వచించి, కదలె రెవ రెండు సిమ్లానగమ్ము దెసకు. ౧౪

క. నిసిపయనం బిది వేసట, నోసఁగున్ రెండవతరాన నోడక చనుఁడీ
వసు విత్తు నంటి వడితర, మసుఖం బిడదని గమించె నతఁ డాశ్రేణిన్. ౧౫

వ. ఈతనిసౌజన్యంబు న న్నెంతేని వలపించె - నిట్టిపుణ్యపురుషుని కేలం బెట్టి పంపిన
లేఖ నాతలంచినట్లు లెస్సయొదవించె - నాదారి సుగమం బగుట కిది కారణం
బయ్యె - నిఁక నా రెండవకర్జంబు కయ్యంబునకు వలయుబలఁగముం గూర్చుట

కదా! - నా కీబికిరంబు ఖేడామండలమునం గాక యిం కెందు దొరకు! - నను
చరులం ద్రిక్క మున్ముం దేవరి నర్థింతుఁ - గావున ౧౬

క. ఖేడా చేరినయంతన, ప్రోడలతో వల్లభాది బుధవర్యులతోఁ
గూడి సమస్యం దడవితిఁ, బాడిం గని యనికిఁదోడుపడుఁడా! యంటిన్. ౧౭

క. నామార్గమునకుఁ గొందఱు, వైముఖ్యము చూపి రెన్ని పల్కినఁ బ్రజ సం
గ్రామమ్ము దెసకు వచ్చునె, యేమో యని కొంద ఱాడి రితవరు లగుచున్. ౧౮

ఆ. నెయ్య మింత లేదు నేఁబిల్చుప్రజలకు, దొరతనమ్ము వారి కరసిచూడ
మఱివైరి తమ్ము నుఱిచియాడిన యధి, కృతులఁ గాఁపువార లింతదనుక. ౧౯

వ. ఔఁ గాక - నాపని యేను మొదలుపెట్టితి - వెన్వెంటన ప్రజాహృదయమ్ము
తేటపడె - ఖేడాసత్యాగ్రహమునం దమబాడ్లఁ దేరకుఁ దేర యొసంగినవారు నేఁడు
మాకు బాడిగ కేని బండి కట్టరైరి - కాని యింతమాత్రన మే ముస్సురనక కాలి
నడక నాశ్రయించి యేమందురో యన్నశంకంజేసి యెవ్వరిం గూడు వేఁడక తిను
బండములమూఁటలు మోసికొనుచు యాత్ర సాగించితిమి - పోయినతావులందెల్ల
సభలు కూర్చితిమి - ప్రజ లారచ్చలకు వచ్చెడివారు - కాని ౨౦

క. దండునఁ జేరుట కొకఁడో, రెండో పే ర్లొసఁగువా "రరిం దిట్టుటయున్
దుండగ మంటిరి కత్తులు, కొండని మా కిపుడు సెప్పఁ గొంకరు మీరల్. ౨౧

ఆ. ఇంగిలీసువార లీదేశమున కేమి, యొఱఁగఁబెట్టి రేమిగరువ మిచ్చి
రాదుకొం డటంచు నీదినమ్మున మమ్ముఁ, బొగడ వారి కెట్లు మొగముచెల్లు" ౨౨

వ. ఇట్టి యనుయోగశరంబులు మాపై వందలు వేలు పఱుపువారు - వారి కుచితో
క్తులు సెప్పుచు నొల్లంబోక మాపని మేము సేయంజేయఁ గొన్నాళ్ళకది పండఁ
బాఱెఁ - దొలిదళముం బంపినవెన్క మాబాట చక్కంబడునని యేను దలంచితి-
గడించిన మూఁకకుం దా వెచ్చుట నని యధికారుల నడిగితి - వారు ౨౩

క. ఢిల్లీ సభకుం బ్రతిగా, నెల్లెడఁ గూర్చిరి సదస్సు లీదృశ మాపా
దిల్లె గుజరాతునం దొకఁ, డల్లదొరల్ నన్నుఁ బిల్చి రాకొల్వునకున్. ౨౪

క. అనుయాయులతో సభకుం, జని చిత్తము చిత్తమను హాసాదను రవళుల్
వినుపారిన తద్రంగము, గని ఢిల్లీగోష్ఠి మఱవఁగంటిని సరగన్. ౨౫

క. దిగమ్రింగితి నీబన్నము, తగుమాటలు పల్కితిని సదస్యులమ్రోలన్
మొగమోడక దొరలదెసన్, నెగయించితి నొండు రెండు నిశితతరోక్తుల్. ౨౬

క. దురమునఁ జేరందగు నను, కరపత్రము నచ్చువైచి గఱువల కిడితిన్
దొరలకుఁ దద్రచనంబున, దొరలినవాక్యములు కొన్ని దుష్టము లయ్యెన్. ౨౭

వ. వానిసారం బిచట వ్రాయం బోలు నని తలంతు. ౨౮

ఆ. "తెల్లవారు భారతీయులఁ గుదియించు, శాసనములు పెక్కు చేసినారు
సకల మొక్కయెత్తు జాతిచేతికటారి, ముక్కు లాఁగుచట్ట మొక్కయెత్తు. ౨౯

క. ఆయుధశాసనపీడం, ద్రోయింపఁగ శస్త్రశాస్త్రదోషజ్ఞతమై
శ్రేయఃపుంజము వడయఁగ, నీయది బంగారుగడియ హిందూమహికిన్. 3౦

క. సామాన్యప్రజ లీపెను, బాముచ దొరతనమువారిబాసట యైనన్
బ్రామెకుసఁదియము న్విడి, ప్రామిడిశరశాసనంబు పాతురు వారల్. 3౧

వ. నాయీపల్కుల నధికారి వ్రేలుపెట్టి చూపి మన కభిప్రాయభేదమ్ము లిట్లున్నను మీ రీకొల్వున కేతెంచుటంజేసి యేను దనిసితి - ననుడు నానేర్చినయుచితోక్తుల నామాటలం దిరపఱుచుకొంటి - మఱియు ఢిల్లీశ్వరున కే నంపినకమ్మ తెఱఁగుసైత మిచటం బ్రకటింతు. 3౨

క. "కదనసభం బాల్గొంటకు, మొదటం బయిలోడితిని మిముం గని మీర
న్నది విన్నపదంపడి నా, మదిఁగలసందేహమెల్ల మఱుపడె నధిపా! 33

గీ. ఆసభకు లోకమాన్యు మహాత్మదాలి, నలబిసెంటును బిల్వమి నస్మదాత్మ
కలఁగె మెఱవడి యెంతేని గలరు వీరు, వీరిపల్కున కీనాఁట విలువ హెచ్చు. 3౪

క. మీ రియ్యెడఁ బొరపడితిరి, దారిం దప్పితి రటంచుఁ దలఁచెద నైనన్
గూరినవిపత్తి లేదీ, తీరుసభల్ పెక్కువుట్టు దేశాన నిఁకన్. 3౫

ఆ. వారి నపుడు పిల్వవచ్చును దత్సహా, యతను బడయవచ్చు నాలమునకు
నెడఁదలందు నెంత యెడమడు గున్నఁ బో, నాడఁ జనదు మీర లట్టివారి. 3౬

వ. పరిస్థితు లిట్లున్నకతన మున్ముందు కలనికిం దోడుపడ నొల్లనైతిఁ - గొలువునం దీర్మానము నగ్గించినవెన్కఁ దనివిగంటి - నిపుడు నాచాటిన తలఁపులకుం దామగు నందురేని యీవెంటన సమరకార్యంబు తలఁదాల్చి తిరుగుదు - మఱియు నాంగ్లరాజ్యంబున సమగ్రాధికారముగల పాలివారమై యుంట కే మాసపడియుంటిమి - కానఁ దద్రాజ్య మిడుమలం బడినతఱి దాని కండయగుట మా ధర్మంబు - నేఁ డాయేలుబడి నాదుకొన్నయెడ మాకోర్కులు వైళంబ యీడేఱునని తలంతుము - తాము మాకొసంగు సంస్కరణములు కాంగ్రెసు ముస్లింలీగులకుఁ దుష్టిం గూర్చునని ప్రజలు విశ్వసించిరి - యీనమ్మికంజేసియ నేఁడీకొలువునం బ్రజానాయకులు పాల్గొని నిండుమనమ్మున మీవిజయమ్ము వలచిరి - కయ్యము మున్నంతదనుక భారతీయులు స్వరాజ్యమను పల్కుసైతము వెలువరింపకుండుట శ్రేయ మని గ్రహింతు - నోపికయున్నవారి నందఱ నాలమ్ము దెసకుం ద్రిప్పుదు - దీనంజేసి నాదేశీయులు సామ్రాజ్యమునం దుదాత్తపదము నందనేర్తురు - రంగువేర్మియు, దేశభేదంబును దీనం దెగటాఱు - వెండియు నీనాఁడు

క. పలువురు విద్యార్థిను లీ, కలనికి విముఖులుగ నుంట కనఁబడు నగరం
బులఁ బల్లెలవా రాడిన, పలుకుం దలఁదాల్చుచుండ్రి ప్రజ లానతిగన్. ౩౮

క. ఏ నిచటికి వచ్చినకొలె, మానక హాలికులతోడిమైత్రిని గంటిన్
బానిసము దుస్సహం బను, పూనిక నున్నారు వారు బోధాన్వితులై. ౩౯

వ. దొరతనమువా రొకగడువు నిర్ణయించి యానాఁటి కీనాఁటికి స్వరాజ్యము నీవలయు నని నిశ్చయించినకాంగ్రెసునం దేను బాల్గొంటి - నిది దుష్కర మ్మనియు నెఱుంగుదుఁ - గాని ౪౦

గీ. భారతీయులు సంతృప్తిపడ రయా! స్వ, తంత్రభావమ్ము వెలయు పెత్తనము లేక
యెన్నివెతలైన సైరింతు రెంతలేసి, త్యాగములకైన వా ర్వెనుదీయు రిందు. ౪౧

గీ. ఆంగ్లసామ్రాజ్యలక్ష్మికి నావహిల్లు, నార్తి వోకార్చుపాంటె నేఁ డంతలేసి
త్యాగముల కోహటిల్లనిజనులుసైత, మున్నవా రెందుఁగన్న హిందూర్వియందు.

క. కావునఁ గలనికి వలసిన, సేవకులం గూర్తుఁగాని సిరి నార్జింపన్
లావరిని గాను దొలుతన, యీవసుమతి యొసఁగె బలిమి కిందనిధనమున్. ౪౩

వ. ఏ నెట్టివిడుపున కేని దెగించుటంజేసి యీసమరసభానిర్ణయంబు నగ్గించితిఁ - గాని నేఁడు మాకుంగల పెత్తన మెయ్యది? - మున్ముందు మాకోర్కె లీడేఱునన్న నమ్మికంబట్టి యే మిపు డీసాయంబున కొగ్గవలసె - మాయాశ లాఱడిపడ్డ నాఁడు మాకు మీదెసంగల యాదరమెల్లం దొలఁగు - మీ రన్యోన్యకలహంబులు వల దన్నమాట కధికారులదుండగము సైఁపుండని యర్థమయ్యెనయేని మా కట్టితాల్మి వడయరానిది - మఱియు ౪౪

గీ. పట్టుపట్టి నిరంకుశప్రభుతఁ జూపు, నధికృతులదౌష్ట్య మోర్వ నా కలవియగునె
హెచ్చరింపుఁడు ప్రజలను రెచ్చఁగొట్టఁ, గాదు మన్నింపుఁడని యధికారిజనుల.

ఆ. చాంపరాను రైతుసంఘంబు తడవుల్లఁ, బట్టి కుడుచునిడుమ నెట్టివైచి
దేశమునకుఁ దేటతెల్లఁ జేసితిఁ దెల్ల, వారివలచు ధర్మవైభవంబు. ౪౬

క. సత్యముకై దుఃఖంబుల, నత్యయముల నోర్చుబల్మి యబ్బినచో భూ
పత్యధికార మసార మ, నిత్యంబని ప్రజలు పెద్దనేర్చిరి ఖేడన్. ౪౭

వ. ప్రజ లింతకుమున్ను రాచతీక మన్ననుడిని విన్నంతన కినిసి తిట్టువారు - కాని నేఁ డాకింక వీరిమెడం గనఁజాల - సాత్త్వికనిరోధమున కేలుబడివా రాఁక వెట్టమింజేసి ప్రజాభిప్రాయం బిఁక ననాదృతంబుకా దనునమ్మిక వీరికింబలిసె - నిట్టియనుభవములం బరికింపఁ జంపారణ్యఘూర్జరంబుల నాయొనర్చినచేత లనికిం దోడ్పడిన వని చెప్పంజను - వెండియు ౪౮

క. వదలుమ ! యీసత్యాగ్రహ,కదనం బని మీరు నాకుఁ గట్టడసేయన్
మొదలిడుచో నది యూర్పక,బ్రతుకంగా వలయు నన్నప న్పిడుట యగున్. ౪౯

ఆ. క త్రిబలిమి నూఁది కా కాత్మశ క్తిచే,నహింతు నోర్వ్వవలయు నన్నపాడి
ప్రజకు నేర్పు నాతపస్సు పండిన జగ,త్త్రయము నెదిరి భారతము జయించు. ౫౦

ఆ. అగుట నెల్లయెడల నవమతి నాప త్తి,సైఁపవలయు నన్న సారనీతి
నరనరమ్మునందు నామేన జీర్ణింపఁ,జూచుచుంటి నాత్మ నాఁచుచుంటి. ౫౧

క. ఈనీతికి రండని ప్రజ,కే నెపుడుం దెలుపుచుంటి నెది నెఱపిన ని
ద్దానిమహా త్త్వము చాటుట,కే నెఱపుచునుంటి సత్య మిది యనుకొంటిన్. ౫౨

వ. ఇంక నొక్కవిషయముం బేర్కొని యీకమ్మను ముగింతు – మహమ్మదీయ రాజ్యంబుల కెట్టిచెట్టయుం గావింపమని మాటయిచ్చినట్లు మీ రాంగ్లమంత్రుల నొక్కవలయు – ముసల్మానుల కెల్లర కీవేదన కలదని మీకునుం దెలియు – నేను హిందువనై వారిముప్పుల నోప్పరికింపఁజాల – వారిదిగులు హిందువులకుం దిగుల – ముస్లిమురాజ్యములకుం గల చనవుల న్మనుచుటయు నచటి పుణ్యక్షేత్రముల గౌరవించుటయు, భారతీయులు వలచుస్వాతంత్ర్యము నొసంగుటయు సామ్రాజ్య శ్రేయమ్మున కత్యంతావశ్యకములు – నా కాంగ్ల జాతిపట్లం గల గారవము మిక్కుటం బగుట నీలేఖ మీ కనుపుచుంటి – నాంగ్లేయులయట్ల భారతీయులుం దమరాచఱికమ్మునెడ విశ్వాస మూనునట్లు సేత నావాంఛ యని వక్కాణింతు”. ౫౩

౫౮. మరణశయ్య

క. సైనికయత్నమునం దన, మేనంగల తిమ్మఁదనము మెల్లన జాఱెన్
హాని యెఱింగియు నెక్కుడు, గా నమలితి నపుడు సెనగకాయలపప్పున్. ౧

క. అతిసారవ్యాధి సము, ద్గతమయ్యె నసడ్డతోడఁ గడపితిఁ గొన్నా
ళ్ళతిరి క్తమయ్యె రోగము, మతి సమ్మతిసేయ దపుడు మం దంటుకొనన్. ౨

క. ఈరుగ్ణస్థితి కగపడి, చేరితి నాశ్రమము; నుపవసించితి నొకనాఁ
డేరుపడఁ గొంతతిన్నన, వారక మఱిరెండు సేయ వలచితిఁ బస్తుల్. ౩

క. అట్టితఱిఁ బబ్బ వెండియొ, పుట్టె 'నుపాసంబ కాని బోనము నేఁడుట
ముట్ట' నని సతికిఁ జెప్పితిఁ, గట్టా మఱపించె నన్నుఁ గస్తురి తుదకున్. ౪

వ. ఆకాలమం దేను బయస్సు నుజ్జనచేసి బ్రతుకుచుంటిఁ – బౌ లొకండ కాక తజ్జన్యంబులగు నాజ్య తక్రింబులు సైతము నా కపుడు నిషిద్ధంబులు – కాన

సర్పిస్సునకు మాఱుగాఁ దైలముం జేర్చి గోధూమభక్ష్య మొండు నాకై
యిల్లాలు సిద్ధపఱిచె - నా కింపితంబగు మినుపకట్టుం గాఁచె - నాపెక్కోర్కెం
దీర్చుటయు, నాల్కకుం దనివిగూర్చుటయు, నొడలిం గాచుకొంటయు నా కర్త
వ్యంబులని తలంచితిఁ - గాని దుర్విధి తఱివేచియుండె - నంత ౫

క. ఆపోవుదనుకఁ దింటి న, పూపమ్ములు; జమునికడకుఁ బోయెను లేఖం;
జేపారిన యతిసారము, వే పరువెత్తించె నన్ను వేమఱు వెలికిన్. ౬

క. ఈదుర్భరదశలో నడి, యాదునకుం జేరవలసె నరక్రోసెఁడు ద
వ్వైదామడగాఁ జని పెం, పేద సబర్మతిని రైలు నెక్కినవాఁడన్. ౭

ఆ. దారిలో నహమ్మదాబాదునం జెకు, వచ్చి నన్నుఁ గలిసె వల్లభుండు
కడుపునొవ్వి నన్నుఁ గవ్వించె నప్పుడా, యలఁత నప్పుడేలు తెలిసెఁగాని. ౮

ఆ. ప్రాణగొడ్డమైన యీనొప్పిచందమూ, వల్లభునకు లాఁతివారలకును
జెప్పనొల్లనైతిఁ జేరితి నడియాదు, ఘట్టమునకుఁ దెగులు మిట్టిపడఁగ. ౯

వ. అచటి కే నున్నయనాథాశ్రమము పాదక్రోశముదవ్వునంద కలదు - కాని క్షణ
క్షణం బెసరేఁగు నొగులునం జేసి యసురుసురై బసం గదిసితి - నా కపుడు
మాటిమాటికిం బెరటి కేగవలయునన్న శంక వొడమసాగె - నిఁక నిగ్రహము
తగదని రోగమ్ము తెఱఁ గెల్లరకుం దెలిపి మంచమెక్కితి - దొడ్డికిం జనలేక
పోయితి - నుల్ల మెంతసిగ్గిలుచున్నను గత్యంతరము గానక పురీషపాత్రంబు తెప్పిం
చితి - ఫ్రూల్ చందు మించుపోలెం జే రెమ్ముదీసి దానిం గొని తెచ్చె - నచ్చెలికా
ఱెల్ల రొల్లంబోయిన మొగంబుల నన్ను బలసిరి - వీరికి నాదెసంగల యర్మిలి
కొలందివెట్టరానిది - కాని వీరు నావేదనం బోఁద్రోలఁగలరా? - పైపెచ్చు నా
నేమమ్ములు కడుంగడు బెట్టిదమ్ములు-వీరియుత్తలపాటుం దనపట్టుదల పెద్దసేయం
దొడఁగె - వెజ్జుం దెత్తుమని నెయ్యురు బతిమాల వలదని యే నంటి -
జేసినదోసమ్మునకుం గుడుచుటయ మందని బోధించితి - నాచందముం గొందల
ముతో వారు సైరించిరి - తెల్లవాఱులోపల నాకు నలువదిమాఱులు శకృదాత్రి
సంధిల్లె - నంత నోగిరంబు వదలితి - నది వలయునన్నయిచ్చయుం దొలఁగె. ౧౦

ఆ. ఇన్నినాళ్లఁ గోలె నినుపముక్కం బోని, దని తలంచుచున్న యస్మదంగ
మకట! మట్టికంటె నధరమై చూచుచుం, జూచుచుండ బల్మి సురిఁగిపోయె. ౧౧

క. నావేదన విని సాయము, గావింపఁగ వెజ్జు 'కానుగా' చనుదెంచెన్
దాక్షిణ్యుఁడు మందిచ్చెద నని, వావిరిగా వేఁడెఁ గాని వలదని యంటిన్. ౧౨

వ. అతఁడు నూఁదివమందుం బ్రయోగింతు నీకొందురా? యనుడు నదియు వర్జనీయంబ
యంటి - నేదో శసికయుని తప్పు నప్పటి కది యోషధీసార మగుటం గాన

నా యీరోమెఱుంగమి పరిహాసపాత్రింబ యగు - నిట్లు చికిత్సపట్ల వైముఖ్యముం
బూనితిఁ గాని రోగమ్ము నాఁగనేరనైతి - నలయికం జేసి వేఁకికిం జిక్కితి - నది
నన్ను సంధిలోని కీడ్చెఁ - బదంపడి ౧౩

క. తత్తరపడి మిత్రులు పరు, వెత్తిరి నల్గడకుఁ గీర్తి నెసలారు భిష
క్సత్తములం దెచ్చిరి వా, రెత్తెఱఁగునఁ జిక్కఁబఱుతు రీ జగమొండిన్. ౧౪

క. ఏ నిట్లు మరణశయ్యా, దీనుఁడనై యున్నవార్త తెలిసినయంతన్
మాననిసంతాపముతో, మానినితో వచ్చె ధనికమణి యంబాలాల్. ౧౫

గీ. నన్నతఁ డహమ్మదాబాదునగరిఁ జేర్చి, రమణమునఁ దన యతిథిగేహమున నిల్పి
వేసరక పరిచర్య గావించె నాకుఁ, గాన నీదృక్షు మధుర నిష్కామసేవ. ౧౬

ఆ. అతఁడు చెప్పవాల్ప కస్మదారోగ్యమ్ము, వలచి యెంతయెంత నలఁగుచున్న
నాశ్రిమోర్వి దెసకు నరిగె మద్దృష్టి కా, దనక పంపె సెట్టి యటకు నన్ను. ౧౭

క. అచ్చట మూల్గుచునుండఁగ, వచ్చెన్ జర్మని 'జితోస్మి' వల్కినవార్తల్
నిచ్చలు రణకార్యంబునఁ, జొచ్చిల్లుట వోక శాంతిచొప్పడె నెడఁకున్. ౧౮

గీ. తొట్టివైద్యమ్ముచేఁ దెగుల్ మట్టుపడియెఁ, గాని సత్తువరాదయ్యె మేని; కాప్త
లపుడు నీకుఁ బయస్సు వర్జ్యమ్ము గాన, మాంసరసమున కీకొంట మంచి దనిరి. ౧౯

ఆ. కోడిగుడ్లు మెక్కఁగూడదా యని మిత్రుఁ, డొక్కఁ డడిగె శాస్త్రమొప్ప ననుచు
నెంద తెంద తెన్నిహితములు సెప్పిన, మెచ్చనైతి నెఱచి మ్రింగనైతి. ౨౦

వ. ఆయుర్వేదాదిశాస్త్రములంబట్టి యేను భోజ్యాభోజ్యనిశ్చయంబు గావింపనొల్ల - నాతిండి నామనుగడవోలె నాయిచ్చ ననుసరించియుండు - నదియు నిదియుం దిని జీవింపఁదగు నన్న దురాశ నా కెన్నఁడుం బొడమదాయె - నాయాలుబిడ్డల కే నేర్పరించినపాడి నాపట్లం జెల్లదని యెట్లు తలంతు - నయ్యది యట్లుండె. ౨౧

గీ. ఇంత బెడిదంపుఁదెగులున కేను మున్ను, పట్టుపడనైతి నేఁటియీచెట్ట నాదు
ధర్మనిష్ఠఁ బరీక్షింపఁ దలఁచి వలచి, వచ్చిన యలభ్యయోగమ్మువలెఁ బొసంగె. ౨౨

క. ఈనొవ్వునందు నొకరే, యే నిల జీవించు టరిది యిఁక ననుకొంటిన్
నానాభయ దాకృతిమైఁ, గానంబడె మిత్తి నాదుకన్నులయెదుటన్. ౨౩

క. అనసూయను రావించితిఁ, జనుదెంచెఁ బటేలు వైద్యసత్తముఁ డేతెం
చెను బరికించెను వెఱపున, మునుఁగం బనిలేదు లేదు ముడుఁగకుఁ డనియెన్. ౨౪

క. అతఁ డెంతదిటము సెప్పిన, బ్రతికెదవని మన్మనమ్ము పల్కుట కోడెన్
గతియించె న్నిశయంతయు, శతపత్రహితుండు పూర్వశైలము నెక్కెన్. ౨౫

క. జీవింతునన్న నమ్మక, మావంతయు నాకు నొదవదయ్యెను గీతా
శ్రీవచనశ్రవణంబునఁ, దోవ్రందగు గడియలన్న తోవ్రం బడితిన్. ౨౬

క. కనుబల్మియు ననుచేవయు, వినుశక్తియు జాఱె బ్రదుకు వెగటుగఁ దోఁచెన్
దనమేనికొఱకు నెయ్యురు, పెనువేసటపడుట నాధి పెరిఁగెను నాకున్. ౨౭

వ. ఏ నివ్విధంబునం జావురాకకై వేచియున్నతఱి భిషఙ్మణి 'తలవల్కర్' రొకవింత మానిసిం దోడితెచ్చె - నతఁడు కేల్కరు నాఁజను మహారాష్ట్రుఁడు - వైద్య కలాశాలయం దతఁడు చదువెల్ల నేర్చెఁ - గాని పట్టముం బడయఁడయ్యె - నతని మంచుగడ్డవైద్యమున కే నియ్యకొంటిఁ - దచ్చికిత్స నన్ను మృత్యువునకు దవిష్ఠుఁ గావించె - దాన నామేనికి న్మదికి నించుక తేటవాటిల్లె - మఱియు ౨౮

క. ఆఁకలి రెపరెపలాడెను, నా కించుక నడువఁదగ్గ నలు వేర్పడియెన్
మీ కిపుడు గుడ్లు తోడ్పడుఁ, జేకొనుఁడని వెజ్జు హితముసెప్పఁ దొడంగెన్. ౨౯

ఆ. పాలవోలె గుడ్డు పాపమ్ములేని ప, దార్థ; మండ్ర మెఱచియగుట కల్ల
యెల్లకోశమునకుఁ బిల్లపుట్టదు సుఁడీ, బిడ్డరాని కోడిగుడ్డు గొనుఁడు. 30

వ. నిర్జీవంబులగు డింభములు విపణివీధిం బడయవచ్చు - వానిం దినుట నింద్యమ్ము కానేర - దని కేల్కరు లెస్సబోధించెఁ - గాని యతనిపల్కున కేను లోపడ నైతి - నిపు డున్నబల్మి నాపనులకుం జాలు ననుకొంటి. ౩౧

***

౨౯ రౌలటు చట్టము - నా ధర్మ సంకటము

క. ఆరోగ్య మందుటకు 'మా, థేరా' నుచితోర్వియని మదీయులు తెల్పన్
మాట్లాడక యే నమ్మహిఁ, జేరితి నొకవార మధివసించితి నచటన్. ౧

క. ఆనీరు మంద మగుటం, గానంబడదయ్యె లగ్గు కదలితి నంతన్
నానొవ్వు దవ్వుసేయం, బూనెను శంకరుఁడు మిత్రపుంగవుఁ డర్థిన్. ౨

వ. నాఁ డతిసారవేగమ్మున మత్పురీషద్వారంబు చేవచెడి గాయపడి మలోత్సర్జనవేళం బెల్లుబాధించుఁ - గాన బోనముం దిన జంకుచుంటి - శంకరలా లపుడు చికిత్సకు 'దలాలుం' బిలిచె - న వ్వెజ్జునకుం గల్గ్రగహణశక్తి కే నబ్బురంపడితి - నతఁడు పాలం గ్రోలకున్న మీమేను చక్కఁబడ దనియు లోహపాషాణములకుం జెందిన సూదిమందులునైత మక్కఱపడు ననియుంబల్కఁ బయస్సు ముట్టంజాల నని యే నంటి - మీశపథస్వరూపం బేమని దలాలు ప్రశ్నించె - "గోమహిషులకు 'ఫూకా' ప్రయోగించి దుగ్ధంబు నొడిగించుట విని దానిం గాదని రోసితి -

వెండియుం బాలు మానిసికిఁ దింకిగా దని నమ్మితి – నగుటం జేసి పోసనము నాకు
వర్జనీయం బయ్యె"నని యేను వక్కాణించితి. ౩

ఆ. మేఁకపాలు ద్రావ మేకొనినం బాప, మేమిపుట్టు ననియె నింతి యపుడు
చాలుఁజాలు మీ కజాక్షీర మని దలా, లందుకొనియె నాపెయన్నమాట. ౪

క. ఏ నప్పుడు మెత్తఁబాఱితి, మానని సత్యాగ్రహాభిమానముకతనన్
మేనిపయిఁ దీపిగొంటిని, బూనినసమయంబు వీటిఁబుచ్చితి నంతన్. ౫

క. శపనాక్షరములు మనిచితి, శపథాత్మం బంపుకొంటి జనునకు దుగ్ధం
బెపుడును సహజాన్నము గా, దపనేయమ యన్నబుద్ధి యడఁగనినాకున్. ౬

ఆ. మేఁకపాలునైన మేకరణించాన, పాత్రిమగును? ధర్మపథము నెల్ల
నెఱిఁగినట్టివాఁడనే యయ్యు నీనాఁడు, జాఱినాఁడ బాస మీఱినాఁడ. ౭

క. సత్యార్పకుఁ డిబ్బంగిని, సత్యాగ్రహసంగర ప్రచాలనదీక్షన్
మృత్యువును దోయవలె నని, సత్యమునకు మచ్చదెచ్చుసాహస మానెన్. ౮

క. ఈపుండు నింతదనుకన్, మాపుట కే నోపనైతి మాపును రేపున్
దాపమ్మునఁ బడి కోలుదుఁ, బాపం బనుకొంచు మేఁకపాలం గదరే! ౯

వ. వినను బ్రజనుం బరిచర్య గావింపవలయు నన్న మహాసూక్ష్మమగు వలపు నన్నుం
బాయకున్నయది–యహింసాదృష్టిమైఁ గావించు ఖాద్యాఖాద్యపరీక్ష నా కామోద
వినోదములం గూర్చు– నీచూపునం జూడ నజాక్షీరంబు నా కలమట నీఁజాలదు–
కాని సత్యదృష్టిం దిలకింప నార్తి నాపాదించు–నహింసకంటె సత్యంబ నా కెక్కు–
డెఱుకపడు నని తో చెడిని – సత్యముం బాసిననాఁ డహింసాబంధము నూడ్వ
నేరఁ గావించినబాసయందలి శబ్దార్థ భావార్థముల నాదరించుటయె సత్యవ్రతంబు
నాఁజను–నిష డేను భావార్థముం ద్రోసిపైచితి – నిది సర్వదా మనశ్శల్యమై నన్నుఁ
గాఱియపెట్టుచుండెడిని – మఱియు ౧౦

గీ. పాలుత్రావుట కే నిష్టపడినవెన్క–వైద్యుఁడు దలాలు మన్మలద్వారసీమఁ
జలిపె శస్త్రచికిత్స నవ్వ్రాలనిపీడ, యవ్వలఁ దొలంగ నశయాడునలవు గంటి. ౧౧

సీ. పదపడి పత్రికల్ పఠియింపసాగిన, నాకంటఁ బడె నొకనాఁడు రౌల
టుపసంఘ మిచ్చినయుపకృష్టనిర్ణయం;, బది భారతీయప్రజాళినోరు
గట్టి జన్మస్వామ్యఘాతుకమై ధర్మ, దూరమై ఘోరమై పౌరగౌర
వాపహమై యుంట నడలితిఁ బోరికై, యంతసాయము సేయ నింతపెద్ద

గీ. కట్నము నొసంగిరా యధికారు లనుచు, వెల్లఁబాఱితి శంకర వల్లభాదు
లేమితోర్త్వమనుడుఁ దీర్పిది ప్రభుత్వ, శాసనమ్మైన మాఱొడ్డఁజను నటంటి.

క. పదుగుం డ్రనుచరు లబ్బినఁ, గదనము సాగింత మేను గదలన్ మొదలన్
జదురుఁడను గామి నుల్లం, బదవదపడుచున్న దన్నలా! యని యంటిన్. ౧౩

వ. ఈ విచారఫలంబుగా నస్మన్మిత్రులం బిలిచి యొకగోష్ఠి గూర్చితి - హార్నిమన్ సరోజినీదేవిమున్నగువా రిరువం డ్రాసభకు వచ్చిరి - దానం బ్రమాణపత్రము రచితం బాయె - నం దెల్లవారు వ్రాలుగావించిరి - నాఁటి రాజకీయసంస్థలు సత్యాగ్రహముంబోని నూతనాస్త్రముం బూనిక దుర్లభంబని భావించి సత్యాగ్రహసభ నా నొకసమితి నెలకొల్పితి - బొంబాయివా రిం దెక్కుడగుటంజేసి దీనికార్యస్థానంబు నన్నగరంబునంద యునిచితిఁ - బలువు రీప్రతినపై సంతకము చేయందొడఁగిరి - దీనిమనుగడ స్వాను వెంటన వెల్వరించుపత్రిక లవతరింపసాగె - నెల్లతావులం దీసభ లావిర్భవించె - నిది ఖేడాసమరమున్ గుర్తునకుఁ దెచ్చె - నీసమితి కేన పెద్దనైతి - నిందలిసభ్యులు కొంద ఱిందు గుజ్జరిబాస వల దనిరి - సత్యాహింసలు తగ వనిరి - కాని పెక్కండ్రు నా తెఱఁగు నీకొనుటంజేసి యే నాసమైఁ బని కొగ్గినవాఁడనైతి. ౧౪

౩౦ అద్భుతమగు హరతాళము

క. రౌలటుసమితి నివేదన, మాలరి యని యేము చాటునవసరమున భూ
పాలకవర్గమువా రిది, మేలిది యని పొగడ నుద్యమించిరి దెసలన్. ౧

గీ. దీని నొకశాసనంబుగాఁ దీర్చి వెల్ల, డించి రధికారు లిందలి మంచిచెడ్డ
లరయునాఁ డేను హస్తిన కరిగి కేంద్ర, శాసనసమజ్యఁ గూర్చుంటి సాక్షివోలె.

క. ఈచట్టము నింద్యం బని, నీచం బని శాస్త్రి నిలిచి నిప్పులుచెరిగెన్
లోచనములు వాల్పక ధీ, వాచస్పతి యతనిధాటి వైస్రాయి కనెన్. ౩

గీ. అతని కావట్ట సోఁకి ధర్మానురక్తి, వాదము ననుకొంటిఁ గాని నాపడినతలఁపు
రిత్తమైచనెఁ దెలిసి నిద్రించునాతఁ, డెన్నిబాకాలు మొరయుఁగా కేలలేచు. ౪

క. అంతయు ముగించి పైకీ, తంతున్ జఱిపిరి దొరల్; కథాక్రమ మది యీ
వంతునఁ దిరపడఁగా ది, గ్దంతులు డీకొనియు నేమిగాంచు ఫలంబున్. ౫

క. ఏనును డిల్లీశుని గని, నానాధర్మములు వినిచినాఁడను మీ రీ
యానం బఱిపిన నితఁ డెదు, రా నంటిని గాని సర్వ మాఱడివోయెన్. ౬

వ. ననువంటిద్రాబ యూఁదినబూర యీ రాజప్రతినిధిచెవి కెక్కునా? - కానిమ్ము చూతమని నాపని కే నొగ్గితి - నానాఁడు మేనిచేవయెల్లం దొలఁగి యేను బైనంబు సేయు, రచ్చలో నిలువ, నెలుఁగెత్తి పలుక న్వలంతిని గాక ఘూఘుగుచుంటి -

నిట్లయ్యెఁ జెన్నపురివారిపిలుపు పాటింపం జెగితి - నాపత్త్రికాపొత్తునంజేసి తెలుఁగు వారిపై నఱవలపై నాకు వలసినంతచనవు కలదు - కాన దక్షిణాపథము నా సొంతయిల్లుగాఁ దోఁచు - నీనమ్మిక కింతదనుక నవగ్రహమ్ము పుట్టదయ్యె - హిందూపత్త్రికాసంపాదకులు కస్తూరిరంగయ్యంగారు నేఁడు నన్నాకారణచేసిరి - వీరివెనుక రాజగోపాలాచార్యులుం గలరని యవ్వల నెఱింగితి - నాచార్యుల మొఱకువ నా కపుడ మొదలయ్యె - నయ్యంగారుమున్నగు చెలికాండ్రకోర్కెపై వారు సేలముం బాసి పాడిపని సాగింప మద్రపురికి నేతెంచిరి - ప్రజాసేవ కది యనుకూలఁపుంగ మని తలంచిరి - వారియిల్లు నావిడిదల యయ్యె - నది య్యాయంగారిది - కాన నేను గస్తూరివారి విందు ననియ తలంచితిఁ - గాని దేశాయి నాప్రమాదముఁ దప్పించె - నాచార్యు లావేళ నాకు దవ్వుల నుండువారు - కాని మహాదేవుఁడమ్మేటిం బరికించితత్పరిచితిం బడయఁదగు నని నా కెఱిఁగించె - నంతఁ

గీ. రాజగోపాలు నెఱుఁగ నారడముపడితి, మదినిగల శంక లీమేటియెదుట నిడితి
నెల్లి కాలటుచట్టంబు వెల్లివిరియ, శాంతిమై దాని నెట్లోర్వఁ జను నటంటి. ౮

ఆ. తోసివేయఁదగిన శాసనముల్ మఱి, య్యేవి యేవియంటి నింతలోన
రంగబుధునిపిల్పునం గూడి రాసీమఁ, బేరుగన్న పెద్దపెద్దలెల్ల. ౯

గీ. ఉత్తమజ్ఞానరాశి నా నొప్పు విజయ, రాఘవాచార్యు లాసభారంగమునకు
వన్నె దెచ్చిరి వాదంబు లెన్నియేని, నడిచినవి శేముషీపిశునమ్ము లందు. ౧౦

గీ. అన్న! సత్యాగ్రహాస్రష్ట వైననీవు, దాని చిన పెద్ద నేమముల్ దెచ్చి తెచ్చి
విపులతరలక్షణంబు గావింపు మనుచు, రాఘవులు కోరి రత్యాదరమున నన్ను. ౧౧

వ. అది నాచదురునకు మించినపని కదా! యని యేను విన్నవించితి - మాచర్చ లిట్లుండ కాలటుశాసనము సమగ్రమై యేలుబడివారిపత్త్రికం బ్రకటిత మాయె - దానిం గన్నరేయి నుల్లంబు కలఁగి నా కరనిద్దురయ లభించె - నం దీచట్టముం బ్రతిఘటింప హరతాళముం బ్రకాశపఱుపవలయు నన్నకల వచ్చె - వఱువాత నీగాథ రాజగోపాలాచార్యుల కెఱిఁగించితి - వెండియు సత్యాగ్రహంబు నా ధర్మ సమరంబు - దాని నాత్మనైర్మల్యంబుతో మొదలిడుట లగ్గు - హృదయశుద్ధికిం బస్తు మూలంబు - కాన భారతీయు లందఱుం దమనిత్యకృత్యంబులఁ గట్టిపెట్టి యొకనాఁ డుపవస్తముం బూనవలయు - నిందు దేశంబెల్ల నెట్లున్నను బొంబాయి మద్రాసు బిహారు సింధురాష్ట్రములు కామక పాల్గొను నని విశ్వసింతు - నన వుడు నాచార్యు లగు ననిరి - వారిమిత్త్రులుసైతము దీని కంగీకరించిరి - పదంపడి వేయితొమ్మనూటపందొమ్మిదవయేఁటియేప్రియలునాఁ ఱవదినంబు హరతాళంబు నకు నేమించి లోకమునకుం జాటితి - మొదట నిది మార్చిముప్పదియవనాఁటి కని ప్రకటించి కారణాంతరముల నవ్వలికి మార్చితి. ౧౨

క. ఓహో ! భారతమునయం, దీ హరతాళంబు వెలసె నింటింట నెవం
డూహింపఁగల్గె ము న్నిం, మోహర మిటు దర్శనీయముగ నగు నంచున్. ౧౩

***

౩౧ ఆ రో జు లు - ౧

క. ఇంచుక దక్షిణభారత, సంచారము నిర్వహించి శంకరలా ల
ధ్రించుట హరతాళము సా, గించుటకుం జనితి బెండగిలి బొంబయికిన్. ౧

వ. గడువుం దిద్దుట తెలియమింజేసి మార్చిముప్పదియవనాఁటన కార్యక్రమం బిది ఢిల్లీనగరంబునఁ బూర్తియయ్యె - నవ్వేట నజమల్ ఖాను శ్రద్ధానందులపల్కి౯ం బ్రజలు పూలదండంబోలెఁ దలఁదాల్తురు - వా రెన్నఁడే నిట్టిహరతాళ మొనరింపకైరి - మఱియు నప్పురమున ౨

క. హిందువులు ముసల్మానులు, నందఱు నేకీభవించి రప్పుడు శ్రద్ధా
నందుని జుమామసీదున, కుం దోడ్కొని చని తురుష్కకోవిదవర్యుల్. ౩

క. ఆసంయమిచేత నుప, న్యాసము చేయించి రచటియధికారుల కీ
యాసత్తిని గనినంతన, యీ సేర్పడె ధర్మదృష్టియెల్ల నశించెన్. ౪

క. మెరవడివోయెడి ప్రజపైఁ, గఱకరులై పెక్కుగుండ్లు కాల్చిరి పౌరుల్
మరణించిరి కొందఱు క్రొం, దఱమేనులు గాయపడియె దయనీయముగన్. ౫

క. రావలయు న్వేనువెంటన, యీ వని యతిరాజు తంతినిచ్చెను దనకున్
మీవాఁడను బొంబయిపని, కావల నే తెంతు సైఁపుఁడని యే నంటిన్. ౬

వ. ఢిల్లీ యల్లరివంటిద లాహోరునం దమృతసరమునం బొటమరించెఁ - గిచలూ సత్యపాలురు వేవేగ నమృతసరముం జేరుఁడని నాకు వార్త నంపిరి - హాస్తినకు వచ్చినతఱి మిమ్ము దర్శింతునని వారి కెఱుకచేసితి - నింతలో సుముహూర్తంబు దాసె - నసంఖ్యాకులు బొంబాయిపౌరు లాదినంబున ౭

క. రేపాడి నిద్రమేల్కొని, చౌపాటికిఁ జేరి సింధుజలమున స్నాన
వ్యాపారము దీరిచి దీ, క్షావరవశులై సవిత్రిగానోద్యతులై. ౮

గీ. వచ్చుచుండిరి ఠాకురుద్వారమునకు, నెల్లతలున్ ముస్లిములు నందుఁగలరు పెక్కు
రోకమసీదున భాషింపుఁడో యటంచు, నను ముసల్మాను లర్థించినారు నాఁడు. ౯

వ. ఏనును సరోజినీదేవియు నందు మాటాడినవెన్క విఠలదాసజేరాజణి యీప్రజ యెల్ల మాతృసేవపట్ల హిందూమహమ్మదీయమైత్రిపట్ల బాస గావించునట్లు సేయుండని నన్నుఁ గోరనంత శక్కుఱితిపడి శపథంబు సేయింప నా కిచ్చ వొడమదయ్యెఁ - గావుటం జేసి ౧౦

గీ. లోఁతు తెలియంగక ప్రతినలు, సేఁతఁ గొఱయేమి బాసచేసినవా రా
రీతిం దప్పక నిలువలె, నేతీఱమి యైన మిత్త్రి యెత్త్రి కసరినన్. ౧౧

క. ఈచందపు శపథమ్మును, నైఁచుట కీకొన్నవారు చాపాటికడన్
వేచి సలందగు నెల్లి స, మీచీనాచారతర్ష మేదురబుద్ధుల్. ౧౨

వ. అని జేరాజఃకిం దెలిపితి – నంత నగరంబున హరతాళ మద్వితీయంబుగా సాగె – నప్పు డుప్పుచట్టమును ధిక్కరించితిమి – నిషిద్ధగ్రంథముల ముద్రించి విక్రయించితిమి – వీన హిందూస్వారాజ్యము సర్వోదయము నాఁ దనరు నారచనములుం గలవు – స్వయంసేవకు లీకృతుల నమ్మందొడఁగిరి – యేనును సరోజినీదేవి యుసైత మిప్పనికిం బూనితిమి – వెనువెంటన ముద్రితగ్రంథములెల్ల విలువంబడె – వెల నాల్గణా లైనను బదులు పాతిక లిచ్చి ప్రజ లాపుస్తకము లం గొనిరి – వచ్చిన ధన మీసమరంబునకు వెచ్చింపడె – మఱియు ౧౩

క. ఈహా త్తములం గొనువా, రోపవలెన్ రేపు బంది నుంటకు నంటిన్
లోపించెను బ్రజ కాభయ, మూఁపది పోనాడె నెట్టియొప్పుమి నైనన్. ౧౪

క. మఱునాఁడు ప్రతిజ్ఞ లకై, జరిగినసభ కలఁతి యలఁతి జన మేతెంచెన్
బరమార్థ మెఱిఁగె విత్తలు, వెఱఁగున్ వెనుఁబాటు సంభవింపదు నాకున్. ౧౫

వ. ఉద్రేకజనకంబు లగు కేకలదెసం గాక లోకమున కుపకరించుపనులపట్లఁ బ్రజ కుత్సాహమ్ము లేమి యే నెన్నఁడో కంటిఁ – గాన నాఁ డరుదెంచిన పది పండ్రెండుమందిని గని యుస్సురనక ప్రతిన తెఱఁగెల్ల వారికి వివరించితి – నాఁటి నిశయంద నేను బాంచాలమునకు బెండగిల్లితి – నెనిమిదవ తేదినాఁడు మధురా ఘట్టంబున ధూమశకటంబు నిల్చె – నప్పుడు గిద్వాని నన్నుం గదిసి ౧౬

క. అన్నా! యేల్బడివారలు, నిన్నిపుడే నిల్వరింత నిశ్చిత మాయెన్
నన్ను నియమింపుఁ డక్కఱ, యున్నపనుల్ నిర్వహింతు నోడక యనియెన్. ౧౭

క. ఆతనికిన్ దఱివచ్చిన, చూతము లెమ్మంటి ముందుచోటికి శకటం
బేతేరఁ దొడఁగె నస్మ, చ్చేతము భావ్యర్థచింతచే వలయంగన్. ౧౮

క. 'పలవల్'ఘట్టము దవుద, వ్వుల నుండఁగ నన్నుఁగదిసెఁ బోలిసువాఁ డే
నలవడియె ముహూర్తం బని, యెలమిం గనుచుండ నాతఁ డిడె నుత్తరువున్. ౧౯

క. "పాంచాలమునను మీ రే, తెంచుట కే మిపుడు సమ్మతింప మశాంతిం
బెంచును భవత్ప్రవేశము, సంచలితస్వాంత మచటిజన మీవేళన్." ౨౦

వ. ఇట్టియానతి వతం డొసఁగి డిగ్గుండవ నమ్మృతసరమ్మున కే నల్లరిం బెంప నేగువాఁడం గాను – దాని నడఁగింపవ చనుచుంటి – నచటిప్రజానాయకు లిప్పనికి న న్నాకారణచేసిరి – కాన మీపనుపుం బాటింపఁజాల – నని యే నాడితి –

నింతలో నంచె సమీపించె - నా వెంట వచ్చుమహాదేవునను వలయుమాటలు
సెప్పితి - నోరిమిం బాయఁజన దంటి - నంత నధికారులు పలవల్ ఘట్టమున నన్ను
డింపి బొంబాయి దెసకు మరలించిరి - నా వెంట నొకయుద్యోగి వచ్చి మెరీన్ లైన్సు
కడ నన్ను విడిచి యిఁక మీకు విముక్తి యనియె - నేను రేవాశంకరునిల్లు చేరితి -
నచ్చెలికాఁడు ౨౧

క. అన్నా ! నినుఁ బట్టినకథ, విన్నంతన పీటఁ గినుక విజ్జెఁ బ్రజాసం
పన్నమగు పాయధుని కడఁ, బెన్నల్లరి సాగునన్న భీతి జనించున్. ౨౨

క. ఆగందరగోళము గని, సాగిరి పోలీసు లటకు సన్నలు పెద్దల్;
సాగరమువోలె నగరం, బీగడియన్ గుబ్బటిల్లు నే మేర్పడునో. ౨3

క. అని పల్కు-వేళ సోదరి, యనసూయాదేవి వచ్చె నత్తర మడరన్
జనతను నిల్పుట దుశ్శక, మనంత మది మిమ్ముఁ జూడ కాపో దనియెన్. ౨౪

క. తడ వోర్వరాని దని యే, వెడలితి నన్గన్నయంత వెల్లువపోలెన్
గడుకొనెఁ బౌరులసంతస, మడరె జయధ్వనులు భువియు నభ్రము నదు్రివన్.

క. రాహుత్తు లపుడు రాఁ బ్రజ, లోహట మిసుమంత లేక యుగ్రవిలాసం
దోహమున వారి ముంచిరి, నాహృదయక్షోణి తెగ్రిస్సి నలినలి కాఁగన్. ౨౬

క. నిగ్రహము వలయుఁ జన దీ, యాగ్రహ మని చేతు లెత్తి యర్థించితి నా
వాగ్రివ మాలింపక సా, ధాగ్రింబుల నిలిచి విసరి రక్కట ! అప్పల్. ౨౭

వ. అంత మెఱవణిం గోటతట్టునకుఁ జనసీక యాశ్వికులు దాని కభిముఖులై లెస్స
పెనఁగంజాగిరి - వా రెంత యోలాకుపడిన నేమి ?- కొలంది సెప్పరాని యాప్రజా
ప్రవాహము వారిం బాయవఱిచి పురోగమింపం దొడఁగె - నపుడు నా సైనను
మాటదక్కదని తోఁచెఁ - బదంపడి రక్షకభటాధికారి ౨౮

క. జనతతి నటునిటు రొప్పఁగఁ, దనవారలఁ బనిచె నంత దయవిడి సాదుల్
మనుజులపైఁ దమ యెక్కిన, పెనుమావులఁబఱపి వెఱపు పెంచిరి మూకన్. ౨౯

క. శరవేగమున హయమాయులు, పరువెత్తుచునుండెఁ బ్రజకు బరిసెలు తగులన్
దురగఖురహతులపాలై, పఠివిగ్నంబై జనమ్ము పఱిచెన్ ధిరిసెన్. 3౦

క. ఏటు వోవుటకుం దోఁపమిఁ, గటకటఁబడెఁ బ్రజయ్యు నాశ్వికప్రకరంబున్
దుటిలో బీభత్సరసా, ర్భటి రేఁగి పురంబు కలవరంగము నెనసెన్. 3౧

వ. రాహుత్తులదుండగ మిట్లు ప్రాంపిరిష్ఠోపుటం గని యేను సైరింపనోడి దాని లెఱిఁ
గెల్ల వెల్లడింప నున్నతాధికారికార్యాలయంబున కరిగితి. 3౨

46

౩౨ ఆరోజులు - ౨

క. దారమాలె నెక్కఁదొడఁగితిఁ, గరవాలము లూని సైనిక గ్రామణు లా
తెరువునఁ బదపదమునఁ దోఁ, చిరి సమరచ్ఛాయ లెగసి చిందులు త్రొక్కన్. ౧

క. అధికారిం గని జరిగిన, కథనెల్ల వెలార్చి పాడిగా దిది యంటిన్
బ్రభమ ప్రయత్న మంతయు, వృథయై యిటు లయ్యెనని 'గ్రిఫ్' త్తతఁ డనియెన్. ౨

క. ప్రజలు వెనుదీయలే దని, గిజగిజగొనఁ బెన్ పటాణిగిట్టలతో డన్
గజిబిజిగాఁ ద్రొక్కింతురె, నిజ మారసి కనుఁ డటంచు నే నపుడంటిన్. ౩

వ. అంత నమ్మేటి 'మీ రిట్లు నాఁ జెల్లదు - మీయుపదేశంబునంజేసి ప్రజ లెట్టిచేత లకుం బాల్పడుదు రది మాక లెస్స తెలియు - నేము తోలుతో ల్తన మేల్కాన మేని కడుంగడుఁ జేటు వాటిల్లునవు డీమూఁక మీ కేనిలోఁగదని యెఱుంగుఁడు - శాసనోల్లంఘనము ప్రజలకుం జేలికపని - కాని శాంతిం బాదుకొల్పుట వీరి కక్కఁజంబగు చేఁత - మీసిద్ధాంతము లుత్తమంబుల - యైనను లోకంబు వానిమర్మ మెఱుంగఁజాలదు - దాని ప్రకృతియ దానికి నొజ్జ యనవుడు ౪

క. మీకఆదల నే నిచ్చట, నీకొన; లోకమ్ము కోర దెన్నఁడు రణమున్
బ్రాకటశాంతియ నిరతము, నాకాంక్షయొనర్చు నోర్చు నదియని యంటిన్. ౫

ఆ. ప్రజలు మీపథమ్ము పాటింపరేని మీ, రపు డొనర్చు టేమి యనె గ్రిఫిత్తు
నాకు నెన్నఁ డట్టినమ్మిక వొడము నా, నాఁడ దురము నిల్పువాఁడ నంటి. ౬

వ. అంత నయ్యధికారిపుంగవుఁడు ౭

క. మీ రించుక శాంతించిన, భారతదేశంబు నేఁడు పాటించు దురా
చారమ్ములెల్లఁ దెలియును, మూరెన్ బెనువెట్టి యిపుడు మూఁల న్మోలన్. ౮

ఆ. అమృతసరమునం దహమ్మదాబాదున, నాఁగరానిసివము రేఁగె నేఁడు
తక్కుతావులందు నిక్కినయాగడ, మెంత కలదొ తెలియ దింతదనుక. ౯

క. తెగనతికి రచ్చ టచ్చట, నెగ పేర్పడఁదంతిఁగ లీపొద్దు ప్రజల్
తగవునఁ బరికింపఁగ నీ, యగడెల్లను యుష్మదీయ మని వాకొచ్చెన్. ౧౦

వ. పదంపడి యేను "నాప్రతిభూత్వ మున్నయెడం బొడమినపాపంబు నాతలం దాల్పక మాన - నహమ్మదాబాదునం దవగడము రేఁగెనాఁ దనకు విస్మయ విషాదంబు లుదయించెడి - నమృతసరమ్మున కేను బూఁటపడం జాలఁ - బాంచాల మున కే నెప్పుడుం జన్నవాఁడఁగాను - దత్రత్యులందఱు నా కపరిచితులు - కాని

క. ఏలుబడివారు న న్నా, నేలకుఁ జననిచ్చిరేని నిరుపమశాంతిం
బాలించియుందు నచ్చటఁ, బోలనిపని కొగ్గి దొరలు పొరపడి రిందున్. ౧౨

క. నను బట్టుకొన్నవార్తను, వినినంతన జనత రోషవివశం బయ్యెన్
జనునిది చనదిది యను తే, ల్పిని గోల్పడి మెచ్చరానివిధమున రెచ్చెన్" ౧౩

క. అని పల్కెడు నకే డేవో, వినిపించె నడంగదాయె వేటిమి మాపున్
జనులను గూర్చెదఁదీర్చెద, ననుమతి నిండని గ్రిషిత్తు నాడితిఁ జనితిన్. ౧౪

క. గొప్పసభ జరిగ వీటన్, జెప్పితిఁ బౌరులకు సత్యశీలురబాటన్
దప్పక శాంతి వహించుట, కొప్పనిచో నన్ను వదలు టొ ప్పని యంటిన్. ౧౫

ఆ. అపుడ వార్తవచ్చె ననసూయ కహమదా, బాదు తప్పదారి పట్టె ననియు
నచటికూలివార లాగ్రహావిష్టులై, చెట్టచెట్టపనులు చేసి రనియు. ౧౬

క. అనసూయ చెఱంబడె నని, యన్నృతకథం జాటె నొక్కఁ డానగరమునన్
జను లిఁక రేఁగిరి మ్రూఁగిరి, తునిమిరి రాహుత్తు నొకని దుష్టాశయులై. ౧౭

వ. ఈదుర్వార్త విన్నంతన నేఁ నహమ్మదాబాదునకుఁ బయనమైతితి - విశేషము లెఱింగితి - నడియాదునం బొగబండినిబడగొట్టుజతనమ్ములు నడిచె - వీరమగామునం దొకప్రభుత్వాధికారి చంపంబడె - సైనికశాసన మానగరంబునం బ్రయుక్త మాయెఁ - బ్రజలు వెఱచఱచిరి - పాపఫలంబు వడ్డితోఁ బడసిరి - నే నధికారి చెంతకుం జనితి - నతఁడు ౧౮

క. కస్సుమని బుస్సుమని య, ర్భిస్సులు వెలలింపఁ బ్రజలచేసిన యవమా
గస్సునకు నుస్సురని యే, లెస్స నిదానించి మూదలించితిఁ దగవున్. ౧౯

క. దారుణసైనికశాసన, మోరువ రీప్రజలు దాని నుడిఁగింపుఁడు నా
నేరిమి నియ్యెడ శాంతిం, గూరుతు నొకసభకు నియ్యకొనుఁడా యంటిన్. ౨౦

ఆ. అతఁడు సమ్మతింప నాశ్రమకోణికిఁ, బిలిచినాఁడఁ బిన్నపెద్దవాండ్రి
జంకులేక వారు సల్పినదోసమ్ము, లేర్పరించినాఁడ నోర్పుతోడ. ౨౧

క. ఇన్నాళ్ళలోలె నెవ్వరి, యున్నతి నర్థించి యలఁత నొందితి వారల్
మన్నింపరాని దారికిఁ, జన్నారని సిగ్గుపడితి జాలింబడితిన్. ౨౨

క. నావా రొనర్చుతప్పున, నావంతు న్గలదటన్న నాయము గంటిన్
భావించితి నీమైలకు, మోవందగు నిల్లివేఁగు మూనా ళ్ళనుచున్. ౨౩

వ. ఒక్కనాఁడు మీరుం బస్తు పాటింపుఁడని ప్రజలం గోరితిఁ - జేసినపాపంబు నంగీకరింపుఁడని కర్తలకుం దెలిపితి - నేరముల మన్నింపుఁడని రాచటికమువారి వేఁడితి - నమ్మఱుసటినాఁడ సైనికశాసన ముపసంహృతం బాయె - నంతఁ బురప్రముఖులు కొంద ఱేతెంచి సత్యాగ్రహము నాఁపందగునని నన్నర్థింప లోకమున కహింస వసపోవనంతవట్టు దానిం బ్రయోగింపమి లగ్గని యేన తెల్పుకొంటి నంటి - నా పల్కు వారి నలరించెఁ - గాని కొందఱు నెయ్యుర కసంతృప్తి గూర్చె - సత్యా

గ్రహమున కహింస యనివార్యంబగు నియమ మైననాఁడు సమష్టిశాసనోల్లం
ఘనము కొనసాగనేరదని వీరివాదంబు – కాని నాయనుచరులై నన్ను నమ్మిం
చినవారుసైతమహింస నాదరింపరేని సత్యాగ్రహము నెట్లు సాగింతు ? ౨౪

***

33 కొండంతతప్పు

గీ. అహమదాబాదుపని పూర్తియైనయంతఁ, జేరుకొన్నాఁడ నడియాదుసీమ కపుడు
కంటి నందందు సాగినకలకుఁజేఁత, లుల్ల ముడికిల్లి పతియులై తల్లడిల్ల. ౧

ఆ. అదను రాకముంద మది పరిపక్వంబు, కాకముంద పసుత పోకముంద
యేలువారిముదల నెదిరింపుమని ప్రజ, కానవెట్టి దోషి నైతి నేను. ౨

వ. నాయొనర్చిన యీదోషము సామాన్యము కాదనియు నది కొండంతతప్పనియు నిచట లెస్స యెఱింగితి – సభలో దాని నంగీకరించితి – నిట్లయ్యుఁగోలు పరిహాస పాత్రంబ – కాని నాకిది పశ్చాత్తాపము గల్గింపదయ్యె – నేనికంబోని పెఱలదోస మావంతయనియు నావంబోని మననేరము కొండంత యనియుం గనఁగల్గిననాఁడ మనము సత్యాగ్రహులమని చెప్పనోర్తు – హిమాద్రివంటి యీనాప్రమాద మెట్టిదో పరికింతము – చట్టముఁద్రోయవలచువాఁడు దానిదెస హృదయపూర్వక వినయముఁ జూపఁదగు – నంగీకృతిం బ్రకటింపవలయుఁ – బ్రాయికంబుగా మనము దండమునకు వెఱచి శాసనము ననుసరింతు – మది ప్రధానముగా నీతికిం జెందియుండ – దెట్లందురేని చట్ట ముండుఁ గాక లేకపోవుఁగాక సజ్జనుం డెవఁడును బ్రముచ్చిమి కొగ్గఁడు – త్రొక్కుడుబండి కంధకారమ్మున దివ్వ వలయునన్న యాన నాతండ మీఱు – మీఱితిఁగదా యని వగవంబోఁడు – నీ వీనేమముం బాటింపుమని యెవఁడేని హితమ్ము వల్క నెంతసాధువేని తన్నియమంబు పాలింపఁడు – కాని యిట్టికట్టడ యేర్పడ్డ నాఁడు దాని నుల్లంఘించిన శిక్షయొదవు నన్నవెఱ తోఁచునేని వాఁ డాశిక్షుం బడయమికి మాత్రము బండికి దీవియం గట్టు – నీ నియమానుసరణంబునకు శిక్షాభయంబ హేతువు – కాని సత్యాగ్రహి సమాజమునకుం జెందిన యెల్ల యాజ్ఞల నెఱింగి వాని మన్నించుట తన కృత్యంబని యిచ్ఛమై నాదరించు – నిట్టివానికిఁ జట్టములబాగోగు లెఱుంగునేర్పు చేకూరు – నపుడ వానికిం గొన్ని యెడల శాసనం బతిక్రమింపఁ దగుపెత్తనము లభించు – నీ చనవు రాకముంద చట్టముం దాఁటుఁడని యే నంటి – నిదియ నాయొనర్చినతప్పు – నాదృష్టి కిది కొండంతగాఁ గన్పట్టె – ఖేడామండలమునం దడుగుమోపినంతన ముందటి సత్యాగ్రహమునం గలదోసమెల్ల నాబుద్ధికిం దగిలె – నింత తెల్లమైయున్న యాలోపంబు నెట్లువిస్మరించితినో యని వగచితిఁ – గావున

క. ఎల్లరుఁ దలపడి చట్టము, నుల్లంఘించుటకు మున్ను యుక్తపథంబుల్
తెల్లమొనరించి వారల, యుల్లము సవరించువర్గ మొక్కటివలయున్. ౪
క. సత్యాగ్రహలక్షణముల, నత్యర్థ మెఱింగి యుండనగు నిది;ప్రజకున్
నిత్యము సుగతిం జూపుచు, నుత్యంబగు సేవఁజేయ నూల్కొనవలయున్. ౫
గీ. అని తలంచుచు బొంబాయి కపుడుచేరి, చెచ్చెరం గూర్చితిని స్వయంసేవకులను
శాంతిరణధర్మమర్మముల్ చక్క నుడువ, బయలుపఱిచితిఁ జినచిన్నపత్రికలను. ౬
క. ఏ నిట్లు పెనఁగులాడితిఁ, గాని జనాసక్తి యిందుఁ గనఁబడదాయెన్
సైనికసంఖ్యయు నదిరా !, నానాఁటికిఁ దీసికట్టు నా సన్నగిలెన్. ౭

***

౩౮ నవజీవన్ - యంగిండియా

క. నాశక్తి ధారవోయుచు, దేశంబున శాంతినింపఁ దివిరెడితఱి వ
క్రాశయులై ప్రజలన్ ధర, ణీశులు దండింపసాగి రెగ పేర్పడఁగన్. ౧
క. బెడిదం బిది పంజాబునఁ, గుడియెడమల రేఁగె నాయకులు చెఱసాలం
బడి రిఁక సైనికశాసన, మడరెన్ సరిక్రొత్త కోర్టు లట నట వెలసెన్. ౨
క. నిందితునిపల్కుతో నతఁ, డందించినసాక్షి యిచ్చునాధారముతో
నిందుఁ బనిలేదు తీర్పరి, నంది యనన్ నంది పంది నాఁ బంది యగున్. ౩
క. పొట్టలతోఁ బ్రాఁకించిరి, కట్టిఁడి సైనికులు వెలఁదుకల మగవాండ్రన్
గట్టా! యమృతసరమ్మునఁ, బుట్టినదుండగము సెప్పఁబో లజ్జయగున్. ౪
క. జలియన్వాలాబాగునఁ, జెలరేఁగినహింస నెల్ల సీమలు తెగడెన్
దులగా దది యీహింసకుఁ, దలఁగెఁ బ్రజామాన మిచట దైత్యులకతనన్. ౫
ఆ. మిన్ను మీఁదఁబడిన వెన్నిక రమ్మ పాం, చాలమునకు జంపు సలుపఁబోకు
మన్నవార్త నాకు నంద ఢిల్లీపతి, యాజ్ఞ కపుడ కమ్మ నంపినాఁడ. ౬
ఆ. రిత్తవోయె నాదునుత్తర మావెన్కఁ, దంతినిడితి నదియు నంతెయయ్యె
నేమిసేఁత వలయు నిపుడని యెంతేని, గలఁగినాఁడ బెద్ద కలఁగినాఁడ. ౭
వ. సరకారువారియానతి లేక పాంచాలమం దడుగుమోపుటం జేసి శాసనోల్లంఘన
మొనర్చితినన్న తృప్తితక్క నా కొండుమే లెద్దియుం గూరదు – నేఁ డానేల
శాంతికి మొగమువాచియుండె – నచటియధికారులకు నాదిక్షానడపడి యొజ్జబంతి
యయ్యెనిట్టితఱి నేను జట్టముంద్రోయుట చిచ్చులో నేయివోఁతయగుఁ –గావ ు
క. చెలు లెంతవేఁడుకొన్నను, బాల మది చేరంగలేక పొక్కనఁ బడితిన్
బలుమఱు వినఁబడు నచ్చటి, కొల సాహసి పంక్తు కొఱికికొనుచుంటి నిటన్. ౮
వ. అయ్యవసరంబున ౧౦

ఆ. వినిపల్కుచేవ గ్రానికల్ పత్రిక, కద్వితీయగరిమ మావహిల్లె
నిచ్చ సేయు నోర్మి నిచ్చలు నేడు స, త్యాగ్రహంబు నిల్పుమనియె నెతఁడు, ౧౧

క. ఆశాంతికాముకుని సుజ, నాశాస్యచరిత్రు మిత్రు హార్నిమనున్ బ్రి
ద్వీషులు నిర్బంధించిరి, దేశాంతరమునకుఁ బంపఁ దెగఁబడి రకటా! ౧౨

క. ఆవిమ్మట నాతనిపని, నాపైఁ బడెఁ గాని యేను నలఁగకమున్నె
భూపాలురు తత్పత్రిక, నాఁపిరి చీఁకట్లు పెరిఁగె నవ్విషయమునన్. ౧౩

వ. క్రానికల్ సంచాలకు లగు నుమర్ సోబానీ శంకరలాల్ బాంకరులపాల యంగిండియా యను వారపత్రిక యొండు కలదు – దానిం బరిగ్రహించి ప్రకటింప నన్నానెయ్యురరించిరి – క్రానికలు లేమింజేసి వారమునం దది రెండువిడుతలు వెడలించుట లెస్సయనిరి – వారితలఁపు నాకుం దృప్తి నొదవించె – యంగిండియాను జేకొంటి – నది యింగ్లీషునం బొడము – దానిం జదువుట గ్రామీణులకు నందనిపని – నాకుం బ్రధానమైన కార్యరంగము ఘూర్జరభూమి – యచటివారికి నాబాట లెఱిఁగింప గుజ్జరి వలయు – నిందులా లపు డీబాస నొకమాసపత్రికం బ్రచురించు – నదియ నవజీవను – నా కదియు నర్పితంబాయె – దానిని వారపత్రికం జేసితి – నింతలోఁ గ్రానిక లాఁకం బాసె – యంగిండియా మరల వారపత్రిక యయ్యె – నవజీవ నహమ్మదాబాదునుండి వెడలునది – కాన యంగిడియాను సైత మచటికి మార్చితి – నచ్చుకూటమును గొంటి – నిది లేనిపత్రిక పెక్కుచిక్కులం బడు – నీరెంటి నాదరువుగాఁ గొని యోపినంతవట్టు సత్యాగ్రహధర్మముం బ్రజకు నేర్పసాగితి.

క. పత్రిక లివి లోకాదర, పాత్రములై నడువ శాంతిఁ బడసితి; వీనన్
మాత్రలకుఁ బాత్రలకు నే, మాత్రయుఁ జో టీక మేలిమార్గము గొంటిన్. ౧౪

* * *

౩౫ పంజాబులో

క. నారాష్ట్రమునం దిర్యోడ, మూరినచెట్టులకు నీవ మూలం బని నన్
దూఱెను మైకేలోడయరు, నో రుండిన నెట్టులైన నుడువఁగవచ్చున్. ౧

క. సైనికశాసనమునఁ బడి, నానాహైన్యములు మోసి నలిఁగెడి మా యీ
దీనత నీ విడుభిక్షము, నా నోడర యమృతసరమునం గల యువలున్. ౨

గీ. ఈవు సత్యాగ్రహము నాఁగవేని డయ్యరట్లు మముఁ గాల్చువాఁడు కాఁ డనిరి కొంద
ఱిపుడు పంజాబునకు వత్తువేని నిన్ను, హతుని గావింతు రని కొంద ఱనిరి కినుక. ౩

క. ఏసరణి నెవరు పదరిన, నాసల్పినచేత వోలినది యని ప్రజ్ఞా
భాసురులకు సందియ మొక, వీసము రానీని యోగ్యవిధి యని తోఁచెన్. ౪

గీ. ఎపుడు పాంచాలమున దూఁకు టెపు డటంచు, నురవణించుచు నుఱ్ఱూఁగుచుంటి నేను
ఇపుడుగా దిద్దుగా దని యేలువారు, పలుమఱు న్నిల్వరించి రిప్పట్ల నన్ను. ౫
వ. ఇట్లుండ సైనికశాసనమునాఁ డధికృతులు పాంచాలము నేలిన తెఱఁగుం బరికింప రాచఱికమువా రుపసంఘ మొం డేర్పఱిచిరి- హాంటరు దీనికిం బెద్ద - కాన నిది హాంటరువర్గము నా వెలయు - దీనిపని మొదలైనంతన దీనబంధు వాండూ్రిసు పంజాబున కరిగె - నగ్గఱువ పంపినకమ్మం జూడ నాయుల్లంబు వ్రియ్యలాయెఁ - బత్రికలం గన్నకంటె బెడిదంబులగుచేఁత లానేలన్ జాగిన ట్లీలేఖ సూచించెఁ - బాంచాలమునకు వెన్వెంటన రమ్మని యాంధ్రదూసు నన్నాచరించె - మదనమోహనుండు నట్ల వ్రాసెఁ - గాన ౬
క. ఆఁకం జెప్పక పైనము, నీకొండని వైసరాయి కిచ్చితిఁ దంతిన్
జేసుఱె నాతనియనుమతి, నాకుం బ్రాణములు వచ్చినవిధం బాయెన్. ౭
క. లాహోరుపురికిఁ జేరితి, నోహో! జనతాసముద్రి ముబికి జయ జయ
వ్యాహారమ్ముగ మధుర, స్నేహమ్మున నన్నుఁ బెద్దచేసెన్ మ్రోసెన్. ౮
క. రామభుజదత్తచౌదరి, ధామము నావిడిది యయ్యెఁ దత్కాంత గుణ
శ్రీమూర్తి సరళ యించుక, యేమఱక యొసంగె నాకు నించినవిందున్. ౯
క. ఏనిల్చుతావు నేఁటివి, ధానం బెనుసత్రి మగుట తప్పదు నాఁడున్
మానిని యందఱకును దగు, బోనము వడ్డించె నన్నపూర్ణమ్మ వలెన్. ౧౦
వ. ఆనాఁడు కిచలూ సత్యపాలు మున్నగు పాంచాలప్రజానేత లందఱు బందీ లగుటం జేసి శ్రద్ధానంద మోతీలాల్ మదనమోహనులు వారిభారంబు తలఁదాల్చిరి - మోతీలాలుం బెద్దయెఱుంగుట నా కపుడ మొదలాయె - నిమ్మహనీయుండును జెఱకేగనియచటిపెద్దలును నన్నుం దమవానిఁ గావించుకొనిరి- కాన నా కాతావు ప్రియిల్లుంబలెఁ దోఁచె - నంత ౧౧
క. అందఱము దర్శించి హాంటరు, బృందమ్మునమ్రోల సాక్ష్య మిడరా దను దా
రిం ద్రొక్కితి మిది సముచిత, మందును నేఁడైన శుద్ధమనియుం దలఁతున్. ౧౨
క. హాంటరుపరిషత్తు నిటుల్, గెంటినతరువాతఁ బ్రజలకీడుం గోడుం
గంటకుఁ గాంగ్రెసు కొందఱు, దంటలతో సమితి యొందు తలకొనఁజేసెన్. ౧౩
ఆ. దాసు మోతిలాలు తైయబు జయకరు, మదనమోహనుండు మఱియుఁ దాను
సభ్యులైతి ముల్లసమితిని వెవ్వేఱు, కడలు గంటి మార్తగాథ లెఱుఁగ. ౧౪
ఆ. పూర్వరంగ మెల్లఁ బూర్తిగావించుట, కేన వెడలువాఁడ నెల్లయెడల
కప్పటియును సాక్ష్య మార్జనచేసితిఁ, బెక్కుచోట్ల నలఁత లెక్కగొనక. ౧౫
క. నెరజిలి యిది పరికించుచుఁ, బంజాబును లెస్సయెఱుఁగు భాగ్యమ్మును గం
టిం జెలియుండ్రితోడను, మంజులమగు నెఱుక చిక్కె మన్మన మలరెన్. ౧౬

ఆ. యుగయుగాలనెయ్య మొండోరులకుఁ బాదు, నిలిచి యున్నయట్లు పొలిచెఁ దృప్తి
చన్నచోటికెల్లఁ జానలు న న్నాద, రింపవచ్చి రపుడు గుంపు లగుచు. ౧౭

క. ఉడుగరగాఁ దమకదురున, వడికిన విచ్చుల నొసంగి వనితలు నన్నుం
గడు మెప్పించిరి వారల, పుడమిన్ ఖద్దరు పెరుంగుఁబో యనుకొంటిన్. ౧౮

క. పల్లీ పత్త్రనముల సం, ధిల్లి నకడగండ్ల నరయఁ దివిరినకొలఁదిన్
దెల్లమియయ్యె దొరల్ పెను, వల్లడి పుట్టించి ప్రజల వాడ్చి రటంచున్. ౧౯

క. నాదిర్షాదొరతనమున, కీదొరతనమునకు వేర్మి యే మనుకొంటిన్
ఖేదించితి సిగ్గిల్లితి, నా దేశం బింతయడఁగెనా యనుకొంటిన్. ౨౦

క, పాంచాల మెల్లసీమల, మించెను బాలించువారిమే లెంచు నెడన్
గొంచక రణభూముల క, ర్పించె నసంఖ్యాత యోద్ధృవీరచ్ఛటలన్. ౨౧

క. ఏతాదృక్షము దేశము, నీ తెఱఁగునఁ బరిభవించి రేల్బడివా రీ
చేఁతకు నాఁడున్ నేఁడును, హేతువు గనలేక విస్మయించెద మివులన్. ౨౨

క. అత్తఱి నేము గడించిన, వృత్తాంతమునెల్ల నుచితవిధిఁ దీర్చి నెఱా
పొత్తమొనర్చితి దబ్బఱ, పొత్తిసుమంతేని రాని పోకడతోడన్. ౨౩

ఆ. కొంచవలయు దానిఁ బాంచాలమునకుఁ జే, కుటిలహింస నెఱుఁగఁ గోరువార
లతిశయోక్తిలేని కృతి యిది యిందలి, మాటమాటకుం బ్రమాణ మిడితి. ౨౪

వ. సేకరించినవాఙ్మూలములు వానిభాగములుం గాక మాసొంతకైత యిందు లేదని చెప్పనోర్తు — సంశయాస్పదమగు సాక్ష్య మెద్దియు దీనం జేరదయ్యె — సత్యమ్ము నెట్టయెదుటఁ జూచుచుం గూర్చినయీగ్రంథముం గన్నవా రాంగ్లేయులు తమ యేలుబడిం దిరపఱచుకొంట కెంతలేసి రాకాసితనంబులకే నోహటిల్లరని తలంత్రు.

* * *

౩౬ బదులునకు బదులా?

క. డయ్యరు పాంచాలంబును, డయ్యించిన తెఱఁగు నరయుటం దలనిడి యే
నయ్యాయి జనపదంబుల, కొయ్యం జనువేళ మితు్ర లూర్జస్విమణుల్. ౧

వ. అసఫాలీప్రభృతులు హస్తినం గూడనున్న హిందూమహమ్మదీయ పరిషత్తునకు వన్నాకారణచేసిరి — ఖిలాఫత్తుబెడఁదయు, గోరక్షయు నందు విచార్యాంశంబులనియు, నది సౌరభేయీసమస్యం దీర్పఁదగిన యధనవియ్యు న ప్పిలుపునం గలదు_ సభకు రాఁజాలుఁ గాని ఖిలాఫత్తును, ధేనురక్షణమును జతచేసి యొకదాని కొకటి మాఱుగాఁ జర్చించుట సముచితంబు కాదని యాహ్వానసంఘమ్మువారికి మున్ముందు కమ్మ నంపి పదంపడి యేన్ను ౨

క. కరినగరంబున కేగితి, గురువలు పెక్కండ్రు సభకుఁగా వచ్చిరి స
చ్చరితులు శ్రద్ధానందులు, నరుదెంచిరి మాతృసేవ నాధీనమతుల్. ౩

ఆ. తొలుత నమ్మసీపితో గవీసంరక్ష, గుఱిచి మనవిచేసికొన్నవాఁడ
నేను సభకు దీని నవ్వలిదానిఁగాఁ, జేఁత లెస్సయనియె నాతపస్వి. ౪

గీ. కొలువునకుఁ దెచ్చి యిది పదుగుండ్రఁ జెవిని, వైవు మనియె;హకీమ్‌సాహెబ్ నీవు సెప్పు
నుడువు నీకొందు నని నాకు నిడియె బల్కి, వేచితిం బరిష త్సమావేశమునకు. ౫

వ. గుణదోషములం బట్టి యీ రెండు సమస్యల వెవ్వేఱుగా నరయిక పాడి యని నా తలంపు – ఖిలాఫత్తువాదము ధర్మ్య మైననాఁడు రాచఱికంపువా రద్దాని కెగ్గాడిననాఁడు హిందువులు ముస్లిముల కండయై నిల్వ వలయు – నాలంగోయమి దీని కంటింపఁజనదు – హిందువు లీమాఱుమేలు వలవంగాదు – మఱియు నీ నాఁడు ౬

క. హిందువులార!ఖిలాఫతు, కుందు నివారింపఁ బూనుకొందురయే నా
వుం దినుట విడుతునని ప్రల్కం దగదు మహమ్మదీయగణ మని తలఁతున్. ౭

ఆ. ఇరుగుపొరుగువారు హిందువులని వారి,తలఁపుఁ బెద్దసేఁత ధర్మ్య మనియు
నెఱిఁగి ముసలమాను లితిండి నిచ్చతోఁ,ద్రోవవలయు మఱచిపోవవలయు. ౮

క. ఇది తన కాచర్యం బని,మదిఁ దోఁచెనయేని ముసలమాను ఖిలాఫ
త్తది చక్కఁబఱుప హైందవు, డోదవినఁ గాకున్న మొదవు నోముట వలయున్.

వ. కాన నీసంయుక్తసభవారికి ఖిలాఫత్తుం ద్రిచ్చు టొకండ యాచరితవ్య మని నమ్మితి – నాయాశయంబునకు సభాస్తారులెల్లరు నురరీకృతిం జాటిరి– గోసమస్య సదస్సున కెక్కదయ్యెఁ – గాని మౌలానా యబ్దుల్‌బారీ తనప్రసంగంబున ముస్లిముల నుద్దేశించి యిట్లనియె. ౧౦

క. ఓయన్నలార ! హైందవు, లిమొడ నెట్లున్న వారియిరుగున నుంటన్
ద్రోయవలె మనము గోవధ,మా యయ్యలచిత్తవృత్తి కనుకూలముగన్. ౧౧

క. ఇట్టిపరిణామ మేర్పడఁ, బట్టి ముసల్మాను లావుపలలముఁ గేలన్
ముట్టక పెన్నొట్టిడుకొ, న్నట్టుండి రొకప్పు డార్య లభినందింపన్. ౧౨

వ. మఱియు నీఖిలాఫత్తు దుండగమునకుఁ బాంచాలదురంతముల జోడింపఁ దగునని సభాసదులు కొంద ఱాడ నద్దాని కే నెదురైతిఁ – బంజాబుసమస్య స్థానిక మగుటంజేసి సమరశాంత్యుత్సవములం బాల్గొనఁదగునా యన్నపాడిం బరికించుతఱి నది మనదృష్టికి రాఁ గాదనియు రణసంధిసూత్రములంబట్టి యవతరించిన ఖిలాఫత్తునకు దానిం జతపఱిచిననాఁ డీసభ్యులు బెడిదంబగు నెఱుంగమికిఁ బూఁటకాఁపు లౌట వలయు ననియు నే నంటి – నావాదమునకుం గొల్వువారిమైత్రోలు చుల్కం జేపడియె – వెండియు ౧౩

ఆ. హాస్తినగరసభకు హాజరత్ మొహానియు, వచ్చె నతఁడు తీవ్రవాదనిరతి
నెల్లయెడల నాకు నెదురయ్యె; నిచ్చలు, నట్లె యుండె నతని యరుగుతోవ. ౧౪

క. హిందువులు ముసల్మానులు,నందఱుఁ బరదేశవస్త్ర మావృతిగావిం
పం దగ దనుచర్చ సభా,మందిరమున రా నతండు మాత్రె నిలిచెన్. ౧౫

ఆ. ఇంగిలీసువార లీఖిలాఫత్తున,నుచిత మైనతీర్పు నొసఁగరేని
గడఁగి యెల్లవగలఁ గసితీర్చుకొనఁదగు,నన్నదృష్టి నాతఁ డున్నవాఁడు. ౧౬

ఆ. కాన సీమవలన నీనేలకుం డిగు,నెల్లవస్తులను బహిష్కరింప
వలయునంచుఁ బెద్దవా దొనరించి గ,గ్గోలుపఱిచె నపుడు కొల్వునెల్ల. ౧౭

క. వస్తువులనెల్ల మానుట,దుస్తరము నయుక్త; మేల తొందర వినుఁడీ
దుస్తుల వెలివేతయ కడు,శస్తంబని యేను లెస్సచాటితి రచ్చన్. ౧౮

వ. నా యహింసాధర్మమునైతము సభాసదుల కెఱుకువఱావించితి — నపుడు
మౌలానా హాజరత్ మొహానీధోరణి విన్నసభ్యు లామోదసూచకధ్వానంబుల నాకు
సంబఱిచ్చిరి — కాన నాబూర యెవరిచెవి కెక్కునా యని జంకితిఁ — గాని నా
కర్తవ్య మేను బాలింపవలయుఁ గదా యని నాతలఁపు లావిష్కరింపం దెగితి —
నావాదంబు నోలగంబెల్ల శ్రద్ధధానమై వినియె — నంత ౧౯

క. పరిహాస్యక్రియ లేటికి, మఱవకుఁ డీగాంధి సెప్పుమాట లటంచున్
గఱువలు సభ్యులు నిలఁబడి, తిరపఱిచిరి పెక్కు రస్మదీయాశయముల్. ౨౦

ఆ. లేరు సీమసరకు లేనిసదస్యు లా, కొలువునాల్గుదెసలఁ గలయఁజూడ
గాడుగా కలమొ గొలుసా గడియారమో యెదో, కానవచ్చు నెల్లవానిపజ్జ. ౨౧

క. ఏలా ప్రతిపాదకులును, బాలింపని నిర్ణయం బపాత్రము; దీనన్
మే లేమిగాడము నని ధీ, శాలులు సత్యంబు నెఱుఁగఁజాలిరి సభ్యుల్. ౨౨

క. అంత హాజరత్ మొహానీ, కొంత తెలిసి సీమదుస్తుకొండ విడిచి ని
శ్చింత నిలఁజాల మింకొక, వింతపనిక్ మాకుఁ జూపవే యని నుడివెన్. ౨౩

వ. అది తెల్లవారికి వెట్టపుట్టింపవలయు ననియుం బల్క నతనికోర్కి సముచితంబని
నాకుందోఁచె — విదేశవస్త్రములం ద్రోఁత వెన్వెంటన సాగదనియు నచ్చమగు
ముడుకబట్టం దీర్చునేర్పు మన కెడయైనవిద్దె యనియు సీమదుస్తులం బాయ
మరబట్ట నాశ్రయించుట నిరర్థకం బగుపని యనియు నప్పు డూహించితి —
మౌలానా వలచిన కొత్తవస్తువుం బరికించితి — దానిపేరు హిందీపల్కునం గాని
యురుదుబాసం గాని వెలువరింపలేమికి సిగ్గిల్లి తుట్టతుదకు 'నాన్-కో-ఆపరేష'నని
యింగిలీసునం దెలిపితి — నీ పదంబు నీ యోలగంబునంద తొలుసారిగాఁ బ్రయో
గించితి — రాచఱికమువా రొసంగిన బిరుదములు వీడుటయు వారికొలువుం
బాయుటయు వారికి సాయంబు సేయకుంటయు నాయానూత్రమున కర్థమని

సభవారి కెఱఁగించితి-ద్రోహరతనమ్ము నెదిరించి కత్తిగట్టుట నింద్యంబని చాటితిఁ-బదంపడి కొన్నాళ్ళదనుక నీ క్రొత్తపల్కునకుఁ బ్రచారము రాదయ్యె - నీశబ్ద మీ సభాకార్యక్రమమునఁ దాత్కాలిక విస్మృతిం బడసెఁ - గావునం జేసియ వెనువెంట నమృతసరమునం గూడిన కాంగ్రెసునం దే నేలుబడివారికి సాహాయ్య మొనరింపవలయు నన్న నిర్ణయంబు నంగీకరించితి - వారు హిందూ ముస్లిము సమస్యల నుచితరీతిఁ బరిష్కరింతు రనియు నట్టితఱి నిరోధ మనావశ్యకం బనియు నమ్మి యట్లు గావించితి. ౨౪

***

౩౭ అమృతసరము కాంగ్రెసు

గీ. నామమాత్ర విచారణా నాటకంబు,జరిపి పాంచాల వీరసంచయముపాలి
మందిరముచేసి రధికృతుల్ బందిగమును,ఖడ్గరాజ్యంబు సాగించుకాలమందు.
క. ఇది ఘోరం బిది దుర్భర,మిది నింద్య మటంచు దేశ మెంతయు నార్వన్
బెదరి ద్రోహరల్ బందాలను,వదలిరి కాంగ్రెసుమహాస్సు వచ్చెడివేళన్. ౨
క. హరికృష్ణలాలు మున్నగు,బిరుదులు చెఱఁ బాసి మిత్రబృందము గనియన్
బరితుష్టిఁ గంటఁ జుచును తమ,ధరణికి వచ్చిరి జగద్ధితవ్రతనిఘ్నుల్. ౩
గీ. అమృతసరమున మాతృసేవానురక్త,లలితమై కాంగ్రెసిది సాగులగ్నమందు
బందిగము వీడి వచ్చి రస్పందశౌర్య,వాటు లాలీసగర్భ్య లిమ్మేటిసభకు. ౪
క. ఓహో ! జయ జయ పదకో,లాహలములు పొంగె నపు; డలభ్యానంద
శ్రీ హత్తి చటులవీచీ,వ్యూహోద్యజ్జలధి యయ్యె నోలగమెల్లన్. ౫
క. దినదినమును వేల్వేలుగ,ధనమును బండించు సభికతా వైభవమున్
దృణముంబలె విడి పంజా,బున నిల్చె నెవండు వీరపురుషాగ్రియుఁడై. ౬
క. ఆమోతిలాలునెహ్రూ, ధీమన్మణి నేఁటిసభ నతీవోపాయ
శ్రీ మీఱ నేలె భిక్షు,స్వాములు పిల్చిరి సదంబు శ్రద్ధానందుల్. ౭
క. ఇందనుక లాతిసీమల, కుం దరలినభారతీయు కుడిచెడివెతలే
హిందీపల్కునఁ గాంగ్రెసు, నం దెల్పెడివాఁడ వినయనమ్రుఁడ నగుచున్. ౮
క. ఆపని యొక్కఁడ నేఁడున్, నాపాలి దటంచు వచ్చినాఁడను సభకున్
మాపాలను భగవానుఁడు నా, యోపికకున్ మించువేగు నోడక తుదకున్. ౯
గీ. ఏలుబడివారు మనపాలి కీఁదలంచు, నవ్యసంస్కరణంబు లొనాఁడ వెలసెఁ
బెదవి విఱిచిరి పిన్నలు పెద్ద లేత, దాకృతిన్ నేతిబీఱతో నన్వయించి. ౧౦

ఆ. ప్రజలకొల్లలోనఁ బండిన బాలగం, గాధరుండు వంగమోఘ చిత్త
రంజనుఁడు 'సనేమిరా' యన్నదిక్కున, వక్కణింపఁ దగినవార లైరి. ౧౧

క. మాలవ్యా తాటస్థ్యము, పాలించెఁ గొఱంత లెన్నిపదు లుండును గా
కేలినవా రిడుచనవుల, నాలంబించుటయ కర్జమని యేఁ గంటిన్. ౧౨

వ. పూజనీయుండగు మదనమోహను కుఱంగట నాఁటిరాజకీయ పరిస్థితులం దడవితి_
నగ్రజుంబలె నగ్గఱువ నా కెల్లవర్గంబులవారి తలపోఁత లెఱుకువచేసె - మహా
సభం బొడము సంస్కరణచర్చం బొలువడయం జెల్లు నని యే నప్పు డూహిం
చితిఁ - బాంచాలమునఁ బ్రవర్తిల్లిన హింసం బరికించుదళముసం దే నొకండ
నగుటం జేసియు ఖిలాఫత్తుం జక్కఁబఱచునారటం బేచినవాఁడనై యుంటను
దొరతనమువారితో నాఁడు నా కక్కఱయుండె - వెండియు మాంటేగు మన
భూమికిఁ జెల్మికాఁ డనియు నతఁడు మనవారిం గికురింపఁ డనియు నానమ్మిక -
యాలీసోదరు లత్తఱి బంధవిముక్తు లగుటయు నొక మేలిమార్పని యే నెంచితి_
నిట్టియెడఁ గ్రొత్తచనవుల నీకో లుచితంబని నాకుఁదోఁచెఁ- గాని దాసుమున్నగు
మహామహులు వీనిం ద్రోవఁ బూనుటం జేసి నెఱజోదులగు వీరి కొడ్డారింప జంకి

క. కటకటఁబడితి సభన్ విడి, మెటయేనిం బోక వోలదే యనుకొంటిన్
జిటచిటమను హృత్తాపము, నట నేకాంతమున సంసదధ్యక్షునకున్. ౧౩

క. మాలవ్యాకుం జెల్పితిఁ, జాలుం జాలును బలారె ! సాహస మిచ్చో
నేలయ్య ! తప్పుగుంకుట, యేలిద మిది యనిరి పెద్ద లిద్దఱు నెమ్మిన్. ౧౪

గీ. హరికిషన్‌లాలుచెవి కెక్క నస్మదీయ, వేదనాగాథ మెలమెల్ల వెడలి వెడలి
వలదు నీ వోలముంగోరవలదుమిపుల, నడలుఁ బాంచాలమీవార్త కనియెనతఁడు.

శా. దాసుం జూచితి లోకమాన్యునికడన్ దర్శించితిన్ వెన్కఁ జి
న్నాసాహేబుతలం పెఱింగితిని బన్నం బెంతయున్ సైఁచితిన్
మాసిద్ధాంతము లెల్ల నేకముఖమౌ మార్గంబు కన్పట్టకా
యాసంబందితి దారియేమి యని పెల్లారాటముం జెందితిన్. ౧౫

వ. అంత మదనమోహనునకు దాసి మాచిత్తంబు లేకీభవింపవయ్యె - నానిర్ణయంబు
చర్చకు వచ్చునేని సభాసదులసమ్మతులం గొంట తప్పదు - ప్రేక్షకులం బ్రతి
భువుల న్వింగడించుట కడిందిచేఁత - యెల్లరుం జేతులెత్తిన నేమిపాడి ? - యని
మొఱవెట్టుతఱి హరికిషన్‌లాలు నా పల్కునందుకొని ౧౬

గీ. పూఁటకాఁపుల నన్యుల నోటలేక, సంవిభాగింతు నీ కేల సంశయంబు
తద్భరంబెల్ల నాతలఁ దాల్చువాఁడ, నపసరిల్లక నిల్వు మీ వని వచించె. ౧౭

ఆ. గుండె కుదురుకొల్పుకొంటిఁ దీర్మానంబు, సంతరించి యిడితి సభ్యులెదుట
నన్నుఁ దొడరి రపుడు జిన్నా జగద్గిత, వ్యాహవేది మదనమోహనుండు. ౧౮

క. ప్రత్యర్థులకున్ మాకును, మత్యంతర మంతిమాణుమాత్రమ మైనన్
వాత్యవలె వార లేచిరి, యత్యంతము నలఁగి రోర్మియట్టడు గూఁగన్. ౨౧

క. ఒకవంక నుపన్యాసము, లొకయెడ నైక్యప్రయత్న ముడుగక నడువన్
రకరకముల కమ్మలు నా, యకులనడుమ సాగుచున్న వయ్యాదెసలన్. ౨౨

క. ఇరువాఁగుల సంధింపం, బోరిఁబోరిఁ గష్టించు మదనమోహనుఁ; డంతన్
జెలుమార్పున కీకొని యీ, యుఅవడిఁ దప్పింపు మని మృదూక్తిస్ఫూర్తిన్. ౨౩

క. న న్నాఁగెను జయరాముఁడు, తిన్ననిదని తోఁచె నతనితీరుపు నాకున్
మన్నింపఁదగిన సూచన, కన్నాఁడ నటంటి బాలగంగాధరుతోన్. ౨౪

క. ఆయయ్య చిత్తరంజనుఁ, డీయకొనన్ నిలువరింప నే నని వినిచెన్
దీయంజూపులజిగి దా, సాయెడఁ బఱఁగించె నెయ్యుఁడగు 'పాలు' పయిన్. ౨౫

వ. మాలవీయుం డపుడు దిటముం బడసి దేశబంధువునోట నాలె మ్మన్ననుడుగు వెలువడకమున్న కొలువుఁ గలయందిలకించి యయ్యలార! పొత్తుకుదిరె - నిఁక మీ రెలర్పవచ్చు - నని యెలుఁగెత్తి చాటెఁ - బదంపడి కరతాళరవంబు దివంబు నగల్చె - గంభీరవదనంబులు విరియంబాఱె - నీ తీఱుకతన నాపూఁట మిక్కుటంబాయె. ౨౬

***

3వ కాంగ్రెసుపొత్తు

వ. ఏ నమృతసరమునం జాగిన కాంగ్రెసుచర్చలం గోరు వడయుట తన్మహాసభతోడి నిక్కపుంబొత్తు నాకు మొలతెంచుట యని తలంతు - నింతకుము న్నస్మదీయంబులు భక్తిగౌరవంబు లప్పనచేసికొనం గోరియ జాతీయమహాసభల కేఁగెడి వాఁడ-నాఫ్రికాభారతీయసమస్యంబోని నాసొంతపని వినా కాంగ్రెస్సుపని యెద్దియు నాపాల లేదని తొల్లి భావించితి-నది వలయు నన్న వలపేనిం దన కొదవదాయెఁ - గాని యీనాఁడు ౧

క. నే నలయక పాంచాల,క్షోణికిఁ గావించుకొల్వుచొ ప్పది కాంగ్రెన్
లో నెఱసరు లగువారికి,మానితశీలురకు లోకమాన్యాదులకున్. ౨

ఆ. తనివి గూర్చె నన్నతత్త్వంబు గంటి న,గ్గఱువ లాంతరంగికప్రసక్తి
పుట్టినపుడు నన్ను నెట్టన రావింపఁ,గడఁగి రాదరింపఁ దొడఁగి రిచ్చ. 3

క. జాతీయ మహాసదమున,కా తఱిఁ గృత్యమ్ము లగ్రియమ్ములు రెం; డా
చేఁతల కేఁజాలుదుఁ దత్,ప్రీతియు మచ్చిత్తవీథిఁ బింపిసలాడున్. ౪

క. జలియన్వాలాబాగున,గొలకుం గనుఁలైన సైనికులకాల్పులకున్
బలి యైనవారిచిన్నియ,నిలుపుట యొకటి యంచు నిశ్చితమాయెన్. ౫

క. ఈపనికి నైదులక్షల,రూపాయలు వలయు; జాగరూకత మైఁ ద
దూప్రపమ్మదిద్దు వేడ్కము,నాపై సభవారు మోపినా రవ్వేళన్. ౬

ఆ ప్రజల కుపకరించుపనులకై వలసిన, వసువు సంతరించువారిలోన
మదనమోహనుండు మొదటివాఁ డైన నా, దిట్ట కేను దీసికట్టు గాను. ౭

క. నేటాలుభారతీయుల, వేఁటాడువిపత్తి నెదిరి విదళించుతఱిన్
బాటవ మిది నాసొమ్మని, తేటపడెం గాని యొందు తెలిపెద నిచటన్. ౮

క. మాలవ్యాకైవడి భూ, పాలురలక్షలు గడించుపని కే నెపుడుం
జాల జుఁడీ! యైనను బాం, చాలంబున కిట నరేంద్రసంపద యేలా? ౯

ఆ. అగుట నర్థ మొసఁగుఁ డయ్యా! యటంచుఁ బ్రా, ర్థన మొనర్చినాఁడఁబ్రజలగుఱిచి
రూక లపుడ వచ్చి దూఁకెను వేల్వేలు, చాలుఁ జాలు నన్న మేలు గంటి. ౧౦

క. ఇత్తఱి బొంబయిపౌరుల, విత్తమ తద్దయు లభించె వితరణవిద్యా
వేత్తలు జగచ్ఛివంకర, వృత్తులు నగు వీరిపెంపు వినుతింపఁదగున్. ౧౧

వ. లోక మిట్లాదరించి పంచినధనంబు నేటికే నట్లె యున్నయది–దీనిని వెచ్చించు
పట్ల సంకట మొకం డేరుపడియె–హిందువులయు సిక్కులయు మహమ్మదీయు
లయు నసృక్పూరములం దోఁగి పరిపూతమైన జలియన్‌వాలాబాగుగడ్డపై
స్మృత్యంక మెట్టిది నిర్మింపఁదగు నన్ననిర్ణయము కడుంగడు గడ్డుసమస్య యాయె–
నే డీముత్తెగలయుం దేరెండుకోవలకేని పొత్తు సున్న–యిఁక నాకు వసపోయిన
రెండవ నేర్పు రచనాకౌశల మని విన్నవింతు–నిదియు భారతజాతీయమహాసభకు
నేఁ డొదవునని తలంచితి. ౧౨

క. మితశబ్దంబుల వినయ, చ్యుతి యించుక లేనిబాస నొసపరివ్రాఁతల్
జతపఱుపంగల నే నని, మతిమన్మండనులు లోకమాన్యప్రముఖుల్. ౧౩

క. మున్నె యెఱింగిరి నా కీ, విన్నాణము మెల్ల మెల్ల విరియంబాఱెన్
దిన్నన యిది లోకమునకు, న న్నాదరణీయుఁ జేసినది నా నోర్తున్. ౧౪

క. గోపాలకృష్ణుఁ డెపుడో, చూపినసూత్రములు కాంగ్రెసున కిందనుకన్
దోప్రాడరాని విధులై, దీపించును దెరువుసూపుదివ్వెలవోలెన్. ౧౫

క. ఈనాఁ డేతన్మండలి, పూనినకర్జములు మూరిఁబోవుటకతనన్
గానంబడియెను గోకులుఁ,డానాఁడు రచించుచట్ట మసత్యై సభకున్. ౧౬

క. ఈసూత్రము వర్జ్యం బని,యాసూత్రము నిట్లు మార్చు టగునని ప్రజ్ఞా
భాసురు లేఁటేఁట నుపన్యాసములు కురింప నొగ్గినా రీగోష్ఠిన్. ౧౭

గీ. ఆఱుగాలంబు వలయుకార్యములు నడుచు, నేమ మది లేదు వచ్చునొగాము లరయు
కట్టడలు లేవు సభకుఁ బెగ్గడలు మూవు,రుండెదరు గాని పరికింప నొక్కఁడె మంత్రి.

క. అతఁ డైన నెల్లవేళలఁ, జతురతమైఁ బనులు దిద్దఁ జాలనివాఁ; డీ
గతి నుండునయ్యగారు స,మితికార్యాలయము నెట్టిమెయి సాగించున్. ౧౯

క. రానున్న చిక్కు లెవ్విధిఁ, గానంగలఁ డెన్నుకొన్నకార్యము నే చం
దాన నడిపించుఁ బ్రజ కీ,మానిసిచేఁ గీదృశంబు మంగళ మబ్బున్. ౨౦

గీ. నేల యీనినచందాన నాలుగైదు, లక్షలప్రజల్ మహాసభన్ వీక్షసేయ
నేగుదెంతురు ప్రతిభుప్రు లింద అన్న,పద్ధతి హుళక్కి యిక నెల్లు బండి దొర్లు.

ఆ. వచ్చి పీఁటవెట్టువా రెల్లఁ బ్రతినిధు, లగుట కడ్డు వోడమ దర్థ మిడిన;
మేర కానిపింప దీరాష్ట్రమున కింత, మంది పూఁటకాఁపు లుండు రనుచు. ౨౨

వ. కాంగ్రెస్ కార్యప్రణాళిక యిట్లుండుటంబట్టి దీనిసంస్కరణ మావశ్యకం బని మహారథుల కెల్లరకుం దోఁచె – నపు డీవిషయ మన్నిటికిన్ ముంగలిదై నిల్చె – నానాఁడు లోకమాన్య దేశబంధువులు ప్రజానాయకులయం దగ్రిములు – వారి బాసట యుండునేని మహాసభానియమమ్ములం దీర్తు నని యే నాడి పనిప్రేఁగుం దలఁదాల్చితిఁ – గాని బాలగంగాధర చిత్తరంజను లీచేఁతలోఁ బాల్గొనఁదగ్గ విడుమర లేనివా రని యెఱుంగుదు – నగుటంజేసి మీనమ్మినవారి నిరుగుంద్ర నాకండగా నిం డని బలుమానుసుల వారి నర్థించితి – నేతదుపసంఘమునం దీ మువ్వురుత్రిక్కులాఁతివా రుండం గాదని విన్నవించితి – వారు నాపల్కులం బెద్దచేసి తమపక్షమునఁ గేల్కర్ సేన్ మహాశయుల నిర్ణయించిరి – కాని ౨౩

క. ఈ ముగ్గురు తీర్పరు లొక, ధామంబున నిల్చి పాడి తర్కింపర; లే
ఖామూలమునఁ బరస్పర, ధీమార్గము లెఱిఁగి యెఱిఁగి తేఱిరితుదకున్. ౨౪

క. ఎడమడుపు లేనినడవన్, వెడలెను మాతీర్పు; దీనివెనుకల దేశం
బడుగిడిననాఁడు దాస్యము, సుడివడి కూలున్ స్వరాజ్యశోభలు వాలున్. ౨౫

క. ఈకట్టడ నిర్మించుట, కీకొన్నదినంబు తొట్టి యే నల కాంగ్రెస్
లోకమ్ముతోడఁ బడుగుం, బేకయుబలె జడ్డుపెంచి పెనఁగొన్నాఁడన్. ౨౬

* * *

౩౯ ఖాదీ పుట్టువు

వ. వేయుఁ దొమ్మన్నూట యెన్మిదవయేఁటిదనుక రాట్నము మగ్గము నాయెఱుంగని కొఱముట్లు నాఁ జనుఁ – గాని రాటనమునంజేసి భారతీయులలేవడి మటుమాయం బగునని యేను 'హిందూస్వరాజ్యము'నం దడవితి – మనగడ్డం బెక్కు రాఁకటి చిచ్చు నార్పుకోఁజాలక జాలింబడి మడియుచుందు – రిట్టియిక్కట్టు నరికట్టువెరవేయది కానంబడు నాయదియు భాసిసమునుసైత మడఁగార్చు నని తద్గ్రంథ

మునఁ బలుకరించితి – వేయితొమ్మనూటపదునైదవయేఁట నే నాఫ్రికా నుజ్జన
చేసి మాతృభూమిం జేరితి – నప్పుడుసైత మీయంత్రముసీగడం గాన – సబర్మతీ
సత్యాగ్రహాశ్రమ నిర్మాణ మైనపదంపడి కొన్నిమగ్గములనేర్పరించితిమి – కాని ౧

క. వాణీయంత్రము నార్చెడి, నా కౌను మాపాల లేమి నలఁగితి; మేనాఁ
డే నిట్టిచేతిపనులం, గానముగద వ్రాఁత కూఁత కర్జము తక్కన్. ౨

ఆ. అగుట వాపకృత్య మలవఱుపన్ దంతు, వాయఁ డొక్కరుండు వలసె నపుడు
వెదకి తెచ్చితిమి కువిందు; నతండు మా, కెఱుకపఱిచె నేఁతమఱుఁ గొకింత. ౩

క. ఎవ రెట్లొప్పరికించినఁ, దవు లూడ్వక మగనలాలు తంటాలువడెన్
నవరనిపనివాఁ డయ్యెను, జవ మేర్పడ వలువ లల్లఁ జాలెన్ గ్రాలెన్. ౪

గీ. అతఁడు చను రొప్ప సత్యాగ్రహాశ్రమమున, నెల్లరన్ మగ్గరులఁ జేసె మెల్ల మెల్ల
నవల మాతాల్పుకోకల నాశ్రమమున, నేయఁదగు నన్నకోరిక నెగసె మాకు. ౫

గీ. అంత మరలోనఁ బొడమినయట్టిచీర, మాని మరనూలితోఁ జేతిమగ్గమందుఁ
దీర్చి నేసినవస్త్రంబ ధృతికి నర్హ, మని తలంచితి మేకాశయంబు వెలయ. ౬

వ. ఈనిర్ణయంబునంజేసి మా కెన్నెనివిషయము లవగతంబు లాయె – నేఁతరుల మన్న
డయు వారినిర్మించు నంబరములయు నూలిన్ విలుచుపట్ల వా రనుభవించు నవస్థ
లయు నప్పేరమునందలి శవళియు రాను రాను శాలికుల యధమర్ణతాది సంకట
ములయు రహస్యము లన్నియు మాకెఱుకకు నందె – నిట్టిదశలో మాకక్కఱ
యగు దుస్తు లన్నిటిం గ్రిన్నక్రిన్నన సంతరింప నేరము – కాన మున్ముందు మా
బట్టల సాలీండ్రచెంతం గ్రియింపఁ దలఁచితిమి – కాని సాలియలకడ నొండె వణి
క్కులకడ నొండె దేశీయమగు యాంత్రికతంతువుతో నేసిన జిలుఁగువల్వ
లుండవు – వానికి సీమనూ లాదరువు – మన మరలవలన సనసన్నని పోఁగు
బయల్పడం జాలదు – రవంత ముదుగుగా నుండుఁగాక మనమరనూలి నాద
రింపం జనునని నిశ్చయించి తిరుగందిరుగ 'మానేసిన చీరలనెల్లం గొండు రేని
నాఁటిమరదారమున బట్ట లల్లుదు' మని కొందఱు కువిందు లాడిరి – వల్లె యని
మే మంటిమి – నాఁ డిట్లు మరనూలిబట్టం బెద్దచేసి వాడుచు దాని నాద
రింపుఁ డని చెలికాండ్రకుం దెలుపుచుఁ దంతుయంత్రములవారి కేమ యదృచ్ఛా
ప్రచారకుల మైతిమి – దీనంజేసి వారిపని తెఱంగులు బవంతములు దురాశలు
మాకుం దెల్లమియ్యెఁ – దమదారముం గాక నేఁతను సైతము ప్రజ లిచ్చగింప
వలయు నని వారితలంపు – చేనేఁత గాండ్రకు వారికావించుబాసట యిచ్చమైఁ
జేయునది కా దనినుడువంబోలు. ౭

క. ఇక్కథనెల్లఁ గనన్ మన, కక్కఱయగు నూలు మనము యలయక వడుకం
జిక్కఁబడుఁ జిక్కు లన్నియుఁ, దక్కుఁ బరాధీనజీవితం బని తోఁచెన్.

క. మన తంతుయంత్రములకున్, మన వాణీయంత్రములకు మన మాప్తులమై
యెనలేని లేమి నల్లఁదురు, జనులకు ల గ్గెమి సేయఁజాలుదు మిచటన్. ౯

ఆ. అని తలంచి యచ్చటచ్చటఁ గంటిమి, కాని రాటనంబు గానమైతి
మొక్కఁడేని మాకుఁ జిక్కఁడ యానాఁడు, రహాటకృత్యభారవహనచణుఁడు. ౧౦

క. ఒకనాఁడు కాళిదా సను, వకీలు రాటమును జక్క వడుకంగల నా
తుక నోర్తుఁదెచ్చి యీ వెలఁ, దికి నేరిమి గలను పోఁగుకీ యుట నని యెంౕ. ౧౧

ఆ. ఆ కెశిక్షు వడయ నభినవజ్ఞానస, మార్జనాభియుక్తు నాశ్రమస్థు
నొకనిఁ బనిచినార మూరక చనుదెంచె, నతఁడు తద్వివేక మంద లేక. ౧౨

క. కాల మిటు లుఱుకుచుండఁగ, నాలో నారటము దినదినర్ధం బయ్యెన్
మాలగ్గు నరయ వచ్చెడి, బాలురకున్ వృద్ధులకును బాయక దీనిన్. ౧౩

ఆ. వెల్లడించి గోలవెట్టఁ దొడంగితిఁ, గాని జాడ వినుచు ఘనులు లేర
వటుకుచేత యాడువారిసా మ్మగుట న, వ్వార చెప్పవలయు వారకీలు. ౧౪

వ. ఇట్లుండ వేయితొమ్మన్నూట పదునేడవయేఁట ఘూర్జరులు నన్ను శిక్షాపరిష
దధ్యక్షుఁ గావించి భరుకచ్ఛమునకుం గొనిచనిరి–నా కాపీట గంగాబాయి నాఁ
బరఁగు నారీమణి కానంబడె–నామెవిశ్వ స్త– కొలంది నిడరాని తెగువ కామె పుట్టి
నిల్లు–చదువుసందెల కాయమ్మ దొదవ్వాల నుండెఁ–గాని విదుషీమతల్లిక లాకె
సాహసముం గానరు–గంగమ్మ కంటరానితన మొంటదు–కడజాతిమానుసులం
గూడిమాడి యాబిడ నిర్భీకమై వారి కూడెముం జలుపు–వెండియు ౧౫

క. ఆవెలఁదిపాల రొక్కము, కావలసినయంత కలదు కాని సుఖంబుల్
భావింప దాకె యెపుడును, లా వెంతయుఁ దనరు నప్పాలంతుక మేనన్. ౧౬

క. ముక్కాఁకలుదీఱిన యీ, యక్క మదిన్ జంకుగొంకు లరయక యెటకే
నెక్కటియై చను వార్యము, నెక్కి సవారీలుకొట్టు నిగ్గనిచేవన్. ౧౭

గీ. గోధరా కేగినప్పుడు కుదిరె నాకుఁ, బరిచయం బీనెలంతతో బాధ మగుచుఁ
జెప్పికొన్నాఁడ నీసాధ్వి చెంత నాదు, నెడఁదఁ గారించు రాట్నంపుగొడవ నెల్ల. ౧౮

క. దమయంతి నిషధవసుధా, రమణుం గవఁ జన్నయట్లు రాట్నము నెమకన్
గమనింతు ననియె గంగమ, సమయించెన్ ననుఁ గలంపఁ జాగినవేగున్. ౧౯

***

౪౦ దొరకినది

క. గుజరీ నాలుగు దెసలం,దజరాభినివేశనిఘ్నుఁడై గంగమ నా
గజిబిజి దీర్పం దిరిగెను,బ్రిజ లెప్పుడో త్రోసి మఱచుఁగుపఱచిన బిసరున్. ౧

క. ఆపె తుద కెట్టకో బీ,జాపురమున రాట్న మున్నసవ్వడి పట్టెన్
నాపాలిటి పండువుగా,నాపుణ్యచరిత్రి నాకు నాకథ నంపెన్. ౨

క. బీజాపురమునఁ బ్రాఁబడి,బూఁజునఁ బడి మచ్చు లెక్క పోలుపఱి దేశ
శ్రీజనకము లగురాట్నము,లేఁజెల్ల ! కృశించుచుండె నింటింటఁ గడున్. ౩

క. అచ్చటివా రేకుల నిడి,వచ్చినదారంబు విలుచువా రేర్పడినన్
ముచ్చటపడి నూల్దీయుట,కిచ్చం జూపిరి మదాత్మ యివతాళింపన్. ౪

వ. కాని దూదిం జక్కఁబఱచి యేకులు గావించుట మాకుఁ గడిఁదికర్జం బాయె -
స్వర్గీయున కుమర్‌సోబాని కీయిచుమన్ దెలుప నమ్మేటి తనమరన్ వానిని దీర్చి
పనుపం బూఁటుపడియెఁ - బదంపడి ౫

క. ఏకులకట్టలు గంగ క, నేకంబులు సేర్చుచుంటి మిఁక నూల్వారల్
మాకడకు వారవారము, దూఁక మొదల్కొనియె వెండిదుత్తలవోలెన్. ౬

క. మగ్గములు సాఁచి నూలికి, నిగ్గులు సవరించి బట్ట నేసితి మంతన్
బగ్గకు నెంతపెనంగిన, నగ్గువమై మిగులు దార మాయెగదులన్. ౭

ఆ. రవాటలక్ష్మి దొరకెఁ రమణీయతంతువు, చిక్కె నేఁత వెలసె నిక్క వలువ
యింతవట్టు లెస్సయే కాని యూరక, సెట్టి యొసఁగు నేకు లెట్టుగాందు. ౮

క. సొమ్ముం గొని పంపుట కా, యుమ్మర్‌సోబానియుల్ల మొల్లద యెన్నా
ళ్లిమ్మయిని దేరసొమ్మున, కు మ్మది నీకొల్ప నేర్తుఁ గుందినపాడిన్. ౯

క. ఐనను మరయేకుల కే, నా నను టుచితంబె యట్టు లగుచో మరనూ
లేనెఱె నింద్యం బగు మన, యీనేలన్ దొంటివారి కీయంత్రింబుల్. ౧౦

క. ఏకులను దీర్చి యిచ్చెనె, లేకున్న న వెట్లు సంధిలెన్ దాతలనాఁ;
డీకై వడి నాయెడలో, రేకెత్తిన దపుడు తర్కరీతి దళంబై. ౧౧

ఆ. తుదకు వ్రాసినాఁడ దూదేకువానికై, కడఁగు మనుచు గంగకడకుఁ గమ్మ
వెదకి వెదకి పట్టె వెలఁది తత్కార్మికు, దిక్కులేక వగచు బక్కవాని. ౧౨

క. ఆపేద నెలకు ముప్పది, రూపాయలజీత మడుగ రొక్కం బిది యా
త్మేపార్థము కా దంటిని, జాఁపెను వి ల్లతఁడు తీయసందడి విరియన్. ౧౩

ఆ. పింజ విరియ నేకి పుంజపుఁజమ్ముల, నేర్పరించె వాఁడు నేర్పు మెఱయఁ
బిన్నపిన్నవాండ్రఁ బిలిచి గంగాబాయి, చిట్టిచిట్టియేకు చుట్టఁజేసె. ౧౪

వ. అంత నేను బింజాభిక్షమున కత్యుత్సాహపులకం బయనించితి – 'యశవంతప్రసాద దేశాయి' మాకు వలయు కార్పాసము నంపం బూటవడియె – సత్తమశీల గంగాబాయి చేపట్టిన యీమేలిచేత యిట్లు తామరతంపర యయ్యె – బీజాపురమునం దీయుదారమును వలువంగాం దీర్ప నయ్యమ్మ పెక్కండ్రు నాతెల రావించె – నివ్విధంబున బీజాపురపుఖాదీ యావద్భారతమునం గీర్తి నార్జించె – నిట్లీ కేంద్రమునం గద్దరుబట్ట వెల్లివిరియం జాగ న్నాశ్రమమునం బెక్కురాట్నములు కుదురుకొనియె – మఱియు ౧౫

ఆ. మగనలాలు తనసమర్థత నొదవించి, మేటిమార్పు దెచ్చె రాటమునకుం
బెల్లు రాట్నములు కదుళ్ళను దకిలీలు, నాశ్రమోర్వియంద యవతరించె. ౧౬

గీ. అపుడు మా నేయుఖాదీకి నైనవెచ్చ, మరయం బమనేడణాలం జేసుతెగజంబు
ముదుకగా నున్న నెల యెంతమూరియున్న, విలిచిద్దానిం జెలికాంపు వేడ్కమెఱసి.

క. ఏ నొకతఱి బొంబయినగ, రానం బడియుంటిం దెగులు రా వందురుచున్
మే నెటు లుండిన ఖద్దరు, పూనిక విడనైతి నిద్రపోవుచునున్నన్. ౧౮

క. ఇరువురు చిక్కిరి నా కా, పురమున రాట్నమ్ము నార్చుపోలంతులు; వారల్
విరచించునూలు కొంటిని, ధరలోనిరహస్య మెఱుంగం దత్కాలమునన్. ౧౯

క. ఆపిమ్మట గంగమ బీ, జాపురి నిడువిలువం దెలిసి చానలు వీరల్
టోపీ పెట్టిరి నా కని, వాపోయితి వారినూలు వల దనుకొంటిన్. ౨౦

వ. ఆయమ్మలు మాసా ఖ్యించుక నంజినను రమాబాయికి నవంతికకు శంకరలాల్ బాంకరుతల్లి వసుమతీదేవికి రాట్నపుంబని మప్పటం జేసి వీరివలని నష్టికంటె లబ్ధి హెచ్చని తలంచితి–నానిల్చునోవరిలో నపుడీసాధ్వు లాడించు రాటనములరవళి మధురమధురంబుగా మొరయం దొడంగె – న న్నలయించు తెగులుం బాఱం ద్రోలుపట్ల నీరాటమునసుం బా లున్నది సవివక్షణించుట యతిశయోక్తి యనం జెల్లదు – రోగముం దొలంప మానసిక పరిణామం బొకసాధనం బనుట నిజము – వెండియు ౨౧

ఆ. మాకు వలయు చేతియేకులు బొంబాయి, పురినిసైత మపుడు పుట్టకుంట
దెసలుచూచు నాకు వసపడె సెజ్జల, దూది నేకి బ్రదుకు పేద యొకండు. ౨౨

క. ఏకులను దీర్ప నాతం, డీకొనుడున్ బేరమాడ కిచ్చితిం గూలిన్
మాకదురు లాడె నాడెము, పైకొనంగ రమాదిసతులు వడికిరి నూలిన్. ౨౩

క. అపు డేర్పడుదారముతో, జపమాలలు కట్టి యమ్మ సాగితి మిత్రుల్
సుపవిత్రులైన వైష్ణవు, లుపక్రమించిరి కొనన్ మహోత్సాహమునన్. ౨౪

గీ. నడిపె రాట్నాలసాల నానడక మెచ్చి, బంబయిపురమ్మున శివాజిభాయి నాడు
దేశభక్తు లుదారులై తెచ్చి యిచ్చు, విత్త మిప్పట్ల నెంతేని వెచ్చపడియె. ౨౫

ఆ. అది నిరర్థకవ్యయంబు కా దని జగం,బునకు వెల్లడింతు వినయ మార
నెఱుకపడియె మాకు నిప్పనిలో రాట్న,మగ్గపఱుచులగ్గు లగ్గలముగ. ౨౭

గీ. ఏను మరనూలిదోవతి నూని తిరుగు,సమయ మయ్యాది; రాట్నపుంజాపు లపుడు
వెలసినవి గాని వైశాల్య మల్పతి యగుట,నట్టులుగ నుంట నొంటనివయ్యె నాకు,

క. కద్దరు కానిది యానా,డెద్దియు నామేన నిల్వ నెద మాఱొడెన్
దద్దయుఁ గలఁగితిఁ బన్నా,పెద్దఱికం బున్నవలువ బిఱబిఱఁ బడయన్. ౨౮

వ. అంత నొకచందులో నైదుజేనల విరిపడిగల పంచెలం బంపవేని చాల నోలాకు పడుదు నని గంగాబాయికిం గమ్మ వ్రాసితి – నా సాధ్వి తొలుతన్ బెదరియు దిటమ్మం బాయక నాపెట్టినగడువు దాఁటకమున్న యిర్వదిరెండువీసముల పఱపు గల యంతరీయముల నందించి నన్నేఁచులేవడిం దొలఁగించె – నావెన్క సోదరుఁడు లక్ష్మణదాసు లాఠీ యనుపల్లెకుం జని వాపవృత్తిలో సడిసన్నయాలు మగల గంగా రాముల నంత్యకులజుల నాశ్రమార్థ్యకిం జేర్చి వారిచే విస్తృతిసంపన్నములగు వల్వల నేయించె – మఱియును ౨౯

క. ఖద్దరు మిక్కిల్లుట కీ, యిద్దఱు గావించుసేవ కెనలే; దదిరా!
నిద్దుర మెఱుఁగక మగ్గపు, విద్దెం బెక్కుండ్రఁ దీర్చి పేర్చిరి వీరల్. ౩౦

ఆ. చదువు లేదు కాని సంస్కార మురవుగాఁ, గలదు రాముఁ డేలుగంగపాల
నేత నేయుపట్ల సీతల్లివీనులుం, గనులు నొండు వినుట కనుట మఱచు. ౩౧

***

౪౧ ఒ క సం వా ద ము

వ. 'స్వదేశీ' ప్రచారంబు నా రహాటవస్త్రవ్యాప్తి సాగుచున్న తొలునాళ్ళలో నేత మరలవారిచూ పేతదుద్యమము దెసకుం బఱఁగె-వారిపరామరిస లెస రేఁగం దొడఁగె-నవ్వణిజులయం దుమర్ సోబాని దిట్ట నాఁ జను-నతఁడు తన యనుభూతి రహస్యములు నా కెఱిఁగించుటయ కాక తక్కు బేహారుల తలఁపులు సైత ముగ్గడించుచుండె-నెల్లబచ్చులం దొక్కొరునివాదం బితని నాకర్షించె- న న్నీతఁ డాసాహుకుఱంగటి కొకనాఁడు చేర్చుడు న ప్పణ్యాజీవుఁడు నన్నుం గని ౧

సీ. వంగరాష్ట్రమ్ముకను వ్రచ్చుట కేల్బడి, వారు పూనిననాఁడు వాడవాడఁ
జెలరేఁగినది స్వదేశీనినాదము; నీవ, స్రష్టవు కా వీప్రచారమునకు
నిది జనించినవో నీగడ్డఁ గల నేత, మరలనోములు పండి సిరులు నిండె
నపుడు వల్వలవిల్వ నాకసంబున కెత్తి, టక్కరిపన్నికల్ పెక్కు పన్ని

గీ. కోటు లార్జించినార; మీాగుట్టు నీకుఁ, దెలియునే! ట్లన నా నాను దిగులు వొడమ
వింటి నీవార్త ము న్నని యంటి నంత, నాతఁ డి ట్లాడె నావంత భీతి లేక. ౨

క. ఏలా వగచెద వన్నా!, యీలోకము నుద్ధరింతుమే బేరులమై?
మాలాభ మెంత చేపడు, వీ లుంఁడునో యంత వడయ వెనుఁబడ మెపుడున్. ౩

క. కొనుబడి హెచ్చుకొలందిని, బెనుపగు వస్తుక్రియంబు; పెనఁగియు నెవ్వం
డణఁపంగలఁ డుత్పత్తిని, ఘనుఁ డెవ్వం డాఁకపెట్టఁగలఁ డమ్మకమున్. ౪

గీ. తమయొనర్చెడి గోలకతాన లాఁతి, వలువ లీనేలకున్ రాక నిలిచినప్పు
డిచటిమరబట్టవెల రెచ్చు హెచ్చుననుచు, వంగదేశీయు లూహింపవలదె సెప్పుమ.

మ. అనుడున్ జెల్లరె! వంగసోదరులు నాయల్లే మతిభ్రష్టులై
మనబేహారు లుదాఁబుదు లని నమ్మం జూచిరే కాని వా
రనృతం బీకొని సీమవల్వ నిది దేశ్యం బాచు నిర్లజ్జులై
జనసంఘమ్మున కమ్మనేర్తు రని యెంచంబోవ రెప్పట్టునన్. ౬

క. ఏ నిట్లు పల్క వర్తకుఁ, డౌ నీ వోకపిచ్చివాఁడ వని యెంచియు ని
న్నీనాఁడు హెచ్చరింపం, బూనిక నిట సేర్చినాఁడఁబో! ద వ్వాయినన్. ౭

క. నీవును బోళాబంగా, ళీవలె నిత్తళిని బుత్తళిన్ దుల్యముగా
భావించి పప్పులోఁ గాల్, వైవకు నేరిమి గడింపవలయున్ బనులన్. ౮

వ. ఇట్లాడినపదంపడి తనయంత్రశాలం దీర్పువల్వల మచ్చుముక్కల నాముం దిడి
యివి పనికిమాలినదారమునం బొడమెఁ – గావున నగ్గువగా నమ్మంబడు – నా
సేతుశీతాచల మెల్లవీడుల కంపంబడు – మా కిన్నితావులం బ్యూఁటకాఁపులున్నారు –
నీవును నీవారుం గనియెఱుంగనిభూముల నీపలుకురవళిసైత మావేశింపనిసీమల
మాకు బేహారపుంబొత్తు కలదు – దలారులం గ్రొత్తవాంద్ర నేమించునక్కఱ
కానంబడదు – మఱియు మనప్రజలకున్ వలయుపాటిబట్ట మనగడ్డం బుట్టుట కల్ల
యనియెఱుంగు – మగుటంజేసి నీకావించు స్వదేశీప్రచారమునం దొలుతొల్త
వస్తూత్పత్తి పాటింపఁ దగ్గది – పుట్టుకయు మేల్మియు దళముకొన్ననాఁ డలవోక
గా లాఁతినేలవలువలరాక నిలువంబడు – సరకు హొంగి పొర్లవలె నన్నఁ నేఁత
మరలసంఖ్య హెంపిరివోవం దగు – నిప్పునికి నీ వంగవించుట సముచితంబు –
మాప్రశంస లానాఁడు నీకు వలసినన్ని లభించు – నావుడు ౯

క. ఏ ని ట్లాడితి నయ్యా!, యీనేలన్ వలువపుట్టు హేరాళంబై
జేనెండేనియు నన్య, క్షోణీవసనంబు మనవసుంధర డిగ్గన్. ౧౦

క. చన దని మీఁచెప్పినప, ల్కను మెచ్చెదఁ గాని మరలకున్ బ్రతిభువనై
మనఁజాల వీనికతనక్, మనభూమికి నెగ్గుగాక మఱి లగ్గగునే. ౧౧

క. నే నెంతపెనఁగులాటకుఁ, బూనివఁ గొన్నాళ్ళు సాగుఁబో! మీయాటల్
మానని విశ్వాసం బీ, మానిసికిం గలదు రహటమార్గముపట్లన్. ౧౨

క. అశ్లీల యందురా వఱ, వట్లం బడి కుములు నాఁడువారల పెంజీఁ
కట్ల మొగంబుల వారల, పాట్లాఱుప నేతు మృదుకబట్టలచేఁతన్. ౧౩

క. పద్ధతులచే దారంబును, వడికించెదఁ బేదసాలెవాండ్రచేతన్
నడిపించెద మగ్గంబులఁ, దొడిగించెద నల్లవారితోడం గదరున్. ౧౪

ఆ. ఎంతవట్టు కోర్కి యీడేఱునో మును, ముంద చెప్పఁజాల; మొన్న మొన్న
రాట్నమునకు విఘ్నరాజార్చ నెఱపితి, నైన నిది ఫలించు నని తలంతు. ౧౫

వ. నా యీయుద్యమంబునం జేసి యీనేల కెగ్గేమియుం బాటిల్ల దనుట నిర్వివాదాం
శము-ఖద్దరువలువ యెంత వాడమిన నది మనయుత్పత్తికిం దోడ యగు-నుత్పత్తి
ననుసరించి లబ్ధియు నుండుఁ-గావున రాట్నమ్ముం ద్రిప్పుట నిరర్థకం బని మీ
రన్నమాట మన్నింపనేర-మీ తెఱువున మీరు పయనింపుఁడు-రాటన మీ యాం
త్రికయుగమునం దొదవునో యొదవదో యన్నవిషయము నవలం బరికింతు-నేది
యెట్లున్న నేమి-యేను సర్వదా మీయభ్యుదయంబు వలతు. ౧౬

* * *

౪౨ అసహకారము

క. ఏచందంబున ఖాదీ, యేచినదో తద్విశేష మిం దనఁజాలన్
నాఁచేసినట్టిచేఁతల, సూచించుట తక్క నొండు చొప్పడ దిచటన్. ౧

క. ఆకథల నూఁచముట్టుగ, వాకొన నొక్కొకటి భాగవతమంత యగున్
నా కిట సత్యాన్వేషణ, మేకమ పాటింపఁదగిన కృత్యంబు కదా! ౨

వ. సత్యముం బరికించుపట్ల నొకపని వెన్క నింకొకచేఁత యెట్లలవోకగాఁ బొడతెంచె
నద్దాని నుడువుటయ నాతలంపు - కావున నసహాకారంబునుగుఱిచి యించుక
వివరించుట కిది యదనుగా నెంతు - నీనాఁ డలీసోదరులు ఖిలాఫత్తు దెసఁ దీవ్ర
ప్రచార మొనరించువా రైరి - మహమ్మదీయు లహింసాశాంతుల నెంతదనుకఁ
బాటింప నోర్తు రని యే నబ్దుల్ బారీ మున్నగు నులేమాలకడఁ జర్చించితిఁ -
దాత్కాలికమ్ముగు నొదవుబడిపొంటె నొకమేరవఱకు నీధర్మ్మవులం బూన నిస్లాము
ముస్లిముల కాఁక చెప్ప దనియు నవధరించిన యహింసావ్రతము నథఃకరింపఁ బోల
దనియు నప్పండితులు తేల్చిరి- పదంపడి ప్రయాగమునంగూడిన ఖిలాఫత్తు మహా
సభం దర్జనభర్జనము లైనపిదప నసహాకారనిర్ణయ మూరీకృతం బయ్యె - నసహా
కారము శాంతిసంపన్నము దుశ్శకము నవి హకీంసాహెబు సందియంపడియెఁ -గాని
కొన్నాళ్ళలో న య్యన్నసంశయము నివృత్తం బాయె - నవ్వల నమ్మేటి మన
సార దేశమున కూడిగం బొనరించె - నీజతనంబున కీసాహె బొనరించినబాసట
విలువకట్టరానిది - తదనంతరంబ

గీ. రాజకీయసదస్సు ఘూర్జరమునందుఁ, బొసఁగ నద్దానఁ జేర్చితి నసహకార
నిర్ణయం; బది పరిషత్తు నర్ణవంబు,వోలె ఘూర్ణిల్లఁజేసె గగ్గోలు రేపి. ౪

క. ఈతీర్మానము భారత,జాతీయసదస్సునందు సాధింపనినాఁ
డేతాదృశసమజ్యల, కేతేరంజెల్ల దనిరి యెదిరించినపెద్దల్. ౫

క. చెల్లునని రాష్ట్రసభ కిట,నిల్లిగ్గులఁ దోఁగుబెడఁద యే లని కాంగ్రెస్
తల్లికి మనముందడుగునఁ, బెల్లగునని యేను విన్నవించితి రచ్చన్. ౬

క. అంతట సభ్యులు బహుధా,చింతించిరి పూర్వపక్షసిద్ధాంతములన్
శాంతిమెయిం దీర్చిరి నా,వంతునకే పెక్కుమంది వచ్చిరి తుదకున్. ౭

క. వల్లభుఁడు రాష్ట్రపరిష, ద్వల్లభుఁ డబ్బాసు గాసివడి సహకారం
బొల్లని యీనిర్ణయమును, జెల్లించిరి సేవనప్రసిద్ధుల్ శుద్ధుల్. ౮

వ. ఏత న్నిశ్చయమునందలి మేలుగీళ్లు పరికింప వేయితొమ్మన్నూట యిర్వదియవ సెప్టెంబరునెలం గాళీఘట్టమున లాలా లజపతిరాయి పెద్దఱికమున భారతజాతీయ మహాసభా ప్రత్యేకసమావేశ మావహిల్లె - నిందుల కుదాత్త సాకర్యము లనేక మేర్పడియె - బంబయివలన ఖిలాఫత్తువారియుఁ గాంగ్రెసువారియు వెవ్వేఱు పొగబండ్లు వెడలెఁ - బ్రతినిధులయు దిదృక్షువులయు నొత్తడి యేరాళమై కల కత్తానగర ముట్టల్లాడఁగఁజాగె - మౌలానా సౌకతాలీకోర్కెపై ధూమశకటమునం దేను సాహాయ్యనిరాకరణ నిర్ణయ ప్రథమాకృతిం దీర్చితి - నగ్గడియఁదనుక నావ్రాసిన చిత్తుతీర్మానముల శాంతిమ యేతి శబ్దప్రయోగ మొనరింపనైతి నని పల్కంజనుఁ - గాని నావెలువరించు నుపన్యాసములం బెక్కింట దీని సంధించితి - నీ నిరోధమునకుం జెందినపదజాల మస్మదీయాంతరంగమునం దింతవట్టు పాదుకొనకుండె - మహమ్మదీయులుమాత్రమ యిరవుపడ్డ రచ్చలం దీ శాంతిమయం బను సంస్కృతశబ్దమున కెనయగు నురుదూపదిం బ్రకటింప నోడు చుంటి - నగుటంజేసి మౌలానా యజాదు నే నాశ్రయించుడు నమ్మనీషిమూర్ధన్యుఁడు 'బా-అమన్'అను నుడుగుం దనకుఁ బ్రసాదించె - మఱియు నసహకారమునకుం బ్రతి 'తర్క్ - ఈ - మవాలత్'అని బోధించె - నిట్లేను సాహాయ్యనిరాకర ణోద్యమమున కనుకూలించు పరిభాష నురుదూ హిందీ గుజ్జరిబాసలం బరిశీలించుతఱి జాతీయమహాసభ కసహకారనిర్ణయముం దీర్చుపని నాపాలి దాయె - దాని మొదటిచిత్తులో శాంత్యర్థవాచి యగుమాట చేరదయ్యె - నట్టివాయసము నాపట్టి నేతెంచు సౌకతాలీ కొసంగి రేపొద్దునం బొరపాటు నెఱింగితిఁ - దీర్మాన మచ్చువడకముంద యీతప్పుం దొలఁచి ప్రకటింపు మని యాలీకడకు దేశాయితో వర్తమాన మంపితిఁ - గాని తత్పూర్వమ సలోపముగా నది ముద్రిత మ్మాయె - నాఁటిమాపునంద విషయనిర్ణాయకసభ కూడంగలదు -

కాన నవ్వేళ రాకముందె ముద్రితపత్రములం దెల్ల నుల్ల శాంతిమయ శబ్దముం
జేర్చుట వలసె – సంస్కృతమైన చిత్తుతో మున్ముం దేను సిద్ధపడకున్నచో నా
డెన్నెని చిక్కులు నాపాలివై యుండెడివి – కాని ౯

మం. చిత్తు రచ్చను జయించిననాడు గాక, యగుగాక పందు వి ల్లలికినంతటన
నానిర్ణయము నభినందించువార, లీసభాసదులలో నెంద ఱున్నారో
యెదిరించి నిలుచువా రెంద ఱున్నారో, యధ్యక్షుఁ డేవారి కనుకూలుఁ డౌనో
యేమి కానున్నదో యెఱుఁగ నింతేని, విదుషీమణి బిసెంటు విద్వత్ప్రపంచ
మండనంబై వెల్గు మాలవీయుండు, దేశబాంధవుఁడు మోతీలాలు విజయ
రాఘవాచార్య పురస్సరుల్ వృద్ధ, వీరు లందఱు నేఁడు విడిసి యున్నారు
శూరు లందఱు నేఁడు చొచ్చి యున్నారు, ధీరు లందఱు నేఁడు తెరలుచున్నారు.

సీ. పాంచాలమునకు నేల్బడివా రొనర్చిన, పాపకృత్యము చక్కబఱుటకొఱకె
ముస్లిముల్ వెట్టలో మునుఁగ ఖలీఫాకుఁ, గూర్చినబన్నముల్ కూలుకొఱకె
సహాకారవిముఖ మా సరణి గమ్యం బని, యాడెడితీర్మాన మస్మదీయ
మాచార్యులకుఁ బేదదై చప్పచప్పని, దై యసంతృప్తికి నాలవాల

గీ. మగుట నద్దాని కిద్దాని కని వచింప, నేల ఘోరాపచార మీనేలకున్ స్వ
రాజ్య మీకుంట కానఁ దద్రాజ్యమునకె, వలయు నీయద్దు భారతీయులకు ననిరి. ౧౧

క. మోతీలా లాచార్యుల, నీతిన్ గొనియాడె నంత నెఱజోదుల వా
గ్రీతిన్ స్వరాజ్యపద మిడి. నాతీర్మానమును మార్చినాఁడను సరగన్. ౧౨

ఆ. నిశిత దీర్ఘ చర్చ నిండినపిమ్మట, నస్మదీయనిర్ణయంబు నెగ్గె
మోతిలాలు మొట్టమొదటివాఁడై నిలం, బడియె నాఁటి తర్కపద్యలోన. ౧౩

క. తీర్మానము సముచిత మని, యోర్మిం బాయక సద స్సహో యన మాఁదం
దోర్మలు నటింప నబ్బుధుఁ, డర్మిలిఁ బల్కినవచస్సు లవి నే మఱవన్. ౧౪

గీ. అమ్మహాయమహుచిత్తంబు ననుసరించి, సవరణల్ కొన్ని వెలసె నిశ్చయమునందుఁ
జిత్తరంజనుమెప్పు లార్జించుపొంటె, మిగుల గాసిల్లె నమ్మేటిమగఁడు నాఁడు. ౧౫

క. దాసునకు నిరాకృతియెడ, నాసక్తి జనించెఁ గాని యద్దానిఁ బ్రజల్
మోసెదరా భీరుత్వముఁ, దోసెదరా యన్నశంక తోడరెన్ దడమై. ౧౬

క. లాలా లజపతిరాయలు, నీలోకార్చకుఁడు సంశయింపక తమ యీ
కోలుఁ జూపిరి నాదెస, మే లెంచిరి నాగపురసమీచీనసభన్. ౧౭

గీ. బాలగంగాధరుండు నాఁ డోలగమున, లేమిఁ గనినంత నాదుఃఖ మాముకొనియె
నుత్తమశ్లోకుఁ డాయొజ్జ యుండునేని, కొంకు విడి నాకు దీవనల్ కురియువాఁడు.

గీ. లోకమాన్యుఁడు నాబాట కాఁకసెప్పఁ, గాక నాపాల నది తుష్టికరమ కరము
తన్మనీషి వెలార్చు వాదమునఁజేసి, నేర్చికొనువాఁడఁ బ్రిన్నని నేర్మి కొంత. ౧౯
క. మాకున్ మతభేదమ్ములు, రేకెత్తును గాని వానిరీతులు మనురల్
మాకూర్మి యుత్కటం బని, లోకస్తుతుఁ డతఁడు నిచ్చలుం దలఁపించున్. ౨౦
గీ. అకట! యీపల్కులను వ్రాయునపుడు నాదు, ముంగడందోఁచు గురుని కన్మూయుచాయ
వార్తయిది మిత్త్రుఁడౌ పటవర్ధనుండు, నాచెవిం జేర్చె వగగూర్చె నడికిరేయి.
క. నాకేడెము తెగి పడె నను, వాకప్పడ వెడలె నాదువాత నవశమై
నాకెలఁకులఁ గలసహచరు, లాకులతన్ మునిఁగి రుగ్రమాపద యనుచున్. ౨౨
వ. సాహాయ్యనిరాకరణోద్యమం బపు డపుడ రూపుకట్టుటంజేసి దాని కోజస్తేజోదాయకం బగు నాశాసన మక్కర్మయోగీంద్రువలనం బొఱితెంచు నని యెదురుతెన్నులుసూచు నేను దుదకిట్లైతి – బాలగంగాధరుఁడు సజీవుఁడై యుండునేని యీనిరోధముపట్ల నమ్మహామహునాశయం బెట్లుండు నయ్యది దైవంబ యెఱుఁగుఁ – గాని యానాఁడు కాళీఘట్టమునందలి యెల్లగుండియపైఁ గొండ వ్రాలె నసంజను – జాతీయచరితం దలయెత్తిన క్లిష్టదశ నమ్మేటియుపదేశంబు ద్దేశమునకుం గఱ వగుట యందఱకుం గుందు గూర్చె. ౨౩

* * *

౮౩ నాగపురమున

క. కొలఁది యిడరానిప్రజతో, వెలగల కాంగ్రెస్సు చిలువవీటన్ వెలసెన్
గలకత్తానిర్ణయ మది, బలపడు నీ నాగపురసభారంగమునన్. ౧
క. ప్రతిభూసంఖ్యకు నాఁడొక, మితి లేనికతాన మాతృమేదిన్యార్తి
క్షతిఁ గోరుచు విచ్చేసిరి, వితతాత్ములు పదియునాల్గువేల సదస్యుల్. ౨
క. లాలాలజపతిపల్కన, కౌలెమ్మని దాసుమాట కాదర మిడి వి
ద్యాలయములతీర్మానము, పోలన్ సవరించి రచ్చపొంగులు గంటిన్. ౩
వ. కొట్టకొసకు వాదప్రతివాదంబు లుడిగినవెన్క నహింసాబద్ధమగు సాహాయ్యనిరాకరణ నిర్ణయం బెల్లర యురరీకృతిం బడసె – నేతన్మహాసభకు విజయరాఘవాచార్యు లధ్యక్షపాదులై నిల్చిరి – నిరాకరణప్రస్తావమైనపడంపడి కాంగ్రెసునియమావళిఁ దిద్దుబాట్లనుచర్చ యారబ్ధమాయె – నిప్పట్ల నా కావించినచిత్తుఁ బరిపత్తుముం దునిచితి–మహాసభకుఁ బదునైదు వందల ప్రతిభువు లున్నం జాలునని యేను సూచింప నిర్ణేతృమండలి యాఱువేల

మంది వలయునని తేల్చె-నిది ముంజూపులేనిపని యని యానాఁడేను భావించితి-
నీతలంపు నేఁటికే నట్లయున్నయిది-మంది హెచ్చుటంజేసి కార్యక్రమంబు చక్క-
సాగునని, ప్రజాస్వామ్య మపుడు సార్థకం బగుననియూహించుట భ్రాంతి యగు
పల్క- నోర్తు-స్వయంసృష్టులగు ప్రతినిధు లాఱువే లుంటకంటె నుదారా-
యులు ప్రజాధికారధూర్వహులు, లక్ష్యభూతులు నగు వారు పదేనువంద లున
నాఁడు ప్రజాతంత్ర మవిచ్ఛిన్నముగా సాగు-దానిం బూనుటకుఁ బ్రజలయుఁ
దారిమయు నాత్మగౌరవమును, స్వాతంత్రతయు నేర్పాటు వలయు-నుత్తమా
చారులు, సత్యారాధకు లగువార తమపూఁటకాఁపులుగా నుండునట్లు దేశీయులు
కనుగల్గి యునికి వలయు - సంఖ్యావ్యామోహ మున్నదే నాఱువే లనుగీత
గీయం బనియేమి - యెన్నివేలకైనం దా వొసఁగవచ్చు - నయ్యది యట్లుండె. ౪

మం. జాతీయపరిషత్తు సాగించుపనుల, దేశంబునకు స్వేచ్ఛ దెచ్చుట యొకటి
హెత్తనం బబ్బినపిదప నిష్ఫలమి, సామ్రాజ్యభాగమై సరితూఁగవచ్చు
వలయుచో వేర్పడవచ్చు నెడ్డేని, నేమ మీరీతి నిర్ణీతమై యుండ
మదనమోహనుడు ధీమన్మౌళి నేఁడు, సర్వస్వాతంత్రత చనడు నాఁ దొడఁగె
నతనికి జిన్నా సహాయుఁడై నిలిచె, నొక రిద్దఱే దీని కొప్పిరి గాని
ప్రతినిధుల్ పెక్కు-రీబాట కాదనిరి, సత్యంబు వదలక శాంతి గోల్పోక
సాధింపఁదగు స్వరాజ్యము నన్నసూత్ర, మక్క-ఱలేదు పొమ్మని రంతఁ గొంద
ఱాధార మీధర్మ మనియె నోలగము, హిందువుల్ ముస్లిము లేకీభవింప
మాలమాదిగలపై మన్ననఁ జూప, రహాటలక్ష్మీ సమర్చాదీక్షఁబూనఁ
దగువిధుల్ వెడలె నత్తఱి మహాసభను, నిర్భరోత్సాహమ్ము నిండెఁ గొల్వునను.

క. ఆగంటనుండి కాంగ్రెసు, లోఁ గలహిందువులు ధర్మలుబ్ధాశయులై
సాగిరి జనపదములకున్, మూఁగిరి యస్పృశ్యతాసముద్ధతి నార్పన్. ౬

క. ఆనాఁటినుండి రాటపు, గానంబులు పెంచి నించి కాంగ్రెసువారల్
దీనులకుం గొటగొటమను, ప్రాణంబులు నిల్పి రాప్తబంధువు లగుచున్. ౭

గీ. ఆగడియనుండి తోడుపా టూఁగి ప్రభుతఁ, గేరడింపఁగఁ దెగిరి కాంగ్రెస్సువారు
తిరుగుపా టిది తనకు నుద్దీప్తి నొసఁగ, ముమ్మరించె ఖిలాఫత్తు మొగ్గరంబు. ౮

క. హిందువులకు ముస్లిములకుఁ, బొందిక లానాఁడు మూరిఁబోయెను గాంగ్రెస్
సంధించినపనులం దభి, నందింపఁగఁదగిన దిది యనంగలవాఁడన్. ౯

***

స్వస్తి

ఏతదాత్మకథాసృష్టి కిపుడు నేను,స్వస్తి పల్కుముహూర్త మాసన్న మయ్యె
నస్మదీయను జీవనయాత్ర నింక,నన్యు లెఱుఁగనిగాథ కొంత లేదు. ౧

అదియుం గాక వేయితొమ్మనూట యిరువదియొండగు వత్సరమునుండొట్టి కాంగ్రెసుపెద్దలతో నోతప్రోతమ్ముగాఁ బెనఁగంబడి యేను బ్రజాసేవ గావించినవాఁడ నాఁటఁగోలె నాబ్రతుకునందలి దేలేశ మందుకొన్నఁ దన్మహారథులతోడి పొత్తు వెలార్చుట తప్పనిపనియగు - దానిచేరిక లేని వ్రాయసము యథార్థరచన కాఁజాలదు - కాంగ్రెసునాయకులకుం దనకు నేర్పడ్డచుట్టఱికము లింతపట్టు వ్రాఁబడవాయె - శ్రద్ధానందస్వామి చిత్తరంజనదాసు లాలాలజపతిరాయి హాకీంసాహెబు మన కీనాఁడు దవ్వయినను భగవ దనుకంపకతనం బ్రజానేతలు పెక్కండ్రు కలరు - జాతీయమహాసభా చరిత్రమునఁ బరిణామమ్ములు పెల్లు వాటిల్లినమాట నిక్కంబ - కాని యవి యింతదనుకఁ దిరపడవయ్యె - నేడేండ్ల నుండి నా కావించు ప్రధానప్రయోగము లన్నియు నేతన్మహాపరిష త్పక్షము నన ప్రవర్తిల్లెఁ - గానఁ దద్విశేషములం దెలుపునెడ నాకును గఱువలకును గల బాంధవముం బ్రకటింపఁదగు - నౌచిత్యమును బాటించి దీనిజోలి కిపు డే నేగ నొల్ల - వెండియు నేఁడు కావించుప్రయోగము లస్మద్దృష్టిలో సిద్ధాంతములు కాఁజాలవు - కావుటం జేసి ౨

క. ఈకృతి నిఁక విరమించుట, నాకృత్యం బని తలంచినాఁడను బయనం
బాఁకట్టఁదగుఁ జుమా యని, నాకల మెచరింప సాగినది పలుమాఱున్. ౩

క. ఇన్నాళ్ళనుండి మత్కథ, మన్నించి పఠించు బుద్ధిమంతులతో నేఁ
డన్నలు! సెలవిం డిఁక నను, చు న్నదువుట కేను మిగుల స్రుక్కంబడుదున్. ౪

క. వెలకట్టరాని దని నా, తలఁపునకున్ మత్ప్రయోగతతి కన్పట్టున్
దెలివిన్ వానియథార్థము, పలికితినో లేదొ యంతుపట్టదు నాకున్. ౫

క. తెరచాటునఁ బెట్టక నా, పరికించినగుట్టు బట్టబయ లగురీతిన్
విరచించినాఁడ నేత, చ్చరితం బని పల్కునోర్తు సవినయఫణితిన్. ౬

క. ఏ తెరువున నేరూపునఁ, జూతున్ సత్యమును దానిచొప్పంతయు నేఁ
డా తెరువున నారూపున, నేతత్కృతిఁ బల్క నుత్సహించితి సతమున్. ౭

గీ. సత్యమునకు నహింస కాసక్తు లగుదు, రన్నవిశ్వాస మొదవుట నస్మదీయ
మీప్రయోగచరిత్రంబునిడితి నాదు,చదువరులముందు మచ్చిత్తశాంతి వెరుఁగ.

వ. సత్యంబ కాక లోకంబు నేలువేల్పు వేఱొండు కలఁడని వక్కాణింప నాయను భూతి సైఁపంజాలదు - దానిం గాన వలచువాని కహింసయ రాచబాట యని యీపొత్తమునం దెల్ల పొరటయు నిర్ధరింప నేరనినాఁడు నాకావించినచేత యిది రిత్తకురిత్త యని యెంతు - నాజతనం బెల్ల నాఅడియగుంగాక నానిర్ణయం బట్లు కాఁబోవ - దింత చెప్పితిఁ గాని నాపరమవ్రతం బగునహింస నేఁటిదనుకఁ బరి పాకముం బడయక సమగ్రింబు గాక యున్నయది - కాన ౯

క. ఇన్నాళ్ళంగొలెనెన్నో, బన్నంబుల నుగ్రతరతపస్సుల నా క
న్గొన్నయది సత్యభాస్కరు, సన్ననివె ల్గొకఁడ యనెద జగమున్మోలన్. ౧౦

ఆ. ఏమి సెప్పవాఁడ నీసత్యఖద్యోతు, వెలువరించు వెలఁదివెలుఁగుఁగూర్చి
మనకు గోచరించుమార్తాండు లొకలక్ష, కూడుకొన్న దాని కీడు గారు. ౧౧

గీ. నరుఁ డహింసాతపశ్చర్య విరిసి పండి, నపుడె సంపూర్ణసత్యంబు నంద నేర్చుఁ
బెద్దకాలంబు వెదకినపిసపసైత, మిట్లు వాకుృత్తు నభిమాన మింత లేక. ౧౨

ఆ. ఎల్లయెడల నిండి యేపారు సత్యనా, రాయణుని గనంగ నాస్థ యున్నఁ
దన్ను గారవించుకొన్నట్ల ప్రేమింప, వలయు సర్వభూతముల జనుండు. ౧౩

మం. సత్యసందర్శ నాసక్తి పైకొన్న, మనుజుండు విశ్వంపుమనుగడలోని
యేరంగమునకైన నెడమొగం బిడఁడు, దవ్వులన్ నిలువఁ డేదారికైన
నగుటన రాజకీయక్షేత్రమునకు, నన్ను నాకర్షించినది సత్యభక్తి. ౧౪

క. మతమునకు రాజనీతికి, శృతికలియ దటంచుఁ గొందఱు వచించెద రా
గతిఁ బల్కువారికిన్ మత, మతి శూన్యం బనెదఁ గొంకుమానెద నిచటన్. ౧౫

ఆ. మదివెలందిలేని మనిసి తన్నుంబలె, నితరభూతముల సమీక్ష కోడు
నది కొఱంతపడ్డయతఁ డహింసాభరం, బూనలేఁడు ముక్తి గానలేఁడు. ౧౬

వ. ఆత్మనైర్మల్యంబు నా జీవితరంగమునం దెల్ల దెసలుం బ్రసన్నము లగుట యని వక్కాణింతు - నేవాని కీపావిత్ర్యము సమ్యగంబుగా నొదవు వానివెలుఁగునం జేసి పరిసరము లన్నియుం గామక పరిశుద్ధమ్ములగుఁ - గాన నివ్వెలంది తెమ్మెర వోలె సర్వవ్యాపి యనం జను - నీశుద్ధిమార్గ మేటవాలుగా లేక యేడూకమ్ము నట్లు నిట్టనిలువుగా నుంట నధిరోహణం బంతలంతల వసపడం జాలదు - నైర్మ ల్యముం బడయవలె నన్న మనోవాక్కాయముల నిర్వికారత గుబాళింప వలయు - రాగద్వేషాదిద్వంద్వముల కవ్వల నిలువం గలనేర్పు చేపడ వలయు - నన్నాళ్ళ నుండి యెంతబెడిదంబుగా శ్రమించిన నేమి యిందనుక నాకుం ద్రికరణశుద్ధి నిండారలే దని యెఱుంగుదు - నగుటం జేసియ లోకంబు న న్నభినందించుపట్ల నుత్సాహముం బడవక నొగులుం గుడుతు - మఱియు ౧౭

క. కత్తులతోఁ బోరాడి జ, గత్తును లోఁగొనుటకంటెఁ గట్టరిది కదా
చిత్తమును మానిసి నిజా, యత్తముఁ గావించుకొంట యని భావింతున్. ౧౮.

క. మాతృమహీమండలమున, కేతెంచినవెన్క సైత మే సిగ్గిలుదున్
నా తెలియనివికృతులు మ, చ్చేతస్సున డాఁగియున్నచిన్నెలు కనుచున్. ౧౯

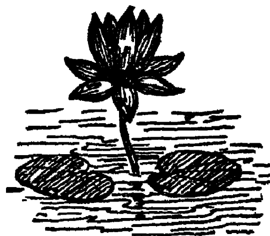
క. అగుఁగాక పిఱికితనమున, కగపడకున్నాఁడ సంతతాభ్యాసమునన్
దెగకుండునె విభ్రాంతులు, మగతన మంతంత హెచ్చి మల్లడిపెట్టన్. ౨౦

క. నిక్కంబు నోరయుపనిలో, నెక్కుడు తనిసనితిఁ గాని హేరాళాగ్నుల్
క్రిక్కిడితెరు వున్నది ముం, దక్కతనన్ శూన్యభావ మది హెచ్చవలెన్. ౨౧

ఆ. ఎన్ని మెఱుఁగు లున్న నన్నిటికంటె నే, నలఁతివాఁడ నన్న తెలివి నరున
కబ్బ దెంతదాఁక నందాఁక వానికిఁ, జిక్కఁబోదు ముక్తి దక్కఁబోదు. ౨౨

క. ఈ వినయప్రాప్తికిఁ బర,మావధి నాఁ దగు నహింస; యవ్వినయము లే
కేవాఁడును ముక్తుఁడుగాఁ, డీవాకున కనుభవంబ హేతూద్ఘ మగున్. ౨౩

క. ఏతాదృగ్వినయమునకు, జోతలు చెల్లింతు నిట్టిసుగుణము నేలన్
జూతునుజగదాదృతి; నీ, చేత నిఁకన్ నిలిపి స్వస్తిసెప్పెద నెలమిన్. ౨౪

*　　　*　　　*　　　*

క. నీపల్కులు విశ్వతమో
దీపంబు లఖండసత్యధీ రూపంబుల్
నాపల్కుల నిడి నేఁటికి
బాపూజీ ! శాంతిపట్టభద్రుఁడ నైతిన్.

ఉ. ముప్పదియేండ్లనుండి తృణమో కణమో తినుచున్నవాఁడ నో
యప్ప ! భవద్వచోవిభవ; మన్యుఁ డెఱుంగకపోవుఁ గాక యీ
యప్పు ధరింపరానిబరువై నిను నచ్చపుఁ దెల్గుబాస నీ
చొప్పునఁ దీర్చుకొందు ఋణశుద్ధి కిదే సరిపుచ్చుకొందువా ?

ఉ. కా దని పట్టుపట్టెదవుగాక మదిన్ నెఱనేర్పులేని యీ
పేద నిరంతరోగపరిపీడల డస్సి నలంతి ప్రాయపుం
బాదులునైతమున్ గదలఁబాఱి నతం డెది సేయనోపుఁ దం
డ్రీ ! దయఁజూడు మిప్పటి కిదే పదివేలుగ; దోయిలించెదన్,

వికృతి పుష్య బ ౩ శుక్రవారము
౧౯౫౧ జనవరి ౨౬

అభినవతిక్కన
తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

స వ ర ణ లు

పుట	పద్యము	తప్పు	ఒప్పు
౬	౩౩	డౌజ	డౌజ్జ
,,	౩౫	బుత్తోక	బుత్తోక్తి
౧౫	౩౯	దేయు	ద్గేయు
౨౧	౧౧	కౌజబంతి	కౌజ్జబంతి
౨౪	౩	నాకసాధ్యం	నాకసాధ్యంబ–
౨౭	౩౧	యోట	యోఁట (ఇట్లుసర్వత్ర)
౨౮	౪	నౌజ	నౌజ్జ
౩౦	౨౯	కత్త్య	కత్యోఁ
౩౩	౧౭	మిచు	మించు
౩౫	౩	నావవ	నావంత
౪౧	౯	అవ్వడ	అప్పుడ
౪౨	౧౩	శుచి	శుచిత
౫౮	౧౪	నాత్ర	నాతని
౬౨	౫	కర్జమువ్న	కర్జమున్న
౬౪	౬	యదితి	యందితి
౬౭	౪	కార్మిక	కార్మ్మక
౬౯	౧౭	వక	వక్త
౭౪	౪	మోహానము	మోహము
౯౨	౫	బ్రిమించె	భ్రమించె
,,	౧౩	సమ్మ్రదమది	సమ్మదమంది
౧౦౨	౧౧	కాఁపు	కాపు
౧౦౬	౧౯	యారేయి	నారేయి
౧౩౩	౩౭	నివటకి	నిచటిక
౧౩౪	౯	దోఁచినను	దోఁచినను
౧౩౮	౬	నాట	నాట్య
౧౪౬	౧౯	ప్రంగము	ప్రసంగము
౧౫౦	౧౩	నౌసగ	నౌసఁగ
,,	౧౪	రేగ	రేఁగ
౧౫౪	౧౦	తడబడి	తడఁబడి
౧౫౫	౨౪	చనుఁచు	చనుచు
౧౬౧	౧౯	నిల్పిఁ	నిల్పి
౧౭౬	౫	గంటిని	గంటివి
౧౮౧	౭	చగ్చ	జచ్చ
౧౮౩	౧౫	నాకౌరితుఁడనె	నాకౌరితుఁడనై
౧౯౩	౪౩	వావావిధి	వాచావిధి
౧౯౬	౮	రొంగయేల	
౧౯౭	౨౪	బత్యేయు	
౨౦౨	౮	కిచ్చ	

౨౦౭	౧౬	తొడగిన	తొడఁగిన
,,	౧౯	వినుడీ	వినుఁడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుఁగుట
౨౧౨	౨౮	గ్రుడ్వి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుఁగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాఁకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	వంచుఁ	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేఁచి	మేచి
౨౪౨	౮	వానికొస	వానికొస
౨౫౦	౨౩	మానిసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ	కుఱ్ఱ
౨౫౪	౧౭	నజానజయి	నజ్జానజ్జయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్రి	బవిత్రి
౨౫౯	౧౩	జారు	జాఱు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుఁగు
౨౭౦	౩	వ్రేగగు	వ్రేఁగగు
౨౭౨	౨	నాఁగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాఁటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	సేవా	సేవా
౩౧౦.	౩౩	లుఱ్ఱాత	లుఱ్ఱాఁత
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితిఁ
౩౧౮	౨౯	గోట్టువా	గోట్టువారి
౩౨౨	౨	సభికుఁడుఁ	సభికుఁడు
౩౩౫	౬	నాశ్రిమమునం	నాశ్రిమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యాయం	యయ్యాం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మవ	మన్మన
౩౭౩	౫	బాగున	బాగునఁ
౩౭౫	౨౧	యిక	యిఁక

మఱికొన్ని సామాన్యములు విడువంబడె.

౨౦౭	౧౬	తొడగెన	తొడఁగిన
,,	౧౯	వినుడీ	వినుఁడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుఁగుట
౨౧౨	౨౪	గ్రుడ్వి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుఁగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౨౮	౧౨	వాఁకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచుఁ	నంచు
౨౩౮	౧౪	మేఁచి	మేచి
౨౪౨	౪	వానికోస	వాని కోస
౨౫౦	౨౩	మానిసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౬	కుఱ	కుఱ్ఱ
౨౫౪	౧౭	నజూనజయి	నజ్జూనజ్జయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్రి	బవిత్రి
౨౫౯	౧౩	జారు	జాఱు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుఁగు
౨౭౦	౩	వ్రేగగు	వ్రేఁగగు
౨౭౨	౨	నాఁగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాఁటి	నాటి
౨౯౪	౧౯	వానివియు	వానికవియు
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	సేవా	సేవా
౩౧౦	౩౩	ఉబ్బూత	ఉబ్బూఁత
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితిఁ
౩౧౪	౨౯	గోట్టువా	గోట్టువారి
౩౨౨	౨	సఖిసుఁడుఁ	సఖిసుఁడు
౩౩౫	౬	నాశ్రమమునం	నాశ్రమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరవర	నరవర
౩౫౪	౭	య్యాయం	యయ్యాం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మవ	మన్మన
౩౭౩	౫	బాగున	బాగునఁ
౩౭౫	౨౧	యిక	యిఁక

మఱికొన్ని సామాన్యములు విడువంబడె.

౨౦౭	౧౬	తొడగెన	తొడఁగిన
,,	౧౯	ఐనుడీ	వినుఁడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుఁగుట
౨౧౨	౨౫	గ్రుడ్వి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుఁగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాఁకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	వంచుఁ	వంచు
౨౩౪	౧౫	మేఁచి	మేచి
౨౪౨	౮	వానికోస	వాని కోస
౨౫౦	౨౩	మానిసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ	కుఱ్ఱ
౨౫౪	౧౭	సజునజయి	సజ్జునజ్జయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్రి	బవిత్రి
౨౫౯	౧౩	జారు	జాఱు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుఁగు
౨౭౦	౩	వ్రేగగు	వ్రేఁగగు
౨౭౨	౨	నాఁగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాఁటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	సేవా	సేవా
౩౧౦	౩౩	ఉఱ్ఱాత	ఉఱ్ఱాఁత
౩౧౩	౨౧	సాగెతి	సాగితిఁ
౩౧౮	౨౯	గోర్టువా	గోర్టువారి
౩౨౨	౨	సభికుఁడుఁ	సభికుఁడు
౩౩౫	౬	నాశ్రిమమునం	నాశ్రిమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యయం	యయ్యాం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మవ	మన్మన
౩౭౩	౫	బాగున	బాగునఁ
౩౭౫	౨౧	యిక	యిఁక

మఱికొన్ని సామాన్యములు విడువంబడె.

౨౦౩	౧౬	తొాడగెన	తొాడఁగిన
,,	౧౯	విసుడీ	వినుఁడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుఁగుట
౨౧౨	౨౭	్రగుడ్డి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	సుఁగ్గడువు	సుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాఁకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచుఁ	నంచు
౨౩౪	౧౭	మేఁచి	మేంచి
౨౪౨	౭	వానికొాస	వానికొాస
౨౫౦	౨౩	మానిసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ	కుఱ్ఱ
౨౫౪	౧౭	నజానజయి	నజ్జానజ్జయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్రి	బవిత్రి
౨౫౯	౧౩	జారు	జాఱు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుఁగు
౨౭౦	౩	వే్రగు	వే్రఁగు
౨౭౨	౨	నొఁగాముల	నొాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాఁటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	సేవా	సేవా
౩౧౦	౩౩	లుఱ్ఱాత	లుఱ్ఱాఁత
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితిఁ
౩౧౮	౨౯	గోట్టువా	గోట్టువారి
౩౨౨	౨	సభీకుఁడుఁ	సభికుఁడు
౩౩౫	౬	నాశ్రిమమునఁ	నాశ్రిమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరవర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యాయం	యయ్యాం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మవ	మన్మన
౩౭౩	౫	బాగున	బాగునఁ
౩౭౫	౨౧	యిక	యిఁక

మఱికొన్ని సామాన్యములు విడువంబడె.

౨౦౭	౧౬	తోడగిన	తోడంగిన
,,	౧౯	వినుడీ	వినుండీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుంగుట
౨౧౩	౨౮	గ్రుడ్వి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	సుఁగ్గడుపు	సుగ్గడుపు
౨౨౪	౧౨	వాఁకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచుఁ	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేఁచి	మేచి
౨౪౨	౮	వానికోస	వానికోస
౨౫౦	౨౩	మానిసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౬	కుజ	కుబ్జ
౨౫౪	౧౭	సజునజయి	నజ్జునజ్జయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్రి	బవిత్రి
౨౫౯	౧౩	జాడు	జాఱు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుంగు
౨౭౦	౩	వెర్రిగగు	వెర్రిఁగగు
౨౭౨	౨	నాఁగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాఁటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	నేవా	సేవా
౩౧౦	౩౩	లుబ్బూత	లుబ్బూఁత
౩౧౩	౨౧	సాఁగిలి	సాగిలిఁ
౩౧౮	౨౯	గోట్టువా	గోట్టువారి
౩౨౨	౨	సభీకుఁడుఁ	సభికుఁడు
౩౩౫	౬	నాశ్రిమమునం	నాశ్రిమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	నరనర
౩౫౮	౭	యయ్యాం	యయ్యాం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బ	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మవ	మన్మన
౩౭౩	౫	బాగున	బాగునఁ
౩౭౫	౨౧	యుక	యుఁక

మఱికొన్ని సామాన్యములు విడువఁబడె.

౨౦౮	౧౬	తొడగిన	తొడఁగిన
..	౧౭	పినుఁడీ	వినుఁడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుఁగుట
౨౧౨	౨౯	గ్రుడ్డి	గుడ్డి
౨౧౬	౧౭	నుఁగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాఁకిలి	వాకిలి
౨౨౭	౧౫	సంచుఁ	సంచు
౨౩౪	౧౯	మేఁచి	మేచి
౨౪౨	౯	వానికొన	వానికొస
౨౫౧	౨౩	మానిసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుజ	కుబ్జ
౨౬౪	౧౮	సజాసజయి	సజ్జాసజ్జయి
౨౬౮	౨౧	పవిత్రి	బవిత్రి
౨౫౭	౧౩	జాడు	జాఱు
౨౮౯	౧	మెఱుగు	మెఱుఁగు
౨౮౦	౩	వేగగు	వ్రేఁగగు
౨౮౨	౨	నాఁగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౮	నాఁటి	నాటి
౨౯౮	౧౭	వానివియు	వానికవియు
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౮	౮	సేవా	సేవా
౩౧౦	౩౩	ఉజ్జాఁత	ఉబ్బాఁత
౩౧౩	౬౧	సాగితి	సాగితిఁ
౩౧౯	౨౭	గోట్టవా	గోట్టువారి
౩౨౨	౨	సఖికుఁడుఁ	సఖికుఁడు
౩౩౫	౬	నాశ్రిమమునసం	నాశ్రిమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరవర	వరవర
౩౫౯	౮	యయ్యాం	యయ్యెం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బ	గుబ్బ
౩౬౮	౧౬	మన్మన	మన్మన
౩౮౩	౫	బాగున	బాగునఁ
౩౮౫	౨౧	యుక	యుఁక

ఇంకఁ గొన్ని పొరపాట్లు విడువఁబడె.